ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1
VENDREDI
1er FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.927 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.927

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

1973 Հոկտեմբեր 6ը ժամանակակից պատմութեան մէջ կը հանդիսանայ յիշատակելի թուական մը: Այդ օրն է, որ Եգիպտոսի նախագահը Անուար ալ-Սատաթ — դաշնի համաձայնութեամբ Սուրիոյ նախագահ Ասատի հետ — վճռական քայլ մը առաւ դէպի լուծումը արաբ-իսրայէլեան վէճին, որ ամբողջ քառորդ դար խռովայոյզ վիճակի մէջ էր պահած Միջին Արեւելքի երկիրները:

Անակնկալ յարձակողականը զոյգ ճակատներու վրայ որոշ առաւելութիւններ ապահովեց Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ բանակներուն, որոնք այս անգամ ապացոյցը տուին, որ գիտեն կռուիլ եւ յաղթանակ շահիլ «անպարտելի» նկատուած Իսրայէլացիներու վրայ:

Այս վերջինները կազմակերպուելէ առաջ ծանր կորուստներ կրեցին, նախ ցամաքի վրայ: Եգիպտացիք դիւրութեամբ կտրեցին Սուէզի Ջրանցքը եւ գրաւեցին Իսրայէլացիներու պաշտպանութեան առաջին գիծը — Պար Լեւ՝ Սինայի մէջ — որ անառիկ կը նկատուէր: Յետոյ՝ օդի մէջ: Եգիպտական եւ սուրիական ՍԱՄ հրթիռները մեծ վնաս պատճառեցին Իսրայէլի օդանաւերուն:

Ճիշդ է, որ անակնկալի չփոթ կացութեան փարատումէն վերջ, իսրայէլեան բանակները յաջողութիւններ արձանագրեցին երկնակ ճակատներու վրայ: Ծանր կորուստներու ենթարկեցին Սուրիոյ քաղաքի մթերանոցները, առանց խնայելու մայրաքաղաքին, ուր ամբողջ թաղամասեր քարուքանդ եղան, փլատակներուն տակ թաղելով հարիւրաւոր անմեղ մարդիկ, այր, կին ու երախայ:

Աւելի ծանր պարտութիւն մը կրեցին Եգիպտացիք, երբ Իսրայէլացիք Ջրանցքը կտրելով արեւելքէն արեւմուտք՝ եգիպտական հող մտան, յառաջացան մինչեւ Սուէզ քաղաքը, պաշարումի ենթարկեցին եգիպտական երրորդ բանակը, կտրելով անոր պարէնաւորումի ճամբան:

1956 Հոկտեմբերին, երբ իսրայէլեան բանակը անակնկալ յարձակումով մինչեւ Ջրանցքի ափերն էր քշած եգիպտական բանակը, ու երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս օգնութեան էին հասած Իսրայէլի՝ անել կացութեան մատնելով Կամալ Ապտէլ Նասըրը, Ուաշինկթըն ու Մոսկուա նախայարձակ Պետութեանց ուղղուած վերջնագրով մը վերահաստատեր էին գոյավիճակը: Իսրայէլ անմիջապէս պարպեր էր Սինայի մէջ իր գրաւած հողերը:

Այս անգամ ՄԱԿը, որու Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ գերակշիռ ձայն ունին Մ. Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը, երկու շաբաթ սպասեց՝ զինադուլ պարտադրելու համար կողմերուն: Սակայն չպահանջեց գոյավիճակի վերականգնումը: Նոյնը ըրած էր 1967ին: Եթէ «վեցօրեայ» յորջորջուած պատերազմէն ետք ՄԱԿը կամ նոյնիսկ Սպիտակ Տունն ու Կրեմլինը պահանջէին գրաւեալ հողերու անմիջական պարպումը, ինչպէս 1956ին, վեցուկէս տարուան խռովութիւնները պիտի խնայուէին եւ խաղաղութիւնը պիտի չխանգարուէր:

Այն ատեն, ամիսներու սպասումէ վերջ, ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը 1967 Նոյեմբեր 22ին քուէարկեց թիւ 242 ծանօթ բանաձեւը, որ ամէն բանէ առաջ կը պահանջէր գրաւեալ հողերու պարպումը եւ Արաբներու կողմէ Իսրայէլի ճանաչումը իբրեւ անկախ Պետութիւն:

Այս բանաձեւը մեռեալ տառ մնաց: Իսրայէլ առ ոչինչ նկատեց զայն: Ոչ մէկ թիզ հող պարպեց եւ ՄԱԿը ձեռնթափ մնաց՝ իր անզօրութեան ապացոյցը տալով անգամ մը եւս:

Նոյեմբեր 22ը դժբախտ թուական մըն է: Ուրիշ Նոյեմբեր 22ի մը՝ 1920ին, նախագահ Ուիլսըն տուած էր իր իրաւարարական վճիռը՝ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մասին, համաձայն Սեւրի դաշնագրի տրամադրութեանց: Գիտենք թէ ի՛նչ բախտի — աւելի ճիշդը դժբախտութեան — արժանացաւ Մ. Նահանգներու բարեմիտ ու մարդասէր նախագահին վճիռը:

Այժմ պատերազմիկ երկու գլխաւոր Պետութիւնները — Եգիպտոս եւ Իսրայէլ — արդէն վճռական քայլեր առած են խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար: Մէկ կողմէ քաղաքագէտները Ժընեւի մէջ կանաչ սեղանի մը շուրջ խմբուած՝ բանակցութիւններ կը վարեն, դէմ դիմաց: Միւս կողմէ Իսրայէլ կը պարպէ եգիպտական հողի վրայ իր գրաւած հողերը, ՄԱԿի կապոյտ գդակաւորներու հսկողութեամբ:

Կասկած չկայ այլեւս, որ խաղաղութիւնը ի վերջոյ պիտի հաստատուի Միջին Արեւելքի մէջ: Սակայն դիւրին պիտի չըլլայ Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Յորդանանի համար համաձայնիլ Իսրայէլի հետ վերջնական սահմաններու շուրջ:

Քարիւղի պերճախօս զէնքը պիտի հարթէ անլուծելի նկատուած շատ մը դժուարութիւններ արեւելեան կողմն աշխարհի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՆՈՐՀԻՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ...

Փարիզի Թուրք Դեսպանը Նախարար եղաւ...

Վերջապէս Թուրքիա կազմեց իր դահլիճը, որու գլուխը կը գտնուի Հալքի նախագահը՝ Պիւլէնտ Էճէվիթ: Փոխ-նախագահն է Միլլի Սէլամէթի (Ազգ. Փրկութիւն) նախագահը՝ Նէճմէտտին Էրպաքան: Դահլիճը կազմուած է 25 նախարարներէ, որոնց 17ը՝ Հալքի կը պատկանին եւ 8ը՝ Սէլամէթի: Կը թուի թէ Հալքը կրցած է խելօք բաշխում մը ընել իր եւ կուսակցութեան զանազան հոսանքներուն միջեւ:

Ազգ. Պաշտպանութեան կարեւոր նախարարութիւնը յանձնուեցաւ Հասան Էսաթ Իշըքի, նախկին դեսպան նախ Մոսկուա, ապա Փարիզ: Իր մասին Մոնտ կ'աւելցնէր առջի օր.—

«Ասպարէզով դիւանագէտ, Փարիզի իր պաշտօնը ձգած էր շուրջ տարի մը առաջ, իբրեւ հետեւանք հայկական ջարդերը ոգեկոչող Մարսէյլի յուշարձանի խնդրին: Անգարա շատ դժգոհ մնացած էր անկէ: Վերջերս Հալքի երեսփոխան ընտրուեցաւ»:

Մնացեալ նախարարութիւնները մասամբ իրաւագէտներու կամ դասախօսներու ձեռքն անցած են: Այսպէս Թուրհան Կիւնէշ եւ Տէնիզ Պայքալ, որ կը ստանձնեն Արտաքին եւ Ելմտական Նախարարութիւնները Անգարայի համալսարանի քաղաքական գիտութեանց դասախօս էին: Պայքալ 35 տարեկան է:

Ներքին նախարարութիւնը տրուած է Ազգ. Փրկութեան կուսակցութեան, յանձին Աշըլթուրքի, որ 37 տարեկան է:

Քանի մը տողով

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական ատեանը 12 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց եօթը զինուորականներ, որովհետեւ համայնավար գաղտնի խմբակ կազմած էին բանակին մէջ: 26 այլ զինուորականներ ալ բանտարկութեան դատապարտուած են:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄԷՍՄԷՐԻ Լիոն ժամանումէն քիչ առաջ, եղեռնափորձ մը կատարուած է Քոնկրէներու պալատին այն սրահին մէջ, ուր նախարարապետը խօսք պիտի առնէր: Այս առթիւ քաղաքապետ Փրատէլ շատ խիստ արտայայտութիւն մը ունեցած է Նահանգապետին հասցէին, որ աւելի լաւ կազմակերպած չէր ապահովութեան սպասարկութիւնը: Փրատէլ աւելցուցած է «Անգամ մը եւս, ասիկա կը փաստէ ոստիկանութեան Նահանգապետին աւելորդ ըլլալը: Տարի մըն է եկած է եւ ոչ մէկ դրական գործ տեսած է»: Մէսմէռ իր ճառին մէջ յայտնեց որ վառելանիւթի նոր սեղմումները կը նախատեսուին:

ՄԱՐՏԻՆԻ մօտերը ձիւնհալքի հետեւանքով 12 հոգի մեռած են եւ ութ հոգի ալ վիրաւորուած են:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը Պուքրէշի մէջ Միջին Արեւելքի հարցին շուրջ խօսակցութիւններ ունեցաւ Չաուչեսքուի հետ:

ՊԵԼԺԻՈՅ Թագաւորը լուծեց Խորհրդարանը եւ որոշեց, որ նոր ընտրութիւններ տեղի ունենան: Այս որոշումը տուաւ, երբ նշանակուած վարչապետը՝ Թինտըմանս չյաջողեցաւ նոր դահլիճ կազմել: Խորհրդարանական ընտրութիւններուն համար թուական չէ ճշդուած, սակայն Թինտըմանս առաջարկած է, որ Մարտ 10ին տեղի ունենան:

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ գերագոյն ատեանի դատաւորը՝ Կորտըն Ռինճըր, որոշեց, որ նախագահ Նիքսըն իբրեւ վկայ ներկայանայ Լոս Անճէլըսի դատարանը: Սպիտակ Տան երեք նախկին պաշտօնատարներ դատի քաշուած են, որովհետեւ Տանիէլ Էլզպերկի հոգեբուժին տունը խուզարկած են գաղտնի: Տանիէլ Էլզպերկ Փենթակոնի գաղտնի փաստաթուղթեր հրապարակած էր ամերիկեան մամուլին մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը խստիւ դատապարտեց համայնավար տարրերը, որոնք կը փորձեն ածխահանքերու բանուորներու գործադուլի շարժումին քաղաքական բնոյթ տալ: Վարչապետը իր կարգին, դատապարտեց այդ ձգտումը: Հանքագործներու Ազգային Սենտիքային փոխ-նախագահը՝ Մք Կահէյ, համայնավար, առջի օր յայտարարեց, թէ եթէ կառավարութիւնը բանակին օժանդակութեան դիմէ ածխահանքերը բանեցնելու համար, կոչ պիտի ուղղէ զինուորներուն, որպէսզի օգնեն հանքագործներուն: Կառավարական շրջանակները, ինչպէս նաեւ աշխատաւորականները, այս յայտարարութիւնը կը նկատեն հակահայրենասիրական եւ, նոյնիսկ, դաւաճանութիւն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Դաշնակցային Գերմանիոյ դեսպանատան առջեւ կռիւ ծագած է ոստիկաններու եւ ծագումով գերմանացի խորհրդային քաղաքացիներու միջեւ: Վեց Գերմանացիներ, որոնք խորհրդային քաղաքացիներ են, պաստառներով իրենց փափաքը կը յայտնէին Արեւմտեան Գերմանիա գաղթելու, երբ ոստիկանութիւնը միջամտած է եւ այս ձեւով կռիւը ծայր տուած է: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է չորս հոգի, իսկ ցուցարարներէն երկուքը դեսպանատուն ապաստանած են: Գերմանացիները տարիներէ ի վեր երկրէն մեկնելու արտօնութիւն կ'ուզեն, սակայն մերժումի կը հանդիպին: Խորհ. Միութենէն Իսրայէլ գաղթած են 11.025 Հրեայ, 1973ի վերջին երեք ամիսներուն:

ԲՐԵԺՆԵՒ Հավանայի մէջ յայտարարեց ճառի մը ընթացքին, թէ համայնավարները կողմնակից չեն «յեղափոխութիւնը արտածելու» գաղափարին:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Քրայսթչըրչի մէջ, Նոր Զելանտա:

ԻՏԱԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Ալտօ Մորօ Քուէյթ այցելելէ ետք Թեհրան մեկնեցաւ: Միացեալ զեկոյցի մը մէջ Իտալիա եւ Քուէյթ նկատել կուտան, թէ արդար ու մնայուն խաղաղութեան հաստատման համար Միջին Արեւելքի մէջ, Իսրայէլացիք պէտք է պարպեն իրենց գրաւած բոլոր հողերը եւ Պաղեստինցի ժողովուրդին արդար իրաւունքները պէտք է ապահովուին:

ԱՆԳԼԻԱ եւ Պարսկաստան համաձայնագիր մը ստորագրեցին, որով Անգլիա յաւելեալ հինգ միլիոն թոն քարիւղ պիտի ստանայ այս տարի եւ յառաջիկայ տարուան սկիզբները Պարսկաստանէն: Անգլիա փոխարէնը 240 միլիոն տոլարի արժէքով պողպատ, թուղթ, քարիւղաքիմիական ապրանքներ պիտի հայթայթէ Պարսկաստանի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՐԱՃԱՆԵԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ԴԷՄ

Ինչպէս գրած էինք («Յառաջ»՝ Յունուար 9 եւ 10) կիսեւի մէջ, Դեկտեմբեր 17ին ձերբակալուած էր խորհրդային մեծ բեմադիր՝ Սերժ Փարաճանով (Սարգիս Փարաճանեան): Այս առթիւ պաշտպանութեան կոմիտէ մը հիմնած են իր արհեստակիցները, որոնք կը խորհին թէ իր ձերբակալութիւնը «կարծես զուգադիպի իր վերջին ֆիլմին — գլուխ գործոց մը նկատուած Սայաթ-Նովան (Նռան Գոյնը) — արտասահման բաշխումի արտօնութեան, զոր խորհրդային իշխանութիւնները կը վարանէին տալ»: Ուրեմն, կը պահանջեն խորհրդային բարձրագոյն ատեաններէն «լրացուցիչ տեղեկութիւններ Սերժ Փարաճանովի վիճակուած ճակատագրին շուրջ՝ ձերբակալութենէն ետք, որ աննշմար անցած է թէ՛ խորհրդային Միութեան մէջ եւ թէ դուրսը եւ վախ կայ, տառ իսկ, բեմադրին պարզ անհետացման եւ նոյնիսկ մահուան»:

Այս կոչը ստորագրած են Եւրոպայի մեծագոյն բեմադիրները.—

Անեէս Վարտա, Ֆր. Թրիւֆօ, Ալէն Ռենէ, Ժ. Ժ. Կոտար, Ռընէ Քլեման, Ժ. Տըմի, Ֆրանչեսքօ Ռոզի, Մարքօ Ֆերերի, Ժաք Թաթի, Մարսէլ Քառնէ, Ժ. Ռիվէթ, Լուիս Պունուէլ, Լուի Մալ, Ֆետերիքօ Ֆելլինի, Ժ. Լոզէ, Լուքինօ Վիսքոնթի, Ռոպերթօ Ռոսսելինի, Միքէլ-Անճելօ Անթոնիոնի, Փիէր-Փաոլօ Փազոլինի, Սերճիօ Լէոնէ, Պերթօլուչի, Ժիւլ Տասէն:

Պաշտպանութեան Կոմիտէի հասցէն է.

1, Վիա Ումպերթօ Պիանքամանօ,
ԹՈՐԻՆՕ, Իտալիա:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ՍԻՐՈՅ, ԿԵԱՆՔԻ ՈՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԳԻՉԸ՝ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

—0—

Քիչ անուն կը հաշուէ միջազգային քերթողութիւնը 19-ամեայ կամ 20-ամեայ բանաստեղծներու, որոնք 19րդ դարու կէսին յաջողած ըլլան գիրը հաշտեցնել ապրումի զօրութեան հետ, իրենց ստեղծագործութիւնները վերածելու համար վկայագրութեան մը՝ հոգեկան իրենց տագնապները բառի բերելու եւ զանոնք ներանձնական կեանքի մը անկրկնելի պատմութեան փոխակերպելու համար։

Այդ քիչերէն մէկն է Պետրոս Դուրեան, «Սկիւտարի Սոխակը», որուն մահուան 102րդ տարելիցն է 22 Յունուարի 1974-ը։

Ծնած է 1851 Մայիսի 20ին, Սկիւտարի մէջ. զաւակը համեստ ընտանիքի մը՝ Արուսեակ եւ Աբրահամ Զմպայեաններու։ Մականունը կու գայ հօր արհեստէն (երկաթագործ, «զմպաճի»՝ զոր Պետրոս Դուրեան հայերէնի է վերածած 1865ին)։

Չորս եղբայրներ էին, — Յարութիւն (խմբագիր «Մանզումէի էֆքար» թերթին) ինք՝ Պետրոս, Միհրան (ապագայ ներհուն հոգեւորական, բանաստեղծ, ուսուցիչ, ճշմարտօրէն ամենապատիւ առաջնորդ Եղիշէ արք. Դուրեան, պատրիարք Երուսաղէմի) եւ Ագրիպաս (իրաւագէտ)։

Ընտանեկան դժնդակ պայմաններու, նիւթական ծանր անձկութեան մէջ, Պետրոս ընդմիջած է իր ուսանողութիւնը Սկիւտարի Ճեմարանին մէջ՝ ուր իրեն ուսուցիչ է ունեցած ուսողագէտ Գաբրիէլ Ներշապուհի, Յակոբ Պարոնեանի և Սրապիոն Թղլեանի նման դէմքեր։ Աջակցելու համար իր հօր, քարտուղարական պաշտօն ստանձնած է Ակնցի սեղանաւորի մը քով, մասնաւոր դասեր աւանդած է բարեկեցիկ ընտանիքի մը զաւկին, մաս կազմած է Վարդովեանի դերասանական խումբին ու ձեռնարկած է թատերագրական կարգ մը փորձերու՝ որոնք մաս կը կազմեն իմէ հայ գրականութեան աւանդ 11 ողբերգութիւններու։

Դպրոցական գրասեղաններուն վրայ իսկ, տակաւին 13 տարու (1864), գրի առած է քերթողական իր առաջին փորձերը՝ որոնցմէ մէկը տեղ գտած է իր ամբողջական գործերու կարգին («Գարնանային կենացս մէջ···»)։ Ուսանողական վերջին տարուան կը զուգադիպին թատերագրական իր փորձերէն «Վարդ եւ Շուշան»ը, ինչպէս նաեւ «Սեւ Հողեր կամ Ցետին Գիշեր Արարատեան» ողբերգութիւնները։

1867 – 1871 Յունիս՝ հազիւ հինգ տարիներու տեւողութիւնը կը կազմէ կարճատեւ այն շրջանը, ուր Դուրեանի արտակարգ տաղանդը ծնունդ պիտի տար քերթողական անմեռ գործերու։ Ֆիզիքապէս վտիտ, հոգեպէս հարուստ, իր ապրումներով խռովայոյզ՝ կեանքի, սիրոյ եւ մահուան երգիչը հայ գրականութեան փոխանցած է քառասուն քերթուածներու, 11 ողբերգութիւններու եւ 13 նամակներու վաստակ մը՝ որ իր որակով զինք կը դասէ արեւմտահայ քերթողութեան ամէնէն տիրական դէմքերու շարքին։

Վերլուծական առումով չա՛տ բան գրըուած է Դուրեանի բանաստեղծութեանց մասին, սակայն շատ քիչ բան ըսուած է անոնց ներշնչումի աղբիւրներուն յատուկ։ — Իր գլխաւոր երկու սէրերը մանաւանդ՝ առաջինը դպրոցակից ընկերուհիներէն մէկուն, իսկ երկրորդը Վարդովեանի թատերախումբէն Արաքսիա անուն դերասանուհի մը հանդէպ՝ Դուրեանական կարգ մը տաղերու ապրումին հարազատութիւնը կը շեշտեն («Պէտք է մեռնիլ», «Սեւ, սեւ», «Զնէ պաշտեմ», «Դրժել», եւայլն)։ Իր այս երկու գլխաւոր սէրերուն մէջ ալ դժբախտ եղած է քերթողը։ Առաջինը մեռած է կանխահասօրէն՝ իր ծնողքի բիրտ ընդդիմութեան հետեւանք տառապանքով, իսկ երկրորդը՝ ծագումով յոյն՝ նախ փոխադարձած է իրեն, սակայն դրժած է ի վերջոյ։

Նո՛յնքան իրական կեանքէ եւ սիրային տագնապանքէ թելադրուած էջեր են իր բոլոր քերթուածները։ — Մարմնեգական ու սեռային հիւանդագին պոռթկումներէ զերծ՝ այդ ստեղծագործութեանց մէջ սէրը··· սիրուելու պահանջի մը ներքին ու խորունկ արձագանգն է, զինք հետզհետէ դէպի մահ տանող բարկ ցաւին — թոքախտին — դէմ պայքարելու եւ ապրելու տենչին զօրեղ անդրադարձը։

Ապրելու անհուն բաղձանքին եւ չկարենալ ապրելու ճակատագրին բախումով կը ստանան անոնք իրենց եղերական բնութագիծը։ Կեանք կ'առնեն ապրումի հարազատութենէ մը՝ որ հիմնատարրն է արուեստին։ Անոնց մէջ կայ պատմութիւնը կեանքի՛ մը՝ որ ինքզինք կու տայ լիութեամբ, բխումով, ամէն մէկ բառի ու ամէն մէկ պատկերի մէջ արիւն ու կեանք սեղմելով։

Թոքախտի առաջին նշանները Դուրեանի մօտ ի յայտ եկած են 1871ի Յունիսին։ Այդ թուականէն ետք, ամբողջ եօթը ամիս, տառապագին կը հիւծի քերթողը հիւանդի իր մահիճին մէջ՝ առանց սակայն պարտուելու սիրող մարդու իր հըպարտութեան մէջ։ Իր ամէնէն եղերական եւ հանճարատիպ էջերը գրի առած է կեանքի վերջալոյսին, ուղի՛ղ նայելով մահուան աչքերուն, հեծեծելով յաճախ՝ սակայն կառչելով կեանքին, հաւատալո՛վ իր արժանաւորութեան, մերժելով կարեկցութեան ամէն զգացում եւ պահանջելով որ մարդիկ ու Աստուած ճանչնան ապրելու իր իրաւունքը։

Մ. Թ.

Յ. Գ. — Շատ քիչերու ծանօթ է հոգելոյս Եղիշէ Արք. Դուրեանի «մանկական յիշատակներ»էն Երազ մը խորագրուած արտայոյզ այն վկայութիւնը, զոր բանաստեղծ պատրիարքը գրի առած է Պետրոսի մահէն ետք՝ անոր շիջումի նախօրեակին իր տեսած տխրագուշակ մէկ երազը փոխանցելու համար պատմութեան։

1974Ը՝ ԴՊՐՈՑԱՇԷՆ ՏԱՐԻ

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

150ամեակին առթիւ

—0—

Պահ մը ետ դառնանք եւ համառօտ ակնարկ մը նետենք Թիֆլիսի հայ կեանքին վրայ, մեր յիշողութեան մէջ թարմացնելու համար այն պատկերը, որ պարզուած էր ԺԹ. դարու առաջին քառորդին՝ Թիֆլիսի հայ, յատկապէս մշակութային կեանքի կալուածէն ներս։

Թիֆլիս ընդարձակ ու բարգաւաճ, բազմամարդ եւ բազմազգ քաղաք մըն էր։ Վրացական պատմարաններու վկայութեամբ՝ Թիֆլիս ԺԸ. դարու սկիզբը ունէր 20.000 բնակիչ, որոնց 14.000ը Հայեր էին, 2000ը՝ Վրացիներ, միւսները՝ այլազգիներ։ ԺԹ. դարու առաջին քառորդին ալ Հայերու թիւը մեծ էր Թիֆլիսի մէջ։ Ըստ վիճակագրական տեղեկութիւններու՝ 17.000 հոգի։

Թիֆլիսի հայ բնակչութեան թիւի շատացման՝ անցած դարերուն, նպաստած է հայկական Բագրատունեաց թագաւորութեան անկումին հետեւանքով սկսած Հայերու արտագաղթը մայր հայրենիքէն դէպի հիւսիս։ Իսկ նոր ժամանակները, Հայեր կը հաստատուէին հոն անոր համար, որ Թիֆլիս տնտեսական զարգացման, առեւտուրի եւ արդիւնագործութեան զարգացման լայն պայմաններ կու տար մարդոց։

Հայեր Թիֆլիսի մէջ միայն քանակ չէին, այլեւ անոնք մեծ դեր ունէին քաղաքի տնտեսական եւ մշակութային կեանքին մէջ։ Կային մեծ վաճառականներ, որոնց հետ հաշուի կը նստէր Վրաց արքունիքը։ Թիֆլիսի քաղաքապետի պաշտօնը կը վարէին Հայերը։

Ուրայատուկ էր հին Թիֆլիսի մշակութային կեանքը՝ հանդէսները, հաւաքոյթները, գիրն ու դպրոցը։ Հակառակ անոր որ քաղաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած էր Հայերէ, ունեւոր դասակարգը՝ Հայեր, հոգեւոր մըշակոյթ կերտողներու մեծամասնութիւնը Հայեր, սակայն, այդուհանդերձ, հայկական խօսքն ու դպրոցը կամաց-կամաց կը նուազէր հոն եւ տեղը կու տար վրացերէնին։ Պատճառը հասկնալի է։ Որքան ալ տնտեսապէս զօրաւոր եւ քանակով էին Հայերը, սակայն անոնք, դուրս մնալով մայր հայրենիքէն, ինչպէս նաեւ ազգային պետական օրէնքներու ազդեցութենէն, բնական է որ հետզհետէ տեղի ունենար ապազգայնացումը։

Ահա այսպիսի լուրջ եւ մտահոգիչ կացութեան գիտակցութեամբ էր որ Թիֆլիսի ժամանակի առաջնորդ Ներսէս Աշտարակեցին ձեռնամուխ եղաւ Հայոց լուսաւորութեան գործին։ Ան տեսնելով եւ ապրելով իր թեմի ժողովուրդի օր ըստ օրէ ապազգայնացումին աղէտաւորութիւնը եւ գիտակցելով որ ան հետեւանքն էր տիրող տգիտութեան, մտածեց եւ որոշեց հայկական դպրոց մը հիմնել։ Ինչպէս «Յառաջ»ի Յունուար 19ի թիւին մէջ լոյս տեսած «1974ը դպրոցաշէն տարի» յօդուածին մէջ յիշատակուած էր, «Ներսէս Աշտարակեցին մտածեց որ իր ծրագիրը կ'իրականանար եթէ իր թեմի 12.000 ընտանիքներէն իւրաքանչիւրը մէկ մանէթ նուիրէր»։ Բայց, դժբախտաբար, այդ մեծահարուստները մերժեցին անոր առաջարկը։ Սակայն, Աշտարակեցին չյուսահատեցաւ, այլ 1819 թ. Փետրուար 25ին ձեռնարկեց հանգանակութեան Թիֆլիսի Հայերէն՝ ազգային դպրոցի շինութեան համար։

Ու յաջողեցաւ։

1822 թ. Փետրուար 7ին, հանդիսաւոր պայմաններու մէջ, հայ ու օտարազգի յայտնի անձերու, հրամանատար Ա. Պ. Երմոլովի ներկայութեամբ, Ներսէս Աշտարակեցի կատարեց իր դպրոցի հիմնօրհնութեան արարողութիւնը։

1824 թուականին Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցը կատարուած իրականութիւն մըն էր։ Կրթական ուսումնարան մը, որ սերունդներ տուաւ հայ ժողովուրդին եւ նախախնամական դեր ունեցաւ հայ կեանքին մէջ։

Այս տարի 150ամեակն է Ներսիսեան վարժարանի բացման։ Մեր նպատակն դուրս է յիշեալ ուսումնարանի պատմութեան եւ կատարած դերին անդրադառնալը։

Թէ ինչո՞ւ մատնանշեցինք եւ թարմացուցինք մեր յիշողութեան մէջ 150 տարի առաջ տեղի ունեցած պատմական այս մեծ ձեռնարկը։

Յունուար 6ին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ տեղի ունեցած Հայկական Ծնունդի տօնակատարութեան ընթացքին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, ըրաւ սրտապնդիչ մաղթանք մը՝ ըսելով «միակ մաղթանքս այն է որ 1974ը ըլլայ Դպրոցաշէն տարի մը»։ Մաղթանք մը, որ այնքա՛ն հոգեկան է եւ կենսական՝ անոր իրականացումը։ Մաղթանք մը, որուն իրագործման անհրաժեշտութիւնը՝ այսօր, աւելի քան որեւէ ժամանակէ, կը զգայ Ֆրանսայի հայ գաղութը. մաղթանք մը, որուն իրականացման համար՝ վստահ ենք, ոչ մէկ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այս վերջին բառերը ցնցեցին Հրաչեան ու Արմէն Գարօն, որոնք առաջ նետուեցան եւ բարկութեամբ բողոքեցին իրենց եղած նախատինքին դէմ։

Այդ միջոցին նաւապետը արդէն հրաման տուած էր նաւաստիներուն Մաքսիմօֆի պատուէրը կատարելու եւ նաւաստիները մօտեցած էին միւս յեղափոխականներուն ու գրպանները կը խուզարկէին. անոնք հանդարտութեամբ թոյլ կու տային եւ խնդալով կ'ըսէին.

— Նայեցէ՛ք զմելի մը անգամ չկայ քովերնիս, արդէն մեր զէնքերը առին։

Իրաւ է որ երբ Արմէն Գարօն «Թող մի՛ տաք որ նային վրանիդ» գոչեց, ամէնքը մէկէն պատրաստուեցան զինադրելու, բայց արդէն գործողութիւնը աւարտած էր։

Հրաչեայ եւ Կարօ՝ բորբոքած՝ թարգմաններուն ըսին թէ այս նախատինքներէն ետքը չեն ուզեր շոգենաւը մնալ եւ կը նախընտրեն դուրս ելլել ու Թուրքերուն ձեռքը իյնալ։

— Դեռ երէկ ծունկի վրայ եկած մեզի կ'աղաչէիք եւ այսօր զէնքերնիս առնելէ ետքը կը նախատէք, գոչեց Կարօ։

Մաքսիմօֆ չլսելու զարկաւ այս խօսքերը եւ սակայն ինքն ալ շատ գրգռուած կ'երեւար։

Ֆրանսական դեսպանատան թարգմանը Պ. Ռուէ յաջողեցաւ փակել միջադէպը։ Նաւաստիները չխուզարկեցին երկու պետերուն գրպանները։

Թարգմանները մեկնելուն պէս «Ժիռոնտ» շարունակեց իր ճամբան։

Ճաշէն յետոյ վեր ելայ տեսնելու համար օրուան հերոսները։ Հրաչեան ու Գարօն մէջտեղ չկային, երրորդ կարգի խըցիկ մը տուած էին իրենց եւ կերակուրը շոգենաւէն կը մատակարարուէր, իսկ միւսները վերնայարկը կը մնային եւ նաւապետը հրահանգ տուած էր զիրենք տեղաւորել շոգենաւին ցռուկին կողմը, որպէսզի, հետաքրքիր աչքերէ հեռու, կարենան հանգիստ ըլլալ. նոյնիսկ արգիլած էին ասդիները գալ պտըտիլ։

Երբ իրենց քով գացի՝ ճաշելու վրայ էին։ Հիմա ուրախ զուարթ կը խնդային ու կ'ուտէին։

Իրենցմէ մին զիս ճանչցաւ եւ անունս տալով հրաւիրեց մօտերնին։

Հազիւ թէ քանի մը խօսք փոխանակած էինք, ահա նաւաստի մը եկաւ եւ հրաւիրեց զիս որ հեռանամ քովերնէն։

Կ'երեւայ որ թարգմաններուն որոշումով մասնաւոր հսկողութեան մը ենթարկուած պիտի մնային, մինչեւ որ բոլորովին հեռանայինք թրքական ջուրերէն։

Խցիկս դարձայ քնանալու, երբ յանկարծ շոգենաւը նորէն կեցաւ։

Այս անգամ մեքենան խանգարուած էր։ Չորս ժամ կորսնցուցինք նորոգումի համար եւ հազիւ հետեւեալ օրը կէսօրին հասանք Զանաք Գալէ։

Հետաքրքիրներու հարիւրաւոր նաւակներ պաշարեցին շոգենաւը։ Պոլսոյ դէպքերը արդէն իմացուած էին ու ամէնքը շոգենաւ մտնել կ'ուզէին որոշ լուրեր առնելու համար, բայց նաւապետը բացարձակապէս արգիլեց դրսէն մէկու մը շոգենաւի մէջ ոտք դնել։

Կը վախնային որ Թուրքերը Հայ յեղափոխականներուն դէմ վրէժխնդրական բան մը կ'ընեն։

Իզմիր ալ, ուր կը հասնինք հետեւեալ առտուն, նոյն արգելքը կայ։ Միայն Ամերիկեան ու Անգլիական հիւպատոսները կրնան շոգենաւ գալ, որոնք հետաքրքիր կ'ըլլան տեսնելու Հայ յեղափոխականները եւ կը խօսակցին Արմէն Գարոյի հետ։

Իզմիրէն մեկնելէս ետքը ա՛լ խստութիւնը վերցած է «Ժիռոնտ»ի մէջ։ Յեղափոխականները ազատօրէն կը պտըտին շոգենաւին մէջ եւ ամէն մարդ կրնայ հետերնին տեսնուիլ։

Ժամերով կը խօսիմ Արմէն Գարոյի հետ, որուն անկեղծ ու կորովի նկարագիրը տեսակ մը կախարդիչ ազդեցութիւն կ'ընէ վրաս։ Դէպք մը կը պատմէ որ կ'արժէ յիշել հոս։

Գարօ երբ յեղափոխական գործին մասնակցելու որոշում կու տայ՝ կը գրէ Նազարբէկի որ պատրաստ է անձը եւ դրամը զոհել ազատութեան համար ու կը խնդրէ Նազարբէկէն որ իրեն ըսէ թէ ի՛նչ բանի մէջ օգտակար կրնայ ըլլալ։

«Անձի պէտք չունինք, դրամդ ղրկէ», կը պատասխանէ Մարոյի ամուսինը։

Այս պատասխանին վրայ Գարօ Դաշնակցականներուն կը դիմէ, որոնք գրկաբաց կ'ընդունին զինքը։

Հրաչեայի հետ գրեթէ բնաւ չկրցայ տեսնուիլ, քիչ մը անհաղորդ մէկը կ'երեւար, միշտ փակուած էր խցիկին մէջ, ուր անընդհատ կը գրէր։ Կարծեմ Պանքայի դէպքին պատմութիւնը կը պատրաստէր Դրօշակի համար։

Գիշերը գացի վերջապէս ազատօրէն տեսակցելու միւս Դաշնակցականներուն հետ։

Նաւուն ցռուկը ժողվուեցանք ամէնքս, աստեղազարդ պայծառ գիշեր մըն էր ու «Ժիռոնտ» կ'անցնէր Քիոսի ու Բալարայի առջեւէն։

(Շար. – 26)

ԻՐԱՔԻ ՔԱՐԻՒՂԻ ԵՒ ՋՈՒՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ

—0—

Եթէ Միջագետք եղած է քաղաքակրթութեան օրրանը, Իրաքն ալ եղած է քարիւղներու կայսրութեան ծննդավայրը, կը գրէ Պրնուս Մէշէն։

Թէեւ միջազգային էր կազմութիւնը քարիւղի առաջին ընկերութեան, որ կը շահագործէր ժայթքումները, սակայն Անգլիան էր հովանաւորողը։

Ընկերութեան դրամագլուխը բաժ – նուած էր հետեւեալ ձեւով սկզբնական շրջանին.— Անգլիա (Պրիթիշ Փեթրօ – լիոմ) 23,75 առ հարիւր, Անգլեւհոլան – տական խմբակցութիւն (Րօյըլ Տըչ Շէլ) 23,75 առ հարիւր, Ամերիկա (Սթէնտըրտ Օյլ աֆ Նիւ Ճըրսի էնտ Սոքոնի Մոպիլօյլ ընկ.) 23,75 առ հարիւր, Ֆրանսա (Քոմփանի Ֆրանսէզ տէ Փեթրոլ) 23,75 առ հարիւր, Գ. Ս. Կիւլպէնկեան 5 առ հարիւր։

Արեւմուտքի քարիւղի սպառման գլխաւոր հայթայթիչը ամէնէն առաջ եղած է Իրաքը։ Հինգ քարիւղատար զուգահեռ խողովակներ կը փոխադրէին իւրաքան – չիւրը տարեկան տասնըչորս միլիոն թոն քարիւղ դէպի Արեւմուտք։ Մէկը կը հասնէր Պանիաս (Սուրիա), միւս երկուքը Տրիպոլիս (Լիբանան), մնացեալ երկուքը կ՚երկճղէին անապատին մէջ, կ՚անցնէին Յորդանանէն։ 1947էն առաջ կը հասնէին Հայֆա (Պաղեստին) երբ այս երկիրը կը գտնուէր բրիտանական հովանաւորու – թեան տակ։ Իսրայէլ Պետութիւն հռչակուելէն ի վեր արգիլուեցաւ, զրկելով Յորդանանը այն շահերէն զորս պիտի ունենար եթէ իր երկրի մէջէն անցնէր։

Իրաք Փեթրոլիոմ ընկերութեան վճա – րած տուրքերու շնորհիւ, Իրաքի կառավարութիւնը մեծ բարգաւաճում ունեցաւ եւ հիմնովին փոխեց երկիրը։ Պաղտատի շուրջ շինուեցան արուարձաններ, թաղամասեր, գործատուներ, բացուեցան դպրոցներ, շինուեցան հիւանդանոցներ եւ լայն պողոտաներ։ Հպարտ են Իրաքցի – ները այս բոլոր իրագործումներուն համար։ Իրաքցին միշտ ալ նոր շէնքերը կը յարմարցնէ երկրին ոճին։ Խորհրդարանը եւ Ֆէյսալ Ա. Թագաւորին դամբարանը գեղեցիկ օրինակներ են իբրեւ խառնուրդ ճարտարապետական հին ասնդական ձեւին եւ արդիական շինութեանց ոճին։

Որպէսզի Իրաք լաւագոյն ձեւով օգտագործէ իր եկամուտները եւ աչքառու շահեր ապահովէ, Անգլիա հաստատել տըւած է «Տիվելոփմընթ Պորտ»ը մարմին մը որուն պէտք է երթային Ի. Փ. Ս.ի տուած տուրքին վաթսուն առ հարիւրը, ծախսելու համար ազգային նշանակութիւն ունեցող մեծ ձեռնարկներու վրայ։

Թէեւ սկզբնական շրջանին ներկայ տարողութիւնը չունէին քարիւղային ձեռնարկները եւ համեստ էին, սակայն դարձեալ անպակաս էին վէճերը եւ սակարկութիւնները — վէճ՝ անգլեւամերիկեան, վէճ՝ անգլեւգերման, Թըրքիշ Փեթրօլիոմի եւ Տօյչ Պանքի միջեւ, վէճ՝ անգլեւթրքական, վէճ՝ անգլեւֆրանսական։

Բայց միակ մարդ մը յաջողեցաւ ամուր եւ վստահ ձեռքով դուրս բերել բոլորը միջազգային խառնաշփոթ քաղաքականութեան մէջէն — Գալուստ Կիւլպէնկեանն էր որ իբր վարձատրութիւն իր աշխա – տանքին, գոհացաւ միայն հինգ առ հարիւրի համեստ չահարաժինով մը։ Եւ երբ աշխարհի ամէնէն զօրաւորներուն չահարաժինները փոխուեցան, Կիւլպէնկեանինը անխախտ մնաց։ Ան կոչուեցաւ «քարիւղի Թալէրան»ը, որովհետեւ ճարտարութեամբ դուրս կուգար ամէն բանի մէջէն։ Այսօրուան իր գործը միլիառներ կը բերէ։

Իրաքի մէջ այցելուներուն ցոյց կը տըրուի Պապա – Կիւրկիւռը առաջին քարիւղի հորը որ հիմա չորցած է։ Երկաթացանց է եւ ցուցատախտակի մը վրայ կը կար – դացուի բացումի թուականը.—

Քէրքիք Փիւի Թիւ 1։

Փորուած 30–6–1927էն մինչեւ 15–10–1927։

Խորութիւն 1621 ոտք։ 2500 ոտքով խորացած 1933ին, չորցած 28–7–1940ին։

Ուրեմն 1927 Հոկտեմբեր 15ին Միջա – գետքի մէջ ժայթքեց առաջին սեւ ոսկին։ Երկաթացանցին կեդրոնը կը տեսնուի հողի ուռեցք մը, որուն վրայ արծաթագօծ մետաղեայ ճերմակ խաչ մը ցոյց կուտայ չորցած հորը։ Տասներեք տարիներ չարունակ սեւ ոսկի դուրս տալէ ետք չորցաւ։

Անոնք որ 1925էն առաջ այցելած են Արեւելք, չեն տեսած քարիւղի կայսրութիւնը։ Անհամեմատ է այսօր քարիւղի տարողութիւնը։ Չէին տեսած ոչ զտա – րան, ոչ կաղհան, ոչ ալ քարիւղատար խողովակներ (փայփ–լայն)։

Քարիւղը ժայթքեց Իրաքի մէջ 1927 Հոկտեմբերին, Պահրէյնի մէջ 1931 Հոկտեմբերին, Սաուտական Արաբիոյ մէջ 1938 Մարտին, Քուէյթի մէջ 1938 Ապրիլին։

×

Միջագետք բարգաւաճեցաւ նաեւ ջուրի տեսակէն։ Ջուրի պակասը կը չարչարէր ոչ միայն Իրաքի, այլեւ Եգիպտոսի եւ Արաբիոյ ժողովուրդները։ Ինչ որ ցնորք կը նկատուէր, դարձաւ իրականութիւն։ Անապատ Արեւելքը սկսաւ կանոնաւոր – ուիլ. Եգիպտոս եւ Իրաք ստանձնեցին նախաձեռնութիւնը այս հրաշքին։

Հին ատենները Միջագետք չտեմարան մըն էր արմտիքի։ Կանանչ եւ արգաւանդ դաշտագետին մը, ինչպէս հին գրութիւններ արքայութիւն կը ներկայացնէին եւ այս շնորհիւ չատ յառաջդիմած ամբարտակներու եւ ջրարաշխումի դրութեան, որոնց շնորհիւ տարին քանի մը անգամ բերք կը ստանային։ Մտան Սելճուքները եւ Օսմանցիները, որոնց փոյթը չեղաւ խնամք տանիլ ջրանցքներուն, որով ջուրի ճամբաները աւազով լեցուեցան։ Միջա – գետքը չորցաւ յառաջ բերելով չորու – թիւն եւ սով։

Իրաքի կառավարութեան գլխաւոր մըտահոգութեան առարկան դարձաւ դարմանել այս կացութիւնը։

Բայց նախքան հողը արգասաւորելը, պէտք եղաւ կանոնաւորել ընթացքը Տիգրիսի եւ Եփրատի, որոնց յաճախակի յորդումները աւերներ գործելով յուսահա – տութեան կը մատնէին գետափեայ ժողովուրդները։

Եթէ Ասուանի ջրանցքը կը յիշեցնէ Փարաւոններու աշխատանքները, Վերին Միջագետքինը կը յիշեցնէ Ասորական վիթխարի շինութիւնները։

Կարգ մը ամբարտակներու շինութեամբ նուաճուեցան երկու գետերը։ Շինուեցան տասնըչորս մեծ ամբարտակներ, որոնց համար Իրաքի կառավարութիւնը ծախսեց 160 միլիոն հին Ֆրանք 1956–1960։ Այս աշխատանքին շնորհիւ աւելի քան երեքուկէս միլիոն հեկտար հող մշակելի դարձաւ։

Ո՛չ միայն հողը արգասաւորուեցաւ ամբարտակներու շնորհիւ, այլեւ անոնք արտադրեցին հսկայական ելեկտրական ուժ, նպաստելով երկրի բարգաւաճման։

Մ. Մ.

Հայ պիտի զլանայ իր լուման ձգելու այդ նպատակին։

150 տարի առաջ կատարուած գործ մը թարմացուցինք մեր յիշողութեան մէջ։ Ահա՛ կենդանի եւ խօսուն օրինակ մը։ Իբրեւ համաժողովրդական հանգանակութեան՝ կ՚առաջարկենք հետեւեալ ձեւը։

Ֆրանսայի Հայ գաղութը այսօր կը հաշուէ մօտ 200.000 հոգի, հետեւաբար՝ շուրջ 40.000 ընտանիք։ Իւրաքանչիւր ընտանիքի օրական եկամուտը նուազագոյն չափանիշով նկատի ունենանք 50 Ֆրանք (միջին հաշուով). եթէ իւրաքանչիւր ընտանիք՝ իբրեւ ազգային պարտականութիւն, այս տարի Դպրոցաշինութեան նըպատակին նուիրէ իր մէկ օրական եկամուտը, կը գոյանայ մօտ երկու միլիոն ֆրանքի գումար մը, որուն վրայ եթէ աւելցնենք ազնուասիրտ եւ ունեւոր Հայերու զոհաբերութիւնը, ապա ուրեմն կը բարձրանայ Դպրոցաշէն տարուան առաջին հայկական դպրոցին շէնքը, որուն կը յաջորդեն, ինչո՞ւ չէ, նաեւ յառաջիկայ տարիներուն՝ ուրիշ կրթական հաստատութիւններ, որոնց միջոցով կարելի կ՚ըլլայ աւելի եւս ամուր հիմքերով խարսխել հայապահպանման գործը։

Յառա՛ջ ուրեմն որդիք Հայկազունք, վառենք մեր սիրտը հինէրու բոցէն, բարձրացնենք շէնքը լոյսի տաճարի, բոցավառ պահենք շունչը Մեսրոպի, ոգին Վարդանի, հաւատքն Արարատի՝ սրտերուն մէջ նոր սերունդի։ Սերունդներ պիտի օրհնեն այն ձեռքը որ կը դնէ առաջին աղիւսը ապագայ դպրոցի։

Ո՛վ որ քաջ է, ի՞նչ բանի կը սպասէ...

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԱՅՆԵՐ ԳՈՒՐՈՒԵՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

—0—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը միասին տօնեցին մանուկներու օրը Կիրակի, Յունուար 6ին Պօմոնի սրահին մէջ։ Որոշեալ ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր։

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Պօմոնի աշակերտներու երգչախումբով «Ո՛վ Մեծասքանչ»։ Օրուան խօսնակը՝ Պր. Արշաւիր (Պօմոնի ուսուցիչը) բեմ հրաւիրեց Տիկին Ճամուղեանը, որ իր կարճ խօսքով պարզեց օրուան հանդէսին նպատակը, ինչպէս նաեւ պատկերը կայանի կեանքին։ Ուրախալի էր լսել երախաներու ոտանաւորները եւ խմբերգները։ Իսկ ամէնէն գեղեցիկն էր հայկական տարազով քանի մը պարերը ընկերակցութեամբ Քոչարի նուագախումբին, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պատճառեց ներկաներուն։

Պէտք է յիշել որ Պր. Արշաւիր մեծ աշխատանք տարած էր այս հանդէսին յաջողութեանը։ Իսկ փոքրերու համար ամէնէն զուարճալին էր հալիւներու երեւումը։

Օրուան առթիւ եկաւ Կաղանդ պա – պան։ Երախաները ցատկռտելով շրջա – պատեցին զայն եւ ուրախութեամբ ստացան իրենց ճոխ ծրարները։

Փակման խօսքը ըրաւ Շահան Քհնյ. Տէտէյեան՝ շնորհաւորելով եւ քաջա – լերելով Կապոյտ Խաչուհիներու ձեռնարկը եւ անոնց տարած աշխատանքը ազգապահպանման համար։

Հանդէսը վերջացաւ յոտնկայս Հայր Մերով եւ բոլորն ալ ուրախ մեկնեցան։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ «ՁԷՆԿԻԼԷՐԻ ՀԱՅՈՑ» (1528–1923), գրեց Սօնա Տէրէպէյեան, Փարիզ 1973։

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ԴԱՐԵՐԻ ՄԻՋԻՑ, գրեց Աշոտ Պատմագրեան, Պէյրութ 1973։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

2.

— Դուք այստեղ սքանչելի ու սիրուն մի անկիւն էք ճարել, — նկատեց նա՝ խիտ կանաչի պատուարին նայելով, — եւ ի՛նչ հրաշալի տեսարան։

— Այո, շատ սիրուն է այստեղ։ Ելայ քիչ թարմ օդ ծծելու։

— Ճիշդ է, ուղղակի մեղք է այսպիսի գիշեր գիշերը ներսը մնալը, — ասաց տանտիրուհին՝ աչքերը երկինք նետելով (գեղեցիկ թարթիչներ ունէր ու սիրում էր ցոյց տալ)։ — Տեսէք, պարոն, մեր քնքոյշ Իտալիան մի՞թէ մի դրախտ չէր դառնայ, եթէ ազատ լինէր։ Եւ երբ մարդ մտածում է, որ մի ստրուկ է սա իր այս գոյներով ու այս երկինքով...

— Ու իր այս հայրենասէր տիկնանցով, — ասաց Բոռը հանդիսա՝ ձայնը ձիգ տալով։

Ջեմման նայեց նրան զայրոյթով։ Նրա լրբութիւնը այն աստիճան պարզ էր, որ անկարելի էր խաբուել։ Միայն թէ Ջեմման դեռ չգիտէր՝ որչա՞փ մեծ էր տիկին Գրասսինիի սէրը դէպի հաճոյախօսու – թիւնները։

Դեռատի կինը հառաչանքով ցած ձգեց թարթիչները։

— Ա՜խ, պարոն, ի՞նչ կարող է անել մի կին։ Գուցէ ես երբեւիցէ կարողանամ ապացուցել, որ իրաւունք ունեմ Իտալուհի կոչուելու, բայց առ այժմ պէտք է դառնամ իմ հանրային պարտաւորութիւններին։ Ֆրանսիական դեսպանը խնդրեց ինձ, որ իր սանուհուն ներկայացնեմ մեր յայտնի մարդկանց։ Գնանք տեսնենք, հիանալի աղջիկ է։ Ջեմմա՛, անգլի՛ոն, պարոն Ռիվարեցին բերի այստեղ՝ գեղեցիկ տեսարանը ցոյց տալու։ Յանձնում եմ ձեզ։ Գիտեմ, որ կը հոգաք, կը տանէք ու կը ծանօթացնէք բոլորին։ Ահա՛ եւ մեր սիրելի ռուս իշխանը։ Ճանաչո՞ւմ էք։ Ասում են Նիկոլայ կայսեր սիրելին է ու զինուորական հրամանատար լեհական մի քաղաքում, որի անունն անգամ դժուար է արտասանելը։

Quelle nuit magnifique, n'est-ce pas mon prince?

Ու ճռուողելով թռաւ դէպի այդ եղի վզով ու մեծ մօրուսով մարդը, որի համազգեստը ծածկուած էր նշաններով։ Բայց չուտով նուաղեցին հեռւում նրա մարմրող զանգատները ՃոթըՐ մալէօրէօզ փաթրիի մասին ու դրան հիւսուած «շարման» եւ «մոն փրէնս» բառերը։

Ջեմման կանգնած էր լուռ՝ մի ահա – գին ծառի մօտ։ Այդ անմիտ թշուառ կնոջ փոխարէն ինքն էր վիրաւորանք զգում, եւ նրան չարացնում էր Բոռի գանդաղ – կոտութիւնն ու յանդգնութիւնը։ Վեր – ջինս նայում էր հեռացողների յետեւից մի այնպիսի արտայայտութեամբ, որ Ջեմմային աւելի էր գրգռում։ Ուղղակի ագեղ բան էր համարում մի այդ տեսակ թշուառ էակի վրայ ծիծաղելը։

— Ա՛յ, գնում են թեւ–թեւի, իտալական եւ ռուսական հայրենասէրները, — ասաց նա ժպտուն՝ իր խօսակցին դառնալով, — եւ ըստ երեւոյթին գոհ են իրարից։ Դուք այդ երկուսից ո՞րն էք գերադասում։

Ջեմման ունքերը կիտեց ու ոչինչ չպատասխանեց։

— Ի հարկէ, — շարունակեց Ռիվարեցը, — ճաշակի հարց է, միայն ինձ թւում է, որ ես կը գերադասէի ռուսականը. աւելի ամբողջական է։ Երբ Ռուսաստանը իր ուժը հիմնէր ծաղիկների ու երկնքի վրայ, փոխանակ զինուորի ու վառօդի, ի՞նչ էք կարծում, որքա՞ն ժամանակ կը դիմանար «մոն փրէնս»ն լեհական ամրոցում։

— Իսկ ես կարծում եմ, — պատաս – խանեց Ջեմման լուրջ, — որ մարդ կարող է իր կարծիքը յայտնել, առանց ծաղրելու այն կնոջը, որի տանը հիւր է։

— Ա՛հ, իրաւ, ես մոռացայ իտալական հիւրասիրութիւնը։ Զարմանալի հիւրասէր են Իտալացիք. գոնէ Աւստրիացիք այդ կարծիքին են, անշուշտ։ Չէ՞ք կամենալ նստել։

Կաղալով գնաց մի աթոռ բերեց Ջեմ – մայի համար, իսկ ինքը տեղաւորուեց նրա դէմ՝ յենուելով վանդակին։ Պատուհաններից լոյսն ընկնում էր ուղիղ նրա դէմքին, այնպէս որ Ջեմման կարողացաւ լաւ դիտել։

Ու հիասթափուեց։ Սպասում էր, որ տեսնելու է, եթէ ոչ գեղեցիկ, գոնէ մի նշանաւոր, տիրական դէմք։ Մինչ Ռիվարեցի վրայ ամէնից առաջ աչքի էր ընկնում հագուստի պճրանքն ու ձեւերի հագիւ ծածկուած մի յանդգնութիւն։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Յարութիւն Փափազեան, այրի Տիկին Գրիգոր Տուտի–Փափազեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Էլիզ Քէօսէեան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Ումուրչատեան, Տէր եւ Տիկին Մալաւազի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Սիմոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթենիկ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարսումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բապուճեան եւ իրենց տղան, ինչպէս նաեւ Մամիկոնեան եւ Ուլփաքեան ընտանիքները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներն ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, տագրոջ, հօրեղբօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 30ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Փետր. 4, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աննիկ Փափազեանի, Տիկին Էլիզ Քէօսէեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընօպլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամներու անունով, ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Ուզուրլեանի, իր զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ա. Փափազեանի եւ իրենց զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ քեռայրին՝ Արմենակ Ուզուրլեանի մահուան կսկծալի առիթով::

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (2 Փետր.) երեկոյեան ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանս գտնուող ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ:

Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները Ուրբաթ (Փետրուար 1), երեկոյեան ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ԿՌԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 2, երեկոյեան ժամը 8.30ին դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Անգինէ Պոստաքեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Անդրանիկ Պոստաքեանի մահուան տարելիցին, 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Երկուշաբթի (Փետրուար 4) ժամը 16ին, Գասպար Իփեկեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն նոր վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ փետրուար 2, ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ լոյս

Au Casino de Charbonnières

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԴՐՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ

avec l'orchestre de Jacky MALEREY

— ATTRACTIONS —

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԱԼԱԳԵԱԶ» ԽՈՒՄԲԸ
ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Réservation des tables : auprès de M. Jean Kalédjian
(78) 49-16-63 de 10 h. à 13 h. 30 (78) 49-07-48 de 14 à 18 h. 30

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահան – դէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ամինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20.30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
ԺԻՐՕ–ԼՈՒՍԻՆ երկեակը
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ» նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

BOBINO
20, RUE DE LA GAITE
Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)

DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
—Mariées de Rêve — Tél. 231-62-06 et 508-51-56 (92-94, rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux
Porte D'Orléans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 ֆր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ 2 Փետր. երեկոյեան ժամը 21ին

Դասախօսական շարք
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
2րդ Մաս

Կը դասախօսէ ֆրանսերէն լեզուով Նկարիչ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Զանազան Զարդանկարներու Ծագումն ու Իմաստը

Լուսարձակում երաժշտութեան ընկերակցութեամբ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊՈՒՖԷ

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
2
SAMEDI
2 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.928

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.928

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԽՈՒՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

—o—

Անսպասելի կնճռոտութեանց դուռ բացաւ արաբեւիսրայէլեան վէճը:

Ո՛չ ոք կը գուշակէր այսպիսի ելք մը: Տարակոյս չկայ, որ եթէ Իսրայէլ աւելի ճկունութիւն ցոյց տար եւ չյամառէր անհաշտ դիրք բռնել, մինչեւ վերջ մերժելով գործադրել ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի 1967 Նոյեմբեր 22ի բանաձեւը, դէպքերը այսօրուան վիճակը չէին առնար:

Տեղական խնդիր մը ներկայիս դպած է միջազգային հանգամանք: Քաղաքական – զինուորական հարց մը ի վերջոյ յանգած է տնտեսական անակնունելի տագնապի մը, աշխարհածաւալ բարդութիւններով:

Արաբական երկիրներու կողմէ քարիւղի զէնքին օգտագործումը վճռական դեր կը կատարէ Մերձաւոր Արեւելքի թնճուկը լուծելու գործին մէջ:

Արաբեւիսրայէլեան չորրորդ պատերազմը անգամ մը եւս եկաւ հաստատելու թէ զէնքով կարելի չէր հեռացնել Իսրայէլացիները իրենց գրաւած արաբական հողերէն: ՄԱԿը, մանաւանդ աշխարհի ճակատագիրը իրենց ձեռքին մէջ պահող մեծ Պետութիւնները վեց տարուան ընթացքին ոչ մէկ վճռական միջոցի էին դիմեր ծանօթ բանաձեւի գործադրութիւնը պարտադրելու համար:

1973 Հոկտեմբեր 6ի պատերազմէն ետք է, որ Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա իրար անցան՝ կողմերուն խօսք հասկցնելու եւ ի վերջոյ արդար ու տեւական խաղաղութիւն մը հաստատելու փորձեր կատարելու համար:

Դժբախտաբար շատ ուշ էր: Զարիքը գործուեր էր արդէն: Քարիւղ արտադրող արաբական Պետութիւնները նախ որոշեցին քարիւղէ զրկել կարգ մը երկիրներ, որոնք բարեկամ էին Իսրայէլի: Յետոյ բաժնեչափի վերածեցին քարիւղի յանձնումը ուրիշ երկիրներու, պակսեցնելով քանակը:

Քարիւղի քանակական նուազումին պատճառած տագնապը առաջին քայլն էր, որ մեծ իրարանցում առաջ բերաւ Եւրոպայէն մինչեւ Ճափոն: Քարիւղը անհրաժեշտ ու կենսական նախանիւթ մըն է արդի աշխարհի մէջ: Առանց անոր կեանքը կանգ կ'առնէ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ:

Քանակի դեղչումին յաջորդեց գիներու բարձրացումը այն բոլոր նիւթերուն եւ ամօրեայ գործառնութեանց, որոնք առաւել կամ նուազ չափով աղերս ունին քարիւղին հետ:

Ապրուստի գիները յաւելում կրեցին մէկ օրէն միւսը: Վառելանիւթի սղութիւնը իր անդրադարձն ունեցաւ երթեւեկի միջոցներուն, բնակարաններու ջեռուցումին, նոյնիսկ ելեկտրականութեան եւ ամէնօրեայ անհրաժեշտութիւն ներկայացնող բազմաթիւ ապրանքներու գիներուն վրայ:

Ֆրանսա բաժնեչափի ենթակայ չեղաւ, իբրեւ Արաբներու բարեկամ երկիր, նոյնիսկ քանի մը օր առաջ Սաուտական Արաբիոյ հետ համաձայնագիր մը ծրարեց 20 տարուան ընթացքին ութ հարիւր միլիոն թոն քարիւղ ստանալու համար, փոխանակութեան գծով, ինչ որ խիստ շահաւոր գործառնութիւն մըն է: Ուրեմն քարիւղը չէ, որ պիտի պակսի այս երկրին մէջ: Սակայն անոր գինին բարձրացումը առաջին վայրկեանէն իսկ անդրադարձաւ հրանիւթի սակին վրայ, ապրուստի անհրաժեշտ զանազան նիւթերու աղելուն տխուր հեռանկարով:

Քարիւղի տագնապն է նոյնպէս, որ պատճառ դարձաւ ֆրանքի անկումին: Նախարարական Խորհուրդը Յունուար 19ին որոշելով ֆրանքին տատանումը, զայն ենթակայ կը դարձնէր խնդրանքի եւ մատուցումի ելեւէջներուն: Պանք տը Ֆրանսը այլեւս պարտաւոր պիտի չըլլայ միջամտելու՝ ֆրանքը որոշ սակի մը վրայ պահպանելու համար:

Հետեւանքն եղաւ ֆրանքի արժեզրկումը:

Ճիշդ է, որ արտածումները պիտի աւելնան, սակայն ներածումները շատ աւելի սուղ պիտի արժեն, պատճառ դառնալով ապրուստի գիներու աստիճանական բարձրացման:

1974ը դժուարին տարի մը պիտի ըլլայ աշխարհի, մասնաւորաբար Եւրոպայի համար:

Խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, սակայն տնտեսական տագնապը մեծապէս պիտի ճնշէ մարդկութեան վրայ:

Տխուր հեռանկար:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԲԵՄՆԻ ՇԻՔԱԿՈՆ ՓԱՐԻԶ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

—o—

Օրէ օր, նոյնիսկ ժամէ ժամ, զինեալ յարձակումներն ու կողոպուտները իրարու կը յաջորդեն մայրաքաղաքին մէջ, ուր սարսափի մթնոլորտ մը սկսած է տիրել:

Հինգշաբթի օրուան մէջ միայն 4 զինեալ յարձակումներ մեծ իրարանցում ստեղծած են ու նաեւ զոհեր պատճառած:

Քաղաքիս կեդրոնն իսկ է որ ուէսթերնի տեսարան մը պարզուած է Հինգշաբթի ժամը 14ին: Պուրսի հրապարակին վրայ է, Քրետի տը լա Պուրսը, որ յարձակումի ենթարկուած է: Չորս աւազակներ, Մերսետէսով մը ժամանած են եւ ատրճանակի սպառնալիքի տակ պահած դրամատան անձնակազմը եւ յաճախորդները: Ձեռք ձգած են 500 հազար ֆրանք դրամաթուղթ եւ մէկուկէս միլիոնի ձոյլ ոսկի: Կը մնար հեռանալ: Գործադրելով այպանելի նորաձեւութիւն մը, գողերը երեք պատանդ առած են եւ դրամատունէն դուրս ելած իբրեւ վահան բռնելով պատանդները: Երբ իրենց կառքին կը մօտենան, կը հասնի ոստիկանակառք մը, ու կը սկսի նոր արար մը: Գող ու պատանդ տեղաւորուած են իրենց կառքը, ճամբայ կ'ելլեն, իրենց կը հետեւի ոստիկանութեան կառքը:

Անկէ հազիւ ժամ մը առաջ էր որ չորս գողեր կը յարձակին Շաթիյոն – սու – Պանեօ, դրամատան մը վրայ եւ 40 հազար ֆրանք առնելով, կը պատրաստուին փախչիլ բայց յաճախորդ մը ոստիկանութեան լուր տուած է: Ոստիկանները կը հասնին, գողերէն մէկը կրակ կը բանայ, ոստիկանը կը հակադարձէ ու գողը կը սպաննուի տեղն ու տեղը: Հրացանաձգութիւնը կը շարունակուի: Գողերէն մէկը սպաննուած է արդէն, երկու ուրիշներ ալ կը վիրաւորուին: 18րդ Թաղամասին մէջ, ժամը 17ին, նոր յարձակում մը, Ռիւ տէ Քլօյսի դրամատունէն երեք գողեր կը յաջողին շորթել 20 հազար ֆրանք:

Գիշերն է որ աւելի ծանր դէպքեր պիտի պատահէին սակայն: Ժամը 21ին, Փլաս տէ գ'Ալէս, կասկածելիներ կը սկըսին կրակ բանալ ոստիկաններու վրայ, որոնք զիրենք կը հետապնդէին, ու ծանրօրէն կը վիրաւորեն երկու ոստիկան եւ կը փախին գողցուած կառքով, տապալելով ոստիկանական պատնէշները: Կառքը սակայն իր կարգին կը ճզմուի, ներսը՝ վիրաւորներ հիւանդանոց կը փոխադրուին: Փիկալի մէկ ուրիշ փողոցը, երկու ոստիկան եւս վիրաւորուած են դանակի հարուածներով, մինչ առաւօտ կանուխ այս հոլտ–ըփներու շարքը սկսած էր Փլաս տէ Ֆէթ, ուր դրամատան մը վրայ յարձակում եղած էր:

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ մէկուկէս միլիառ տոլարի միջազգային փոխառութիւն մը հրապարակ կը դնէ եւ այս դրամը պիտի ծառայէ երեք ամսուան վառելանիւթի ներածումը վճարելու:

ՍԱՄՈՒԷԼ ԿՈԼՏՈՒԻՆ, հիմնադիրներէն մէկը Հոլիվուտի, մեռաւ առջի օր, 91 տարեկանին: Ինք է որ հրապարակ հանած է հարիւրաւոր դերասաններ եւ ծընունդ տուած շարժանկարի հոլիվուտեան աշխարհին:

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ քարիւղի մեծ զտարան մը փորձեցին օդը հանել չորս ահաբեկիչներ: Ասոնք Ճափոնի ծայրայեղ ձախ «Կարմիր Բանակ» գաղտնի կազմակերպութեան կը պատկանին եւ ահաբեկչական գործողութիւնը կատարեցին Պաղեստինի Ազատագրական Ճակատի անունով: Արդէն այս կազմակերպութիւնը պաշտօնապէս ստանձնեց պատասխանատուութիւնը: Չորս ահաբեկիչները պայթուցիկներ զետեղեցին Փուլօ Պուքոմ կղզիի զտարանին մօտերը, սակայն ասոնք չպայթեցան: Փախուստի դիմելով ահաբեկիչները պատանդներ վերցուցին եւ պահանջեցին, որ թոյլ տրուի իրենց հեռանալ Սինկափուրէն՝ դէպի արաբ երկիր մը: Իշխանութիւնները ընդունեցան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ ամերիկեան Քոնկրէսին առջեւ ճառ մը խօսելով յայտարարեց, թէ երբեք պիտի չձգէ իր պաշտօնը. անդրադառնալով Ուաթըրկէյթի գայթակղութեան, Նիքսըն դիտել տուաւ, թէ տարիէ մը ի վեր տեւող այս հարցը ժամանակն է, որ վերջ գտնէ:

ԼԵՀ «Ստեֆան Պաթորի» ճամբորդական նաւուն 400 լեհ զբօսաշրջիկներէն 64 հոգի իրենց նաւը չվերադարձան: Ասոնցմէ 25 հոգին քաղաքական ապաստան խնդրեցին Դաշնակցային Գերմանիայէն Համպուրկի մէջ: Մնացեալները փախուստ տուին Օսլոյի եւ Քոփէնհակի մէջ:

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ազատ արձակեցին Հարաւ. Վիէթնամի «մարինզ»ներ, որոնք գերի բռնուած էին Փարասէլի կղզիներէն մէկուն մէջ: «Մարինզ»ները Սայկոն վերադարձան: 48 զինուորներ եւս ազատ պիտի ձգուին:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ճամբորդութեանց սակերը հարիւրին 25 յաւելում պիտի կրեն, յայտարարեց Էռ–Ֆրանսի տնօրէնը:

ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ յայտարարութիւններու վերջին պայմանաժամն է Մարտ 4, փոխանակ Փետրուար 28ի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 25–28)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐԸ

Երեւան ունի եօթը մեծ եւ արդիական պանդոկներ, որոնցմէ ամէնէն մեծը երեք տարի առաջ կառուցուած «Անի»ն է, 15 յարկանի շէնք մը, որ նախատեսուած է 550 հոգիի համար. ան կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը: Յառաջիկայ տարիներուն նոր պանդոկներ ալ պիտի շինուին: Հրազդան գետի ափին աւարտելու վրայ է 550 տեղ ունեցող 16 յարկանի «Դուին» պանդոկը, իսկ ճիշդ անոր դիմացը կառուցուելու վրայ է աւելի փոքր պանդոկ մը: Քաղաքին կեդրոնը երկու ուրիշ պանդոկներ ալ շահագործման պիտի յանձնուին: Ասոնցմէ զատ մօթէլի մը շինութեան աշխատանքները սկսած են արուեստական լիճին մօտերը:

Սեւանայ լիճին մօտերը վերջանալու վրայ է շինութիւնը 220 տեղնոց մօթէլի մը: Այժմ լիճի ափին կայ միայն «Ախթամար» պանդոկը, ինչպէս նաեւ փոքր պանդոկ մը մօտակայ լեռնալանջերէն մէկուն վրայ:

×

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պարոյր Սեւակի ծննդեան 50ամեակին առթիւ խումբ մը գրագէտներ բանաստեղծին ծննդավայրը այցելեցին եւ անոր գերեզմանին վրայ պսակ մը դրին՝ «Անմոռանալի Սեւակին՝ գրող ընկերներից» մակագրութեամբ:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Հր. Յովհաննիսեան, խօսելով Պարոյր Սեւակի գրական ժառանգութեան մասին, յայտարարեց, թէ ան մեծ հայրենասէր մը եղաւ. այս առթիւ ան ընդգծեց բանաստեղծին դերը վերջին տասնամեակներուն հայ գրական կեանքին մէջ:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԳԷՈՐԳ ԳՐԻԳ

Վրաստանի Գրողներու Միութեան ակումբին մէջ մեծարանքի երեկոյ մը տեղի ունեցաւ նուիրուած բանաստեղծ եւ մանկավարժ Գէորգ Գրիգի (Գրիգորեան), անոր ծննդեան 80ամեակին առթիւ:

Գէորգ Գրիգ կը բնակի Վրաստան եւ բազմաթիւ բանաստեղծական հատորներ լոյս ընծայած է: Գրական գործունէութեան զուգընթաց ան երկար տարիներ զբաղած է նաեւ մանկավարժութեամբ, հայերէն եւ գրականութիւն դասաւանդելով Թիֆլիսի հայկական դպրոցներուն մէջ:

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄՐՑՈՒՄԸ

Սոչիի մէջ, ուր Արարատցիները մարզուելու գացած են, Երեւանի խումբը բարեկամական մրցում մը ունեցաւ Կրասնոդարի «Կուբան» խումբին հետ: «Արարատ»ի մրցակից խումբը տիրապետեց դաշտին եւ առաջին կոլն ալ ինք արձանագրեց: Կիսապաշտպան Ս. Պօղոսեան յաջողեցաւ կոլով մը հաւասար արդիւնքի հասցնել խաղը, որ այդ ձեւով ալ վերջացաւ:

«Արարատ» Փետրուար 2ին կը վերադառնայ Երեւան:

×

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄՈՐԹԻ ՄՈՒՇՏԱԿ

Կիրովականի կաշի գործատունը այս տարի պիտի արտադրէ 30.000 մուշտակ՝ պատրաստուած արուեստական մորթէ: Գործատունը արդէն արտադրած է աւելի քան 4.000 շրջազգեստ:

ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՑՈՒ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՅԵԱՑՔՆԵՐԸ

——0——

Հայաստանում, Թ.–ԺԴ. դարերում ստեղծուած բազմաբովանդակ գրականութեան մէջ ուրոյն տեղ ունի տնտեսական երեւոյթների վերլուծութիւնը: Տնտեսագիտական մտքի պատմութեան համար առանձնապէս արժէքաւոր է Տաթեւի համալսարանի ուսուցչապետ, ականաւոր աստուածաբան – փիլիսոփայ, տնտեսագէտ Գրիգոր Տաթեւացու (1346–1409) ծաւալուն գրական ժառանգութիւնը:

Տաթեւացին որպէս բնատնտեսութեան դարաշրջանի մտածող, ընդգծում էր ապրանքների սպառողական արժէքի անհրաժեշտութիւնը: Դրանք, ըստ մարդկանց պահանջմունքների կարեւորութեան, բաժանում էր երկու խմբի՝ առաջին անհրաժեշտութեան բարիքներ (կենսամիջոցներ) եւ պերճանքի առարկաներ (արծաթ, ոսկի, թանկագին քարեր եւայլն): Տաթեւացին նշում էր նաեւ, որ ոսկին եւ արծաթը, պերճանքի առարկաների նիւթ լինելուց բացի, ունեն նաեւ բոլոր ապրանքների հետ փոխանակուելու յատկութիւն, այսինքն հանդիսանում են ընդհանրական համարժէք:

Տաթեւացին գտնում էր, որ մարդիկ իրենց պահանջմունքները բաւարարելու համար պէտք է կազմակերպեն նիւթական եւ հոգեւոր բարիքների արտադրութիւն, որովհետեւ «բնականից զուրկ ենք ամէն կարգի բարիքներից»: Մարմնական պահանջմունքները բաւարարելու համար մարդիկ կազմակերպում են նիւթական բարիքների արտադրութիւն, իսկ հոգեկանի համար ստեղծում են կրօն եւ գիտութիւն: Աշխատանքային գործունէութիւնը Տաթեւացին համարում է բացառապէս մարդու բարեմասնութիւնը, որով նա տարբերւում է կենդանիներից:

Տաթեւացին ընդգծում է նաեւ մարդու աշխատանքի հասարակական բնոյթը, որը, ըստ հեղինակի, բխում է մարդու էութիւնից, «քանի որ մարդիկ ինքնաբաւական չեն, ալ ստեղծագործական աշխատանքի ընթացքում փոխադարձ օգնութեան կարիք ունեն»:

Մարդիկ միշտ «միմեանց օգնում են՝ շինարարութեան, գիւղատնտեսութեան, արհեստագործութեան եւ այլ բնագաւառներում»:

Եթէ կենդանու համար աշխատանքային գործունէութիւնը բնական անհրաժեշտութիւնից բխող հարկադրանք է, ապա մարդկային աշխատանքի մէջ Տաթեւացին տեսնում է նաեւ բարոյական ու սոցիալական տարրեր: Աշխատանքը գոյութեան պահպանման միջոց լինելուց բացի, կենսական անհրաժեշտութիւն եւ օրգանիզմի բնականոն զարգացման, ստեղծագործական ուժերի ծաղկման պրոցես է առհասարակ: «Անգործ մարդը մշտապէս մարմնով ծանրանում է եւ թուլանում, կորցնում է առողջութիւնը»: «Անգործութիւնը բոլոր չարիքների եւ մեղսագործութիւնների մայրն է», շարունակում է հեղինակը եւ ազնիւ մարդու կերպարը մարմնաւորող աշխատաւորին հակադրում է պորտաբոյծ մարդկանց, որոնք ամէն կարգի չարիքների պատճառ են դառնում: Աշխատունակութիւնը մարդու բնածին, նրա էութիւնից անբաժան յատկութիւն է:

Զարգացած ֆէոդալիզմի ժամանակաշրջանում, տնտեսական գործարքների եւ փոխանակային յարաբերութիւնների ուսումնասիրութիւնը դառնում է առաջնահերթ անհրաժեշտութիւն: Արդարացի փոխանակութեան եւ արդարացի գների հարցին Տաթեւացին մօտենում է բազմակողմանիօրէն: Նրան յայտնի է, որ տնտեսական գործառնութիւնները չափակցելի են եւ արտայայտւում են որոշակի չափամիաւորներով: Բայց մի շարք դէպքերում տնտեսական գործարքների չափակցութեան համար հարկ է լինում օգտագործել գին, արժէք, հասարակական նիհ (սակագին): «Արդարութիւնը պահանջում է, որ մարդիկ ապրանքները ոչ գնից բարձր վաճառեն եւ ոչ ցածր գնով առնեն, այլ՝ ըստ արժէքի»: Այսպիսով, փոխանակային գործարքների ժամանակ ծանրութեան եւ երկարութեան չափամիաւորները պահպանում են ապրանքների քանակային որոշակիութեան հետ կապուած օրինականութիւնը, իսկ արժէքային յարաբերութիւններն արտայայտւում են արդէն գին, արժէք, նիհ չափամիաւորների միջոցով: Ապրանքների գնի ու արժէքի փոխյարաբերութեան մասին որոշ գաղափար տալուց յետոյ, Տաթեւացին փորձում է պարզել, թէ ինչ պայմաններում բարձր գինը կարող է արդարացի լինել, որով եւ մօտենում է ապրանքի արժէքային մեծութեանը: Ապրանքի գնի մակարդակը կախուած է մի քանի հանգամանքներից. «Նախ, եթէ պատրաստուած է թանկարժէք նիւթից», այսինքն՝ գնի մակարդակը կախման մէջ է դրւում արժէքի հիմնական տարր կազմող հումքից: Այնուհետեւ, ապրանքների գների մակարդակը կախուած է նաեւ տեղից եւ ժամանակից, որը կարելի է մեկնաբանել երկու առումով: Այդ կարգի փոփոխութիւնները կարող են լինել շուկայական կոնիւնկտուրայի կամ ապրանքների արտադրութեան տարբեր պայմանների արդիւնք: Առաջին բացատրութիւնը անվերապահօրէն մերժւում են Տաթեւացու հետեւեալ տողերով. «Երբ մեծ պահանջի դէպքում ապրանքը թանկ արժէքից աւելի գնով է վաճառւում... ապա ստացած շահոյթը անարդար է»: Հետեւաբար, ապրանքի արժէքի տատանումները չեն կարող պայմանաւորուած լինել առաջարկի ու պահանջարկի յարաբերութեամբ: Այս հարցում Տաթեւացին առաջ է անցնում Մխիթար Գօշից, որը ապրանքների գների մակարդակը որոշող այլ գործօն չէր տեսնում, բացի շուկայում ապրանքների քանակի առկայութիւնից: Ինչպէս պարզւում է, Տաթեւացին բոլոր դէպքերում ապրանքների շուկայական գների հիմքը համարում է արժէքը, կամ «հասարակական նիհը»: Նա չի տալիս արժէքի բովանդակութեան որոշակի մեկնաբանութիւն, բայց արժէքի ու գնի նրա բացատրութիւնները, անշուշտ, հայ տնտեսագիտական մտքի զարգացման նուաճումներից են:

Գրիգոր Տաթեւացու աշխատութիւններում արժէքաւոր դատողութիւններ կան նաեւ աշխատանքի հասարակական բաժանման եւ տնտեսութեան ճիւղերի դասակարգման մասին: Աշխատանքի հասարակական բաժանման անհրաժեշտութիւնը, ըստ Տաթեւացու, պայմանաւորուած է մարդկանց ունակութիւնների սահմանափակութեամբ: Մարդու բազմապիսի պահանջմունքների բաւարարման համար ստեղծւում են հոգեւոր եւ նիւթական բարիքների արտադրութեան ճիւղեր, որոնց կարեւորութիւնը որոշւում է նրանց օգտակարութեան աստիճանով: Հեղինակը հանգամանօրէն է լուսաբանում նիւթական բարիքների կարեւորութեան հետ կապուած խնդիրները: Նա տեսնում է, որ նիւթական բարիքների մեծ մասը ստեղծւում է գիւղատնտեսութեան մէջ, որը եւ համարում է ամէնից օգտակար, առաջնակարգ զբաղմունք:

Եթէ մարդկանց զբաղմունքի ճիւղերից լաւագոյնը գիւղատնտեսութիւնն է, ապա վատթարագոյնը վաշխառութիւնն է, որովհետեւ վաշխառուն իր եկամուտը ստանում է «բռնութեամբ եւ զրկելով»: Տոկոսի բնոյթը Տաթեւացուն անհասկանալի է: Չնայած դրան, նա լաւ է լուսաբանել վաշխառուական կապիտալի քայքայիչ դերը: Վաշխառուները «տզրուկի պէս ծծում են աղքատների արիւնը» եւ քայքայում նրանց խղճուկ տնտեսութիւնը:

Ցոյց տալով արհեստների հասարակական դերը եւ նշանակութիւնը, Տաթեւացին ընդգծում է նաեւ դրանց՝ որպէս արդար վաստակի աղբիւրի, կարեւորութիւնը. «Եթէ երեխան արհեստ չսովորի՝ կարող է գող լինել, աւազակ, սպանութիւն գործել»:

Առեւտրի անհրաժեշտութիւնը բխում է աշխատանքի հասարակական բաժանումից: Տնտեսութեան տարբեր ճիւղերում արտադրուող ապրանքները փոխանակութեան միջոցով են բաւարարում մարդկանց բազմապիսի պահանջմունքները: Առեւտուրը բարի է, երբ «մի իր փոխանակւում է մէկ ուրիշ իրի հետ», կամ մի բնակավայրից (գիւղից) փոխադրւում է մի ուրիշ վայր (քաղաք), այսինքն՝ փոխանակւում են գիւղատնտեսութեան եւ արհեստագործութեան արդիւնքները: Բայց փոխանակութեան զարգացման ընթացքում առաջ է գալիս առեւտրականների յատուկ դաս, որը այդ օգտակար գործի կատարման ընթացքում, յանուն իր շահոյթի, զբաղւում է նաեւ խաբէութեամբ: Այդ է պատճառը, որ հեղինակի մօտ կան առեւտրի տարբեր բնութագրումներ: Տնտեսագիտութեան լեզուով ասած, նա դրւատում է համարժէքային փոխանակութիւնը որպէս հասարակական վերարտադրութեան մի անհրաժեշտ փուլ եւ մերժում ոչ համարժէքային փոխանակութիւնը, որը սնանկացնում է մանր տնտեսատէրերին եւ քայքայում բնատնտեսութիւնը:

Գրիգոր Տաթեւացու տեղը եւ դերը միջնադարեան տնտեսագիտութեան զարգացման պատմութեան մէջ մեծ է ե՛ւ տնտեսական երեւոյթների ընդգրկման ծաւալի, ե՛ւ դրանց վերլուծութեան խորութեան տեսակէտից: Այդ երեւոյթների ուսումնասիրութեան բնագաւառում Տաթեւացու հետեւութիւնները իրաւունք են տալիս նրան դասելու միջնադարեան տնտեսագիտական մտքի խոշորագոյն դէմքերի շարքը:

Ն. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ, ՀՄՈՒՏ ՊԱՏՄԱԲԱՆ

——0——

Տարի մը առաջ մեզմէ բաժնուեցաւ առյաւէտ, իր ծանօթներէն սիրուած եւ մանաւանդ յարգուած Խորէն Գաբիկեան: Սկիզբը զինք կը տեսնէինք ամառէ ամառ Պիքֆայայի մեր վանքին մէջ: Կաթողիկոսարանի հովացէն կուգար հանդարտ քայլերով, խոհուն դէմքով, հեռուն խուզարկող իր աչքերով ու կը նստէր բազմոցին մէկ անկիւնը ու կարծես կը բանար դարերու պատմութեան էջերը ու զանոնք կարդացողի մը ճշգրտութեամբ ու վստահօրէն կը պատմէր անցած դէպքերու եւ դէմքերու մասին: Իր խօսքերու վերջակէտը կը լեցնէր ծխիկին ընդերքէն մուխը հաւաքելով ու գուլայ գուլայ օդին տալով:

Հաճելի էր մտիկ ընել զինք:

Աւելի մօտէն ճանչցայ զինք երբ Սէն Ժոզէֆ համալսարանի Հայագիտական կաճառի պատմութեան դասախօսը եղաւ: Յաճախ կը հանդիպէինք իրարու եւ պատմութեան եւ աշակերտներու մասին գաղափարներ կը փոխանակէինք:

Երբ աշակերտներուն կը հարցնէի իր մասին, անոնք հիացումով կը վկայէին թէ աշխարհի, բայց մանաւանդ հայ ազգի պատմութեան շտեմարան մըն էր: Միայն պաղ կը գտնէին իր դասախօսելու ձեւը:

— Տղաք, 80 տարեկան մարդ մըն է Գաբիկեան եւ դուք չափահաս ուսանողներ, ձեզի համար էականը այսպիսի հմուտ պատմաբան մը ուսուցիչ ունենալու բախտաւորութիւնն է:

Եւ իսկապէս շատերու օգտակար եղաւ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գանարիսի հայրենիքը...:

Կարմիր լոյսեր կը պլպլային Բասրայի բլրակներուն վրայ:

Դաշնակցականները ոգեւորուած զըւարթ կ'երգէին գինի խմելով:

Չորս օր առաջուան արիւնալի տեսարանները կը վերանորոգուին յիշողութեանս մէջ, երբ կը նայիմ Քիոսի լոյսերուն:

1822 Ապրիլին էր որ Քարթան փաշան հասաւ Քիոս՝ քառասունըհինգ նաւով ու եօթը հազար մարդով եւ գիշերանց ռմբակոծեց քաղաքը ու բնակիչները ջարդել տուաւ: Անգլէն Քիոսցիներն ալ մենէ վար չմնացին ջարդուելու մասին եւ ոչխարի պէս մորթուեցան: Երեք օր անընդհատ ջարդը տեւեց, քսաներեք հազար հոգի կորան եւ քառասուն հազար ալ Եգիպտոս տարուեցան՝ իբր գերի ծախուելու համար:

Եւ սակայն եթէ Քիոս ջարդուեցաւ, Բասրա, իր փոքրիկ քոյրը, դիմադրեց եւ Գանարիս, յոյն յեղափոխութեան հերոսներէն մին, որ Բասրա կղզիէն էր, մեծամեծ վնասներ հասցուց Թրքական նաւատորմին:

Նոյն միջոցին Դաշնակցականները կ'երգեն.

«Զար բռնակալը Հայոց կեղեքիչ,
Վախէն պահուեցաւ ոսկի գահուն տակ,
Խուլ Եւրոպայի թնդաց մէկ դահլին,
Հայը սարսռեցաւ, կարմրեցաւ Հնչակ»:

Այն ատեն Դաշնակցականները Հնչակեան երգեր կ'երգէին եւ փոխադարձաբար. երանելի՜ ժամանակ:

Բայց չեմ գիտեր ինչո՞ւ այդ երգը անհարկի, պոռոտախօս կը թուի ինծի այդ ջուրերուն մէջ ու խցիկս կ'իջնեմ:

Հետեւեալ առտուն, Երկուշաբթի, «Ժիռոնտ» կը մտնէ յունական ջուրերը:

Պայծառ առաւօտ մըն է եւ կայտառ ու զուարթ հով մը կը փչէ ծովին վրայ: Ատտիկէի առջեւն ենք, Սունիոնի հրուանդանին դիմաց՝ ուր կ'երեւայ Աթենասի տաճարը: Ահա՛ Եգինէ, Սալամին ու ցամաքին վրայ, հեռուն, արեւին ճառագայթներուն տակ լուսաշող՝ Պարթենոնը:

Շոգենաւը վեհափառօրէն կը յառաջանայ ու կը մտնէ Բիրէի նաւահանգիստը:

Պանքայի ցոյցին դէպքին լուրը արդէն հասած է Աթէնք ու թերթերը երկարօրէն ու չափազանցօրէն, ինչ որ յոյն թերթերու գրութիւնն է, պատմած են ամէն բան:

Գիտեն թէ «Ժիռոնտ»ի մէջ կը գտնուին Պանքան մտնողները:

Աթէնքի ու Բիրէի ամբողջ Հայերը, մեծ մասամբ փախստական յեղափոխականներ, նաւակներու մէջ լեցուած կը շրջապատեն «Ժիռոնտ»ը, բայց տակաւին հաղորդակցութեան հրաման առած չըլլալով շոգենաւը, չեն կրնար վեր ելլել:

Դաշնակցականները ու ես, քով քովի շարուած ենք կամուրջին վրայ:

Վարը, նաւակներուն մէջէն իսկոյն կը ճանչնամ Արմէն Գարօն, որ ցոյցէն քիչ առաջ Աթէնք եկած ու քանի մը շաբաթ մնացած էր: Վարէն կեցցէներն ու ծափահարութիւնները ծայր կուտան:

Յանկարծ մէկ երկու հոգի գիս ալ կը ճանչնան եւ ահա նաւակներուն մէջէն բերնէ բերան լուր կը տարածուի թէ Պանքան մտնողներէն մէկն ալ Օտեանն է:

Երբ գործողութիւնները կ'աւարտին, քարանթինայի դեղին դրօշը վար կ'իջեցնեն կայմին վրայէն եւ ելնարանները կ'երկարեն դէպի ծով: Հայերը խելայեղ վազքով մը կը խուժեն շոգենաւ ու վրանիս նետուելով կը սկսին մեզի փաթթուիլ ու համբուրել, խառնիճաղանճ աղաղակներ բառնալով:

Ի զուր կը ջանամ իրենց հասկցնել թէ ես Պանքան մտնող հերոս մը չեմ, թէ արժանի չեմ այդ ցոյցերուն:

Ո՞վ մտիկ կ'ընէ: Ճարահատ կը ստիպուիմ կէս ժամու չափ ընդունիլ Պանքան մտնող հերոսի դերը:

Դաշնակցականները իրենց ճամբան պիտի շարունակեն մինչեւ Մարսէյլ, ուրկէ պիտի դրկուին Հարաւային Ամերիկա, չեմ գիտեր ի՛նչ արտառոց կարգադրութեամբ մը:

Շոգենաւը տակաւին քանի մը ժամ պիտի մնայ Բիրէի նաւահանգիստը, ուստի Հայերը կը խմբուին օրուան հերոսներուն շուրջը անվերջանալի հարցումներ ուղղելով իրենց:

Ես շոգենաւէն կ'ելլեմ Իտալացիի մը հետ, զոր շոգենաւի մէջ ճանչցած էի եւ որ ծանօթ ըլլալով Աթէնքի՝ ազնուաբար յանձն առաւ գիս առաջնորդել:

Այդ մարդը իտալական թերթի մը թղթակիցն էր, որ նախ Աթէնք գալէ ու հոն քանի մը ամիս անցընելէ ետքը «Ժիռոնտ» շոգենաւով Պոլիս եկած էր ճիշդ Պանքայի ցոյցին օրը եւ ոտքը Պոլսոյ ցամաքը չդնելով՝ վերադարձած էր Յունաստան:

Միասին շոգեկառք նստեցանք ու գացինք Աթէնք, որ Բիրէէն հազիւ կէս ժամ հեռաւորութիւն ունի:

(Շար. – 27)

իր բազմահմուտ գիտութեամբ եւ անկողմնակալ տեսութիւններով։

Անցան հինգ տարիներ ու միասին հրաժարեցանք մեր ուսուցչական պաշտօնէն այլազան պատճառներով։ Ինք կ'ապրէր Անթիլիասի վանքին տաք բոյնին մէջ, շրջապատուած իր նախկին սաներով եւ յարգուած ամէնքէն։

Օր մըն ալ իմացայ որ ծանր անհան – գստութիւն մը անցուցած էր։ Որպէս բարեկամ աճապարեցի այցելել իրեն։

Արդէն տարիներու բեռը վերջերս կը ճնշէր վրան, սակայն այս անգամ շատ ինկած գտայ զինք։ Այդ առթիւ պատմեցի իրեն որ մենք նոր վանք մը շիներ էինք Թուլուայի բարձունքին եւ այժմ Պիք – ֆայան Թողած, հոն կը բնակէինք։

— Լսեցի, լսեցի այս մասին։ Անպայման պիտի գամ այցելելու Մխիթարեան նոր վանքը եւ պիտի ըսեմ սրտաբուխ նուէր մըն ալ։

— Մենք ձեզի պէս ուսուցիչէ մը ոչինչ կ'ակնկալենք, պատասխանեցի, մինչ ձեր այցը, մեծ պատիւ է մեզի համար։

Արդարեւ քանի մը օր ետք հեռաձայն մը եկաւ Անթիլիասի վանքէն թէ քիչ յետոյ Գարեգեան մեզի պիտի գար։

Եկաւ։ Այցելեց վանքին զանազան բաժանմունքները։ Ուրախութեան եւ հիացմի արտայայտութիւններ ունեցաւ եւ ջերմօրէն շնորհաւորեց նոր վանքին դիրքը, տեսարանները եւ շինուածքի ճոխութիւնը եւ ազնուական գիծերը։

Արդէն մօտ էր ճաշի ժամը։ Միասին վար իջանք եւ ճաշարանը լեցուեցաւ փոքրիկ ժառանգաւորներով։

Օրհնութեան աղօթքէն վերջ քանի մը խօսք ըսի տղոց թէ Գարեգեան Մխիթարեան նախկին սան մըն է, մեծ պատմագէտ եւ հայրենասէր։ Դուք ալ օր մը իրեն նման աշակերտներ պիտի ունենանք։

Տղաքը որոտընդոստ ծափերով ողջունեցին պատուական հիւրը։ Ապա երկու խօսք ուղղեցի Գարեգեանին ու շնորհակալ եղայ որ մեզ պատուած էր իր ներկայութեամբ։

Այս 82ամեայ վաստակաւոր հայ մշակը յուզուեցաւ, աչքերը լեցուեցան, կոկորդը սեղմուեցաւ եւ այդ զգացումներով խօսեցաւ տղոց.

— Տղաք, դուք Մխիթար Աբբահօր փոքրիկ զաւակներն էք։ Այդ մեծ սուրբը եւ աւելի մեծ Հայը ձեր կեանքի ուղեցոյցը թող ըլլայ։ Քալեցէք անոր ետեւէն եւ պիտի հասնիք սրբութեան ու գիտութեան գագաթներուն։ Ես միշտ հպարտ եմ Մխիթարեան աշակերտ ըլլալուս, իսկ դուք Մխիթարեան հայրեր պիտի ըլլաք։

Դարձեալ ծափեր ու ժպիտներ աշակերտութեան կողմէ։

Ճաշէն ետք շրջան մը ըրինք պարտէզներուն մէջ եւ անտառի եղերքին։ Փափաքեցաւ առանձին խօսիլ հետս։

Տեսչարան առանձնացանք։ Յանկարծ մէջտեղ հանեց ձեռքի պայուսակ մը, ուռած փորով։ Բացաւ զայն ու թղթադրամներու քանի մը ծրարներ հանելով բսաւ.

— Այս գումարը իմ վերջին տարեթոշակս է Հայկական Ամպիոնի։ Կը փափաքիմ նուիրել այն հաստատութեան, որ իմ մանուկ օրերուս մտաւոր ու բարոյական կրթութիւնս ապահովեց։ Ոչինչ բան մըն է, բայց սրտաբուխ ըլլալուն, կը յուսամ թէ հաճելի կ'անցնի։

— Մենք ձեզմէ ոչինչ կ'ակնկալէինք, բայց քանի որ սրտանց կուտաք, մենք այս նուէրը պիտի յատկացնենք տղոց սերտարանի գրասեղաններուն։

Եւ արդարեւ այդ յատկացումը կատարեցինք եւ ամէն անգամ գրասեղանները տեսնելուս կը յիշեմ Գարեգեանի վերջին այցը մեր վանքին։

Քանի մը ամիս վերջ իմացանք իր առողջական վիճակին փլուզումը։ Ազունիէ փոխադրութիւնը կազդուրուելու համար եւ ապա մահը։

Թաղման կարգը եղաւ շատ յուզիչ։ Պաշարուած էր իր ամէնօրեայ սիրելի անձերէն. Կաթողիկոսէն մինչեւ վերջին ժառանգաւորը։ Կը տիրէր հաճելի պարզութիւն եւ վեհաշուք լռութիւն. վայել իրեն պէս պարզ ու լուրջ մարդու մը վերջին ողջոյնին։

Այսպէս չքացաւ այն ճրագը, որ երկար տարիներ լուսաւորած էր հայ նոր սերունդը, եկեղեցական կարգերու պատ – րաստուող պատանիներ ու երիտասարդներ, բազմաթիւ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ եւ մանաւանդ հայ ժողովուրդի զաւակները։

Իր թողած կտակն ալ իր լրջութեան ու հայ մշակոյթի նուիրումին մէկ խորհրդանիշը կրնայ համարուիլ։ Ամբողջ կեանքին մէջ շահածը կը կտակէր իր ընտանիքին՝ Կաթողիկոսարանին, որպէսզի անով հոգացուէին իր զաւակները, այսինքն իր թողած գործերու հրատարակութիւնը։

Վանական ըլլալիք անձ մըն էր, որ ապրեցաւ աշխարհի մէջ բայց գործեց վանականի ապրումով ու ձեւով։

Դուն անդին գացիր, սիրելի Գարեգեան, միանալու մեր նախնիքներու փառաւոր կարաւանին, բայց դեռ մեր մէջն ալ ես, ետեւէդ ձգած գիտաւորի փայլուն ճառագայթովդ։

Այս քանի մը տողերը ընդունէ, որպէս անթառամ ծաղիկներու փունջ մը, դըրուած քու դամբանիդ վրայ քու դասախօսներուդ սերունդէն, Մխիթարեան հօր մը կողմէ, որ քեզ կը սիրէր ու կը յարգէր։

Հ. ԱՒԵՏԻՔ Վ. ԹԱԼԱԹԻՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՎԻՔԹՈՐ ԿԱՐՏՈՆԻ

—0—

Ալֆորվիլի Հայկական Հիմնարկութիւնը, գրագէտ Վիքթոր Կարտոնի (Վահրամ Կաքաւեան) մահուան տարելիցին առթիւ, անոր նուիրուած յուշի երեկոյ մը կազմակերպեց իր սրահին մէջ, Շաբաթ, Յունուար 26ին։

Արման Նշանեան երեկոյթին բացումը կատարելով յիշեցուց, թէ տարի մը առաջ այս օրերուն մեզմէ անդարձ բաժնուեցաւ Վիքթոր Կարտոն, որ իր աշխատութիւններով ձգտեցաւ վկայակոչել Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէկ շրջանը՝ կեանքի կոչելով իր մանկու – թեան, պատանեկութեան տարիները Վանի մէջ։ Ապա գոհունակութեամբ նկատեց, որ երեկոյթին ներկայ է կոկիկ հասարակութիւն մը. ներկաներուն մէջ են օրուան բանախօսներէն զատ Տիկին Կարտոն, երեսփոխան – քաղաքապետ Ֆրանչեսքի, Կրեկուար Ասլան, Փրոֆ. Լ. Ֆորեսթիէ եւ ուրիշներ։

Ապա պաստառի վրայ ցուցադրուեցաւ ֆրանսական հեռատեսիլի կարճ ժապա – ւէն մը, ուր Փիէր Տէկրօփ հարցազրոյց մը կ'ունենայ ողբացեալ գրագէտին հետ՝ անոր «Լը վէր սոլէյ տը լա վի» հատորին հրատարակութեան առթիւ։ Ժապաւէնը առիթ ընծայեց ներկաներուն՝ ծանօթանալու Վ. Կարտոնի մտքերուն՝ իր գրական գործին կապակցութեամբ։

Առաջին բանախօսը՝ Փրոֆ. Արփիարեան, շուրջ մէկ ժամ խօսեցաւ։ Ան՝ բանախօսութենէ աւելի «դասընթացք» մըն է, զոր կատարեց՝ երկար եւ ճապաղ ընթացքով։ Փրոֆեսէօրին տաղտկալի «դասընթացքը» վերջ գտաւ, երբ Ա. Նշանեան հարկադրուեցաւ, ի գոհունակութիւն ունկնդիրներուն, սրամիտ միջամտու – թեամբ մը, հրաւիրելու փրոֆեսէօրը, որ այլեւս վերջակէտը դնէ։

Ներկաներէն Փրոֆ. Լուի Ֆորեսթիէ հրաւիրուեցաւ իր կարծիքը յայտնելու Վ. Կարտոնի աշխատութիւններուն մասին։ Կարճ վերլուծումով մը փրոֆեսէօրը «կենդանի պատմութիւն» որակեց Կար – տոնի յաջորդական երեք գիրքերն ալ. այդ պատմութիւնը ան ներկայացուց անկեղծութեամբ, բարախուն սիրտով եւ, ապահովաբար այս է պատճառը, որ անոր նկարագրածն ու պատկերացուցածը ոչ միայն ժողովուրդի մը, այլեւ բոլորիս պատմութիւնը կը դառնայ։ Ան մանուկ հոգիով եւ տարեցի մը իմաստութեամբ անդրադարձաւ իր անցեալի օրերուն՝ պարզ ու գրաւիչ ոճով եւ հաղորդական շունչով։

Ժան–Ժաք Ասլանեան առոյգ կշռոյթով երեք հատուածներ կարդաց Կարտոնի աշխատութիւններէն։ Ընտրուած էջերը պատկերալից էին Կարտոնի գրչին կարգ մը առանձնայատկութիւնները ճանչնալու համար։

Փրոֆ. Ռէյմոն Արոն ծանօթութիւններ եւ կապեր ունեցած է Կարտոնի հետ։ Իր տուած տպաւորութիւնն այն եղած է, թէ Կարտոն «քաղաքական կիրք» ունեցող անհատականութիւն մըն էր, կիրք մը, որ տարածուեցաւ հայ իրականութեան վրայ, մասնաւորապէս սփիւռքի հայ կեանքին առընչութեամբ։ Փրոֆեսէօրը ապա ծանօթացած է անոր իր գիրքերով։ Հմայիչ անկեղծութիւն մը կը ցոլայ այդ գիրքերուն էջերէն, ուր կան քանի մը անմոռանալի տիպարներ։ Կարտոն ճաշակած է անարդարութիւնը իր մանկութեան իսկ օրերուն, սակայն այս իրողութիւնը զինք չէ դարձուցած յոռետես կեանքին եւ մարդկութեան հանդէպ, ընդհակառակն՝ յուսատու գիծ մը միշտ նշմարելի է իր աշխատութիւններուն մէջ։ Փրոֆեսէօրը եզրակացուց իր խօսքը ըսելով, թէ Կարտոն պայքարեցաւ անարդարութեան դէմ։

Ապա, պաստառին վրայ ցուցադրուե – ցան Կարտոնի գծած վեց նկարները, որոնց «նիւթ»ին եւ արուեստին մեկնաբանութիւնը կատարեց նկարիչ Գառզու, հաստատելով, որ Կարտոն նկարիչի անվիճելի շնորհներ ալ ունէր։

Երեկոյթին փակումէն ետք Գառզու ստորագրեց Վ. Կարտոնի վերջին գիրքը, որուն կողքի նկարը ինք յօրինած է։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայ Արիներու Միութեան

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Լիոնի սկաուտական խումբը որ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր հիմնուած է, և ունեցած յարատեւ գործունէութիւն մը, Յունուար 6էն ի վեր մաս կը կազմէ Հայ Արիներու Միութեան իբր «Հայ Արիներու Միութեան Լիոնի շրջան»։

Անցեալ Նոյեմբերին Լիոնի սկաուտներուն փարիչները, առաջնորդութեամբ Աւետիս Տօնապետեանի, Փարիզ եկան եւ երկու օրուան ընթացքին եղբայրական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, օրինական հիմերը դրին իրենց միացման։

Ներկայիս Լիոնի մէջ կան 25 Արիներ եւ Գայլիկներ. ունին նուիրեալ խմբա – պետներ եւ խմբապետուհիներ, եւ շաբաթական արշաւներով ու հաւաքոյթներով կը կիրարկեն սկաուտական յայտագիրը, յօգուտ հայ աղջիկներու եւ տղոց։

Հայ Արիներու Միութեան միանալով Լիոնի Արիներուն ապագայ գործունէու – թիւնը աւելի պիտի ընդարձակուի, ազգային եւ միջազգային սկաուտական կեանքին մէջ։

Բոլորս ալ ուրախ ենք այս միութեան առթիւ եւ վստահ ենք թէ Լիոնի Արիները պիտի ծաղկին եւ յառաջդիմեն, նոր ուժ եւ նոր հմայք բերելով Հայ Արիներու Միութեան։

Գ. Մ.

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

2.

Մոլլատի պէս թուխ էր նա ու կատուի պէս ճկուն, չնայելով իր կարողութեանը. եւ ամբողջ իր արտաքինը արտասովոր կերպով սեւ էակուարն էր յիշեցնում։ Սրի հարուածից մնացած երկար ու ծուռ ապին սարսափելի կերպով այլեղացրել էր նրա ճակատն ու ձախ այտը։ Եւ Ջեմման նկատել էր արդէն, որ ամէն կակազելիս նրա դէմքի այդ մասը ջղայնօրէն կծկւում էր։ Առանց այդ թերութիւնների նա գեղեցիկ պիտի լինէր, թէեւ դէմքին ոչինչ չկար հրապուրիչ։

Ռիվարեզը խօսել սկսեց նոյն զուսպ կոկորդային ձայնով։ «Այսպէս էր խօսելու էակուարը, եթէ խօսել կարողանար ու լաւ տրամադրութեան մէջ լինէր», մըտածեց Ջեմման աճող դժգոհութեամբ։

— Ինձ ասել են, որ դուք հետաքրքըրւում էք արմատական մամուլով։ Գրո՞ւմ էք լրագրերում։

— Շատ քիչ։ Ժամանակ չունեմ։

— Ա՛, այո, ի հարկէ։ Տիկին Գրասսինիի խօսքերից ենթադրեցի, որ դուք աւելի լուրջ գործերով էք զբաղուած։

Ջեմման թեթեւ բարձրացրեց յօնքերը։ Տիկին Գրասսինին, անշուշտ, յիմարաբար շատ բան էր դուրս տուել այդ լպրծուն էակուարին, որ սկսում էր խիստ ան – դուրեկան դառնալ Ջեմմայի աչքում։

— Իսկապէս, որ ես շատ զբաղուած եմ, — պատասխանեց չոր. — միայն տիկին Գրասսինին չափազանցել է իմ զբաղումներիս նշանակութիւնը։ Նրանք մեծ մասով չնչին տեսակի բաներ են։

— Դէ՛, ի հարկէ, ամէն մարդու տըրուած չէ իր ժամանակը անցկացնել Իտալիայի բախտը ողբալով։ Կարծում եմ, որ մեր այսօրուան տանտիրոջ ու իր կնոջ դրացնութիւնը ամէնքին էլ չէին դարձնելու՝ գոնէ ինքնապաշտպանութեան զգացումից։ Գիտեմ՝ ինչ էք ասելու, եւ բացարձակապէս իրաւունք ունէք. միայն նրանք երկուսն էլ շատ են ծիծաղելի իրենց հայրենասիրութեամբ։ Ա՛խ, արդէն գնո՞ւմ էք. այնպէսախորժելի է այստեղ։

— Վերադառնալու եմ դահլիճ։ Դա իմ գլխի ծածկո՞յթն է։ Շնորհակալ եմ։ — Ռիվարեզը վերցրել էր ծածկոյթը, տուել ու այժմ կանգնել էր Ջեմմայի առաջ՝ լայն աչքերը յառած նրան, կապոյտ ու անմեղ, կարծես դետափին մի զոյգ յուշծաղիկ։

— Գիտեմ, որ բարկացաք, — ասաց նա դղջումի չեշտով, — այդ ներկած մոմէ տիկնիկը ծաղրելուս համար։ Բայց ի՞նչ կարող էի անել։

— Եթէ ինձ էք հարցնում, կ'ասեմ ձեզ, որ փոքրոգի, նոյնիսկ ամօթ բան եմ համարում մտաւորապէս մեզնից ցած եղող մարդկանց վրայ ծիծաղելը, այդ նոյնն է, թէ մենք ծաղրէինք հաշմանդամի կամ...

Ռիվարեզը յանկարծ շունչը բռնեց ու ետ քաշուեց՝ ցաւը դէմքին, մի աչք գցեց իր հաշմ ձեռքին ու կաղ ոտքին։ Սակայն իսկոյն զսպեց իրեն ու խնդաց։

— Այդ համեմատութիւնն այնքան էլ ճիշդ չէ, տիկին։ Մենք՝ հաշմանդամ – ներս, մեր թերութիւնը չենք բերում ու մարդոց աչքը կոխում, ինչպէս այդ կինը՝ իր յիմարութիւնը։ Ցամենայն դէպս, հաճեցէք համաձայնելու, որ խօսքով ծռմըռուելն այնքան անախորժ է, որքան եւ ծռմռուած մէջքը։ Թոյլ տուէք թեւս առաջարկեմ ձեզ, այդտեղ մի սանդուխ կայ։

Ջեմման անխօս մտաւ ներս։ Այդ մարդու անսպասելի դիւրազգացութիւնը բոլորովին շփոթել էր նրան։

Հէնց որ բացեց մեծ դահլիճի դուռը, նկատեց իսկոյն, որ իր բացակայութեանը մի ինչ–որ անսովոր բան էր դարձել Տղամարդկանց մեծ մասը բարկացկոտ տեսք ունէին, իսկ կանայք վառուող այտերով ու շինծու հանդարտութեամբ հաւաքուել էին բոլորը միասին սենեակի անկիւնը։ Տանտէրը հազիւ զսպուած կատաղու – թեամբ ուղղում էր ակնոցները ու լռում։ Տուրիստների խումբը կանգնած էր առանձին մի տեղ ու կենդանի հետաքրքրութեամբ դիտում էր սենեակի հանդիպակաց կողմը։

Այնտեղ, անշուշտ, մի բան կար, որ զուարճութիւն էր պատճառում իրենց, թէեւ հիւրերի մեծ մասը վիրաւորուած էր երեւում։ Միայն տիկին Գրասսինին էր, որ կարծես ոչինչ չէր նշմարում։ Պչրանքով շարժում էր հովհարը, շաղակրատում Հոլանդիայի դեսպանատան քարտուղարի հետ, որ ականջ էր դնում նրան՝ մի լայն ժպիտ երեսին։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Յարութիւն Փափազեան, այրի Տիկին Գրիգոր Տուտի-Փափազեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Էլիզ Քէօսէ-եան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Ումուրչատ-եան, Տէր եւ Տիկին Մալավազի եւ զա-ւակները, Տէր եւ Տիկին Կրեկուառ Սի-մոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթենիկ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարսումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բապուճեան եւ իրենց տղան, ինչպէս նաեւ Մամիկոնեան եւ Ուլ-փաքեան ընտանիքները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներն ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, տարրոջ, հօրեղբօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 30ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Փետր. 4, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա-Քոլոմպի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Գեղանոյշ Պիչաքճեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պիչաքճեան եւ զաւակը (Հոլանտա), Պ. Գեղամ Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պիչաքճեան եւ զաւակնե-րը, Պ. Գառնիկ Քիլէրճեան եւ զաւակ-ները, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Կոստանեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանու-ցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԻՉԱՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 30ին, Օլանտայի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Փետրուար 2, ժամը 11ին Փոն տը Շերի: Թափօրը կը մեկնի Նիժեյ-եալին ընակարանէն եւ թաղումը կը կա-տարուի Շաւանոզի գերեզմանատունը: Կը խնդրուի ծաղիկի փոխարէն նուէրներ ընել բարեսիրական հաստատութեանց:

Հասցէ.—

Dr. Haïg Bhichakdjian
Meijhorst
91-30 Nimegue
6807 Hollande

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գր. Մինճէրճեան, ընկ. Յարութիւն Շիրվանեանի կնոջ մահ-ուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.— 20 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան, 20 Ֆր. Իսիի Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի Շրջ. Կոմի-տէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրա-ւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շա-բաթ (2 Փետր.) երեկոյեան ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը:

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հան-գամանքով շրջանս գտնուող ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ:

Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ԿՌԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայր-եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 2, երեկոյեան ժամը 8.30ին դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւ-նը պարտաւորիչ է:

ՆՈՒԷՐ

Տրակինեանէն, Տիկին Հաճեան 60 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի օղափոխութեան կայանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ-Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց-ւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստ-տացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— Ողբացեալ Հայրապետ Ջէօրտիւքեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Քէչիչեան, Տէր եւ Տիկին Սի-մոն Ջէօրտիւքեան, Տէր եւ Տիկին Պարսամ Ջէօրտիւքեան եւ Այրի Տիկին Գոհար Հա-յալեան 20ական, Տիարք Ֆիլիփ եւ Օհան Ջէօրտիւքեաններ 10ական, ներսէս եւ Յա-րութիւն Մըսըրլեաններ 10ական եւ 10ական Դպրոց Դասուն:

Ողբ. Մկրտիչ Նալպանտեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Բե-լիսիա Նալպանտեան 20, Տէր եւ Տիկին Նուպար Պետրոսեան 50 Ֆր, Տիկին Խօ-ժէնի Սարադեան (Պոմոն) 20 Ֆր. դպրո-ցին, Տիկ. Սիրարփի Թոմասեան (Լիոն) 100 Ֆրանք:

Ողբ. Յակոբ Բանտիկեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Յ. Բանտիկեան 20, Պր. Արիստակէս Պետրոսեան 10 Ֆրանք:

Ողբ. Գրիգոր Զագալոզեանի թաղման առթիւ Աֆարեան ընտանիք եւ Վարդուհի Զագալոզեան, Մանասեան ընտանիք եւ Պր. Վահան Գասպասզալեան 50ական, Համասերաստիոյ վերշ. միութիւն եւ Պր. Առաքել Ղուկասեան 20ական, Պ. Պ. Մ. Ջէօրտիւքեան, Հաճի Զադրեան եւ Այրի Տիկ. Վարդուհի Տէրտէրեան 10ական, Պր. Օհաննէս Գասպարեան 10:

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեն

Մարսէյլ.— Պ. Պօղոս Ազարեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօր՝ Տիկին Անահիտ Ազարեանի (Լա Ռոզիէռ):

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին պատարագ կը մատուցուի: Ներկայ կ'ըլ-լայ կաթողիկէ համայնքը, էքիւմէնիք շաբթուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Երկուշաբթի (Փետրուար 4) ժամը 16ին, Գասպար Ի-փեկեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրա-կարգ, ընտրութիւն նոր վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդացին կողմէ

Շաբաթ, փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ
Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux
Porte D'Orléans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 ֆր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահան-դէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետա-րանի շքեղ սրահին մէջ, Ամենթրը Ամենիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ:

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին:

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Յ.Դ. Քաղաքական առաջադրութիւններ հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23էն ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10էն ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
3
DIMANCHE
3 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.929

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.929

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

—0—

Երեւանի պետական համալսարանը վերջերս լոյս ընծայեց Աշոտ Գարեգինի Աբրահամեանի Հայոց գիր եւ գրչութիւնը, մեծադիր 376 էջնոց հատոր մը, նուիրուած հայերէն գիրերու պատմութեան՝ Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ գիրերու գիւտէն (404) մինչեւ Յակոբ Մեղապարտ, տպագիր առաջին հայերէն գրքի հրատարակիչը 1512ին:

Հեղինակը առանձին գլուխներու մէջ ներկայացուցած է հայկական գրատեսակները, մատենագրութեան մէջ գործածուած թուանշանները, համառօտագրութիւնը, ծածկագրութիւնը, կապգրութիւնը եւ հնագրութեան հետ առնչուող այլ հարցեր:

Մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան առարկայ դարձուցած է հայկական տոմարը, գրչութիւնը, գրիչները (այսինքն՝ ձեռագիր արտագրողները), անոնց աշխատանքի պայմանները եւ գրչութեան արուեստին հետ կապուած զանազան խնդիրներ:

Հատորի վերջաւորութեան գրքի բովանդակութիւնը համառօտ կերպով տրուած է ռուսերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, էջ 332–361:

Հայ հնագրութեան — գրչութեան արուեստին — մասին ամէնէն առաջ հետաքրքրուած է Մխիթարեանց ներհուն գիտնականներէն Հ. Յակովբոս Վ. Տաշեան (Վիէննա, 1898): Հ. Արիս Վարդանեան յուզիչ տողերով նկարագրած է ձեռագիր ընդօրինակող հայ վանականներու աքնաջան աշխատանքները հին դարերու դժընդակ պայմաններուն տակ, իրենց աչքին լոյսը զոհելով՝ յանուն հայ մշակոյթի պահպանման (Հայ գրչագիրները, Վիէննա, 1924):

Հայ ազգի փոթորկալից պատմութենէն գիտենք, որ մեր հայրենի երկիրը գրաւող եւ աւերող զանազան օտար աշխարհակալներ հայ ճարտարապետական արուեստի քարեղէն յիշատակարաններուն հետ նաեւ քանդած ու փճացուցած են Հայոց գրչութեան արուեստի հրաշակերտները: Մասնաւորաբար Մեծ Եղեռնի օրերուն կորսուած են հազարաւոր ձեռագիրներ: Փրկուած են սակաւաթիւ բայց արժէքաւոր գործեր, որոնք ներկայիս ապահով պահպանուած են Հայաստանի մէջ:

Աբրահամեանի համաձայն, ներկայիս ամբողջ աշխարհի մէջ կան շուրջ 25.000 գրչագիր մատեաններ (ձեռագրեր): Ամէնէն հարուստ հաւաքածոն կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանին մէջ (Մաշտոցի անուան հին ձեռագրերի Ինստիտուտ), ուր կան 10.408 հայերէն ձեռագիր: Այս թիւէն դուրս են այլ լեզուներով գրուած ձեռագրերը, ձեռագրական պատառիկներն ու վաւերագրերը: Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանին մէջ համախմբուած են Էջմիածնի նախկին մատենադարանի, Սեւանի եւ Տաթեւի վանքերուն, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանին, Թիֆլիզի Ներսիսեան վարժարանի, Նոր Նախիջեւանի եւ այլ ձեռագրական հաւաքածոները: Ասոնց շարքին են այն շուրջ հազար ձեռագիրները, որոնք առաջին աշխարհամարտին հայադէտներու ջանքերով կորուստէ փրկուած եւ Արեւմտեան Հայաստանէն ապահով փոխադրուած են Երեւան եւ Էջմիածին:

Երկրորդ մեծ հաւաքածոն կը գտնուի Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանքի Մատենադարանը, շուրջ 3750 ձեռագիր: Անոնց Մայր Ցուցակի առաջին հատորը կազմած է Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան (Վենետիկ, 1948): Մնացեալ հատորները պատրաստեց Նորայր Եպս. (այժմ Արք.) Պօղարեան, որ 1953 – 1956ին իր լոյս ընծայած Բ. Գ. Դ. հատորները ամփոփեց նոր հատորներու մէջ (Երուսաղէմ, 1966–1971, հինգ հատոր), Կիւլպէնկեան Հիմնադրամի ծախքով:

Վենետիկի Մխիթարեանց ձեռագրերու քանակն է երեք հազար: Մայր Ցուցակը կազմած է Հ. Բարսեղ Սարգիսեան: Ցարդ լոյս տեսած են երեք հատորներ (Վենետիկ, 1914, 1924 եւ 1966):

Վիէննայի Մխիթարեանց Մատենադարանը ունի 1200 ձեռագիր: Առաջին Մայր Ցուցակը կազմած է Հ. Յ. Տաշեան, որ ցուցակագրած է 573 ձեռագիր, հրատարակուած 1895ին: Շարունակութիւնը լոյս տեսաւ 1963ին՝ խմբագրութեամբ Հ. Համազասպ Ոսկեանի:

Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկչեան մայրավանքը կուգայ հինգերորդ կարգի վրայ, 900 ընտիր ձեռագրերով, որոնց մէկ մասը իրենց հետ բերած են 17րդ դարու սկիզբը Շահ Աբբասի կողմէ Ջուղայէն տեղահանուած Հայերը, մնացեալները հաւաքուած՝ տարիներու ընթացքին: Ցուցակը կազմած են երկու հոգի, իրարմէ անկախ, Մեսրոպ եպիսկոպոսն ու Պրոֆ. Սմբատ Տէր–Աւետիսեանը, որու խմբագրած Ցուցակը 1970ին Վիէննայի մէջ հրատարակուեցաւ Կիւլպէնկեան Հիմնադրամի ծախքով:

Ընտիր ձեռագիրներ կան նաեւ Զմմառի (Լիբանան) վանքին (500), Լոնտոնի Բրիտանական Թանգարանին (շուրջ 500), Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին (300), Պերլինի Արքայական Գրադարանին (100) մէջ: Լոնտոնի ցուցակը հրատարակած է հայագէտ Պրոֆ. Ֆ. Քոնիբիր, Փարիզինը՝ Ֆր. Մաքլէր, Պերլինինը՝ Ն. Քարամեանց: Աւելի քան 200 ձեռագիր կայ Վրաստանի Կեկելիձէ ձեռագրերի Ինստիտուտին, 316 ձեռագիր՝ Լենինգրադի Սալտիկով–Շչեդրին գրադարանին եւ 90՝ Արեւելագիտութեան Ինստիտուտին մէջ: Կիլիկեան Աթոռի Մատենադարանն ունի մօտ 300 ձեռագիր: Պոլսոյ Ազգ. Մատենադարանն ալ ժամանակին ունէր 200 ձեռագիր:

Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան հրատարակեց Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ եւ մասնաւորաց ձեռագիրներու ցուցակը (Երուսաղէմ, 1935), Մայր Ցուցակ Եւրոպայի մասնաւոր հաւաքումներու (Փարիզ, 1950), Հալէպի եւ Անթիլիասի ու մասնաւորաց (Հալէպ, 1936):

Զանազան երկիրներու մատենադարաններուն եւ անհատներու մօտ եւս կան կարեւոր թիւով հայերէն ձեռագրեր:

Պատմութեան ամեհի փոթորիկներուն մէջէն հրաշքով փրկուած 25.000 հատորները բեկորներն են միայն այն անհամար ձեռագրերուն, որոնք դարերու ընթացքին վանքերու եւ եկեղեցիներու անհրապոյր խցիկներուն մէջ գիշերաջան աքնութեամբ եւ անհուն զոհողութեամբ արտագրուած եւ զարդանկարուած են, կազմելով մեր գրչագիր ժառանգութիւնն ու մշակութային հարուստ գանձը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Եւրոպայի Ախոյեան կը մնայ

—0—

ԱՅԼԵՒՍ ԿՐՆԱՅ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ ՀԵՏԱՊՆԴԵԼ

Վիէննայի մէջ է, որ Ուրբաթ իրիկուն Ժաք Քէշիշեան կը մրցէր Աւստրացի Օրսոլիքսի հետ, խնդրոյ առարկայ ընելով Եւրոպայի գեր–վելթէր ախոյեանի իր տիտղոսը:

Սկիզբէն իսկ «Ալֆորվիլի Հայը», ինչպէս մկրտած է զինքը տեղական մամուլը, իշխած է: 5րդ ռաունտին է միայն, որ Աւստրացին աւելի նպաստաւոր դիրք ունեցած է բայց 7րդին արդէն շատ յստակ էր որ Քէշիշեան կը յաղթէր կէտերով: Կարգ մը լրագրողներ կը խորհին նաեւ թէ մրցումը կարելի էր դադրեցնել 8րդ ռաունտէն ետք եւ աւելորդ էին 9րդ ռաունտի քանի մը երկվայրկեանները: Արդարեւ 8րդ ռաունտին վերջաւորութեան Քէշիշեան գետին նետած էր հակառակորդը, որ հազիւ ոտքի, կրկին զգետնող հարուած մը կը ստանար: 9րդ ռաունտի սկիզբն իսկ իրաւարարը կը դադրեցնէր մրցումը, կէտերով յաղթական հռչակելով Ժաք Քէշիշեանը, ինչ որ կռփամարտի լեզուով կ'որակուի թեքնիք նոք–աուդ

Քէշիշեանի մարզիչը Ֆիլիփի կը յայտարարէր Շաբաթ առտու թէ հիմա, ժամ առաջ, պէտք է որ Ժաք Քէշիշեան մրցի իր դասուն աշխարհի ախոյենութիւնը ձեռք ձգելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 200 ՄԵՌԵԱԼ
ԵՒ 500 ՎԻՐԱՒՈՐ ՍԱՆ–ՓԱՒԼՕ

—0—

Սան – Փաւլօ քաղաքի կեդրոնը, շատ արագօրէն հրոյ ճարակ դարձած է 25 յարկանի հսկայ շէնք մը: Կը թուի թէ հրդեհը ծագած է կառքերու фարքինկը, ուր յաջորդաբար պայթած են բազմաթիւ կառքեր: Հրշէջներու սանդուխները հարկ եղածին չափ բարձր չեն եղած եւ Շաբաթ առտու, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն մեռեալներու թիւը 200էն աւելի է եւ 500էն աւելի վիրաւոր կայ: Քանի մը հոգի միայն ազատած են, որովհետեւ ապաստանած էին շէնքին տանիքը եւ թըռաններ եկած առած են զիրենք: Շատեր, խուճապի մատնուած, իրենք զիրենք պատուհաններէն վար նետած են, ու տեղն ու տեղը մեռած:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր վարչապետը՝ Էճէվիտ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին նկատել տուաւ արեւմտեան լրագրողներու, թէ Թուրքիա իր ապահովութեան համար չի կրնար այլեւս միայն Ատլանտեան Ուխտին ապաւինիլ եւ, հետեւաբար, պէտք է զօրացնէ իր պաշտպանողական կարողութիւնները: «Պէտք չէ ակնկալել հիմնական փոփոխութիւններ մեր արտաքին քաղաքականութեան եւ յարաբերութիւններուն մէջ: Պիտի շարունակենք անդամ մնալ Ատլանտեան Ուխտին. պիտի շարունակենք նաեւ մեր ճիգերը, որպէսզի լիազօր անդամ դառնանք Եւրոպայի Հասարակաց Շուկային: Այսուհանդերձ աշխարհի փոփոխական քաղաքական ճակատին մէջ, Ատլանտեան Ուխտը չի կրնար բաւարար երաշխաւորութիւն մը ըլլալ մեր ազգային ապահովութեան համար: Որով, Ատլանտեան Ուխտի անդամ մնալով հանդերձ, կը խորհինք թէ միջոցը պէտք է գտնենք ձեռք ձգելու համար պաշտպանութեան մեր հարազատ միջոցները: Չենք կրնար միայն Ատլանտեան Ուխտին ապաւինիլ մեր ապահովութեան համար:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական ատեանը 3էն 7 տարիներու բանտարկութեան դատապարտեց տասը հոգի, որոնք կը դատուէին գաղտնի ընկերութիւն մը հիմնած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

ՈՒԿՐԱՅՆԻՈՅ արքայարանի մը մեծաւորը բողոքի նամակ մը յանձնած է խորհրդային իշխանութեանց եւ զեկոյց մըն ալ յանձնուած է օտար թղթակիցներուն, Ուկրայնիոյ կրօնական հաստատութեանց գրաւման առթիւ: Աբբահայրը, յանուն վանականներուն եւ հաւատացեալներուն գիտել կուտայ թէ վանքին պատկանող շէնքեր գրաւուած են եւ ակումբի կամ բուժարանի վերածուած են:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, հոլտ–ըփները կը աշխուժանային: Ուրբաթ օր, 4–5 զինեալ յարձակումներ եւս տեղի ունեցան: Ոստիկանութիւնը կը գտնէ թէ վերջերս ամէն կողմէ շատ ճաղկեցին ոստիկանները եւ այդ ալ պատճառ է, որ այլեւս վկաները իսկ խուսափին երբ կրակ կը բացուի ոստիկաններու վրայ: Փարիզի մէջ ինքնութեան թուղթի քննութիւնները եւ հսկողութիւններն ու հետապնդումները պիտի բազմապատկուին:

ԼԻՓԻ հարցը կարգադրուած կը նկատուէր վերջնապէս բայց այս անգամ ալ երկու սենտիքաները Սէ. Ժէ. Թէ և. Սէ. էֆ. Տէ. Թէ. զիրար կը քննադատեն շատ բուռն կերպով: Սէ. Ժէ. Թէ.ի համար Լիփի հարցին այսքան յապաղումով կարգադրուիլը Սէ. էֆ. Տէ. Թէ.ի յանցանքն է: Իւմանիթէի մէջ է որ Քրասունքի կը վերլուծէ ամբողջ անցուդարձը: Ցանուն Սէ. էֆ. Տէ. Թէ.ի էտմոն Մէռ կը պատասխանէ թէ Սէ. Ժէ. Թէ.ն լաւ կ'ընէ երբեմն ինքնաքննադատութեան ձեռնարկելով:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիա թոյլ կուտայ որ իր երկիրը մնան այն Լեհերը, որ փախուստ տուած էին նաւէն բայց քաղաքական ապաստանի իրաւունք չի տար, տրուած ըլլալով որ հարկ եղած պայմանները չեն լրացներ: Փախստական Լեհերու ընդհանուր թիւն է՝ 64:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

—0—

Յունուար 31ին, Փարիզի մերձաւոր հիւանդանոցի մը մէջ, ուր կը խնամուէր վերջին տարիներուն, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Աննա Տէր–Մինասեան, Ռուբէնի այրին:

Ողբացեալը, Երեւանէն մինչեւ Փարիզ, որ իրենց վերջին հանգրուանը պիտի ըլլար, եղած է Ռուբէնի կեանքի անձնուէր ընկերուհին, եւ բաժնած անոր լաւ ու գէշ օրերը միշտ նոյն զոհաբերական ոգիով:

Մեր ցաւակցութիւնները Վահիկ եւ Լեւոն Տէր–Մինասեանի:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ՅԻՇԵՆՔ, ՅԻՇԵՆՔ, ՅԻՇԵ՛ՆՔ...

—0—

ԽՄԲ.— Պոսթընի եւ Պէյրութի մեր պաշտօնակիցները, «Հայրենիք» եւ «Ազդակ», Յունուար 26ի իրենց թիւերուն մէջ, էջ մը նուիրած են մեր ողբացեալ խմբագրապետին, անոր մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ: Յօդուածներէն զատ, հոն հրապարակուած են նաեւ խմբագրականներ Շ.էն: Կ'ուտանք «Հայրենիք»ի (Մ.Թ.) եւ «Ազդակ»ի (Յ.Գալայճեան) գրութիւնները:

Հրապարակային եւ խմբագրական կեանքի մեր առօրեային, բայց մանաւանդ հանրային—մշակութային մարզերու մէջ Հայկական Արտասահմանի ճիւղերուն ու վաստակին ծանօթ ոեւէ մարդ՝ երբ մօտաւոր անցեալին հետ կը փորձէ զուգահեռ մը ստեղծել իր ներկայով, հասկնալի՛ սեւեռումներու եւ յետահայեաց անդրադարձումներու կարգին կը դանդաղի անունին ու գործին վրայ «անցից անցելոց», որոնք խոնջէնք, քրտինք, այրուող ուզորդ չեղան միայն. այլեւ դարձան ու մնացին աղբիւր ներշնչումի, մշտահոս ակ հաւատքի եւ ուղենիշ ծառայութեան:

Անոնցմէ մէկն էր Շաւարշ Միսաքեան, հանրային—հրապարակագրային եւ գրական—մշակութային կիսադարեան իր վաստակով յաւերժ յիշատակելի խմբագիրը Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին, որ տասնըեօթը տարի առաջ 26 Յունուար 1957ին փակեց մահկանացու կեանքի իր գիրքը՝ ուղեղային արիւնահոսութեան մը հետեւանքով, — մտքով առոյգ ու կենսունակ տակաւին:

Ծնած է 1884ին, Սեբաստիոյ Զիմառայ գիւղը եւ յաճախած Պոլսոյ Ազգ. Կեդրոնական եւ Ամերիկեան Վարժարանները: Պատանութեան տարիքէն իսկ կոչուած խմբագրական եւ հրապարակագրային հերկ ու ցանի, ինչպէս նաեւ հանրային—կազմակերպական բազմարդիւն ծառայութեան:

Իր անհատականութիւնը բնորոշող հիմնական գիծը եղած է սեփական համոզումներուն տէր եւ պատասխանատու կանգնելու քաջութիւնը՝ որ 1908էն մինչեւ 1957ի իր յիսնամեայ խօսքին ու գործին մէջ կը մնայ նո՛յն թափին մէջ, ողջմտութեան եւ լայնախոհութեան հանգամանք մը իբրեւ: Կը թղթատենք յաճախ իր յանուցիր էջերը 1908–1913 հնգամեակի «Ազդակ» եւ «Ազատամարտ» չորաթերթերուն մէջ՝ շրջանի ազգային, գրական եւ մշակութային հարցերուն շուրջ, ինչպէս նաեւ յետագայ տասնամեակներու իր հունձքէն հատընտիրներու հատորը՝ «Օրեր ու Ժամեր», ու թաւալող կէս դարու ժամանակին մէջ չենք գտներ ոեւէ բեկում տեսակէտի, ոեւէ ընկրկում արի եւ ճակատաբաց կեցուածքի, խիզախումներու թէ վերլուծական անկախ խորացումներու:

1908–1918 տասը տարիներու շրջանին՝ աշխատակցած է կամ վարած է պատասխանատու խմբագրութիւնը Պոլսոյ «Սուրհանդակ», «Ազդակ», «Ազատամարտ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ, աւելի կանուխ, Կարնոյ «Յառաջ»ին, որուն անունով կոչեց Փարիզի իր ձեռնասունը 1925ին:

Ջլապիրկ, հատու, լեզուին մէջ պայծառ եւ թարմաշունչ ու համոզումներուն մէջ հաւատակուռ: Եղած է այն քիչերէն՝ որոնց գիրը ա՛նձն իսկ էր, որոնց խօսքը՝ սեփական ապրումի եւ առօրեայ գործի վկայութիւն էր բացառապէս:

Սահմանադրութեան յաջորդող արեւմտահայ իմացական ու ընկերային ոգեւորութեան կարճատեւ շրջանին (1908–1913), Շաւարշ Միսաքեան իր երիտասարդութիւնը կ'արժեւորէ Պոլսոյ հայ կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ, հեղինակօրէն. կը ճաշակէ ապա Թուրքին սարսափը. կը ձերբակալուի եւ կը բանտարկուի, կը տառապի այլ չընկրկիր: Կը փրկուի ի վերջոյ ու կ'անցնի Պուլկարիա՝ ուր երկու տարի (1922–1924) մնալէ ետք վերջնականօրէն կը հաստատուի Փարիզ (Ֆրանսա):

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 10րդ Ընդհ. Ժողովին կողմէ 1925ին կ'ընտրուի անդամ Բիւրոյի ու կը նախաձեռնէ հրատարակութեան «Յառաջ» օրաթերթի՝ որ մինչեւ այսօր կ'ընթանայ հանրային եւ հրապարակագրային ծառայութեան նո՛յն իմացումներով, Ֆրանսահայ եւ սփիւռքեան մեր կեանքին անմիջօրէն հաղորդ, լեզուական ու մշակութային ժառանգութեանց պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ:

×

Թերեւս պէտք ըլլայ ոեւէ անդրադարձում իր գործին ու կեանքին, եթէ չեշտ չդրուի արեւմտահայերէնի թէ արեւելահայերէնի անաղարտ ու հայեցի դիմագծութեան ի պաշտպանութիւն իր անդիջող պայքարին վրայ: Արուեստագէտի բծախնդրութեամբ սեւեռեց միշտ Մայրենիքի ճշգրտութեան, բիւրեղացումին, ազգային նկարագրին առընչուող հարցերու, եւ փարանք չճանչցաւ ճզմելու համար Հայկական Ածուն եղինճներով եւ ուղտափուշերով այլանդակող գրիչները, ո՛ւր որ ալ ըլլային անոնք եւ ի՛նչ արդարացում ալ որ գտնէին իրենց աւերը պարտկելու համար:

Յիսունէ աւելի տարիներու իր հեւքին մէջ յոգնութեան նշան ցոյց չտալու: Նկարագի՛ր ունեցաւ, արութիւնը դաւանեցաւ ծառայութեան հանդէպ, հայրական իր հոգածութեան հետ՝ հանդէպ արժէքներու, ներդաշնակեց իր աններողութիւնը՝ հանդէպ անարժաններու եւ փառքի մուրացկաններու:

Ֆրանսահայութեան յետ Եղեռնի կեանքին մէջ, իր թերթը, շունչն ու խօսքը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական եւ գաղափարական հերկին զուգահեռ՝ ոգեւորեց տարասփիւռ մեր բազմութիւնները, դաստիարակեց իրերայաջորդ սերունդները ու հանրային կարծիք թրծեց:

Համաշխարհային Բ. Պատերազմի օրերուն, երբ «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը կը դադրեցնէր հարկադրօրէն, հրատարակեց «Արածանի»ի եւ «Հայկաշէն»ի քանի մը հատորները (1942–1944)՝ որոնք գրագէտի իր բծախնդրութեան դրոշմը կը կրեն:

1850–1950 հարիւրամեակի արեւմտահայ մամուլի պատմութեան մէջ՝ Շաւարշ Միսաքեանի վաստակը ոգեկոչելի է Կարապետ Իւթիւճեանի, Արփիար Արփիարեանի, Ստեփան Ոսկանի ու նո՛յն կշիռով այլ դէմքերու պատմականօրէն որակաշատ վարուցանին կողքին:

Յիշենք, յիշենք, յիշե՛նք...:

Մ. Թ.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՐԱՑԱԾ Է

—0—

(Յօդուածագրին կողմէ արձանագրուած այս մտածումները քաղուած են Շ. Միսաքեանի *«Օրեր եւ ժամեր»* ուն ընթերցումէն)

Ժողովուրդներու պատմութեան մէջ, ոեւէ ազատագրական շարժում չի կրնար զանգուածային ուժգնութիւն ստանալ առանց երիտասարդութեան ջախջախիչ մեծամասնութեան գործօն մասնակցութեան: Ոեւէ Պետութեան կամ իշխանութեան բազկերակը դարձեալ երիտասարդութիւնն է:

Երիտասարդ տարրը, ընդհանրապէս, ուր որ ալ գտնուի, անպայմանօրէն ունի իր կարեւոր խօսքն ու դերը՝ հաւաքական կեանքի ընթացքին մէջ:

Իսկ հա՛յ երիտասարդութիւնը...

×

Շաւարշ Միսաքեան մեծ յոյսեր կապած էր հայ երիտասարդութեան հոգիին ու կը հաւատար անոր բերելիք ուժին եւ ուժգնութեան: Իր խմբագրականներէն մէկուն մէջ կը գրէր. «Երիտասարդութիւնը եթէ շարժում է, եթէ թարմութիւն եւ ուժ է, ամէնէն առաջ ինք պիտի ջանայ արժեցնել այդ շնորհները»:

Ու տակաւի՞ն այս օրերուն, կան երիտասարդ — մտածումներ, որոնք կը ծնին մեռնելու համար: Կան նաեւ շատեր, որոնք գաղափարի յաճախորդներ կ'որսան ու կը խեղաթիւրեն կրաւորական երիտասարդութեան ներաշխարհը:

Ոեւէ հայ երիտասարդ, որ ունի ըսելիք եւ մա՛նաւանդ՝ ընելիք, չի կրնար կրաւորական դիրքերու վրայ մնալով գրական արդիւնքի մը յանգիլ:

Շ. Միսաքեանի հրապարակագրական էջերուն մէջ կան բազմաթիւ բայց մոռցուած մտածումներ, որոնք յստակ կեցուածք ու դիմագիծ կը ճշդեն հայ երիտասարդութեան համար.

— Ամրապնդուիլ հաւատքով, ճկուն ջիղով եւ խուզարկու միտքով:

— Ունենալ անվիճելի լաւատեսութիւն, խանդավառութիւն եւ աննկուն կամք:

— Հետապնդել յարատեւ աշխատանք ու ծրագրեալ գործունէութիւն:

— Հայկական անցեալի պարբերական ոգեկոչումը ծառայեցնել իբրեւ ուղեցոյց եւ մղիչ ուժ:

— Զգուշանալ ոեւէ անտեղի ձեռնարկէ որ կրնայ վնասել մեր համբաւին ու ապահովութեան:

— Կազմել միացեալ ճակատ՝ հիմնական հարցերու շուրջ:

— Աշխատանք տանիլ վերապրելու համար յեղափոխական թափը, ի հարկին փոթորիկներ յարուցանելով:

— Հայրենիք – Սփիւռք կապը պահել ամուր հիմերու վրայ:

×

Վերոյիշեալ կեցուածքին նպատակը, առաջին հերթին, ազգային կորիզի մը ստեղծումն է:

Ու այսօր, երբ Միսաքեաններ բացակայ են, պահ մը հարց տանք թէ ի՞նչ կ'ընէ եւ կամ ո՞ւր է հայ երիտասարդութիւնը:

Պիտի տեսնենք որ ան կը ներկայանայ անդամահատուած վիճակով ու երեք տարբեր գոյներով.

Ա.— Կայ հայ երիտասարդութեան հատուած մը, որ թաղուած է օտարամոլութեան եւ կամ հաճոյամոլութեան «գրկախառն»ին մէջ: Միսաքեան պիտի աւելցնէր. «Ունինք ստուարաթիւ եւ ընդհանրապէս փայլուն դիրքերու հասած երիտասարդութիւն մը, որ հայկական կեանքի լուսանցքին վրայ միայն կ'երեւայ: Չի բարեհաճիր ներս մտնել: Գոնէ ակնարկ մը նետել»:

Բ.— Կան երիտասարդ Հայեր (ուրիշ հատուած մը), որոնք միշտ մերժողական, ժխտական եւ աղմկալի տրամադրութիւններով «տոգորուած» են: Միսաքեան պիտի ըսէր. «Ով որ թուղթ մրոտել գիտէ, կը թառի թերթի մը գլխուն, ոչ թէ տեսակէտ պարզելու, հարց մը լուսաբանելու, այլ իր մաղձը եւ թոյնը հոսեցնելու համար սանձակոտոր կատաղութեամբ»:

Գ.— Կը մնայ հայ երիտասարդութեան

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Հոն Օմոնիա հրապարակը, պանդոկի մը մէջ սենեակ մը վարձելէն ետքը, իտալացի թղթակիցը գիս ստիպեց այցելելու միասին յունական թերթերու խմբագրատուները: Հետզհետէ գացինք, Էսթիայի, Աքրոփոլիսի, Սքրիփի, Քէրիի *խմբագրատուները որ խիստ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրին ինծի եւ մանրամասնօրէն հարցուփորձեցին գիտցածներուս եւ տեսածներուս մասին: Բնականաբար բաւական բաներ ունէի պատմելու եւ հետեւեալ օրը չորս թերթերն ալ գրեթէ իմ պատմութիւններովս լեցուած էին:*

Պանդոկ վերադարձիս տեսայ որ ծանօթ մը, կարծեմ միակ ծանօթը Յունաստան ոտք դրած ատենս, ինծի կը սպասէր:

Հնչակեան գործիչ մըն էր, արհեստով նկարիչ, որ Անդրէասեան Մկրեան կը կոչուէր եւ որ աւելի հանրածանօթ է Բարեպաշտ անունով:

Բարեպաշտ դեր ունեցած էր Պապը Ալիի ցոյցին կազմակերպութեան մէջ, յետոյ վտանգուելով՝ ստիպուած էր փախչիլ ու Աթէնք կը գտնուէր ամիսներէ ի վեր:

Միասին երկարօրէն խօսակցելէ ետքը գացի հանգչելու:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Աթէնքի մէջ. — Նախարարապետ Տէլիեանի. — Աթենացիները հանդէպ փախստականներուն. — Տիվրիկցիները եւ Մշեցիները. — Աղօթքը. — Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը. — Սպառնալիք եւ ամբաստանութիւն. — Գիտակից ժողովուրդը. — Գրիգոր Մէօհտէմէթեան

Հետեւեալ մէկ քանի օրերուն մէջ բնականաբար ծանօթացայ գրեթէ բոլոր Հայերուն հետ:

Առաջին խորհուրդը որ ինծի տուին սա եղաւ.

— Պէտք է անունդ փոխես:

— Ինչո՞ւ համար:

— Այստեղ սովորութիւնը այնպէս է, պատասխանեցին խորհրդաւոր ժպիտով մը:

Ի վերջոյ հասկցայ որ լրտեսներէ զգուշանալու համար այդ միջոցը ընտրած էին:

Տէր-Ստեփանեան անուն Երզնկացի հարուստ վաճառական մը որ մահուան դատապարտուած էր իբրեւ յեղափոխականներու հետ յարաբերութիւն ունեցող եւ անոնց դրամական օժանդակութիւն ընող, եւ Աթէնք փախած՝ ուր Կարապետ Կարապետեան կը կոչէին զինքը՝ գիս մկրտեց Վահրամ Վամրահեան անունով եւ բոլոր այն ամիսներուն մէջ, ուր Յունաստան անցուցի, այդ անունով ճանչցուած էի, նոյնիսկ շատեր իրական անունս կը կարծէին ատիկա:

Աթէնքի մէջ ճանչցայ առաջին անգամ Զարեհ Գոչեանը, նոյնպէս ի բացակայութեան դատապարտուած փախստական, որ Արծրունի կը կոչուէր, եւ որուն հետ շատով մտերիմ բարեկամներ եղանք:

Հոն էր նաեւ պատուելի Նշան Քէչիշեան, հիանալի երիտասարդ մը, Գալուստ Արխանեանի հրոսախումբէն. նոյնպէս Սիմոն Մանիկեան՝ Արմտանցի պատուական անձ մը Հնչակեան ներկայացուցիչ, որ Բիրէ կը բնակէր ու «Հայոց դեսպանը» կը կոչուէր՝ մինչ Բարեպաշտ կը նկատուէր Աթէնքի Հայոց հիւպատոսը:

Իմ Աթէնք հասնելէս շաբաթ մը ետքն էր որ գաղթականներու հեղեղը սկսաւ թափիլ: Պոլսէն եկող ամէն մէկ շոգենաւ հարիւրաւոր փախստականներ կը նետէր Բիրէի քարափները: Իրենցմէ ունեւորները կը մեկնէին Եգիպտոս, իսկ խեղճեր կը մնային հոն:

Ամիս մը ետքը հազարի հասած էր այդ աւուր հացի կարօտ մարդոց թիւը:

Հարկ էր ճար մը մտածել զանոնք պատսպարելու եւ կերակրելու համար:

Իսկոյն յանձնաժողով մը կազմեցինք, որուն նախագահ ընտրեցինք Սերովբէ Կիւրճեան, ամերիկեան համալսարանէ ելած զարգացեալ անձնաւորութիւն մը, որ բախտին խաղերէն քշուած եկած էր Աթէնք տարիներէ ի վեր եւ ուր հազիւ կարող կ'ըլլար ապրուստը ճարելու:

Յանձնաժողովի ատենապետ ընտրուեցայ ես, իսկ անդամներն էին Կարապետ Կարապետեան, Բարեպաշտ, Զարեհ Գոչեան, Սիմոն Մանիկեան, Պատուելի Քէչիշեան, Մաքսուտ Խանճեան, Գրիգոր Գալֆայեան, Պարոն Ռեթէոս որ Միութիւն *անուն ամսաթերթի մը տէրն ու տնօրէնը, գրաշարն ու խմբագրապետն, ցրուիչն ու մատակարարն էր միանգամայն. ասոնցմէ զատ կային նաեւ մէկ քանի տեղացի Հայեր:*

Մեր առաջին մտածումը եղաւ պատսպարան հայթայթել առանց բնակարանի մնացած հազարի չափ երկսեռ փախստականներուն:

Յանձնաժողովը որոշեց ասոր համար դիմում ընել Նախարարապետ Տէլիեանիի եւ այդ պաշտօնը յանձնեց ինծի:

(Շար. – 28)

ՔԱԹՐԱ ԵՒ ԻՐ ՈՒՂԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԻՍԿԱԿԱՆ ՎԱՅԵԼՔ ՄԸ

Քաթրա ինքնավստահ քայլերով կ'ընթանայ միշտ դէպի յառաջ եւ հետզհետէ աւելի կազմաւորուելով կ'ամրապնդէ իր գոյատեւման խարիսխը: Ընթացիկ տարին բացուեցաւ երեկոյթով մը որ իր յատուկ տեղը պիտի ունենայ Քաթրայի երեկոներու կեանքին մէջ:

Արդարեւ, Ուրբաթ, Յունուար 25ին, երեկոյեան ժամը 9ին, Փարիզի Կիմէ թանգարանի սրահը ո՛չ միայն ծայրէ ի ծայր լեցուն էր, այլ եւ քանի մը տասնեակ արուեստասէրներ՝ տեղի չգոյութեան պատճառով, ստիպուած եղան վերադառնալու: Երեւոյթ մը, որ Քաթրայի յաջողութեան եւ ժողովրդականութեան մասին վկայելէ զատ, կը պարտադրէ նաեւ հետզհետէ մտածելու սրահի փոփոխութեան մասին:

Երեկոյի յայտագիրը բաղկացած էր երկու բաժիններէ՝ նուագ եւ երգ: Առաջին բաժնին, նուագուեցաւ Ա. Բաբաջանեանի Եռեակը՝ դաշնակի, ջութակի եւ թաւջութակի համար, Ս. Արգարեանի Հնգեակը, որ ձօնուած էր դաշնակահար Րաֆֆի Պետրոսեանի եւ Լ. Ճգնաւորեանի Ութեակը, ձօնուած՝ Քաթրային:

Կիպրահայ հայ երաժիշտ Սեպուհ Արգարեանի ստեղծագործութեան առաջին ունկնդրութիւնն էր Հնգեակը Փարիզի մէջ: Երեք պատկերներէ բաղկացած այդ գործը կարծէք կը ներկայացնէր արուեստագէտի մը հոգեկան ապրումները, յառաջանալու եւ խէչալի մը իրականացման հասնելու տենչը, որու ընթացքին կ'ապրի որոնումներու շրջան մը, ի վերջոյ ապահովելու համար արուեստի աշխարհին մէջ պատուոյ աթոռ մը եւ հոն բազմելու իբրեւ վաւերական արուեստագէտի: Երրորդ պատկերի մէջ հայկական ժողովրդական երգի մը մեղեդին գեղեցկօրէն օգտագործուած եւ բազմաթիւ երանգաւորումներով ճոխացուած էր, ինչ որ վկայութիւն մըն էր երաժիշտի ունեցած կարողութեան եւ ճաշակի մասին: Արդար գնահատանքի արժանացաւ Ս. Արգարեան, որ ներկայ էր սրահին մէջ:

Իրանէն երաժշտագէտ Լորիս Ճգնաւորեանի անունը ծանօթ է արդէն Փարիզի Հայութեան: Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտը, որ անձամբ ղեկավարեց իր ստեղծագործութիւնը, գիտէ ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կազմել երաժշտական գործիքներու այլազան տեսակներով: Կը ստեղծէ գործիքային եղբայրութիւն մը, որուն մէջ կը հանդիպինք սիրոյ եւ ատելութեան, համերաշխութեան եւ խռովքի, բազմապիսի հակասական վիճակներու, որոնք վերջնականօրէն կը յանգին կամքի, տոկունութեան եւ պայքարունակ ոգիին: Ակներեւ էր նաեւ երաժշտագէտի ղեկավարութեան տաղանդը:

Ծափողջոյններու տարափը լաւագոյն ապացոյցն էր երաժիշտ-ղեկավարի վայելած ժողովրդականութեան:

Յայտագրի առաջին մասը աւարտած էր:

Բեմին վրայ է Պոլսոյ պետական օփերայի երգչուհի Ալիս Մանուկեան: Երգացանկին վրայ են՝ Բախինի, Շուպէրթ, Ռուբինշտայն, Տըպիւսի, Փրոշ, Վէրտի, Կանաչեան, Գարամանուկ, Կոմիտաս եւ Տիգրանեան:

Արժէքաւոր երգչուհիին թաւշահնչուն ձայնը՝ մեղմանոյշ երանգաւորումներով եւ խորունկ ապրումներով առլցուն, հրապուրիչ էր եւ գրաւականը՝ երգացանկի երգերու մեկնաբանութեանց յաջողութեան: Յաջող մեկնաբանութեամբ երգեց՝ Շուպէրթի Տաշ Ֆորէլլը, Տըպիւսիի Ֆանթոշը եւ մանաւանդ Բ. Կանաչեանի Օրօրը, Գարամանուկի Բանաստեղծութիւնը եւ Կոմիտասի Կռունկը (յայտագրէն դուրս), աքանչելի կատարուեցան եւ հայ երգի հետ հաղորդութեան պահ մը ստեղծուեցաւ սրահին մէջ:

Կատարումներուն դաշնամուրով ընկերակցող շնորհալի արուեստագիտուհի Այտա Պասմաճեան իր գլալի բաժինն ունեցաւ երգահանդէսի յաջողութեան մէջ: Երգչուհին եւ դաշնակահարուհին նոյնացած էին կարծէք՝ ելոյթներու ընթացքին:

Գեղարուեստի երեկոն, որ տեւեց շուրջ երեք ժամ, եղաւ արուեստի իրաւ վայելք մը, ինչ որ շնորհակալութեան զգացումներով լեցուց ներկայ խուռներամ բազմութիւնը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

երրորդ եւ իրա՛ւ թեւը, գործունեայ միտքն ու բազուկը իր ժողովուրդին, որ կը քննադատուի՝ քաջալերուելէ աւելի, ու տակաւի՛ն՝ իրմէ կը սպասուի ամէ՜ն բան: Անխա՛լ:

×

Անհաւասի՛կ հա՛յ երիտասարդութիւնը… Փոխանակ մէ՛կ կեցուածքի, երեք տարբեր կեցուածքներ: Գոյնզգո՛յն: Դեռ ի՛նչ կ'ուզենք…

Ըսենք անմիջապէս որ հա՛յ երիտասարդ ըլլալը, ամէն բանէ առաջ, ազգայի՛ն շարժում ըլլալ է:

Եթէ հայ երիտասարդութիւնը որոշած է մնալ աժան դժգոհութիւններ թուելու մակարդակին վրայ, եթէ իր քաղաքական ու տնտեսական ընդունակութիւններն ու կարելիութիւնները զօրաշարժի չենթարկէ, ու եթէ չորդեգրէ Միասնական կեցուածք, այն ժամանակ պիտի ըսուի, ինչպէս որ կարելի է նոյնիսկ այսօր ըսել, թէ ծերացած է հայ երիտասարդութիւնը:

Յ. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

"ԽՍԱՆԵԱՆԻ ՕՐ„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ կրթական օջախին օրը յիշատակուեցաւ Կիրակի, Յունուար 20ին, նախաձեռնութեամբ Խասեան Սանուց Միութեան:

Առաւօտեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ողբացեալ Խասեանցիներու հոգիներուն ի հանգիստ:

«Բաժակի պահ»ը տօնուեցաւ ճոխ սեղաններու շուրջ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Դերասան Միհրան Անտոնեան ճաշը բացուած յայտարարելով հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս պահ մը լռութեամբ յարգելու յիշատակը բոլոր այն Խասեանցիներուն, որոնք մշակութային աշխատանք կատարելէ ետք անդարձ մեկնեցան:

Օր. Հիլտա Գալֆայեան, Միութեան ատենապետուհին, խօսեցաւ ուսուցիչներ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խասեան եղբայրներու 75 տարի առաջ հիմնած կրթարանին մասին, կրթարան մը, որ լուսաշող փարոս մը դարձաւ հայ իրականութեան մէջ: Այս առթիւ յիշեցուց, թէ Խասեան Սանուց Միութիւնը 1908ին հիմնեց Յ. Ճ. Սիրունի Պոլսոյ մէջ, իսկ Փարիզ եւ Նիւ Եորք Սանուց Միութիւններ ունեցան 1969ին:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիրը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին պարով, երգով տիկիններ Զարուհի Անտոնեան եւ Մանուհի, Օր. Սոնա Բարքլեան եւ Սեդրակ Երանեան:

Ապա ցուցադրուեցան Խասեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսին եւ զբօսապտոյտներուն ժապաւէնները:

Մ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Ակադեմիոյ Հանրագիտարանի բաժնին ղրկուած երեք մեքենաներու հանգանակիչ յանձնախումբը 1974 Յունուար 23ի իր նիստին մէջ, Հայաստանէն ստացուած Մայիս 28, Յունիս 6, Դեկտեմբեր 4 (1973) թուագրեալ նամակներու ընթերցումէն ետք, հաստատեց որ մեքենաները իրենց տեղերը ղրկուած եւ սկսած է Հանրագիտարանի Ա. հատորին տպագրութիւնը:

Այս ուրախալի լուրը սփիւռքի Հայութեան յայտնող յօդուած մը եւս պատրաստուած եւ Ֆրանսայի, Ամերիկայի, Եգիպտոսի, Պէյրութի ու Պոլսոյ կարգ մը հայ թերթերուն ղրկուած է:

Յանձնախումբը քննելով նամակներուն եւ յօդուածին բովանդակութիւնը, շատ գոհացուցիչ գտաւ ու որոշեց բազմապատկող մեքենայ մը եւս իր բոլոր կազմածներով Հայաստան ղրկել, Հայոց Ակադեմիան օժտելու համար նոր մեքենայով:

Արդ՝ սիրելի հայրենակիցներ, այս հաղորդագրութեամբ անգամ մը եւս կուգանք կոչ ընել ձեզի եւ ձեր հայրենասիրութեան, որպէսզի նոր նուիրատուութիւններով, այս մեքենան ալ ղրկենք Հայաստան:

Վստահ ձեր հայրենանուէր զգացումներուն եւ գիտակցութեան, կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնները:

Դրամական նուիրատուութիւնները կարելի է ընել յանձնախումբիս գանձապահ՝ Պ. ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ հասցէով՝
35, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ, Յունուար 8ին, վախճանած է Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտի բազմավաստակ հայրերէն, ծերունազարդ Հ. Արսէն Վրդ. Ջնտոյեան: Ծնած էր Մուշ, 1884 Սեպտեմբեր 12ին. միաբանութեան անդամ դարձած է 1901ին Այտընեան Աբրահօր օրով, իսկ քահանայ ձեռնադրուած է 1907ին: Հ. Արսէն Ջընտոյեան, երկար տարիներ պատասխանատու պաշտօններ վարած է. Պոլսոյ մէջ Հ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. Համբարեանէ առաջ, եղած է տնօրէն Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանի: Հանգուցեալը հմուտ եղած է մանաւանդ աստղագիտութեան մէջ, դանազան օրաթերթերու աշխատակցելով երկնային մարմիններու եւ անոնց շարժումներու մասին շահեկան յօդուածներով:

ԹԵՀՐԱՆԻ Ազգային Առաջնորդարանի սրահին մէջ, Յունուար 17ին, Թեմական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ, շրջանի ազգային վարժարաններու ուսուցիչներու եւ տեսուչներու ընդհանուր հանդիպում մը տեղի ունեցած է: Ներկայ գտնուած են նաեւ Հայերէնագիտական դիւանային Դասընթացքին մասնակցող ուսուցչուհիներն եւ Դպրոցներու Կեդրոնական Հոգաբարձութեան անդամները: Շօշափուած են կրթական հարցեր:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

2.

Ջեմման կանգ առաւ մի վայրկեան դըռան մէջ ու նայեց Բոռին, տեսնելու համար, թէ նա էլ նկատե՞լ էր հասարակութեան այդ խանգարուած երեւոյթը:

Անկարելի էր չտեսնել այն չարախնդաց ուրախութիւնը, որ փայլեց Բոռի աչքերում, երբ հայեացքը նախ՝ իր անդիմութեան մէջ երջանիկ տանտիրուհու վրայ ձգեց, վերջն էլ՝ սենեակի միւս ծայրի դիւանին: Ջեմման իսկոյն ամէն ինչ հասկացաւ: Ռիվարեցը իր ընկերուհուն բերած էր լինելու մի որեւէ կեղծումով, որը բացի տիկին Գրասսինիից, ոչ ոքի չէր խաբած:

Գնչուհին կանգնել էր՝ յենուած դիւանին եւ շրջապատուած սիրալեզու թեթեւսօլիկների, քաղցր ու հեզնոտ հեծելանների մի խմբով: Հագնուած էր շքեղ, կարմիր ու դեղին, արեւելեան ճոխութեամբ ու անհամար զարդերով, որոնք նրան այդ Ֆլորենտեան գրական սալոնում նոյնքան տարօրինակ մի երեւոյթ էին դարձնում, ինչպէս ագռաւների մէջ ընկած հասարակածի մի որեւէ թռչունը: Ինքն էլ կարծես իր տեղում չէր զգում իրեն եւ արհամարհանքով ու չարութեամբ նայում էր դիմացի վիրաւորուած տիկիններին:

Նկատելով, որ Բոռը Ջեմմայի հետ մըտաւ սենեակ, վեր թռաւ, մօտեցաւ շտապ ու սկսեց խօսել մի անկանոն ֆրանսերէնով:

— Պարոն Ռիվարեց, ամէն տեղ ձեզ էի որոնում: Գրաֆ Սալտիկովը ուզում է իմանալ, արդեօք վաղը երեկոյեան կարո՞ղ էք լինել իր վիլլայում: Պարեր են լինելու:

— Ցաւում եմ, որ ոչ, բայց, միեւնոյն է, գնամ էլ, պարել չեմ կարող: Տիկին Բոլլա, թոյլ տուէք ներկայացնել ձեզ տիկին Ջիտտի Ռեննին:

Գնչուհին նայեց Ջեմմային կէս անվըստահ ու գլուխ տուեց չոր: Տարակոյս չկար, որ շատ գեղեցիկ էր նա. Մարտինին իրաւունք ունէր. միայն անասնական, հոգեզուրկ մի գեղեցկութիւն. Ձեւերի կատարեալ ներդաշնակութիւնն ու շարժումների ազատութիւնը դիւթիչ էին, միայն ճակատը ցած էր ու նեղ, իսկ նուրբ ռունգերի գծերը խստասիրտ տպաւորութիւն էին անում: Բոռի ներկայութիւնից Ջեմմայի կրած ծանր զգացումը այժմ Գնչուհու դէմ աւելի եւս սաստկացաւ եւ երբ մի րոպէ յետոյ մօտ եկաւ տանտէրը՝ տիկին Բոլլային խնդրելու, որ օգնի իրեն կից սենեակի մի քանի տուրիստներին զբաղեցնելու, տիկինը հետեւեց նրան թեթեւացման զգացումով:

×

— Ուրեմն, մադոննա, ի՞նչ է ձեր կարծիքը Բոռի մասին, — հարցրեց Մարտինին՝ ուշ գիշերով Ջեմմային տուն ուղեկցելիս: — Լրբութիւն չէ՞ նրա կողմից, որ այդպէս խաբել է Գրասսինիի խեղճ կնոջը:

— Պարուհու մասի՞ն էք ասում:

— Այո: Համոզել է տիկին Գրասսինիին, որ այդ աղջիկը առաջիկայ սեզոնի աստղն է լինելու, իսկ նա ամէն ինչ անելու պատրաստ է հռչակ ունեցողները հաւաքելու սիրոյն:

— Տգեղ եւ անազնիւ վարմունք է: Գրասսինիներին դրել էր շատ յիմար դրութեան մէջ եւ հէնց աղջկայ վերաբերմամբ էլ սաստիկ անսիրտ բան է: Վըստահ եմ, որ իրեն վատ էր զգում:

— Կարծեմ, Ռիվարեցի հետ խօսում էիք: Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը:

— Է՛հ, Չէզարէ, ոչինչ չգիտեմ. գիտեմ միայն, որ ուրախ պիտի լինէի, եթէ նրան այլեւս չտեսնէի: Ոչ ոքի ներկայութիւնն ինձ այնքան չի ճնշել, որքան այդ մարդունը: Տասը վայրկեանի մէջ գլուխս սկսեց ցաւել: Դեւի պէս վրդովում է մարդու:

— Գիտէի, որ ձեզ դուր չի գալու, եւ իսկն ասած, ինձ էլ չի դուր գալիս: Սպրդում է օձաձկի պէս, ու ես նրան չեմ հաւատում:

3.

Բոռը իր բնակութիւնը հաստատեց Ռոմէական դռների յետեւը՝ ոչ հեռու այն պանսիոնից, ուր ապրում էր Ջիտտան: Ըստ երեւոյթին փափկասուն կեանք էր վարում. թէեւ սենեակում ոչ մի բան պերճութիւն չէր մատնում, բայց եւ այնպէս թէ՛ մանր երկրորդական բաներում եւ թէ սենեակի ընդհանուր կարգաւորութեան մէջ նկատելի էր շքեղութեան մի հակում, որ Գալլիի ու Ռիկարդոյի զարմանքն էր շարժում:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան, Պ. Հրայր Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով հեռագրով թէ անձամբ մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ: Շնորհակալութիւն նաեւ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին, կուսակցական կոմիտէներու եւ խումբերու եւ բոլոր կազմակերպութեանց իրենց համակրական զգացումներուն համար, այս տխուր առթիւ:

Ողբացեալին մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգիստ կը կատարուի Փետրուար 17ին, Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին:

×

Այս տխուր առթիւ Պ. Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն 100ական Ֆրանք Իսիի, Փարիզի, Տէսինի եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տուներուն (վերջին երեքը՝ ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Միքայէլեան 20 Ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին Էլմաս Շիրվանեանի մահուան առթիւ, նաեւ 20 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ին Եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ:

Եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վահան Երանոսեան 20 Ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Երուանդ Պուռուչեանի մահուան առթիւ Ս. Ժեռմի Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.—

Պ. Գրիգոր Պուռուչեան 50 եւ դպրոցին 50, Օննիկ Ժամկոչեան եւ զաւակները, Մաքինաճեան ընտանիք 50ական, Ստեփան Սամուրեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասար-լըգեան, Զիլինկիրեան ընտանիք, Օննիկ Գասպաքեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պիպէրեան 20ական, Կարպիս Զթրեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Գրիգոր Մարուքեան, Մանկիեան ընտանիք, Ժորժ Բուրուտեան 10ական եւ դպրոցին՝ Միսաքեան ընտանիք, Մինասեան ընտանիք, Մինասեան եղբարք 50ական, Գրիգոր Դաւիթեան 30, Սարգիս Չէյթունցեան, Սուրէն Կիրակոսեան, այրի Տիկին Լուսին Սանտալեան 20ական, Հմայեակ Կարապետեան, Շապուհ Համբարձումեան, Բարէն Սէֆէրեան, Սարգիս Սամուրեան, Ոսկիան Շէրպէթեան 10ական ֆրանք:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Խրիմեան Դպրոցին համար Այրի Տիկին Զարուհի Եազուպեանէ 100 Ֆր, Եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի: Այրի Տիկին Շահինեան Գէորգ 20 Ֆր. Պ. Շիրվանեանի կնոջ մահուան առթիւ եւ 30 Ֆր. Տիկին Մարի Եաճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Երկուշաբթի (Փետրուար 4) ժամը 16ին, Գասպար Իփեկեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն նոր վարչութեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմի Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ծաղկաքեր Ճերմակեանի (ծնեալ Օրոյեան) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Ողբացեալին թոռները՝ Տէր եւ Տիկին Շարլ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ճուկուլխոթթա, Տէր եւ Տիկին Աֆարեան 50ական, այրի Տիկին Գեղեցիկ Գալուստեան 50, Տէր եւ Տիկին Արամ Յովսէփեան 30, Պ. Պ. Հայկ Մկրտիչեան եւ Մարգար Մարգարեան 20ական, Պ. Պ. Աբրահամ Մէլէմէճեան, Յովհաննէս Ժամկոչեան, Աբրահամ Մանկասարեան 10ական: Դպրոցին՝ Ստեփան Սամուրեան, Մինասեան եղբ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Բարգէն Սէֆէրեան, Անթիքաճեան եղբ. 10ական:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ Եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Այրի Տիկ. Մարիամ Տէրտէրեան 100 Ֆր, Օր. Անահիտ Ղուկասեան 50 Ֆր, Այրի Տիկ. Նուարդ Դարբինեան 30 Ֆր, Այրի Տիկ. Գէորգ Շահինեան 50 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Փիլիպոս Եսաեան 10 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեան 20 Ֆրանք:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պ. Հայկ Սարաֆեան (Արմտանցի) կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Բարէնպաստ ձեռնարկներուն նոր տարուան առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17.45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Կարճ ալիք. 48.47, 41.38, եւ 31.10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

1974 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

✻

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20.30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
ԺԻՐՕ-ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւններու հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդացին կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
5
MARDI
5 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար․ 150 Ֆ․	Վեցամսեայ	80 Ֆ․
Արտասահման	Տար․ 175 Ֆ․	Հատը	0,80 Ֆ․

50ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·930

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.930

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ

—0—

1918 Նոյեմբեր 11ի Զինադադարը դարձակէտ մը կազմեց հայ ազգի ժամանակակից պատմութեան մէջ։ Երբ հաշուեյարդարի նստանք, սոսկումով տեսանք աւերը բացը, որ գոյացած էր մեր շուրջ։ Ցեղասպան Թուրքը գլխատած էր մտաւորականութիւնը, անտէր ու անգլուխ ձգելով ազգը։

1908ի Սահմանադրութեան օրերուն, Թրքական բանտերէն արձակուած էին հայ յեղափոխականները։ Արտասահմանէն ալ Պոլիս կը խուժէին համիտեան բռնակալութենէն փախչող մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ։ Վերածնունդի շրջան մը կը բոլորէր Թրքահայութիւնը մինչեւ 1914։

Տասը տարի վերջ, 1918ի աշնան Թաքստոցներէն դուրս կ՚ելլէին փախստական սակաւաթիւ հայ մտաւորականներ։ Անապատներէն ալ Պոլիս կը փութային Մեծ Եղեռնէն ճողոպրածները, որոնց շարքին Զաւէն պատրիարք, որ իր ծննդավայրը՝ Պաղտատ աքսորուած էր Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութեան կողմէ։

Ազգին Մնացորդացը կը կազմակերպուէր հետզհետէ։ Պատրիարքարան եւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողով ձեռք կ՚առնէին Հայութեան ճակատագիրը։ Կուսակցութիւնները կը վերակազմուէին։ Շուրջ քսան զանազան թերթեր կը հրատարակուէին Պոլսոյ մէջ եւ բնականոն կեանք կը ստեղծուէր օրէ օր։

Կովկասի մէջ ստեղծուած էր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ իր պաշտօնական ներկայացուցիչն ունէր Պոլսոյ մէջ, Պատուիրակութիւնը՝ Փարիզի, դեսպաններն ու հիւպատոսները դաշնակից երկիրներու մէջ։

Կարմիր Խաչ եւ Տիկնանց Միութիւն գործի լծուեր էին Թրքական որբանոցներէն ազատագրելու համար հայ որբերն ու որբուհիները։ Որբահաւաք մարմիններ կը շրջէին ամէն կողմ։ Հարէմներէն դուրս կը բերուէին բռնի իսլամացուած հայուհիներ։

Դաշնակիցները գրաւած էին Պոլիսն ու շրջակաները։ Որբահաւաքները կ՚ապահովէին անոնց աջակցութիւնը՝ իրենց աշխատանքներու արդիւնաւորութեան համար։

Հայ վրէժառու բազուկը դեռին կը փռէր յայտնի ջարդարարներ ու մատնիչ– դաւաճաններ։

Հայկական Հարցը դրուած էր միջազգային դիւանագիտութեան սեղանին վրայ։ Պատերազմի դաժան օրերուն հեղեղման արիւն թափող Հայը իրաւունք ունէր արժանի հատուցումի։ Հայկական Դատը աշխարհի բոլոր դատերուն մէջ արդարներուն ամէնէն արդարն էր։ Այս կէտը ո՛չ ոք կ՚ուրանար։ Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը, — Պալքաններէն ու Եւրոպայէն մինչեւ ղոյգ Ամերիկաները — ծանօթ էր Հայկական Դատին։ Ազգին կէսը ողջակէզ էր դարձած՝ սարսելով քրիստոնեայ աշխարհի խիղճը։

Բոլորը համաձայն էին պատժելու ցեղասպան Թուրքը եւ արդար հատուցում ընելու Հային։

Փարիզի մէջ 1919 Փետրուար 24էն մինչեւ Ապրիլ 22 կը գումարուէր «Ազգային Համագումար»ը, որուն կը մասնակցէին բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները։ Հայկական Հարցը կը ձեւաւորուէր համազգային համաձայնութեամբ։

Ցոյսի ու հաւատքի խանդավառ օրեր կ՚ապրէր Հայութիւնը։

Հայկական Դատը միջազգային հասարակութեան ծանօթացնելու համար 1918 Դեկտ․ 9ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուէր Ֆրանսերէն օրաթերթ մը՝ Լա Ռընէսանս, խմբագրութեամբ Տիգրան Զաւէնի, որ եղբէն պիտի կարգուէր Հայաստանի Հանրապետութեան Աթէնքի դեսպան։

×

Ջարդարարներ փնտռելու ջանքերը կը յանգին Պօզայըեանի քայմաքամ Քէմալ պէյի ձերբակալութեան եւ դատավարութեան՝ 1919ի սկիզբները։ Այս պատմական դէպքի մասին որոշ տեղեկութիւններ տուինք արդէն։

Կ՚արժէ ծանօթանալ ուրիշ մանրամասնութեանց։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

—0—

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՐԱՐՔ

Այս անգամ կարգը եկած էր, երեւի, ծովահէններուն։ Արդարեւ, ահաբեկիչներ գրաւած էին յունական Վօրի փոխադրանաւը եւ երկու պատանդ վար դըրած, պահանջելով որ ազատ արձակուին պաղեստինցի այն երկու ահաբեկիչները, զորս Յոյները մահուան դատապարտած էին, առջի օր։

Յունական նաւը Քարաչիի նաւահանգիստը խարսխած էր երբ երեք ահաբեկիչները նաւ բարձրացած են եւ պատանդ բռնած երկու ծովայիններ։ Ապա սկսած են սովորական սակարկութիւնները, պայմանաժամի երկարաձգում եայլն, եայլն։ Ի վերջոյ ամէն ինչ կարգադրուած է երբ Յոյները ապահովութիւն տուած են, որ ահաբեկիչներու մահապատիժը պիտի չգործադրուի։ Միւս կողմէ արդէն, Եասըր Արաֆաթ յայտարարած էր թէ կը դատապարտէ եղածը եւ թէ պաղեստինեան ազատագրման իր շարժումը ոչ մէկ կապ ունի այդ մարդոց հետ։

× Եգիպտոսի նախագահը՝ Սատաթ պաշտօնէն հանեց Ալ Ահրամի վաղեմի խմբագրապետը՝ Հէյքալ, որ ծանօթ էր նաեւ իբրեւ կիսապաշտօնական բանբերը եգիպտական կառավարութեան, Նասրէն Սատաթ։ Ալ Ահրամի խմբագրապետութիւնը յանձնուեցաւ Ալի Ամինի, բայց փոխանակ խմբագրապետի տիտղոսին, խմբագրութեան տնօրէնի տիտղոս ունի։ Ամին ոխերիմ թշնամին էր Հէյքալի եւ դեռ ամիս մը առաջ աքսորականի կեանք մը կը վարէր Պէյրութ, իբրեւ մէկը որ աշխատած է Ամերիկացիներու հաշուոյն եւ դաւաճանած եգիպտական կառավարութեան։ Գալով Հէյքալի, որուն նախագահական խորհրդատուի պաշտօն առաջարկուած է (ինչ որ մերժած է), կ՚ըսուի թէ զանազան ծրագիրներ ունի։ Ասոնցմէ մէկն է Պէյրութ հաստատուիլ եւ գլուխն անցնիլ մամուլի կարեւոր խմբակցութեան մը, զոր կը պատրաստուի հիմնել Խատաֆի։ Ծանօթ է որ Հէյքալ կողմնակից էր նաեւ Լիբիա – Եգիպտոս միացումի մը եւ այս տեսակէտը, ինչպէս նաեւ հակամերիկեան իր բուռն խմբագրականները, գլխաւոր պատճառներէն էին, իր տարակարծութեան Սատաթի հետ։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 29)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐԴԵՆԻՆ

Օծանելիքի արդիւնաբերութեան նախանիւթ մատակարարելու համար տարէց տարի կ՚ընդարձակուին խորդենիի դաշտերը։ Ներկայիս Հոկտեմբերեանի ջերմատուներուն մէջ, որոնց ընդհանուր տարածութիւնը 50·000 քառակուսի մեթր է, կ՚աճին խորդենիի աւելի քան 40 միլիոն կորոններ։ Գարնան այդ կորոնները կը տնկուին հարիւրաւոր հեկտարներու վրայ։ Երեք տարիէ ի վեր այս արժէքաւոր բոյսը կը մշակեն նաեւ Էջմիածնի կարգ մը պետական տնտեսութիւնները։ Հայաստանի խորդենիի իւղը իր որակով լաւագոյններէն կը նկատուի, որով անոր պահանջը մեծ է Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ այլ երկիրներու մէջ։

×

«ՌՈՒՍ – ՊԱՐՍԿԵՐԷՆ ՊՈԼԻՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ »

Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան դոցենտ Ժորա Միրզաբէկեան, «Մ․ Աբեղեան» գրականութեան հիմնարկութեան գիտաշխատող Ջանի Միրզաբեկեանի հետ պատրաստած եւ լոյս ընծայած է « Ռուս–պարսկերէն պոլիտեխնիկական բառարան »ը։

Քանի մը տողով

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան պարագլուխը՝ Միթերան շատ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցած է Գերմանիոյ նախարարապետ՝ Վիլի Պրանտի հետ։ Խօսած են Մերձաւոր Արեւելքի, եւրոպական քաղաքականութեան ինչպէս նաեւ երկու երկիրներու Ընկերվարական կուսակցութեանց յարաբերութիւններու մասին։

ԻԶՄԻՐԻ մէջ զօրաւոր շարժ մը տեղի ունեցած է։ Երկու հոգի մեռած է եւ հարիւրաւոր տուներ՝ փլած։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակի հազարապետ մը առջի օր փախուստ տուած է Արեւմտեան Պերլին։ Հազարապետը մաս կը կազմէր խորհրդային սպաներու խումբի մը, որ արուեստի ցուցահանդէս մը կ՚այցելէր՝ Շարլոթէնպուրկ դղեակին մէջ։ Հազարապետը կամաց մը հեռացած է խումբէն։

ՍԱՆ–ՓԱՒԼՈՅԻ հրոյ ճարակ դարձած երկնաքերին մեռեալներու թիւը 227ի հասած է։ Եւ դեռ կրնայ աւելնալ ծանր վիրաւորներու մահով։ Խիստ քննադատութեան կ՚ենթարկուին իշխանութիւնները, որ նման բարձրաբերձ շէնք մը ո՛չ Թռանի տանիք ունէր եւ ոչ ալ փախուստի ելքեր։ Քաղաքին հրշէջներու պետը, որ քննադատած էր իշխանութիւնները, պաշտօնազրկուեցաւ քաղաքապետին կողմէ։

«ՍՔԱՅԼԱԲ»ի երեք աստղանաւորդները 84 օր երկրին ծիրին վրայ «ապրելէ» ետք կը պատրաստուին երկիր վերադառնալ Ուրբաթ օր։

ԲՐԵԺՆԵՒԻ վերջօրեայ այցելութիւնը Քուպա վերջ դտաւ Կիրակի օր։ Գրոմիկօ, որ կ՚ընկերանար Բրեժնեւի, Հավանայէն Ուաշինկթըն մեկնեցաւ։

ՔԱՄՊՈՃԻ մայրաքաղաքէն 15 քիլոմեթր հեռու կռիւները կը շարունակուին կառավարական եւ կարմիր Խմեր ուժերու միջեւ։ Երկուստեք մարդկային զոհեր կ՚արձանագրեն։

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐ

ԹԵՐԹԻ ԹՈՒՂԹԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—0—

Ֆրանսայի մամուլի թուղթ արտադրողները, իրենց անհրաժեշտ փայտին մօտ երեք քառորդը կը ստանան Խորհ․ Միութենէն։ Արդ, այս վերջինը որոշեց իր հայթայթած փայտին գինը, Յունուար մէկէն սկսեալ, հարիւրէն մինչեւ հարիւր հինգ տոկոս բարձրացնել։ Այս արտակարգ յաւելումը որոշ մտահոգութիւն մը ստեղծեց, մանաւանդ, երբ նկատի առնուի, թէ գնուած փայտի քանակին շուրջ եւս Ֆրանսայի ներածողները գոհացում չստացան Խորհ․ Միութենէն։ Արդարեւ, Մոսկուա մեծ չափով նուազեցուց այս տարուան իր արտածումը դէպի Ֆրանսա։ Աւելի քիչ եւ աւելի սուղ դառնալով թուղթի պատրաստութեան հում նիւթը՝ սակա պատճառ պիտի դառնա՞յ արդեօք, որ խնայողութեամբ գործածուի թուղթը։ Դեռ ասոր չենք հասած, որովհետեւ մէկ կողմէ Ֆրանսայի արտադրողները պիտի աշխատին աւելի փայտ գնել Ֆրանսայէն, որպէսզի պահպանեն իրենց արտադրութեան ծաւալը. միւս կողմէ՝ պէտք է ի մտի ունենալ, որ Սքանտինաւեան երկիրները Ֆրանսայի անհրաժեշտ մամուլի թուղթին աւելի քան 50 տոկոսը կը հայթայթեն եւ այս մատակարարումը ապահովուած է երկար ժամանակաշրջանի վրայ տարածուող պայմանագրութիւններով։

Սակայն կացութիւնը կրնայ շատ լարուած դառնալ յառաջիկայ ամիսներուն։ Փայտի հայթայթումը դիւրութեամբ պիտի չլուծուի եւ անոր գինին հարցը վերստին մէջտեղ պիտի գայ։ Որով, որոշ դէտեր կը մտածեն, թէ մամուլի թուղթը կրնայ մասնակի խնայողութեան ենթարկուիլ։ Ֆրանսական մեծ թերթերէն շատեր արդէն իսկ խնայողութեան ծրագիրներ կ՚ուսումնասիրեն՝ վերաքննութիւն չծախուած թիւերու խնդրին, թուղթի կորուստ եւայլն։

Մինչեւ հիմա Ֆրանսական մամուլը, բացի գինի տեսակէտէն, չտառապեցաւ թուղթի պակասէն, որ երեւան ելաւ աշխարհի մէջ։ Մ․ Նահանգներու եւ Անգլիոյ մամուլը, ընդհակառակն, հարկադրուեցաւ անցեալ ամառէն ի վեր խնայողութիւններ կատարել էջերու թիւերուն մէջ, նոյնիսկ կարգ մը բաժիններ ջնջեցին։

Դեռ վերջերս իտալական թերթերը դիտաւորեալ կերպով միայն ութ էջով լոյս տեսան, որպէսզի այդ ձեւով իշխանութիւններու ուշադրութիւնը հրաւիրեն թուղթի մատակարարման յարաճուն դժուարութիւններուն վրայ, ինչպէս նաեւ անոնք տեսնեն, թէ թոյլատրուած յաւելումը թերթերու գիներուն անբաւարար է։

Ֆրանսա ցարդ յաջողեցաւ, իշխանութիւններու օժանդակութեամբ, դիւրաբեկ հաւասարակշռութիւն մը պահպանել, շնորհիւ կնքուած պայմանագիրներուն՝ Սքանտինաւիոյ եւ Ֆրանսայի թուղթ արտադրողներու հետ։ 1974ին, Սքանտինաւցիք 370·000 թոն եւ Ֆրանսայի արտադրողները 260·000 թոն մամուլի թուղթ պիտի հայթայթեն։

Գլխաւոր հարցը այն է այսօր, թէ Ֆրանսայի թուղթ արտադրող ձեռնարկութիւնները ի վիճակի պիտի ըլլա՞ն թէ ոչ — եւ ի՞նչ գինով — մատակարարել պայմանագրով ճշդուած թուղթի քանակը։ Արդարեւ, անոնց համար դժուար պիտի ըլլայ անհրաժեշտ քանակութեամբ փայտ գտնել Ֆրանսայի մէջ։

ՎԱՆԻ ԲԵՄԵՐՈՒՄ

(ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՅՈՒՇԵՐԻՑ)

——0——

Ա.

Պարոնեան, Սունդուկեան, Շիրվան–զադէ...

Հայ թատերագրութեան տիտանները նուաճել էին մեր ժողովրդի բոլոր հատուածների սէրն ու ճանաչումը, իրենց ստեղծագործութիւններով թափանցել ամէն տեղ, ուր հնչում էր հայ լեզուն, առկայծում մշակութային կեանքը: Հէնց իրենք այդ լեզուի ու մշակոյթի զարգացման, ճոխացման, ժողովրդականացման հրահրողներն էին, շունչն ու ոգին:

Այսօր, եօթանասունամեայ հեռաւորութիւնից, ես յիշում եմ այն անբացատրելի թրթիռը, ակնածանքի այն զգացումը, որ համակում էր մեզ՝ Վանի հայկական դպրոցների աշակերտներիս, երբ ծանօթանում էինք նրանց երկերին, դիտում դրանք դպրոցական բեմերում, մասնակցում դրանց բեմադրութիւններին:

... Առաջին ծանօթութիւնս Պարոնեանի հետ: Վանի Թաղային – ծխական Արարուց դպրոցում էր: Խրիմեան Հայրիկի, Մ. Նալբանդեանի, Գամառ Քաթիպայի, Պ. Դուրեանի կողքին կախուած էր Յ. Պարոնեանի դիմանկարը: Մեր ազգային հարստութեան այդ կաճառում արեւմտահայ թատերագրի ներկայութիւնը առանձնապէս հաճելի էր մեզ համար, քանի որ «Հայրիկ, Հայրիկ, քո հայրենիք», «Ազատն Աստուած», «Մանկութեան օրեր», «Մայր Արաքսի ափերին», «Իմ ցաւը» եւ այլ երգերի հետ միասին ինքներս արդէն ըմբոշխնել էինք նրա դրամատուրգիական արուեստի պատճառած հաճոյքը, խաղացել եւ դիտել «Նկարիչն ու բանաստեղծը» թատերերգը, ընազդով զգացել նրա ծիծաղկոտ թախծի եւ թախծոտ ծիծաղի իւրօրինակութիւնը: Աբդուլ Համիդի բռնատիրութեան մէջ, վախի ու կասկածանքի մթնոլորտում այդ ծիծաղը մեզ յոյս էր տալիս, միաժամանակ զգաստացնում, մղում ինքնաճանաչման:

... Արարուց իմ սիրելի մայր–վարժարանի հնգամեակը ես աւարտել էի եւ անցել Երամեան միջնակարգը: 1903ի աշնանն էր, Սեպտեմբեր: Ինձ յայտնի դարձաւ, որ մեր Արարուց դպրոցում ներկայացում է լինելու: Եւ ահա, թաղի ու դպրոցի մի խումբ ընկերների հետ, ես նոյն երեկոյեան դպրոցումն եմ: Նրա «Ծաղկոց» անունը կրող նոր դահլիճը, հաւանաբար ամէնից ընդարձակը մինչ այդ Վանում գոյութիւն ունեցող դպրոցական սրահներից, կարճ միջոցում ծայրից ծայր լցուեց հանդիսատեսներով:

Պարզուեց՝ դպրոցի ուսուցիչներից եւ թաղամասում բնակող թատերասէրներից կազմուած «Թատերախումբը» ներկայացնում է Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկանները»: Աբիսողոմ աղայի դերակատարն էր մեր Հայոց լեզուի ուսուցիչ Արտակ Դարբինեանը, որ եկել էր Կովկասից, Գէորգեան ճեմարանից: Մանուկ աղայի դերն ստանձնել էր աշխարհագրութեան ուսուցիչ Կարապետ Աճէմեան (մօտիկ ազգականը մեր անուանի ռեժիսոր Վարդան Աճէմեանի): Դերակատարներից երրորդ, որի խաղը նոյնպէս ամուր տպաւորուել է յիշողութեանս մէջ, Մանուկ աղայի կնոջ՝ Շողակաթի դերն ստանձնած... Ռուբէն Ղուկասեանն էր, որ իր խաղով զարմանք եւ միաժամանակ հրճուանք էր պատճառում բոլոր հանդիսատեսներին նախ այն պատճառով, որ իր տղամարդ տեղով կարողանում էր այնքան բնական երեւալ կնոջ դերում: (Կանայք այդ տարիներին դեռ ձեռք չէին բերել տղամարդու հետ հաւասար բեմ բարձրանալու իրաւունք):

Այստեղ չմոռանամ յիշելու ներկայացման աւարտին դպրոցի տեսուչ Ղեւոնդ Խանջեանի (Աղասի Խանջեանի հայրը) խօսքը, որ մօտաւորապէս այսպիսին էր.

«... Դպրոցը մտադրած էր այս ներկայացումը կազմակերպել հայ անմահ երգիծաբան Յ. Պարոնեանի մահուան 50ամեակին՝ (*) 1901 թուին: Սակայն մեզ յաջողուեց մեր մտադրութիւնն իրականացնել միայն այս տարի: Յարգանքը մեծ երգիծաբանի յիշատակին, ի հարկէ, կը պահէ իր ուժը նաեւ այսօր եւ միշտ... Իսկ ներկայացման տոմսերէն գոյացած համեստ գումարը լրիւ պէտք է յատկացուի դպրոցի բնագիտական եւ աշխարհագրական սենեակներուն համար նոր իրեր եւ գործիքներ ձեռք բերելու նպատակին: Ես յատուկ գոհունակութեամբ պէտք է յայտարարեմ, որ մեր այս բեմի կառուցումը մենք կը պարտինք մեր թաղամասի խումբ մը երիտասարդներու, որոնք ոչ միայն օրերով աշխատեցան անոր վրայ, այլ նաեւ հայթայթեցին եւ ձրիաբար տրամադրեցին ամբողջ շինանիւթը՝ փայտեղէնը եւ երկաթեղէնը: Անոնց, իրենց կառուցած այս բեմէն հրապարակաւ ես իմ խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեմ»:

«Մեծապատիւ»ի այդ ներկայացումը Արարուց դպրոցի «բեմ»ի վրայ հասարակութեան պահանջով կրկնուեց:

Այն տարիներին, սկսած 1902ից մինչեւ 1908ը, Վանում Երամեան դպրոցի ուսուցիչներից Արտաշէս Սոլախեանի նախաձեռնութեամբ կազմուած թատերասէրների խումբը, որը սկզբնական շրջանում տալիս էր փոքր ներկայացումներ (գլխաւորապէս կատակախաղեր), հանդէս գալով այսպէս կոչուած «Թաղային թատերասրահներում» (որոշ բնակարանների՝ համեմատաբար մեծ սենեակ–սրահներ), բեմադրեց Յ. Պարոնեանի «Շողոքորթը», ինչպէս նաեւ որոշ տեսարաններ «Արեւելեան ատամնաբուժից» եւ «Մեծապատիւ մուրացկաններից»:

Յետագայ տարիներին, ընդհուպ մինչեւ 1908ի թուրքական սահմանադրութիւնը եւ դրանից յետոյ, դարձեալ Արտաշէսի նախաձեռնութեամբ «Մեծապատիւից» առանձին հատուածներ, յաճախ 5–6ը միասին, ներկայացւում էին դպրոցական հանդէսների օրերին, երբեմն էլ՝ նոյն թաղային «բեմ»երի վրայ:

Սահմանադրութիւնից յետոյ Վանում բացուած ակումբներն ունէին իրենց սիրողական թատերախմբերը: Դրանցից Մ. Աւետիսեանի անուան (Արմենականների) գրադարանին կից թատերասէրների խումբը Միհրան Միրաքեանի գլխաւորութեամբ 1908ի աշնանը եւ 1909ի գարնանը ներկայացրեց «Արցունքի հովիտը» եւ «Հին աստուածները», ապա «Օթելլօ»ն:

Այստեղ արժէ յիշատակել նաեւ Մկրտիչ Աճէմեանին (Վարդան Աճէմեանի հայրը), որ եղել է Այգեստանի Յանկոյսների դպրոցի տեսուչ եւ ակտիվ մասնակցութիւն է ունեցել ժամանակի հասարակական եւ թատերական կեանքում: «Վենետիկի վաճառականի» մէջ նա խաղացել է Անտոնիոյի դերը (Կարապետ Աճէմեանը Շէյլոկի դերակատարն էր):

Արտաշէս Սոլախեանը Արարուց դպրոցում 1903ին Դարբինեան – Աճէմեան խումբի բեմադրած առաջին «Մեծապատիւից» յետոյ 1911ին առաջին անգամ բեմադրեց ամբողջական «Մեծապատիւ մուրացկանները»՝ Երամեան Նորակառոյց դպրոցի բաւականին ընդարձակ սրահում: Ներկայացումն անցաւ փայլուն յաջողութեամբ, Վանի նահանգապետ – կուսակալը, որ հրաւիրուած էր ինչպէս «Մեծապատիւի», այնպէս էլ՝ Շիրվանզադէի «Պատուի համարի» ներկայացումներին, խնդրեց այդ երկու պիէսները թարգմանել եւ բեմադրել թուրքերէնով, Վանի թրքական մտաւորական խաւին եւս կուլտուրական այդ հաճոյքին մասնակից դարձնելու ցանկութեամբ:

Արտաշէսը դպրոցի հիմնադիր – տնօրէն Համբարձում Երամեանի համաձայնութեամբ, ձեռնարկում է այդ թատերգութիւնների թարգմանութեանը, խոստանալով, որ ինքը յաջողութեամբ գլուխ կը բերի թուրքերէն ներկայացումների պատրաստման գործը, եթէ կատարուի յաջող թարգմանութիւն:

Հ. Երամեանի տեղակալ թրքագէտ Մարտիրոս Նալբանդեանը Արտաշէսի աջակցութեամբ կարճ ժամանակում թուրքերէնի է վերածում «Մեծապատիւ մուրացկանները» եւ «Պատուի համար»ը: Եւ այսպէս, Արտաշէսի խումբը, որ մեծ մասամբ կազմուած էր Երամեան դպրոցի ուսուցիչներից եւ ուսանողներից, 1911ի աշնանը, նոյն Երամեան դպրոցի բեմում ներկայացրեց Պարոնեանի երկը նաեւ թրքերէն:

Պարոնեանի միւս ստեղծագործութիւնները, որ 1910–12 թուականներին երեւացին Վանի՝ մեզ ծանօթ բեմերի վրայ, «Արեւելեան ատամնաբոյժը» եւ «Պաղտասար աղբարն» էին: «Ատամնաբոյժ»ը ներկայացուեց մի քանի անգամ՝ սիրողների տարբեր խմբերի կողմից: Առանձնապէս նշանակելի եղաւ «Պաղտասար աղբար»ի Արտաշէսի բեմադրութիւնը, որի յաջողութեան համար նա առանձին ջանք էր գործ դրել: Արտաշէսն ինքը խաղում էր Պաղտասարի դերը, միւս դերակատարների ընտրութիւնն էլ արել էր առանձին նախանձախնդրութեամբ:

«Պաղտասար աղբար» ներկայացումը բացառիկ ջերմութեամբ ընդունուեց եւ կրկնուեց մի քանի անգամ:

Ուշագրաւ էր եւ այն, որ Արտաշէս Սոլախեանի խմբի ներկայացումներում առաջին անգամ բեմ էր բարձրանում կին դերակատար: Եթէ 1907ի, 1908ի «Մեծապատիւի», «Պաղտասարի», «Պատուի համարի» ներկայացումներին Արտաշէսին յաջողուել էր կանացի դերերի համար գտնել «յարմարագոյն» տղամարդկանց (Տիգրան Ջրրաշեան, Հայկ Գալճեան), Հայկ Լեւոնեան եւայլն), ապա յետոյ 1912–1913ին նա արդէն բեմ է բարձրացնում կին դերակատարների՝ Անոյշի, Սոլմէի, Մարգարիտի, Ռոզալիայի դերերում: Նրա օրինակին հետեւեցին նաեւ Վանի միւս սիրողական խմբերը:

ԱՐՇԱԻՐ ՍՈԼԱԽԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ»՝ պէտք է ըլլայ 10ամեակ:

ՎԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

——0——

1930ին հաճոյքն ունեցայ ճանչնալու՝ խոր ծերութեան մէջ Վահան քահանայ Խոյեանը, բնիկ Տրապիզոնցի հեզահամբոյր բնաւորութեամբ, անշահախնդիր, հայրենասէր ու դրասէր, բառին լայն իմաստով մատի վրայ համրուող մեր կղերականներէն մին՝ սիրուած ու յարգուած բոլորէն:

Փարիզի արուարձաններէն Սեվրանի մէջ փոքրիկ տնակ մը ունէր, յաճախ իրարու կը հանդիպէինք շոգեկառքին մէջ, տրցակ մը հայկական թերթերով բեռնաւորուած անընդհատ կը կարդար, մամոնային երկրպագողներէն չէր, իր ունեցածն ալ պատրաստ էր բաժնելու ուրիշներու հետ: Խօսինք օրինակով մը.— Օր մը շոգեկառքին մէջ հանդիպեցանք Սեվրանաբնակ չքաւոր վեց զաւակներու տէր հօր մը, որ տրտունջ յայտնեց իր թշուառ վիճակի մասին. դրամի պէտք ունէր: Խոյեան քահանայ անմիջապէս հանեց եւ անոր տուաւ այն գումարը, որ վերապահած էր կառավարութեան վճարելիք իր տուրքին համար. վճարումի վերջին օրն էր. ստիպուած, յաջորդ օր տասը առ հարիւր աւելի պիտի վճարէր:

1922ին ուրիշներուն պէս ինքն ալ իբրեւ տարագիր եկած եւ հաստատուած էր Փարիզ. Պոլսոյ մէջ շատ սիրուած ըլլալով՝ իր հոն ունեցած ունեւոր ծուխերէն շատեր ալ եկած հաստատուած էին Փա-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Նոյն միջոցին Աթէնք կը գտնուէր աղտոտ, տգէտ, անկիրթ գինեմոլ հայ քահանայ, չեմ գիտեր ո՛ր տեղէն հոն ինկած եւ որուն անունը չեմ յիշեր:

Մեր դիմումին պաշտօնական հանդամանք մը տալու համար այն քահանան ալ միասին առի եւ ելանք գացինք Արտաքին Գործերու պաշտօնատունը, ուր կը գտնուէր ծերունի նախարարապետը:

Շատ յոյս չունէի թէ Պարոն Տէլիեանի մեզ պիտի ընդունէր, ատոր համար գրաւոր խնդրագիր մըն ալ պատրաստած էի ի հարկին զայն տալու համար:

Հարցուփորձելով գտանք նախարարապետին սենեակը, որուն դրան քով պահապան մը նստած էր:

— Նախարարապետին հետ կ'ուզենք տեսնուիլ, ըսի վարանոտ ձայնով մը:

— Մտէք, պատասխանեց դռնապանը դուռը բանալով:

Եւ ահա մենք զմեզ գտանք Պ. Տէլիեանի քով, որ գրասեղանին առջեւ բազմած՝ թուղթերը կը կարդար:

Երկու բառով ինքզինքս ու քահանան ներկայացուցի բայց տակաւին խօսքս չաւարտած՝ ծերունի նախարարապետը, ոտքի ելած էր ու յարգանքով ու խոնարհութեամբ քահանային ձեռքը բռնելով համբուրեց:

Յետոյ մեզ թիկնաթոռին վրայ իր քովը նստեցնելով հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքէինք:

Պարզեցի մեր այցելութեան պատճառը:

Զափազանց չհազրդուած՝ մանրամասն տեղեկութիւններ հարցուց փախստականներու թիւին ու վիճակին վրայ, յետոյ ըսաւ.

— Շատ գոհ եմ որ մտածեր էք ինծի դիմելու եւ կ'ուզեմ անմիջապէս տնօրինութիւն մը ընել այդ խեղճերուն մասին:

Եւ պաշտօնեայ մը կանչելով՝ յանձնարարեց որ յիսուն զինուորական վրաններ հաստատուին Փալերոյի դաշտին մէջ, որ Բիրէի ու Աթէնքի միջեւ կը գտնուի:

— Վրանները բոլորովին նոր են եւ բնաւ չեն գործածուած, ըսաւ, ուստի ձեր խնամքին կը յանձնեմ զանոնք, ջանացէք լաւ գործածելու:

Մեր ամենախորին շնորհակալութիւնները յայտնելով մեկնեցանք ծերունի դիւանագէտին քովէն:

Անկէ ետքն ալ, մէկ քանի առիթներու մէջ, Պարոն Տէլիեանի մեծ մարդասիրութիւն եւ ազնուութիւն ցոյց տուաւ Հայերուն նկատմամբ:

Երբ քանի մը տարի առաջ թշուառական յիմարի մը դաշոյնին զոհ գնաց այս պատուական ծերունին՝ մէկ երկու յօդուածով Աղեքսանդրիոյ Ազատ Բեմին մէջ պատմեցի այդ հայասէր նախարարապետին մեզի հանդէպ ցոյց տուած համակրանքը: Յօդուածներս արտատպուեցան յոյն մէկ քանի թերթերու մէջ, ինչպէս նաեւ Մինաս Չերազ անոնցմէ քաղուածք մը ըրաւ իր Լ'Արմէնիի մէջ ու ասով գոնէ մեր երախտագիտութեան հարկը մասամբ վճարեցինք իրեն:

Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսեմ որ ոչ թէ միայն Տէլիեանի՝ այլ նաեւ բոլոր յոյն կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը խիստ բարեացակամ գտնուեցան հայ փախստականներու հանդէպ:

Ամէն անգամ որ Հայու եւ Յոյնի մը միջեւ կռիւ ծագէր, միջամտող ոստիկանը Յոյնը կ'առնէր կը տանէր ու կը պատժէր, ազատ թողլով Հայը՝ նոյնիսկ եթէ այս վերջինն էր յանցաւորը:

— Անոնք մեր հիւրերն են, նոյնիսկ եթէ պակասութեան մէջ գտնուին պէտք չէ որ զիրենք դատապարտենք, կ'ըսէին ոստիկանները, անշուշտ բարձրագոյն պատուէրի մը հպատակելով:

Այս ներողամտութիւնը սակայն շատ երկար չտեւեց, որովհետեւ Հայերէն ոմանք սկսան նոյնիսկ գողութիւն եւ մարդասպանութիւն ընել:

Յիսուն խոշոր վրանները լուլի պատսպարեցին անպատսպարան մնացած փախստականները:

Յանձնաժողովը յետոյ քննութեան ձեռնարկեց աւուր հացի կարօտ անձերը որոշելու եւ անոնց օրական ապրուստ մը ճարելու համար:

Արդ, իրենց փոխադրութեան ծախքին համար ոստիկանութիւնը կարգադրած է եղեր Տրապիզոնի շոգենաւին համար, այնպէս որ նաւապետը փոխադրութեան գինը կը պահանջէ Մշեցիներէն, որոնք դրուշ մը անգամ չունէին գրպաններնին: Նաւապետը կը սպառնայ զիրենք կապել կամրջակին վրայ, կայմին պարաններուն, ինչպէս շոգենաւին օրէնքը կը տրամադրէ:

— Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, կը պատասխանեն ճարահատ:

Եւ օրէնքը կը գործադրուի:

(Շար. – 29)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

րեղ: Աչքը բաց, չուկայիկ քահանայ մը ճարպիկութեամբ իր հարուստ ծուխերը կը յափշտակէր. ինք անյիշաչար քահանայ, կ'ըսէր.— Վնաս չունի, Աստուած ամէնուն սրտին համեմատ կուտայ:

Տարի մը իր տղուն՝ Տիգրան Խոյեանի, ապա քահանայ (Տիգրան Խոյեան, Զէրէդ եւ Եազմաճեան 1918ին Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան օրերուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի իբրեւ պատգամաւորներ Հայաստան գացած էին տարագիր որբերը մարզելու համար) դուռը կնքելու համար Ամերիկա գացած էր. վերադարձին կը պատմէր.— Ամերիկա փոքրիկները իր ետեւէն կը վազէին պոռալով՝ Կաղանդ պապա: Իրարու կ'ըսէին, այս տարի Կաղանդ պապան շուտ եկած է եւ ինք չուսած էր (իրականին մէջ իր փառաւոր ու ճերմակ մօրուքով Կաղանդ պապայի մը տեսքը ունէր):

Նախ քան յեղափոխութիւնը, դպրոցները Տէր Թոթիկեան ձեռով էին, ծեծը եւ փալախան կ'իշխէին Տրապիզոնի ամէն կողմերը, բայց այսուհանդերձ կային ժամանակի համեմատ աչքի զարնող պատրաստուած ուսուցիչներ, ուրիշներու կարգին, Վահան քահանայ Խոյեան: Հնչակեան կուսակցութեան առաջին ժողովը տեղի ունեցած է Վահան քահանային տունը. կ'ըլլայ առաջին կեդրոնական վարչութեան անդամ: Տէր Վահանի ջանքերուն շնորհիւ Հնչակեանութիւնը մուտք կը գործէ նաեւ գիւղերը. եղած է Տրապիզոնի առաջնորդական փոխանորդ:

1895ին Թուրք խուժանը յարձակեր է հայկական թաղերուն վրայ: Երեք օր Հայերը ուժեղ դիմադրութիւն կ'ընեն: Թըշնամին կը նահանջէ՝ մեռեալներ եւ վիրաւորներ տալով: Կուսակալը Տէր Վահանը եւ Մախոխեանը պալատ կանչել կուտայ պահանջելով Պահրի փաշայի ահաբեկիչները (երկու երիտասարդներ օր ցերեկով կ'ահաբեկեն զինուորական հրամանատար Պահրի փաշան):

Խօսքը տանք իրեն.— 1895ին Ս. Խաչի վերացման տօնը կատարելէ ետք, քաղաք վերադարձայ. պատմեցին թէ կացութիւնը լաւ չէ, քանի մը Հայերու դրպանները խուզարկած են զէնք փնտռելու համար. վեց հարուածանի ատրճանակս մէջքս կապած ճամբայ ելայ, հրացանի պայթումներ լսուեցան, Մախոխեանց մօտակայ տունը ապաստանեցայ: Տան մէջ տասնեակ մը մարդիկ կային, յանկարծ դուրսի դուռը ճարճատեցաւ, կոտրած ամբոխը ներս խուժեց սովալլուկ գայլերու վոհմակի մը պէս: Մենք երրորդ յարկն էինք, առաջին եւ երկրորդ յարկերը կողոպտելէն ետք ուզեցին վեր ելլել: Փակեցս ու վերարկուս հանած՝ Հայր Մեր մը ըսի երկցս, խաչակնքեցի եւ ծունկի եկայ, դէպի վար կրակ բացի. սոսր վրայ յետս ընկերկեցան ըսելով՝ քոմիթէճիները վերը հաւաքուած են: Մերթ ընդ մերթ իրար խրախուսելով, վեր կ'ուզէին ելլել, ես ալ մէկ-երկու հարուած կը բանայի, հազիւ երկու փամփուշտ մնացած էր, երբ փողոցէն մունետիկներու ձայներ լսուեցան: Զինուորականներու հարիւրապետը գոչեց.— Այլեւս վտանգ չկայ, յանձնուեցէք, ապա թէ ոչ տունը կրակի կուտանք: Ինքնութիւնս յայտնեցի. ելաւ վեր, առաւ վեց հարուածեանս, ժամացոյցս եւ դրամս: Խուժանը երբոր քահանայական հագուստով զիս տեսաւ, վայ, այս ճեաֆիր քահանային պատճառաւ կողոպուտ ընելէ զրկուեցանք ըսին: Աստուծոյ եւ Մուհամմէտին անունը տալով հրացաններն ինծի ուղղեցին: Ասոր վրայ հարիւրապետը քովս եկաւ, երեք ոսկի պահանջեց ի գին պաշտպանութեան, խոստացաւ ինծի տուն առաջնորդել, բայց զիս բանտ տարաւ:

«Զիս պատերազմական ատեանին առջեւ հանեցին, առաջին անգամ զիս կանչեցին եւ ըսին.— Դուն այստեղ առաջնորդական փոխանորդ ըլլալով այն սեւ օճին (ակնարկը Իզմիրլեան Սրբազանի մասին է) հրահանգներով հոս քոմիթէ կազմած Հայերը ապստամբութեան հրաւիրած ես կառավարութեան դէմ, մենք գիտենք որ դուն այդ նպատակով գիւղերը գացեր ես եւ բոլոր Հայերը մեզի դէմ գրգռած: Պատասխանեցի.— Ես միայն դպրոց բանալու եւ կրօնական խնդիրներ կարգադրելու համար գացած էի այդ կողմերը:

«Տասնըութ անգամ զիս հարցաքննութեան կանչեցին, ամէն անգամ երեք-չորս ժամ կը տեւէր. ծանր շղթաներ զարկած էին ոտքերուս: Վերջապէս օր մը կուսակալը նորէն իր մօտ կանչելով ցոյց տուաւ պատերազմական ատեանին վճիռը. մահավճիռին իմաստը հետեւեալն էր.— Երեւակայական Հայաստան մը ստեղծելու համար Տրապիզոնի Հայոց առաջնորդական փոխանորդ քահանան յեղափոխական կոմիտէի նախագահ ըլլալը, իր տունը խուզարկուած ատեն ձեռք անցուած զէնքերէն ապացուցուած ըլլալով, յետ խորհրդակցութեան, միաձայնութեամբ մահուան դատապարտուած է:

Կուսակալը ըսաւ.— Վերջին անգամ ըլլալով կ'ըսեմ քեզի, — յեղափոխականներու անունները տուր, քեզ ազատ կ'արձակենք: Պատասխանեցի.— Ես յեղափոխական չեմ եւ որեւէ յեղափոխական ալ չեմ ճանչնար, իմ պաշտօնս է եկեղեցի երթալ եւ ժողովուրդին մէջ հոգեւոր պաշտօնակատարութիւն ընել: Կուսակալը պատասխանեց.— Ձեր բանաստեղծներն ալ իբր թէ անձնուրացութեան այն ոգին կը ներշնչեն հայ երիտասարդութեան սրտին եւ մտքին ըսելով.— Ամէն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ կը մեռնի, բայց երանի անոր, որ իր ազգին ազատութեան կը զոհուի:

«Քանի մը բանտարկեալներու հետ դիմում կատարած էինք Օրմանեան պատրիարքին եւ Յարութիւն փաշա Տատեանին, մեր ազատումին համար: Անգլիական եւ Ֆրանսական դեսպաններուն միջամտութեամբ կախաղանէն ազատեցանք. 18 ամիս բանտ մնալէ ետք, օր մը 1897 Մարտ 25ին Օրմանեան Սրբազանի միջամտութեամբ աքսորուեցայ Մարմարա ծովու Գնալը կղզին, իբրեւ հոգեւոր հովիւ, ուր ապրեցայ մինչեւ Ս. Համաշխարհային պատերազմի վախճանը:

«Միսաք Թորլաքեանը՝ Ճիվանշիրը տեսորի ենթարկելէն ետք դատավարութեան ժամանակ իբրեւ վկայ իմ յայտարարութիւններս Թուրքերու գազանութեան արարքներու մասին, անկարելի կը դարձնէին այլեւս բնակութիւնս Թուրքիա: Քեմալական կառավարութեան հաստատումէն ետք, իբրեւ տարագիր անցայ Ֆրանսա, հաստատուեցայ Փարիզ 1922ի վերջերը»:

Վերջացնելով կ'ըսէ.— Ամէնուն գիտցած բանն է որ երջանկութիւնը հարստութեան եւ ճոխութեան մէջ փնտռելու չէ այնքան, որքան ներքին հոգեկան գոհունակութեան մէջ:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ.-- ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

———o———

Ա.

— «Մոռցիր գիտցած Փարիզդ»:

Այսպէս արտայայտուեցաւ Փարիզցի մը իր մէկ հին բարեկամին, որ ոչ Փարիզցի էր եւ ոչ ալ Ֆրանսացի, այլ՝ երեսուն տարի առաջ, ապրած էր Փարիզ եւ անբեւակայելի հայրենաբաղձութեամբ մը կը ցանկար, կրկին տեսնել զայն: Եւ երբ գիտցածով հանդիպեցաւ բարեկամին, որ բնիկ Լոյս Քաղաքէն էր, յուզումով ուզեց իմանալ իր սիրելի Փարիզի մասին, բայց, ստացաւ վերեւի պատասխանը:

— «Մոռնա՞մ իմ գիտցած Փարիզը. ո՛չ, իմ գիտցած Փարիզը չի փոխուիր ու չի՛ մոռցուիր»:

Փարիզի մէջ, վերջին տարիներուն, կարելի է հոս ու հոն, հին շէնքերու տեղ երկնաքերներ բարձրացած ու նոր ճամբաներ բացուած ըլլան, ոռնապուր հոտով եւ բանջարանոցի մը երեւոյթը կրող Փարիզի հին շուկան քանդուելով՝ տեղը պարտէզներով ծածկուած ըլլալ, բայց իմ գիտցած մտքի եւ արուեստի յաւիտենական խորհրդանիշը եղող Փարիզ մայրաքաղաքը, դարեր շարունակ պիտի մընայ անփոփոխ, ինչպէս գրուած է փարիզեան նամականիշի մը վրայ, «Կը տատանի, բայց չընկղմիր»:

Փարիզ քաղաքի Նոթրը Տամը, Լուվրը, Թուիլըրի դղեակները, Լիւքսէմպուրկը, Քոնքորտի հրապարակը եւ Յաղթութեան փողոցը, Շան զ'էլիզէն, Էթուալի յաղթանակի յուշարձանը, Փալէ Ռուայեալի մեծակառոյց հոյակապ յիշատակարանը, Պուրսի քառանկիւն ու սիւնաշար կառուցուածքը, Վերսայլը, ու նաեւ Փարիզի Էյֆէլի աշտարակը, Թրոքատերոն, Մեծն Նափոլէոնի եւ այլ հերոսներու յուշադամբանները, Վիքթոր Հիւկոյի յուշադամբան Պանթէոնը, Սորպոնի, Սէն Ժերմէնի, Պոնափարթի եւ Սաքրէ Քէօրի եւ բոլոր ասոնց չքեղութեան հաւասար ու միշտ արդիական երեւոյթ պարզող Թատրոնի հրապարակը, Օփերան ու Մատըլէնը, բայց այստեղ կանգ առնենք...

Այս Փարիզն էր, որ կը ցանկար վերըստին տեսնել մեր բարեկամը եւ եթէ մէկ կամ երկու վայրեր, նոր ձեւ ստացած ու փոփոխութեան ենթարկուած եւ կամ վերանորոգուած են, ատիկա չի նշանակեր թէ Փարիզ քաղաքը փոխուած է:

Ժամանակին, Փարիզը պաշտողներէն մէկը կ'ըսէր.

— Փարիզը լաւ ճանչնալու համար, պէտք է որ ատեն մը հոն ապրիս: Պարզ, ծրագրուած պտոյտներու յայտագրով, միայն որոշ տեղեր տեսնել եւ անցնելով ու մանաւանդ Փարիզ քաղաքի անծանօթ եւ պատմութիւն չգիտցող այցելուն որ այնքան շատ բաներ ունի տեսնելիք, բան չի կրնար հասկնալ:

Ահա Փարիզի Աստուածամայրը եւ Փարիզցիներու պարծանքը եղող եւ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ կրօնական յիշատակարանը նկատուող Սէն գետի մէջտեղը, ովասիսի մը երեւոյթով Սիթէ կղզեակին վրայ, 12րդ դարու գոթական ոճով կառուցուած Նոթր-Տամ տը Փարի պատմական տաճարը: Նոթրը Տամի կառուցումը սկսած է 1163ին և աւարտած 1245ին: Շինութեան աշխատանքները տեւած են 82 երկար տարիներ:

Սիթէ պատմական կղզեակին կից կայ աւելի փոքր կղզեակ մըն ալ, Սէն Լուին: Սիթէ կղզեակին մէջ կը գտնուին նաեւ դատարաններու հոյակապ ու ճնշիչ երեւոյթով շէնքերը, որոնք շինուած են Ֆիլիփ 4րդ Գեղեցիկի օրերուն, իր կողակցին՝ Մարկրիթ (Մարկօ) պերճագեղ թագուհիին կողմէ:

Սիթէ կղզեակը Սէն գետի ձախ ափին միացնող Սէն Միշէլ կամուրջէն անցնելով՝ կը գտնուինք Քարթիէ Լաթէն միջազգային ուսումնական ոստանին առջեւ:

Այսօր, անցեալէն աւելի, այստեղ աշխարհի չորս կողմէն եկած 200 հազար ուսանողներ կ'ուսանին: Հոս է նաեւ 1257ին կառուցուած Սորպոնի հոյաշէն համալսարանը եւ քովը՝ արուեստի ու մտքի մարդոց՝ Ռուսոյի, Վոլթէրի, Զոլայի եւ Հիւկոյի յիշատակութեան արժանի դամբարաններու հոյակապ Պանթէոնը:

Աւելի վար յառաջանալով՝ շքեղ պարտէզներու մէջ, (ներկայիս հանրային) կը հանդիպինք Մարի Մետիչիի շինել տուած Լիւքսէնպուրկի պալատին:

Մարի Մետիչի, փոխադրուած է հոս, չուզելով ապրիլ Լուվրի մէջ, որ այնքան տխուր ու թախծոտ օրեր կը յիշեցնէր իրեն:

Լիւքսէնպուրկի պալատը, այսօր, Ֆրանսական Ծերակոյտի կեդրոնն է: Հոն կը գտնուի նաեւ Ռընանի կտակած մեծ գրադարանը:

Անցեալին Սէն Էլիզէ կոչուող Սէն Ժերմէնի շրջանը, կը գտնուի Սէն գետի ձախ ափունքին: Հոս են Փալէ Պուրպոնի Ֆրանսական պատմական Խորհրդարանը ու մեծ քանդակագործ Ռոտէնի եւ այլ դէմքերու տուները:

Սէն Ժերմէնի շրջանը, պատերազմէն ետք, իր գիշերային զուարճութեան կեդրոններով եւ ըմպելարաններով, միջազգային զուարճասէրներու եւ «պոհէմ»-ներու միջազգային հաւաքավայրը եղած է: Այս տեղէն ծնունդ առաւ «գոյապաշտութիւնը» (էքզիսթանսիալիզմ) եւ առաջին անգամ հոս յայտնուեցաւ «հիփփի»-ներու երեւոյթը:

Բայց յառաջանանք, հասնելու համար մեծ հերոսներու դամբարան ապարանքին առջեւ, ուր իր յաւիտենական նինջը կը ննջէ Մեծն Նափոլէոն, եւ ուր կը պահուին այս մեծ զինուորականի պատմական կեանքէն մնացած իրերը:

Քաղեց

ԿԱՐՊԻՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԲՈԲ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

3.

Մի շատ աւելի պարզ ճաշակի տէր էին ենթադրում Ամազոն գետի վայրի տափաստաններում ապրած այդ մարդուն եւ շատ էին զարմանում նրա անարատ փողպատներին, կօշիկների մի ամբողջ շարքի վրայ, ու ծաղիկների առատութեանը նրա պատուհանի վրայ:

Ընդհանրապէս սաստ՝ յարմարուել էին հետը. նա ամէնքի հետ սիրալիր ու հիւրընկալ՝ մասնաւորապէս Մաձձինիի կուսակցութեան տեղական անդամների հետ: Միայն Ջեմման բացառութիւն էր կազմում բստ երեւոյթին. կարծես հէնց առաջին հանդիպումից դուր չէր եկել իրեն, ամէն կերպ խոյս էր տալիս նրա ներկայութիւնից: Մի քանի անգամ նոյնիսկ անքաղաքավարի էր եղել դէպի նա, որով եւ իր դէմ էր զինել Մարտինիին: Այդ երկու մարդիկ հէնց սկզբից իրար դուր չէին եկած: Նրանց բնաւորութիւնը այնքան տարբեր էր իրարից, որ բացի փոխադարձ հակակրանքից, ոչինչ զգալ չէին կարող. Մարտինիի կողմից այդ զգացումը գրեթէ բաց թշնամանքի էր հասնում:

— Ջեմ բարկանում, որ ինձ չի սիրում, — ասաց նա մի անգամ Ջեմմային՝ գըրգռուած շեշտով: — Ես էլ նրան չեմ սիրում, այնպէս որ այդ տեսակէտից քվիտ ենք: Միայն ինձ համար անտանելի է նրա՝ ձեզի հետ վարուելու եղանակը: Սկանդալ բարձրացնելուց եմ ամաչում եւ կռուի բռնուելուց մի մարդու հետ, որին մենք ինքներս ենք կանչել, թէ չէ բացատրութիւն կը պահանջէի:

— Թողէ՛ք, Ջեզարէ՛: Դատարկ բան է. եւ խսկապէս այդտեղ ես նոյնքան մեղաւոր եմ, որքան եւ ինքը:

— Ձեր մեղքը ինչո՞ւմն է:

— Նրանում, որ ինձ այդպէս չի սիրում: Ես կոպիտ եղայ մեր առաջին հանդիպումի ժամանակ՝ Գրասսինիի երեկոյթին:

— Դո՞ւք կոպիտ եղաք: Հաւատալը դժուար է:

— Ի հարկէ, դիտմամբ չարի, ինքս էլ ցաւում էի վերջը, բայց պատահեց: Ինչ որ ասացի խօսքի մէջ հաշմանդամների վրայ ծիծաղող մարդոց մասին, իսկ նա իր վրայ առաւ: Իմ գլխով էլ չէր անցնում, որ նրան հաշմանդամ համարեմ: Նա ամենեւին այդ աստիճան տձեւ չէ:

— Ի հարկէ ոչ: Մի ուսը քիչ բարձր է միւսից, ձախ ձեռքն էլ բաւական վնասուած, բայց ոչ կաղ է, ոչ էլ նեցուկով է ման գալիս, իսկ կաղութիւնը հազիւ է նշմարելի:

— Բայց եւ այնպէս ամբողջ մարմնով դողաց ու դէմքը փոխուեց: Անտարակոյս սաստ շատ անտակտ էր, բայց շատ բացաւիկ է նրա այդ աստիճան նրբազգայութիւնը: Շատ եմ զարմանում, եթէ նա միշտ է այդպէս տանջւում այդ կարգի կոպիտ կատակներից:

— Աւելի շուտ ինքն է անում այդ կատակները: Մի ինչ-որ ներքին կոպտութիւն կայ նրա մէջ՝ հակառակ իր նրբացած ձեւերին. հէնց դրա համար էլ ես այդ մարդուն տանել չեմ կարողանում:

— Անիրաւ էք, Ջեզարէ: Ես էլ չեմ սիրում նրան, ինչպէս եւ դուք, բայց ինչո՞ւ տանենք աւելի վատ, քան իսկապէս է: Իր ձեւերը մի քիչ շինծու են ու դրգռող, երեւի խիստ է վարժուել ընդհանուր խրնկարկութեան. եւ իր անսպառ սրախօսութիւնը սարսափելի յոգնեցնում է, բայց ես չեմ հաւատում, որ գլխում մի վատ բան լինի:

— Թէ գլխումը ինչ կայ, չգիտեմ, անշուշտ, ինչ-որ բան մաքուր չէ, երբ մարդ ամէն ինչ ծաղրի է առնում: Անցած օրը ես խորապէս վրդովուեցի Ֆաբրիցիի տանը: Նա յարձակւում էր նոր պապի վերանորոգումների վրայ, աշխատելով ամէն բանի տակ սար ու շահամոլ մի ստոր դտնել:

Ջեմման հառաչեց:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Վաչէ Տէր–Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր–Մինասեան, Ռուբէն–Միշէլ, Տանիլ, Ռուբէն, Արամ, Թալին, Վաչէ Տէր–Մինասեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՆՆԱ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 31ին:

Դիակիզումը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Փետր. 7, Փէռ–Լաշէզի մէջ:

Հաւաքուիլ ժամը 14ին Փէռ–Լաշէզի Քոլոմպարիոմին առջեւ:

Կը խնդրուի ներկայս իբրեւ մահազդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանս գտնուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Բաւէ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար

Պր. Ստեփան Էլչիբէկով 100 Փր.
Պր. Րաֆֆի Հախնազարեան 100 Փր.

Օժանդակ անդամակցութեան համար Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան, Տիկին Աննիկ Պագըրճեան, Տիկին Մատլէն Պարոնեան, Տիկին Ժիւլիէթ Զպուքճեան, Պր. Տիգրան Պալեան 10ական:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը իր տօնածառի հանդէսի ընթացքին, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ դրամական սրտաբուխ նուէրները, ի նպաստ իր դպրոցին.—

Պր. Սամոյեան 250 Փր., Տէր եւ Տիկին Բարախեան 50, Էրիք Հէպէր եւ փոքրիկն Քորին Ուզուրեան 10ական, Տէր եւ Տիկ. Փիլաւճեան 50, Տէր և Տիկ. Պուրճաքեան 10, Տէր եւ Տիկ. Թուր–Սարգիսեան եւ Աւլանեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Փափազեան 10, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 20, Պր. Չիֆճեան 70, Տէր եւ Տիկին Նազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Սիրքէճեան 10, Տէր եւ Տիկին Սանճեան 20, Տէր եւ Տիկին Խ. Անտոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Այանեան 150, Էլզա Սապունճեան եւ Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան 10, Պր. Մանուկեան 50, փոքրիկն Նունուշ 10, Օր. Սեդա Սիլեան եւ մի ոմն 100ական, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան 50, Տէր եւ Տիկին Ահարոնեան 60, Տէր եւ Տիկին Ր. Քիւրքճէն 200, Տէր եւ Տիկին Յ. Գազանճեան 200, փոքրիկն Լօրանս Կիւմիւշեան 20, Տէր եւ Տիկին Աչիքեան 40, Տէր եւ Տիկին Հաճիագեան եւ Թիէրի Անտոնեան 20ական, Օր. Իզապէլ Աւագեան 100, փոքրիկն Ճրըգեան 20 Փր., Տէր եւ Տիկին Դ. Կիւրինեան 50 Փր., Աւլանեան ընտանիք 20 Փր., Տէր եւ Տիկին Լիւլէճեան 150, Օր. Արմէն Անտոնեան 55, Պր. Տ. Սթանպուլեան 10, Տէր եւ Տիկին Գ. Յակոբեան 20, Պր. Ճէրէճեան 200 Փր.:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌՈՒԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17.45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Կարճ ալիք. 48.47, 41.38, եւ 31.10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Մինասեանի ծննդեան 100ամեակը Շաբաթ, Յունիս 8ին Ալֆորվիլի Հանդիսասրահը:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Մարտ 17ին:

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծընողաց Միութեան նախաձեռնութեամբ պարահանդէս՝՝ Մարտ 2ին:

ԱԶԴ

Էսաեան Սանուց Միութիւնը կը հաղորդէ թէ իր կեդրոնատեղին է՝ 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ. (Հայ Մշակոյթի Տունը)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20.30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

Կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը

ԺԻՐՕ–ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20 6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ 295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդացին կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »

ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
6
MERCREDI
6 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.931
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.931

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՋԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

Հմայեակ Խոսրովեանի ճառը

Ա.

Պատմական կարեւոր դէպք մըն էր Պօլսոյ Հայ ջարդարար քայքամաքամ Քէմալ պէյի ձերբակալութիւնն ու Թուրք Պատերազմական ատեանի մը կողմէ մահուան դատապարտուիլը: Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած Հայ փկաներ, նահատակներու զաւակներ ու ազգականներ, անապատներէն վերադարձող բեկորներ Թրքական դատարանին առջեւ իբրեւ ցեղասպան կ'ամբաստանէին օսմանեան կառավարութիւնն ու զաւառի մեծ ու պզտիկ պետական պատասխանատու պաշտօնեաները, որոնք կազմակերպեր էին Հայկական ջարդերը:

Ձեռքի տակ չունինք 1919ի Պոլսոյ Հայ թերթերը, որոնք նկարագրած պէտք է ըլլան մանրամասնութիւնները Քէմալի եւ երկու ընկերներուն դատավարութեան, որուն ներկայ չենք եղած, Պոլսէն հեռու գտնուելով այդ օրերուն:

Հայ զոհերու պաշտպան փաստաբան ողբացեալ Հմայեակ Խոսրովեանի աղջիկը — Օր. Զայիր Խոսրովեան — մեզի հաղորդած ըլլալով Լա Ռընէսանսի 1919 Փետր. 9ի թիւին մէջ լոյս տեսած նկարագրականը, անկէ կը քաղենք կարգ մը տեղեկութիւններ, դատավարութեան երկրորդ նիստին (Փետր. 8) մասին: Զունինք առաջինը, որ տեղի ունեցեր է «անցեալ Չորեքշաբթի» եւ որու ընթացքին «կայսերական դատախազ» Սամի պէյ Հայերը ամբաստաներ է եղեր իբրեւ ապստամբ՝ օսմանեան Պետութեան դէմ, սուտ ու սխալ «պատմական փաստերով»:

Հմայեակ Խոսրովեան պատասխանելով Սամի պէյի, խօսած է հոյակապ ճառ մը՝ ջրելով անոր վերագրումները Հայերու դէմ: Շեշտած է, որ երբ մարդ կը դիմէ պատմութեան վկայութեան, պէտք է լինի հիմնուի փաստերու վրայ: Երբ չյարգուի այս սկզբունքը, պատմութիւնը կը դառնայ վէպ եւ չի կրնար որեւէ փաստ հայթայթել պաշտպանուած դատին համար: Փաստաթուղթեր ներկայացնելը ո՛չ միայն գործնական անհրաժեշտութիւն մըն է, այլեւ խղճի պարտք մը, մանաւանդ երբ խնդիրը կը կայանայ մարդկային պատմութեան մէջ աննախընթաց կոտորածներու, որոնք տեղի ունեցած են Սեւ Ծովէն մինչեւ Միջերկրական: Հերքած է Թուրք ընդհ. դատախազի այն ամբաստանութիւնները թէ Հայերը գործիք են եղած օտար դրդութեանց:

Խոսրովեան քաղաքացիական պարտականութիւն կը սեպէ մաքրելու արատը, զոր Սամի պէյ կը քսէ հարիւր հազարաւոր անմեղ Հայերու յիշատակին, ըսելով, որ Հայերը ամէն ատեն Թուրքիոյ մէջ մէկ նպատակ միայն ունեցած են, — պաշտպանել իրենց կեանքը, ինչքն ու պատիւը:

Ու հարց տուած է թէ ապահովութեան ու արդարութեան սկզբունքները, որոնց կ'ակնարկէ ընդհ. դատախազը, երբեւիցէ գործադրուա՞ծ են Թուրք կառավարութեանց կողմէ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր: Անոնք գոյութիւն ունեցե՞ր են Համիտեան եւ Իթթիհատեան վարչաձեւերուն տակ:

Հայկական հարցերով հետաքրքրուող երեք Պետութիւններու միակ նպատակն է եղած Հայ տարրին բնաջնջումը:

Ա) Ռոմանովներն են, որ Ապտիւլ Համիտի օրով դրդած են Վանի ջարդերը: Խոսրովեան ասոր իբրեւ փաստ յիշած է Սուլթանի նախկին աւագ քարտուղար Ալի Ճէվատ պէյի վկայութիւնը:

Բ) Գերմանիոյ կայսրն է, որ յղացած ու կազմակերպած է վերջին չորս տարիներու շրջանի ջարդերու քաղաքականութիւնը եւ որ անտարակոյս չուտով պիտի դատուի միջազգային գերագոյն ատեանի մը կողմէ:

Գ) Հապսպուրկեան (Աւստրիա) կայսրութիւնը աջակցած է այս երկու կառավարութեանց քաղաքականութեան:

Համիտեան շրջանին կա՞ր նահանգ մը, որ ջարդէ զերծ մնացած ըլլար:

Թուրքերը կրնա՞ն ուրանալ այն անկեղծ խանդավառութիւնը, զոր Հայերը ցոյց տուին Սահմանադրութեան հռչակման ատեն: Ինը ամիս վերջ 20.000 Հայեր ջարդուեցան Կիլիկիոյ մէջ: Հիւսէյն Հիլմի փաշայի կառավարութիւնը քաղաքացիական քաջութիւնն ունեցաւ պաշտօնապէս յայտարարելու որ Հայերը անմեղ էին այդ դէպքերուն մէջ:

Շարունակելով իր պաշտպանողականը, Հմ. Խոսրովեան յետոյ հարց կուտայ.

Ընդհ. դատախազը ի՞նչ անհրաժեշտութիւն կը տեսնէ Վանի մէջ փնտռելու Եոզղատի կոտորածներուն պատճառները: Այսինքն Եոզղատի ջարդերուն համար Վանի մէ՞ջ է, որ կ'ուզէ գտնել «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» մը: Պատերազմ յայտարարուած ատեն կառավարութիւնը չէր հաւաքած Հայերու զէնքերը: Կարելի՞ էր ապստամբիլ առանց զէնքի:

Ընդհ. դատախազը այս մասին իր անձնական համոզումը կը հիմնէ եղեր օտար մամուլին վրայ: Խոսրովեան կը հրաւիրէ զայն կարդալու անգլիական Կապոյտ Տետրակը, որ մամուլի ամէնէն կարեւոր մասը կը կազմէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ

ԴԷՊԻ ՊԱՌԱԿՏՈՒ՞Մ

—0—

Պրիւսէլի մէջ, Եւրոպայի Իններու Արտաքին նախարարները քանի մը օրէ ի վեր կը ձգտին հասարակաց դիրք մը բռնել Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մէջ, որ, ինչպէս հաղորդած էինք առենին, պիտի գումարուի Փետրուար 11ին: Նախագահ Նիքսընի հրաւէրով խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին քարիւղ սպառող մեծ Պետութիւնները:

Ինչպէս նախատեսելի էր, Պրիւսէլի մէջ տարակարծութիւններ ծայր տուին խորհրդաժողովին մէջ ճշդուելիք դիրքին մասին: Ցամենայն դէպս միասնական ճակատ մը դժուար թէ կազմուի: Պելժիոյ Արտաքին նախարարը, օրինակ, խօսելով եւրոպական միասնականութեան մասին, նկատել տուաւ, որ «գոյութիւն չունի այսպիսի միասնականութիւն մը»: Ֆրանսա մասնաւորապէս համակարծիք չէ, որ Ուաշինկթընի մէջ միասնական ճակատ մը կազմուի քարիւղ արտադրող երկիրներու դէմ:

Իր կարգին, Դաշնակցային Գերմանիոյ Տնտեսութեան նախարարը յայտարարեց, թէ Եւրոպա պէտք չէ տեղի տայ աշխարհի տնտեսութիւնը վարելու ամերիկեան յաւակնութիւններուն առջեւ:

Արաբ երկիրներն ալ, բնականաբար, հաշտ աչքով չեն դիտեր: Ալժէի մէջ նախագահ Պումէտիէն «Մոնտ»ի թղթակիցին յայտարարած է առջի օր, թէ Ուաշինկթըն կը ձգտի «հոգատարութիւն մը հաստատել քարիւղ սպառող եւ արտադրող երկիրներուն վրայ»: Ալժերիոյ նախագահը զգուշացուց Եւրոպացիները, որպէսզի «տեղի չտան Ամերիկացիներուն առջեւ», որովհետեւ այդ պարագային «անգամ մը եւս պատմութեան քովէն անցած պիտի ըլլան»: Պումետիէնի տեսակէտով համաձայնութիւն մը պէտք է գոյանայ երկուստեք՝ այսինքն քարիւղ արտադրող եւ սպառող երկիրներու միջեւ:

Թոքիօ եւս կը քննադատէ Ամերիկացիները: Հաւանական կը նկատուի, որ Ճափոնցիք, որ պիտի մասնակցին Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին, պահանջեն քարիւղ արտադրող երկիրներու ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին, դէտի հանգամանքով:

Ծանրակշիռը այն է որ անգամ մը եւս Եւրոպան է խնդրոյ առարկայ: Պրիւսէլի Լը Սուառին մէջ Հասարակաց Շուկայի յանձնախումբին նախկին նախագահը՝ Ժան Ռէյ կը գրէ.— «Անորոշութեան, անկարողութեան, անկարգութեան պատկերը զոր ներկայիս կը պարզէ Եւրոպան, կրնայ յուսալքութեան տանիլ: Ինչ կը վերաբերի ինծի, գիս կը վայթակղեցնէ եւ մեծ վրդովումի զգացումի մը ծնունդ կուտայ»: Ու Ժան Ռէյ չի վարանիր ճշդելու թէ մանաւանդ Ֆրանսա, ընտրած է արդէն ու իր ընտրութիւնը Եւրոպայի դէմ է:

Քանի մը տողով

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարները Ուաշինկթընի մէջ «բարեկամական եւ շինարար» խօսակցութիւններ ունեցան Միջ. Արեւելքի եւ Եւրոպայի շուրջ: Գրոմիկօ եւ Քիսինկէր չեն շօշափած Քուպայի հարցը, հակառակ անոր, որ խորհրդային Արտաքին նախարարը Քուպայէն Ուաշինկթըն մեկնած էր առջի օր: Գրոմիկօ Փետրուարի վերջերը Գահիրէ պիտի այցելէ, ըստ եգիպտական աղբիւրներու:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԵԱՆ օդանաւով Գահիրէ ժամանեցին այն երեք ծովահէնները, որոնք յունական փոխադրանաւ մը գրաւած եւ երկու պատանդ վար դրած էին, պահանջելով, որ յունական իշխանութիւնները ազատ արձակեն մահուան դատապարտուած երկու պաղեստինցի ահաբեկիչները: Աթէնք խոստացած էր հզօր ծադրել մահապատիժը: Աթէնք հաւանաբար արտաքսէ երկու ահաբեկիչները:

ԱՆԳԼԻՈՅ ածխահանքերու հանքագործները մեծամասնութեամբ որոշեցին արտօնել արհեստակցական միութեան իրենց առաջնորդներուն որ ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տան: Այս որոշումին ի նպաստ քուէարկեցին հանքագործներուն 81 տոկոսը:

ԵՈՐՔՇԱՅՐԻ մէջ, Անգլիա, փոխադրակառք մը, ուր տեղ գրաւած էին անգլիացի զինուորներ եւ իրենց ընտանիքի անդամները, օդը ելաւ, երբ ռումբ մը պայթեցաւ փոխադրակառքին մէջ: 11 հոգի մեռաւ (ութ զինուոր, կին մը եւ երկու երախաներ): Բազմաթիւ վիրաւորեալներ ալ կան: Ոստիկանութիւնը կասկածներ ունի Իռլայի վրայ:

ՓԵՔԻՆԻ մէջ չին Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը դիտել տաւ, թէ «Չինաստան պիտի չհանդուրժէ որեւէ բռնաբարումի իր գերիշխանութեան դէմ»: Փեքին այս յայտարարութիւնը ըրաւ Փարասէլի կղզեխումբի հարցին կապակցութեամբ: Սայկոն վերջերս ուժեր ցամաք հանեց Սփրաթլիի կղզիներուն մէջ: Աստնք Փարասելի մօտերը կը գտնուին եւ Չինաստան զանոնք եւս կը նկատէ իր երկրին անբաժան մասը:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը ի նպաստ Սոլժենիցինի արտայայտուեցաւ: Միւնիխի մէջ Պրանտ նկատել տուաւ, թէ խորհրդային կառավարութեան միջազգային վարկը կրնար միայն բարձրանալ, եթէ «ընդունէր անխնայ նկարագրութիւնը Պետութեան իշխանութեան հրէշութեանց»: Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ, աւելցուց Պրանտ, Սոլժենիցին կրնայ «ազատ ապրիլ եւ աշխատիլ»: Պրանտ, այսուհանդերձ, չուզեր միջամուխ ըլլալ խորհրդային ներքին կեանքին, որովհետեւ «մեզի համար կարեւոր է լաւ յարաբերութիւններ պահպանել Խորհ. Միութեան հետ»:

ՎԱՌԻ նահանգը անգամ մը եւս զոհ գնաց տեղատարափ անձրեւներու: Տրակինեան եւ Ֆրեժիւս մանաւանդ ջուրերու տակ մնացին:

ՀՈԼՏ-ԸՓները կը շարունակուին Փարիզի մէջ, նոյն սաստկութեամբ: Դրամատան պաշտօնեաները սկսած են վախնալ եւ կը պահանջեն որ խիստ միջոցներ ձեռք առնուին իրենց պաշտպանութեան համար:

ՓԱՐԻԶԻ նշանաւոր հրդեհամոլը որ ատենէ մը ի վեր կրակի կուտայ Միհարի կառքերը, առջի օր, 30րդ Մեհարին այրած է 13րդ Թաղամասին մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՅ քարիւղային գայթակղութիւնը կրնայ նոյնիսկ կառավարական տագնապ մը ստեղծել: Կ'ըսուի թէ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ մեծ գումարներ ստացած են քարիւղային ընկերութիւններէ կեղծ պատկերներ ներկայացնելու համար քարիւղի պահեստներու մասին, որպէսզի գիները բարձրանան: Երբ հարցը երեւան ելաւ, կառավարութիւնը քննութիւն բացաւ եւ առայժմ նաեւ յետաձգեց գիներու յաւելումը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 27ի մեր թիւով եւ համաձայն Փարիզեան Սենտիքայի հաղորդագրութեան, յայտնած էինք թէ ինչպէս տեղական օրաթերթերը, «Յառաջ» 70էն 80 սանթիմի կը ստիպուի բարձրացնել իր գինը: Բացառաբար սակայն մինչեւ Փետրուար մէկ, անփոփոխ պահեցինք բաժանորդագրութեան մեր սակերը, դիւրացնելու համար մեր բաժանորդներու տարեգլխու վճարումները:

Ուրեմն Փետրուար մէկէն ի վեր «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	150 ֆր.
Վեցամսեայ	80 ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Տարեկան	175 ֆր.
Վեցամսեայ	95 ֆր.

ՎԱՆԻ ԲԵՄԵՐՈՒՄ

(ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՅՈՒՇԵՐԻՑ)

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շիրվանզադէն...

Մի դրամատուրգ, որի ստեղծագործութիւնը փայլում է մաքուր հայերէնով, խորապէս ռէալիստական է ու արդիական եւ որն իր դրամաներով նոր շունչ ու կենդանութիւն էր հաղորդել հայ թատրոնին, բնական է, չէր կարող դուրս մնալ Վանի թատերասէրների տեսադաշտից: Նրա դրամատիկական գործերը, որ արդէն թափանցել էին ոչ միայն Անդրկովկասի բոլոր հայաբնակ վայրերը, այլ նաեւ Պոլիս, Թուրքիայի հայաշատ միւս քաղաքներն ու անկիւնները, անուանի հայ արտիստների ուղեկցութեամբ հասել արտասահմանի Հայութեան գրեթէ բոլոր գաղթօջախները, Վանում եւս ջերմ արձագանք եւ գնահատանք գտան:

Այստեղ էլ նշանակալից էր Արտաշէս Սոլախեանի վաստակը: Արեւելահայ մտաւորականութեան, թատրոնի ու նրա գործիչների հետ մօտիկից անձամբ ծանօթանալու, նրանց հետ շփում ունենալու նպատակադրումով, ինչպէս նաեւ իր պաշտօնավարած Երամեան դպրոցի որոշ յանձնարարութեամբ, 1909 թ. գարնանը նա Վանից ուղեւորւում է Կովկաս եւ Թիֆլիսում առաջին իսկ օրերին ծանօթանում է Շիրվանզադէի, ապա՝ Սունդուկեանի հետ: Արտաշէսը Շիրվանզադէի հետ կիսում է իր ձգտումները եւ իր նախասիրութիւնը դէպի թատրոնը, դերասանական արուեստը: Նրան է ներկայացնում իր գրած եւ Վանում, Երամեան դպրոցում բեմադրած 2–3 պիէսների ձեռագրերը՝ ստանալով մեծ դրամատուրգի խրախուսանքն ու խորհուրդները:

Մի տարուց աւելի Կովկասում մնալուց յետոյ Արտաշէսը վերադառնում է Վան՝ բաւականաչափ հարուստ փորձով եւ տպաւորութիւններով: Այնուհետեւ նա ջանում է այդ ամէնը ներդրել հայրենի քաղաքի մշակութային, յատկապէս թատրոնական կեանքի զարգացման գործում: Նրա մտասեւեռումը, այո, թատրոնն էր, բեմը: Եւ սկսեց «Պատուի համարից», ինչպէս խոստացել էր Շիրվանզադէին:

Վանի թատերասէրների համար ակներեւ էր տարբերութիւնը 1908–1909ի Արտաշէսի բեմադրած «Պատուի համարի» եւ այս նոր 1911ի աշնանը ներկայացուած բեմադրութեան միջեւ: Նախկինում Օթարեանի դերում հանդէս եկող Արտաշէսը, Կովկասից վերադառնալուց յետոյ նախընտրել էր Էլիզբարովի դերը: Սամուէլի դերում Կ. Տանթէքյեանն էր, Օթարեանի դերում՝ Ա. Փողհարեանը՝ Սուրէնի դերն էլ Արտաշէսը վստահել էր բեմի իր վաղեմի խաղընկեր Մարգար Փաքչորեանին:

Հայերէնից յետոյ այս անգամ էլ պիէսը թուրքերէն ներկայացուեց: Թէ՛ հայերէն եւ թէ թուրքերէն ներկայացումներից կանանց դերերում հանդէս էին գալիս կանայք: Մարգարիտի դերում՝ Կալիպսէ Սոլախեան, Ռոզալիայի դերում՝ Հռիփսիմէ Բրուտեանը եւ այլոք:

Երամեան վարժարանի դահլիճում «Նամուս իչինի» ներկայացմանը հրաւիրուած էին կուսակալ Թահսին բէյը, նահանգական կրթական տեսուչ Շէրիֆը, պետական այլ պաշտօնեաներ, թրքական երեք դպրոցի ուսուցիչներ:

Շիրվանզադէի՝ Վանում բեմադրուած յաջորդ դրաման «Կործանուածն» էր: Ինքը, Արտաշէսը յաջողութեամբ հանդէս եկաւ Արտաշէսի դերում: Միւս դերակատարների ընտրութիւնը եւ խաղը նոյնպէս բարձր գնահատուեցին հանդիսատեսների կողմից: Ինչ վերաբերում է կանացի դերերին (Ֆլորա, Անահիտ, Կատարինէ, Նոյեմզար եւայլն), Արտաշէսը ապահովել էր իր խմբի մէջ ներգրաւած համապատասխան կին դերակատարներով:

Այդ տարիներին Արտաշէսը բեմադրեց նաեւ Սունդուկեանի «Խաթաբալան», «Օսկան Պետրովիչը էն կինքում» կատակերգութիւնները, որոնք երեւոյթ էին քաղաքի մշակութային կեանքում:

1911ի աշնանը Թիֆլիսը եւ Արեւելահայութիւնը պատրաստւում էին տօնելու մեծ դրամատուրգի գրական գործունէութեան 30ամեայ յոբելեանը: Վանի թատերական – գրական գործիչները եւս իրենց գործը տեսան: Որպէս յոբելեանական ներկայացում բեմադրուեց «Կործանուածը»:

Կենտրոնական դպրոցի դահլիճում կայացած հանդիսաւոր նիստին ներկայ էր Վանի ողջ մտաւորականութիւնը: Բեմի խորքում դրուած էր դրամատուրգի մեծադիր պորտրէն՝ ծաղկեփնջերով ու պսակներով զարդարուած:

Յարգանքի ու մեծարանքի հանդէսին Շիրվանզադէի ստեղծագործութեան մասին ամփոփ զեկուցումից յետոյ տրուեց երաժշտական բաժինը, որին յաջորդեցին մենախօսութիւններ եւ ընթերցումներ մեծ արուեստագէտի ստեղծագործութիւններից:

Յոբելեանական հանդէսի աւարտին Ա. Սոլախեանը ընթերցեց հանդէսի յանձնաժողովի եւ հանդիսականներից անունից Թիֆլիս՝ յոբելեանական յանձնաժողովին եւ Թիֆլիսի հայ մամուլին ուղարկուող ընդարձակ հեռագիր, Վանում կայացած տօնահանդէսի մասին, յոբելեարին յղելով Վան – Վասպուրականի Հայութեան ջերմ շնորհաւորանքը: Այս հաղորդումը տպւում է Թիֆլիսի մամուլում յաջորդ օրն իսկ:

Առհասարակ պէտք ասել, որ Շիրվանզադէն, որպէս ռէալիստական գրականութեան խոշորագոյն վարպետ, մօտ էր եւ սիրելի Վասպուրականի Հայութեան սրտին: Նրա «Քաոս»ի, «Արսէն Դիմաքսեան»ի, «Արտիստ»ի, «Մելանիա»յի եւ միւս ստեղծագործութիւնների ընթերցումն ու ժողովրդականացումը, ինչպէս նաեւ նրա պիէսների բեմադրութիւնները զօրեղ խթան հանդիսացան Վանի Հայութեան գեղարուեստական – թատերական ճաշակի բարձրացման գործում:

Ինչպէս նշել էինք նախորդ էջերում, թրքական սահմանադրութիւնից յետոյ Վանում ծնունդ առած ակումբներին կից գործող սիրողների խմբերը այդ տարիներին բեմադրեցին «Եւգինէ» եւ «Արմենուհին»: Պատրաստւում էր բեմադրութեան «Նամուսը» եւ «Ջար ոգին», երբ 1914ի ամառը պայթեց առաջին համաշխարհայինը...

ԱՐՇԱՒԻՐ ՍՈԼԱԽԵԱՆ

«Սով. Արուեստ»

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐԱՃԱՆԵԱՆ

—0—

Տխրութեամբ կ'իմանամ հայ մեծ բեմադրիչին ձերբակալութեան լուրը: Ձեմ զարմանար սակայն: «Սեւ ցանկ»ին վրայ էր արդէն, երբ երկու տարի առաջ, Երեւանի մէջ եւ շատ սեղմ շրջանակի մէջ, առիթը տրուեցաւ մեզի ներկայ ըլլալու «Նրան գոյնը»ի ցուցադրութեան:

Տարօրինա՜կ ժապաւէն մը... Բոլորովին նոր եւ խորապէս ինքնատիպ ո՛չ միայն իր թեքնիքով այլ նաեւ թերեւս իր թելադրած պատգամով:

Հայրենիքէն վերադարձիս՝ ուզեցի քանի մը տողով տալ կրած տպաւորութիւնս: Ձկրցայ: Հաւանաբար այն ատեն ինչպէս այսօր, կը գտնուէի նոյն դժուարին կացութեան մէջ:

Արուեստի գործեր կան, արձան, նկար, երաժշտութիւն կամ քերթուած, որոնց մասին կարելի չէ գրել: Բառերը չեն բաւեր, որովհետեւ ձեր զգացածն ու մտածածը ճշգրտօրէն արտայայտելու համար:

Կարելի չէ բացատրել այդ գործերը: Կարելի է միայն զանոնք տեսնել, դիտել ժամերով, ունկնդրել միայն: Խորապէս ապրիլ տեսնուածն ու լսուածը: Դուք ձեզի համար, ո՛չ ուրիշներուն: Ամէն մարդ ինքզինքին համար: Այսպէս կը մտածէի, երբ Պարաճանեանի ժապաւէնը տեսած՝ դուրս կ'ելլէի փոքրիկ սրահէն, երկու տարի առաջ: Նոյնը կը մտածեմ այսօր:

Կիէվ ապրող հայ արուեստագէտին ժապաւէնին մէջ որեւէ նիւթ չկա՞յ, պիտի հարցնեն ընթերցողները:

Կայ: 18րդ դարու հայ մեծ աշուղին՝ Սայաթ Նովայի կեանքն է: Ուր սակայն ոչ մէկ պատմական եւ ժամանակագրական տուեալ յարգուած է: Կը տեսնենք մանուկ մը, որ Սայաթ Նովան ըլլալու է, կայ երաժշտական գործիք մը, որուն ընկերակցութեամբ ան կ'երգէ: Այդ գործիքը քեամանչան ըլլալու է: Յետոյ կը տեսնենք բարեձեւ երիտասարդ մը, կրօնական սքեմ հագած, որ դարձեալ կրնայ Սայաթ Նովան ըլլալ, կամ չըլլալ:

«Նրան գոյնը»ին մէջ կայ պատմական Հայաստանը, իր չքեղ տաճարներով, ոսկեզօծ սրբազան անօթներ, աներեւակայելի ճոխութեամբ զգեստներ, վարագոյրներ, ամենավառ գոյներով հանդերձանքներ, ուր կը տիրապետէ սակայն կարմիրը, «Նրան գոյնը»:

Ես այդպիսի կարմիր չեմ տեսած: Տարօրինակ կարմիր մըն է, ճեղքուած նուռի մը մէջէն կաթկթող հոյզը, որ կարծէք ճեղքուած սիրտէ մը կը կաթի, գետ տաք, շնչող, կենդանի արիւն մը: Մեր ցեղին մշտահոս արիւնը, որ կը հոսի, կը տարածուի Հայաստան աշխարհի հողին վրայ, վանքերու բակերուն, խորաններուն վրայ:

Այդ բոլորը խորհրդանշան իմաստ մը ունին հաւանաբար արուեստագէտին համար: Ու հաւանաբար քանի մը անգամ պէտք է տեսնել ժապաւէնը, կանգ առնելով իւրաքանչիւր պատկերի վրայ, թափանցելու համար անոր գաղտնածածուկ իմաստին:

Գոյներու համանուագ մըն է «Նրան գոյնը»: Ինչ որ ուրիշներ բառերով, պատկերներով, երաժշտութեամբ կ'ուզեն արտայայտել, Պարաճանեան գոյնի խաղերով ուզած է ընել:

Երեւանի մէջ, ժապաւէնին ունկնդրութեան ընթացքին մեզի լսին թէ Երեւանէն հեռու ապրող Սարգիս Պարաճանեանը եկած էր իր պապերուն հայրենիքը, երկար ժամանակ շրջած լեռնէ լեռ, վանքէ վանք, մտած ամէն գիւղ ու քաղաք ու նկարած այդ բոլորը տեղւոյն վրայ:

Ու ինծի կը թուի թէ ամէն բանէ առաջ «Նրան գոյնը» իր հայրենիքը կարօտցած Հայու մը խռովայոյզ կարօտի երգն է, ձօնուած իր Երկրին, տեսակ մը գովք Հայաստանի: Ու Սարգիս Պարաճանեան կ'երգէ մեզի այն երգը, զոր Ջարենց մեզի լսաւ իր «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ով:

Հո՛ս ժապաւէնի վարպետը, այդ նոյն սրտառուչ երգը կ'երգէ մեզի՝ գոյնով, «Նրան գոյնը»ով, իր ժողովուրդի արեան գոյնով:

Կ. Փ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Քսանըվեց հոգի հաստ չուաններով կը կապուին կայմին շուրջն ու քովերը ամբողջ օրը: Գիշերը վրայ կը հասնի ու կապերը չեն քակուիր: Ծովը որ արդէն բաւական յուզեալ էր, կ'ալեկոծի, շողենաւին տատանումները կը սաստկանան ու կոհակները կուգան ծեծել խեղճերը:

Մշեցիները կը յիշեն իրենց բանտը ու ախ կը քաշեն ազատած ըլլալնուն համար: Բաղդատաբար որքա՜ն աւելի հանգիստ էին հոն:

Կէս գիշերին ահեղի խրարանցում մը կը պատահի կամրջակին վրայ: Խոշոր պարապ տակառներ կային նաւուն եզերքները շարուած ու պարաններով պրկուած. ալեկոծութեան տատանումներէն պարանները կը խզուին ու ահա տակառները կը սկսին թաւալիլ մէկ կողմէն միւսը, գլտորելով ու զարնուելով ամէն կողմ ու մանաւանդ կամրջակին մէջտեղը կապուած ջրաթաթախ Մշեցիներուն՝ որոնք յուսահատ ճիչերով կը սկսին օգնութիւն աղաղակել:

Նաւազները կը հասնին, տակառները նորէն կը կապեն իրենց տեղերը, սակայն բանը բանէն անցած էր: Մշեցիները ջարդուկոտոր եղած էին, որին ոտքը, որին թեւը, որին սրունքը, որին գլուխը ճմլուեր, կոտրեր, պատռեր էր: Պաղ ալիքները որոնք քիչ մը առաջ կը չարչարէին զիրենք, ծեծելով իրենց մարմինը, հիմա արիւնալից անդամները լուալով տեսակ մը սփոփանք, ամոքում կուտային անոնք:

Նաւապետը կուգայ կը տեսնէ այդ նախճիրը, լացով ու պաղատանքով խմորուած վիրալից դէմքերը ու կը գթայ վրանին...

Կապանքէն կ'ազատին:

Երբ ոտք դրին Բիրէի քարափներուն վրայ, ամէնքս ալ, իրենց վիրակապ անդամները տեսնելով, կարծեցինք թէ վայրագ Թուրքերու զոհեր էին այդ թշուառները:

— Ձէ՛, պատասխանեցին, Թուրքը բան չըրաւ մեզի: Ու պատմեցին իրենց տխուր պատմութիւնը:

Վրաններուն տակ, Տիվրիկցիներուն հետ ասոնք ալ դերագոյն տարաբախտներն էին, մարդոցմէ ու աստուածներէ լքուած՝ վտարուած ճակատագրային նըշանակներ՝ որոնց վրայ Ջարիքը իր սանձարձակ մոլեգնութիւնը կը թափէր:

— Դեռ ինչե՞ր պիտի տեսնենք, կը մրմռային անձկութեամբ, անցածին յիշատակէն ահաբեկ ու գալիք յիշատակէն սարսափած:

Փախստական միւս արկածեալներուն համար սփոփանք մը եղած էին, միխիթարանք մը, զոր եասսիրութիւնը իրենց կը ներշնչէր: Իրենց դժբախտութիւնը կը չափէին անոնցինին հետ ու թեթեւացում մը կը զգային:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, կը մտածէին, գոնէ մենք սա Տիվրիկցիներուն ու Մշեցիներուն փորձանքին չհանդիպեցանք:

Փա՛ռք Աստուծոյ, այո՛, որովհետեւ ամենակարողն Աստուած ամէնուն գլխուն ալ կրնար բերել նոյն փորձանքը:

Ու վաղորդայնին երկիւղը կը ծանրանար վրանին ու կը ճնշէր իրենց սարսափահար էութիւնը: Ահ, կ'ուզէին հեռացնել անծանօթ վտանգը, որ կրնար գալ տակաւին, մեղմել, ամոքել խաւարին սանդուխներէն ելլող ու զիրենք հարուածող անտեսանելի բազուկը, Յայտնութեան եօթը հրեշտակները՝ որոնք Աստուծոյ բարկութիւնը կը թափէին իրենց գլխուն: Ու պէտքը, անդիմադրելի պէտքը կը զգային աղաչելու, պաղատելու, դետնամած աղաղակելու, որպէսզի ա՛լ ներուէր, թողութիւն տրուէր իրենց:

— Աղօթենք, աղօթենք որ Աստուած ողորմի մեզի:

Այս էր ամէնուն վրայ տիրող մտածումը: Ա՛լ իրենց մտքին, սրտին ու ջիղերուն գործունէութիւնը կորսնցուցեր էին, ա՛լ կռուելու, տոկալու կորովնին չէր մնացեր: Հայոց ազատութեան վրայ չէին մտածեր, Թուրքին դէմ ոխ չունէին, ա՛լ մոռցեր էին ամէն բան, իրենց կնիկները, զաւակները, արտերը, գոյքերը, իրենց հայրենիքը:

— Մեր կիներն ու աղջիկները առեւանդեցին, մեր գոյքերը յափշտակեցին... հէլալ ըլլայ, կը մտածէին, միայն թէ ա՛լ մոռցուինք չարիքէն, ա՛լ թող մեզ չհալածէ:

Երբ օր մը գացեր էի նորէն դեգերիլ իրենց վրաններուն շուրջը, տեսայ որ ամէնքն ալ բոլորուեր են, դաշտին մէջ, մէկու մը քով որ գիրք մը կը կարդար:

Հեռուէն ճանչցայ գիրքը. «Տէր հայր»ն էր, վաթսուն տարեկան Սեբաստացի բռնակիր մը, որուն այդ անունը կուտային միշտ աղօթելուն եւ ուրիշներուն ալ աղօթել քարոզելուն համար:

(Շար. – 30)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՓԱՐԻԶ.— ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

——0——

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քիչ վերը, Փարիզի Շան տը Մարսի դաշտավայրին վրայ կը բարձրանայ քաղաքի խորհրդանիշը եղող Էյֆէլի աշտարակը, որ տարիներ շարունակ կը նկատուէր աշխարհի ամէնէն բարձր կառուց – ուածքը: Այսօր սակայն, Նիւ Եորքի երկնաքերները զայն յաղթահարած ու խլած են անոր ունեցած առաւելութիւնը:

Բայց եւ այնպէս, Էյֆէլի աշտարակը փառքի լուսափայլ շքեղութիւն մը ունի: Տարուան բոլոր եղանակներուն, աշխարհի բոլոր կողմերէն հազարաւոր զբօսա – շրջիկներ կուգան ու կը մագլցին 300 մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող Էյֆէլի վերջին պատշգամը, դիտելու համար քա – ղաքի ամբողջ համայնապատկերը եւ ըմբռնելու համար անոր վրայ:

Դարձեալ անցնինք Սէն գետը, այս անգամ աջ ափը, դիտելու համար Փարիզի յաւակոյն տեսարժան վայրերէն մէկը եղող Թրոքատերօն, իր Շայեոյի հիանալի պալատով, ապա՝ կը հանդիպինք Շան դ'Էլիզէ, Էթուալ, Քոնքորտի հրապարակի Թուիլըրիին: Լուվրի մեծաշուք ու պատմական թանգարաններուն մէջ, կը հանդիպինք Միլոյի Աստղիկին եւ Սամոթրակէի Յաղթանակին եւ ուրիշ հռչակաւոր քանդակներու եւ նկարներու ու կանգ կ'առնենք Շանսոնիէրի Պոնափարթին առջեւ:

Ակնարկ մըն ալ Փարիզի մտքի եւ արուեստի շարժումներուն վրայ, որոնց փայլը յաճախ կը շողայ ու չի մարիր:

Փարիզ քաղաքին մէջ կան 70 թատե – րական սրահներ, 80 թանգարաններ, 170 մեծ գրադարաններ ու բազմաթիւ գիտական, ուսումնական հաստատութիւններ, գլխաւորութեամբ Սորպոնի, երաժշտա – կան, համերգային, ցուցադրութեանց եւ այլ բազմաթիւ ու բազմատեսակ հաստատութիւններ:

Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենան աւելի քան 300 արուեստագիտական, բժշկական եւ առողջապահական ու միջազգային քա – ղաքական համաժողովներ:

Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գործող 300 հրատարակչական տուներէն 260ը, լոյս տեսնող թերթերէն 81 առ հարիւրը, շաբաթաթերթերէն 78 առ հարիւրը եւ ամսագրերէն 73 առ հարիւրը կը գործեն, կը հրատարակուին ու կը սպառին Փա – րիզի մէջ:

Գալով Փարիզ քաղաքի ճարտարար – ուեստական մասին, այսօր, հոս կը գործէ ֆրանսական ճարտարարուեստի մէկ հորրորդը, զբաղեցնելով 1·650·000 ամէն դասակարգի աշխատաւորներ:

Մետաղագործական եւ հիւսուածեղէնի բոլոր գործարաններու մէջ կը գործածուին առաջին կարգի պիտոյքներ:

Ելեկտրական ուժի արտադրութիւնը, քաղաքի հաղորդակցութեան ու փոխադրական ցանցի կատարեալ ըլլալը՝ մե – ծապէս կը նպաստեն արագ, յաջող ու զանգուածային արտադրութեան:

Այսօր, Փարիզի ճարտարարուեստական մասին մէջ կը գործեն հսկայ գործարաններ, որոնց նշանաւորներն են՝ Պիյանքուրի Ռընօ (35·000 աշխատաւոր), Սիմքա – Քրայզլէր ինքնաշարժներու եւ Քոտաք լուսանկարչական մեքենաներու արտադրութեան գործարանները:

Փարիզի ճարտարարուեստական ճիւ – ղերուն մէջ կ'աշխատին ամբողջ Ֆրանսայի աշխատաւոր դասակարգի 44 առ հարիւրը: Սակայն, միայն աշխատաւորները չեն որ երկրի բոլոր կողմերէն կ'ողողեն մայրաքաղաքը: Մեծ թիւ մըն ալ կը ներկայացնեն պաշտօնեաները, տնօ – րէնները եւ «փաթրոն»ները:

Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, Փարիզի մէջ աշխատող 710 հազար աշխատաւորներու 460 հազարը կիներ են ու միայն 250 հազարը՝ այրեր:

Իգական սեռը տակաւին չէ կրցած այր մարդուն հաւասար իրաւունքներու տի – րանալ: Այսինքն, հաւասար աշխատանք, հաւասար վարձատրութիւն: Սակայն, պարզ է թէ, քանի որ շատ են, նաեւ պիտի ըլլան աւելի աժան:

Քանի որ խօսեցանք Փարիզի կիներու մասին, չմոռնանք յիշելու նաեւ հետեւեալը.—

Փարիզի Խաղաղութեան փողոցին վըրայ, պարդեղէններու «Պուշըրոն» մեծ վաճառատան մէջ, տանսօք ապրած ու մեռած է դարուն կիներու ամէնէն գեղեցիկը, որ իր գեղեցկութեան համար ամէնէն շատ սիրուած ու փառքի եւ պատիւի արժանացած կինը եղած է: Քաստիլյոնի դքսուհին:

Բայց, տարիներու ընթացքին, երբ իր գեղեցկութեան փայլը սկսած է մարիլ, դքսուհին չկարենալով հանդուրժել այս իրողութեան, ընկճուած եւ յուսալքուած, որպէսզի զինք այդ վիճակին մէջ չտես – նեն, ինքզինք բանտարկած է փոքր սենեակի մը մէջ, փճացուցած է բոլոր հայելիներն ու ապակիները եւ միայն փոքր պատուհանէ մը քովի ճաշարանի սպասեակէն իր ճաշը ստանալով՝ մինչեւ իր մահը՝ ապրած է հոն:

Հակիրճ տողերու մէջ, ասիկա է Փարիզը:

Աշխարհի մայրաքաղաքը:

Քաղեց
ԿԱՐՊԻՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հին Օրերու Կարօտով

——0——

Հայ ժողովուրդը խոր երախտիքով պիտի յիշէ միշտ անունները Յովհաննէս եւ Մկրտիչ բաբերար եղբայրներուն, որոնք հիմնեցին Էսաեան բարձրագոյն կրթա – րանը ի Կ. Պոլիս

«Յառաջ» օրաթերթէն տեղեկանալով Էսաեանի օրուան հոգեհանգիստի ու ոգեկոչման յիշատակելի հանդէսը, արտասուչ պարտքի մը իբր հատուցում, տարիներ ետ կ'երթամ, հոն պաշտօնավարող իր ասպարէզին նուիրականութեան գիտա – կից, ողբացեալ Օրիորդ Տիրուհին — յետագայ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ — յիշատակին նուիրելու իմէ պահած վսեմ եւ լաւա – գոյն յիշատակներուս առհաւաչեան:

Նուրբ ու ալացիկ սեւ աչքերով մեր Օրիորդ ՏԻՐՈՒՀԻՆ, երբ կը մտնէր դասարան, իր ակնարկով խորաթափանց ու հոգեբան, կը նախազգար կարծես ո՞վ չէ սորված իր դասն ու բան... եւ ընդհուպ կը հրաւիրէր մեզ քարէ–տախտակ, լուծել թուաբանութեան խնդիրները՝ մեզի համար այնքան անլուծելի, դժնդակ ու բարդ... շարա՛ն շարա՛ն կը դիզուէինք հոն՝ մինչեւ որ զայն ճշգրտօրէն լուծողը գար, վերջ դնել հոն շարուողներուս տաղտկալի անճահ դրութեան, յար եւ նըման պատերազմի օրերուն, վաճառատուներուն առջեւ պոչ բռնող գնորդներուն՝ որոնք ապրանքի պակասէն շատ յեղ կը կը վերադառնային ձեռնունայն...:

Իր կոչումն էր ըլլալ պայծառատես, ոգեւոր, սիրուած ուսուցիչ, ջամբելու համար աշակերտներուն ուսում եւ խիղճ, յաճախ կը յանդիմանէր, կը կշտամբէր մեզ, երբ անբան աշակերտներ, բայց դասին յաջորդող կարճ զբօսանքին՝ մոռցած ամէն ինչ, մեզի հետ կը բաժնէր մեր տղայական կանչն ու խինդը, կ'ընկերանար մեր խաղերուն խանդավառ եւ մենք ոգեւորուած իր անյիշաչար ներողամտութենէն, անհամբեր կը սպասէինք յաջորդ դասին՝ որպէսզի իր հոգածու շունչին տակ դառնայինք աւելի հնազանդ ու ժրաջան, եւ չէինք խնայեր ոչ մէկ ջանք, առթելու համար իրեն անբաւ գոհունա – կութիւն եւ հրճուանք:

Իրմէ վերջ շա՜տեր եկան՝ բայց մեր սրտերուն մէջ իր տեղը մնաց թափուր, քանզի յափշտակուած էինք իրմով, իր ձիրքերով բնատուր, քանի որ մեզ երբեք չէր պատժեր կիրքով եւ չէր դառնացներ մեր տրամադրութիւնը թախիծով. դաս – տիարակ ուսուցիչի վսեմ պարծանք, չե՞ս հաւատար գուցէ, թէ մենք որքա՛ն ու – րախացանք, երբ նախախնամութիւնը վարձատրեց քեզ, ի՛նչքան տխրեցանք ու սգացինք, երբ դժբախտ պատահարով՝ օրինակելի կեանքիդ թելը անժամանակ կտրեցաւ...:

Տեղին է ըսել, վերապրողներուն սիրտերը միշտ յիշատակի պարտէզներ են, ուր ազնիւ հուշերը յարաճուն կը ծաղկին եւ երբեք չեն խորշոմիր...:

Սա քանի մը տողերս թող ըլլան անթառամ յիշատակիդ մխացող խունկը անսպառ:

ՄԱՏԼԷՆ ԵԱՎԷՐ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

1968ին, Երեւանի 2750ամեակի տօնակատարութեան օրերուն, պեղումներու շնորհիւ յայտնաբերուեցաւ Էրեբունի ամրոցը, որ հողի հաստ շերտերուն տակ թաղուած էր: Ամրոցին յատակագիծը մեծ չափերով եւանկիւն մը կը ներկայացնէ՝ եզրափակուած պարիսպներով. ասոնք տեղ – տեղ եռաշարք են: Միջնաբերդի շէնքերուն մէջ ի յայտ եկան նաեւ սինաօրահը՝ վեց խարիսխներով, Խալդի շաստուածին մեհեանը, Արգիշտի Ա.ի պա – լատը՝ սինազարդ բակով, սինազարդ դահլիճներով, մեհեանով եւ պահեստանոցներով:

Երկրորդ յարկին ընդարձակ սրահը կը սկսի Ուրարտուի քարտէսով՝ քաղաքներ եւ բերդեր, գետեր եւ լիճեր, թշնամի թէ բարեկամ դրացի Պետութիւններ: Աջ կողմը Արգիշտի Ա.ի բնական արձանա – գրութիւնն է. «Խալդի աստուծոյ մե – ծութեան Արգիշտին, Մենուայի զաւակը, այս զօրաւոր բերդը շինեց. անոր համար սահմանեց Էրեբունի անունը»:

Արձանագրութեան վերը նոյն թաղա – ւորին Խորխորունեան տարեգրութեան լուսանկարը զետեղուած է՝ տարեգրութեան բնագիրով եւ բացատրականով. «Խալդի աստուածը ելաւ (արշաւի իր զէնքով), յաղթեց ան...»: Ապա ապակիէ մեծ եւ թափանցիկ պահարաններու մէջ զետեղուած են սուրեր եւ սաղաւարտներ, գինանշաններ, կապարճներ, արքաներու անօթներ, դարդեր, նաեւ ցորենի, գարիի, կանեփի մնացորդներ, խաղողի տեսակ – տեսակ կորիզներ, նոյնիսկ չամիչի մնացորդներ:

Քարաբեկորի մը վրայ պահպանուած արձանագրութիւն մը կայ՝ բացատրա – կանով. «Սարդուրը, Արգիշտիի զաւա – կը, այս հացահատիկի շտեմարանը լե – ցուց 10·100 կապի, հոս»: Ուրիշ պատ – ուանդանի մը վրայ մէկ այլ արձանա – գրութիւն՝ «Ռուսա՝ Էրիմենայի զա – ւակը, այս շտեմարանը լեցուց 6848 կա – պի, հոս»: Եւ ասոնց կողքին զետեղուած են ամրոցին ջրատարին խողովակաձեւ քարերը, որոնք ո՞վ գիտէ քանի դար ջուր մատակարարած են ամրոցին: Ասոնք, այսօր, մեր նախնիքներուն ստեղծագործ ձիրքը, գոյատեւելու անզուսպ տենչը կը պատկերացնեն:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մարսէյլի մէջ Ազատ (Արզումանեան) Փետրուար 5էն 27 կը ցուցադրէ իր գործերը, Կալըրի Անտրէ Նեկր, 25 Քուր Լըթիէն տ'Օրվ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

3.

— Վախենում եմ, որ այդ կէտում ես աւելի նրան եմ համամիտ, քան ձեզ: Դուք բոլոր բարեսիրտներդ լի էք միշտ ամենահրաշալի յոյսերով ու ակնկալութիւննե – րով եւ միշտ պատրաստ ենթադրելու, որ եթէ պատահմամբ պապական աթոռին մի բարեմիտ մարդ է ընտրուել, արդէն ամէն բան ինքնին կարգի պիտի ընկնի: Թող նա բանայ միայն բանտի դռները ու տայ իր օրհնութիւնը բոլոր շրջապատողներին, եւ ահա երեք ամիս չանցած դրախտ կը դառնայ երկիրը: Դուք ոչ մի կերպ չէք ուզում հասկանալ, որ պապը ցանկանայ էլ, չի կարող ուղղել երբեւէ արդէ վիճակը: Սկզբունքն է սխալ, ոչ թէ այս կամ այն մարդու վարմունքը:

— Ի՞նչ սկզբունք: Պապերի աշխարհական իշխանութի՞ւնը:

— Դա միայն ընդհանուր չարիքի մի մասն է: Գլխաւորն այն է, որ մի մարդու իշխանութիւն է տրուած միւսի վրայ, եւ որ նա կարող է կապել կամ ազատել: Դրանից են ծագում մարդոց մէջ ծուռ յարաբերութիւնները:

Մարտինին ձեռքերը բարձրացրեց:

— Լաւ, տիկին, բաւական է, — ասաց ծիծաղելով: — Ես ձեզ հետ չեմ վիճի, երբ դուք սկսում էք ձեր անտինոմինալիզմը: Ես համոզուած եմ, որ ձեր նախնիքը Անգլիայում անպատճառ Լեւելեր էին միջին դարերում: Բացի դրանից, ես եկել եմ ձեզ մօտ, որ խօսենք այս ձեռագրի մասին:

Ու ձեռագիրը հանեց ծոցի գրպանից:

— Մի նոր պամֆլէ՞տ:

— Մի յիմար բան, որ անիծած Ռիվարեզը երէկ ուղարկել էր կոմիտէին: Ես գիտէի, որ շուտով կպչելու ենք իրար:

— Բանն ինչո՞ւմն է: Ճիշդ եմ ասում, Ջեզարէ, անիրաւ էք: Կարելի է, որ Ռիվարեզը անախորժ մարդ է, բայց ո՛չ յիմար:

— Ա՛խ, ընաւ չեմ ժխտում, որ որոշ իմաստով նա շատ խելօք է: Բայց աւելի լաւ է կարդացէք ինքներդ:

Պամֆլէտի բովանդակութիւնը մի ծաղր էր այն վայրի բերկրանքին, որ դրկել էր Իտալիան նոր պապի ընտրութեան առիթով: Ինչպէս Բոռի գրչից ելած ամէն բան, ծաղրը խիստ կտրուկ էր ու չար: Ջեմմային գրգռում էր գրուածքի ոճը, բայց եւ այնպէս չէր կարող չխոստովանել, որ Բոռի յարձակումները իրաւացի էին:

— Բացարձակապէս համաձայն եմ ձեզ, որ գրուած է չար ու նենգ, — ասաց նա՝ ձեռագիրը սեղանին դնելով, — բայց ամէնից սարսափելին այն է, որ այդ բոլորը ճշմարիտ է:

— Ջեմմա:

— Այո, այդպէս է: Որ Ռիվարեզը սառն ու սրբդուն էակուսի տպաւորութիւն է անում, համաձայն եմ ձեզ, միայն ճշմարտութիւնը նրա կողմն է: Ի զուր էք ուզում մեզ համոզել, որ նա նպատակին չի դիպել. դիպե՛լ է:

— Ուրեմն կարծում էք, որ պամֆլէտը պէտք է հրատարակե՞լ:

— Դա արդէն բոլորովին ուրիշ հարց է: Չեմ կարծում, որ կարելի լինի տպագրել առանց փոփոխութեան: Դրանով մենք յետ կը վանէինք բոլորի համակրանքն ու գործին էլ ոչ մի օգուտ չէինք բերի: Բայց եթէ համաձայնէր մի քանի տեղ փոխելու եւ դուրս գցելու անձնական յարձակումները, կարծում եմ, որ խիստ արժէքաւոր բան դուրս կը գար: Քաղա – քական երգիծաբանութեան մի փառաւոր նմոյշ է դա: Ես գաղափար չունէի, որ նա այդպէս լաւ է գրում. ինչ որ նա գրում է, պէտք է ասուէր վերջապէս, իսկ մեզնից ոչ ոք չէր համարձակուի: Ի՛նչ սուր կերպով համեմատում է նա Իտալիան մի հարբած կնոջ հետ, որ քնքոյշ լաց է լինում գողի ուսին, մինչ վերջինս դուրս է քաշում նրա գրպանից թաշկինակը:

— Ջեմմա: Բայց դա ամէնից զզուելի կտորն է ամբողջ ձեռագրի մէջ: Ես ատում եմ այդ չար ծաղրը ամէն ինչի, ու ամէն մարդու:

— Ես էլ եմ ատում, բայց խնդիրն այդ չէ: Ռիվարեզի ոճը շատ է անախորժ, եւ ինքն էլ խիստ անդուրեկան մարդ է, բայց նա հազար անգամ իրաւունք ունի, երբ ասում է, թէ մենք հարբած ենք եկեղեցական հանդէսներով, գրկախառնու – թիւններով, սիրոյ ու ներման կոչերով, եւ թէ այդ բոլորից օգտուողը միայն սանֆեդիստներն են ու ճիզվիտները: Ցաւում եմ, որ երէկ երեկոյեան չէի եկել կոմիտէի նիստին: Ի՞նչ վճռի հասաք վերջապէս:

— Ցանկանում են ձեզ խնդրել, որ գնաք խօսէք նրա հետ ու համոզէք, որ քիչ մեղմացնի:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան իրենց հօր՝ Քերովբէ Գիզիրեանի յիշատակին 300 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Միքայէլեան Էլմաս Շիրվանեանի մահուան ի յիշատակ 50 ֆր. կը նուիրեն Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի Շաւարշ Միսաքեանի մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Հրաչ Տատեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն Եդուարդ Տատեանեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Նիկողոսեան ընտանիքէն Կարապետ Թորոսեանի յիշատակին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի ընտանեկան խնջոյքը Մարտ 3ին, Ազգային Տան սրահին մէջ:

×

ԼԻՈՆ.— Կիրակի, Մայիս 19:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ՚ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանս գտնուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ
URGENT

Ouvrières à domicile pour travail Crochet.

MAISON DIANA

Tél. : 508-46-40

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17.45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Կարճ ալիք. 48.47, 41.38, եւ 31.10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մորիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մորիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ՚ըլլայ Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱՁՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Բաւէ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱՁՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւններու հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդական կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »

ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՍԿՍԱ՞Ք ՄՏԱԾԵԼ ԱՄՐԱՆ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻՆ

Խասեան Սանուց Միութիւնը Հայաստան ճամբորդութիւն մը կազմակերպած է Օգոստոս 26էն Սեպտեմբեր 15: Յայտագիրը եւ գինը կը հաղորդուին յետագային:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՉԷՆԿԻԼԷՐԻ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

(Գրեց՝ ՍՕՆԱ ՏԷՐԷՊԷՅԵԱՆ)

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներու.—

Պ. ԹՈՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
11, Rue du Groupe Manouchian
ALFORTVILLE

Պ. ՓԱՆԻԿ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
8, Rue Raspail — ALFORTVILLE

Պ. Տ. ՏԷՐԷՊԷԵԱՆ
46, Bd. de Strasbourg — PARIS (10e)
Tél. : 206-28-23

Soirée Artistique

Organisée par
L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS

au profit de ses œuvres

Le Vendredi 8 Février à 21 heures précises Salle du Musée Guimet

6, Place d'Iéna

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան

Ուրբաթ, Փետրուար 8 ժամը 21ին

Սալ Կիմէ, 6 Փլաս տ՚Իէնա

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշափեան (ջութակ)	Օր. Ս. Պագրեան (մենակատար)
Օր. Ն. Տէմիրճեան (դաշնակ)	Օր. Է. Սէնաուի (երգ)
Օր. Ժ. Տէլէֆէր (սրինգ)	Պր. Մ. Տէյիրմէնճեան (երգ)

Տոմսերու գին 20 ֆր., Ուսանողներու 10 ֆր.

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46
MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88
CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89
CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35
Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ

Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
7
JEUDI
7 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.932
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.932

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՋԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

Հմայեակ Խոսրովեանի ճառը

Բ.

Կառավարութիւնը կը հաւաքէ Վանի շրջանի հայ երիտասարդները եւ զանոնք գնդակահարել տալէ վերջ կ'ուրանայ եղելութիւնը: Խառն յանձնախումբ մը կազմելու պատրուակով տեղւոյն վրայ կը ղրկէ Իշխանն ու Վռամեանը եւ ճամբան մորթել կուտայ զանոնք:

Այն պահուն, երբ ջարդերը ուեր կը գործեն ամբողջ երկրին մէջ եւ երբ Վանի մէջ տեղի կ'ունենայ ջարդի նախանշան այս դէպքը, կարելի՞ է խղճմտօրէն ապըստամբութիւն վերագրել Վանի Հայերուն, որ կ'ընդդիմանան յանձնելու իրենց զէնքերը եւ ընդհարում մը կ'ունենան կառավարութեան հետ: Գործուած վայրագութիւնները ո՛չ մէկ արդարացում ունին: Ո՛չ մէկ կերպով կարելի է արդարացնել Խտրնէի, Բոտոսթոյի, Ատափազարի, Պարտիզակի, Եոզղատի, Անգարայի, Կեսարիոյ եւ այլ ա՛յնքան վայրերու Հայոց ջարդերը:

Խօսրովեան ջարդերու դահ Հայերու թիւը կը հաշուէ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար հոգի, հիմնուած տեղական եւ օտար վիճակագրութեանց վրայ, իսկ Հայոց նիւթական կորուստները կը հասնին հարիւրաւոր միլիոններու: Որո՞նք են ասոնց հեղինակները: Հայե՞րը: Կը ցաւի, որ կառավարութիւնը ազգամիջեան վէճի մը հանդամանքը կուտայ այս ջարդերուն: Խորհրդարանը, մամուլն ու ընդհ. դատախազը բոլորն ալ լռութիւն պահած են: Մէկ ձայն միայն կը բարձրանար դէպի երկինք: Կիներու եւ երախաներու սրտաճմլիկ ողբերն ու կոծերն են, որ կը պոռթկային մեռելներու բացօթեայ վայրերէն, գետերու ափերէն եւ փորուած փոսերէն:

Այսպիսի ահաւոր եւ աննախընթաց վայրագութիւն մը ազգամիջեան վէճի մը հանդամանքը չէր կրնար ունենալ: Ընդհ. դատախազը լաւ կ'ընէր, որ լռէր այս կէտին վրայ, կ'եզրակացնէ հայ փաստաբանը, կարգ մը խորհրդածութիւններէ վերջ:

Դատարանը յետ խորհրդակցութեան յայտարարեր է, որ դատաւորները ո՛չ մէկ կերպով կրնան ազդուիլ ընդհ. դատախազի եւ երկու կողմերու խօսածներէն:

Այնուհետեւ կը սկսի հարցաքննութիւնը ամբաստանեալներուն, որոնք երեք հոգի էին, քայմաքամ Քէմալ եւ երկու ընկերները (որոնց անունը չէ յիշուած Ռըճէսանի նկարագրութեան մէջ): Քէմալ իրրեւ ճարպիկ փաստաբան ուրացեր է ամէն ինչ, չարունակ hաշա՛ էֆէնտիմ (քա՛ւ լիցի) կրկնելով եւ ամբաստանութիւնները հերքելով: Սակայն Նախագահը կըրցեր է չփոթեցնել զինքը եւ կարգ մը խոստովանութիւններ խլել իր ընկերներէն:

Դատավարութեան կը մասնակցէին նաեւ ուրիշ երկու Հայ փաստաբաններ, Ցակոր Պահրի եւ Աւետիս Սուրէնեան, իբրեւ պաշտպան Ջարդերու դահ կարգ մը Հայերու: Երեք ամբաստանեալներու հարցաքննութիւնը ընդհատուեր է՝ այս փաստաբաններու ուղղած կարգ մը հարցումներուն հետեւանքով:

Ուրիշ վկաներ ալ կանչուեր էին, սակայն ժամանակը ուշ ըլլալով, դատավարութիւնը յետաձգուեր է «յաջորդ Երկուշաբթի օրուան»:

Դժբախտաբար առաջին մասին պէս չունինք նաեւ դատավարութեան շարունակութիւնը պարունակող թերթը, հասկնալու համար, որ օսմանեան Պատերազմական ատեանը ի՛նչ հիմունքով մահուան դատապարտած է Պօղազլեանի քայմաքամ եւ Եոզղատի փոխ–կառավարիչ ջարդարար Քէմալը:

Ամէն պարագայի այս վճիռի ձեռք բերուելուն մէջ կարեւոր դեր կատարած են հայ փաստաբանները, մասնաւորաբար Պոլսոյ Իրաւաբանական վարժարանի դասախօս Հմայեակ Խոսրովեան:

Այս վերջինը 1909ին շահած էր Սասնոյի հայ աղէտեալներու դատը «Իհսիոն» ապահովագրական ընկերութեան դէմ:

Հմ. Խոսրովեանի անունը աւելի պիտի փայլէր 1921ին, երբ անիկա Պոլսոյ անգլիական զինուորական դատարանին առջեւ ճարտարօրէն պիտի պաշտպանէր հայակեր Ջիւանշիրի ահաբեկիչ Միսաք Թորլաքեանը եւ ազատ արձակել պիտի տար զայն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Պրիւսէլի մէջ միջին ճամբայ մը գտան

—0—

Երկար եւ դժուար սակարկութիւններէ ետք է, որ Հասարակաց Շուկայի Իններն միջին ճամբայ մը գտան եւ պիտի կարենան, Երկուշաբթի օր, մէկ ճակատ կազմած ներկայանալ Ուաշինկթընի ժողովին: Վերոյիշեալ ժողովին նկատմամբ ամէնէն վերապահը էր Ֆրանսա: Ֆրանսայի գըլխաւոր առարկութիւնն այն էր որ նման ժողովի մը մաս պէտք է կազմեն նաեւ քարիւղ արտադրող երկիրները եւ այն տպաւորութիւնը չթողուն, որ սպառող երկիրները միացեալ ճակատ կազմած են արտադրող երկիրներուն դէմ: Այս տեսակէտը հող գտաւ Պրիւսէլի մէջ եւ ի վերջոյ, որոշուեցաւ որ Եւրոպական Հաւաքականութիւնը ըսէ Ուաշինկթընի ժողովին, որ որեւէ դրական որոշում չի կրնար առնուիլ քարիւղային հարցերու մասին եւ թէ Եւրոպա կ'ուզէ իր ինքնավարութիւնը պահել, ելեկտրուժի ներքին թէ արտաքին իր քաղաքականութիւնը վարելու համար եւ թէ վերջապէս Ուաշինկթընի այս ժողովը չի կրնար խարիսխն ըլլալ տնտեսական միջազգային մնայուն նոր հաստատութեան մը, միացնելով Եւրոպան, Միացեալ Նահանգներն ու Ճափոնը:

Խօսքն ուղղելով լրագրողներուն, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը կրկնած է Ֆրանսայի վճռական որոշումը՝ ընել այնպէս որ Ուաշինկթընի ժողովը հիմնարկութեան մը բնոյթը չառնէ: «Հարկ է որոշել թէ Եւրոպա կ'ուզէ Միացեալ Նահանգներու շուքի՞ն տակ ապրիլ, թէ ոչ արեւուն եւ անոնց կողքին: Ի վերջոյ, աւելցուցած է Ժոպէր, մեծամասնութիւնը նախընտրեց կողքին ապրիլ բայց՝ արեւուն»:

Մտնելով աւելի մանրամասնութեանց մէջ, ճշդենք թէ որո՞նք են այն կէտերը, զորս Հասարակաց Շուկայի բանբերները պիտի պաշտպանեն Ուաշինկթընի մէջ:

Ա) Այս ժողովին ձգտումը պէտք է ըլլայ փնտռել խօսակցութեան լաւագոյն ձեւերը, որոնք կրնան թոյլ տալ միջազգային մակարդակի վրայ քով քովի բերելու սպառողներու բոլոր դասերը ինչպէս նաեւ արտադրող երկիրները: Պէտք է խուսափիլ որեւէ բախումէ մէկ կողմէ սպառող կարգ մը երկիրներու միջեւ եւ միւս կողմէ արտադրող երկիրներու: Պէտք է նաեւ մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձնել զարգացման ճամբու վրայ գտնուող երկիրները:

Բ) Բանբերները պիտի պարզեն այն պատճառներն ու հետեւանքները, որոնք ըստ Իններու փոփոխութիւններու ենթարկած են խնդրանքի ու մատուցումի յարաբերութիւնները եւ գիներու փոփոխութեանց իմաստը եւ պատասխանատուութեանց բաժինները այդ առընչութեամբ:

Գ) Հասարակապետութիւնը ցոյց պիտի տայ, որ Ուաշինկթընի ժողովը չի կրնար լուծել շօշափելի այն հարցերը, որոնք կապ ունին միջազգային համագործակցութեան մարզին ելեկտրուժի ճիւղին մէջ, մէկ կողմէ որովհետեւ ժողովը կարճ պիտի տեւէ, միւս կողմէ, որովհետեւ այդ հարցերուն մասին խօսող անհրաժեշտ խօսակիցները բացակայ պիտի ըլլան:

Դ) Այն հարցերը որոնց մասին կարելի է խօսիլ «միջազգային գրոյցի» ընթացքին ելեկտրուժի ճիւղին մէջ, սպառող եւ արտադրող երկիրներու բոլոր դասակարգերուն հետ կրնան հետեւեալներն ըլլալ.— Համաշխարհային տնտեսութեան վրայ ելեկտրուժի կացութեան դերը, գործակցութիւն թեքնիքաբանութեան եւ հետազօտութեան մարզին մէջ, աւելի մեծ գործակցութիւն արտադրող եւ սպառող երկիրներու միջեւ, եւայլն, եւայլն:

Ե) Ուաշինկթընի ժողովը պէտք է, ըստ Իններուն, ուսումնասիրէ մեթոտներն ու մասնակցութեան ժամանակացոյցը այն սպառող երկիրներուն, որոնք զարգացման ճամբուն վրայ են և արտադրող երկիրներու, որոնց «գրոյցը» պէտք է սկսի Ապրիլ մէկէն առաջ:

Քանի մը տողով

ՓԱՐԻԶԵԱՆ երկու շաբաթաթերթերու (Լը Փուէն եւ Էքսփրէս) նախատեսութիւնները, կամ աւելի ճիշդ «գուշակութիւնները» հաւանաբար չիրագործուին, գոնէ անմիջական կերպով: Ըստ այս թերթերուն, մինչեւ ամսուն վերջ, Մէսմէրի տեղ պիտի նշանակուէր Ժիսքար տ'Էսթէն կամ ուրիշ մը (Էքսփրէս վճռական է Ժիսքարի համար, բայց Լը Փուէն, նուազ վստահ է) բայց Ելմտական նախարարը յայտարարեց Եւրոպա 1 կայանէն թէ լաւ է ուր որ է եւ չի կարծեր թէ նախարարապետ նշանակուի 1974ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ժամանակակից գրականութեան ամէնէն փայլուն դէմքերէն՝ Ռոպէր Պրազիյաքի յիշատակը ոգեկոչուեցաւ, Փետր. 6ին, Պանթէնի դերեզմանատունը ուր թաղուած է: Պրազիյաք գնդակահարուեցաւ 1946ին, իր քաղաքական տեսակէտներուն համար, հակառակ այն խնդրագիրներուն որոնք ներկայացուեցան Տը Կոլի, Ֆրանսացի գրագէտներուն կողմէ, եւ որոնց կարգին էր նաեւ Ֆրանսուա Մորիաք:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ֆրանսացիները բողոքի ցոյց մը ըրած են Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, ապրուստի սղութեան դէմ, մանաւանդ ֆրանքի արժեզրկումով:

ԱՆԳԼԻՈՅ հանքագործներու ընդհանուր գործադուլը պիտի սկսի Շաբաթ օր, կէսգիշերին: Այս որոշումը տուաւ հանքագործներու արհեստակցական միութիւնը, որուն վարիչները կ'ուզեն խօսքէն գործի անցնիլ, մինչեւ որ կառավարութիւնը ընդունի իրենց պահանջները: Ասոնց պահանջն է աշխատավարձքի յաւելում 30–40 տոկոսի համեմատութեամբ: Կառավարութիւնը կ'առաջարկէ 16·5 տոկոսի անմիջական յաւելում, իսկ մնացեալը յետոյ: Որոշ շրջանակներու համաձայն վարչապետը թերեւս խորհրդարանական ընտրութիւններու ձեռնարկէ Փետրուար 28ին կամ Մարտ 7ին:

ՓԱԼՄԱ ՏԷ ՄԱՅՈՐՔԻ մէջ Տիգրան Պետրոսեան, որ երկու անգամ ճատրակի աշխարհի ախոյեան դարձած է, պարտութեան մատնեց հունգար Լ. Փորթիշը, իններորդ խաղին: Պետրոսեան եթէ նոր յաղթանակ մըն ալ ապահովէ, այլ մըրցակիցի մը վրայ կէս–եզրափակիչ դասին կ'անցնի, աշխարհի ախոյեանութեան մըրցաշարքին մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Մոսկուա պիտի երթայ Մարտին՝ նախապատրաստելու համար Նախագահ Նիքսընի Մոսկուա այցելութիւնը: Քիսինկէր եւ Գրոմիկօ համաձայնեցան, որ հիւլէական զէնքերու սահմանափակման խօսակցութիւններու երկրորդ փուլը սկսի Փետրուար 19ին:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը բողոքեց Հարաւ. Վիէթնամի եւ Ֆորմոզի (ազգայնական Չինաստան) զինուորական ուժերու ներկայութեան դէմ՝ Սփրաթլիի կղզիներուն մէջ: Սայկոն «անհիմն» նկատեց Փեքինի այն հաստատումը, թէ այս կղզիները Չինաստանի անբաժան մասը կը կազմեն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Պաղտատ մեկնեցաւ պաշտօնական այցելութեամբ:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբիա) Ոճրային Դատարանը տառացի կերպով հետեւելով Գուրանի օրէնքին, աջ ձեռքը կտրել տուած է Թունուզցիի մը, որ կը դատուէր գողութեան համար:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Մէսմէր, որ առջի օր հիւրն էր մամուլի կարգ մը խմբագրութեանց, յայտարարած է թէ անմիջական ձեւով չի խորհիր թէ անգործութեան հարց ծագի Ֆրանսայի մէջ ազգային չափանիշով, բայց չէ թէ տեղական հարցեր չեն ծագիր: Մէսմէր չի կարծեր նաեւ թէ հարկ ըլլայ բաժնեչափի ենթարկել վառելանիւթը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Թղթատարի կարգ մը սենտիքաներ գործադուլի զանազան հրահանգներ տուած են Փետր. 8ի, 18էն 22ի եւ 19ի համար:

ՊԵՐՔԼԻԻ համալսարանէն առեւանգուած է ամերիկեան մամուլի «արքային» (մեռած) Հիրսթի թոռը: Հիրսթ իրրեւ տիպար ծառայած էր Օրսըն Ուէլսի «Սիթիզըն Քէյն» ժապաւէնին համար:

ՇՆՈՐՀԱԼԻ՝ ԻՏԱԼԵՐԷՆ

—0—

Ներսէս Շնորհալիի կեանքն ու գործը շատոնց դարձած են հայ եւ օտար մշակութային գործիչներու հետաքրքրութեան եւ հետազօտութեան առարկան։

Օտարներէն Շնորհալիի ստեղծագործութեամբ առաջինը զբաղած են ֆրանսացի հայագէտները։ ԺԸ. դարու սկիզբները, Ժաք Վիլոտ Ներսէս Շնորհալիի «Յիսուս Որդի» մեծածաւալ պոէմը որակած է իբրեւ «Աստուածային գիրք»։ Նոյն դարու կէսերուն, Կիյոմ Վիլֆրուա հայկական, մասնաւորապէս Շնորհալիի շարականներուն մասին արտայայտուած է հետեւեալ խօսքերով.

«Հոյակապ, յուզիչ պատկերներ են, որոնք ընդունակ են ամենազօր հմայքներով առինքնելու եւ խանդաղատելու մարդոց սրտերը»։

Իսկ ԺԹ. դարու կէսերուն, ֆրանսացի այլ հայագէտ մը՝ Տիւլորիէ, Ներսէս Շնորհալիի «Ողբ Եդեսիոյ» պոէմէն կը թարգմանէ ընդարձակ հատուածներ։

Այնուհետեւ, մեր դարու 30ական թուականներուն, Վենետիկի Ս. Ղազարի տպարանին մէջ 36 լեզուով լոյս կը տեսնէ Ներսէս Շնորհալիի «Հաւատով խոստովանիմ» գործը, որ բազմաթիւ ժողովուրդներու հնարաւորութիւն կու տայ ճաշակելու հայ մեծ բանաստեղծի քնարական եւ կրօնական այդ ոգեշունչ ստեղծագործութիւնը։

Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակին առիթով, Վենետիկի Ս. Ղազարի նոյն տպարանը վերջերս իտալերէնով լոյս ընծայած է Միջնադարու մեծ բանաստեղծի հոգեւոր երգերուն ժողովածուն։

Շուրջ 6000 տողերէ բաղկացած այս հատորը, որուն մէջ չեն մտներ հեղինակին պոէմները, շքեղատիպ հրատարակութիւն մըն է, ուր Շնորհալիի ստեղծագործութիւնը առաջին անգամ ըլլալով այդքան ծաւալուն կը ներկայացուի օտար ընթերցողներուն։

Հատորը կազմած, թարգմանած եւ ներածականը գրած է Մխիթարեան բազմավաստակ բանասէր, բանաստեղծ եւ գրագէտ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, իսկ յառաջաբանի հեղինակն է՝ իտալացի հայագէտ Ուգօ Ֆազոլօ։

Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան իր ներածականին մէջ գրած է. «Մեր ընտրութիւնը եղած է շատ խիստ։ Մենք սահմանափակուած ենք այն շարականներով, որոնք աւելի վստահելի եւ վաւերական են բանաւոր եւ գրաւոր ծանօթ տուեալներով, չհաշուած այն շարականները, որոնք տարբեր ճամբով (աքրոստիկոսի կազմութեամբ) ինքնին ստոյգ են եւ առիթ չեն տար որեւէ տարակոյսի»։

Թարգմանութիւնը կատարուած է նուրբ ճաշակով, բնագրի ոգիին և արուեստին, ինչպէս նաեւ իտալերէնի նրբութիւններուն խորագիտակ մարդու ձեռնհասութեամբ։ Իտալերէն թարգմանութեան մէջ պահուած են Շնորհալիի շարականներուն պարզութիւնն ու գեղեցկութիւնը։ Կարելի է ըսել, որ իտալերէն թարգմանութիւնը հարազատ արտացոլումն է հայերէն բնագրին, այն տարբերութեամբ, որ թարգմանիչը անտեսած է բնագրին յանգերը, իտալացի ընթերցողին լաւագոյնս եւ անխաթար փոխանցելու համար շարականներու ներքին հմայքը։

Այսպէս, Իտալացիները առաջին անգամ ըլլալով, Հայր Մեսրոպ Ճանաշեանի գեղեցիկ թարգմանութեամբ հնարաւորութիւն կ'ունենան հաղորդակից դառնալու Միջնադարեան մեր մեծագոյն բանաստեղծներէն մէկուն՝ Շնորհալիի ստեղծագործութեան կարեւոր մէկ մասին։

Իտալացի նշանաւոր հայագէտ Ուգօ Ֆազոլօ հատորի յառաջաբանին մէջ ներկայացնելով Շնորհալիի ստեղծագործութիւնը եւ արժէքաւորելով թարգմանիչի աշխատանքը գրած է.

«Այս էջերուն մէջ, առաջին անգամ ըլլալով իտալերէն լեզուով մեզի կը ներկայացուի Ներսէս Կլայեցի Շնորհալիի քնարական ստեղծագործութիւնը։ Աւելի քան ութ դար է անցած այն օրէն, երբ հարեւան ազգերու հալածանքներէն տանջուած նորածին Հայաստանի մէջ (Կիլիկիա, Ա. Տ.) ապրած եւ գործած է Ներսէս Շնորհալին, պաշտպանելով քրիստոնէական հաւատքը եւ իր հայրենիքը։ Մեծապէս կարեւոր էր Շնորհալիի դաւանաբանական եւ կրօնական գործունէութիւնը, բայց նոյնքան կարեւոր էր նաեւ անոր գրականութիւնը, քանի որ ան բերաւ հայկական տաղաչափութեան եւ ոճական բազմաթիւ նորամուծութիւններ։ Անոր տաղաչափութեան ցայտուն յատկանիշները ուրիշ լեզուի մը փոխադրելու դժուարութիւնը մեծ մասամբ պայմանաւորուած էր անոր բանաստեղծութեան անբաւարար ճանաչողութեամբ։ Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան մօտեցած է այդ դժուարին խնդրին, հմտօրէն տիրապետելով ոչ միայն իր մայրենի լեզուին, այլեւ իտալերէնին, եւ կրցած է գլուխ բերել գործը։ Զանց առնելով բանաստեղծի պոէմները, թարգմանիչը ընտրած եւ իտալերէն լեզուով ներկայացուցած է այն գործերը, որոնք իրենց ինքնաբուխ զգացումով ու ոգիով, աւելի լաւ կը հաղորդեն հեղինակի քնարական շունչը։ Հոգեւոր երգերու այս հաւաքածոյին մէջ ներկայ է աստուածաբանն ու գեղագէտը։ Սակայն, բանաստեղծի ձիրքը այնպէս է, որ ոչ թէ սահմանափակած, այլ որոշ իմաստով աւելի զօրացուցած է արտայայտչական կերպարուումը։

«Քնարական զեղումը ազատ է, մշտակայ, առանց թուլացումներու։ Ս. Գրքի տուեալներն ու աստուածաբանական փաստերը կը ստանան քնարական պատկերներու ձեւ, յոյզի եւ ոգիի լուսարձակումներ։ Բանաստեղծական անսպառ գիւտերու թարմութիւնը, որ կը ծաւալի մեծ մասամբ ութ վանկանի տողերու վրայ հիմնուած ճարտարահիւս տաղաչափութեան մէջ, միայն բանաստեղծ Ճանաշեանի գրչով կրնար յաջողապէս փոխադրուիլ ուրիշ լեզուի մը։ Փառաբանութեան, օրհնութեան եւ ներբողներու շարականները կը յաջորդեն մէկը միւսին եւ մեզ կը բարձրացնեն լուսեղէն միջավայր մը, ուր կ'ապրին հրեշտակները, ուր հաւատքը լուսաւոր ներդաշնակութիւն մըն է, որուն մէջ... դաշտերը սնուցուած են արդարութեամբ, եւ անապատները գեղեցկացած են կուսական մաքրութեամբ։ Այս էջերը ողողուած են բանաստեղծի եւ սրբակեացի ոգեկան սիրոյ աւիւնով. անոր խօսքերը դեռ այսօր ալ կրնան հոգեկան սնունդ ըլլալ եւ բերկրանք պատճառել։ Ոգիի լոյսը, որ իր մէջ կը միաձուլէ միտքը եւ հաւատքը, հոգեպարար է եւ չի խամրիր ժամանակի տեւողութենէն. այս էջերը անգամ մը եւս այդ կը վկայեն»։

Այստեղ հարկ է աւելցնել, որ Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան իտալերէնի թարգմանած է ոչ միայն Շնորհալիի ներկայ ժողովածուն, այլեւ սփիւռքի հայ եւ հայրենի բանաստեղծութեան ընտիր նմոյշները, որոնց միջոցով իտալացի ընթերցողը հաղորդակից կը դառնայ հայ նորագոյն բանաստեղծութեան լաւագոյն արժէքներուն։

Շնորհալիի իտալերէն հատորեակը զարդարուած է Միջնադարու հայ մեծագոյն մանրանկարիչ Թորոս Ռոսլինի չորս մանրանկարներու վերատպութիւններով, իսկ հատորի կազմը՝ Շնորհալիի գունատիպ պատկերով։

Ա. ՏԱՅԵԱՆ

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Բ.

ՍՏԵՓԱՆ ԷԼՄԱՍ

—0—

Քաջ դաշնակահար էր, միանգամայն յօրինող։

Ստեփան Էլմասի անունը բացառիկ հանգամանք մը ունի մեր երաժշտական պատմութեան մէջ։

Արդարեւ՝ մեր ընթերցողներուն եւ մանաւանդ երաժշտասէրներուն մէջ քանի՛նե՞ր գիտեն թէ այս դաշնակահար յօրինողը միակ հայ երաժիշտը եղած է իբրեւ աշակերտը հռչակաւոր Ֆրանց Լիսթի։

Ծնած է Իզմիր 1864 թուականին։ Ծնողքը թէեւ ուզած են զայն մտցնել տարբեր ասպարէզի մէջ, բան մը որ շատերուն պարագան եղած է, սակայն ինքը կանուխէն այնպիսի հակում ցոյց է տուած հանդէպ երաժշտութեան որ վերջապէս շուրջիինները կը համոզեն ծնողքը ընթացք տալ պատանիին փափաքին, որպէսզի ղրկուի Եւրոպա, հետեւելու համար իր սիրած ասպարէզին։

Վայմար։

Երաժշտութեան մեծ կեդրոնը ուր կ'ապրէր Ֆրանց Լիսթ իր կեանքի վերջին շրջանին։ Հոն կը խուժէին զանազան երկիրներու երաժիշտ եւ երաժշտասէրներ, հանդիպում ունենալու համար հունգար մեծ վարպետին հետ։

Ան իր բնակարանը կ'ընդունէր բացի աշակերտներէ՝ արուեստասէր ընտիր հասարակութիւն մը։ Կը հաւաքուէին նուագողներ, այլ արուեստագէտներ, շարք մը ազնուական ցեղէ մարդիկ։

Մեծ վարպետը դասաւանդելու առնթեր՝ ի մասնաւորի մանրամասն բացատրութիւններ կու տար դաշնամուրային արուեստի եւ մեկնաբանութեանց մասին։

Օր մը, 1879 ամառնային շրջանին, այդ հաւաքոյթներէն մէկուն մէջ, համեստ արտաքինով տասնեւհինգամեայ պատանի մըն ալ կար, մեծ հիացող վարպետի գործերուն, համակուած Վայմարի դպրոցին գրաւիչ հանգամանքէն, որ արդէն քանի մը տարի առաջ նուագած էր նաեւ Լիսթի կտորները։

Երբ ներկաները կարգաւ ելոյթ կ'ունենան դաշնակին առջեւ, մեծ վարպետը կը հրաւիրէ նաեւ անկիւն մը նստած երկչոտ երիտասարդը, որպէսզի ինքն ալ բան մը նուագէ։ Պատանին վարանումով կը մօտենայ ստեղնաշարին եւ մէկ քանի կտոր նուագելէ յետոյ, խրախուսուած կ'անցնի ուղղակի Լիսթի գործերուն որոնց ծանօթ էր արդէն իր ծննդավայրէն։

Հունգարացի վարպետին դէմքը տարբեր արտայայտութիւն կ'առնէ եւ մօտենալով երիտասարդին՝ կը փափաքի որ շարունակէ, յետոյ զայն իր հովանութեան տակ կ'առնէ։

Ստեփան Էլմասն էր այդ պատանին։

Իր մտերիմ բարեկամ եւ կենսագիրը Պ. Յակոբ Գրիգոր, շահեկան տեղեկութիւններ տուած է մամուլին, որոնցմէ կ'օգտուինք մասամբ՝ մեր գրութեան մէջ։

Գերմանիոյ մէջ է որ Էլմասի արուեստը կը ծաղկի, զանազան քաղաքներու մէջ իր տուած նուագահանդէսներով, առաջնորդուած իր վարպետին կախարդիչ ցուցմունքներէն, որոնք էին տալ աշակերտին իւրաքանչիւր կտորի կատարման ընթացքին կիրարկելի այլ եւ այլ մեկնաբանութիւնները։

Երաժշտութեան ռոմանթիք շրջանն էր, որմէ ազդուած՝ Էլմաս թռիչք կու տայ իր արուեստին։

Մեր հայրենակիցը հանդէս կու տայ Վիէննայի մէջ, մէկ քանի այլ վարպետներու ցուցմունքներէն ալ օգտուելով։

Հիմա՝ դաշնակահարի արուեստին կը միանայ յօրինողութեան ձիրքը, քաջածանօթ այդ շրջանի երաժշտական ոճին, 1880 թուականին արդէն հազիւ տասնեւվեց տարեկան, կը յօրինէ էթիւտներու շարք մը, ձօնելով իր մեծ վարպետին, մէկ քանի տարի յետոյ ալ դաշնակի ռէ-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Նախկին յեղափոխական մըն էր, Սեբաստիոյ գիւղերէն մէկուն ջոջը, որ օր մը ձերբակալուեր ու տարիներով բանտը մնալէ ետքը կրցեր էր ազատիլ՝ իր ամբողջ հարստութիւնը մաս առ մաս կերցնելով պաշտօնեաններուն։ Գիւղը՝ իր տունը վերադառնալով թափուր գտեր էր զայն. կինը մեռած էր ու չորս զաւակները ձգեր գացեր էին հրոսախումբերու հետ։

Հարսերն ու երկու աղջիկները մնացեր էին միայն, առանց ապրուստի, գիւղացիներուն ողորմութեանը կարօտ, խարխուլ հիւղակի մը մէջ կծկտած։ Նախկին ջոջը մեկներ էր Պոլիս, բեռնակրութեամբ ստակ ճարելու իրեններուն, մինչեւ որ, օր մը լուր առեր էր թէ Քիւրտերը եկած աւարի տուած էին իրենց գեղը եւ աղջիկներն ու հարսերը հափշտակած։ Հիմա ա՛լ միս մինակ էր աշխարհի երեսը, միս մինակ Ս. Գիրքին հետ, զոր թեւին տակ կը պտըտցնէր։

Երբ մօտեցայ շրջանակին, Սեբաստացին Սաղմոսներէն գլուխներ կը կարդար, որոնք ինք զատեր ու նշանակեր էր։

«Ջուրի պէս թափուեցայ, կ'աղաղակէր, զինքը երկիւղածութեամբ մտիկ ընողները յուսահատ նայուածքով մը պարուրելով, Ջուրի պէս թափուեցայ ու ամէն ոսկորներս քակուեցան, սիրտս մոմի պէս եղաւ, հալեցաւ փորիս մէջ։

«Չորցաւ իմ ուժս հողէ ամանի մը պէս, ու լեզուս քմացս փակաւ, եւ զիս մահուան հողը դրին։

«Վասնզի շուները չորս կողմս առին, չարերուն ժողովքը զիս պատեցին ձեռքերս ու ոտքերս ծակեցին։

«Իմ ամէն ոսկորներս կրնամ համրել, անոնք կը նային՝ կը տեսնեն զիս։

«Իմ անձս սուրէն ազատէ՛ ու կեանքս՝ շանը ձեռքէն։

«Յոգնեցայ ես կանչելէն, կոկորդս ցամքեցաւ, աչքերս նուաղեցան իմ Աստուծոյս սպասելէն»։

Ու խեղճ ծերունի «Տէր Հայր»ը սկսաւ լալ...։ Յուզմունքը տիրեց ամէնուն վրայ, իրենց ամբողջ տառապանքը երեւցաւ նորէն իր ողբերգական կերպարանքովը եւ վաղուան սարսափը նորէն ցնցեց զիրենք։

— Աղօթե՛նք, աղօթե՛նք, գոչեցին միաբերան. Տէր Հայր, ժամերգութիւն մը ըրէ մեզի։

Սեբաստացին գիրքը գոցեց, աչքերը սրբեց եւ ըսաւ.

— Այո՛, երեսնիս դէպի Արեւելք դարձնենք ու աղօթենք։

Ամէնքս շարուեցանք վրաններէն քիչ մը անդին դաշտին մէջ, Հիմէթ լերան դիմացը։ Հեռուն հոյակապ կը բարձրանար աչքերուս առջեւ Ակրոպոլիսը, որուն Բանթէլիկեան մարմարները կ'ոսկեզօծուէին Սալամինայի ետեւ մարը մտնող արեւուն ճառագայթներէն։

Արարողութիւնը այնքա՜ն սրտաշարժ, շրջանակը այնքա՜ն վեհափառ ու տպաւորիչ էր որ խորին յուզում մը պատեց, պաշարեց մեզ երբոր աղօթքները սկսան։

Սեբաստացի ծերունին, մեր շարքերէն քանի մը քայլ անդին կեցած էր. թեւերը տարածած, խուզարկու, աղաչաւոր նայուածքը դէպի վեր, ի զո՛ւր փնտռելով։ Ան, որուն կ'ուղղէր իր պաղատանքները։ Եւ ինծի կը թուէր թէ Մովսէսն էր անիկա, անապատին մէջ, Փարաւոնի երեսէն փախչող իր ժողովուրդին հետ։ Ատեն ատեն պարթեւ հասակը կը խոնարհէր, ծունկի կուգար, կը տարածուէր գետնին վրայ ու հողը կը համբուրէր, եւ իր ետեւ կեցող բազմութիւնն ալ կ'իյնար, երեսը գետնին, յանկարծ գլխուն լախտի հարուած մը ստացողի պակուցումով։

Մութը տիրեց կամաց կամաց, արեւը աներեւոյթ եղաւ Պելոպոնէսի լեռներուն ետեւ. Հիմէթի մանուշակագոյն կատարները սեւցան եւ Պարթենոն կորսնցուց իր շողշողուն փայլը։

Անոնք կը շարունակէին իրենց աղօթքները, ծնրադրութիւնները, ցաւատանջ ելեւէջները։

«Տէ՛ր ողորմեա, Տէ՛ր ողորմեա...»։

Գիշերը հասած էր, աստղերը կը փայլէին ու մութին մէջ բազմութիւնը պատառ պատառ եղած սուսերի մը կը փոխուէր։ Տիփլիկցիները իրենց մեռած սրուականի դէմքով, Մշեցիները իրենց ձերմակ վիրակապերով, ա՛լ ճիւաղներու կը նմանէին։

Առասպելական չարաշուք կախարդներու համախմբում մըն էր կարծես որ խաւարին մէջ, չըլլալիք, ցնորական ադէտք մը կը նիւթէ։

Ու աղօթքները, տէր ողորմեաները, ծնրադրութիւնները, հառաչանքները կը շարունակուէին անդադրում։

Ալ յափշտակման, վերացումի, հիացութեան ոլորտներուն մէջ բռնուած, կը քշուէին, կը տարուէին անդիմադրելի, անձնաթող։

— Աստուա՛ծ, լոյս մը ցուցուր...

(Շար. – 31)

սիթալ մը իր իսկ գործերէն բաղկացած յայտագիրով:

Գերման երաժշտական պարբերաթերթ մը կը գրէ թէ այդ գործերը որոնք ձօնուած էին Ֆրանց Լիսթի, արժանի էին այս վերջինին գնահատութեան:

Այնուհետեւ եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ յաջորդաբար կուտայ նուագահանդէսներ, փայլուն յաջողութեամբ: Տեղական թերթեր զինքը կը դասեն ժամանակակից մեծ վիրթիւոզներու շարքին, գրուատիքն ալ ընելով իր ստեղծագործութեանց: 1900ական թուականին արդէն դասուորուած էր քաջանուագներու շարքին:

Այդ թուականին՝ իր յայտագրին մէջ կ'երեւի նաեւ հայկական պար մը, որու մասին կը խօսի Ժուռնալ տէ Տէպա:

Այնուհետեւ կը հաստատուի Ժընեւ:

Անկերեւ է որ էլմասի ներշնչման մղիչ ուժը եղած է Շոփէն, անոնց կարգին՝ Շուման եւ Լիսթ:

Գլխաւորաբար նկատելի են իր էթիւտները, որոնց մէկ քանին, ինչպէս նաեւ մէկ քանի նոքթիւրններ ձեռքի տակ ունինք, անոնք ցոյց կուտան իսկական արուեստագէտի հոգեվիճակ մը:

1935 թուականին մեր նուագահանդէսներէն մէկուն մէջ՝ Գոհարիկ Ղազարոսեան նուագեց իր Քոմփլէնթը:

Ստեփան էլմաս ինքնուրոյն եւ տարօրինակ կարծիք մը կը յայտնէ դաշնակի մասին, որ խորհրդածութեանց տեղի կուտայ:

Դաշնակը նկատելով իբրեւ լիակատար գործիք, կ'ըսէ թէ օփերայով, կամ մեղեդիներով արտայայտուած երաժշտութիւն մը այնքան չի գրաւեր երաժշտական մտածում մը քան թէ միայն դաշնակը: Կ'ըսէ թէ բառերը երբ երաժշտութեամբ կ'արտայայտուին՝ երաժշտական մտքի զօրութիւնը կը կորսուի, այսինքն՝ մարդ միայն նուագով պէտք է ըմբռնէ թէ ինչ ըսել կ'ուզուի որուն պէտք չէ որ բառերը օգնութեան գան:

Այս մէջբերումը կ'օգտագործենք Յակոբ Գրիգորի ուղղած իր մէկ նամակէն, որ նոյնպէս ընդգծած է Ցիցիլիա Բրուտեան վարպետին կենսագրականին մէջ:

Փարիզի մէջ տուած իր նուագահանդէսներուն առթիւ անվերապահ գովասանքը կ'ընեն իրեն Լա Նասիոն, Լ'Էօրոփ-Արթիսթ եւ այլ թերթեր, նշելով մանաւանդ իր գործերը՝ Պալլատ, Էնփրոփթիւ, Փրէլիւտ, եւայլն:

Դժբախտաբար իր տպուած գործերը սպառած են, եւ հրատարակչական տուները վերստին չեն հրատարակած զանոնք եւ դժուար է գտնել ամբողջական հաւաքածոն: Անոնցմէ մէկ քանին հրատարակութեան տուաւ վերստին Ցիցիլիա Բրուտեան, Երեւանի մէջ:

Ձնայելով որ էլմասի համբաւը ծագեր է օտար շրջանակի մէջ, բայց իր մտերիմ գրութիւններու մէջ, ինչպէս կը վկայէ Գ. Յակոբ Գրիգոր, դաշնակահարը ցոյց կուտայ իր անկեղծ Հայու եւ հայրենասէրի զգացումները:

Անոնք կը փոխուին հիացումի եւ խանդավառութեան երբ կ'անդրադառնան Հայաստանի կազմաւորման եւ ծաղկումին:

Երբ կ'իմանայ Երեւանի երաժշտանոցի հիմնարկութիւնը, կը խնդրէ որ իր գործերը ղրկուին հոն. կ'ըսէ թէ իր ծանօթացումը հայրենիքի մէջ շատ աւելի ուրախութիւն պիտի պատճառէ իրեն քան թէ եւրոպական թերթերու գովասանքները:

Ինչպէս շատ արուեստագէտներու պարագան է, Ստեփան էլմասի վերջին տարիները դառնութեան շրջան մըն են:

Կը խանգարուի լսողութիւնը որ պատճառ կ'ըլլայ չշարունակելու իր շրջապտոյտները:

Զարմանալի եւ ցաւալի պարագայ մըն է արդարեւ նկատելը թէ 1925էն սկսեալ երբ հոծ գաղութ մը ունէինք Փարիզ, չկրցանք ունենալ Ստեփան էլմասի ներկայութիւնը:

Կը ցաւի որ հնարաւորութիւն չունի Երեւան այցելելու, ոչ ալ հայաշատ որեւէ գաղութ: Բաց աստի՝ ժամանակներն ալ փոխուած են եւ հրատարակչական տուներ երբ շատ առատաձեռն եղած են երաժիշտներու հանդէպ՝ հիմա անտեսական պատճառներով չեն վերհրատարակեր իր գործերը որոնցմէ շատեր մնացեր են անտիպ: Յիշենք որ կարգ մը ձեռագիրներ ալ կորսուած են Իզմիրի աղէտին պատճառաւ: Բարեբախտաբար Երեւանի մէջ կրկին Ցիցիլիա Բրուտեանի ջանքերուն կը պարտինք անոնցմէ մէկ քանիին հրատարակութիւնը, իր կենսագրականին մէջ:

Ծերացած՝ օտար շրջանակի մէջ միայնակ, կը փակէ աչքերը 1937 Օգոստոսին, Ժընեւ:

Մահուան լուրը տուող թերթին մէջ կը կարդացուի «Մտերիմ յուղարկի արարողութիւն, ո՛չ ծաղիկ դրկել, եւ ոչ ալ սուգ բռնել···»:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ՊԱՇՏԵՑԻՆՔ ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՆ՝ ԻՐՄՈՎ

—0—

ԵԴ. ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—0—

Դաղերումէն բէզարիլ իմ···

Տխրութեան եւ ափսոսանքի զգացումներ զիրար կը հրմշտկեն այս գիծեր: Կարդացի «Յառաջ»ի Յունուար 25ի առաջին էջին վրայ լոյս տեսած Տխրութիւնը: Մահը խլած էր այս անգամ հայ ուսուցիչ մը, մեր ուսուցիչը՝ Պր. Տամնապետեանը: Այսպէս կը կոչէինք զինք:

Յաճախ դժուար կ'ըլլայ հաշտուիլ մահուան գաղափարին հետ, մանաւանդ, երբ մահուան հրեշտակը անխնայ կը կտրէ կեանքին թելը այնպիսի հոգիներու, որոնք տակաւին չեն սպառած իրենց կեանքին իմաստը ամբողջացնող կարգ մը իրագործումները: Դաժան է մահը եւ յղի՝ կեանքը, իր մէջ պարունակող այլազան անակնկալներով:

Տխրութիւն մը կայ այս գիծեր ներաշխարհիս մէջ: Պր. Տամնապետեան ոչ եւս է: Սոփուած կը հաշտուիմ իրականութեան հետ ու մտովին կը փոխադրուիմ դէպի ետ՝ տասնըհինգ տարիներ առաջ, երբ Դպրեվանական մեր ուսանողական շրջանին, հաճոյքը կ'ունենայինք ապրելու շնչող ներկայութիւնը հայ գրականութեան մեր ուսուցչի, որուն կեանքն ամբողջ եղաւ ապրում մը հայ արժէքներու հետ:

Յիշողութեանս մէջ կը պատկերացուի սա պահուն մեր դասարանը: Ամպիոնի ետին նստած է ինք՝ վաւերական աշուղագէտը, Եդուարդ Տամնապետեան, որ կը խօսի, կը պատմէ, կը վերլուծէ դէմքեր ու դէպքեր՝ միջնադարեան հայ գրականութենէն: Իւրաքանչիւր դասաժամ նորութիւն մը կը բերէր մեզի: Յաճախ երկար կանգ կ'առնէր աշուղի մը, գուսանի մը մէկ տողին կամ մէկ բառին վրայ ու կը խորասուզուէր անոր վերլուծումին մէջ: Համակ ապրում ու կեանք կը դառնար Պր. Տամնապետեան, երբ կը խօսէր աշուղական գրականութեան մասին: Պաշտամունք ունէր Սայաթ Նովայի հանդէպ: Զգացում մը, զոր կըրցաւ փոխանցել մեզի՝ աշակերտներուս: Պաշտեցինք Սայաթ Նովան՝ իրմով: Մինչեւ հիմա ականջներուս մէջ կ'արձագանգեն այն բառերը, զորս կը կրկնէր մեր սիրելի ուսուցիչը՝ դասի պահերուն.

Աշխարըս մէ փանջարա է, — թաղերումէն
բէզարիլ իմ.
Մըտիկ տուողըն կու խուցուի, —
Դաղերումէն բէզարիլ իմ···

Շատ կը սիրէր Սայաթ Նովայի այս տողը, որ դարձած էր գրեթէ յանկերգ մը: Զայն կը կրկնէր միշտ:

Ինչո՞ւ: Այժմ կը մտածեմ ու կը ջանամ վերլուծել զայն: Արդեօ՞ք անոր համար էր, որ իր կեանքին շատ մօտ կը զգար զայն. արդեօ՞ք անոր մէջ չէր տեսներ իր բովանդակ կեանքի ընթացքին ապրած ալեծուփ օրերը, որոնք իր հոգին եւ ամբողջ էոյթը կը համակէին Ֆրիկի ըմբոստութեամբ, Սայաթ Նովայի արդարամտութեամբ: Երկրպագուն էր ան Մեծասքանչի խորանին: Անխախտ՝ իր համոզումներուն եւ սկզբունքի հարցերուն մէջ, ան խիստ էր եւ անզիջող իր տեսակէտներուն մէջ: Կեանքը փանջարա մըն էր իրեն համար ու ինք՝ փանջարայէն դուրս նայող անկաշառ Հայը եւ գրականագէտը, որ ի տես՝ իր շուրջ ու իր դէմ գոյութիւն ունեցող երեւոյթներու դաղերումէն բէզարիլ էր···

Վաւերական մտաւորական եւ կրթական վաստակաւոր մշակ՝ Եդուարդ Տամնապետեան, իբրեւ իմացական ժառանգութիւն կը ձգէ բանասիրական եւ գրական քննադատական բազմաթիւ արժէքաւոր յօդուածներ, որոնք սփռուած են պարբերական մամուլի մէջ, ինչպէս նաեւ հայերէն լեզուի քերականութեան գրքի մը ձեռագիրները: Երանի թէ այդ բոլորը ամփոփուէին առանձին ժողովածուի մը մէջ:

Եդուարդ Տամնապետեանի մահով հայ աշուղագիտական գրականութիւնը կը կորսնցնէ իր մասնագէտներէն մէկը, իսկ սփիւռքի Հայութիւնը՝ իրաւ մտաւորական մը:

Յարգանք իր յիշատակին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ–ՏԸ–ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

—0—

Ճարտարարուեստական այս փոքրիկ քաղաքը Լիոնէն 30 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի եւ ունի բազմաթիւ մեծ ու փոքր գործատուներ. երկու մեծագոյններն են ելեկտրական եւ հեռաձայնի թելեր արտադրող (Թրեֆիմեթօ) ու Ի. Մէ. Խա. գործատուները, որոնց բանուորներուն թիւը շուրջ 5000ի կը հասնին: Հայերը ընդհանրապէս այս զոյգ գործատուները կ'աշխատին: Մեր երիտասարդներէն շատեր լաւ դիրքերու եւ պաշտօններու տիրացած են:

Հայութիւնը Փոն–տը–Շէրի հաստատուած է 1923էն ի վեր. փոքրաթիւ գաղութը ունեցած է իր սեփական եկեղեցին եւ դպրոցը. այս վերջինոյն շնորհիւ մանուկներ եւ պատանիներ հայերէն գրել–կարդալ սորված են: Գաղութը ունի իր Ազգային Միութիւնը, որ կը զբաղի եկեղեցիի եւ դպրոցի խնդիրներով: Ազգ. Միութիւնը ժամանակին գնած է 2000 քառակուսի մեթր հող մը. այս հողին վրայ, կանգնած է եկեղեցին. կայ նաեւ սրահ մը, որ շինուած է բարեսէր եւ ազգասէր հայրենակիցներու լումաներով:

Հին վարչութեան կողքին, այժմ, կեանքի կոչուած է նոր յանձնախումբ մը՝ կազմուած մեծ մասամբ երիտասարդներէ: Յանձնախումբը կոչ կ'ընէ մեր բարեսէր ազգայիններուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ օգնեն Ազգ. Միութեան՝ իր պարտքերը փակելու եւ բացառիկ ծախքերը հոգալու: Յոյս կայ, որ մօտ ատենէն բացումը կատարուի սրահին:

Դրամական նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

AREGUIAN ACHOD
7, Rue de la Chaîne, 38230 CHARVIEU

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

3.

— Ի՞նձ: Բայց ես նրան հազիւ եմ ճանաչում: Բացի դրանից, նա ատում է ինձ: Ինչո՞ւ համար հէնց ինձ յանձնեցին նրա հետ խօսելը:

— Պարզապէս, որովհետեւ այսօր ուրիշ ոչ ոք ազատ չէր: Բացի դրանից, դուք ուրիշներից աւելի զուսպ էք, աւելորդ խօսքեր չէք ասի նրան, ոչ էլ կը սկսէք հայհոյել, ինչ որ անելու է մեզնից ամէն մէկը:

— Անշուշտ՝ ոչ: Լաւ. գնամ տեսնեմ, քանի որ ցանկանում էք, թէեւ յաջողելու յոյս չունեմ:

— Իսկ ես համոզուած եմ, որ կը յաջողեցնէք, եթէ ուզենաք: Նրան ասացէք, որ ամբողջ կոմիտէն հիացած է յօդուածից՝ գրական տեսակէտով: Դա կը փափկացնի նրա տրամադրութիւնը. միւս կողմից էլ կատարեալ ճշմարտութիւն է դա:

×

Բոռը նստած էր իր սեղանի մօտ, որի վրայ շատ ծաղիկներ կային, եւ մտածկոտ նայում էր հեռուն, ծնկին բռնած մի բաց նամակ: Նրա ոտների տակ պառկած բրդոտ խոշոր շունը բարձրացրեց գլուխն ու հաչեց, երբ Ջեմման բախեց դուռը: Բոռն արագ բարձրացաւ ու խիստ ձեւականութեամբ բարեւեց նրան: Ու նրա դէմքը կոշտ ու անկարեկիր մի արտայայտութիւն ընդունեց:

— Շատ բարի էք դուք, — ասաց նա մի պաղ շեշտով: — Եթէ ինձ յայտնած լինէիք, որ հետս խօսել էք ուզում, ես ինքս ձեզ կը հանդիպէի:

Ջեմման տեսնելով, որ իր շուտով կորչելն ու ռադ լինելն է նա ցանկանում պարզապէս, շտապեց յայտնելու իր այցի պատճառը: Բոռը կրկին գլուխ տուեց եւ աթոռ առաջարկեց:

— Կոմիտէն ինձ յանձնեց մանել ձեզ մօտ, — ասաց նա, — կարծիքների մի քանի տարաձայնութիւններ են առաջացել ձեր պամֆլետի առթիւ:

— Այդպէս էլ սպասում էի:

Ժպտաց ու նստեց տիկնոջ դէմ՝ պաշտպանելով իր դէմքը լոյսից՝ ոսկեծաղկի ամանի յետեւը:

— Անդամների մեծ մասը այն կարծիքին են, որ գրական տեսակէտից ձեր պամֆլետը խիստ նշանաւոր աշխատութիւն է թէեւ, բայց իր արդի ձեւով անյարմար է տպագրութեան: Վախենում են, որ ձեր խիստ յարձակումները վիրաւորեն ու ետ մղեն շատերին, մինչդեռ նրանց օգնութիւնն ու ձեռնտուութիւնը շատ կարեւոր է կուսակցութեանը:

Բոռը ամանից դուրս քաշեց մի ոսկեծաղիկ եւ սկսեց պոկել սպիտակ թերթիկները մէկը միւսի յետեւից: Երբ Ջեմմայի աչքովն ընկաւ տղայի նուրբ ձեռքի այդ շարժումը, թերթիկներ պոկելիս, մի տարօրինակ զգացում եկաւ վրան. կարծես մի տեղ մի ժամանակ արդէն տեսած լինէր այդ շարժումը:

— Իբրեւ գրական երկ, իմ բրոշիւրը ոչ մի արժէք չունի — նկատեց նա մեղմ ու սառն: — Գեղարուեստից ոչինչ չհասկացող մարդիկ միայն կարող են հաւանել, իսկ ինչ վերաբերում է բովանդակութեան վիրաւորիչ լինելուն, հէնց դա է եղել իմ ձգտումը:

— Շատ լաւ եմ հասկանում. բայց վիրաւորում էք ոչ նրանց, որոնց հարկաւոր է:

Ռիվարեզը ցնցեց ուսերը ու ծաղկից մի թերթիկ առաւ շրթունքին:

— Կարծում եմ, որ սխալւում էք. հարցն այսպէս է. ի՞նչ նպատակով կանչեց ինձ ձեր կոմիտէն: Ենթադրում եմ, որ մերկացնեմ ու ծաղրի ենթարկեմ ճիզվիտներին: Ահա՛ եւ կատարում եմ իմ պարտաւորութիւնը, ի հարկէ, ինչպէս կարողանում եմ:

— Եւ ես կարող եմ ձեզ վստահացնել, որ ոչ ոք չի տարակուսում ո՛չ ձեր կարողութեան, ոչ էլ ձեր բարի կամքին: Կոմիտէն միայն վախենում է, որ ազատական կուսակցութիւնը կարող է ձեր պամֆլետը վիրաւորական համարել իր հասցէին. քաղաքացի գործաւորները նոյնպէս կը կորեն իրենց բարոյական աջակցութիւնը: Դուք աչքի առաջ էք ունեցել միայն սանֆեդիստներին, բայց ընթերցողներից շատերը ձեր խօսքերը յարձակում են համարելու ուղղակի եկեղեցու վրայ ու նոր պապի, որը քաղաքական տակտիկայի տեսակէտից բոլորովին ցանկալի չէ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.—

Այրի Տիկին Արշակ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ազատուհի Աս – տուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեան, այրի Տիկին Ժանէթ Սամուէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սամուէլեան եւ զաւակ – ները, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Հրանոյշ Ազատեան, այրի Տիկին Նազենիկ Տարաքճեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Սամուէլեան, Գազանճեան, Գարագաշեան եւ Գաւրեան, Ասլանեան ընտանիքներն ու պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 5ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան, իր բնակարանը, Սէն–Միթր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Հինգշաբթի, Փետր. 7, ժամը 9.30ին Սէն Ժերոմի Հայոց եկեղեցին: Մարմինը կ՚ամփոփուի իր ընտանեկան դամբարանը, Սէն Ժերոմ:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի եւ ընտանիքին ինչպէս նաեւ Սամուէլեան ընտանիքին (Մարսէյլ):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Յարութիւն Քէֆէլեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Քէֆէլեան եւ զաւակները եւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Ոսկեան Գալայճեան եւ զաւակը Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ճունկուրտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Քրիսթինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր–Վարդանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – գստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Փետր. 10, առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց տարաբախտ կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ քոյրին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր–Վարդանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Փետր. 9, տօն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորին Մարտիրոսին եւ չորեքտասան զինուո – րացն: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Տէր եւ Տիկին Արամ Աչըքկէօզեան եւ իրենց զաւակը՝ Ժերար, 82 Պուլվար տը Փիքփիւս, Փարիզ 12րդ կը հաղորդեն իրենց բարեկամներուն եւ ծանօթներուն թէ վարչական որոշումով փոխուած է իրենց մականունը եւ յետ այսօրիկ կը կոչուին՝

ԱՐԱՄ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնէն, Տէր եւ Տիկին Կ. Փափազեան 50 Փր. կը նուիրեն իրենց շատ սիրելի «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նախապետ Ալալէմեեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Մալվինէ Խասպալեան կը նուիրէ 200 Փր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Փր. «Յառաջ»ի:

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Թաթուլ Ինճէեան 50 Փր. կը նուիրեն «Եռանդ»ին:

×

Յարութիւն Փափազեանի մահուան առթիւ, Տիկին Էլիզ Քէօսէեան եւ զաւակները 200 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի:

Նոյն տխուր առթիւ Տիկին Մարի Տուտի–Փափազեան եւ Տէր եւ Տիկին Մալավալի 200 Փր. կը նուիրեն, փոխան ծաղկեպսակի Կապ. Խաչի օգտին. կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ՚ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանս գտնուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար – տաւորիչ է: Ներկայ կ՚ըլլայ Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կամաւորներու ընդհանուր ժողովը Կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պանեօ – Քաշանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի (Փետր. 7) ժամը 21ին Տիկին Գարաօղլանեանի բնակարանը, 22 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝
Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Բաալ

SERGE DER MATHEOSSIAN
ANDRE ARAM PAPAZIAN
ALEXANDRE YERAMIAN
et 4 autres musiciens
vous proposent :

PARADOXE

L'ORCHESTRE DE VOS :
Galas, bals, mariages, Soirées, Anniversaires, Réveillons, etc...

738-37-94 SERGE MATHE chanteur-compositeur
847-59-14 ANDRE A. PAPE, Bassiste — auteur-parolier
738-34-40 YOHANN ALEXANDRE, Pianiste-compositeur, arrangements

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ
URGENT
Ouvrières à domicile pour travail Crochet.
MAISON DIANA
Tél. : 508-46-40

Le Tournoi
1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h. à 24 h. Discothèque
PRIX D'ENTREE 15 F. consommation comprise
Tél. : (le Dimanche)
GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ
Ամէն կիրակի ժամը 16էն 24
Մուտք՝ 15 Փր. խմիչք՝ մէջը
Հեռաձայն (Կիրակի օրերը)
ԺԵՐԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874–29–30

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդացին կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Soirée Artistique

Organisée par
L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS
au profit de ses œuvres
Le Vendredi 8 Février à 21 heures précises Salle du Musée Guimet
6, Place d'Iéna

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան

Ուրբաթ, Փետրուար 8 ժամը 21ին
Սալ Կիմէ, 6 Փլաս տ'Իէնա

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշափեան (ջութակ) — Օր. Ս. Պագրեան (մենապար)
Օր. Ն. Տէմիրճեան (դաշնակ) — Օր. Է. Սէնաուի (երգ)
Օր. Ժ. Տէլէֆէր (սրինգ) — Պր. Մ. Տէյիրմէնճեան (երգ)

Տոմսերու գին 20 Փր., Ուսանողներու 10 Փր.

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46
MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88
CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89
CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35
Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
8
VENDREDI
8 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.933 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.933

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Լ. Պ. Ղ. Ղարիբջանեանի Զեկուցումը)

—0—

Ա. ԴԷՊԻ ՌՈՒՍԱՑՈՒՄ

Յունուար 29ին տեղի ունեցեր է Հայաստանի Կոմկուսի Երեւանի կազմակերպութեան 34րդ կոնֆերանսը՝ Գերագոյն սովետի նիստերու դահլիճին մէջ: Նոյն օրը կայացեր է նաեւ կուսակցութեան Երեւանի նորընտիր քաղաքական կոմիտէի (քաղկոմ) առաջին պլենումը (լիակատար նիստ): Առաջին քարտուղար վերընտրուեր է Լ. Պ. Ղարիբջանեան:

Սով. Հայաստան օրաթերթի Յունուար 30ի եւ 31ի թիւերուն մէջ հրատարակուած են կոնֆերանսի մանրամասնութիւնները:

Վերջին երեք տարիներու «հաշուետու զեկուցում»ը տուեր է Երեւանի քաղկոմի առաջին քարտուղար Ղարիբջանեան:

Արդիւնաբերական ձեռնարկներու մէջ ձեռք բերուած դրական յաջողութեանց կարգին, քարտուղարը կը մատնանշէ նաեւ թերութիւնները, որոնց «հիմնական պատճառներից մէկը կոլեկտիվներում աշխատանքային ցածր կարգապահութիւնն է»: Բնակարանային հարցը Երեւանի մէջ «մնում է. որպէս սուր պրոբլեմ» հազարաւոր ընտանիքներու համար: Բնակարաններու ճիշդ բաշխումին մէջ շատ են խախտումները, «որը առաջ է բերում աշխատաւորութեան արդարացի դժգոհութիւնը»: Մայրաքաղաքի ջրամատակարարման բարելաւման համար ծախսուեր է աւելի քան 15 միլիոն ռուբլի, սակայն «դեռեւս շատ անելիքներ կան»:

Երեւանի մէջ կը գործեն 110 գիտահետազօտական ձեռնարկներ, որոնք իրենց աւանդը կը բերեն հայրենական գիտութեան զարգացման: Սակայն շատ տեղեր «ղեկավարման ցածր մակարդակ»ի պատճառաւ տեղ գտած են թերութիւններ:

Յանցագործութիւններու դէմ մղուող պայքարը բաւարար չէ: «Քաղաքում տեղի են ունենում այնպիսի վտանգաւոր յանցագործութիւններ, ինչպիսիք են սպանութիւնը, մարմնական վնասուածքները, հանրային ունեցուածքի յափշտակումները եւայլն»:

Այս վերջին կէտը մտահոգիչ հանգամանք է ստացած «Լենինեան, Շահումեանի եւ Օրջոնիկիձէի շրջաններում, առեւտրի, կենցաղ սպասարկման ցանցում, թեթեւ եւ սննդի արդիւնաբերութեան մի շարք ձեռնարկութիւններում, շատ են յաւելագրումները շինարարութիւնում, տրանսպորտում եւ այլուր»: Քարտուղարը կը բացատրէ «հանրային ունեցուածքի յափշտակումներ»ու պատճառները:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին աշխատաւորներու «կոմունիստական դաստիարակութեան գործում» մեծ յաջողութիւն է արձանագրուած: Քաղաքական գրականութեան լոյս ընծայումը աւելցեր է 25 տոկոսով: Հրատարակուեր են մարքսիզմի դասական աշխատութիւններն ու Լենինի երկերը:

Կուսակցական մարմինները զգալի աշխատանք են կատարած «աշխատաւորութեան սովետական հայրենասիրութեան եւ ինտերնացիոնալիզմի, ռուս մեծ ժողովրդի, ինչպէս նաեւ սովետական միւս բոլոր ժողովուրդների նկատմամբ սիրոյ, յարգանքի, բարեկամութեան ու եղբայրութեան ոգով դաստիարակելու ուղղութեամբ»:

Վերջին տարիներուն «Հայաստան» հրատարակչականը հայ գրողներու ստեղծագործութեանց հրատարակման հետ միասին «աւելի մեծ ուշադրութիւն է դարձնում եղբայրական ժողովուրդների եւ յատկապէս ռուս մեծ ժողովրդի գրականութիւնից կատարուող թարգմանութիւններին»: Ռուս գրողներու գործերը կը կազմեն Հրատարակչութեան 1873–74ի «թեմատիկ պլաններում» թարգմանուող գեղարուեստական գրականութեան ընդհանուր ծաւալի 35–40 տոկոսը:

Սփիւռքի մամուլը քանիցս արձագանգ հանդիսացաւ Կրեմլինի ռուսացման քաղաքականութեան, որ վերջին տարիներու ընթացքին շեշտուեցաւ Խ. Միութեան ոչ-ռուս Հանրապետութեանց, մասնաւորաբար Ուկրայինայի, Պալթեան երկիրներու, Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան վարիչ մարմիններուն մէջ Ռուսներու տեղաւորումը պերճախօս փաստն է այդ քաղաքականութեան: Ի՞նչ կը նշանակէ Կոմկուսի Կեդրոնական Կոմիտէի Ա. քարտուղար Ա. Քոչինեանի կողքին Անիսիմովի մը իբրեւ Բ. քարտուղար նշանակումը: «Մոսկուայի աչք»ը տիրապետող դեր կը կատարէ Հայաստանի ներքին կեանքին մէջ, ուր երեւան եկող ազգային զգացումները կը նկատուին իբրեւ «կեդրոնախոյս ձգտում», զոր պէտք է մեռցնել իր սաղմին մէջ:

Ի՞նչ կը նշանակէ Երեւանի Կոմկուսի քաղկոմի Ա. քարտուղար Ղարիբջանեանի Զեկուցման մէջ ռուս մեծ ժողովրդի, ռուս գրողներու գործերուն վրայ դրուած բացառիկ ու հիացողական շեշտը:

Բազմաթիւ ուրիշ փաստեր կան ռուսացման քաղաքականութեան մասին: Տեղը չէ թուելու զանոնք:

Սակայն տեսնե՛նք թէ ուրիշ ինչե՛ր կ՚ըսէ Ղարիբջանեան իր Հաշուետու Զեկուցման մէջ, որ կը գրաւէ Սով. Հայաստանի Յունուար 31ի տասնըմէկ երկար, մանրատառ սիւնակները:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Նորէն Պատանդի խնդիր

—0—

Քուէյթի ճափոնական դեսպանատան մէջ է, այս անգամ, որ Պաղեստինցի եւ ճափոն ահաբեկիչներ 16 պատանդ կը պահէին, Չորեքշաբթի օր: Ահաբեկիչները իրենք զիրենք կը ներկայացնէին իբրեւ անդամներ «Գրաւեալ Հողերու Որդիներու Կազմակերպութեան» եւ «Ճափոնական Կարմիր Բանակ»ի: Ասոնք կը պահանջէին որ ճափոն կառավարութիւնը օդանաւ մը ղրկէ Սինկափուր տանելու համար «չորս հերոսները որոնք գլուխ հանած են զտարանին պայթումի գործողութիւնը եւ զանոնք փոխադրէ իրենց զէնքերով եւ պատանդներով Քուէյթ»:

Թոքիօ տրամադիր է եւ անմիջապէս ընդունած է հակառակ անոր որ Քուէյթի իշխանութիւնները մերժած են արտօնել ճափոնական օդանաւին, որ էջք կատարէ: Ճափոն շատ դժգոհ է թէեւ, որ այս անգամ, իրեն կը պատահի նման բան, մինչ կը կարծէր որ միջին ճամբայ մը գտած է, լաւ յարաբերութիւններ պահելու համար Պաղեստինցիներու եւ Արաբներու հետ:

Հինգշաբթի առտու Քուէյթէն հասած լուրերու համաձայն 16 պատանդներէն 3ը ազատ արձակուած էին, բայց գլխաւոր պատճառն այն էր որ անոնք պաղեստինցի կիներ էին:

Ինչպէս այլ անգամներ Եասըր Արաֆաթ յայտարարած է թէ գործ չունի այս խնդրին հետ եւ կը ցաւի պատահածին համար:

Հինգշաբթի առտու դեռ 13 ճափոն պատանդ կը մնար ճափոն եւ պաղեստինցի ահաբեկիչներուն սպառնալիքին տակ, տակ, Քուէյթի դեսպանատան մէջ:

Քանի մը տողով

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատմաբանը՝ Ռոյ Մետվէտեւ Սոլժենիցինի վերջին գիրքը պաշտպանեց, յայտնելով թէ նոյնիսկ եթէ համաձայն չէ հեղինակին կարգ մը տեսակէտներուն հետ, ի մասնաւորի անոր եզրակացութիւններուն սթալինիզմի եւ մարքսիզմի մասին, պէտք չէ ուրանալ թէ ոչ ոք դուրս ելած է սթալինեան բանտերէն այն վիճակին մէջ, ուր մտած էր:

ՓԱՐԻԶԻ արուարձաններէն Սիւռէնի Ֆոշ հիւանդանոցին մէջ, Փրոֆ. Կիյըմէ, Չորեքշաբթի օր, սրտի նոր փոխարկում մը կատարեց 45 տարեկան այր մարդու մը վրայ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը Ուաշինկթըն չգնաց, ինչպէս որոշուած էր, որովհետեւ ապստամբութիւն մը ծագած է յորդանանեան զօրագունդի մը մէջ, Զարքա քաղաքը: Ապստամբութիւնը ուղղուած չէ Թագաւորին դէմ, այլ զինուորները ապրուստի սղութիւնը մատնանշելով յաւելում պահանջած են իրենց ամսականներուն վրայ: Հիւսէյն ընթացք տուած է պահանջին: Այս պատճառաբանութիւնը կուտան լիբանանեան երկու թերթեր, բայց կառավարութեան բանբերը ըսած է թէ այցելութեան յետաձգումին պատճառը Ուաշինկթընի ժողովն է, որով զբաղած է Նիքսըն:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը յայտարարեց, թէ Սուրիոյ հետ բանակցութիւններ տեղի պիտի չունենան, ցորչափ այս վերջինը գերիներու ցանկը չէ յանձնած:

ՊԱՊԸ Թափուր հռչակեց Էսթերկոմի (Հունգարիա) Արքեպիսկոպոսի աթոռը, զոր Կարդինալ Մինծենթի կը գրաւէր 1945էն ի վեր եւ որ իր մէջ կ՚ընդգրկէ նաեւ Հունգարիոյ Առաջնորդի տիտղոսը: Պօղոս Զ.ի այս որոշումը վերջ կը դնէ այն առկախ կացութեան, որ կար Վատիկանի եւ Հունգարիոյ միջեւ: Նամակով մը, ուր Պապը Կարդինալին կը հաղորդէ իր որոշումը, Պօղոս Զ. կը յիշէ նաեւ «այն ծանրակշիռ տառապանքները, որոնք փուշերու թագն եղան դրուած գլուխին վրայ եւ որ նուազ թանկագին չեղաւ քան քու հաւատարմութիւնդ Քրիստոսի Եկեղեցւոյ»: Կարդինալ Մինծենթի 1956էն (հունգարական ապստամբութիւն) մինչեւ 1971 ապաստան գտած էր Փեշտայի ամերիկեան դեսպանատունը, ապա Վատիկան եկած, բայց բուռն փափաքին վերջը քաշուած էր Վիէննայի մէկ հունգարական վանքը, ապրելու համար իր վերջին տարիները: Կարդինալը 82 տարեկան է:

ՊԵԼԺԻՈՅ ժողովուրդին մարդահամարը որ կատարուած է 1970ին, ցոյց կուտայ թէ 1970 Դեկտեմբեր 31ին 9 միլիոն 650 հազար 944 բնակիչ կայ երկրին մէջ: Ասոնց հինգ միլիոն 416.583ը Ֆլաման շրջանը կ՚ապրին: Երկրին բնակչութեան 56,13 առ հարիւրը Ֆլաման է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 4–5)

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Նկարիչներու Տան մէջ դրոշմաթուղթերու ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է: Իրենց հաւաքածոները ցուցադրած են շատեր: Ներկայացուած դրոշմաթուղթերուն մէջ ամէնէն լայն տեղը կը գրաւեն անոնք, որոնք նկարազարդուած են գիտութեան, գրականութեան եւ արուեստի անուանի դէմքերով:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սովետաշէն գիւղի բնակիչները ոգեկոչած են յիշատակը Պարոյր Սեւակի, անոր ծննդեան 50ամեակին առթիւ: Երեկոյթը տեղի ունեցած է այն դպրոցին մէջ, ուր Սեւակ իր նախակրթութիւնը ստացած է: Խօսած են դպրոցի տնօրէնը՝ Վ. Գրիգորեան, Տոքթ. Ռ. Զարեան, բանաստեղծ Ռ. Դաւոյեան, արձակագիր Ս. Սահինեան եւ ուրիշներ:

×

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ ԵՐԿԵՐԸ ՈՒԿՐԱՆԵՐԷՆ

Ուկրաներէնով քանի մը հաւաքածոներ լոյս տեսած են անցեալին՝ նուիրուած ժամանակակից հայ գրագէտներու: Այսպէս լոյս տեսած են «Հայկական պատմուածքներ», «Հայոց երկրին մեղեդիները» եւայլն: Անցեալ տարի, Հոկտեմբերին, ուկրաներէնով լոյս տեսած է Ակսել Բակունցի երկերուն հաւաքածոն:

1920–1923ին Ակսել Բակունց գտնուած է Ուկրանիա, Խարքով քաղաքը, ուր հայկական գաղութ մը կար, որ ունէր իր ակումբը եւ հայկական թերթը: Գաղութը այդ տարիներուն ստուարացած է Վանեցի եւ Էրզրումցի նոր գաղթականներու ժամանումով: Երիտասարդ Բակունցը յաճախած է Խարքովի գիւղատնտեսութեան հիմնարկութիւնը: Գործօն անդամ եղած է տեղւոյն հայկական ակումբին եւ կազմակերպած է հրապարակային դասախօսութիւններ՝ նուիրուած հայ գրագէտներու: Ան հաստատած է նաեւ գրադարան մը:

Ակսել Բակունց ուկրանացի ընթերցողներուն արդէն ծանօթ էր իր «Սեւ ցելերի սերմնացանը» պատմուածքով, որ Ե. Դրոբասկիի եւ Վ. Մամիկոնեանի թարգմանութեամբ տպուած է 1960ին, ուկրէն հանդէսի մը մէջ: Կարգ մը յօդուածներ ալ լոյս տեսած են անոր մասին:

Այս նոր հաւաքածոյին մէջ տեղ գտած են քսան պատմուածքներ: Գիրքին խորագիրն է «Ալպեան մանիշակ», համանուն պատմուածքին անունով:

"ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ"

Փարիզում լոյս է տեսել ֆրանսահայ ականաւոր արձակագիր Շահան Շահնուրի « Բաց Տոմարը » գիրքը, իսկ բոլորովին վերջերս հրապարակ եկաւ « Կրակը կողքիս » արձակ ժողովածուն, որ զուգադիպեց գրողի ծննդեան 70ամեակին: Այս ուրախալի փաստերը նախ եւ առաջ վկայում են, որ «Նահանջը առանց երգի» վէպի տաղանդաւոր հեղինակը իր կապերը երբեք չի թուլացնում հայ մշակոյթի ու հայ իրականութեան հետ, մշտապէս ապրում եւ յուզւում է հայ կեանքի իրադարձութիւններով, չնայած տասնամեակներ շարունակ հիմնականում գրում է ֆրանսերէն եւ հիւանդութեան պատճառով ապրում է Սէն Ռաֆայէլում, բոլորովին մեկուսացած հայկական միջավայրից:

Նշեցինք, որ արդէն եօթանասուն տարեկան է «Սէն Ռաֆայէլի մենաւորը»: Վաստակաշատ այդ կեանքի կէս դարը նուիրուած է եղել սփիւռքահայ գրականութեանը:

Արձակագիրը «Պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց» է կոչել իր վէպը եւ Սփիւռքահայութեան կեանքի պատկերը տուել է բացառիկ ուժով, հոգեբանական-իմացական ճշգութեամբ, ինքնատիպ, փոթորկուն գրչով: Ճիշդ է նկատել Շահնուրի տաղանդին երկրպագու սփիւռքահայ արուեստաբան Գրիգոր Բէօզէեանը, թէ «Շահան Շահնուր փրփրաչ, ամեհի, իր ազգին ցաւէն մոլեգնած այն զմայլելի յոլատակն է, որ իր սրարշաւ սմբակներէն արձակած կայծերով կուրցուց ոմանք, սահմռկեցուց ուրիշներ, լուսաւորեց մեր ազգային գրական կեանքը եւ, հակազդեցութեամբ մը, գգաստութեան հրաւիրեց մեզ»:

Անուրանալի է, որ վերջին կէս դարում սփիւռքահայ գրականութեան վրայ իշխող, յատկապէս երիտասարդ սերնդի կողմից մեծապէս սիրուած արձակագիր է եղել Շահան Շահնուրը: Եւ, չնայած անցնող տասնամեակներին, միշտ պայծառ ու թարմաշունչ է մնում նրա տաղանդը: Ինքնատիպութեամբ, գրական կուռ լեզուով ու ոճով, հակիրճ պատումով ու հոգեբանական նրբերանգներով նա գրաւել է ընթերցողին:

«Բաց Տոմարը» ժողովածուի մէջ զետեղուած են հին եւ նոր գրուած եօթը ստեղծագործութիւն: Այս գործերում էլ երեւում է բծախնդիր, նուրբ դիտողականութիւն, վարպետ գրելաոճ ունեցող արձակագիրը: «Լիւքսէնպուրկի պահապանը», «Վարար Ջուրերը» կեանքի հանդէպ խոր հայեացք, իմաստուն կենսափիլիսոփայութիւն ունեցող գրողի ստեղծագործութիւններ են, որ բացայայտում են մարդկային հոգու ողբերգութիւնը աններդաշնակ հասարակութեան պայմաններում:

Այլաբանական ձեւով գրուած «Լիւքսէնպուրկի պահապանը» մտորել է տալիս մարդկային կեանքի, սիրոյ, ազնիւի, ճշմարտութեան մասին, կեանքը ապրելու ձեւի ու բովանդակութեան մասին: Զուգախօսութեան միջոցով արծարծւում են կեանքի, երջանկութեան, կեղծիքի, ճշմարտութեան հարցերը: «Մենք չենք ապրիր... Մեր մտածումը ցրուած է եւ ցրուած են մեր սէրերը: Հող է մեր տկարութեան արմատը: Մենք գոյութիւն չունինք: Կեդրոնախոյս ուժ մը մեզ կը մղէ միշտ աւելի հեռուն...»:

Փիլիսոփայական խոհերով է յագեցած «Վարար Ջուրեր» պատմուածքը, որ ողբերգական սիրոյ հէնքի վրայ է հիւսուած եւ քաղաքից գիւղական միջավայր հանգստանալու գնացողի մտորումներն է բացայայտում:

«Աղջիկը ընկղմանած էր: Կը տեսնէի միայն մերկ սրունքները: Երիտասարդը հակեցաւ դէպի աջ, եւ իր ափին մէջ առաւ թարմ խոտերու խուրձ մը, ուր կ'եռբեւէին վայրի փոքրիկ ծաղիկներ: Փունջը ամրացուց իր ափին մէջ, ինչպէս սուսերամարտիկը կը փորձէ իր նոր սուրին երախակալը: Զոր չարժումով մը պատեանէն դուրս քաշեց իր զէնքը, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս խլուած խոտեր կը պատուեն հողին կուրծքը: Լսուեցաւ սուր ճիչ մը:

«Տղան կը մնար նոյն տեղը, փունջը ձեռքին: Արմատներէն վար կ'իյնային հողի գնդիկները, նման արեան կաթիլներու»:

«Ոսկիէ կչիռը» ակնարկը նուիրուած է անզուգական բանաստեղծ Վահան Թէքէեանին, որ Փարիզում Սէն Միշէլից մինչեւ Մոնպառնաս, եւ Սէն գետի երկայնքով երկար գիշերներին թափառում է արձակագրի հետ՝ իր խոհական մտքերը զուգակշռելով զուարճախօսութեամբ:

Շահան Շահնուրը զգաստ մտքով, հրմտօրէն վերլուծում է բանաստեղծ, քննադատ, հասարակական գործիչ, մեծ հայրենասէր Թէքէեանի գործունէութիւնը, նրա գրչի բազմերեան ուժն ու ոսկէ կշիռը: « Սէն Ռաֆայէլի մենակեացը » շատ ճիշդ է նկատում, որ Վահան Թէքէեան բանաստեղծը կարող էր մեղանչել էսթետիկայի դէմ, բայց երբեք՝ էթիկայի դէմ: Նա անհատական բարոյականը չէր զոհի հանրային բարոյականին, եւ ընդհակառակն, ոչ էլ անհատի ազատութիւնը՝ հաւաքական ազատութեան:

«Այս շրջագիծին մէջ է, որ մարմին կ'առնէ Թէքէեանի խոէալը: Անկարելի եւ բարձրագոյն ներդաշնակութիւններու մարդըն է Վահան Թէքէեանը»:

«Ամէնուն Թէոդիկը» ակնարկը ոչ միայն վեր է հանում Շահնուրի մօրեղբայր Թէոդիկ անհատին, այլեւ՝ հայկական Պոլիսը եղեռնի ծանր օրերին եւ յետագայ շրջանին, պատկերում ազգային մեծ ողբերգութիւն ապրող, ստեղծագործող Պոլիսը՝ հանդարտ, զուսպ ու զուներ պատումով: Արձակագիրը խոր ցաւով է նըշում Հայոց դատին Ֆրանսիայի դաւաճանութիւնը, մի Պետութիւն, որ իրեն յայտարարում էր ազատութեան, եղբայրութեան, հաւասարութեան աննահանջ պաշտպան:

Պոլսահայ մտածողութիւնը, հոգեբանութիւնը եւ սովորութիւններն են խտացած «Ամէնուն Թէոդիկը» ակնարկում, որ միշտ ընթերցւում է չթուլացող հետաքրքրութեամբ:

Կեանքի եղելութիւնների եւ իրադարձութիւնների մէջ արձակագիրը չի տարւում արտաքին երեւոյթներով, այլ տեսնում է այդ երեւոյթների խորքում թաքնուած ոգին, տեսնում է սփիւռքահայ կեանքի հոգեբանութիւնը, ողբերգութիւնը:

Շահնուրը ոգու երգիչ է, իր հարազատ ժողովրդի երգիչը եւ իր կեանքի եօթանասունամեակին էլ մեզ ուրախացնում է հայերէն նոր ժողովածուներով եւ ֆրանսիական գրական մրցանակների արժանանալով:

«ՍՈՎ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»
Ամսագիր
(1973, Դեկտեմբեր)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՕՏԱՐ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎԵՐԱԾՈՒՄԸ

—o—

Երեւանի «Հայֆիլմ» արուեստանոցը ինքնուրոյն ժապաւէններ պատրաստելէ զատ, ամէն տարի մօտ 50 օտար (ռուս եւայլն) ժապաւէններ կը վերածէ հայերէնի՝ ներկայացնելու համար Հայաստանի մէջ:

Գ. Յարութիւնեան այս տեղեկութիւնը տալէ ետք, «Սով. Արուեստ» ամսաթերթին մէջ (*), կ'անդրադառնայ ժապաւէններու վերածման հարցին: Յօդուածագիրը կը հաստատէ, թէ « վերջին տարիներին, զատելով մասնագէտների ու հանդիսատեսի ընդունելութիւնից, բարձրացել է ֆիլմերի կրկնօրինակման (խմբ.— Իմա՛ հայերէնի վերածում) մակարդակը: Նկատւում է, որ կրկնօրինակող դերասանների խօսքից վերացել է (թէպէտ ոչ լիովին) թատերական վեհաբարբառ, կեղծ-պաթետիկ ոճը, յղկուել եւ հարստացել են երանգները, էկրանից հնչող լեզուն դարձել է ճկուն, խօսակցական եւ կենդանի»:

Բարդ եւ ինքնատիպ ստեղծագործութիւն է ժապաւէններու լեզուական վերածումի աշխատանքը, կ'ըսէ Գ. Յարութիւնեան, եւ այս առթիւ կը ներկայացնէ այդ գործին առանձնայատկութիւնները: Ժապաւէնին թարգմանիչը, երբ ձեռքի տակ ունի միայն օտար բնագրին տող առ տող թարգմանութիւնը, իր աշխատանքին մէջ ազատ չէ. արդարեւ, ժապաւէնը ունի իր պահանջները, շրջանակները, եւ ասոնք անպայման պէտք է նկատի առնուին:

Խօսակցութիւնը ո՛չ միայն պէտք է հարազատ ըլլայ բնագիրին ոճին, ոգիին եւ ներդաշնակուի պատկերին գործողութեան հետ, այլեւ, յարմարի դերասաններու շարժումներուն: Ու քանի որ բնագիրէն զատ, թարգմանութեան համար հիմնակէտ կը ծառայէ նաեւ այսպէս կոչուած տեսապատկերը (առոգանութիւն, կշռոյթ, դերասաններու խօսելակերպի ոճի առանձնայատկութիւններ), թարգմանողը, յաճախ հրաժարելով ճշգրիտ միտքը արտայայտող նախադասութենէն կամ բառէն, կը սկսի փնտռել տեսապատկերին համապօր արտայայտութիւն մը: Կայ նաեւ մասնագիտական բնոյթի պարտադրութեան հարցը. այսպէս, թարգմանութիւնը բնագիրէն ծաւալէն աւելի պէտք չէ ըլլայ. աւելին՝ պէտք է պահպանել թարգմանուող բառին վանկերու քանակը, հետեւիլ շրթունքի շարժումներուն եւայլն: Հարազատ մնալով ժապաւէնի նիւթին բովանդակութեան, գեղարուեստական եւ ոճի առանձնայատկութիւններուն, թարգմանական լեզուն պէտք է ըլլայ կենդանի, իմաստալից եւ յստակ: Հանդիսատեսը պէտք չէ նկատէ ժապաւէնին թարգմանուած ըլլալը: «Մենք այսօր ունենք վերոյիշեալ ստեղծագործական եւ տեխնիկական առանձնայատկութիւններին տիրապետող մի շարք թարգմանիչներ, որոնց հիմնականում յաջողւում է ստեղծել բնագրին համարժէք էկրանային տեքստեր»:

Յօդուածագիրը, սակայն, նկատել տալէ ետք, թէ Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ ցուցադրուող ժապաւէններու հայերէն օրինակները, ցաւ կը յայտնէ, որ թարգմանուած ժապաւէնները հրապարակ կը հանուին բնօրինակը ցուցադրուելէ ամիսներ ետք: «Ֆիլմի հայկական կրկնօրինակը, այսպիսով, դառնում է պարզապէս կրկնուող ֆիլմ, կորցնում է իր թարմութիւնը եւ փաստօրէն լի դերեւ հանում ծախսուած միջոցներն ու ջանքերը»:

Միւս կողմէ, չափազանց սահմանափակ է թարգմանուած ժապաւէններուն տրըւած օրինակներու քանակը: «Հայաստանի տասնեակ քաղաքների եւ հարիւրաւոր գիւղերի համար պատրաստւում է ընդամէնը 5–6 օրինակ»: Կը պարզուի, ուրեմն, թէ օտար ժապաւէնները (մեծ մասամբ ռուսական) իրենց լեզուով կը ցուցադրուին առհասարակ:

«Մատների վրայ կարելի է հաշուել գունաւոր ֆիլմերի հայկական կրկնօրինակները: Պէտք է յուսալ, որ այն բանից

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ա՜հ, ցաւագար խեղճ հոգիներ, իրենց երկարատեւ պաղատանքի ապառիչ ճիգէն ետքը, կ'ուզէին որ գոնէ տեղ մը հասած ըլլային այդ աղօթքները, երկրպագութիւնները, ծեծուած կուրծքերը, արցունքներն ու հառաչանքները, ու լոյս մը, նշան մը կը խնդրէին հիմա, պզտիկ, աննշան հրաշք մը երկնքին երեսը, որ պիտի անդորրացնէր, պիտի սրտապնդէր զիրենք:

Ֆալէրոյի դաշտին այդ աղօթքը այնքան տպաւորիչ էր որ անոր յիշատակը մինչեւ այսօր անեղծ մնացած է յիշողութեանս մէջ:

×

Եւ սակայն մեր հասոյթի աղբիւրները ա՛լ սպառած էին, մինչեւ ետքը չէինք կրնար մեզ այնքան ազնուօրէն հիւրընկալող Աթենացիներէն դրամ հաւաքել:

Եւ մինչ Ցանձնաժողովը՝ տաղնապներու մատնուած՝ անկարելի միջոցներ կը ջանար ստեղծել օրական վաթսուն լէփթան կարենալ տալու համար կարօտեալներուն, վրաններուն տակ ապստամբութիւնը ծայր տուաւ:

Խառնակիչին մէկը գացած համոզած էր այդ խեղճ մարդիկը թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը հինգ հազար ոսկի ղրկած է կարօտեալներուն բաշխուելու համար եւ թէ մենք այդ գումարը քովերնիս պահած՝ իրենց հացի կերակուրի դրամ կուտայինք:

Երբ օր մը, ըստ սովորութեան, գացինք Ֆալէրոյի դաշտը, օրականները բաժնելու, զորս հազար դժուարութեամբ կրցած էինք ճարել, վրանաբնակները մերժեցին ընդունիլ:

— Ձենք ուզեր ձեր դրամը, պոռալով երեսնիս:

Եւ ահա աջ ու ձախէն մեզի դէմ խուլ սպառնալիքներ, ամբաստանութիւններ սկսան բարձրանալ:

Կարելի չէր այդ մարդոց խօսք հասկըցնել. ուստի խոհեմութիւն համարեցանք հեռանալ, առանց վէճ յարուցանելու:

Բայց խնդիրը այսչափով չըմնցաւ, իրիկունը երբ Այխոս Թէոտորոս հրապարակը մեր ժամադրավայրը եղող սրճարանը նստած էինք, քանի մը հոգի սպառնալի վրաս խուժեցին՝ պահանջելով Լոնտոնէն եկած հազարաւոր ոսկիները:

Բարեբախտաբար Բարեպաշտը այդ յարձակումին հոտը նախապէս առած է եղեր եւ իսկոյն մէկ քանի հոգիի հետ օգնութեան հասաւ ինծի եւ զիս ազատեց տաղնապալի կացութենէ մը:

Հետեւեալ օրը, բազմաստորագիր հանրագրութիւն մը, դրեթէ ամբողջ վրանաբնակներու կողմէ, մեր պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէր սպառնալից ձեւով:

Ասիկա անշուշտ մեզի համար հիանալի առիթ մըն էր անտանելի գործէ մը ազատելու: Անմիջապէս որոշեցինք Ցանձնաժողովէն հրաժարիլ, բայց որովհետեւ միեւնոյն ժամանակ ամբաստանութիւն մը կար մեր վրայ՝ պէտք համարեցանք երթալ փախստականներուն քով՝ հասկցնել անոնց իրենց սխալմունքը, պարզել մեր մինչեւ այդ օր ունեցած հասոյթի աղբիւրները եւ յետոյ քաշուիլ գործէ:

Այդ բացատրութիւնները տալու պաշտօնը յանձնուեցաւ ինծի որ, ինչպէս ըսի, Ցանձնաժողովին ատենապետն էի:

Ամէնքս միասին գացինք վրաններու դաշտը: Հոն հրաւիրեցինք բոլոր դժգոհները, ես ծառի կոճղի մը վրայ ելայ եւ սկսայ բացատրել իրաց վիճակը մանրամասնօրէն եւ «փաստացի կերպով» եւ մեզի դէմ ամբաստանութիւն ընողը ու-զեցի որ գայ եւ ինքն ալ իր կարգին՝ իր ամբաստանութիւնը հաստատէ:

Ասոր անոր փնտռեցին եւ ըսին որ մէջտեղ չկայ:

Ի վերջոյ յայտարարեցի թէ մենք հրաժարած էինք այլեւս մեր պաշտօնէն:

— Ձէ, գոչեցին ամէն կողմէ, չենք ընդունիր ձեր հրաժարականը, մենք ձեզ կ'ուզենք, ձեր վրայ վստահութիւն ունինք:

— Բայց ձեր ստորագրութեան տակ դուք պահանջած էք որ հրաժարինք, գոչեցի:

— Այդ կարեւորութիւն չունի՝ մեզի ստորագրէ ըսին, մենք ալ ստորագրեցինք, պատասխանեցին դժգոհներուն պարագլուխները, մենք արդէն գիտէինք որ բաածները սուտ են:

— Ուրեմն ինչո՞ւ ստորագրեցիք:

— Ստորագրէ՛, ըսաւ, ստորագրեցինք, ի՞նչ կ'ըլլայ մեւսիւ Վահրամ, հիմա դուն անոր հակառակ բան մը գրէ, ան ալ ստորագրենք...

Այդ վայրկեանին հասկցայ թէ ինչ էր «գիտակից ժողովուրդ»ը, չահագործիչներու սիրական գիտակից ժողովուրդը...

(Շար. – 32)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

———0———

Շաբաթ Յուն. 26, Փարիզի Մշակութային Տան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանախօսութիւն մը որ ունէր իբրեւ նիւթ «Հայ յեղափոխական գրագէտներն ու բանաստեղծները»: Օրուան բանախօսն էր Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան երիտասարդ ուժերէն մէկը: Վաստակաւոր մատուցական Պ. Կարօ Մեհեան հակիրճ կերպով պարզեց մեզի երիտասարդ վարդապետին կենսագրականը, սկսուտական օրերէն մինչեւ իր կրօնական կոչումը, համալսարանական ուսումները, ձեռնադրութիւնը եւ գրական ու դաստիարակչական իր գործունէութիւնը նախ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին եւ ներկայիս Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ:

Բանախօս վարդապետը առանց երկար թափառումներու խկոյն կարեւոր հարցի մը դիմաց դրաւ իր ունկնդիրները. «Հայ իրականութեան մէջ, յեղափոխական ամէն ճիգ, չէ՛ ընկերային կարգուսարքի վերանորոգումի պահանջ, չէ՛ ընդհանրական եւ համատարած, այլ աւելի սահմանափակ, աւելի մասնական, բողոք մը իբր գաղափարաբանութիւն, ըմբոստացում եւ ընդվզում իբր անոր գործնական արտայայտութիւնը եւ ազատագրական շարժում մը, մղուած դէմը անոնց, որոնք ոտնակոխելով մարդկային բնածին իրաւունքները, իբր ստրուկ կ'ուզէին նկատել եւ իբր այդ վարուիլ Հայուն հետ»: Բանախօսը յատկ գանազանութիւններով պարզաբանեց եղբեր եւ շրջագծեց դաշրջանը որ պիտի ըլլար անմիջական առարկան նոյն օրուան բանախօսութեան. 1800–1900, գրական մեր արտայայտութիւնները ազգայնական տեսակէտով:

Զարթօնքի մեր սերունդի դերը հակադրելէ ետք Վերածնունդի սերունդին, ցոյց տալով հիմնական տարբեր մտահոգութիւնները գրական եւ ազգային տեսակէտներով, բանախօսը բացաւ Ալիշանի հայրենատոչոր սիրտը, երբ եկեղեցական-բանաստեղծ-ազգասէր, վիճակներ որոնք կը յատկանշեն Ալիշանը եւ անոր գոյութեան էատարրերը կը կազմեն: Բանախօսը այլեւս նոյնացած իր առաջարկած նիւթով, անցեալի մեր բանաստեղծները կենդանացուց արդի շունչով, եւ ներկայ մեր ճգնաժամային պահանջներուն եւ տառապանքին իբր բալասան, քանդակեց մեր սրտերուն մէջ, պատգամը Նահապետին եւ հօր Մխիթարեան միաբանին, թէ

Մեր անուանի Հայկի տոհմին սերունդ չէ
Այն՝ որ մեր հարց քաջութիւններ չօրհնէ,
Հապա նախնի մեր հայրերուն վրէժխնդիր
Ջինուինք խօսքով ու գործերով յարգալիր
Մերժենք ծեքծեքուն օտար խօսքն ու բառ
Առնենք Հայկի միտքն ու լեզուն պայծառ:

Հայրենասիրութեան այս պատգամը կ'առաջնորդէր նաեւ Հայը ինքնաճանաչումի, միութեան եւ դիմադրութեան, եւ ահա բանախօսը ներկայացուց մեզի Րաֆֆիի վէպերու հիմնական ծրագիրը եւ այն ինչ որ կը ճանչցուի սովորաբար «Րաֆֆիական հարց»ը տիտղոսով, սկսեալ Ջալալէդդինէն, Խենթը, Կայծեր, Դաւիթ Բէկ, Պարոյր Հայկազն, Սամուէլ, բոլորն ալ ունին մէկ նպատակ — ձերբազատել Հայութիւնը ստրկութեան լուծէն ու տալ Հայուն ինքնագիտակցութիւն: Րաֆֆիի հերոսները մէկական տիպարներ են, որոնց ամէն Հայ պէտք է հետեւի: Բանախօսը ծանրացաւ Սամուէլի տիպարին վրայ, վերլուծեց անոր հոգեբանութիւնը, չեչտեց անոր սրտին մէջ տառապող ազգայնական տենչը որ կը յանգի ծանր ողբերգութեան մը, սպաննելով նախ հայրը գերի պարսկական ազգին ու փառասիրութեան, եւ ապա մայրը՝ մոլեռանդ պարսկական կրօնքին: Ազգային այս սէրն ու նախանձախնդրութիւնը կը յայտնուին ամենուրեք Րաֆֆիի վէպերուն մէջ եւ երիտասարդ վարդապետը խկոյն չեչտեց նմանութիւնները ընդմէջ Ազասիի (Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» հերոսին), Սարհատի (Ջալալէդդինի հերոսին), Խենթին, որոնք հայ արիւնի հարազատութեան, մաքրութեան ի խնդիր պատրաստ են զոհելու իրենց կեանքը, բռնաբարուած հայ կոյսերը ազատելու բուռն կիրքով: Եւ այս բոլորէն ետք գեղեցիկ էր լսել Վարդանի երազը (Խենթի հերոսը), որ երազն է նաեւ Րաֆֆիին, ապագան ցանկալի՝ Հայութեան: Բանախօսը փափաքեցաւ եզրափակել, չճանձրացնելու համար ունկնդիրները, որոնք սակայն միաբերան խնդրեցին որ շարունակէ անիկա: Եւ այս անգամ դեռ աւելի եւս յառաջացնելով իր առաջարկած տեսակէտները, բանախօս վարդապետը խօսեցաւ Վարուժանի բանաստեղծութեան ներքին ծալքերուն մէջ եւ ծանրացաւ «Դիւցազնավէպ» (Հովիւը) խորագրով բանաստեղծութեան վրայ, ներկայացնելով զայն իբր հայ կեանքը խորհրդանշող էջ մը. նկարագրութիւնը նախ խաղաղ, հանդարտ հովիւի մը, որ կ'ապրի իր կեանքը իր աշխատանքով, եւ որ սակայն յանկարծ կը փոթորկի, կրակ կը դառնայ, բողոք կ'ըլլայ եւ կը ծառանայ թըշնամիին դէմ որ իր խաղաղ բոյնը քանդած էր.

Դուստրը, կանգնէ՛, պարկըս տուր զոր
ճնտեցի շեմին մօտ
Բայց մէջը ո՛չ պանիր դիր, ո՛չ հաց.
լեցուր լոկ վառօդ.
... Մի՛ տար հովուական ցուպս անվտանգ
... Հրացանս տուր այս անգամ
Թող այդ Թուրքե՛րը գիտնան՝
որ խաշնարածն այս երկրին
Պիտ' չթողու որ հանգիստ ուտեն խըլած
ոսկորներն:

Տպաւորուած էին ներկաները եւ ոմանց աչքերուն յուզումը չեչտուած էր: Բայց խկոյն բանախօսը կարծէք ինքնիր ըսածէն սարսափած, եւ վախնալով որ գուցէ յուզումը խափանէ տեսութիւնը մտքին եւ իմացականութեան, եւ կասեցնէ ընթացքը առաջադրուած գաղափարին, խկոյն վերադարձաւ կարեւոր հարցի մը, բացայայտելով մտահոգութիւնը մեր այս հեղինակներուն, եւ Րաֆֆիի հետ միասին կրկին անգամ կանգ առաւ Ջալալէդդինի հերոս Սարհատի հօրը դիակին դիմաց, որ սպաննուած էր թշնամիէն, բացատրեց ներկաներուս իմաստը այն տողերուն զորս կատաղօրէն արտասանած էր Սարհատ ի տես իր հօրը դիակին. «Վայելէ հպատակութեան քաղցրիկ պըտուղը»:

Յ. Պ.

յետոյ, երբ «Հայֆիլմ»ը կ'ունենայ դուբլաժի մշակման լաբորատորիա, դուբլաժային ֆիլմերի դուբլաժի կրկնօրինակման հարցը կը լուծուի ինքնաբերաբար»:

«Կրկնօրինակուած ֆիլմերի «սպառման» առաջին եւ կարեւորագոյն օբյեկտը կարող է լինել մեր հեռուստատեսութիւնը: Ըստ իս, չնայած որոշ տեղաշարժերին, հայկական հեռուստատեսութիւնը դեռ եւս պարտ վերաբերմունք ունի կրկնօրինակուած ֆիլմերի նկատմամբ: Կար ժամանակ, երբ մեր հեռուստատեսութիւնը պատուիրում էր կրկնօրինակի սեփական պատճէնը, դրանով իսկ ապատուելով Հայաստանի շրջաններում ու քաղաքներում ցուցադրելուց մաշուած ժապաւէնները եթեր դուրս բերել-չբերելու մտատանջութիւնից:

«Մինչեւ օրս ոչ մի լուծում չի ստացել մեծ ժողովրդականութիւն վայելող մուլտիպլիկացիոն ֆիլմերի թարգմանութեան հարցը:

«Վերջերս, գործի բերումով, մենք առիթ ունեցանք ծանօթանալու «Ադրբեջանֆիլմ» ստուդիայի աշխատանքներին: Պարզուեց, որ մեր Ադրբեջանցի արուեստակիցները մայրենի լեզուով կրկնօրինակում են ոչ միայն գեղարուեստական կինոնկարներ (տարեկան 60 ֆիլմ), այլեւ «Գիտութիւն եւ տեխնիկա», «Օրուայ նորութիւններ», «Պիոներիա», «Արտասահմանեան կինոխրոնիկա» պարբերականները: Կարծում ենք, այս մասին եւս պէտք է հոգ տանել մեզանում...»:

(*) Դեկտեմբերի թիւը:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Յունուար 31ին, մեռած է «Հայրենիք»ի բազմամեայ աշխատակից Արշակ Սահակեան: Ողբացեալը 78 տարեկան էր, բնիկ Սամաթիացի, Պոլիս, և 1922ին գացած է Ամերիկա: Ազգ. հարցերու հանդէպ լայն հետաքրքրութիւն ցոյց տուող մտաւորական մըն էր, եւ կարեւոր նպաստ մը բերած է Ամերիկայի հայ կեանքին, իբրեւ ազգային երեսփոխան եւ Ազգային Վարչութեան անդամ: Գնահատուած էր իր աշխատակցութիւնը մամուլին, ազգային, պատմական, եկեղեցական հարցերու մասին:

ԱԹԷՆՔԻ Հելլէնեւիտալական Ընկերակցութեան սրահին մէջ, Յունուար 23ին, երգահանդէս մը տուած է երգչուհի Ծաղիկ Գազանճեան: Յայտագրին առաջին մասը կազմուած է ցայգանուագներէ, ռոմանսներէ եւայլն: Երկրորդ բաժնին երգչուհին Փուչչինիի օփերաներու երգեր ներկայացուցած է մեծ յաջողութեամբ:

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

ԻՍԿԱՊԷՍ ՀԻԱՆԱԼԻ

———0———

Մարք Թուէյն խնջոյքի հրաւիրուած էր չտես միլիոնատէրի մը տունը: Տանուտէրը սեղան բերուած բոլոր ճաշերը կը գովէր միեւնոյն ատեն անոնց գիներն ալ ձեւով մը հասկցնելով: Կարգը պտուղին էր եկած: Եղանակը չըլլալով հանդերձ, խոշոր երկար պնակով մը խաղող բերուեցաւ սեղան: Նախախայրիք խաղողին իւրաքանչիւր հատիկը սալորի մը մեծութիւնը ունէր: Երբ հրաւիրեալները կը ճաշակէին խաղողը, տանուտէրը դարձեալ խօսեցաւ.

— Կրնամ ըսել ձեզի որ խաղողի սա խոշոր հատիկներէն ամէն մէկը մէկ տոլար արժած է ինծի:

Այդ միջոցին Մարք Թուէյն, որ լուիկ մնջիկ նստած էր սեղանին մէկ ծայրը, ձայնեց հեռուէն.

— Իսկապէս հիանալի, կրնա՞ք տասը տոլարի դեռ տալ ինծի...:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

3.

— Սկսում եմ ձեզ հասկանալ: Քանի իմ կռիւը սահմանափակուի հոգեւորականութեան այն շրջանակի դէմ, որի հետ այժմ կուսակցութիւնը հէնց ինքը կռուի է բռնուած, ես կարող եմ ասել ճշմարտութիւնը, եթէ ցանկանում եմ: Բայց վա՛յ թէ յանկարծ դիպայ կոմիտէի սիրական հոգեւորականներին ու եկեղեցու պաշտօնեաներին, այն ժամանակ «ճշմարտութիւնը դառնում է մի շուն, որին պէտք է ծեծել ու իր որջը քշել»: Ծաղրածուի խրատունք ունէր. իսկ ես պատրաստ եմ ամէն բան լինել, բայց ոչ ծաղրածու: Ի հարկէ, պէտք է հպատակուեմ կոմիտէի վճռին, բայց մտածում եմ, որ նա ի զուր աջ ու ձախ է ցցում աչքերը ու չի տեսնում իր դէմուդէմը դեգեր-ապածառ Մ-Մոն-տան-նելլին:

— Մոնտանելլի՞, — հարցրեց Ջեմման:

— Ես ձեզ չեմ հասկանում: Դուք խօսում էք Բրիզիգելլայի եպիսկոպոսի՞ մասին:

— Այո, նոր պապը նրան կարդինալ է կարգել: Հէնց դրա մասին է, ա՛յ նամակ եմ ստացել: Ուզո՞ւմ էք լսել, թէ ինչ են գրում: Նամակի հեղինակը իմ մի բարեկամն է, կենում է սահմանից դէնը:

— Պապական նահանգի՞ սահմանից:

— Այո: Ահա ինչ է գրում:

Վերցրեց նամակը, որ Ջեմմայի ներս մտնելու ժամանակ ձեռքին էր բռնած, եւ սկսեց կարդալ խիստ կակազելով.

— «Դ-ուք շ-շուտով բախտ պ-պէտք է ունենաք տեսնելու մ-մեր ամենավատ թ-թշնամիներից մէկին, Բ-բրիզիգելլայի եպիսկոպոսին...»:

Բոռը կանգ առաւ, սպասեց մի վայրկեան եւ յետոյ սկսեց նորից կարդալ սատանի դանդաղ, բառերը ձիգ տալով, բայց առանց կակազելու:

«Մի ամսից մտադիր է նա անցնելու Տոսկանա՝ մտքերը հանդստացնելու համար, նախ՝ քարոզելու է Ֆլորենցիայում, ուր կը մնայ երեք շաբաթ, յետոյ կ'այցելի Սիենա ու Պիզա եւ կը դառնայ Ռոմանիա Պիստոյեայի վրայով: Նա բացարձակ միացել է եկեղեցու ազատական կուսակցութեանը. պապի ու կարդինալ Ֆերրետի լաւագոյն բարեկամն է: Գրիգոր պապի ժամանակ պատուի չէր, հեռու էին պահում, Ապենիններ ինչ-որ մի փոքրիկ անկիւնում... Այժմ յանկարծ առաջ անցաւ: Անշուշտ, նա էլ նոյն խաղալիքն է ճիզվիտների ձեռքում, ինչպէս Իտալիայի բոլոր սանֆեդիստները: Նրա այս պաշտօնն է ճիզվիտների սարքած բանն է: Ամենափայլուն քարոզիչներից մէկն է, ու այդ տեսակէտից Լամբրուչինիի չափ վըտանգաւոր: Իր նպատակն է՝ տաք պահել ժողովրդի՝ դէպի նոր պապն ունեցած ոգեւորութիւնը, նա ուզում է իր վրայ գրաւել ընդհանուրի ուշադրութիւնը, մինչեւ որ մեծ դուքսը ստորագրի այն ծրագիրը, որ ճիզվիտները պատրաստում են նրան առաջարկելու: Իսկ թէ ինչումն է կայանում ծրագիրը՝ իմանալ չկարողացայ»: Յետոյ էլ, ա՛յ, ինչ է աստուած աւելի ցած. «Արդեօք Մոնտանելլին հասկանո՞ւմ է, թէ ինչ նպատակով են իրեն Տոսկանա ուղարկում, թէ ճիզվիտների ձեռքին դարձել է մի կոյր գործիք՝ պարզել չեմ կարող: Նա կամ մի բացառիկ խելացի սրիկայ է, կամ մի ահագին աւանակ: Տարօրինակ է միայն, որ ոչ կաշառք է վերցնում, ոչ էլ սիրեկան է պահում, ինչքան որ ես հետեւել կարողացայ. այդ տեսակէտից սա իմ հանդիպած առաջին օրինակն է»:

Նամակը ցած դրաւ ու մնաց նստած՝ կիսախուփ աչքերը խօսակցի դէմքին. անհամբերութեամբ սպասում էր, որ նա մի բան կ'ասի:

— Հաւատո՞ւմ էք, որ ստոյգ են այդ բոլորը, ինչ որ ձեզ տեղեկացնում են, — հարցրեց Ջեմման մի վայրկեան յետոյ:

— Մ-Մոնտանելլիի մասնաւոր կեանքի մաքրութեա՞ն մասին. ոչ, բայց դուք տեսնում էք, որ իմ թղթակիցն ինքն էլ բոլորովին վստահ չէ. ասում է, որքան որ հետեւել կարողացայ:

— Ես այդ չեմ ասում, — առարկեց կինը սառն, — այլ ինչ որ գրում է նրա պաշտօնի մասին:

— Այդտեղ ես բոլորովին կարող չեմ վստահանալ իր խօսքերին: Գրողը իմ հին բարեկամն է, քառասուներեք թուի ընկերներիցս մէկը եւ իր դիրքով հնար ունի ստոյգ տեղեկութիւններ հաւաքելու:

— «Վատիկանի մի որեւէ պաշտօնեայ», մտածեց Ջեմման:

— Ուրեմն, ա՛յ, ի՞նչ տեսակի կապեր էք ունեցել: Ասենք, ես այդպիսի մի բան ենթադրում էի:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Ահարոնեան եւ զաւակները (Կրընոպլը), Տէր եւ Տիկին Զէյթունցեան (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Ժ. Արզումանեան եւ իրենց զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ա. Արզումանեան եւ իրենց զաւակները (Պաղտատ), Տէր եւ Տիկին Տէլէճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Փափազեան եւ իրենց զաւակները (Պաղտատ), այրի Տիրուհի Աւագեան (Կրընոպլը), Տէր եւ Տիկին Ահարոն Փոնարճեան եւ զաւակները (Կրընոպլը), Պ. Հալաճեան եւ զաւակները (Կրընոպլը) սրտի կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԶԱՐՈՒՀԻ ԶԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 27ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ոսկեան Գալայճեան եւ զաւակը Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ծունկուրտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Քրիսթինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր-Վարդանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Փետր. 10, առաւօտ Ալֆորվիլ Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին իրենց տարաբախտ կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ քուկին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր-Վարդանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Սէմէրճեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր եւ Սերժ, Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոս Եսայեան, այրի Տիկին Ովսաննա Անդէօեան զաւակներն ու թոռները, Պ. Եղիա Էլմայեան եւ զաւակները, Սէմէրճեան, Եսայեան, Անդէօեան, Էլմայեան, Սերոբեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին ժամը 11ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Յարութիւն Քէֆէլեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Քէֆէլեան եւ զաւակները եւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը իր անդամներու անունով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ահարոնեանի, իրենց զաւակներուն ու ընտանեկան պարագաներուն, Տիկին Զարուհի Զէյթունցեանի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Փետր. 9, տօն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորին Մարտիրոսին եւ չորեքտասան զինուորացն: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանիս գտնուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Փափազեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 100 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Նորակառոյց եկեղեցւոյ յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Լ. Գաչիքէմանեանէ 20ական ֆր. Յարութիւն Քէֆէլեանի, Էլմաս Շիրվանեանի եւ Եղիա Մինասեանի մահերուն առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Գաչիքէմանեան 10 ֆր. ալ կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Պ. Թաւուր Մարգարեանէ Անդրանիկ Անդրանիկեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
URGENT

Ouvrières à domicile pour travail Crochet.

MAISON DIHANA
Tél. : 508-46-40

?

644 52 00

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

ԿԱԼԱ

Ի նպաստ Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի ընտանեկան խնջոյքը Մարտ 3ին, Ազգային Տան սրահին մէջ:

×

ԼԻՈՆ.— Կիրակի, Մայիս 19:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

BAIL A CEDER

Փարիզի 9րդ Թաղամասին մէջ, կեդրոնական պողոտայի մը վրայ պայուսակի եւ կաշեղէն ապրանքներու խանութ մը տրամադրելի է (պայմանագրութեան փոխանցում): Կարելի է որեւէ այլ լիւքս առեւտուր ընել: Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կամաւորներու ընդհանուր ժողովը Կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

1974Ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ԶԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երթ՝ ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը: ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ: Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ: Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով: Գին՝ 2.150 ֆրանք: (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային գիներու փոփոխութեան պարագային):

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդացին կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
9
SAMEDI
9 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.934

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.934

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Լ. Պ. Ղ. Ղարիբջանեանի Զեկուցումը)

———0———

Բ. ՅԱԽԻՏԵՆԱԿԱՆ ՄՂՁԱԽԱՆՁԸ

Իր նամեայ Հաշուետու Զեկուցման մէջ Երեւանի քաղկոմի Ա. քարտուղարը չի կրնար ձերբազատիլ Հայաստանի վարիչներու քունը փախցնող յաւիտենական մղձաւանջէն: Զեկուցումները պակաս կ'ըլլան, եթէ չծամեն Դաշնակ-ցութեան միսը:

Խօսելով « գաղափարական աշխա-տանք »ի մասին, Ղարիբջանեան գիտել կու տայ, որ անիկա Հայաստանի մէջ ունի առանձնայատկութիւն մը, որ կը բարդացնէ եւ կը դժուարացնէ այդ գոր-ծը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ «մեր ժողովրդի մի զգալի մասը ճակատագրի բերումով գտնւում է հայրենիքից հեռու, ցրուած՝ աշխարհի տարբեր կողմերում: Հասկա-նալի է, որ նրանք իրենց դասակարգային կազմով եւ աշխարհահայեացքով միա-տարր չեն: Առաջադիմական շատ կազ-մակերպութիւնների կողքին, որոնք տես-նում են սովետական կարգի պայմանն-րում մեր աննախադէպ յաջողութիւնները եւ Սով. Հայաստանի ջատագովներն են, կան նաեւ իմպերիալիզմի ծառայող (?) յետադիմական (?) ուժեր, որոնք չեն թաքցնում իրենց թշնամանքը սովետա-կան երկրի եւ կոմունիզմի նկատմամբ, նրանք ունեն իրենց տպագիր օրգանները, ռատիոհաղորդումները եւայլն: Այդ հան-գամանքը հնարաւորութիւն է ստեղծում բուրժուական գաղափարախօսութեան ներթափանցման համար»:

Ժամանակները փոխուել են: Գիտու-թիւնը յառաջդիմած է: «Հակակոմունիզ-մի, հակասովետիզմի բուրժուական գա-ղափարախօսութեան պրոպագանդան ա-ւելի նուրբ ու խորամանկ ձեւեր է ըն-դուներ»:

Ցետո՞յ:

«Յայտնի է, որ հակակոմունիզմի կառ-քին ամուր լծուել է նաեւ Դաշնակցու-թիւնը, որը Ազդակի, Բագինի, Ալիքի եւ այլ թերթերի ու հանդէսների ու ռադիո-հաղորդումների միջոցով անց է կացնում իր թշնամական հակասովետական գիծը, առաջին հերթին հարուածն ուղղելով ժո-ղովուրդների բարեկամութեան դէմ»:

Որքան բառ, այնքան սուտ:

Երեւանի կոմկուսի քաղկոմի Ա. քար-տուղարը հետեւելով Սով. Հայաստանի ամսագրի օրինակին, կը ջանայ երկպա-ռակութիւն սերմանել սփիւռքի տարագիր հայութեան միջեւ, երկու հակամարտ ճակատի բաժնելով զանոնք, — «սովետա-կան Հայաստանի եւ կոմունիզմի» ջատա-գովներ եւ թշնամիներ: Դաշնակցութիւնը կը դասէ այս վերջիններուն շարքը:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է Դաշնակ-ցութեան քաղաքականութիւնը: Մեր մա-մուլը, ամէնէն շատ տարածուածն ու կարգացուածը տարագիր հայութեան մէջ, գաղափարական աղնիւ պայքար կը մղէ «կոմունիզմ»ի դէմ, զայն նկատելով անյարմար մեր ազգին համար, բայց եր-բեք «թշնամանք» չի տածեր ու չի տա-րածեր «Սովետական Հայաստան»ի դէմ, զոր կը նկատէ կորիզը վաղուան ազատ ու միացեալ հայրենիքին, որուն զանազան «բնագաւառ»ներու մէջ ձեռք բերած յա-ջողութիւնները հաճոյքով ու համակրան-քով կ'արձանագրէ իր մամուլին մէջ, աւելի լայն ստորճանաչափի վրայ, քան «ջատագով»ներու մամուլը:

Սակայն կուսակցական կիրքէ տար-ուած՝ մարդիկ կամաւոր կոյր կը ձեւա-նան չտեսնելու համար ճշմարտութիւն-ները: Համայնավարական քարոզչութիւն կատարելու լաւագոյն ձեւը կը նկատեն Դաշնակցութեան վարկաբեկումը: Սա-կայն Երեւանի վարիչները ամէն հանդի-սաւոր առթիւ Դաշնակցութիւն հոլովելով իրենց իսկ բերնով ծառայութիւն կը մա-տուցանեն Հայութեան ազգային – քաղա-քական պահանջներու հարազատ արտա-յայտիչ մեծ կուսակցութեան: Երբ կ'ըսեն թէ Դաշնակցութիւնը արտասահմանի մէջ կը հրատարակէ զանազան «թերթեր ու հանդէսներ» եւ կը կատարէ «ռադիոհա-ղորդումներ», ապացոյցը կու տան կու-սակցութեան կենսունակութեան, իրենց իսկ խոստովանութեամբ:

Քաղկոմի քարտուղարը ուրանալով հայ ազգի զաւակներուն ճիգերը ազգային ազատագրութեան եւ վերածնունդի հա-մար, կը չեչտէ, որ անոնք ձեռք բերուած են «միայն ու միայն լենինեան գաղա-փարներու իրականացման, սովետական բոլոր ժողովուրդների եւ առաջին հեր-թին ռուս մեծ ժողովրդի անշահախնդիր, եղբայրական օգնութեան շնորհիւ»:

Ղարիբջանեանի համար «շատ տարօրի-նակ եւ խորթ է, որ երբեմն հաս ու կէնտ մարդիկ ընկնում են դաշնակցական այդ սնանկ (?) գաղափարախօսութեան թըշ-նամական վայրահաչութիւնների (?) ազ-դեցութեան տակ»: Ո՞ւր: Հայաստանի մէջ:

Եզրակացութիւն: «Արդի էտապում մեր գաղափարական աշխատանքը պէտք է դառնայ աւելի խելացի, ճկուն, նպատա-կասլաց ու մարտական: Ոչ մի գիջում, ոչ մի ընկրկում բուրժուական գաղափարա-խօսութեան դրսեւորումների դէմ: Կու-սակցական կազմակերպութիւնների կա-րեւորագոյն խնդիրն է բուրժուական գա-ղափարախօսութեան մշտական մերկա-ցումը եւ հետեւողական պայքարը նրա դէմ»:

Ուրեմն նոր մարտակոչ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան դէմ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

———0———

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՓԵՏՐ. 28ԻՆ

Անգլիոյ Թագուհին ի վերջոյ պիտի ստիպուի «կարճ կապել» իր ճամբորդու-թիւնը եւ Անգլիա վերադառնալ, միայն հեռուէն չհետեւելու համար երկրին տագ-նապին: Արդարեւ Հիթ՝ վարչապետը, որոշեց Խորհրդարանի լուծումը եւ ի բա-ցակայութեան Թագուհիին, մայր-թա-գուհին եւ իշխանուհի Մարկարէթն է որ ստորագրած են լուծման հրովարտակը, զոր օրէնքով Թագուհին կը ստորագրէ:

Վարչապետը նոյն ատեն յայտնեց թէ ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Փետր. 28ին եւ մինչ այդ կոչ ըրաւ ածխահան-քերու բանուորներուն որ չձեռնարկեն գործադուլի որոշումին, Շաբաթ օր:

Գաղտնիք չէ որ Մեծն Բրիտանիա տըն-տեսական եւ ընկերային շատ ծանր շըր-ջան մը կ'ապրի, ատենէ մը ի վեր եւ հան-քագործներու գործադուլի որոշումը, Շա-բաթ օրուան համար, վերջին կաթիլն էր որմէ ետք այլեւս լուծում չի մնար: Այդ իսկ պատճառով, Հիթ Խորհրդարանի լուծման որոշում տուաւ, այդ ձեւով տե-սակ մը փստահութեան քուէ կ'ուզէ ժո-ղովուրդէն: Հարկ է մանաւանդ գիտնալ թէ ո՛վ կը վարէ երկիրը՝ կառավարու-թի՞ւնը թէ սենտիքաները:

Հանրային կարծիքի առաջին քննու-թիւնները ցոյց կու տան ամէն պարագայի մէջ թէ Հիթի ժողովրդականութիւնը բարձրանալու վրայ է եւ թէ պահպանո-ղականները ներկայիս կրնան ապահովել ձայներու 47 առ հարիւրը եւ Ուիլսընի աշխատաւորականները՝ 37 առ հարիւր:

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ Փե-տրուար 28ին, երկու հոգի՝ Հիթ եւ Ուիլ-սըն խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան իրենց քա-ղաքական ապագան: Ուիլսընի համար վերջին առիթ մըն է նախարարապետ ըլ-լալու, եթէ պարտուի այլեւս կրնայ մի-այն մոռցուիլ: Այս անգամ ընտրութիւն-ները կը կատարուին ըստ նոր օրէնսդրու-թեան, որ որոշուեցաւ 1972ին: Մեծն Բրի-տանիա այս անգամ 635 ընտրական շըր-ջան (փոխանակ 630ի) պիտի ունենայ, բայց ինչ որ աւելի կարեւոր կը նկատուի այն է որ հինգէն 210 շրջան միայն պա-հած են աշխարհագրական նոյն սահման-ները: Նոր սահմանաճշդումները կոչուած են հաւասարակշռելու աւելի արդար ձե-ւով քուէարկողներու թիւը: Լոնտոնի մէջ իսկ, օրինակ, չորս շրջան, որոնք աւան-դական կերպով հաւատարիմ են աշխա-տաւորական կուսակցութեան, նոր շըր-ջաններու մէջ ընդգրկուած են: Այս ան-գամ ցանկերու վրայ կան նաեւ քանի մը հազար երիտասարդներ, որոնք առաջին անգամ ըլլալով պիտի քուէարկեն:: Ուիլ-սըն պիտի ջանայ չթողուլ որ կառավա-րութիւնը, այսինքն պահպանողական ճա-կատը իր պայքարը տանի «ո՞վ կը ղեկա-վարէ երկիրը, կառավարութի՞ւնը թէ սենտիքաները» նշանաբանով: Ինք պիտի ընտրէ խօսուն նշանաբան մը՝ «վերա-դարձ դէպի աշխատանք, Լապուրով» (Աշխատաւորական կուսակցութիւն):

Յիշենք նաեւ թէ հրապարակի վրայ կայ երրորդ կուսակցութիւն մը՝ Ազա-տականը:

Քանի մը տողով

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ հիւանդ է եւ քանի մը օր պէտք է հանգստանայ: Այս լակոնական զեկոյցը հրատարակեց Էլիզէ առջի օր, ճշդելով թէ Նախագահը դումէ կը տառապի: Պարզ է որ նոր առիթ մըն է որ ամէն ոք վարկածներու սկսի Նախա-գահին առողջութեան մասին: Ամէն պա-րագայի, Փոմփիտու որ երբ անհանգիստ զգացած է, իր տունը գացած է (Քէ տը Պէթիւն) որեւէ փոփոխութեան չէ են-թարկած իր ժամանակացոյցը դալ չար-թուընէ սկսեալ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարը յստակ կերպով յայտարարեց թէ Փարիզը չի կրնար Շիքակոյի վերածուիլ եւ թէ ոս-տիկանութիւն եւ արդարութիւն միաս-նաբար ամէն միջոց ձեռք պիտի առնեն: Արդարադատութեան նախարարութիւնը սակայն շատ համաձայն չէ Մարսըլէնի բոլոր առաջարկներուն հետ եւ մանաւանդ դժգոհ է ոստիկանութեան կարգ մը յայ-տարարութիւններէն, որոնք ուղղակի խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան դատարանները, զորս շատ մեղմ կը նկատեն: Արդարու-թեան նախարարութիւնը համաձայն չէ որ առժամեայ ձերբակալութիւնները (կառտ ա վիւ) երկարաձգուին: Բոլորը համաձայն են, անշուշտ, հաստատելու թէ դրամատուներու մասնաճիւղերու բազմապատկումը պատճառ դարձած է հոլտ-ըփներու յաւելման:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Պաղ-տատի մէջ մէկ օրուան ընթացքին տես-նուած է Իրաքի գրեթէ բոլոր նախարար-ներուն հետ: Ֆրանսայի եւ Իրաքի միջեւ կատարուած փոխանակութիւնները 1967էն մինչեւ 1974, 61 միլիոն ֆրանքէն 700 մի-լիոն բարձրացած են: Այսուհանդերձ, առեւտրական գետնի վրայ Ֆրանսայի բա-ցը 1973ին մէկ միլիառ 600 միլիոն ֆրան-քի հասած է, եւ քարիւղի գիներու յաւե-լումով այդ բացը վեց միլիառ 600 միլիոնի կրնայ բարձրանալ այս տարի: Ֆրան-սայի արտածումները, բաղդատմամբ Ի-րաքէն կատարուած ներածումներուն, 10 տոկոս կը ներկայացնէ: Ֆրանսա կ'ուզէ աւելցնել իր արտածումները Իրաքի ուղ-ղութեամբ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախա-րարը Փանամա ժամանեց եւ օդակայանին մէջ դիմաւորուեցաւ երկրին նախագահ Զօր. Օմար Հերրերայի կողմէ: Այս վեր-ջինը ձեռք առած է իշխանութիւնը 1968էն ի վեր, պետական հարուածով մը: Ուա-շինկթըն այժմ կ'ընդունի, թէ Փանամայի Ջրանցքը, որ 1903ի դաշնագրով իրեն գե-րիշխանութեան տակ անցած էր մնայուն կերպով, Փանամայի մաս կը կազմէ եւ, հետեւաբար, ատենական փուլերով պէտք է վերահաստատուի այս վերջինոյն գերիշխանութիւնը Ջրանցքի շրջագօտիին վրայ: Այս իմաստով «սկզբունքի միաց-եալ յայտարարութիւն» մը կը ստորա-գրեն Քիսինկէր եւ Խուան Թաք, Փանա-մայի Արտաքին նախարարը: Քաղաքա-կան շրջանակներու կարծիքով դժուար եւ երկար բանակցութեանց կը կարօտին ճըշ-դելու համար ժամանակացոյցն ու հան-գրուանները Փանամայի գերիշխանու-թեան հաստատումին՝ Ջրանցքի գօտիին վրայ:

ՉԻԼԻԻ պետական հարուածէն ի վեր ա-ւելի քան 7000 հոգի մեկնած են երկրէն եւ 600 հոգի ալ մեկնելու կը պատրաս-տուի: Մեկնողներէն հինգ հազարը Չիլի-ցի է, իսկ մնացեալները Հարաւ. Ամերիկ-եան երկիրներու քաղաքացիներ, որոնք քաղաքական նկատառումներով Չիլի ա-պաստանած էին:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ բանակի ճարտարագէտ-ները սկսան Ջրանցքը մաքրել ականներէն: Իսրայելեան ուժերը կը շարունակեն հե-ռանալ Ջրանցքի արեւմուտքէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը համակարծիք չէ ամերիկեան ուժերու նուազումին Եւրոպայի մէջ: «Հաւասարակշռութիւնը կը խախտի եթէ Եւրոպայէն հեռացնենք ամերիկեան ու-ժերը, որոնց թիւը 300.000 է»:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ աւելի քան մէկուկէս մի-լիոն բանուորներ մասնակի գործադուլ կատարեցին պահանջելու համար աշխա-տավարձքերու յաւելում: Կրնայ ընդհա-նուր գործադուլ մըն ալ ծայր տալ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ դիմում կատարած է ամերիկեան օդանաւային երեք ընկե-րութիւններու, որպէսզի եօթը գործա-տուներ չինեն Խորհ. Միութեան մէջ: Ասոնք պէտք է արտադրեն օդանաւեր ա-ռեւտրական գործածութեան համար: Այս լուրը հաղորդեց ամերիկեան բանակի թերթը, որ այս առթիւ նկատել տուաւ, թէ հաւանական չէ, որ Ուաշինկթըն ար-տօնէ ընկերութիւններուն ընթացք տալ Մոսկուայի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովը վստա-հութեան քուէ տուաւ Էճէվիթի համա-խմբական դահլիճին: 235 երեսփոխան թեր, 136 երեսփոխան դէմ քուէարկեցին եւ երկու հոգի ալ ձեռնպահ մնացին: 450 երեսփոխաններէն 373ը միայն մասնակ-ցեցան քուէարկութեան:

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

———o———

Հ. Յ. Դ. Գ. Ընդհանուր Ժողովի արձանագրութիւններուն մէջ կը կարդանք հետեւեալը («Նիւթեր Հ. Յ. Դ. Պատմութեան համար», Բ. հատոր).—

«Ցուցական Մարմնի ընտրութեան անցնելիս, ընկ. Էլլէնը նոյն Մարմնի անդամակցութեան համար իր թեկնածութիւնը դրած լինելով՝ ժողովականներէն մին հետեւեալը առաջարկեց.

«Ժողովը կազմակերպութեան շահը աչքի առաջ ունենալով, վտանգաւոր կը գտնէ Էլլէնի Ցուցական Մարմնի մէջ մըտնելու ցանկութիւնը, ուստի եւ կ'առաջարկէ ետ առնել իր թեկնածութիւնը»:

«Ժողովը, խորհրդակցելով, միաձայն – նութեամբ ընտրեց Էլլէնը իբր Ցուցական Մարմնի անդամ»:

Գ. Ընդհանուր Ժողովը, որ կը գումարուի 1904ի սկիզբը Սոֆիայի մէջ, յեղափոխական ձեռնարկներու ամբողջ շարք մը պիտի որոշէ երկրի եւ արտասահմանի համար: Ցուցական Պատասխանատու Մարմինը, որ կ'ընտրուի, ունի հետեւեալ պարտականութիւնները.

«1) Վիշապի եւ Ոսկեհանքի շրջանին մէջ այլ եւ այլ ձեռնարկութիւններով արձագանգ տալ պատրաստուելիք Բարձրաւանդակի շարժումին եւ ապագային երկրին մէջ տեղի ունենալիք ապստամբական ձեռնարկներուն:

«2) Նպատակայարմար պարագային, միացած մակեդոնացի յեղափոխականներու հետ՝ առնել այս կամ այն քայլը, մեր մէջ եղած համերաշխութիւնը ամրապնդելու եւ երկու դատերը միացնելու նպատակով:

«3) Երկրի շարժումներէն անկախ գործ կատարել Վիշապի մէջ այն պարագային միայն, երբ յոյս կայ հոյակապ ձեռնարկ մը գլուխ բերելու»:

«Հոյակապ ձեռնարկ»ով կ'ակնարկուի Սուլթանի ահաբեկումին, որուն մասին խօսք եղած է «Դաշնակցութեան կամքը ներկայացնող Մարմնի» ժողովին, գումարուած 1901ին, Ընդհանուր Ժողովի փոխարէն:

Իսկ Էլլէնը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ Քրիստափոր Միքայէլեանը: Ժողովի արձանագրութիւնները թէեւ ժլատ են այդ ուղղութեամբ, սակայն կարելի է անվարան ըսել, որ Սուլթանի մահափորձի ծրագիրը Քրիստափորին կը պատկանէր:

«Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատմութեան» Բ. հատորին մէջ հրատարակուած ատենագրութիւնը դժբախտաբար ոչ մէկ մանրամասնութիւն կու տայ այս եւ ուրիշ հարցերու մասին, որոնք տեղի տուած պէտք է ըլլան փոթորկալի վիճաբանութիւններու: Առաջարկը բերող ժողովականը հանգամանօրէն պատճառաբանած պէտք է ըլլայ Քրիստափորը Ցուցական Մարմնի մէջ չառնելու անհրաժեշտութիւնը: Ընդհանուր Ժողովը, կազմակերպական կանոններ մշակելու միջոցին, որոշած էր, որ պատասխանատու մարմիններու անդամները, որոնք կ'ընտրուին Ընդհանուր Ժողովին կողմէ, պարտաւոր են գտնուելու իրենց համար նշանակուած գործունէութեան շրջանը, այլապէս կը դադրին այդ Մարմնին անդամակցելէ: Քրիստափորի ընտրութիւնը կը նշանակէր ուրեմն, որ ան պիտի նետուէր գործնական յեղափոխութեան դաշտը եւ, Ցուցական Մարմնի միւս անդամներուն հետ, կազմակերպէր, անոր կապուած բոլոր վտանգներով, Սուլթանի մահափորձը:

Ընդհանուր Ժողովի մասնակիցներէն ոմանք, աչքի առջեւ ունենալով ծրագրուած գործին վտանգաւոր բնոյթը, կ'ուզէին խնայել Քրիստափորին:

Գ. Ընդհանուր Ժողովէն ետք, Սուլթանի մահափորձի նախապատրաստական աշխատանքներու ընթացքին, ռումբի մը պայթումին զոհ գնաց Քրիստափոր:

Բարձրաւանդակի Պատասխանատու Մարմնի երեք անդամները, Աշոտ–Երկաթ, Հրայր եւ Վահան նահատակուեցան Գ. Ընդհանուր Ժողովէն հազիւ երկու-երեք ամիս անց: Ընդհանուր Ժողովի մասնակցողներէն Կայծակը, Վանայ Իշխան Ջոջ–Աղան եւ Թորգոմը նմանապէս նահատակուեցան Երկիր վերադարձի ճամբուն վրայ:

Կարելի է վիճելի, մինչեւ իսկ սխալ նկատել կազմակերպութեան ամէնէն աւելի պատրաստուած տարրերուն, անոր գործունէութեան ուղղութիւն տուող ղեկավարներուն ինքնամատուցումի փութկոտութիւնը: Կարելի է մտածել, որ վտանգաւոր դօտիներէն դուրս մնալով ալ կարելի էր գոհարերութեան փաստը տալ: Եթէ այս տեսակէտը ուղղական ըլլար, Քրիստափորի թեկնածութիւնը պէտք է մերժուէր եւ անոր պարտադրուէր նախկին ժըռնեւ ու գրագիլ «Դրօշակ»ի խմբագրութեամբ եւ արտասահմանեան քարոզչութեամբ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր ստեղծման առաջին իսկ օրէն, դէմ է եղած նման տրամաբանութիւններու եւ անդադար իր շարքերուն ընտրելագոյնները անխնա՛յ նետած է յեղափոխական վտանգաւոր ձեռնարկներու մէջ: Ու անոնցմէ շատերը ինկած են կռուի մէջ: 1890–1908, Ընդհանուր կամ Շրջանային ժողովներու կողմէ ընտրուած պատասխանատու մարմինները քիչ անգամ լրիւ կազմով իրենց պաշտօնը կրցած են կատարել, որովհետեւ նահատակուած են իրենց պարտականութեանց ճամբուն վրայ:

Մտաւորական ու ղեկավար ճանչցուած ընկերներու վերապահուած դերին մասին Ընդհանուր Ժողովին մէջ բուռն հակամարտութիւն տիրած է: Կարծր թեւը, գլխաւորութեամբ Սիմոն Զաւարեանի, ընդհանրապէս կը յաղթանակէ եւ Ընդհանուր Ժողովին որդեգրել կու տայ մէկէ աւելի որոշումներ, որոնք ծանր պարտաւորութիւններու տակ կը դնեն պատասխանատու ընկերները:

Այսպէս, Ընդհանուր Ժողովը, քանի մը անգամ բարեփոխելէ եւ առաջարկուած բանաձեւը դդալօրէն մեղմացնելէ ետք, հետեւեալ որոշումը կը քուէարկէ.

«Դաշնակցական բոլոր Պատասխանատու Մարմինները (երկրի եւ դրսի), որոնք Ընդհանուր Ժողովի բացակայութեան ուղղութիւն են տալիս կազմակերպութեան ամբողջ գործունէութեան, կազմուած պէտք է լինեն այնպիսի անձնուէր, ինտելիգենտ եւ ձեռնհաս անձնաւորութիւններէ, որոնք կատարեալ վստահութիւն կը ներշնչեն իրենց դաշնակցական անկեղծ աշխարհահայեացքով»:

Ներկայացուած առաջարկներէն մէկը, որ կը մերժուի ձայներու մեծամասնութեամբ եւ որուն հեղինակը անտարակոյս Ս. Զաւարեանն է, յստակօրէն կը սահմանէ պատասխանատու ղեկավարի նկարագիրն ու դերը: Ահաւասիկ այդ բանաձեւը.

«Ի նկատի ունենալով, որ ամէն մի դաշնակցականի պարտականութիւնն ու դերը, ինչպէս նաեւ ուրիշներու կողմէն վայելած յարգանքը կը չափուի այդ անհատի ձեռնհասութեամբ ու ցոյց տուած զոհաբերութեամբ, կ'առաջարկուին հետեւեալ կանոնները.

«Ա. Ամէն մի դաշնակցական գործին մէջ մտնելիս ոչ միայն պատրաստ լինելու է վտանգին ենթարկուելու կռուի մէջ, այլեւ անելու է զոհաբերութիւն ամէնօրեայ կեանքին մէջ՝ իր սովորութիւններու համեմատ:

«Բ. Դաշնակցութեան այլ եւ այլ մարմիններու համար ընտրութիւններ անելիս ղեկավարուելու է այն սկզբունքով, որ ինչքան (աւելի) լայն եւ պատասխանատու է մարմինը, այնքան աւելի ձեռնհաս, աւելի անձնուէր եւ աւելի մեծ զոհաբերութեան պատրաստ է լինելու ընտրուող անհատը»:

Այս հիման վրայ է, որ Զաւարեան կը մերժէ անդամակցիլ Արեւմտեան Բիւրոյին ու կը բողոքէ անոր կազմին դէմ: Նոյն սկզբունքին հետեւելով է, որ Քրիստափոր կը դնէ իր թեկնածութիւնը՝ Ցուցական Մարմնին:

Թէեւ ժողովին արձանագրութիւններուն մէջ պահուած են միայն առաջարկուած բանաձեւերը եւ տրուած որոշումները, սակայն այդ իսկ բաւարար է գաղափար կազմելու համար տիրող մթնոլորտին մասին:

Պատասխանատու պաշտօնի կոչուած ընկերներու նկատմամբ ցուցաբերուած պահանջկոտութիւնը նոյն ընկերներու մասնակցութեամբ գումարուած Ընդհանուր Ժողովներու կողմէ, Դաշնակցութեան բարոյական դիմագիծի ամէնէն ցայտուն արտայայտութիւններէն մէկն է:

Եթէ Քրիստափոր եւ ուրիշներ ապրէին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Հայութիւնը ո՛րքան կը շահէին, դժուար է հաստատական պատասխան մը տալ: Վստա՛հ կրնանք ըսել սակայն, որ եթէ ինքնամոռաց նուիրումով առայդ մահուան յանդիմա՛ն չերթային՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը շատ բան կը կորսնցնէր:

ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ

ՄԵՐ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ՋՐԱՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

———o———

«Իսկ ան (Հայկը), կ'ըսէ (Մար Աբաս), իր մնացեալ մարդոցմով եւ տուն ու տեղով դէպի հիւսիս – արեւմուտք շարժելով, եկաւ բնակեցաւ բարձրաւանդակ դաշտի մը մէջ եւ այս լեռնադաշտին անունը կոչեց Հարք...» (Մ. Խորենացի):

Հարք նահանգը կը գտնուէր Սիփան լեռնէն հիւսիս եւ կը տարածուէր մինչեւ Բիւրակնեան լեռները. ասիկա Մանազկերտի հովիտն էր, որ հարաւ – արեւմուտքէն կը միանար Տարօնի դաշտավայրին:

Քրիստոսէ հազար տարի առաջ Ուրարտուի թագաւորները հոս հաստատուեցան: 857ին (Ք. Ա.) Ասորեստանի Սալմանասար թագաւորը գրաւեց Ուրարտացիներու այդ առաջին բնակավայրը, աւերեց զայն եւ փախուստի մատնեց Ուրարտացիներու Արրամու թագաւորը, որ ապաստանեցաւ այն վայրը, ուր յետագային պիտի դառնար Վանը, եւ ապաւինեցաւ լիճին արեւելեան ափին բարձրացած անառիկ ժայռին:

Արրամու ինքզինք ապահով զգաց այդ անառիկ ժայռին վրայ, ուրկէ աքանչելի համայնապատկեր մը կը պարզուէր: Ծովը կը տարածուէր անոր արեւմուտքը, իսկ միւս երեք կողմերուն կը ցցուէին լեռները, որոնք կը շրջափակէին ընդարձակ դաշտավայր մը՝ շուրջ 300 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ: Այս դաշտը անապատային էր: Ոչ մէկ գետ կ'անցնէր հոնկէ: Կարնուրի եւ Վարագի զոյգ լեռները արեւելքէն կը փակէին ջուրին անցքը, որու հետեւանքով դաշտավայրին կրաւաղային հողը ջուրի կարօտ ունէր: Վարագէն հազիւ մէկ ջրաղաց բանեցնող ջուր կուգար: Քիչ մը ջուր ալ կուգար նոյն լերան հիւսիսէն: Սակայն անիկա կը ցամքէր ամառը:

Վանի ժայռին ապաւինած Ուրարտացիները, բնական անառիկ բերդ մը գտած ըլլալով, պարզ է, որ պիտի չհեռանային հոնկէ: Սակայն Վանի դաշտավայրը մշակելու համար պէտք է, որ ջրաշինարարական աշխատանքներ կատարէին: Այդ անապատը ջանոնք դարձուց չինարար: Անոնք, աւելի հարաւ տարածուած Հայոց Ձոր գաւառի մէջէն անցնող Անգղ(Խոշար) գետի հակառակ ափէն, մօտ 90 քիլոմեթր հեռաւորութենէն ջուր բերին

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ Թուականին տակաւին Թարմ երիտասարդ, եռանդուն ու քիչ մըն ալ բանի մը հաւատացող, երբ նկարագրի այդ հաւաքական դձձութիւնը տեսայ, փոխանակ իմաստաբար մտքի խնդալու այդ խեղճութեան հանդէպ՝ բուռն բարկութիւն զգացի եւ գոչեցի ամէնուն երեսին.

— Ուխարամի՛տ ապուշներ, մէկ օրէն միւսը ի՞նչպէս ձեր համոզումները կը փոխէք... ի՞նչպէս իրարու հակառակ հանրագրութիւններ կը ստորագրէք, գուցէ ե՛ս եմ ստախօսը եւ միւսն է որ իրաւունք ունի...:

Բայց արդէն անոնք գղջացեալ, պաղատագին, մեր ձեռքերը կը համբուրէին, որպէսզի զիրենք չլքանենք:

Բնականաբար ստիպուեցանք մեր պաշտօնը շարունակել որքան դժնդակ ըլլար ան:

Այդ միջոցին մեզի օգնութեան հասաւ Եգիպտահայ մը, Գրիգոր էֆ. Մէօհթէմէթեան, Զակազիկ հաստատուած՝ բնիկ Թոքաթցի Հայ մը, որ կրցած էր այնտեղ հարստութիւն դիզել եւ Յունաստան եկած էր օդափոխութեան:

Օր մը, հետաքրքրութեան համար, այցելած էր վրանի տակ բնակողներուն եւ ահա իր սրտին խորը հնչած էր ցեղին ձայնը, եւ այդ մարդը որ երկար տարիներէ ի վեր հայրենի հողէն հեռու, օտարութեան մէջ, մոռցած էր իրենները, յանկարծ զգացուած էր տեսնելով անոնց տարապայման թշուառութիւնը:

Իր այցելութենէն ետքը եկաւ մեզի գտաւ, հարցուց թէ ի՞նչպէս կը կերակրէինք այդ թշուառները եւ երբ մեր հասոյթի աղբիւրները բացատրեցինք իրեն՝ յօժարակամ յանձնառու եղաւ օրական հինգ ոսկի վճարել եւ այս կերպով, մինչեւ իր Եգիպտոս վերադարձը, կարծեմ 80–90 ոսկիի մօտ գումար մը վճարեց:

Սիմոն Մանիկեան, որ դրամները ամէն օր բաշխելու պաշտօնը ունէր նախանձութենէ գրկուած մարդ մը կը նկատէր Մէօհթէմէթեանը եւ զայն «Աստուծոյ Մարդը» կ'անուանէր:

Յետոյ, տարի մը ետքը, երբոր Եգիպտոս կը գտնուէի, պատուելի Նշան Բէշիշեանի հետ յատկապէս Զակազիկ գացինք «Աստուծոյ Մարդը» տեսնելու որ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ մեզի:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տիգրան Երկաթ. — Իր բանախօսութիւնը — Հիւանդութիւնը. — Պեյժիացի Անթուանը. — Դիւցազնական ծրագիր մը. — Ռէթէոս Մուրատեան. — Միութեան թերթը. — Դրօշմահաւաք համակիրներ. — Նազարբէկի գէշ օրինակը. — Հայրենասէր Պարոն Քոֆինոս. — Փախստական Հայերը. — Շաբաթ մը Եգիպտոսի մէջ. — Քնայբեան բէժիմը. — Արփիարեանի երազը. — Գաղթականներու խաղքութիւնները. — Մեկնում Աթէնքէն. — «Ուրանիա» շոգենաւը. — Յուզումնալից անցք մը Կրետէէն. — Աղեքսանդրիա կը հասնինք:

Հոկտեմբերի կամ Նոյեմբերի մէջ էր երբ օր մը Պոլսէն մեկնող Մէսաժըրիի շոգենաւը գացած էի, ինչպէս յաճախ կ'ընէի ծանօթներ տեսնելու յոյսով:

Յանկարծ կամրջակին վրայ հանդիպեցայ Տիգրան Երկաթին, որ Մարսիլիա ու անկէ Փարիզ պիտի երթար ուր միտք ունէր հաստատուելու:

Ճամբան սոսկալի փոթորիկ կրած էին եւ խեղճը՝ որ արդէն տկար էր, չարաչար նեղուած էր, այնպէս որ ճամբորդութիւնը շարունակելու կարողութիւն չունէր գրեթէ:

— Յամաք ելիր ու շաբաթ մը մնացիր եւ հանգստացիր, յաջորդ շոգենաւով կը մեկնիս խորհուրդ տուի իրեն:

— Հայկական դատին ի նպաստ բանախօսութիւն մըն ալ կ'ընես Աթէնքի մէջ...

— Բայց, գիտեյ տուաւ, նիւթական միջոցներս կը պակսին, հազիւ Փարիզ երթալու եւ հոն քիչ մը ապրելու չափ դրամ ունիմ քովս:

— Հոգ մի ըներ, քեզ Աթէնքի մէջ ծախք ընել չենք տար, ըսի:

Կը մտածէի թէ շաբաթ մը կրնանք զինքը պահել 60–70 տրախմիով:

Տիգրան Երկաթ հաւանեցաւ եւ միասին դուրս ելանք շոգենաւէն իր պայուսակներն ալ առնելով:

Գրեթէ ոտքի կենալու կարողութիւն չունէր. իսկոյն զինքը պանդոկ մը առաջնորդեցի ուր թեթեւ ճաշ մը ընելէ ետքը մտաւ անկողին հանգստանալու համար:

Հետեւեալ օրը քիչ մը կազդուրուած էր եւ կրցանք միասին այցելել խմբագրատուներ եւ բանախօսութեան մը ծրագիրը պարզել, որ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ:

Իսկոյն թերթերը մեծաշուք կերպով ծանուցին Տիգրան Երկաթի Աթէնք հասնիլը, մասնաւորապէս բանախօսութիւն մը ընելու համար Հայկական խնդրին վրայ:

(33 – Շար.)

Վանի դաշտավայրը: Մժնկերտ գիւղին մօտերը հսկայ ժայռաբեկորներով նեղցուցին գետին հունը եւ բարդիի գերաններով «նաւ» մը շինեցին եւ առով քառասուն ջրաղացքի (Զըլ-Աչ) ջուր անցուցին դիմացի ափը, եւ Շամիրամի առու անունով ծանօթ ջրանցքը փորելով, այդ ջուրը բերին մինչեւ Վանի դաշտին հարաւ-արեւմուտքը: Այնուհետեւ, Տօն գիւղին մօտ, Վարագ լերան արեւելքը, ջրամբար մը (Քէչիչ գէօլ) հաստատեցին: Ամառը, երբ Վանի դաշտավայրին հիւսիսը եղերող Անգխունէր գետը կը ցամքէր, անոնք վեց քիլոմեթր երկար ջրանցքով մը յաւելեալ ջուր կը հոսեցնէին Դարմանդեղ կիրճը, ուրկէ կը սկըսէր Անգխունէր գետը: Այդ ջուրը կ'ոռոգէր Անգխունէրու ցածրադիր Թաղամասը միայն, ապա պարսպապատ Քաղաքամէջի խանդակներով կ'երթար կը լեցուէր ժայռը լիճէն անջատող ճահիճները: Ուրարտացիները շինեցին նաեւ երկու շատ փոքր ջրամբարներ (Սոսոյի գէօլ) եւ Սխկեալի գէօլ): Ժամանակ մը ետք՝ ուրարտացի Թագաւորները լքեցին Վանայ ժայռը եւ իրենց բնակավայրը փոխադրեցին 5-6 քիլոմեթր հեռու Զըմ-զըմ Մաղարայի սարը:

Ջրաշինարարական այդ աշխատանքներով Ուրարտացիները օգտագործեցին Վանի շրջապատի բարձրադիր բոլոր ջուրերը. այսուհանդերձ, անոնցմով մշակելի դարձաւ Վանի դաշտավայրին հազիւ 15 տոկոսը, իսկ մնացեալ 85 տոկոսը մինչեւ Ժէ. դարու Թուրք-պարսկական երկարատեւ պատերազմները, մնաց անջրդի:

Անապատ-դաշտը արդաւանդ դարձնելու համար Վանեցին հարկադրուեցաւ լուծել ջուրի հարցը: Տուներու մէջ ջրհոր փորելով կարելի էր կարգադրել խմելու ջուրի հարցը, սակայն անապատը այգեստան դարձնելու համար անհրաժեշտ էր ոռոգումի առատ ջուր գտնել: Միակ միջոցն եղաւ հողին երեսը հանել ստորերկրեայ ջուրերը: Այս նոր ջրաշինարարութեան հետ կապ ունեցող քեահրեզ, քեանքեան, քեանդոչի պարսկական բառերը ցոյց կուտան, որ ստորերկրեայ ջուրը հողին երեսը հանելու այդ արհեստը Վան մուտք գործեց Պարսկաստանէն, սակայն Վանի մէջ անիկա այնքան կատարելագործուեցաւ, որ Վանեցի հայ քեանքեանները խումբերով, Պարսկաստան կ'երթային՝ հոն քեահրեզ «հանելու» համար:

Քեանքեանները մինչեւ 50-60 արշին խորութեամբ հարիւրաւոր հորեր փորեցին եւ մոմպատի լուսաւորութեամբ գետնուղիներ հաստատեցին: Ասոնց միջոցով հորերը կապուեցան իրարու. ապա՝ յատուկ տեսակի կաւով — կաղձինով ծեփեցին-փակեցին գետնուղիներու երակները: Աներեւակայելի դժուարին աշխատանքով անոնք ջուրը հաւաքեցին գետնի տակ եւ գետնուղիներով զայն բերին-հասցուցին նախօրօք ճշդուած վայրը: Պետութիւնը ոչ մէկ օժանդակութիւն ցոյց տուաւ այդ աշխատանքներուն: Շահագրգռուողները ընկերութիւն («ճաշքատիրութիւն») կազմեցին, դրամ հաւաքեցին եւ վարձատրեցին քեանքեանները ոչ միայն քեահրեզ «հանելու», այլ եւ ամէն օր, ամէն ժամ, ամառ-ձմեռ գետնուղիներուն վիճակը ստուգելու եւ նորոգումներ կատարելու համար:

Առատ ջուր ունեցող 15 քեահրեզ կար Վանի մէջ. իւրաքանչիւրը ջրաղացք մը կը դարձնէր եւ ապա կ'ոռոգուէին անտառանման Այգեստանի այգիները: Շատ լաւ կազմակերպուած էր ջուրին օգտագործումը: Ամէն քեահրեզ կ'ունենար 120 ճաշք (*). ասիկա կը նշանակէր, թէ ոռոգումի եղանակին տուեալ քեահրեզին ջուրը ամիսը երկու անգամ երեքական ժամով իր այգին հոսեցնելու իրաւունք ունէր:

Ուրարտացիներու կառուցած ջրանցքներուն ջուրը կը տնօրինէր Պետութիւնը, որ կը կարգէր միրաւներ (ջրպետներ), որոնք դրամով կը ծախէին ջուրը: Քեահրէզներու ջուրը կը պատկանէր ճաշքատէրերուն, որոնք ամիսը անգամ մը ժողով գումարելով կ'ընտրէին ջուրի ճոչը եւ ջրբաշխը, որոնց պարտականութիւնն էր ոչ միայն տնօրինել եւ ճիշդ բաշխել տուեալ քեահրէզին ջուրը, այլեւ քեանքեաններուն միջոցով հսկել, որ ջուրը անխափան հոսի: Ահա թէ ինչու Վանի մէջ այնքան շատ էին Ջրբաշեաններն ու Քանքանեանները:

Վանեցին դարեր շարունակ պայքարեցաւ բնութեան դէմ, անապատին դէմ, դարեր շարունակ ճիգ ու ջանք գործադրեց հողին արգասաբերութիւնը բարձրացնելու համար: Պետութիւնը ոչ միայն երբեք չօգնեց այդ պայքարին, այլ և ընդհակառակն, անոր ձեռքէն խլեց միշտ ոռոգուած հողերը:

Յամառ, աննկուն աշխատանքի շնորհիւ Վանի դաշտավայրը Ի. դարու սկիզբները մեծ տոկոսով մշակելի դարձած էր: Անմշակ հողերը հազիւ տասը տոկոս կը ներկայացնէին: Հարթավայրին ոչ պակաս քան 70 տոկոսը ծածկուած էր խաղողի եւ այլ պտղատու ծառերու այգիներով: Փողոցները, առուներու ափերուն կը բարձրանային սլացիկ բարդիները, կը ճիւղատարածուէին ուռենիները: Տուները բառին բուն իմաստով թաղուած էին պարտէզներու մէջ, խաղողի բարունակները կը զարդարէին պատշգամ օրսպացները (երեսբացները): Հարթավայրի մնացեալ տարածութեան քսան տոկոսին վրայ Վանեցին ցորեն կը ցանէր եւ բարձր բերք կը ստանար, որովհետեւ արտերը կ'ոռոգէր կանոնաւոր կերպով եւ հողը կը պարարտացնէր հմտօրէն: Անջրդի մնացած էր դաշտին հազիւ տասը տոկոսը:

Յ. ԹՈՒՐՇԵԱՆ

(*) Բնորոշ է «ճաշք» տարազին ծագումը, որ կապուած է պարսկերէն «թասի միս»ի («պղինձէ թաս») հետ: Երբ դեռ ժամացոյց չէր գործածուէր, փոքր անցք ունեցող պղինձէ նուրբ թաս մը կը դնէին ջուրին երեսը. երբ թասը կը լեցուէր եւ կը սուզուէր, ասիկա կը հաշուէին իբրեւ մէկ միաւոր ժամին:

ՁՈՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻԱՅՆ ՏՕՆԱԾԱ՞Ռ

—0—

Անպայման որ ո՛չ. որովհետեւ հայրենաշունչ, մեծն ու պզտիկը խանդավառող, շատ յաջող գեղեցիկ ձեռնարկով մըն է որ Կրընոպլի Կապոյտ Խաչը սկսաւ նոր տարին: Մեր գաղութին համար, այլեւս տեսակ մը աւանդութիւն դարձած, հայ մանուկներուն նուիրուած տօնածառի հանդէսին առիթով, գիտակից ծնողքներ, հայրենասէր Հայեր եկած լեցուցած էին Ռիւ Ժէի ընդարձակ սրահը:

Հաճելի ու խրախուսիչ երեւոյթ է տեսնել, մանկական տօնի մը առիթով, նման խանդավառ բազմութիւն, որ ազնիւ զգացումներէ մղուած, եկած է սիրով ու գուրգուրանքով շրջապատելու հայ մանուկները, որոնք համակ շարժում դարձած, կը խայտան եւ դիւրին չէ զիրենք լուռ ու հանդարտ պահել: Անոնք գիտեն թէ այդ օրը իրենցն է և տարեցները որպէս հանդիսատես, կը դիտեն զիրենք ներողամիտ ժպիտով մը...

Հանդէսին բացումը կատարող ընկերուհին, Կապոյտ Խաչի տարած ազգանուէր գործին հանդէպ իր ունեցած խոր հաւատքի խանդավառ խօսքերով վեր կ'առնէ հայրենիքէն դուրս, հայ կնոջ լուռ ու մունջ, սիրով ու նուիրումով տարած աշխատանքն ու հայ մանուկներու հայեցի կրթութեան համար թափած ջանքերը:

Բեմին վրայ համախմբուած դպրոցի աշակերտութեան երեւումը գոհունակութեան ծափեր կը խլէ ներկաներէն: Օրուան խօսնակ Պ. Լիւլէճեանի սրամիտ խօսքերով քաջալերուած, հանդէսին փոքրիկ դերակատարները՝ իրենց սիրուն երգերով ու արտասանութիւններով կը խանդավառեն ներկաները: «Յառաջ»ի սուղ էջերուն խնայելով, չենք փորձեր անուն տալ: Բոլորն ալ ըլլալով Հայու հպարտ նկարագրով եւ ուժեղ կամքով օժտուած խելացի հայորդիներ, իրենց երիտասարդ ուսուցչուհիին՝ Օր. Հ. Սապունճեանի հետ աշխատած, ջանք թափած, պատրաստած էին իրենց հանդէսին գեղարուեստական բաժինը: Մանկական սիրուն պատկեր մըն էր փոքրիկ աղջնակներու կողմէ ներկայացուած ծաղիկներու պարը՝ պատրաստուած Օր. Տուսարգխեանի կողմէ: Դաշնակի վրայ նուագեցին Այանեան քոյր ու եղբայր:

Կէս ժամուան դադարի ընթացքին, կարգը մեծերունն է, որոնք օրուան այս հայաշունչ մթնոլորտին մէջ, իրենց հոգեկան ապրումներու պոռթկումով, պիւֆէին սրահը կը թնդացնեն «Ձայն մը հընչեց» ու դարերու բռնակալ ուժին դէմ, Հայուն ազատութեան տենչացող հոգիին ընդվզումը արտայայտող մարտակոչի երգերով... Ճոխ է պիւֆէն, ամէն ինչ պատրաստուած ու նուիրուած Խաչուհիներու կողմէ: Դադարի կէս ժամը կ'ըլլայ մէկ ժամ, ու պիւֆէին շուրջ համախմբուած բազմութիւնը, ոչ թէ իրենց խմած ըմպելիով, այլ իրենց հայրենակարօտ զգացումներու ապրումով գինովցած... բոլորովին մոռցած են, որ փոքրիկները անհամբեր են ու կը սպասեն Կաղանդ պապայի գալուն:

Հանդէսին երկրորդ մասը կը սկսի Նոր Սերունդի խմբական սիրուն պարերով եւ Օր. Ասլանեանի երգով: Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս, Պր. Խորէն Մատէնեանի կողմէ երգուած գեղեցիկ երգերը՝ ներկաներուն կողմէ ունկնդրուեցան հաճոյքով:

Այս խանդավառ մթնոլորտին մէջ ընկերուհի մը վարչութեան կողմէ կը դիմէ ներկաներուն, որ ի նպաստ հայ դպրոցին եղած նուիրատուութեան, իրենց սրտաբուխ մասնակցութիւնը բերեն, հնարաւորութիւն տալու համար տեղական Կապոյտ Խաչին, որ ան կարենայ շարունակել նորահաս սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործը՝ բաց պահելով իր դպրոցին դռները: Ունինք խելացի, ազնիւ ու հայրենասէր ժողովուրդ մը, որ միշտ գիտցած է գնահատել ու քաջալերել տարուած պտղօղուտ աշխատանքը: Նուիրատուութիւնը վարող պարոններ՝ Քիւրքճեան եւ Լիւլէճեան, երկար չեն սպասեր. հազիւ տասը վայրկեան եւ արդէն գոյացած է 2550 ֆրանք (ցանկը՝ առանձին):

Կաղանդ պապան (Պ. Խ. Անտոնեան) բեռնաւորուած է Կապոյտ Խաչի նուէրներով, ու իր գալուստն աւետող փողի զօռ ձայնով, բեմը լեցուած տղոց կողմէ կ'ընդունուի ծափ ու ծիծաղի ուրախ բացագանչութիւններով: Օրուան «ծերունի» հիւրը՝ իր յորդորներուն եւ օրհնութիւններուն հետ, ութսունէ աւելի տղոց կը բաժնէ անուշեղէնի ու խաղալիքի նուէրներ: Կապոյտ Խաչը այս տարի ճիգ մը աւելի ըրած էր, իր դպրոցին շուրջ հետաքրքրութիւն ստեղծելու, տղաքը դպրոցին կապելու, փոքրիկներուն մէջ բարի նախանձ շարժելու նպատակով, հայկական դպրոց եկող տղոց համար պատրաստելով աւելի կարեւոր նուէրներու յատուկ ծրարներ:

Եթէ մենք ամէն անգամ մանկական այս տօնին նկարագրական տողերուն մէջ, մեր Հայու սիրտէն ու հոգիէն տաք շունչ մը կը դնենք, որովհետեւ համոզուած ենք ու անպայման մեզի հետ նաեւ բոլոր այն ծնողքներն ու հայրենակիցները, որոնք հաւատարմօրէն ամէն անգամ կուգան ու կը լեցնեն Ռիւ Ժէի սրահը եւ խանդաղատանքով կ'ունկնդրեն մեր գեղեցիկ ու քաղցրահնչիւն լեզուին թրթռացումը հայ մանուկներու շրթներուն, ու ականատես կ'ըլլան անոնց ցոյց տուած հետաքրքրութեան, խանդավառութեան, հաստատելու համար, որ երեւոյթով պարզ ու դիւրին կարծուած Կապ. Խաչի այս տարեկան ձեռնարկը՝ իր ունեցած խորհուրդով, հետապնդած նպատակով որքա՜ն կարեւոր է, եւ ի՜նչքան բարերար ազդեցութիւն կ'ունենայ տղոց մատղաշ հոգիներուն վրայ:

Եւ արդէն հայապահպանման գործին նպաստելու գիտակցութեան համոզումով է, որ մեր ընկերուհիները ձեռք ձեռքի տուած, սիրով ու նուիրումով աշխատած էին, որպէսզի այս տարի եւս, հայ մանուկներու տօնը յաջող անցնի: Անոնց նպատակը եղած է, հնարաւորութիւն ըստեղծել, որպէսզի գոնէ տարին մէկ օր, հայ մանուկները՝ շրջապատուած իրենց հարազատներով, հայաշունչ միջավայրի մը մէջ զգան իրենք զիրենք ու հայկական Կաղանդի շունչով խանդավառուած, անոնց հոգիները տպաւորուին, եւ անոնց սրտերուն մէջ Հայ ըլլալու զգացումը արմատ ձգէ, ու մեծնալով կապուած մնան իրենց ծնունդ տուող ժողովուրդին, հպարտ ըլլան անոր հարուստ մշակոյթով, գեղեցիկ լեզուով եւ իրենց Հայու ծագումով:

Ուշ ատեն միայն կը վերջանայ մանուկներուն ուրախ բացագանչութիւններով մեծերն ալ խանդավառող, իր ջերմ մթնոլորտով տեսակ մը եղբայրական կապ ստեղծող այս հայաշունչ ձեռնարկը: Ամէն մէկ մեկնող, գնահատանքի ազնիւ խօսք մը ունի իր շրթներուն, որ արդէն մոռցնել կուտայ մեր ընկերուհիներուն իրենց օրերու յոգնութիւնն ու ըրած նիւթական ու բարոյական զոհողութիւնները:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

3.

— Այո՛, մի վտանգելի նամակ է սա, — կցեց Բոռը: — Եւ ըմբռնո՞ւմ էք, որ այս տեղեկութիւնները պէտք է միայն կոմիտէի անդամներին յայտնի լինեն:

— Հասկանալի է ինքնին: Իսկ այժմ դառնանք պամֆլետին. կարո՞ղ եմ ասել կոմիտէին, որ դուք համաձայն էք մի քանի փոփոխութիւններ մտցնել ու տեղ-տեղ մեղմացնել, թէ...

— Չէ՞ք կարծում, տիկին, որ այդ փոփոխութիւնները ոչ միայն մեղմացնեն երգիծանքի ուժը, այլ վնասեն «գրական երկի» գեղեցկութեանը:

— Դուք հիմա իմ անձնական կարծիքն էք հարցնում, իսկ ես եկել եմ այստեղ ձեզ յայտնելու ամբողջ կոմիտէի կարծիքը:

— Ուզում էք ասել, որ դ-դուք համաձայն էք կոմիտէի հետ: — Նամակը դրաւ գրպանը, քիչ առաջ հակուեց եւ նայեց խօսակցին մի լարուած, կենտրոնացած ուշադրութեամբ, որ բոլորովին փոխում էր նրա դէմքի արտայայտութիւնը: — Դո՞ւք էլ կարծում էք, որ...

— Ուզում էք իմ անձնական կարծի՞քն իմանալ: Ես համակարծիք չեմ մեծամասնութեանը երկու կէտով: Ես ձեր պամֆլետը բնաւ չեմ ընդունում իբրեւ մի լաւ գրական երկ, բայց համարում եմ խիստ ճշգրիտ ու քաղաքական տեսակէտից էլ խիստ օգտակար:

— Դուք ասում էք...

— Ես բոլորովին համաձայն եմ ձեզ, միտինգները ճամբից հանեցին Իտալիան. բոլոր այս ուրախութիւններն ու բերկրանքը նրան սոսկալի անդունդ են քշելու, եւ ես խորապէս կ'ուրախանայի, եթէ մէկը ելնէր ու ասէր այդ բոլորը բաց ու համարձակ: Թող նոյնիսկ վիրաւորուէինք մի քիչ, ու մեր մի քանի կուսակիցները թող լքէին մեզ: Բայց իբրեւ կոմիտէի անդամ, որի մեծամասնութիւնը այլ կարծիքի է, ես իմ անձնական կարծիքի վրայ պնդել չեմ կարող: Յամենայն դէպս, կարծում եմ, այդ ամէնը պէտք է ասուի աւելի զուսպ ու հանդիստ մի տոնով, եւ ոչ այդպէս խիստ, ինչպէս դուք էք ասում:

— Մի վայրկեան կարո՞ղ էք սպասել, մինչեւ որ ձեռագիրը մի անգամ աչքի անցընեմ:

Ու սկսեց երես-երես շուռ տալ: Նրա դէմքը արտայայտում էր, որ դժգոհ էր ինքն իրենից:

— Ի հարկէ, բոլորովին իրաւունք ունէք: Այո, բոլորը երգեցիկ սրճարանների քառեակների տոնով է գրուած եւ ոչ թէ քաղաքական երգիծանքի. բայց ի՞նչ անեմ: Եթէ գրեմ պատշաճ ձեւով, հասարակութիւնը չի հասկանայ, եթէ չլինեն կծող յարձակումներ, կ'ասեն՝ ձանձրալի է:

— Միթէ կարծում էք ձանձրանալի չե՞ն հայհոյանքն ու կծողը՝ այն էլ այդպէս մեծ քանակութեամբ:

Ռիվարեսը նայեց նրան սուր արագ մի հայեացքով ու ծիծաղեց:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ոսկեան Գալայճեան եւ զաւակը Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ծունկուրտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Քրիստինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր–Վարդանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – գստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Փետր. 10, առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց տարաբախտ կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ զաւկին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր–Վարդանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Նուպար Նիկողոսեան Յարութիւն Փափազեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 250 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, նոր շէնքի կառուցման առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՄԱՑՈՅՑ

Չորեքշաբթի, Փետր. 13 — Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի Տեառնընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն:

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառնընդառաջ: Տօն է քառասնօրեայ դալատեան Քրիստոսի ի տաճարն: Ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի:

(Տար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ընկեր Կարպիս Յակոբեան 250 Ֆր. կը նուիրէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աննա Տէր–Մինասեանի յիշատակին, փոխան ծաղիկի, մօտիկ ազգականուհի մը 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Կրընոպլէն Պ. Յարութիւն Շիրինեան իր մօրը յիշատակին 50 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, «1974 գաղթօղչէն տարի» յօդուածին առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանգամանքով շրջանս գտնուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կամաւորներու ընդհանուր ժողովը Կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ ար Թրեվիզ:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Բօտէ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

URGENT

Ouvrières à domicile pour travail Crochet.

MAISON DIHANA

Tél. : 508-46-40

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՁԷՆԿԻԼԷՐԻ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

(Գրեց՝ ՍՕՆԱ ՏԷՐԷՊԷՅԵԱՆ)

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներու.—

Պ. ԹՈՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
11, Rue du Groupe Manouchian
ALFORTVILLE

Պ. ՓԱՆԻԿ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
8, Rue Raspail — ALFORTVILLE

Պ. Տ. ՏԷՐԷՊԷԵԱՆ
46, Bd. de Strasbourg — PARIS (10e)
Tél. : 206-28-23

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20.30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

Կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը

ԺԻՐՕ–ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը

(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien

SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé

AVEC LE CONCOURS

DE

LA CHORALE DU COLLEGE

LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE

THE ARMENIAN'S SUNSHINE

(Հայերէն կ'երգեն)

DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

•

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԷԼԵՔԹՐՕ–ՄԵՆԱԺԷ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԷՐ
ԿԱՃԷՏ

Ամուսնական նուէրի ցանկ

Նուէր հարսին, ցանկին 5%ի արժէքով

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԶԱՏԻԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6

ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
10
DIMANCHE
10 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.935 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — No 12.935

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Լ. Գ. Ղ. Ղարիբջանեանի Զեկուցումը)

———0———

Գ. ՊԱՅՔԱՐ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՆԱՊԱՐԾՈՒԹԵԱՆ» ԴԷՄ

Երեւանի Կոմկուսի քաղկոմի առաջին քարտուղար Լ. Գ. Ղարիբջանեան իր Զեկուցումին մէջ կը շարունակէ նիզակ ճօճել Դաշնակցութեան դէմ։

Կ'ըսէ թէ Հայաստանի սահմաններէն դուրս կը հրատարակուին գրքեր, յօդուածներ, որոնք կը խեղաթիւրեն հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, ծուռ հայելիի մէջ կը ներկայացնեն հայրենիքի իրականութիւնը։ «Սով. Հայաստանի կեանքը քիչ չեն խեղաթիւրում յատկապէս դաշնակ գրչակները (?)»։

Քարտուղարը կը ցաւի, որ Հայաստանի «պրոպագանդիստներու գիտնականները երբեմն թերագնահատում են նման ոտնձգութիւնները եւ արժանի հակահարուած չեն տալիս։ Երբեմն լռում են նոյնիսկ այն գիտնականները, որոնց աշխատութիւններում առաջադրուած դրոյթները են խեղաթիւրւում եւ ժխտւում։ Նման վիճակը անհանդուրժելի է։ Մեր գիտնականներն ու հրապարակախօսները պէտք է աւելի վճռական, գիտականօրէն հիմնաւորուած հակահարուած տան բուրժուական գաղափարախօսութեան ամէն տեսակի դրսեւորումներին»։

Ստեղծագործական միութիւններու (?) կուսակցական կազմակերպութիւնները քիչ «անելիքներ» չունին եղեր այս ուղղութեամբ։

Այս չէ սակայն ամէնը։

«Համընդհանուր սովետական հայրենասիրութեան դաստիարակութեան պրոցեսում նրանք պարտաւոր են նկատել եւ անհրաժեշտ պայքար մղել նաեւ ազգային սնապարծութեան ու սահմանափակուածութեան առանձին դրսեւորումների դէմ, որոնք խանգարում են աշխատաւորութեան եւ առաջին հերթին երիտասարդութեան ինտերնացիոնալ դաստիարակութեան գործին»։

Այս դարձդարձիկ նախադասութեան միտ բանին ա՛յն է, որ Հայաստանի մէջ ծայր տուած է ազգայնական շարժում (ազգային սնապարծութիւն ու սահմանափակուածութիւն)։ Մինչդեռ անոր դէմ անհրաժեշտ է հակադրել սովետական հայրենասիրութիւնը, այսինքն ինտերնացիոնալ (միջազգային), ոչ թէ ազգային ոգիով պէտք է դաստիարակել աշխատաւորները եւ ամէնէն առաջ երիտասարդները։

Խորհրդային վարչաձեւին գերագոյն նպատակն է կազմել սովետական մարդը։ Ահա՛ թէ ինչ կը նշանակէ Կրեմլինի ռուսացման քաղաքականութիւնը, որուն պարտադրաբար կ'ենթարկուին Հայաստանի կուսակցական վարիչները։ Ղարիբջանեանի վերի տողերը շատ պերճախօս են այս ուղղութեամբ։

1828ին է, որ Արեւելեան Հայաստանը միացաւ Ռուսիոյ։ 1978ին 150ամեակն է այս պատմական թուականին, որ «բախտորոշ նշանակութիւն ունեցաւ հայ ժողովուրդի յետագայ ճակատագրի համար»։ Գիտական հիմնարկները, մասնաւորաբար Գիտութեանց Ակադեմիան նախապատրաստական աշխատանքներ են սկսած այդ ուղղութեամբ։ Ղարիբջանեան անհրաժեշտ կը նկատէ «մոնումենտալ պրոպագանդայի միջոցաւ Հայութեան երախտագիտութիւնն արտայայտել Ռուսաստանին, ռուս մեծ ժողովրդին»։ Կը թելադրէ Երեւանի մէջ կառուցանել «ռուս ազատարար զինուորներին նուիրուած մոնումենտալ – յուշարձան, որն արտայայտի հայ ժողովրդի քաղաքական օրիենտացիան՝ այն է «ընդմիշտ Ռուսաստանի, յաւերժ ռուս ժողովրդի հետ»։

Ըստ Զեկուցման, մայրաքաղաքի կուսակցութիւնը ներկայիս իր շարքերուն մէջ ունի 54.731 անդամներ եւ թեկնածուներ, այսինքն Հայաստանի կազմակերպութեան 40 տոկոսը։ «Սկզբնական կուսակցական կազմակերպութիւնների թիւը աւելացել է 116ով եւ հասել է 1481ի»։ Երեք տարուան ընթացքին 4.129 հոգի մտեր են շարքերը՝ իբրեւ թեկնածու, 60,4 տոկոսը՝ բանուորներ։ Եղած են դէպքեր, երբ «կուսակցութեան շարքերը խցկուել են անարժան մարդիկ, որոնք կարճ ժամանակամիջոցում վտարուել են կուսակցութիւնից»։

Իր Զեկուցումի շարունակութեան մէջ Ղարիբջանեան երկար կանգ կ'առնէ կուսակցութեան ներքին խնդիրներուն վրայ եւ կը հաստատէ կուսակցութեան Խ. Միութեան եւ Հայաստանի կեդրոնները, թէ Երեւանի կուսակցական կազմակերպութիւնը, ամբողջ աշխատաւորութիւնը, հիմնուած կուսակցութեան առաջադրած խնդիրներուն վրայ, յաջողութեամբ կը կենսագործէ իններորդ հնգամեակի առաջադրանքները եւ իր արժանի աւանդը կը մուծէ կոմունիզմի կառուցման մեծ գործին մէջ։

Զեկուցումէն վերջ խօսք առած են կարգ մը պատգամաւորներ, որոնք պարզած են իրենց շրջաններու մտահոգութիւնները։

Գրող Ս. Ն. Խանզադեան իր տուրքը տուած է «ռուս մեծ ժողովուրդ»ին, որուն բազմակողմանի օգնութեան շնորհիւ է, որ Հայաստան եւ իր մայրաքաղաքը «հսկայական առաջընթաց արձանագրած են եւ թէ աշխատաւորները անոր կը պարտին այսօրուան ապահով ու երջանիկ եւ վաղուան պայծառ կեանքը»։ Ցետոյ թելադրած է բարելաւել դպրոցները, գտնոնք ապահովել որակեալ մանկավարժական «կադր»երով։

Ամէնէն վերջ խօսեր է Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Անտոն Երուանդովիչ Քոչինեան, որուն ճառը լսուեր է մեծ ուշադրութեամբ եւ բազմիցս ընդհատուեր է ծափահարութիւններով։

Ցետոյ միաձայնութեամբ ընդունուած է բանաձեւ մը, որով Երեւանի կազմակերպութեան 34րդ Կոնֆերանսը կատարեալ հաւատարմութիւն կը յայտնէ Խ. Միութեան Կենտկոմին եւ Խ. կառավարութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան, հաստատ համոզմամբ, որ լրիւ պիտի կատարէ Կոմկուսի 24րդ համագումարի որոշումները եւ 9րդ հնգամեակի պետական առաջադրանքները։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

———0———

Հանքագործները չհրաժարեցան գործադուլի իրենց որոշումէն, հակառակ Հիթի կոչին եւ Շարաթ, կէս գիշերին, Անգլիոյ ածխահանքերը կը դադրէին բանելէ։ Սենուիքային նախագահն է, որ նպաստաւոր հակազդեցութիւն ցոյց տալէ եաք, վարչապետին կոչին, կը ստիպուէր յայտնել բանուորներուն մերժումը։ Կորնլի, նախագահը, չիման մէջ մնացած է նաեւ ընդդիմութեան պարագլուխին, Ուիլսընի հետ, ինչ որ, անշուշտ ցոյց կուտայ նաեւ շարժումին քաղաքական բնոյթը եւ թոյլ կուտայ Հիթի որ առաւելագոյնս շահագործէ այդ զէնքը իր ընտրապայքարին մէջ։

Ցալով Ուիլսընի, յայտարարած է թէ աշխատաւորական յաղթանակի պարագային, պէտք է կրկին բանակցութիւններ ըլլան Հասարակաց Շուկայի եւ Անգլիոյ համաձայնագրերու մասին։ Ըստ իրեն, նաեւ Աշխատաւորական կառավարութիւն մը, անմիջապէս բանակցութեան կը ձեռնարկէ եւ վերջ կը դրուի ածխահանքերու գործադուլին։

Պահպանողական կուսակցութեան «անառակ որդի»ն, Էնոք Փաուըլ, որ աւելի մեծ փորձանք է Հիթի համար նոյն կուսակցութեան պատկանելով, քան պիտի ըլլար եթէ հակառակորդ ըլլար, որոշած է թեկնածու չըլլալ յառաջիկայ ընտրութեանց եւ թելադրած է իր շրջանի քուէարկողներուն, որ... աշխատաւորական քուէարկեն։ Իրեն համար Հիթի որոշումը (Խորհրդարանի լուծում) անպատասխանատու արարք մըն է եւ բրիտանական դրութեան անվայել խաբեբայութիւն մը։ Թէեւ նախկին նախարար, բայց եւ այնպէս մեծ դիրք չէ ունեցած կուսակցութեան մէջ, ուր իր ելոյթները գունաւորներու ներգաղթին կամ Հասարակաց Շուկային դէմ կը մտահոգեն։ Ի վերջոյ բարձրաձայն կ'ըսէ ինչ որ ուրիշներ լռելեայն կը մտածեն։

Ժողովուրդին մէկ մասը սակայն, առեւտրականները շատ գոհ են։ Կը թուի թէ Անգլիացիները սկսած են ապրիլ հետեւելով Ովրատիոսի խրատին՝ «Օգտուէ՛ այս օրէն» (քարփէ տիէմ) եւ ուրեմն կը ծախսեն, կը գնեն եւ կ'ուզեն օգտուիլ իրենց դրամէն։

Հաւանաբար նաեւ պակսած է Բրիտանացիներու վստահութիւնը իրենց դրամին հանդէպ եւ կը գնեն մանաւանդ արժէքաւոր առարկաներ ու լաւ գործ կ'ընեն հնագործները, մեծ նկարիչներու գործեր ծախողները եւայլն, եւայլն։

Քանի մը տողով

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԻՆԾԵՆԹԻ յայտարարեց թէ չի հրաժարիր Հունգարիոյ առաջնորդի իր տիտղոսէն եւ թէ Վատիկան որոշում տուած է առանց իր հաւանութեան։ Բայց Վատիկան իր կարգին մերժեց կարդինալ Մինծենթիի «ըմբոստութիւնը» զոր աննախընթաց կը նկատէ։

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ չորս եւ Քուէյթի հինգ ահաբեկիչները ճափոնական օդանաւով Ատէն հասան։ Ինչպէս ծանօթ է, հինգ ահաբեկիչներ Քուէյթի ճափոնական դեսպանատունը գրաւած էին պատանդներ վար դնելով։ Ահաբեկիչները պահանջած էին, որ ճափոն. օդանաւով մը Սինկափուրէն Քուէյթ բերէ այն չորս ահաբեկիչները, որոնք քարիւղի զտարան մը փորձած էին օդը հանել։ Թոքիօ ընդունեցաւ։

«ՍՔԱՅԼԱԲ»Ի երեք աստղանաւորդները Ուրբաթ օր Երկիր վերադարձան, 84 օր երկրին ծիրին մէջ մնալէ ետք։ Աստղանաւորդներուն առողջութիւնը լաւ է։

ԲԱՐՁՐ ՎՈԼԹԱՅԻ (Արեւմտ. Ափրիկէ) բանակը երկրին իշխանութիւնը ձեռք առաւ։ Զօր. Սանկուլ Լամիզանա, որ ութ տարիէ ի վեր նախագահն է Բարձր Վոլթայի, լուծեց Խորհրդարանը եւ ջնջեց Սահմանադրութիւնը։ Նոր կառավարութիւն մը պիտի կազմուի սպաներով եւ քաղաքացիներով։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Ալ Մուսաուար շաբաթաթերթը քննադատեց Միթերանը, որ Գահիրէի մէջ յայտարարած է թէ համաձայն է որ սահմանային փոփոխութիւններ ըլլան Իսրայէլի եւ Արաբներու միջեւ։

Թէ Սէրը Ա՛ս է

———0———

«Անհունօրէն յիշուած գարձեալ՝
Սէրը միշտ գալիքն է Անցեալ»։
Ց. ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Թէ սէրը ա՛ս է — եւ ուրիշ ոչինչ —,
Հողին պէս բարի, ջուրին պէս անոյշ,
լոյսին պէս մաքուր, երկինքներուն պէս
կապոյտ ու անհուն՝
Բայց ա՛ս է միայն —
Եւ ուրիշ ոչինչ —.
Ի զուր չսիրենք.
Հասարակ տեղիք, եղած՝ կարելի կրկնութիւններու,
Հին երգերու պէս՝ տխուր բաներու
Զտենչանք ի զուր։

Սրտիս մէջ, ահա՛,
Պզտեր եմ հողին բարութիւնը մերկ,
փոխեր ընթացքը անոյշ ջուրերուն,
Լոյսն իբրեւ գինի խմեր ցմրուր եւ
մայթին փշրեր զաւաթն աւելորդ՝
Պարպուած երկինք։
Ես դարձուցեր եմ յատակը սրտիս՝
որպէս հողաշերտ՝
Ի խնդիր շրջուած, դեռ չտեսնուած,
նո՛ր երկինքներու։
Որպէս նեխութիւն շպրտեր եմ մէկդի —
Ինչ դիզեր էի իբրեւ լաւագոյն՝ —
Կութքը երէկուան,
Մնացեր խոզան՝ նաթրտած, ծարաւ՝
Նո՛ր անձրեւներու անհատ
քաղցրութեան։

Եղած՝ կարելի զուր կրկնութիւններ.
Ո՛չ սկիզբ, ո՛չ վերջ
Հոգիներուն մէջ. հարուածող կայծակ,
բոց՝ ապա մոխիր.
Տխրութիւն ցմահ՝
Կոչուի կեանք կամ ցաւ,
Կոչուի պերճ անցեալ կամ պայծառ
գալիք
Որ վերջ ի վորջոյ
Իրիկուն մը հուսկ
Որպէս յուսախաբ երազ կամ Աստուած
Կամ տենչ գերագոյն
Գողգոթային վրայ պիտի բարձրանայ
խաչուած. մեռաւոր.
Ահաւոր տեսիլ։
— Այլ մնա՛ք բարով
Ու անլաց մեկնիլ։
— Այլ բարի՛ եկար,
Անցեալի պէս լուռ, արցունքի պէս տաք
Սէր կամ յիշատակ։ —
Եւ ուրիշ ոչինչ։

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՏՔ

—0—

Վեհ էր գաղափարը. ազգային էր տենչը. Նուիրական էր տուրքը: Պատմութեան անլռելի ձայնն էր որ կը զօղանջէր մեր ականջներուն: Ժողովուրդի մը բնական եւ երախտապարտ յարգանքն էր հանդէպ իր անմեղ նահատակ զաւակներուն: Եւ սակայն...

Խոչընդոտներ, դժուարութիւններ յարուցուեցան, արգելքներ ցցուեցան, հրաժարումի, փախազդեցութեան փորձեր կատարուեցան. բայց ի զուր: Ճշմարտութեան ձայնը չի խափանուիր: Բարձրացաւ կոթողը.

« Ի յիշատակ
1.500.000 Հայերուն՝ զոհ
1915ի թուրք ղեկավարներու
Ցեղասպանութեան »:

Պաշտօնական հանդիսութեամբ, ականաւոր քաղաքական, զինուորական եւ համալսարանական անձնաւորութիւններու, բարձրաստիճան եկեղեցականներու, մամլոյ ներկայացուցիչներու ներկայութեամբ եւ երաշխաւորութեամբ նուիրագործուեցաւ Նահատակաց Յուշարձանը, ու անցաւ պատմութեան 1973 Փետրուար 11: Եւ սակայն...

Անհանդիստ խիղճեր բորբոքեցան, յայտարարութիւնները յաջորդեցին յայտարարութիւններու, դիրքորոշումներ եղան, դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ պահ մը խզուելու վրայ էին, մամուլը զբաղեցաւ, սպառնալիքներ տեղացին. բայց ի զուր: Ճշմարտութեան ձայնը չի խափանուիր:

Այսօր, տարի մը ետք, յուշարձանը տուեալ մարտիրոսացած, համարձակ, խրոխտ, յանդուգն ու իր ամրացած պատուանդանէն կը նետէ իր սլաքը դէպի երկինք, դէպի յաւիտենականութիւն:

Հարկ է որ մէկ անգամ ընդմիշտ Թուրքերը տեղաւորեն իրենց «պէյիններուն» մէջ որ այս յուշարձանը կը խորհրդանշէ 20րդ դարու պատմութեան ամէնէն ողբերգական ճշմարտութիւնը. ուզել ու յամառիլ փոխակերպել անոր արձանագրութիւնը, որ համանման է իրականութեան, ուրանալ ու ժխտել է պատմական բացորոշութիւն մը, մեղսակից ըլլալ է 1915ի Թուրք ղեկավարներուն որոնք պատասխանատու եւ յանցաւոր են հայկական ցեղասպանութեան հրէշային ոճրագործութեան:

Անշուշտ այս ակներեւութիւնները չեն վրիպիր քաղաքակիրթ, ազնիւ, խաղաղասէր, շինարար եւ ոչ մոլեռանդ ժողովուրդներէն որոնք կ՚ընդունին պատմութեան վճիռները:

Բայց Թուրքիան ինչո՞ւ այսպէս կը փորձէ տապալել պատմութեան ընթացքը: Արդեօ՞ք կը վախնայ որ միջազգային կարծիքը զինքը վտարէ քաղաքակիրթ աշխարհէն որուն կը «կարծէ» պատկանիլ: Ինչո՞ւ Թուրքիան միշտ պաշտպանողական դիրքի վրայ է եւ կը փորձէ հակադել մեր ձեռնարկներուն, արդեօ՞ք կը վախնայ որ «խաղաղասէր եւ պատուաւոր» Թուրքիան վարկաբեկուի:

Ինչո՞ւ Թուրքիան այսօր բացայայտօրէն հակահայ քաղաքականութիւն կը վարէ, ու բացառիկ ճիգ կը թափէ իր քաղաքական, դիւանագիտական եւ առեւտրական յարաբերութիւններով. արդեօ՞ք այս ձեւի հարուածներով կը կարծէ Հայութեան նկատմամբ անվստահութիւն ու հակակրանք սերմանել, Հայ Դատը ձախողեցնել եւ արդարանալ միջազգային կարծիքի առջեւ: Ո՛չ, Թուրքիան պէտք է գիտնայ որ հակառակ իր բոլոր ճիգերուն, ան մուտք չի կրնար գործել արդի քաղաքակիրթ ազգերու ծիրին մէջ, որքան ատեն որ աշխարհի երեսին չէ խոստովանած եւ չէ ընդունած իր ոճիրը, որքան ատեն որ հայ ժողովուրդը հատուցում չէ ստացած իր ահաւոր կորուստներուն, չէ վերագտած իր պատմական հողերը, իր ամբողջական հայրենիքը:

Այսօր, տարի մը ետք, 59 տարիներ յետոյ, մենք չենք մոռցած սարսափեցուցիչ պատկերը փշրած ու արիւն կաթող միլիոնաւոր մարմիններու, անոնք մեր հայեացքին մէջ են մշտնջենապէս անջնջելի: Մենք չենք մոռցած սրտապատառ կանչը միլիոնաւոր նահատակներուն, որ մեր ականջներուն կը հնչէ:

Այսօր համայն Հայութիւնը տուեալ հաւատքով, տուեալ կամքով կը շարունակէ դիմանալ ժամանակի աւերին դէմ մինչեւ որ ոճրագործ ազգը խոնարհի ու ըսէ՝ «յարգանք քեզ» յաւուցեալ մեծ ժողովուրդ Հայոց, ու ընէ արդարութիւն եւ վերահաստատէ իրաւունք:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Գ.

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

—0—

Կարելի չէ գտնել մասնաւորաբար Պոլսահայ երաժշտասէր մը, որուն համար սիրելի չըլլայ Սինանեան անունը:

Երաժիշտներու տոհմ մը կը ներկայացնեն Սինանեանները:

Իր հայրը՝ Գրիգոր, ծնած էր 1836ին: Ըլլալով ջութակահար արդէն 1860 թուականէն սկսեալ կազմած էր փոքր նուագախումբ մը, բաղկացած հայ տարրերէ, եւ որուն գործունէութիւնը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է այդ շրջանին:

Գրիգոր Սինանեան ունեցած է երկու աղջիկ եւ երեք մանչ զաւակներ, առանցմէ էին Յարութիւն, Անտոն եւ Յովսէփ յաջորդաբար, դաշնակահար, ջութակահար եւ թաւջութակահար:

Մեր գրութիւնը մասնաւորաբար նուիրուած է Յարութիւն Սինանեանի որուն հետ շատ մօտիկ յարաբերութիւն ունեցած ըլլալով բացառիկ հաճոյքով եւ պարտականութեամբ է որ կը գրենք իր մասին:

Կարճ ժամանակ մը Փարիզ մնալով, եւ այցելելով մէկ քանի մայրաքաղաքներ, հաստատուած է Պոլիս եւ անհամար աշակերտներ պատրաստած է երաժշտական մարզին մէջ:

Յ. Սինանեան քաջ դաշնակահար էր, միանգամայն ջութակահար, մանաւանդ՝ մանկավարժ ուսուցիչ էր, յօրինող եւ ղեկավար ալ էր:

Անչափահասներ մարդ՝ իր դասաւանդութեան ընթացքին ժամացոյցը որեւէ արժէք չունէր:

Երբ խոստմնալից աշակերտի մը հետ կը պարապէր, դասաւանդութեան ժամը կ՚երկարէր, եւ օրուան պարտականութենէն զուրս՝ դասը կը համեմէր զանազան բացատրութիւններով, օգտաշատ յուցմունքներով, պատմութիւններով, եւ այս ձեւով կը պատրաստէր ոչ միայն դաշնակի կամ ջութակի նուագածուն, այլ նաեւ զանոնք կ՚օժտէր երաժշտական լիակատար կրթութեամբ:

Շատախօս էր: Այսպիսիները օգտակար ուսուցիչներ կ՚ըլլան:

Այսօր ալ կը տարուիմ զինքը տեսնել Բերայի իր բնակավայրը տանող փողոցին անկիւնը, երբ օր մը հանդիպեցանք իրեն բարեկամի մը հետ, եւ, անձրեւին տակ խօսակցութիւնը անվերջ երկարեց երաժշտական նիւթի մը շուրջ:

Աշակերտած էր Ջուհաճեանի եւ մեծ դեր կատարեց իր վարպետին գործերը ծանօթացնելու, ընդհանրացնելու մարզին մէջ:

Հակառակ անոր որ ստացած չէր յօրինողութեան բարձրագոյն ուսում, իր հեղինակութիւններուն եւ դաշնաւորած աշխատանքներուն մէջ կ՚երեւի մաքուր եւ անսխալ գրութիւնը որ ինքնածին էր թերեւս, ինքնօգնութեամբ, ուսումնասիրելով մեծ վարպետներու գործերը՝ դարձած էր ընտանիքի գրող:

Որեւէ կտոր նուագելուն, երբ կը հանդիպէր հետաքրքրական անցքի մը, զայն կը վերլուծէր, կը բացատրէր աշակերտին, դաշնակի նուագածութեան հետ կուտար ծանօթութիւններ սոլֆէժի, կը թուէր պատմական անցքեր: Այդ շրջանին Պոլսոյ մէջ չկային նման ուսուցումներ, եւ այլ ուսուցիչներ կը գոհանային աշակերտին նուագած վարժութիւններով եւ նուագած կտորներով միայն եւ չէին հետաքրքրուեր անոր երաժշտական պատրաստութեամբ:

Այս տաւելութեան համար ան դարձաւ սիրելի բոլոր անոնց որոնք կը նախընտրէին նուագել աւելի՝ երաժշտութիւն ընել:

Յ. Սինանեանի մտքին մէջ ամրապնդուած էր երաժշտութեան տեսական մասը, այս պատճառաւ ալ աւելի վարժ ընկերակցող էր քան թէ՝ մենակատար: Ճարտար յանպատրաստից նուագող էր, (էմփրովիզաթէօր):

1910ի շրջանին երբ առաջին անգամ պիտի երգուէր Լեւոն Չիլինկիրեանի եռաձայն պատարագը, որ չունէր երգէոնի բաժին, Սինանեան հիմնուելով դասական օրէնքներու վրայ՝ խսկոյն կը կատարէր ընկերակցութեան բաժինը:

Վայելելով մեծ ժողովրդականութիւն, զինքը շրջապատած էինք, եւ 1919էն սկսեալ երբ Պոլսոյ Հայութիւնը բացառիկ երջանիկ շրջան մը կ՚ապրէր, հիմնուեցաւ երաժշտական միութիւն մը որ կը կոչուէր «Արուեստասէր»:

Կազմուեցաւ սէնֆոնիք նուագախումբ մը, որուն մասնակցողներուն թիւը հասաւ քառասունի, բոլորն ալ Հայեր էին:

Երգացանկին մէջ մտան դասական մեծ վարպետներու գործերը ինչպէս նաեւ ծանօթ օփերաներէ հատուածներ:

Սինանեանի համար ոգեւորիչ երեւոյթ էր այս երբ կը դառնար այս անգամ ուսուցանող ղեկավար:

Այդ թուականներուն կազմուեցաւ նաեւ երգչախումբ մը Էոկտա Մանասի հովանաւորութեան տակ, եւ տրուեցան աննախընթաց համերգներ, որոնց մասին կ՚անդրադառնանք յաջորդիւ:

Ըսի թէ Սինանեան ունէր երաժշտական գործնական ձիրքեր:

Երբ պատահէր որ իրեն քիչ ծանօթ կտոր մը նուագած պահուն, մտերիմ շրջանակի մէջ, մոռացում ունենար, կը շարունակէր կտորը նուագել. մնացեալը ինքնուրոյն յղացումով, առանց շատ զգալի շեղումներ ընելու:

1921ի շրջանին Պոլիս կը գտնուէր ղեկավար Գէորգ Եաղուպեան, որ կազմակերպեց սէնֆոնիք նուագահանդէսներու շարք մը: Անոնք տեղի կ՚ունենային Բերայի Սքեթինկ թատրոնին մէջ:

Օր մը, օթեակի մը մէջ էինք Սինանեան եւ մէկ քանի ընկերներ, երբ հեւ ի հեւ Եաղուպեան եկաւ իրեն ըսելու որ օրուան դաշնակահարը Հէյկէ, անհանգստութեան պատճառաւ չէր կրցած գալ, եւ թէ միայն ինքն էր որ պիտի կրնար փոխարինել դաշնակահարը:

Փոքրիկ վարանումէ վերջ, Սինանեան գնաց բազմիլ դաշնակին առջեւ եւ առանց նուագախումբին հետ փորձած ըլլալու, նուագեց իր բաժինը եւ կացութիւնը փրկեց Եաղուպեանին պատճառելով մեծ հաճոյք:

Սինանեան, որքան որ կը սիրէր համեստ աշակերտներ, որոնք ինքն իսկ կ՚ուզէր պատրաստել, երբեք սակայն չէր ախորժեր յոխորտացող անձերէ:

Երբ մէկը կը ներկայանար իրեն իբր աշակերտ, եւ երբ կը սկսէր ըսել թէ ինք ուր սորված է, թէ ինչ ուսուցիչներ ունեցած է, թէ այսինչ բանը լաւ գիտէ, եւ վերջապէս՝ շարք մը ինքնագով խօսքեր վարպետը կը պատասխանէր.

— Նստէ հոս, եւ բան մը նուագէ տեսնենք:

Այս էր իր գնահատելու ձեւը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եւ սակայն խեղճ Տիգրան Երկաթ տկար էր. միւս օր կրկին ստիպուեցաւ անկողին իյնալ:

Բանախօսութիւնը հազիւ տասնըհինգ օր ետքը կարելի եղաւ ընել Բառնաս կոչուած սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էր Աթենացիներուն մտաւորական դասակարգը:

Տիգրան Երկաթ՝ անկողնին մէջ պառկած՝ ափյափոյ պատրաստած էր իր խօսելիքը գրաւոր կերպով, զոր կարդաց ժամուկէս անընդհատ: Հիանալի ֆրանսերէնով մը տաղանդաւոր երիտասարդը կը ներկայացնէր հայ եւ յոյն ազգերու յարաբերութիւնները դարերու ընթացքին մէջ եւ կը գուշակէր ապագայ դաշնակցութիւն մը Արեւելքի այդ երկու պատմական ազգերուն միջեւ, որոնք այնքան նկարագրի նմանութիւններ ունէին իրարու հետ:

Բանախօսութիւնը, որ կուռ ուսումնասիրութիւն մըն էր պատմական ցուցմունքներով լեցուն, խորին ազդեցութիւն յառաջ բերաւ եւ բուռն ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ, ու հետեւեալ օրը բոլոր թերթերը անկէ երկար քաղուածքներ ըրին ու ամէն կողմէ շնորհաւորութիւններ սկսան տեղալ Տիգրան Երկաթի հասցէին:

Բայց խեղճը իր ուժերուն վրայ չափազանց վստահացեր էր: Բանախօսութեան հետեւեալ օրը կրկին անկողին ինկաւ, այս անգամ բոլորովին ուժաթափ ու ամիս մը պառկած մնաց:

Ամէնքս փոխն ի փոխ հիւանդապահութիւն կ՚ընէինք իրեն եւ կը ջանայինք գոհացնել իր ջղայնոտ հիւանդի քմահաճոյքները:

Իր անկողնին դէմ փոքրիկ սեղան մը կար, որուն վրայ շարել տուաւ իր սիրելիներուն լուսանկարները, յետոյ ուզեց որ խաղողի որթատունկ մը գտնենք ու անով շրջանակ մը ձեւացնենք պատկերներուն վրայ:

Զարեհ Գոչեան ժամերով թափառելէ ետքը յաջողած էր այգիէ մը որթատունկ մը խլել ու վազն ի վազ բերել յաղթականօրէն:

Որթատունկէն ետքը՝ Տիգրան Երկաթ նուռ մը ուզեց, որպէսզի մէջտեղէն կտրենք ու սեղանին վրայ դնենք:

Այդ նուռը բաւական նեղութիւն պատճառեց մեզի: Եղանակը չէր ու միայն մեծ պտղավաճառներու քով կարելի էր գտնել՝ հատին 2–3 տրախմի վճարելով: Ստիպուեցանք մէջերնիս հանգանակութիւն մը ընել նուռը գնելու եւ մեր սիրելի հիւանդը գոհացնելու համար:

Այս հիւանդութեան առթիւ ալ Աթենացիները մեծ ազնուութիւն ցոյց տուին: Բժիշկները, որոնց գլխաւորն էր նախարարապետին եղբայրը, Տոքթ. Տէլիեանի, ամէնէն համբաւաւոր յոյն բժիշկը, ամէն օր կուգային հիւանդը խնամելու ձրիաբար: Իսկ գրական անձնաւորութիւններ անպակաս էին իր քովէ:

Վերջապէս կրցաւ ոտքի ելլել ու քաղաքին մէջ պտըտիլ, բայց բժիշկները յայտարարեցին թէ տակաւին չէր կրնար տոկալ ճամբորդութեան յոգնութիւններուն, մանաւանդ որ եղանակը ձմեռ էր եւ պատուիրեցին որ ամիս մը եւս մնայ մինչեւ որ աւելի կազդուրուի:

Այդ միջոցներուն էր երբ Սիմոն Մանիկեան եւ Բարեպաշտ ինծի իմացուցին թէ Եւրոպայի երիտասարդ մը եկած է որ անպատճառ կ՚ուզէ Հայ Յեղափոխական պետի մը հետ յարաբերութեան մտնել կարեւոր բան մը հաղորդելու համար:

Գացի զինքը տեսնելու՝ իր նպատակը հասկնալու համար: Հազիւ 20–22 տարեկան վաւուռուն երիտասարդ մըն էր եւ Պարոն Անթուան կը կոչուէր:

Հարցուցի իրեն թէ ի՞նչ էր իր կարեւոր գեկուցումը:

— Յեղափոխական պե՞տ մըն ես, հարցուց:

— Ո՛չ, պատասխանեցի:

— Ուրեմն բան մը չեմ կրնար ըսել, հարկ է որ պետի մը հաղորդեմ գաղտնիքս, որուն համար յատկապէս հոս եկած եմ եւ որուն տրամադրած եմ կեանքս եւ ամբողջ հարստութիւնս:

Իրիկունը Տիգրան Երկաթին պատմեցի Պարոն Անթուանի հետ տեսակցութիւնս որ զինքը չափազանց շահագրգռեց:

— Ճար մը մտածենք զինքը խօսեցնելու համար, ըսաւ:

— Քեզ իբրեւ յեղափոխական պետ ներկայացնենք իրեն, թերեւս այս կերպով յաջողինք, պատասխանեցի:

Տիգրան Երկաթ այս խորհուրդիս հաւանեցաւ եւ հետեւեալ օր Պարոն Անթուանի ըսինք որ վերջապէս յեղափոխական պետ մը զինքը պիտի ընդունէր: Զափազանց ուրախ եղաւ եւ ժամադրութիւն տուինք իրեն Սինտագմա հրապարակը գտնուող սրճարաններէն մին:

(34 – Շար.)

Հետաքրքիր մարդ էր: Օր մը, խաւեան վարժարանէն դարձին ընկերոջ մը հետ տեսանք զինքը տան մը առջեւ կեցած, անշարժ: Կարծեցինք որ անհանգիստ է, կամ բան մը մոռցած է:

Մօտենալով հարցուցինք պատճառը: Ժպտելով ըսաւ թէ ներսը մէկը կայ որ Շոփէնի մէկ կտորը կը նուագէ սխալ մը գործելով: Եւ Սինանեան կը սպասէր որ կրկնութեանատեն նուագողը արդեօք պիտի սրբագրէ՞ր սխալը թէ կրկնէր:

— Եթէ նորէն կրկնէ՝ ներս պիտի երթամ եւ ըսեմ իրեն, ըսաւ:

Սինանեանի հեղինակութիւնները բարձրորակ արուեստի նմոյշներ չեն: Եւ սակայն անոնք գրուած էին, ինչպէս ըսինք, անխոնջ, եւ գտած էին մեծ ժողովրդականութիւն:

Առաջին անգամ ըլլալով մշակած էր ազգային շարք մը երգեր, դաշնակի ինչպէս նաեւ նուագախումբի համար, ինչպէս՝ Հայաստան, Ծիծեռնակ, Արիք Հայկազունք, Ի բիւր ձայնից, Տալվորիկ, եւայլն:

Ուշագրաւ է երբ հեղինակութիւն՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ փառերգը, որ հայ գիրերու 1500ամեակի հանդիսութեանց առթիւ յաճախ նուագուեցաւ:

Առաջին պատերազմի զինադադարին երբ հայկական ներկայացումներ տեղի կ'ունենային Փըթի Շանի թատրոնին մէջ, կար Ոսկնատեան նուագախումբը, որ մէջնարարներուն ոգեւորութիւն կը ստեղծէր նուագելով այս կտորները: Երազային շրջան մըն էր որ չտեւեց:

Սինանեան շատ կը սիրէր երաժշտական տեսարանական յօրինածներով օգնել հասարակութեան զարգացման:

Իր գիտողութիւնները, լուսարանութիւններն եւ ուսումնասիրութիւնները մեծ գոհունակութեամբ կը կարդացուէին:

Աշակերտած են իրեն ջութակահար Միհրան Տարճնտէլեանը, Վահրամ Միհէնտխեան, որ իր կարգին եղաւ ուսուցիչ, ինչպէս նաեւ նորոգ մահացած Նահապետ Ալալէմճեան:

Յ. Սինանեանի, ինչպէս նաեւ իր եղբօր Անտոն Սինանեանի անունները անմոռանալի յիշատակներ կ'արթնցնեն երաժշտասէրներու մօտ, երբ շատաւիղ իրենց տոհմին, ներկայիս ունինք նաեւ Անտոն Սինանեանի որդին՝ Գէորգ Սինանեանը, ջութակահար, այժմ Ամերիկա:

Յարգանք իրենց անունին:

Ա. ՊԱՐԹԻԽԵԱՆ

(Յաջորդիւ՝ Էտկար Մանաս)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԿԱՐՄՐԱԶԳԵՍՏ ՕՐԻՈՐԴԸ

—0—

«Այո՛, սիրելի բարեկամ Տակպարթ, նստէ անգամ մը ու քիչ մը հանգստացիր», ըսաւ նկարիչ Եէնքին իր երիտասարդութեան բարեկամին: Ծանօթ լրագրող ու վախցուելիք երգիծագիր Տակպարթ այնքան գէր էր, որ իր թշնամիները կը պնդէին թէ օրին մէկը իր սեփական ճարպին մէջ հեղձամահ պիտի ըլլար: Երգիծագիրը աղմուկով նստեցաւ թիկնաթոռին վրայ ու սկսաւ իր սիկառին մուխի ժապաւէնը դիտել շահապի մը յատուկ ժպիտով:

«Հիմա նորէն վրաս պիտի խնդաս», շարունակեց նկարիչը: «Գերմանական բան մը պատահեցաւ: Ու ճիշդ տոոր համար ուզեցի որ քովս գաս»:

«Շարունակէ տեսնեմ», պահանջեց Տակպարթ, որ երկար յառաջաբանէն ջղայնացած կ'երեւէր:

«Առջի օր պատկեր մը նկարեցի: Անսովոր բան մը: Ընթացիկ տարուան ամէնէն լաւ գործս «Կարմրազգեստ կինը»: Փանաքի, սնանկացած խորագիր մը, սակէ գաղտ պատմելիքս նկարին հետ շատ գործ չունի: Սակայն անոնք կը սկսի խորհրդաւորութիւնը: Ինծի համար պարզապէս կարելի չեղաւ պատկերին համար ուրիշ խորագիր մը գտնել»:

Տակպարթ թեթեւ մը հազաց: Ապա ըսաւ հեգնանքով. «Կ'երեւի մոլական: Երբեմն ալ ինծի տարանկ անբացատրելի բաներ կը պատահին»:

«Սիրելի՛ բարեկամ, գիս լման չհասկցար: Թէեւ ասիկա պատահարին չի վնասեր: Նախ կ'ուզեմ քեզի ցոյց տալ նկարը: Ան ձեր եռեւ կախուած է պատէն»:

Տակպարթ գլուխը դարձուց ու տեսաւ կնոջ մը պզտիկ պատկերը, որ հին ոճով շինուած գրասեղանին վերեւ կախուած էր: Ան մելամաղձոտ դէմքով խրայա–տուկ նրբութեամբ օժտուած գեղուհի մը կը ներկայացնէր: Իր դիւրաբեկ ու գրեթէ թափանցիկ ձեռքին մէջ բռնած էր կարմիր կակաչ մը, որուն չէր նայեր: Գոյները նորօրինակ էին եւ ունէին արտասովոր ու տեսակ մը խռովիչ ճառագայթում: Տակպարթ առանց նկարի մասին իր կարծիքը յայտնելու ըսաւ. «Ես կարմիրի տեղ դեղին ծաղիկով մը պիտի ուզէի ներկայացնել զինքը»:

«Շատ ճիշդ», վրայ բերաւ ջղագրգռուած նկարիչ Եէնքին: «Այս կինը թեթեւ դեղինով մը ներկայացնել աւելի յարմար էր: Ես ատիկա լաւ գիտէի, սակայն կարծես կախարդական ստիպումի մը տակ այս տաղտուկ պատճառող կարմիրը ընտրեցի: Սակայն բոլորը այս չէ: Ինչ որ է, կը հաւնի՞ս պատկերին»:

«Այո՛, իսկապէս ինքնատիպ ու կատարեալ»:

«Շնորհակա՛լ եմ»: Ու հիմա ինչ որ պիտի պատմեմ, բառին իսկական առումով առեղծուածայինն է: Այսօր առաւօտեան ժամը չորսի ատենները, երազիս մէջ տեսայ որ պատկերը կենդանացած էր: Մէկէն արթնցայ ու նշմարեցի, ի՛նչպէս կինը շրջանակին մէջէն դուրս ելաւ: Ակնթարթ մը կեցած մնաց գրասեղանին վրայ, ապա մէկէն մահճակալիս առջեւ երեւցաւ, գլուխը վրաս խոնարհեցուց, ես կը տեսնէի անոր բոցավառ աչքերը, ու հետո խօսելու սկսաւ քաղցրահնչիւն ձայնով մը, որ սրտին խորքէն կը բխէր»:

«Արիան Ուարտ, Սթոքհոլմ, հեռաձայն 40402»:

«Ուզեցի գրկել զինք, երբ մէկէն աչքերուս առջեւէն հեռանալով՝ վերստին պատկերի վերածուեցաւ»:

«Իրիկունը որքա՞ն քոնեաք խմած էիր»:

«Երբե՛ք»:

«Այն ատեն արդէն ծերացած ես»:

«Լա՛ւ: Քեզի համար խենթ մըն եմ ես: Սակայն ես որեւիցէ կերպով կը հաւատամ այս հրաշքին ու այս ապրումէս չեմ կրնար ձերբազատիլ: Ու այս առեղծուածը լուծելու համար դուն պէտք է վազը օգնես ինծի»:

«Ի՞նչպէս»:

«Շուէտերէն գիտես: Դուն վազը կէսօրէ առաջ պէտք է Սթոքհոլմ հեռաձայնես...»:

×

Յաջորդ առաւօտ Տակպարթ Սթոքհոլմի 40402 թիւին հետ հաղորդակցութեան մէջ մտաւ:

Եէնքին ղողհաար կեցած էր բարեկամին քով:

Ընկերը հարցուց թէ օրիորդ Արիան Ուարտի հետ կարելի՞ էր խօսիլ:

«Ո՛չ, Օր. Արիան Ուարտի հետ կարելի չէ խօսիլ: Ճամբորդած է: Պիարից կը գտնուի»:

«Ուրեմն, երազդ ճիշդ է», ըսաւ Տակպարթ: «Կարծեցի, թէ կը կատակէիր»:

«Ինչո՞ւ չհարցուցիր ինծի, թէ կինը մօտաւորապէս ինչպիսի՞ տեսք ունէր», վրայ բերաւ նկարիչը յանկարծ:

«Շուտով կրնանք ստուգել ասիկա: Եթէ ան քու նկարած պատկերիդ կը նմանի, այն ատեն յայտնի է որ դուն այս կինը անգամ մը տեսած ըլլալու ես, թէեւ հիմա զինք չես կրնար վերյիշել: Կամ թէ սատանային մէկ խաղն է: Ամէն պարագայի տակ պէտք է դէպի Պիարից թռչինք»:

Հեռաձայնային այս խօսակցութենէն ետք, այլեւս Եէնքինի հետ կարելի չէր խօսիլ: Ան միշտ օրիորդը կ'երազէր ու ինքզինքը այս գերբնական պատահարին բոժոժին մէջ թրթուրի մը պէս բանտարկուած կը զգար:

Երկու բարեկամները Պիարիցի Օթէլ տը Լ'էօրոփ իջեւանեցան: Եէնքին իսկոյն հարցուց դռնապանին, թէ արդեօք Օր. Արիան Ուարտ անունով հիւր մը ունէի՞ն պանդոկին մէջ:

«Ո՛չ»:

Բարեկամը հեգնանքով ըսաւ. «Թերեւս ան քու սենեակիդ մէջ արդէն քեզի կը սպասէ»:

Հիմա Տակպարթ ալ բուռն հետաքրքրութենէ մղուած՝ իսկոյն ոստիկանութեան հեռաձայնեց.

«Օր. Արիան Ուա՞րտ»:

«Վայրկեա՛ն մը»:

«Սթոքհոլմէն եկած Օր. Արիան Օգոստոս 15էն ի վեր Ռից պանդոկը կը բնակի»:

«Ի՞նչ ընելու ենք հիմա»:

«Իսկոյն Ռից պանդոկը երթալու ենք», ստիպեց նկարիչ Եէնքին:

Ինքնաշարժ մը նետուելով ուղղուեցան չիտակ Ռից պանդոկը:

«Հո՞ս է Օր. Ուարտ»:

«Այո՛, հոս է: Սակայն հիմա պանդոկ չի գտնուիր ու սովորաբար գիշերուան ժամը 11ի ատենները իր սենեակը կը վերադառնայ», տեղեկացուց դռնապանը:

Եէնքին կ'ուզէր սպասել, սակայն Տակպարթ աւելի յարմար սեպեց որ անգամ մը միասին քաղաքին մէջ փնտռեն օրիորդը:

Անոնք քանի մը սրճարաններ այցելեցին եւ ժամը 10ի ատենները Թոմազելլի սրճարանը մտան:

Ու հոս արտասովոր բան մը պատահեցաւ: Երկուքը հազիւ թէ տասը վայրկեան ընթրած էին, երբ մէկէն բարձրահասակ ու նրբակազմ սեւազգաց կերպարանք մը սրճարան մտաւ ու իրենց քովի սեղանին առջեւ նստեցաւ:

Տակպարթի ճակատին վրայ քրտինքի կայլակներ գոյացան: Եէնքին մտասեւեռ նայուածքով կը դիտէր կերպարանքը ու կը կարծէր թէ կ'երազէ: Սակայն ասիկա իր նկարած պատկե՛րն էր:

Օրիորդը իրենց կողմը չէր նայեր: Անոր առջեւ կեցած էր ծաղիկներու թաղար մը, որոնց մէջ կը գտնուէր կարմիր կակաչ մը: Թաղարին մէջէն առաւ այս ծաղիկը ու Եէնքինի նկարած պատկերին վրայ տեսնուող դիրքով բռնեց մատներուն մէջ:

Այլեւս Եէնքին չէր կրնար ինքզինք զսպել: Վեր ցատկեց ու քովի սեղանը ուղղուեցաւ: Տակպարթ ալ անոր հետեւեցաւ:

«Ներողութի՛ւն», թոթովեց Եէնքին: «Սթոքհոլմցի Օր. Ուարտի հետ տեսնուելու հաճոյքն ունիմ, չէ՞»:

«Այո», պատասխանեց ան, ճիշդ այն մելամաղձոտ քաղցրահնչիւն ձայնով, զոր ինք այն գիշեր լսած էր: «Ու դո՞ւք ով էք»: Ու անոր մեծ սեւ աչքերը թափանցող նայուածքով մը սկսան դիմացի տղամարդը դիտել»:

«Հենտրիք Եէնքին»:

«Ճի՛շդ է — Հենտրիք Եէնքի՛ն», կրկնեց օրիորդը, կարծես թէ կը վերյիշէր այդ անունը: «Հրամմեցէք նստեցէք, Պր. Եէնքին»:

Եէնքին ու Տակպարթ շուարեցան: Ապա նստեցան ու Եէնքին հարցուց. «Օր. Ուարտ, ներողութի՛ւն, արդեօք ասկէ առաջ անգամ մը զիրար տեսած չե՞նք»:

«Չեմ կարծեր»:

«Սակայն ինծի կը թուի, թէ ես ձեզի ծանօթ պէտք է ըլլամ»:

«Այո՛, տարանկ բան մը», վրայ բերաւ Արիան ու իր մեծ մութ աչքերը գաղտնիք լուծողի մը պէս սեւեռեց մտախոհ»:

«Ի՞նչ բանը»:

«Հիմա ամէն բան պիտի իմանաք», ըսաւ օրիորդը քաշուելով:

«Ուրեմն կը խնդրեմ ձեզմէ որ այդ առեղծուածային ապրումէն պատմէք ինծի»:

«Կը խնդրե՛մ», ըսաւ Արիան Ուարտ, ու անանկ կ'երեւէր թէ ան ամէն բանէ տեղեակ էր:

«Նախ պարտիմ ըսել ձեզի, թէ ես նկարիչ մըն եմ, ու ձեր պատկերը նկարած եմ, առանց ձեզ տեսած ըլլալու: Այս պատկերը տարօրինակօրէն ինծի հաղորդեց ձեր անունն ու հասցէն, երէկ առտու: Ասիկա ձեզ չի՞ զարմացներ»:

«Քիչ մը սպասեցէք», յարեց Արիան, «հիմա գիտեմ թէ ես ի՛նչէն կը ճանչնամ ձեզ: Ես ալ նման ապրում մը ունեցայ: Երէկ առաւօտ: Դէմս կանգնած տեսայ ձեզ ու դուք ինծի երկարեցիք ձեր այցետոմսը, որուն վրայ ձեր անունն ու հասցէն կային..»:

×

Առիան կարծես այս աշխարհին համար ստեղծուած չէր: Սուրերի մը պէս ապրեցաւ ան — միայն անոր երազները առեղծուածային ուժ մը ունէին:

Երբ Արիան նկարիչին հետ ամուսնացաւ ու անոր հետ երջանիկ տարի մը անցուց, Եէնքին մոգական ներշնչումով անգամ մը եւս նկարեց անոր պատկերը: Ասիկա ողբացեալի մը նկարն էր: Յաջորդ օրը մեռաւ Արիան...

Ու այս ողբերգական ապրումէն ետք նկարիչ Եէնքին ալ խենթացաւ:

Գերմաներէնէ թարգմանեց
Ս. ԶԱԻԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

3.

— Տիկին, ըստ երեւոյթին դուք պատկանում էք մարդոց այն սարսափելի դասակարգին, որոնք միշտ իրաւունք ունեն: Այնպէս որ, եթէ գայթակղուեմ ու շարունակեմ իմ կծան շեշտը, ես էլ կը դառնամ նոյնքան ձանձրալի, ինչպէս տիկին Գրասսինին: Ի՛նչ բախտ, Աստուած իմ: Չէ, յոնքերդ մի կիտէք: Գիտեմ, որ ձեզ դուր չեմ գալիս: Կը խօսեմ միայն գործից: Ա՛յ, ինչ էի ուզում ասել: Եթէ ես հեռացնեմ միայն անձնական յարձակումներն ու անփոփոխ պահեմ պամֆլէտի էութիւնը, կոմիտէն սիրտ չի անի տպագրելու: Իսկ եթէ իմ յօդուածից հանեմ քաղաքական ճշմարտութիւնը եւ բոլոր հայհոյանքներն ու մերկացումներն ուղղեմ միմիայն կուսակցութեան թշնամիների գլխին, կոմիտէն մինչեւ երկինք կը բարձրացնի գրուածքս, իսկ դուք ու ես պէտք է մտածենք, որ տպագրել չարժեր: Ահա՛ ձեզ մի բնազանցական սքանչելի հարց. Ո՞րն է աւելի ախորժելի՝ տպագրուած լինել առանց արժանիքի՞, թէ մնալ առանց տպագրութեան՝ գիտակցելով, որ իրաւունքը քո կողմն է: Ի՞նչ կ'ասէիք, տիկին:

— Իմ կարծիքով ձեր առաջ այդ տեսակ ընտրութիւն չկայ: Ինձ թւում է, եթէ միայն հեռացնէք անձնական ակնարկները, կոմիտէն կը համաձայնի պամֆլետի տպագրութեանը, թէեւ, ի հարկէ, մեծամասնութիւնը հաւան չի լինելու նրա էութեանը: Իսկ ես համոզուած եմ, որ խիստ օգտակար բան դուրս կը գայ, միայն պէտք է թողնէք ձեր այդ չարացած տոնը: Երբ դուք հասարակութեանը բան ունէք ասելու, որ արդէն ինքնին մի դառն դեղահատ է, էլ ի՞նչ հարկ կայ ձեր խօսքի արտաքին ձեւով էլ աւելի եւս խրտնեցնելու:

Բոռը խոր շունչ քաշեց ու ցնցեց ուսերը մի խոնարհ կերպով:

— Հպատակւում եմ, տիկին, բայց միայն մի պայմանով. եթէ դուք հիմա զրկում էք ինձ ծաղրելու իրաւունքից, մի ուրիշ անգամ պէտք է թոյլատրէք ինձ այդ իրաւունքը: Երբ նորին սրբազնութեան անմեղաչական կարդինալը երեւան գայ Ֆլորենցիայում, դուք ու ձեր կոմիտէն ինձ պիտի չարգելէք, որ ծիծաղեմ, որքան սիրտս ուզենայ, դա իմ իրաւունքն է լինելու:

Նա խօսում էր սառն ու անփոյթ մի շեշտով՝ պոկ տալով ամանից ոսկեծաղիկները ու նրա թափանցիկ թերթիկների միջով նայելով լոյսին:

«Ինչո՞ւ են դողում դրա ձեռքերը», մտածեց Ջեմման՝ նրա մատների շարժմանը հետեւելով: «Չլինի՞ թէ խմում է»:

— Աւելի լաւ է այդ մասին խօսէք կոմիտէի միւս անդամների հետ, — ասաց նա ոտքի ելնելով: — Ես առաջուց ասել չեմ կարող, թէ նրանք ինչպէս կը նայեն այդ խնդրին:

— Իսկ դո՞ւք:

Ռիվարեսը նոյնպէս ելաւ ոտքի ու, յենուելով սեղանին, ծաղիկները սեղմեց դէմքին:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ այրի Տիկին Փառանձեմ Ռէխեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Բապուճեանի իրենց զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց հօր եւ մեծ–հօր Պետրոս Ռէխեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Փր. Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեանէ եւ 60 Փր. Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաղաղաճեանէ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԱՆՄԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Տիկ. Սիրանոյշ Զրուանդեան 100 Փր., Տիկ. Արուսեակ Ղարիպեան 50, Տիկին Ժիւլիէթ Զպուքճեան (իր ապաքինման առթիւ) 20:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկ. Վերոնիք Դաւիթեան 100 Փր., նոր տարուան եւ Ծնունդի առիթով, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկակարեան 50, իր անուան տօնին առիթով, Պր. Յովհ. Միքսիեան 50, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քէչէճեան 20, իրենց ապաքինման առթիւ, Աստուր Յովակիմեան 10, Տիկին Ագնիւ Տօնիկեան 20, իր թոռնիկին՝ Ներսէս Թասունեանի ծննդեան ուրախ առթիւ:

ՊԻՆՉԻ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24, ԿԻՐԱԿԻ

Հաւաքոյթ ժամը 8ին, Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւ եւ 8.15ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւր–վէօր: Մեկնում ժամը 8.30ին դէպի Պինչ, Մօ, Վիլէր–Քոթըրէ, Սուասոն, Լան, Ավէն, Մօպէօժ ճամբով ցերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ապա չարունակութիւն Ժէօմոնէն (սահման) եւ ժամանում՝ Պինչ:

Վիոլներու եւ մամզէլներու տողանցք եւ պէսպիսուն զուարճութիւններ:

Վերադարձ ժամը 17ին առեններ եւ ժամանում Փարիզ երեկոյեան:

Մասնակցութիւն՝ ամէն բան մէջը՝ 59 Փ.

Սահմանափակ տեղեր

Հակառակ արժեզրկումին, գիները չեն փոխուիր եւ մատչելի կը մնան:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը
17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 824–63–89
ժամը 14էն 18.30 կամ՝ 324–14–96
ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԶԱՏԻԿԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ

Երեք օրուան հաճելի ճամբորդութիւն մը դէպի Վենետիկ, կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի աշակերտաց Միութեան կողմէ, Զատկուան տօներու առթիւ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ
Salle Voltaire, rue Voltaire

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՄԱԿԱՐԳ

Չորեքշաբթի, Փետր. 13 — Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի Տեառնընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն:

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառնընդառաջ: Տօն է քառասնօրեայ զաւակեան Քրիստոսի ի տաճարն: Ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գէորգ Փափազեան, կինը՝ (ծնեալ Զօպանեան) եւ աղջիկը Քնարիկ, բնիկ Աֆիոն – Գարահիսարցի: Իրենցմէ կը խնդրուի ստիպողաբար յարաբերութեան մէջ մտնել Հայ Ուսանողական Տան (57 Պուլվար Ժուրտան, Փարիզ 14րդ) վարչութեան հետ, իրենց վերաբերեալ կարեւոր հարցի մը առընչութեամբ:

ԿՈՒԶՈՒԻ

URGENT

INGENIEUR - TEXTILE

Pour grande entreprise (2 usines)
créée et dirigée par
E. ZARIKIAN
au Venezuela

Situation d'avenir

Ecrire avec c. v. à
L. V. Ter-Davtian
21, Bd. du Montparnasse
75006 PARIS

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

GRAND BAL — A GRENOBLE — GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին
Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au 44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander: Madame Nicole Saboundjian

SERGE DER MATHEOSSIAN
ANDRE ARAM PAPAZIAN
ALEXANDRE YERAMIAN
et 4 autres musiciens
vous proposent :

PARADOXE

L'ORCHESTRE DE VOS :
Galas, bals, mariages, Soirées, Anniversaires, Réveillons, etc...

738-37-94 SERGE MATHE chanteur-compositeur
847-59-14 ANDRE A. PAPE, Bassiste — auteur-parolier
738-34-40 YOHANN ALEXANDRE, Pianiste-compositeur, arrangements

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Մինասեանի ծննդեան 100ամեակը Շաբաթ, Յունիս 8ին Ալֆորվիլի Հանդիսասրահը:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Մարտ 17ին:

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան նախաձեռնութեամբ պարահանդէս՝՝ Մարտ 2ին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ
Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը:
ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած Հայ Տիկիններու կողմէ
Հայկական տաք մթնոլորտ
ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐ.

1974Ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12ԷՆ 25

ԶԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը: ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ: Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ: Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով: Գին՝ 2.150 Փրանք: (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային գիներու փոփոխութեան պարագային):

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE :

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala
"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE
Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017
LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009
ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011
TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE
DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5

BELGIQUE
SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES

ANGLETERRE
GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
12
MARDI
12 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·936

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.936

ՍՓԻՒՌՔԸ ՈՒԺ Է ԵՒ ԱՐԺԷՔ

—0—

Մասնաւոր ուշադրութեամբ կարդացինք Զօհրապի հին մէկ էջը՝ «Ռուսահայ գրականութիւնը», արտատպուած՝ Պոլսոյ «Մասիս» շաբաթաթերթի 1892 Հոկտեմբեր 10ի թիւէն (*) :

Աւելի քան ութսուն տարիներու անցեալէ մը կուգայ իր ձայնը. սակայն որքա՜ն ընտանի կը թուի մեզի, ապրողներուս, երբ բացէ մը դուրս կը նայինք պատուհանէն եւ «Մշակութային Կապ»ի թեմերուն վրայ ցուցադրուած պաւէշտներուն թէ ոդերգութեանց մէջ կը տեսնենք հին բարքերու եւ յաւակնութեանց նոր անումը.

— «Կովկասի շովէններ, կ՚ըսէ Զօհրապ, կը մոռնային որ Պոլիսն էր կեդրոն հայ մտքի մշակութեան. եւ ամէն նիւթի վրայ կտրուկ ու խրոխտ վճիռներով՝ արհամարհանքի խառնուած արգահատանքով մը կը նայէին մեզի»...

Տեղագրային եւ աշխարհագրական բառերը փոխուած են անշուշտ, սակայն հաստատուն էութիւնը որքա՜ն կը պատշաճի այսօրուան :

«Կովկաս»ն ու «Պոլիս»ը վերածեցէք «Հայրենիք» եւ «Սփիւռք»ի՝ մնացեալը առէք շրջանակի մէջ ու կախեցէք պատէն, աչքառու տեղ մը, ուրկէ պի առաւօտ եւ երեկոյ՝ օրը գոնէ երկու անգամ կարդաք, օրերուն հետ ու իրականութեան մէջ ապրելու համար :

Տարասփիւռ Հայութեան ու հայրենիքի մտաւոր – մշակութային կեանքին խսկապէս ծանօթ ոեւէ հայ մարդ ի վիճակի է հաստատելու թէ 1970ի Սփիւռքը ո՛չ 1890ական թուականներու Արեւմտահայութիւնն է, ոչ ալ նոյնիսկ 1930–1940ական տարիներու Հայկ. Արտասահմանը : Գիտակ է նաեւ թէ ինչո՛ւ մատնուած ենք այժմու մեր համեմատական անարիւնութեան, հաւաքական կենսունակութեան թափի նուազումին եւ այլ ընկրկումներու : Բայց եթէ հեռեւած է գաղութէ գաղութ իրագործուող ճիգերուն, նոր արժէքներու յայտնութեանց եւ մինչեւ այսօր իրենց տաղանդն ու որակը արժեւորող գրի ու արուեստի մարդոց վաստակին՝ իրաւասու է ճակատաբաց յայտարարելու թէ մենք այն չենք ինչ որ կը կարծեն հեռուի սուրբերն ու եկող–գացող պատգամաբերները.— «Ամէն նիւթի վրայ կտրուկ ու խրոխտ վճիռներով» դասատուի դեր ստանձնողներ՝ ի՛նչ տիտղոս, հանգամանք կամ վարկ ալ որ ունեցած ըլլան՝ չարաչար կը սխալին, եթէ կը կարծեն որ մեզմէ աւելի պատճառներ ունին իրենց իրագործումներով հպարտանալու... :

Զօհրապի էջը ուրիշ շա՜տ բան կրնայ բսել տալ մեզի. սակայն այսօրուան համար բաւական է արդէն մեր կողմէ մէջբերուած իր միակ պարբերութիւնը :

Հայրենիքէն դէպի սփիւռք թեւ առնող գրողներու, արուեստագէտներու, մշակոյթի մարդոց բացարձակ մեծամասնութիւնը՝ բեմերու վրայ թէ մասնակի խօսակցութեանց ընթացքին «կը մոռնայ» առհասարակ հիմնական այն իրողութիւնը, որ 1915ի ցրուումէն ասդին հիւրընկալ ափերու վրայ կայք հաստատող ու ներկայիս մէկուկէս միլիոնի համրանք ունեցող Արտասահմանը — հակառակ իր բոլոր տկարութեանց — այն չհաւոըը չէ՛ ինչ որ ինք կը կարծէ. այն անարիւն հիւանդը չէ՛ ինչ որ ինք կ՚ենթադրէ. ո՛չ ալ մանաւանդ հայրենասիրութեան ու դաստիարակի գծով եկուորներու հեղինակաւո՛ւ խորհուրդներուն կարօտ ամբոխ, որուն պէտք է նայիլ «արգահատանքի խառնուած արհամարհանքով մը»... :

Գիտակցութիւնը ունինք որքան մեր վէրքերուն եւ տարուէ տարի չեշտուող անձկութեանց՝ նոյնքան եւ տարասփիւռ բազմութեանց վերանորոգ ուժին, կենսունակութեան ու անկարելի նուաճումներուն :

Հայրենիքի ու գաղթաշխարհի պայմաններուն ծանօթ ոեւէ մարդ, եթէ ընկեցիկի եւ մուրացկանի հոգեբանութեամբ ապրող հիւանդ մը չէ, ի վիճակի է կշռադատելու այն իրագործումները՝ որոնք Սփիւռքինը եղան վերջին վաթսուն տարիներուն, ինչպէս նաեւ գնահատելու իսկական արժէքն ու տարողութիւնը այն ճիգերուն՝ որոնք ի գործ կը դրուին ներկայիս գոյապահպանումի եւ ստեղծագործութեան բոլոր ճակատներուն վրայ, — դժուարին պայմաններու մէջ, յաճախ անյաղթահարելի խոչընդոտներու առջեւ, սակայն միշտ մեր կարողութեան ու հաւաքական գիտակցութեան համար պատուաբեր արդիւնքներով :

Հայրենասիրական զգացումէն ու քաղաքական գիտակցութենէն մինչեւ գրական եւ մշակութային ճակատներ, հայ կեանքի ընկերային թէ մտաւոր մարզերուն մէջ, մենք հպարտութեան եւ արժանաւորութեան աւելի՛ տուեալներ ունինք՝ քան հայրենի հողի վրայ վարուցան կատարող մեր եղբայրները : Ու ատեն է, որ Արտասահմանեան մամուլ եւ մտաւորականութիւն չվարանին բարձրաձայն ըսելու ասիկա՝ որովհետեւ կը չեշտուի կարծես հակամիտութիւնը «վիզը ծուռ եւ գլխիկոր» Հայեր ըլլալու...

Դարերու աւանդականութիւնը եւ ժամանակակից աղէտներու չարիքը հոգեբանօրէն մեզ մղած են գերագնահատելու հայրենիքի նուաճումները. թերեւս բնական երեւոյթ է ասիկա : Սակայն թերագնահատել մե՛ր իրագործումները ու յանգիլ այն վճռահատումին թէ ոչորմութեան եւ արգահատանքի դատապարտուած ամբոխ մը դառնալու ճամբուն մէջ ենք՝ աններելի եւ նուաստացուցիչ տրամադրութիւն է :

Ու հարկ է պայքարիլ այս հիւանդագին ինքնալքումին դէմ :

Հայկական Արտասահմանը կը կարօտի կազմակերպումի, յաւելեալ երկունքի եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներու : Ոչ ոք պէտք է անտեսէ մեր տկարութիւնները կամ դոհանայ եղածով : Սակայն կարկամիլ ու նահանջել՝ այն մտածումով որ անկարելի մաքառում է եղածը՝ դասալքութիւն է, եթէ ոչ անձնասպանութիւն :

Սփիւռքը ուժ է. Սփիւռքը արժէք է : Թոյլ չտանք որ հասնակլի մտահոգութիւնները ստորադասութեան բարդոյթի մը վերածուին տարագիր բազմութեանց մէջ :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

(*) «Յառաջ», Յունուար 13, 1974 :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ ՀԵՏ

—0—

Ֆրանսա եւ Պարսկաստան շատ կարեւոր համաձայնագիր մը ստորագրեցին, որ իր տեսակին մէջ, աննախընթաց է ճարտարարուեստի երկրի մը եւ քարիւղ արտադրող երկրի մը միջեւ : Այս համաձայնագրով Պարսկաստանի ապսպրանքները Ֆրանսայի կրնան երեք միլիառ տոլարէն աւելի ըլլալ : Ցանուն Ֆրանսայի Ժիսքար տ'Էսթէնն է որ ստորագրեց համաձայնագիրը, մինչ Պարսկաստանի Ելմտական նախարարը՝ Հոնչակ Անսարի կը ստորագրէր իր երկրին անունով : Արարողութիւնը կը կատարուէր Փարիզի մէջ :

Համաձայնագրին գլխաւոր կէտերն են. — Հիւլէական, կազ, քարիւղ, ճարտարարուեստ, նպարեղէն եւ հողամշակութիւն, բնակարանի շինութիւն :

Հիւլէական մարզին մէջ, Ֆրանսա պիտի ապահովէ Պարսկաստանի հիւլէական կեդրոններու ծրագրին 25 առ հարիւրը : Շահը Ֆրանսայի պիտի ապսպրէ հաւանաբար հինգ հիւլէական կեդրոններ հինգ հազար մեղաւատ տարողութեամբ եւ մէկ միլիառ երկու տոլար արժողութեամբ : Աւելի ուշ պիտի ճշդուին այս գործին պայմանները : Կազի ճիւղին մէջ, Ֆրանսա մտադիր է եւրոպական այլ հաստատութեանց հետ կազուղիներ շինել, որոնք թոյլ պիտի տան Եւրոպա բերել տարեկան 15էն 30 միլիառ խորանարդ մեթր կազ, զոր պիտի բաժնուին Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Պելժիա :

Քարիւղի համար ֆրանսական հաստատութիւնները փափաք յայտնած են որ հետազօտութեան նոր շրջաններ ունենան : Հաւասարակաց ձեռնարկութեանց սկզբունքը (շաքարի, միսի, կաթի եւայլն), քաջալերանքի արժանացած է երկու երկիրներու իշխանութեանց կողմէ : Ասկէ զատ Ֆրանսական բազմաթիւ հաստատութիւններ տրամադիր են տարեկան շուրջ 20 հազար բնակարան շինել, Պարսկաստանի մէջ :

Ֆրանսայի Ելմտական նախարարը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն Թեհրան պիտի երթայ Յունիսին :

×

Իրաքի հետ ձեռք ձգուած համաձայնութիւնը դեռ գաղտնի կը մնայ : Հաւանական կը նկատուի սակայն որ Մէսմէռ անձամբ ստորագրէ այդ համաձայնագիրը, այս աշնան, Պաղտատի մէջ : Հաւանական է նաեւ որ իրաքեան քարիւղը փոխարինուի Ֆրանսական հողագործութեամբ :

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

—0—

Երկուշաբթի օր կը բացուէր Ուաշինկթընի ժողովը, ուր հրաւիրեալներու մէկ մասը, մանաւանդ Ֆրանսա, կ'երթայ պարզապէս անկրթութենէ խուսափելու համար :

Արտաքին նախարարը՝ Ժոպէր, որ Պաղտատէն վերադարձին Պալմիրա հանդիպած էր, Փարիզէն Ուաշինկթըն երթալէ առաջ, յստակ էր այդ մասին : «Ուաշինկթըն կ'երթամ, քաղաքավարութեան համար» : Տիպիկի ափին է որ Ժոպէր կ'ընէր այս յայտարարութիւնը աւելցնելով «Ծանօ՞թ էք Օքթավ Միրպոյի եւ հեռաձայնի պատմութեան.— Քեզ կը կանչեն եւ կը պատասխանես : Բայց ինչ որ ալ ըլլայ այս ժողովը ելեկտրաժով պիտի չզբաղի : Քիսինկէր այս պատրուակը կ'առնէ քաղաքականապէս կրկին ձեռք առնելու համար Եւրոպան... Արդէն Եւրոպացիք հոն կ'երթան սիրալիր ըլլալու փորձ մը ընելու եւ մանաւանդ բան մը չընելու համար : Մնաց որ առաջին անգամը չէ որ այդքան Արտաքին նախարարներ պիտի շարժին բան մը չընելու համար : Եւ արդեօ՞ք դիւանագիտական արուեստին մրցանիշը չէ մեծ ժողով մը գումարել պարապ տեղը : Ցետոյ ժողովները, ի վերջոյ, ժամանակ անցընել կուտան« :

Այս տրամադրութեամբ է որ Ֆրանսա կը մասնակցի Ուաշինկթընի ժողովին, մինչ Նիքսըն մեծ յոյսեր ունի :

Քանի մը տողով

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը՝ Գրոմիկօ Փարիզ կուգայ շարթուս վերջ : Հաւանական է որ այս այցելութեան գլխաւոր նպատակն է նախագահ Փոմփիտուի Մոսկուա այցելութեան պատրաստութիւնը :

ԻՐԱՔԻ եւ Իրանի միջեւ սահմանային բուռն բախումներ տեղի ունեցած են : Իրաք յայտարարած է Կիրակի թէ այս բախումներուն հետեւանքով Պարսիկները 70 մեռեալ կամ վիրաւոր ունեցած են, Իրաք՝ 23 :

ՄՈՆԶՈՆ 6րդ ռաունտին յաղթած էր արդէն Նափոլէսի, որ ի վիճակի չէր այլեւս մրցումը շարունակելու : Կոփամարտի այս «պատմական» հանդիպումը, զոր կազմակերպած էր Ալէն Տըլոն, տեղի կ'ունենար Տէֆանսի մէկ յատուկ տաղաւարին մէջ 11 հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան, որոնք դժգոհ մնացած են որ այդքան սուղ վճարելէ ետք իրենց տեղերը, «չկշտացած» ստիպուին տուն վերադառնալ : Նափոլէսի արիւնալի դէմքը չէր բաւեր անշուշտ իրենց ծարաւը յագեցնելու համար : Մոնզոն 250 հազար տոլար ստացաւ այս մրցումին համար :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիայէն Դաշնակցային Գերմանիա փախուստ տուողներու թիւը աւելցած է 1973ին, հակառակ Արեւելեան Գերմանիոյ իշխանութիւններու ձեռք առած արգելիչ միջոցներուն : 1972ին փախստականներու թիւը 5·537 էր, անցեալ տարի 6·522 եղած է :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ վերջ գտաւ մամուլի գրաքննութիւնը, որ հաստատուած էր քան տարիէ ի վեր : Այսուհանդերձ գրաքննութեան ենթակայ կը մնան միշտ ձայն – հեռատեսիլի, տեղեկատուութեան գործակալութիւնը եւ օտար թղթակիցներու գրութիւնները :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Տիկին Ինտիրա Կանտի, քննադատեց Ուաշինկթընի ծրագիրը՝ Տիեկօ–Կարսիա կղզիին մէջ ծովային եւ օդային մնայուն կայան մը հաստատելու : Կղզին, որ կը պատկանի Անգլիոյ, Հնդկաց ովկիանոսին մէջ կը գտնուի եւ Հնդկաստանէն հազար մղոն դէպի հարաւ :

ՍՈԼԺԵՆՑԻՆ, դատարան ներկայանալու հրաւէր ստացած է բայց չէ պատասխանած : Կ'ըսուի թէ դրադէտին կինը եա դրկած է եղած հրաւէրը, առարկելով թէ հարկ եղածին պէս չէր շարադրուած եւ պատճառաբանուած ալ չէ : Ասկէ զատ 24 ժամի վրայ 24 ժամ գաղտնի ոստիկանութիւնը զանազան հեռաձայներով կը «փորձէ» Սոլժենիցինի ջղային տոկունութիւնը : Ի՞նչ է եղած ամբաստանութիւնը : Հեղինակի իրաւունքներու վերաբերեալ օրէնքը խախտեր է «Կուլակ արշիպեղագոս» գիրքը հրատարակել տալով արտասահման :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1973-Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

(վիճակագրական տուեալներ)

———0———

Ա.

Հայաստանի կենտրոնական վիճակագրական վարչութեան կազմած պաշտօնական վիճակագրութիւնը՝ 1973ի տնտեսութեան մասին, հրապարակուեցաւ «Սով. Հայաստան»ի Փետրուար 2ի թիւով:

Արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը, 1972ի համեմատութեամբ, եղած է 5,7 տոկոս, իսկ արդիւնաբերութեան մէջ աշխատանքի արտադրողականութիւնը՝ 2,5 տոկոս: Ասոնք՝ բաղդատմամբ նախանցեալ տարուան ցուցանիշերուն, աւելի բարձր են: Նախանցեալ տարուան յաւելումի տոկոսներն էին, բաղդատմամբ 1971ի՝ արդիւնաբերութեան արտադրութեան համար 4, իսկ աշխատանքի արտադրողականութեան համար 1,8 տոկոս: Սակայն, 1973ին արձանագրուած յաւելումները վերոյիշեալ զոյգ մարզերէն ներս ետ կը մնան ծրագրին ցուցանիշերէն: Այսպէս, համաձայն ծրագրին՝ արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը 7 տոկոս յաւելում պէտք է արձանագրէր, մինչդեռ 5,7 տոկոս աւելցած է, այսինքն՝ 1,3 տոկոս նուազ: Գալով աշխատանքի արտադրողականութեան արդիւնաբերութեան մէջ, որուն աճը ծրագրով նախ 7,2 եւ ապա 6,2 տոկոս ճշդուած էր, եղած է միայն 2,5 տոկոս: Ասիկա կը հաստատէր արդէն Ա. Քոչինեան՝ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Նոյեմբեր 14ի լիակատար նիստին, երբ կը ճշդէր, թէ «1972 թուականի համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ աշխատանքի արտադրողականութիւնը անցած 10 ամիսներին աճել է ընդամէնը 2,1 տոկոսով, որը մօտ երկու անգամ պակաս է այս տարուայ համար նախատեսուած, առանց այն էլ խիստ համեստ առաջադրանքից» («Սով. Հայաստան», 1973, Նոյեմբեր 18): Աւելցնենք, որ կուսակցութեան հրահանգով որոշուած էր ո՛չ միայն իրագործել աշխատանքի արտադրողականութեան 1973ի ցուցանիշը, այլեւ 15 տոկոսով գերակատարել զայն: «Այսպէս, Հանրապետութեան արդիւնաբերութեան աշխատողները որոշել են 1973 թուականին աշխատանքի արտադրողականութեան բարձրացման առաջադրանքը գերակատարել 15 տոկոսով» («Սով. Հայաստան», 1973, Յունուար 1):

Խորհրդային եւ, հետեւաբար, Հայաստանի տնտեսութեան յետագայ զարգացման համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ աշխատանքի արտադրողականութիւնը: Հարցը պարզ է՝ տնտեսութեան բոլոր ճիւղերուն յառաջընթացը ապահովել, առաւելագոյն չափով, աշխատանքի մեքենայացումով (առաւելաբար ինքնաշխատ) եւ լաւ կազմակերպումով: Միեւնոյն ատեն հարկ է աշխատող ձեռքերը նուազագոյնի իջեցնել, Արդ, տարեսկիզբին նկատել կը տրուէր, թէ արտադրութեան յաւելումը արդիւնաբերութեան մէջ ձեռք կը ձգուի ո՛չ թէ աշխատանքի արտադրողականութեան աճով, այլ բանուորներու թիւի բարձրացումով («Ս. Հայաստան», 1973, Յունուար 21):

Այժմ ներկայացնենք կենտրոնական վիճակագրական վարչութեան մատնանշած 1973ի աճի տոկոսները՝ երկրին արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերուն մէջ:

Ելեկտրուժ՝ 1972ի համեմատութեամբ 6 տոկոս: Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 7 տոկոս: Քիմիական եւ քարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 4 տոկոս: Մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում՝ 12 տոկոս: Անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 5 տոկոս: Շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 9 տոկոս: Թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 2 տոկոս: Կենցաղի եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 8 տոկոս:

Նկատելի է, որ տուեալ վիճակագրութեան մէջ չէ ներկայացուած արդիւնաբերութեան մէկ գլխաւոր ճիւղը՝ սննդարդիւնաբերութիւնը: Ճշդենք, որ չեն յիշատակուիր այն ճիւղերը, որոնք ո՛չ մէկ յաւելում արձանագրած են վերոյիշեալ ժամանակաշրջանին: Ներկայ պարագային աճը նուազած է նախանցեալ տարուան համեմատութեամբ: Արդարեւ 1973ի պաշտօնական վիճակագրութիւններուն մէջ (եռամսեայ, վեցամսեայ եւ իննամսեայ) միշտ մատնանշուած էր հետեւեալ կէտը. «Սննդարդիւնաբերութեան մէջ անցեալ տարուայ համապատասխան ժամանակամիջոցի համեմատութեամբ արտադրութեան աճի տեմպը նուազել է» («Սով. Հայաստան, 1973, Հոկտեմբեր 28): Տարեվերջի վիճակագրութեան մէջ զանց առնուած է այս յիշատակութիւնը:

Վիճակագրական տուեալները ցոյց կուտան, թէ բացի սննդարդիւնաբերութենէն, որ, ինչպէս ըսինք, աճի նուազում արձանագրած է նախանցեալ տարուան բաղդատմամբ, մնացեալ ութ կարեւոր ճիւղերուն մէջ 2էն մինչեւ 12 տոկոս յաւելում տեղի ունեցած է 1973ին, ինչ որ գոհացուցիչ պատկեր մը կը պարզէ առաջին ակնարկով:

Բաղդատութեան դնենք 1973ի եւ 1972ի աճի տոկոսները: Ելեկտրուժ՝ 1972ին 3 տոկոս յաւելում արձանագրած էր 1971ի բաղդատմամբ. 1973ին արձանագրած է 6 տոկոս (+3): Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 1972ին 2, իսկ 1973ին 7 տոկոս (+ 5): Քիմիական եւ քարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 1, իսկ 1973ին 4 տոկոս (+ 3): Մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակութիւն՝ 1972ին եւ 1973ին նոյն տոկոսը (12): Անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 6, իսկ 1973ին 5 տոկոս (– 1): Շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 8, իսկ 1973ին 9 տոկոս (+ 1): Թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 4, իսկ 1973ին 2 տոկոս (– 2): Կենցաղային եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 1972ին 13, իսկ 1973ին 8 տոկոս (– 5):

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ չորս ճիւղերու մէջ՝ ելեկտրուժ, սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն, քիմիական, շինանիւթերու արդիւնաբերութիւններ, 1973ի յաւելումի տոկոսները 1972էն բարձր եղած են: Երեք այլ ճիւղերու մէջ՝ անտառային – փայտամշակման – խորշանիւթ թուղթի, թեթեւ, կենցաղի – տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արդիւնաբերութիւններ, 1973ի յաւելումները 1972էն պակաս եղած են: Մէկ ճիւղի մէջ ալ՝ մեքենաշինութիւն – մետաղամշակում, աճը անփոփոխ մնացած է:

1973ի ծրագիրները, արդիւնաբերութեան իր հիմնական ճիւղերուն մէջ, կատարեալ մասով չեն իրագործուած: Ներկայացնենք տուեալներ, սկսելով յաջողութիւն ձեռք ձգած ճիւղերէն:

Ելեկտրուժի արտադրութիւնը ծրագրէն աւելի եղած է: Ծրագիրը անցեալ տարուան համար կը նախատեսէր 7 միլիառ 790.000.000 քիլովաթ-ժամի հասցնել ելեկտրուժի արտադրութիւնը, որով ո՛չ միայն պիտի ապահովուէին երկրին տնտեսութեան պահանջները, այլեւ կարելի պիտի դառնար անհրաժեշտութեան պարագային ելեկտրուժ հայթայթել Ազրբէջանի եւ Վրաստանի: Արդ արտադրութիւնը հասած է 7.866.000.000 քիլովաթ-ժամի (+ 76 միլիոն քիլովաթ-ժամ):

Մեքենաշինութեան արդիւնաբերութեան ծրագիրը գրեթէ իրագործուած է: Ծրագրով 12,3 տոկոս աճ պէտք է ըլլար, եղած է 12 տոկոս: Մնացեալները թերակատարուած են: Այսպէս՝ կենցաղի եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւնը ծրագրով 18,7 տոկոս յաւելում պէտք է ունենար, մինչդեռ 1973ի աճը եղած է 8 տոկոս (– 10,7), քիմիական արդիւնաբերութիւնը ծրագրով 10,9 տոկոս էր, եղած է 4 տոկոս (– 6,9), սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւնը ծրագրով 9,6 տոկոս, եղած է 7 տոկոս (– 2,6): Երկրին տնտեսութեան ամէնէն տկար ճիւղը թեթեւ արդիւնաբերութիւնն է (եթէ չհաշուենք սննդարդիւնաբերութիւնը), որուն աճը միայն 2 տոկոս եղած է, երբ անիկա 1972ին 4, իսկ 1971ին 7 տոկոս եղած էր: Ճշդենք, որ թեթեւ արդիւնաբերութեան մէջ 1973ի առաջին եռամսեային եւ վեցամսեային, սնունդի արդիւնաբերութեան հետ, «անցեալ տարուայ համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ, արտադրութեան ծաւալի աճի տեմպերը նուազել են»: («Սով. Հայաստան», 1973 Ապրիլ 27 եւ Յուլիս 28): 1973ի երկրորդ վեցամսեային է, որ տեղաշարժ մը արձանագրուելով երկու տոկոսի չնչին յաւելում մը տեղի ունեցած է:

Շինանիւթերու արդիւնաբերութեան 9 տոկոսի աճը գոհացուցիչ է, երբ նկատի ունենանք, որ 1971ի 12 տոկոսէն 1972ին իջած էր 8 տոկոսի, իսկ այժմ մէկ տոկոս յաւելումով կը ներկայանայ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՐԻՒՆԱՐԲՈՒ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄԸ՝ ԳԱՐԻԷ

———0———

Ա.

Յեղափոխութիւնները կը սկսին արդարութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան անունով, մինչեւ այն օրը երբ անսկզբունք մարդիկ անցնին անոր գլուխը: Այն ատեն յեղափոխութիւնը կը դառնայ հաշուեյարդար, վրէժխնդրութիւն եւ վայրագութիւն:

Այսպէս սկսաւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը՝ խանդավառ եւ ազատասիրական մթնոլորտի մը մէջ, բայց կարգ մը ծայրայեղներու պատճառով, որոնց մէջ կը գտնուէին մաքուրներ եւ պատեհապաշտներ, վերածուեցաւ ատօրեայ ահռելի տօնակատարութեան մը, որուն խորանը կառափնատն էր:

1793 Թուականին, զանազան պատրուակներով, Ազգային Փրկութեան Կոմիտէն ձեռնարկեց կարգ մը հաւաքական ջարդերու, ոչնչացնելու համար վարչակարգին հակառակորդները: Երկու քաղաքներ, Լիոն եւ Նանթ, թատերաբեմ դարձան այդ ահաւոր դէպքերուն:

Նանթ քաղաքը կը գտնուէր Լուար գետի վերջաւորութեան, այսինքն այն շրջաններուն մէջ, ուր ժողովուրդը կառչած կը մնար իր համոզումներուն: Հակայեղափոխականներ զէն ի ձեռին կռուեցան կանոնաւոր բանակներու դէմ եւ արձանագրեցին մեծ յաղթանակներ, մինչեւ որ ճակատէն ղրկուեցան վարժ զօրավարներ ու վերջ դրին զինեալ ապստամբութեան:

Շրջանի բանտերը լեցուեցան կասկածելիներով եւ անմեղներով: Փարիզի Փրկութեան Կոմիտէն, իբրեւ լիազօր ներկայացուցիչ Նանթ ղրկեց Ժան-Պաթիսթ Գարիէն, որպէսզի յարմար լուծում մը գտնէ բանտերու խճողումին: Եւ այս հրէշածին մարդը, որ կարծէք Թալաաթի մը նախատիպարն ըլլար, որոշեց հաշուեյարդարի ենթարկել բոլոր արգելափակ-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պարոն Անթուան խանդավառութեամբ թօթվեց «Յեղափոխական պետին» ձեռքը եւ յետոյ կամաց մը հարցուց իրեն թէ իմ քովս կրնա՞յ ամէն բան ազատօրէն խօսիլ:

— Այո, ըսաւ Տիգրան Երկաթ լուրջ դէմքով մը, պարոնը իմ տեղակալներէս մէկն է եւ կրնաք կատարեալ վստահութիւն ունենալ իր վրայ:

Այն ատեն Պարոն Անթուանի լեզուն բացուեցաւ եւ սկսաւ խօսիլ:

Նախ յայտնեց թէ ինք Պելժիքացի էր, հաւատացեալ կաթոլիկ ու կղերականներու աշակերտ: Քրիստոնեաներու ջարդը լսելով՝ յանկարծ ասպետական ոգին բորբոքած էր իր մէջը եւ որոշած էր անոնց օգնութեան փութալ տեսակ մը նոր խաչակրութիւն կազմելով:

— Մենք եօթը հոգի էինք այս որոշումը տուող եւ Պելժիքայէն ճամբայ ելլող, բայց միւս վեց ընկերներս մինչեւ Փարիզ եկան ու անկէ անդին չուզեցին ընկերանալ ինծի... Այսուհանդերձ վստահ եմ իրենց վրայ եւ գիտեմ որ նշան մը ընելուս պէս պիտի վազեն գան, բայց անոնցմով գործը չի լմննար...: Հիմա, ուզեցի ձեզի հետ տեսնուիլ եւ համաձայնիլ՝ որպէսզի այս գործին դուք ալ ձեր աջակցութիւնը նուիրէք... ձենէ ո՛չ դրամ, ո՛չ զէնք կ՚ուզեմ...:

— Ի՞նչ աջակցութիւն կը խնդրէք մենէ:

— Քանըերեք մարդ հայթայթեցէք ինծի պանքան մտնողներու տեսակէն, այսինքն քաջասիրտ, յանդուգն ու անձնուէր:

— Ինչո՞ւ համար ճիշդ ու ճիշդ քանըերեք հարցուց Երկաթ հետաքրքրուած:

— Որովհետեւ եօթը հոգին, ինչպէս ըսի, արդէն պատրաստ են ու քանըերեք կը պակսի երեսուն ըլլալու համար:

— Բայց երեսուն հոգիով ի՞նչ կարելի է ընել...

— Բաւական է Ապտիւլ Համիտի ձեռքէն Քրիստոնեաները փրկելու համար, պատասխանեց Պարոն Անթուան վճռաբար:

— Մասնաւոր ծրագի՞ր մը ունիք արդեօք:

— Բնականաբար... հիմա պիտի բացատրեմ եւ պիտի տեսնէք թէ որքա՜ն պարզ եւ որքա՜ն ալ ազդեցիկ է միանգամայն: Այդ ծրագրին գործադրութեան համար երեսուն հոգի եւ քսան հազար ֆրանք պէտք է, դրամը պատրաստ է. տասը հազար ֆրանք ես իմ անձնական դրամս ունիմ եւ միւս տասը հազար ֆրանքն ալ վեց ընկերներս պիտի հայթայթեն... կը մնայ պակսած մարդիկը գտնել:

— Եթէ ձեր ծրագիրը իրագործելի է՝ ոչ թէ քանըերեք՝ այլ երեք հարիւր մարդ կրնանք ձեզ հայթայթել իսկոյն. պատասխանեց Երկաթ: Հիմա բացատրութիւն տուէք տեսնեմ ձեր ընելիքին նկատմամբ:

— Ծրագիրը ես յղացած եմ եւ կ՚ուզեմ որ բացարձակապէս գաղտնի պահուի, ըսաւ Պելժիքացին խորհրդաւոր լրջութեամբ մը:

— Պատուոյ խօսք կուտանք այդ մասին:

— Լաւ ուրեմն, ուշադրութեամբ մտիկ ըրէք: Երեսուն հոգին ոտքերէն մինչեւ գլուխնին պիտի զինեմ, յետոյ առագաստանաւ մը պիտի վարձեմ ու անկէ ճամբայ պիտի ելլեմ դէպի Փոքր Ասիոյ եզերքները եւ Ջանաք գալէն սկսելով՝ մինչեւ Եաֆա պիտի երթամ մի առ մի հանդիպելով բոլոր նաւահանգիստները եւ ծովեզերեայ քաղաքները:

— Ի՞նչ ընելու համար:

— Հոն գտնուած բոլոր փաշաները եւ պէյերը գերի բռնելու եւ նաւ բերելու համար...

— Առագաստանաւին մէջ ի՞նչպէս կարելի է այդքան բազմութիւն պահել ու կերակրել:

— Անոր ալ ճարը խորհած եմ, պատասխանեց խանդավառ Պելժիքացին, զանոնք մաս մաս պիտի փոխադրեմ Արշիպելագոսի յունական կղզիներէն մէկը, յանձնելով տեղացիներուն պահպանութեան:

— Յետո՞յ...

— Յետոյ, երբ ամբողջ փաշաներն ու պէյերը ժողվենք բերենք, այն ատեն բանակցութեան կը մտնենք Ապտիւլ Համիտի հետ եւ մեր պայմանները կը պարտադրենք իրեն: Ասկէ զատ՝ երբ քրիստոնեայ մը սպաննուի, անոր փոխարէն մենք ալ մեր գերիներէն մէկը կը սպաննենք:

Կարելի չէ ըսել թէ Պարոն Անթուան խենթ մըն էր այսուհանդերձ իր մտային բորբոքումը, մոլեռանդութիւնը, արկածախնդրական խառնուածքը իրար գալով, իրականութեան գիտակցութիւնը կորսնցուցած կը թուէր:

Տիգրան Երկաթ համբերութեամբ բացատրեց իրեն թէ որքան ալ նպատակը բարի՝ սակայն բացարձակապէս անգործադրելի էր, մանաւանդ որ փաշաներն ու պէյերը խեցիի պէս ծովեզերքներէն կարելի չէր հաւաքել:

(35 – Շար.)

ուածները, որպէսզի տեղ բացուի նոր ձերբակալուածներուն:

Հոն իբրեւ գործակից ընտրեց կարգ մը անխիղճ եւ աղտոտ մարդիկ, որոնք կը հանդիսանային յեղափոխութեան նեխանքները, եւ կ'ուզէին վրէժ լուծել իրենց նախկին տէրերէն եւ գրագիրներէն:

Կացութիւնը հետեւեալն էր. արդէն փակուածներուն թիւը բազմաթիւ հազարներու կը հասնէր: Քաղաքը ունէր մէկ հատ կառափնատ միայն, իսկ վառօդը եւ կապարը շատ սուղի կը նստէին: Ամէնէն արդար եւ դիւրին միջոցը խեղդամահ ընելն էր: Այդ նոյն միջոցը պիտի գործածէին Տրապիզոնի Գաբիէները, ճիշդ 120 տարի ետք:

Այս ոճրային ընաջնջումին համար գործածուեցան տախտակէ բեռնատար նաւակներ, որոնք կ'երթեւեկէին Լուար գետի վրայ: Այդ նաւակներուն կողմերը շարժական էին: Յետագային նաւերուն յատակն ալ բացին կափանքներ, որպէսզի ջուրը աւելի շուտ խուժէ ներս: Իւրաքանչիւր գործողութեան՝ նաւակներն ալ կ'ընկղմէին զոհերուն հետ, այնպէս որ ծախքերը նուազեցնելու համար, դահիճները կը ջանային զոհերուն թիւը բարձրացնել:

Զինուորները եւ պահակները կը ներկայանային նաւահանգիստի հսկայ շտեմարանը, ուր լեցուած էին դատապարտեալները: Որպէսզի խրարանցում տեղի չունենայ, կ'ըսէին որ իշխանութիւնները որոշած էին զանոնք փոխադրել ուրիշ վայր: Այնպէս որ շատերը կ'ուրախանային: Յետոյ մահապարտները իրարու կը կապէին զոյգ–զոյգ ու կը տանէին դէպի գետափ: Մեծամասնութիւնը կը բաղկանար գիւղացիներէ, ագարակապաններէ, հողագործներէ կամ հիւսուածեղէնի գործաւորներէ: Իրենց հետ կը տանէին հագուստի ծրարներ եւ ուտելիք:

Մեկնումէն առաջ, Գարիէ եւ իր երկու տեղակալները, Ֆուքօ եւ Լամպերթի, աչքէ կ'անցընէին կալանաւորները, կը քննէին շուաններուն հանգոյցները: Փողոցներու երկայնքին արդէն շարուած էին հարիւրաւոր մարդիկ:

Զինուորներով պաշարուած կալանաւորներու թափօրը կը հասնի գետափ, ուր կառուցուած է տախտակէ կամուրջ մը, որ յենած է նաւակներու վրայ: Այդ կամուրջին ծայրը կը սպասէ մահուան կապառակը: Դահիճները կը խուզարկեն գրպանները, կը քակեն փոկապները եւ գօտիները, վար կը դնեն ծրարները եւ կողովները, ու զոյգերը կը հրեն մահուան գործիքին մէջ: Նաւավար մը կը սպասէ հոն: Ան ալ կը կողոպտէ խեղճ զոհերուն ունեցածները եւ մոռցուած առարկաները: Սակայն տրուած ըլլալով որ զոհերը կապուած էին հաստ շուաններով, կարելի չէր ըլլար գողնալ անոնց հագուստները:

Յետագային, զոհացում տալու համար գլխատիչ պահակներուն, Գարիէ փոխել տուաւ գործելակերպը: Քարափին մօտ կար խոշոր նաւ մը որ ծառայութենէ դադրած էր: Ուստի արտօնեց որ մահապարտները նախ տարուին այդ նաւուն վրայ, որպէսզի կողոպուտը ըլլայ կատարեալ: Շատերը անդիի աշխարհ կ'երթային շապիկներով մը, եւ յաճախ՝ մօրէ մերկ: Նոյնիսկ կիները կ'ենթարկուէին այդ վիճակին:

Յաճախ, զոհերուն մարմինները կը կապէին նաւուն յատակի տախտակներուն կամ կեռերուն, եւ այսպէսով ան կը վերածուէր համայնական դագաղի: Յետոյ նաւավարը իր մարդկային բեռը կը տանէր գետին բացերը, եւ երբեմն մինչեւ ովկիանոսին ջուրերը, որպէսզի ոչ ոք հանդիսատես ըլլայ կատարուած մարդասպանութեան: Զինեալ պահակները պզտիկ նաւակներով կ'ընկերանային նաւավարին՝ հսկելու համար գործողութեան վրայ:

Որոշուած վայրը, նաւավարը կը բանար կափանքները եւ ջուրը կը խուժէր ներս: Անմիջապէս վար կը նետուէր եւ լողալով կ'ելլէր պահակներու նաւակին մէջ: Կապառակը կամաց – կամաց կը սուզուէր: Զոհերը ճիչեր կ'արձակէին, գութ կ'աղերսէին: Եթէ անոնցմէ մէկը յաջողէր քակել իր շուանը եւ վար նետուիլ, պահակները կը կրակէին անոր վրայ ու կը սպաննէին: Եթէ զոհերուն թիւը քիչ ըլլար, զանոնք կը տանէին ամայի տեղ մը ու մէկիկ–մէկիկ կը նետէին գետին մէջ:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

— Սաքանի աղջիկ, մահուան ժամս մօտ է, — ասում է Հանէսը, — կանչիր որդիներիս, թող գան ու լսեն իմ վերջին պատգամները.

Կինը կանչում է:

— Բալա ջան, — դիմում է Հանէսը աւագ որդուն, — գործիդ վերահասու կաց, խարջդ շատ է, էս տարի դեռ տուն չշինես:

— Չէ՛, — մէջ է ընկնում կինը, — ինչ ուզում է լինի՝ տունն էս տարի շինելու է:

— Դու էլ, — դառնում է Հանէսը միջնակ որդուն, — ուսումդ կ'աւարտես, յետո՛յ կ'ամուսնանաս:

— Չէ՛ որ չէ, — թրի նման կտրում է կինը, — եկող ամիս կ'ամուսնացնեմ:

— Սաքանի աղջիկ, — տնքալով ասում է Հանէսը, — թէ մեռնողը դու ես՝ արի իմ տեղը խօսիր, ես լսեմ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

———0———

Այս տարի եւս Պանեօ – Քաշանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Պանէօյի քաղաքապետարանի նորակառոյց սրահին մէջ, Կիրակի Փետրուար 3, ժամը 16էն 24:

Կիրակի, ժամը 17ին կը մտնեմ սրահէն ներս ու կը տեսնեմ տարեց թէ երիտասարդ ընկերուհիներ եւ ընկերներ գործի վրայ են: Բոլոր սեղանները զարդարուած են թարմ ծաղիկներով, պատրաստ ընդունելու շրջանի մեր հայրենակիցները, որոնք կը գնահատեն Կապոյտ Խաչի ազգապահպանման նուիրական գործը:

Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց ահա ժամը 18ին, սրահը եռուզեռի մէջ է, եւ արդէն բոլոր սեղանները գրաւուած: Կազմակերպիչները իրենց պարտականութեան վրայ են:

Յուզիչ է տեսնել տարեց ընկերուհիներ, որոնք պիւֆէի համադամ սեղաններուն ետեւ են, իսկ երիտասարդները մէկ– մէկ տետրակներու վրայ ապսպրանքները կ'արձանագրեն եւ արագ – արագ կը սպասարկեն:

Մելքոնեան նուագախումբը բեմին վրայ է, ուրկէ մասնաճիւղի անունով Տիկին Գարաօղլանեան հանդէսը բացուած կը յայտարարէ, եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր ներկաներուն, որոնք եկած են իրենց ձեռնարկը քաջալերելու:

Մելքոնեան Սրն–Շայն նուագախումբը պարի կը հրաւիրէ սրահի երիտասարդութիւնը, խանդավառութիւն պատճառելով բոլորին: Պ. Մելքոնեանի նուագախումբի պարացանկին մէջ տեսանք նաեւ հայկական երգ – պարեր յարմարցուած մասամբ եւրոպական պարերուն: Թէեւ մենք պարէն հասկցող մը չենք, բայց կը կարծենք որ, տեղին է յարգելի Պարոն Մելքոնեանին եւ իր նման նուագախումբ ունեցող մեր հայրենակիցներուն ուշադրութեանը յանձնել որ լաւ պիտի ըլլար աւելի խորացնել հայկական բաժինը, մանաւանդ Հայկ. հաւաքոյթներու եւ հանդէսներու պարագային:

Ժամը 8 է արդէն, ու «Նաւասարդ» պարախումբը բեմին վրայ է, որ աւելի քան ժամ մը ամբողջ սրահը կը խանդավառէ մեր հայրենի գեղեցիկ պարերով՝ որոնք յաճախ գնահատանքի կ'արժանանան ծափողջիւններով:

Եթէ պարահանդէսի լաւագոյն մասը մեր կարծիքով «Նաւասարդ» պարախումբի ելոյթն էր՝ արժանի ամէն գնահատանքի, մենք խոր ցաւով նշմարեցինք թէ՝ բացի Պ. Աբրահամեանի մէկ արտասանութենէն, կը պակսէր հայ մեներգի բաժինը, ինչ որ իրապէս ցաւալի էր: Այս պարագան թող ներուի մեզի, որ մեր սիրելի Խաչուհիներու ուշադրութեան յանձնենք: Որովհետեւ ինչպէս քիչ վերը ըսինք, «Նաւասարդ»ի պարերուն մասին, նոյնքան եւ անհրաժեշտ է երգը մեր հանդէսներուն, ոչ միայն հասարակութիւնը գոհ ձգելու մտահոգութեամբ, այլ եւ անոր (մասնաւորապէս երիտասարդներուն) համար, որ երգը կոչուած է լաւագոյն ազդակներէն մէկը ըլլալ հայապահպանման նուիրական գործին:

Մեր Խաչուհիները հրապարակ հանած էին թոմպոլայի տոմսեր, որ ամբողջութեամբ սպառեցան եւ շատ մը հայրենակիցներ շահեցան զանազան առարկաներ,

Մելքոնեան նուագախումբի եւ ներկայ երիտասարդներու հայկական խանդավառ պարերով, ուշ ատեն վերջ գտաւ հանդէսը եւ հասարակութիւնը մեկնեցաւ սրահէն, հաւաքաբար հայկական օր մը ապրած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Ներկայ հայրենակիցները տեսան մեր սիրելի մայրերուն եւ քոյրերուն բրած զոհողութիւնները: Ուրեմն սիրելի հայրենակիցներ, մեզի կը մնայ քաջալերել ոչ միայն Կապոյտ Խաչի այլ եւ նման բոլոր ձեռնարկներ ընող կազմակերպութիւնները:

Ս. ՍԵԼԹԵԿԵԱՆ

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ

———0———

Կրեկուար Գարակէօզեան, ճարտարագէտ, Թղթատարական նախարարութեան կեդրոնական վարչութեան մէջ, Արժանիքի Ազգային կարգի ասպետի աստիճան ստացած է:

×

Ռոանէն, Պ. Սիմոն Թորոսեան, Արժանիքի ազգային կարգի նշանակուած է, զինուորական ճիւղին մէջ: Թորոսեան անդամ է նաեւ պահեստի Սպայից Միութեան գլխանին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

3.

Ջեմման դանդաղում էր պատասխանելու: Այդ հարցը վրդովում ձգեց նրա մէջ՝ յիշեցնելով մի ինչ–որ հին ու ծանր բան:

— Ճշմարիտ չգիտեմ, — ասաց վերջապէս: — Շատ տարիներ առաջ սրբազան Մոնտանելլիի մասին լսած եմ. այն ժամանակ նա վանահայր էր միայն ու հոգեւոր ճեմարանի տեսուչ այն քաղաքում, ուր ես ապրում էի աղջիկ ժամանակս. Նրա մասին ես միայն լաւ եմ լսած, այն էլ մի մարդուց, որ նրան շատ մօտից էր ճանաչում: Դա մի նշանաւոր մարդ պէտք է եղած լինի, գոնէ այն ժամանակ: Հիմա շատ տարիներ են անցել, կարելի է՝ փոխուել է: Իշխանութիւնն ու պատասխանատուութիւնից ազատ լինելը մարդուն փչացնում են:

Բոռը բարձրացրեց գլուխը ու նայեց նրան մի հաստատ հայեացքով:

— Եթէ սրբազան Մոնտանելլին ինքն էլ սրիկայի մէկը չէ, — ասաց նա, — յամենայն դէպս մի զէնք է սրիկաների ձեռքում: Այս թէ այն՝ նոյնն է ինձ համար, ինձ ու իմ արտասահմանի ընկերների համար: Ճամբի վրայ ընկած քարը կարող է նոյնիսկ շատ լաւ դիտաւորութիւններ ունենալ, բայց եւ այնպէս պէտք է, որ նրան ճամբից դէն գցենք: Թոյլ տուէք, տիկին, — քաշեց զանգը, կաղալով մօտեցաւ դրանը ու բացաւ Ջեմմայի առաջ:

— Յամենայն դէպս խիստ սիրալիր մի քայլ էր ձեր կողմից, տիկին, որ ինձ այցելեցիք: Ուղարկե՞մ կառք բերեն. ո՞չ: Այն ժամանակ՝ ցտեսութիւն: Բիանկա՛, բացէք խնդրեմ մուտքի դուռը:

Ջեմման փողոց ելաւ խոր մտածմունքի մէջ:

«Արտասահմանի ընկերները. ովքե՞ր են դրանք: Եւ ի՞նչպէս թէ քարը ճամբից դէն գլորեն: Եթէ միայն երգիծանքի միջոցով՝ ինչո՞ւ այնպէս սպառնալիքի տոնով էր ասում»:

4.

Սրբազան Մոնտանելլին Ֆլորենցիա եկաւ Հոկտեմբերի սկզբին, եւ նրա գալը առիթ դարձաւ շատ խօսակցութիւնների: Նշանաւոր քարոզիչ էր եւ նոր պապի գաղափարների ներկայացուցիչը. ամէնքն սպասում էին նրան, իբրեւ «նոր վարդապետութեան» հռչակողին. սիրոյ ու ընդհանուր միութեան վարդապետութեան, որ բուժելու էր Իտալիայի բոլոր վէրքերը: Պապական նահանգում բոլորին ատելի Լամբրուչինիի փոխարէն Գիցցի կարդինալի քարտուղար նշանակուելը հանրային ոգեւորութիւնը իր գագաթնակէտին էր հասցրել, եւ Մոնտանելլին ճիշդ այն մարդն էր, որ կարող էր լարուած պահել այդ յափշտակուած տրամադրութիւնը: Նրա վարած անարատ խիստ կեանքը մի անսովոր հազուագիւտ երեւոյթ էր հռոմէական եկեղեցու պաշտօնեաների մէջ եւ արդէն ինքնին գրաւում էր ժողովրդի ուշադրութիւնը, որ վարժուած էր դաւի, կաշառքի ու սիրային խնդիրների եկեղեցական ասպարէզում: Բացի դրանից, նա տէր էր մեծ հռետորական տաղանդի եւ կարող էր ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ աչքի ընկնող դեր խաղալ շնորհիւ իր գեղեցիկ ձայնի եւ արտաքին մեծաշուք տեսքի:

Գրասսինին, ինչպէս միշտ, լարել էր իր բոլոր ուժերը, որ նոր «նշանաւոր մարդուն» իր տունը գցի, բայց Մոնտանելլին չէր բռնում. բոլոր հրաւէրներին պատասխանում էր նոյն քաղաքավարի ու կտրուկ մերժումով, պատրուակելով միշտ իր տկար առողջութիւնը եւ շատ զբաղուած լինելը: Ոչ ուժ ունեմ, ասում էր նա, ոչ ժամանակ՝ հիւր գնալու:

— Ի՞նչ տեսակ ամենակեր արարածներ են այդ Գրասսինիները, — ասում էր արհամարհանքով Մարտինին Ջեմմային, երբ միասին անց էին կենում եպիսկոպոսարանի հրապարակով, մի ցուրտ ու պայծառ Կիրակի առաւօտ: — Նկատե՞լ էք, ինչպէս խոր գլուխ է տալիս Գրասսինին կարդինալի կառքը անցնելիս: Նրա համար բոլորովին նոյնն է, թէ ի՛նչ մարդ է. բաւական է, որ դարձել է խօսակցութեան առարկայ: Ես երբեք չէի տեսել այդ աստիճանի նշանաւոր մարդկանց սիրահար: Անցած Օգոստոսին Բոռի յետեւից էին ընկել, այժմ էլ՝ Մոնտանելլիի: Յոյս ունեմ, որ նորին սրբազնութիւնը իրեն շողոքորթուած է զգալու այդ ուշադրութիւնից, որը նա կիսում է բախտախնդիրների մի բաւական մեծ խմբի հետ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նազելի Երանոսեան ի յիշատակ Եղիա Մինասեանի 100 *Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:*

ԶԱՏԻԿԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ

Երեք օրուան հաճելի ճամբորդութիւն մը դէպի Վենետիկ, կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի աշակերտաց Միութեան կողմէ, Զատկուան տօներու առթիւ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՊԻՆՉԻ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24, ԿԻՐԱԿԻ

Հաւաքուիլ ժամը 8ին, Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւ եւ 8.15ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւր-վէօր: Մեկնում ժամը 8.30ին դէպի Պինչ, Մօ, Վիլէր-Քոթրէ, Սուասոն, Լան, Ավէն, Մօպէօժ ճամբով ցերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ապա չարունակութիւն Ժէօմոնէն (սահման) եւ ժամանում՝ Պինչ:

Վիողներու եւ մամզէլներու *տողանցք եւ պէսպիսուն զուարճութիւններ:*

Վերադարձ ժամը 17ին առեւնները եւ ժամանում Փարիզ երեկոյեան:

Մասնակցութիւն՝ ամէն բան մէջը՝ 59 Ֆ.

Սահմանափակ տեղեր

Հակառակ արժեզրկումին, գիները չեն փոխուիր եւ մատչելի կը մնան:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը
17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 824-63-89
ժամը 14էն 18.30 *կամ՝* 324-14-96
ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Չորեքշաբթի, Փետր. 13 — *Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի* Տեառընդառաջի *հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն:*

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառընդառաջ: *Տօն է քառասնօրեայ գալստեան Քրիստոսի ի տաճարն: ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի:*

(Տար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, քաղաքապետարանի Ժիւսթիս տը Փէ *սրահը: Մուտք՝ յուշարձանին կողմը: Կարեւոր օրակարգ:*

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ
Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը:
ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած հայ Տիկիններու կողմէ
Հայկական տաք մթնոլորտ
ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐ.

- Կ Ա Լ Ա -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբի կողմէ: Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
MONSEIGNEUR SEROPE MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de

Liz Sarian

Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
(*Liz Sarian habillée par couture Archa*)
Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20.30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին
Կը մասնակցին
Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
ԺԻՐՕ-ԼՈՒՍԻՆ երկեակը
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»
Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO
20, RUE DE LA GAITE
Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT
Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէսինի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութենէն, մանուկներու օրուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Մարտ 17ին:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ
Salle Voltaire, rue Voltaire

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ
Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին
Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander : Madame Nicole Saboundjian

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
13
MERCREDI
13 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·937
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.937

ՋՈՒՐ ԿԸ ԾԵԾԵՆ...

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կողմէ «Ցեղասպանութեան Յայտարարագիր»ի խրացման 25ամեակը (1948 Դեկտ. 9) տեղի տուաւ, վերջերս, նոր արտայայտութեանց եւ մեկնութիւններու՝ ամերիկեան մամուլի մէջ:

Հակառակ այն իրողութեան որ ...սկըզբունքին համաձայն են անխտիր բոլո՛րը (արդարեւ՝ բանաձեւումը քուէարկուած է ՄԱԿի ընդհ. ժողովի միաձայնութեամբ), մշակուած ծրագիրը ցարդ վաւերացուած է անդամ 75 Պետութեանց կողմէ միայն: Եւ Յայտարարագրի հիման վրայ գործնապէս յանձնառութիւններ ստանձնելու յօժար այդ երկիրներու շարքին մէջ իրենց... բացակայութեամբ կը փայլին Միացեալ Նահանգներ:

Վերապահութեան պատճառ ցոյց կը տրուի գլխաւորաբար այն «հաւանականութիւնը» որ ցեղասպանական արարքներու եւ խտրականութեանց դէմ դատական ու պատժական քայլերու պարագային՝ անդամ երկիրներու սեփական օրէնքներուն եւ պետական հեղինակութեան համար վտանգներ կրնան ստեղծուիլ:

Միջազգային օրէնսդրութեան մասնագէտ դէմքերու կարծիքով՝ նման անպատեհութիւններ խափանելու կարելիութիւններ կան. սակայն փաստական իրողութիւնն այն է որ Ամերիկայի նման երկիր մը, ի հեճուկս վաւերացման ի նպաստ արտայայտուող ծերակուտականներու եւ ընկերաբաններու յանձնարարութեան, ցարդ անդրդուելի կը մնայ՝ գերիշխանական իր իրաւունքներուն համար վտանգ տեսնելով Յայտարարագրի նախատեսութեանց մէջ...:

Մշակուած կանոնագրութեան 9րդ յօդուածը կը տրամադրէ որ «ստորագիր կողմերու միջեւ որեւէ տարակարծութիւն՝ որ կրնայ ծագիլ մեկնաբանական տարբերութիւններէ կամ գործնական քայլերու շուրջ գոյութիւն ունեցող հակադիր տեսակէտներէ, կ'ենթարկուի Միջազգային Իրաւական Ատեանի վճռահատումին»: Սակայն բոլոր վերապահ երկիրները չեն ուզեր հաշտուիլ նաեւ ա՛յս կացութեան հետ:

Այս տարակուսանքներու ու ձգտումներուն հետեւանքով ալ, անցնող քսանըհինգ տարիներու ընթացքին Յայտարարագիրը ու մշակուած բոլոր ծրագիրները «ջուր ծեծելու» սահմանէն անդին չեն անցած: Սկզբունք, տեսակէտ, մարդկայնական բա՛րձր իտէալներ՝ ուզածի՛դ չափ. սակայն ուժ եւ հեղինակութիւն՝ կը մնան երա՛զ...:

Ցաւալին այս երեւոյթին անդրադառնալով, «Փալմ Պիչ Փոստ Թայմզ»ի մէջ՝ «Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը եւ Ցեղասպանութիւնը» խորագրուած յօդուածով մը, Ուիլեըմ Քորի պերճախօս կարգ մը երեւոյթներ եւ իրողութիւններ կը մատնանշէր վերջերս, հաստատելու համար թէ մշակուած սրտառո՛ւչ ծրագիրներուն զուգընթաց՝ ցեղասպանական նորագոյն արարքները կը շարունակուին, ՄԱԿի ցուրտ նայուածքին եւ անզօր հանդիսատեսութեան առջեւ...:

Թուելով միայն 1960–1972 տարիներու ընթացքին գործադրուած ցեղասպանական քայլերէն մէկ քանին, կը յիշատակէր Ինտոնեզիոյ մէջ 1965ի աշնան զանգուածային ջարդերը՝ Սուքարնոյի անկման յաջորդող օրերուն. 1968ի կոտորածները Նիժերիոյ մէջ (Իպօս), Հարաւային Սուտանի «անգութ բնաջնջումները». 1971ի գարնան Արեւելեան Փաքիստանի մէջ տասնեակ հազարաւոր ընտրանիի մը «մաքրագործումը» Փաքիստանեան կառավարական ուժերու կողմէ. 1972ին Ուկանտայի նախագահ Իտի Ամինի ստորագրութեամբ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարին ուղղեալ այն հեռագիրը՝ որով «արդար» կը հռչակուէին Հիթլէրեան կոտորածները Գերմանիոյ մէջ. 1972ի Մայիս ամիսէն մինչեւ Յուլիս ափրիկեան կառավարութիւններէն Պուրունտիի կողմէ Հութու ցեղախումբին պատկանող 250 հազար հոգիի վրայ ի գործ դրուած ջարդերը, եւայլն, եւայլն:

Մինչ տեղի կ'ունենան նորագոյն այս ցեղասպանական արարքները՝ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը յուզի՛չ խօսքերէ եւ սնամէջ կոչերէ անդին չի կրնար անցնիլ:

Մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ խաղաղութեան նուիրական իմացումները գործնապէս արտայայտելու առաջադրանքով բանակ կազմած ազգեր՝ ճառերէ, վէճերէ եւ քաղաքական սակարկութիւններէ զատ հիմնական ոչ մէկ յաջողութիւն արձանագրելու ի վիճակի են, որովհետեւ նոյնիսկ բարեդէպ նկատուած կարգադրութիւններու ետեւ հաշիւներն ու փոխադարձ շահերն են որ դեր կը խաղան եւ ոչ մարդկայնական ու բարոյական սկզբունքներ:

Ցեղասպանութեան եւ խտրականութեան դէմ պայքարի կոչուած ՄԱԿի ենթայանձնախումբերէն մէկուն անդամ Արկոդ Քրիշնասվամի (հնդիկ մասնագէտ մը)՝ քանի մը տարի առաջ առաջարկեց ստեղծել միջազգային մարմին մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլար «ԿԱՆԽԵԼ ցեղասպանական արարքները». միջոցներ ձեռք առնել՝ խափանելու համար նման հաւանականութիւններ:

Այս առաջարկն ալ, իր կարգին, կը քնանա՛յ թմրած ու կղպուած խիղճերուն հետ...:

Իբրեւ Հայեր, ի՞նչ կրնանք ակնկալել ՄԱԿէն, իրերու այս կացութեան մէջ:

Իրատես ոեւէ մարդ արդարօրէն մըղուած է եզրակացնելու թէ բարեմտութիւն է լուծում յուսալ Դատի մը, որ կ'ենթադրէ նախ զղջումի եւ հատուցման հրաւիրել ոճրագործը: Իսկ նման հաւանականութիւն մը... անհաս երազ է տակաւին:

Կը մնայ եզրակացնել որ այս իրատեսութիւնը ձեռնթափութիւն չթարգմանուի: Որքան ալ անյոյս ըլլայ ներկան՝ անստոյգ եւ անորոշ է ապագան: Ու ժողովուրդ մը գիտակից է ա՛յն պարագային միայն, երբ անորոշ այդ ապագային հաշուոյն որոշ ու յստակ նպատակներով կը գործէ, միշտ պատրաստ ըլլալու արթնութեամբ եւ իրաւունքներուն հանդէպ պատասխանատուութեան շուրջ զգացումով:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Երկուշաբթի օր կը բացուէր Նիքսընի հրաւիրած ժողովը: Առաջին վայրկեանէն իսկ կը թուի թէ Ֆրանսա բոլորովին առանձին կը մնայ եւ Անգլիա ու Գերմանիա տրամադիր են Քիսինկէրի ծրագրին հակելու: Ժոպէր մինակ կը մնայ ուրեմն իր տեսակէտը պաշտպանելու համար, այսինքն խորհելու թէ անհրաժեշտ չէ համաշխարհային ելեկտրուժի վերակազմակերպումի մը յանձնառութեան տակ մտնել: Անգլիացիք, կը խորհին թէ որեւէ հակասութիւն չկայ Ժոպէրի եւ Քիսինկէրի առաջարկներու միջեւ եւ թէ կարելի է ընդառաջ երթալ նաեւ Ժոպէրի առաջարկած արար-եւրոպական համաժողովի մը գաղափարին:

Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Շէլ, երբեմն բացէ ի բաց եւ երբեմն ալ քօղարկուած ձեւով պաշտպանած է Քիսինկէրի ծրագիրը (եօթը կէտերէ բաղկացած) եւ շեշտած թէ պէտք է խուսափիլ միջազգային տնտեսական յարաբերութիւնները խանգարելէ երկկողմանի համաձայնութիւններով:

Ամերիկացիներուն ծրագիրը հետեւեալն է.— 1) Միացեալ Նահանգները պատրաստ են, երբ վտանգաւոր չգոյութիւն մը ստեղծուի, բաժնելու իրենց ընկերներուն հետ, քարիւղի իրենց հայթայթումներուն մէկ մասը, պայմանաւ որ միւս երկիրներն ալ նոյնը ընեն: 2) Ամերիկացիք պատրաստ են նաեւ, հետազօտութեան մարզին մէջ, իրենց ընկերներուն հետ բաժնելու իւրանիումի հարըստացման թեքնիքը: 3) Միացեալ Նահանգները պատրաստ են հետազօտելու գործակցութեան հետեւեալ մարզերը.— Հաւաքական յանձնառութիւն զարգացնելու ճարտարարուեստականացած երկիրներու քարիւղային հայթայթումները: Քաջալերանք անհատական դրամագլուխներու զետեղման արտադրութեան նոր ճիւղերու մէջ (ածուխէն քաղուած կազ): 4) Միջոցներ դէմ դնելու համար քարիւղի բարձր գիներուն եւ տնտեսական հետեւանքներուն: 5) Քիսինկէր կ'ուզէ որ ճարտարարուեստի երկիրները բաժնեն զոհողութիւնները որոնք կը ծնին ելեկտրուժի պահպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցներէն: 6) Թերաճ երկիրներու համար, Քիսինկէր կ'առաջարկէ որ անոնք, յետագայ հանգրուանի մը, մասնակցին ժողովներու ճարտարարուեստականացած երկիրներուն հետ, որոնք պէտք չէ պակսեցնեն իրենց օգնութիւնը: 7) Արտաքին նախարարին համար, այս ժողովը պէտք է յանգի համագործակցութեան մը քարիւղ սպառող եւ արտադրող երկիրներու միջեւ, որպէսզի հաշտեցնեն իրենց կարիքներն ու տենչերը:

Քիսինկէրի գլխաւոր ընդդիմադիրը Ժոպէրը եղած է, որ նոյնիսկ օրուան մէջ խօսելիք ճառը փոխած է: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, իր ելոյթին մէջ դատապարտած է բարոյականի դասեր տըւողները, որոնք կը ձգեն երկկողմանի համաձայնագրերը բայց երբ ինք (Ժոպէր) Ծայրագոյն Արեւելք գացած է, փաստ ունեցած է, որ շատ դիւրութեամբ կարելի է նման ամբաստանութիւններ «ետ տալ» անոնց զորս կ'ընեն: Ժոպէր խիստ եղած է նաեւ Գերմանիոյ Ելմտական նախարարին հետ, որ ըսած էր թէ պէտք չէ որ ամէն ոք փորձէ իր մորթը փրկել, շեշտելով «երբ ամէն ինչ դէշ կ'երթայ, ամէն մարդ կը փորձէ իր մորթը փրկել, բայց ամէն մարդ նոյն մորթը չունի»:

ՀՈՎ, ԱՆՁՐԵՒ, ՓՈԹՈՐԻԿ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ

Աննախընթաց փոթորիկ մը աւեր գործեց Ֆրանսայի վրայ Երկուշաբթի օր եւ մանաւանդ Մորլէ քաղաքն է որ աւելի քան երկու մեթր ջուրի տակ մնաց: Արդէն աղէտեալ հռչակուեցաւ եւ բնակիչներն ալ շատ ծանր պայմաններու մէջ են: Շատեր ամէն ինչ կորսնցուցած են:

Հովը յաճախ 120էն 140 քիլոմեթր ժամական արագութեամբ կը սուրար, ամէն ինչ քարուքանդ ընելով:

Ամէնէն շատ Ֆրանսայի արեւմտեան շրջանն է որ տուժած է:

Ծովի վրայ եւ լեռներու ստորոտը արկածները չեն պակսած: Փարիզ–Լիոն Քարավէլը Պրոնի օդակայանը իջած ատեն այնպիսի մրրիկի մը բռնուած է որ անիւները պայթած են բայց օդաչուն կրցած է օդանաւին տէր մնալ եւ զոհ չէ եղած:

Քանի մը տողով

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ դատարան ներկայանալու երկրորդ հրաւէր մըն ալ ստացաւ եւ կըրկին մերժեց ընթացք տալ: Սոլժենիցին անմիջապէս հաղորդագրութիւն մը հրապարակեց, ուր կ'ըսէ. «Ընդհանուր հակօրինական վիճակը որ կը տիրէ տարիներէ ի վեր մեր երկրին մէջ (եւ ութ տարիէ ի վեր ինծի դէմ չղթայազերծուած զրպարտութեան արշաւին ի տես) կը մերժեմ ընդունիլ դատարան ներկայանալու ձեր հրաւէրին օրինականութիւնը եւ պիտի չներկայանամ որեւէ պետական մարմնի մը առջեւ հարցաքննուելու համար»:

ԼԻԲԻԱ ազգայնացուց ամերիկեան քարիւղի երեք ընկերութիւնները: Ասիկա հակադարձութիւն մըն է Ուաշինկթընի ժողովին, որ Գնդ. Խատաֆիի որակումով «գողութիւն» մըն է:

ԿՈԼԱՆԻ ճակատին վրայ երկրորդ օրն ըլլալով հրետանիի բուռն ռմբակոծութիւն մը կատարած են Սուրիացիք, որուն պատասխանած են Իսրայէլացիք: Իսրայէլացի կին մը եւ ոստիկան մը սպաննուած եւ հինգ զինուորներ ալ վիրաւորուած են: Իսրայէլացիք կը շարունակեն հեռանալ Սուէզի արեւմտեան զօտիէն:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ մէջ 2 միլիոն 200·000 հոգի – հանրային սպասարկութեան պաշտօնեաներ — 48 ժամուան գործադուլի դիմեցին, պահանջելով 15 առ հարիւր յաւելում իրենց աշխատավարձքերուն վրայ: Կառավարութիւնը նախ 9,5 ապա 10 առ հարիւր յաւելում խոստացաւ: Արհեստակցական միութիւնը մերժեց: Գործադուլին հետեւանքով չեն բանած հանրային փոխադրութեան միջոցները:

ԹԵՀՐԱՆ եւ Պաղտատ զիրար կ'ամբաստանեն իբրեւ նախայարձակ առջի օրուան բուռն բախումին սահմանագլուխին վրայ: Օդանաւեր, հրասայլեր, հրետանի եւ ցամաքային ուժեր մասնակցած են բախումին: Թեհրանի համաձայն պարսիկ 41 զինուոր մեռած եւ 81 զինուոր վիրաւորուած է. «Իրաքցիք 14 մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ձգած են: Պաղտատի համաձայն 23 Իրաքցի զինուոր մեռած է, իսկ Պարսիկներու մեռեալներու թիւը 70 է: Երկու երկիրները մրցակից են Պարսից ծոցի շրջագիծին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ծագումով գերմանացի խորհրդային քաղաքացիներ ցոյց մը կատարեցին Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի շէնքին առջեւ: Ցուցարարները կը բողոքէին իշխանութիւններու դէմ, որոնք կը մերժեն արտօնութիւն տալ իրենց, որպէսզի Արեւմտ. Գերմանիա գաղթեն: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ձերբակալեց 23 ցուցարարներ եւ երկու Թղթակիցներ արեւմուտքէն, որոնք կը լուսանկարէին ցոյցը: Գերման ծագումով մէկ միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ կան Խորհ. Միութեան մէջ, որոնք գլխաւորաբար հաստատուած են Վոլկայի շրջանը եւ Պալթեան երկիրները: Ասոնցմէ 40·000ը դիմում կատարած է գաղթելու Գերմանիա: 1971էն ցայսօր 9·100 հոգի արտօնութիւն ստացած եւ գաղթած է Գերմանիա:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1973-Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

(վիճակագրական տուեալներ)

———0———

Բ.

Սորբեւ թիւեր զանազան արտադրութիւններու:

Հանքային պարարտանիւթ՝ 392·800 թոն, սոտա՝ 62·900 թոն, ծծմբաթթու՝ 94·800 թոն, քիմիական թել՝ 8·100 թոն, ճզազող՝ 1·650·000, ինքնաշարժ՝ 6·600, պահածոյ՝ 308 միլիոն տուփ, ժամացոյց՝ 3·603·000, սառնարան՝ 130·500, գորգ եւ գորգեղէն՝ 1·884·000 քառ. մեթր, հիւսուածք բամպակէ՝ 70,5 միլիոն քառ. մեթր, բուրդէ՝ 6,3 եւ մետաքսէ՝ 14,4 միլիոն. քառ. մեթր, սպիտակեղէն՝ 43, միլիոն, վերնազգեստ՝ 14 միլիոն, կաշիէ կօշիկ՝ 10 միլիոնէ աւելի զոյգ, միս՝ 60,4 հազար թոն, երշիկ՝ 13,9 հազար թոն, եւայլն:

Նախորդ ժամանակաշրջանին (1972) բաղդատմամբ աւելի արտադրուած է 350 միլիոն քիլովաթ-ժամ ելեկտրուժ, 48·300 թոն հանքային պարարտանիւթ, 10·400 թոն ծծմբաթթու, 270 թոն քիմիական թել, 43·000 ճզազող, 925 ինքնաշարժ, 319·300 թոն կրազիւս, 35·800 խորանարդ մեթր երկաթակազմ կրազիւսի պատրաստ պատեր եւայլն:

Սակայն, ծրագիրները չեն իրագործուած բազմաթիւ արտադրութիւններու մէջ: Թերակատարուած են սոտայի, ծծմբաթթուի, ինքնաշարժի պահեստամասերու, կրազիւսի, երկաթակազմ կրազիւսէ պատրաստ պատերու, բուրդէ եւ բամպակէ հիւսուածք, վերնազգեստի, սառնարաններու, կահ-կարասիի, թուղթի, ճենապակիէ – յախճապակիէ ամանեղէնի եւայլն ծրագիրները: Ասոնցմէ ոմանց (սոտա, սառնարան, հիւսուածք, եւայլն) արտադրութիւնը 1972ի արտադրութենէն նուազ եղած է:

Նկատելի է, որ թերակատարուած արտադրութիւնները թեթեւ արդիւնաբերութեան ճիւղին կը պատկանին ընդհանրապէս:

Գիւղատնտեսութիւնը, որ 1972ին տխուր պատկեր կը պարզէր, մասամբ անբարենպաստ կլիմային հետեւանքով, անցեալ տարեշրջանին որոշ ճիւղերու մէջ շատ փայլուն վիճակով կը ներկայանայ: Այսպէս՝ հացահատիկի արտադրութիւնը լաւագոյն նախատեսութիւններէն բարձր եղած է: Արդարեւ՝ ծրագիրը կը ճշդէր 245·000 թոն, յետագային իբրեւ առաջադրութիւն ներկայացուած էր 260·000 թոն. արտադրութիւնը եղած է 286·200 թոն, ինչ որ ծրագրէն աւելի է 41·000 թոն: Բանջարեղէնի բերքն ալ շատ բարձր է: Ծրագիրը կը ճշդէր 239·000 թոն, արդիւնքը եղած է 378·400 թոն (+ 139·000 թոն): Գետնախնձոր՝ ծրագրով 109·000 թոն, արտադրութիւնը եղած է՝ 245·700 թոն (+ 136·700 թոն): Պտուղներ՝ ծրագրով 52·000 թոն, արտադրուած է 117 հազար 800 թոն (+ 65·800 թոն): Ճակնդեղի (շաքար) արտադրութիւնը գրեթէ համապատասխան է ծրագրին՝ 117·000ի տեղ 115·000 թոն: Խաղողի արտադրութիւնը քիչ է. ծրագիրը նախ կը նախատեսէր 163·000 թոն, ապա՝ 180·000 թոն. արտադրութիւնը եղած է 142·100 թոն (– 38·900 թոն):

Անհրաժեշտ է ճշդել, թէ խաղողի արտադրութիւնը ծրագրէն նուազ եղած է յատկապէս այն պատճառով, որ կարգ մը շրջաններու, մասնաւորաբար Արարատեան դաշտի տնտեսութիւններու մէջ բաւարար ուշադրութիւն չի դարձուիր խաղողագործութեան: Վերջին տարիներուն սովորութիւն դարձած է որոշ վայրերու մէջ բանջարեղէնի մշակութեան տարածութիւնները աւելցնել կրճատելով պտղատու եւ խաղողի այգիներու տարածութիւնները: Արդարեւ ամէն տարի միջին հաշուով կը քանդուին 1000–1100 հեկտար խաղողի եւ 450–500 հեկտար պտղատու այգիներ, իսկ անոնց փոխարէն կը հաստատուին ընդամէնը 550 հեկտար խաղողի եւ 400 հեկտար պտղատու այգիներ: Միսի արտադրութիւնը 60·400 թոն եղած է: Ծրագիրը նախ 56·000, ապա 59·000 թոն կը նախատեսէր: Կաթի արտադրութիւնը եղած է 404·200 թոն: Ծրագիրը նախ 265·000, ապա 275·000 թոն էր: Հաւկիթի արտադրութիւնը եղած է 309 միլիոն 900 հազար: Ծրագիրը 140, ապա 144 միլիոն էր: Ինչպէս կը տեսնուի, յատկապէս կաթի եւ հաւկիթի արտադրութիւնները շատ բարձր են, իսկ միսինն ալ գոհացուցիչ է:

1973 Յունուար մէկէն մինչեւ 1974 Յունուար մէկ կոլտնտեսութիւններու, սովխոզներու եւ պետական այլ տնտեսութիւններու մէջ եղջերաւոր անասուններու գլխաքանակը աւելցած է 7·900 (1972ին՝ 7·200)· ասոր մէջ կովերունը 3·600 (1972ին՝ 3·900), ոչխարներունն ու այծերունը 600 (1972ին՝ 16·400), իսկ խոզերու թիւը նուազած է 3·600 (1972ին նուազումը 2·000 էր):

Այս վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ անասուններու թիւի աճը անբաւարար եղած է անցեալ տարի:

Վիճակագրութեան մէջ չէ յիշատակուած գիւղատնտեսական մթերքներու համախառն արտադրութեան ծաւալի տոկոսը, որ ծրագրով 16,6 սահմանուած էր (*) Ա. Քոչինեան Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Նոյեմբեր 14ի լիակատար նիստին կը յայտարարէր, թէ «Նախնական հաշուարկներով գիւղատնտեսական մթերքների համախառն արտադրութեան 1973 թուականի պլանը կը կատարուի 96,5 տոկոսով»: («Սով. Հայաստան», 1973 Նոյեմբեր 18):

Միւս կողմէ, Կեդր. Կոմիտէն Դեկտեմբեր 24ի իր լիակատար նիստին կը հաստատէր, թէ «Հանրապետութեան կոլտնտեսութիւնները ու սովխոզները 1973 թուականին չեն կատարել արտադրութեան ծաւալի պլանը»: («Սով. Հայաստան», 1973, Դեկտեմբեր 25):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Իններորդ հնգամեայ ծրագրին (1971–1975) ցուցանիշերը թերակատարուած են գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութեան մէջ, վերջին երեք տարիներուն: 1974ի նոր ծրագրով գիւղատնտեսական մթերքներու արտադրութիւնը, նախորդ տարուան համեմատութեամբ, պէտք է աւելնայ 19,4 տոկոս, սակայն այս ալ զգալի կերպով ցած է հնգամեակի սահմանուած առաջադրութենէն: Արդարեւ, հնգամեակի վերջին տարուան (1975) համար նախատեսուած մակարդակին հասնելու համար արտադրութեան յաւելումը 34,1 տոկոս պէտք է ըլլայ, բաղդատմամբ 1971–1973ի միջինին:

ԱՐԻՒՆԱՐԲՈՒ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄԸ՝ ԳԱՐԻԷ

———0———

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զանգուածային առաջին խեղդամահութիւնը տեղի ունեցաւ 1793 Նոյեմբեր 16ին: Այդ օրուան զոհերը թիւով 90 էին, բոլորն ալ քահանայ, որոնք չէին ուզած ենթարկուիլ անաստուածութիւն քարոզող վարչակարգին: 1793 Դեկտեմբեր 9ին նոյն ճակատագիրը ունեցան ուրիշ 53 քահանաներ, որոնք բերուած էին Անժէ քաղաքէն: Դեկտեմբեր 14ի գիշերը կը խեղդուէին 129 կալանաւորներ, իսկ Դեկտեմբեր 22ին՝ 360 հակայեղափոխականներ: Յաջորդ օրը, Դեկտեմբեր 23ին, տեղի կ'ունենայ մեծագոյն մարդասպանութիւնը՝ 800 հոգի, այր մարդ, կին ու երախայ: Դեկտեմբեր 24ին՝ 300 ուրիշ զոհեր, իսկ Դեկտեմբեր 25ին՝ Ծնունդի օրը, 200 ուրիշներ:

Սպանութիւնը կը շարունակուի մինչեւ Դեկտեմբերի վերջը եւ ամբողջ Յունուար ամիսը: Ըստ դահճապետ Գարիէի, խեղդամահ եղողներուն թիւը 2·800 է. սակայն վստահելի աղբիւրները կուտան 3283 թիւը: Եթէ այս թիւին վրայ բարդենք գնդակահարուածները եւ գլխատուածները, Գարիէի զոհերուն թիւը կը հասնի 4·860ի:

Իւրաքանչիւր գործողութենէ ետք, դահճապետը եւ իր օգնականները ժողով կը գումարէին եւ նոր որոշումներ կուտային իրենց գազանութիւնները աւելի ազդու դարձնելու համար: Եւ այդ հրէշներու ուղեղին մէջ կը ծնէին քստմնելի գիւտեր: Այդ գիւտերէն մէկը կը կոչուի հանրապետական ամուսնութիւններ:

Դահիճները կը մերկացնէին այր մը ու կին մը եւ զանոնք իրարու կը կապէին նոյն չուանով՝ գոհացում տալու համար իրենց սատիք բնազդներուն: Շատ մը մայրեր կը նախընտրէին իրենց նորածիններուն հետ մեռնիլ՝ փոխանակ զայն յանձնելու դահիճ հանրապետականի մը:

Ի՞նչպէս բացատրել այս դէպքերու անմարդկայնութիւնը երկրի մը մէջ, որ իր ետին ունէր 15 դար քաղաքակրթութիւն եւ քրիստոնէութիւնը: Պատասխանը շատ պարզ է: Չարութիւնը կը նմանի թոյնի. անոր մէկ կրամը կրնայ ապականել ամբողջ գետ մը: Դէպքերու բերմամբ, յեղափոխականի անունին տակ, իրենց որջերէն դուրս եկած էին մարդկային բոլոր շնագայլերը եւ բորենիները, ու իրենք զիրենք կը պարտադրէին սարսափ տարածելով: Նանթ, որ կը հաշուէր 100·000 բնակիչ, կը լռէր շշմած, տասնեակ մը չարագործներու լուծին տակ: Շատ քիչեր կը յանդգնէին ոչ թէ բողոքելու կատարուած վայրագութիւններուն դէմ, այլ կարելի եղածին չափ մեղմելու զոհերու դժոխային ճակատագիրը:

Առողջապահական պաշտօնեայ մը, Թոմա, պարկեշտ մարդ եւ մաքուր հանրապետական, իմանալով բանտերու մէջ լքուած մանուկներուն վիճակը, քանի անգամ բողոքեց Յեղափոխական Կոմիտէին, որպէսզի այդ անմեղները ազատէին այդ դժոխքէն: Նոյնիսկ քաջութիւնը ունեցաւ դիմելու Գարիէի, որ թունաւոր օձի մը պէս պոռաց իր երեսին.

— Դուն հակայեղափոխական մըն ես: Այդ իժերու ձագերուն վրայ գթալը մեծագոյն յանցանքն է: Պէտք է չարը արմատախիլ ընել եւ չխնայել կիներու, ծերերու, մանուկներու եւ հաշմանդամներու...:

Այս նոյն խօսքերը պիտի արտասանուէին, մօտ 120 տարի ետք, մոնկոլածին ազգի մը զզուելի ղեկավարներուն կողմէ:

Թոմա պատասխան չի տար, բայց յաջորդ օրը կ'երթայ որդեգրարան եւ չորս-հինգ հարիւր տղոցմէ կ'ընտրէ երկուքը եւ զանոնք կ'որդեգրէ: Այս իմանալով, տեղւոյն յեղափոխական կոմիտէն հրահանգ կուտայ բանտապահներուն, որ ոչ մէկ պարագայի մանուկներ յանձնեն քաղաքացիներուն:

Թոմայի բարեկամներէն ոմանք ուզեցին հետեւիլ անոր բարի օրինակին եւ քանի մը օր ետք եկան որդեգրարան՝ մանուկներ որդեգրելու համար: Բայց բոլոր մանուկները, թիւով 500, անհետացած էին, այսինքն սպաննուած:

Այդ դէպքերէն քանի մը օր առաջ, ու-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Երիտասարդը յուսախաբ մնաց եւ տրտմութեամբ գոչեց.

— Կը տեսնեմ որ դուք ճշմարիտ յեղափոխականներ չէք...

Եւ սակայն չհրաժարեցաւ իր խորհուրդէն եւ գնաց ուրիշներու պարզել իր ծրագիրը:

Յետոյ, ամիսներ ետքը, երբ Եգիպտոս էի, լսեցի որ Պարոն Անթուան Նաւ մը վարձած եւ ութ-տասը զինեալ Հայերու հետ ճամբայ ելած էր ու մինչեւ Կիպրոս գացած:

Տիգրան Երկաթ բաւական կազդուրուելէ ետքը՝ մեկնեցաւ Աթէնքէն ու գնաց Փարիզ, ուր «Ռըվիւ տէ Ռըվիւ» ծանօթ հանդէսին մէջ կարգ մը ուսումնասիրութիւններ հրատարակեց Աթէնքի եւ յոյն ժամանակակից գրականութեան վրայ, որոնք յունարէնի թարգմանուեցան եւ իր անունը ժողովրդականացուցին Յունաստանի մէջ, այն աստիճան որ Աթէնքի քաղաքապետութիւնը «Աթենացի քաղաքացի»ի տիտղոսը տուաւ տաղանդաւոր հայ երիտասարդին, որուն վաղահաս մահը անփոխարինելի կորուստ մը եղաւ Հայութեան համար:

Հազիւ թէ ոտքս Աթէնք դրած էի՝ երբ Ռեթէոս Մուրատեան ինծ առաջարկեց Միութիւն թերթին խմբագրապետութիւնը՝ ի փոխարէն օրական երկու ճաշի, որ իր հաշուոյն պիտի ուտէի իր ներկայացուցած մէկ ճաշարանը:

Պարոն Ռեթէոս կարճուկ հասակով ու քառակուսի դէմքով մարդ մըն էր, որ տասնըչորս տարիէ ի վեր Աթէնք կը գտնուէր ու վիմագրութեամբ իր ապրուստը կը ճարէր:

Մեր երթալէն առաջ, միջոց մը, թուրք փախստականներու հետ Վաթան անուն վիմագիր թուրքերէն թերթ մը հրատարակած էր, որ բաւական աղմուկ յարուցած՝ եւ ի վերջոյ, Օսմ. դեսպանատան ջանքերովը յանգած էր մինչեւ Պարոն Ռեթէոսի Աթէնքի մէջ բանտարկութեան եւ թերթին խափանման:

Բանտէն ելլելէն ետքը Մուրատեան որոշեր էր հայերէն թերթ մը հրատարակել եւ յաջողեր էր Պոլսէն գաղտնաբար տառ բերել տալ, բայց դժբախտաբար մէկ քանի տառեր, Գ. եւ Հ. եւայլն ճամբան կորսուած էին եւ խեղճը ստիպուած էր իր Միութիւնը հրատարակել այդ պակասաւոր տառերով:

«Միութիւն»ը չորս նեղ սիւնակներով պզտիկ թերթ մըն էր որ ամիսը անգամ մը լոյս կը տեսնէր եւ ձրի կը ղրկուէր ամէնուն: Յոյսը նուէրներուն վրայ էր:

«Թերթը ձրի է, բայց նուէր շնորհակալութեամբ կ'ընդունինք», կը գրէր ատեն ատեն, մինչ «Միութիւն»ի համակիրները թերթը կ'ուզէին՝ բայց նուէր չէին ղրկեր: Շատեր թերթը կ'ուզէին՝ պարզապէս յունական նամականիշներ ժողվելու համար իրենց հաւաքածոյին:

«Փոխանակ հինգ լեփթանոց նամականիշներու՝ երկու եւ երեք լեփթանոց փակցուցէք» կը գրէին այդ անպատկառ համակիրները: Իրաւ է որ ատեն ատեն Պուլկարիայէն երեք ֆրանք, Ամերիկայէն կէս տոլար, Եգիպտոսէն հինգ ղրուշ նուէրներ կը հասնէին, բայց ատոնք բաւական չէին թերթին ծախքը գոցելու՝ որքան ալ խնայողական պայմաններու մէջ կատարուէր ան:

— Ի՞նչպէս ձրի թերթ հրատարակելու գաղափարը ունեցար, հարցուցի իրեն:

Պարոն Ռեթէոս բսաւ որ Նազարբէկեանը անուղղակի պատճառ եղած էր ատոր:

Յայտնի է որ «Հնչակ»ի հիմնադիրը բաւական ժամանակ իր թերթը հրատարակած է Աթէնք, ուր հաստատած էր իր բնակութիւնը կնոջը՝ Մարոյի հետ:

Պարոն Ռեթէոս ճանչցած էր Նազարբէկը եւ « Հնչակ »ի առաքիչի պաշտօնն ալ վարած:

— Տեսնելու բան էր Նազարբէկին հետ եղած ատենը, երբ միասին փոստան կ'երթայինք, ամէն կողմէ անձրեւի պէս կուգային նուէրները... ա՛խ, այդ տեղատարափ նուէրներն էին, որ իմ ալ գլուխս դարձուցին: Այն օրերէն միտքս դրի ես ալ յեղափոխական ձրի թերթ հրատարակել ու այդ նուէրներուն գոնէ հարիւրէն տասը ձեռք անցընել:

Ահաւասիկ այդ վերյիշումներէն ծնունդ առած էր «Միութիւն»ը, որ սակայն կատարեալ յուսախաբութիւն մը եղաւ իրեն համար, թէեւ պարոն Ռեթէոս յամառութեամբ շարունակեց զայն՝ կարծեմ մէկ քանի տարի՝ վիմագրութենէ շահած դրամ մը թերթին ծախսելով:

Ես չորս ամիս միայն կարծեմ թերթին «խմբագրապետութիւն» ըրի: Բայց ամսաթերթով չգոհացայ միայն եւ Ռեթէոսի առաջարկեցի որ «Յաւելուած Միութեան» անունով տասնօրեայ վիմագիր թերթ մըն ալ հրատարակենք՝ միմիայն ազգային ու քաղաքական լուրերու նուիրուած: Այս յաւելուածը, որ բուն թերթէն աւելի մեծ էր, դրամով պիտի վաճառուէր:

(36 – Շար.)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան «ՔԱԹՐԱ» Փետրուար 22ի Ուրբաթ երեկոն յատկացուած է ամբողջովին անմահ երգահան Սէյպաթեան Պախի մէկ եւ երկու դաշնակ ու ջութակի համար գրի առած քոնչերթոներուն: Սոյն համերգին իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն բազմաթիւ հայ եւ օտար երիտասարդ դաշնակահարներ եւ ջութակահարներ: Նոյն առթիւ առաջին անգամ ըլլալով ՔԱԹՐԱյի նորաստեղծ դահլիճ – ձայնին նուագախումբը Րաֆֆի Պետրոս – եանի ճղոտին տակ:

Երեւանի զարգացման 1974ի ծրագիրը

ԽՄԲ. — Ստորեւ կը ներկայացնենք Հայաստանի մայրաքաղաքին զարգացման 1974ի ծրագիրը, որ քննութեան առնուած եւ վաւերացուած է Յունուար 16ին, յատուկ նիստի մը ընթացքին (*):

— Միայն բնակելի շէնքերու կառուցումին համար պիտի յատկացուի 78 միլիոն 400.000 ռուբլի: Նախատեսուած է շահագործման յանձնել 486.500 քառակուսի մեթր ընդհանուր օգտագործելի մակերեսով բնակելի տուներ: Պիտի աւելնայ բարձրայարկ, յատկապէս ինը եւ աւելի յարկանի շէնքերու թիւը: Շինարարութիւնը հիմնականին մէջ, պիտի կատարուի նոր թաղերու մէջ, ինչպէս նաեւ քաղաքի կառուցապատման ծրագրին համաձայն հին փլկած շէնքերու տեղը: Նորոգումներու համար պիտի յատկացուի 9.100.000 ռուբլի:

Միաժամանակ պիտի իրականացուի հանրային («կոմունալ») շինարարութեան ծրագիրը, որու համար պիտի յատկացուի 16.200.000 ռուբլի: Այդ գումարով պիտի կառուցուին նոր ջրատարներ, պիտի ընդլայնի ջրմուղ – կոյուղիի ցանցը, պիտի աւարտի Ապարան – Երեւան ջրատարին երկրորդ հատուածը, ինչպէս նաեւ Արարատեան հարթավայրէն երկարող ջրատարին շինարարութիւնը: Պիտի կառուցուին 63.000 խորանարդ մեթր տարողութեամբ կարգաւորող ջրամբարներ: Վեց քիլոմեթրով պիտի աւելնայ ջրմուղին, 8 քիլոմեթր 6 հարիւր մեթրով ալ կոյուղիին ցանցը:

Ստորերկրեայ արագընթաց ելեկտրական փոխադրութեան միջոցներու հաստատման համար ընթացիկ տարեշրջանին պիտի ծախսուի 5.600.000 ռուբլի: Հանրակառքերու գիծերը պիտի աւելնան 7 քիլոմեթրով: Կարեւոր աշխատանքներ պիտի կատարուին փողոցներու բարեկարգման, վերակառուցման, ինչպէս Գիխաւոր պողոտայի շինութեան ուղղութեամբ:

Զգալի չափով պիտի ընդլայնի քաղաքին պանդոկներու տնտեսութիւնը: Շահագործման պիտի յանձնուի «Սեւան» պանդոկին նոր մասնաշէնքը՝ 308 տեղով: Պիտի շարունակուի «Դուին» պանդոկին, ինչպէս նաեւ «Արմենիա» պանդոկին կից շէնքին կառուցումը:

Նախատեսուած է շահագործման յանձնել 8.026 աշակերտի տեղով դպրոցներ եւ 1.400 նախադպրոցականներու տեղով մանկապարտէզներ, Օրջոնիկիձէի շրջանի պիոներ – դպրոցականներու ակումբը:

Պիտի շարունակուի շինարարութիւնը նոր հիւանդանոցին, մանկական հիւանդութեանց բուժարանին, կարգ մը դարմանատուներուն եւ ծննդատունին:

(*) «Աշխատաւորների դեպուտատների 14րդ գումարման Երեւանի քաղաքային սովետի 3րդ սեսիան»:

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ԱՆԼՌԵԼԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆԸ

———0———

Հայ մեծ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակ այժմ 50 տարեկան պիտի ըլլար: Այս օրերուն հայ ժողովուրդը խանդաղատանքով կը յիշատակէ վաղամեռիկ բանաստեղծին անունը: «Սով. Հայաստան», «Կոմունիստ», «Աւանգարդ», «Երեկոյեան Երեւան», «Հայրենիքի ձայն» թերթերը յատուկ էջեր կը նուիրեն բանաստեղծին:

Պարոյր Սեւակ, կը գրէ «Սով. Հայաստան»ի մէջ բանասիրական գիտութիւններու դոքթէօր Սուրէն Աղաբաբեան, գրական ասպարէզ մուտք գործեց յատուկ առաջադրութեամբ մը՝ բանաստեղծական առագաստը բանալ ժամանակակից ալիքներուն առջեւ.

Ես մի նոր պոէտ, անյայտ տակաւին
խոհերի անտես մակոյկին նստած,
Չգիտեմ արդեօք կը լինի՞ քամին,
Որ առաջ մղի իմ առագաստը,
Թէ ինքս պիտի շարժեմ իմ կայմին
Առագաստ շինեմ, որ լինեմ վստահ...

Սեւակ արդի հայ բանաստեղծութեան այն սերմնացանն էր, որ ապագային նայելով հանդերձ, իր հայեացքը բնաւ չկտրեց դասական հողէն: Ան ճոխացուց հայ բանաստեղծութեան բառապաշարը, հարստութիւններ պեղելով հնադարեան գողթան երգերէն եւ միջնադարեան հայրէններէն, պատմական մատեաններէն, ժողովրդական վէպէն, գեղջուկ խօսքերէ եւ գրական գործերէ, գրաբառէ եւ խօսակցական բարբառներէ: Այդ մեծ հարստութեանց վրայ ան դրաւ իր ադնուական կնիքը, ստեղծելով լեզու մը, որ ունի թէ՛ հնադարեան հայրենի հանդիսաւոր շունչը, թէ՛ ժամանակակից լեզուի կենդանի թրթռումը: Անոր լեզուն ճկուն եւ ամուր էր միանգամայն, գեղեցիկ եւ չեշտուած:

Պարոյր Սեւակի «կնքահայրը» եղած է Տոքթ. Ռուբէն Զարեան: Զարեան կը պատմէ, թէ ի՛նչպէս բանաստեղծը Սեւակ անունով մկրտուեցաւ:

— Պատերազմի տարիներուն կը խմբագրէի «Սով. Գրականութիւն» ամսագիրը: Բանաստեղծներու ծաղկեփունջը դեռ չկար: Բանաստեղծական այդ ամուլ վիճակին մէջ ինծի համար յայտնութիւն մը եղաւ դեռ պատանի Պարոյր Ղազարեանի բանաստեղծութիւնները: Անոր քերթուածները կարդալէ ետք մտածեցի ոչ միայն զանոնք անմիջապէս տպել, այլեւ գեղջուկ այդ բանաստեղծին խակական բանաստեղծական անուն մը շնորհել: Սեւակ անունը շատ լաւ հնչեց եւ այսպէս ամսաթերթին 1942ի եօթներորդ թիւին մէջ լոյս ընծայեցի անոր «Պատերազմի դաշտում դոհուածների» քերթուածը՝ Պարոյր Սեւակ ստորագրութեամբ:

×

Պ. ՍԵՒԱԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Պարոյր Սեւակի ծննդեան 50ամեակին առթիւ յոբելենական երեկոյ մը տեղի ունեցած է Փետրուար 6ին, Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ, ի ներկայութեան արուեստագէտներու, գրողներու, եւայլն: Ներկայ գտնուած են Ա. Քոչինեան, Լ. Ղարիբջանեան, Կ. Դեմիրճեան եւ ուրիշներ:

Բացումը կատարած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարը՝ Հր. Յովհաննիսեան:

Պարոյր Սեւակի կեանքին եւ ստեղծագործութիւններուն մասին արտայայտուած են Ակադ. Գրիգոր Խանջեան, բանաստեղծուհի Ս. Կապուտիկեան, Երեւանի ճարտարապետ Ջիմ Թորոսեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ

———0———

Հայ Սաներու Հիմնարկութիւնը, որ ստեղծուեցաւ 1924ին, Պրիւսէլի մէջ, հանգուցեալ Պօղոս Նուպար փաշայի նախաձեռնութեամբ ու նուիրատուութեամբ, պարտականութիւն ստանձնած է նպաստել Հայերու մտաւոր զարգացումին, հնարաւորութիւն տալով իրենց ուսումը կատարելագործելու Եւրոպայի համալսարաններու եւ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ:

Այս ծրագրէն ներշնչուելով, Հիմնարկութեան վարչութիւնը որոշեց 1974–1975 տարեշրջանին համար, նախապատուութեամբ 5 կամ 6 կրթաթոշակ տալ, իւրաքանչիւրը մօտաւորապէս 1200 տոլարի գումար մը, երիտասարդներու, որոնք արդէն իսկ համալսարանէ մը կամ բարձրագոյն վարժարանէ մը վկայուած են, եւ կը փափաքին մէկ կամ երկու տարի գիտական աշխատանքներ կատարել մասնագէտ վարպետի մը առաջնորդութեամբ՝ բարձրագոյն ուսմանց հաստատութեան մը կամ հետազօտութեանց կեդրոնի մը մէջ:

Վարչութիւնը տրամադիր է նաեւ առաւելագոյն բարեացակամութեամբ քննելու խնդրանքները ուսուցչական կամ ազգային ասպարէզի մէջ գտնուող անձերու՝ անոնց յատկացնելու համար կատարելագործման թոշակներ:

Ֆրանսերէն կամ անգլերէն ձեռագիր դիմումնագրերը 1974 Մայիս 1էն առաջ պէտք է ղրկուած ըլլան հետեւեալ հասցէին.—

Secrétariat de l'Oeuvre des Boursiers
Arméniens
Rue d'Egmont No 5
B — 1050 — Bruxelles (BELGIQUE)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

4.

Երկուսով եղել էին մայր եկեղեցում եւ լսել էին Մոնտանելլիի քարոզը: Ահագին շէնքը բերնէ բերան լիքն էր ունկնդիր ծարաւի ամբոխով եւ Մարտինին, վախենալով, որ Ջեմմայի գլխի ցաւը կը բռնի նորից, համոզել էր դուրս գալ դեռ պատարագը չաւարտած: Մի ամբողջ շաբաթուայ անձրեւներին յաջորդող այդ արեւոտ առաւօտը պատրուակ դարձաւ նրան, որ մի պտոյտ առաջարկի Սան–Նիկոլայի այգեպատ բլուրների վրայով:

— Ոչ, — պատասխանեց Ջեմման: — Պտոյտը ամենայն սիրով, եթէ ժամանակ ունէք: Բայց ոչ բլուրների վրայ: Գնանք Լունկարնոյի ափով: Մոնտանելլին այդ տեղով է անցնելու եկեղեցուց վերադարձին. իսկ ես, Գրասսինիի նման շատ եմ ուզում տեսնել նշանաւոր քարոզչին:

— Բայց մի քիչ առաջ էր, որ տեսաք:

— Հեռուից: Եկեղեցում բազմութիւնը խիտ էր շատ, իսկ երբ կառքով եկաւ, մէջքը դէպի մեզ էր նստած: Եթէ չհեռանանք կամուրջից, անպատճառ կը տեսնենք նրան հիանալի կերպով: Չէ՞ որ կենում է Լունկարնոյի ափին:

— Բայց ի՞նչ փչեց ձեր գլխին, որ Մոնտանելլիին տեսնել ցանկանաք: Դուք առաջ երբեւիցէ չէք հետաքրքրուած նշանաւոր քարոզիչներով:

— Խնդիրը նշանաւոր քարոզիչը չէ, այլ մարդը: Ուզում եմ տեսնել՝ չա՞փ է փոխուել իմ վերջին անգամ տեսնելուց ի վեր:

— Ե՞րբ էր դա:

— Արթիւրի մահից երկու օր յետոյ...

Մարտինին նրան նայեց վրդովմունքով: Նրանք հէնց նոր էին դուրս եկել Լունկարնոյի վրայ, եւ Ջեմման կանգնել էր հայեացքը ջրին՝ դէմքի մի անկենդան արտայայտութեամբ:

— Ջեմմա, սիրելիս, — ասաց Մարտինին մի վայրկեան յետոյ, — մի՞թէ ձեր ամբողջ կեանքում չարչարուէք պիտի այդ դժբախտ պատմութեան պատճառով:

Մենք ամէնքս էլ մոլորութիւններ ունեցել ենք տասնեօթ տարեկան հասակում:

— Բայց մենք չենք սպանել մեր ամենալաւ բարեկամին տասնեօթ տարեկան հասակում, — պատասխանեց Ջեմման յոգնած կերպով ու թեւը քարէ վանդակին յենելով: Նա լուռ նայում էր ջրին, Մարտինին նոյնպէս. վերջինս միշտ վախենում էր խօսել, երբ Ջեմմայի վրայ այս տեսակ տրամադրութիւն էր գալիս:

— Ես երբեք չեմ կարող նայել ջրին առանց անցեալը յիշելու, — ասաց նա դանդաղ, հայեացքը խօսակցի վրայ բարձրացնելով, եւ իսկոյն աւելացրեց ձայնի մի թեթեւ ջղային դողով. — գնանք, Չեզարէ, ման գանք, շատ ցուրտ է միեւնոյն տեղը կանգնած:

Լուռ անց կացան կամուրջը ու իջան գետի ափով: Մի վայրկեան յետոյ խօսակցութիւնը նորից կապուեց:

— Ի՛նչ հրաշալի ձայն ունի: Մի բան կայ նրա ձայնի մէջ, որ ջոկւում է բոլոր միւս մարդկային ձայներից: Եւ ինձ թըւում է, որ այդտեղ է նրա յաջողութեան գաղտնիքը:

— Իսկը որ զարմանալի ձայն ունի, — համաձայնեց Մարտինին: Նա ուրախ էր խօսակցութեան այս նոր նիւթից, որից եւ պինդ բռնեց՝ հեռացնելու համար Ջեմմայի ուշադրութիւնը այն սարսափելի յուշերից, որոնք զարթնել էին գետի տեսքից:

— Բացի ձայնից, ամէնից նշանաւոր քարոզիչն է նա, որ ես երբեւիցէ լսել եմ: Միայն ինձ թւում է, որ նրա հրապոյրի գաղտնիքը աւելի խորն է: Նա խիստ ջոկւում է իր ապրելու եղանակով միւս բարձր պաշտօնեաներից: Իտալիայի բարձր հոգեւորականութեան մէջ, բացի միայն պապից, հազիւ թէ մէկը կը գտնուի այդպէս անարատ անունով: Անցած տարի գնում էի Ռոմանիա, անցայ նրա թեմով ու աչքովս տեսայ, թէ ինչպէս խատակեաց լեռնցիք սպասում էին անձրեւի տակ, որ տեսնեն նրան կամ դիպչեն նրա հագուստի ծայրին: Այնտեղ պատւում են նրան սրբի պէս, իսկ դա մի բան արժէ Ռոմանիայի պէս տեղում. չէ՞ որ նրանք մեծ մասով ատում են բոլոր փիլոնաւորներին. «Երեւի ժողովուրդը շատ է սիրում իր եպիսկոպոսին», ասացի ես մի ծերունի գիւղացու, մի տիպիկ մաքսանենգի: Եւ նա ինձ պատասխանեց. «Մենք ատում ենք եպիսկոպոսներին. նրանք բոլորն էլ ստախօս են, բայց սիրում ենք սրբազան Մոնտանելլիին. Նա երբեք սուտ չի խօսած ու չի գործած անիրաւութիւն:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նախապէտ Ալալէմճեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ, Տիկին Պերճուհի Արապաճեան 50 փր. կը նուիրէ Ուսանողներու Օգն. Մարմնին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էլմաս Շիրվանեանի մահուան քառասունքի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 50 փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Զուլալ Գազանճեան 50 փր. կը նուիրեն Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ընկ. Սելթեկեան 20 փր. կը նուիրէ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ԶԱՏԻԿԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ

Երեք օրուան հաճելի ճամբորդութիւն մը դէպի Վենետիկ, կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նախկին աշակերտաց Միութեան կողմէ, Զատկուան տօներու առթիւ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, քաղաքապետարանի ժիւսթիս տը փէ սրահը: Մուտք՝ յուշարձանին կողմը: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ք. Ձանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժըմոն (Մեթրօ Մոնմարթըր)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիզեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական եռխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Չորեքշաբթի, Փետր. 13 — Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի Տեառնընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն:

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառնընդառաջ: Տօն է քառասնօրեայ գալստեան Քրիստոսի ի տաճարն: Ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի:

Կիրակի, 17 Փետր. — Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի եւ շրջակայ եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ առաջնորդներու, հոգեւորականներու.—

Վսեմաշուք Արք. Քէպապեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի, Գէորգ Արք. Իւթիւճեանի, Գրիգորիս Եպս. Պալաքեանի, Կոմիտաս Վրդ. Սողոմոնեանի, Սուքիաս Վրդ. Պարոնեանի, Յովհ. Քհնյ. Հինդլեանի, Սահակ Քհնյ. Իւթիւճեանի, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեանի, Բառնաբաս Քհնյ. Խնտամեանի, Արիստակէս Քհնյ. Թորոսեանի, Մեսրոպ Քհնյ. Մեսրոպեանի, Վահան Քհնյ. Խոյեանի, Բարթող Քհնյ. Թագըմճեանի, Գէորգ Քհնյ. Դաւթեանի, Լեւոն Քհնյ. Արսլանեանի, Գարեգին Քհնյ. Տէօվլէթեանի, Մկրտիչ Քհնյ. Արսլանեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ներսէս Քհնյ. Գանճեանի, Գրիգոր Քհնյ. Ճէպէճեանի, Յուսիկ Քհնյ. Ազամեանի, Վարդան Քհնյ. Պաղտատլեանի, Յարութիւն Քհնյ. Ծօրթունեանի, Ադդէ Քհնյ. Փայլակեանի, Եսայի Քհնյ. Ալթունեանի, Թովմաս Քհնյ. Մինասեանի, եւ հանգուցեալ դպիրներու հոգիներուն համար:

Չորեքշաբթի, 20 Փետր. — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարդանանց տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն:

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հանդիսութիւն մը: Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշակերտները:

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սոյն արարողութեան եւ հանդիսութեան:

ԴԻՒԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր:

Կը դասախօսէ

ՏՈՔԹ. ԽԱՉՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20.30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

Կը մասնակցին

վարժարանի քառաձայն երգչախումբը

ԺԻՐՕ–ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

նուագախումբը

(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien

SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé

AVEC LE CONCOURS

DE

LA CHORALE DU COLLEGE

LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE

THE ARMENIAN'S SUNSHINE

(Հայերէն կ'երգեն)

DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին

Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander : Madame Nicole Saboundjian

1974Ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ԶԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը: ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ: Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ: Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով: Գին՝ 2.150 փրանք: (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային գիներու փոփոխութեան պարագային):

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝

11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92

ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
14
JEUDI
14 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.938

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.938

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

———0———

Որոշումը ուշացաւ, բայց, ի վերջոյ, տրուեցաւ: Ցապաղումը զարմանալի չէր: Ի՞նչ կարելի էր ընել լռեցնելու համար այս մարդը: Պարզապէս՝ լռեցնելու:

Հարկ էր դգոյշ ըլլալ: Խոհեմութեամբ վարուիլ: Փափուկ էր կացութիւնը ու անհրաժեշտ էր չսխալիլ: Սթալին մեռած էր: Բերիան չկար ու որոշումները դըժուարացած էին: Խրուշչեւեան առաւօտները պատրանքներ տուած էին աշխարհի միամիտներուն: Ճիշդ է դեռ կարելի եղած էր Դանուբը կարմրցնել ու Փեշտայի մայթերը դիակներով լեցնել: Դեռ կարելի եղած էր Փրակայի գարունը մարել աչքերուն մէջ տղոց՝ որոնք նոր գարուններու ծարաւն ունէին: Ճիշդ է Սթալին դեռ կ'ապրէր, տեղ-տեղ, ոմանց մօտ, բայց եւ այնպէս դժուար էր այս մարդը լռեցնել: Քաջ էր: Ասպարէզ կը կարդար: Ու կը խանգարէր: Կարեւոր չէր թէ Նոպելեան մրցանակ ստացած էր: Կարեւորը այն էր որ կ'ապրէր, իր հողին վրայ, չէր ուզեր մեկնիլ, հեռանալ: Կ'ուզէր մնալ իր հողին վրայ: Ու կը մնար, կը գրէր, կը պոռար, կը դիմադրէր, կը տոկար:

Մանաւա՛նդ դիմադրական մըն է, կ'ըսէ փիէր Տէքս, որ գիտէ թէ ինչի՛ մասին կը խօսի, ինք որ համայնավար է բայց չի խուսափիր դառն ճշմարտութիւններէ:

Ալեքսանդր Սոլժենիցին կը դիմադրէ, ճակատաբաց, երկրի մը մէջ, որու «ընկերվարութեան» լեզին ճաշակած է: Ինք, վերջին վկան է, որ կը խօսի, կը պատմէ: Ռուս մեծ գրագէտն է, որ իր առանձնութեան մէջ, կ'երթայ փնտռել հին Ռուսաստանը: Ան որ հեռու կը մնայ համայնավարութենէն: Հոն կրնայ գտնել իր բուն ընկերները՝ Տոլստոյ, Չեխով, Դոստոյեւսկի: Անոնք գիտէին, ինչպէս ինք, թէ բուն հարցը, միակ հարցը մարդն է ու իր աշխարհը, մարդն է ու իր առանձնութիւնը, մարդն է ու իր ազատութիւնը:

Ինք պէտք է դեռ ըսէ, ինչ որ ունի ըսելիք: Վաղը, գուցէ, շատ ուշ կ'ըլլայ: Թերեւս մահը, թերեւս մահէն աւելի գէշ բան մը: Բան մը զոր ապրած են Սոլժենիցին եւ Զարենց, Սոլժենիցին եւ Թոթովենց, Սոլժենիցին եւ Զապէլ Եսայեան, Սոլժենիցին եւ Մկրտիչ Արմէն, Սոլժենիցին եւ Ակսել Բակունց: Ահաւոր բան մը, հո՛ն:

Ու հո՛ս, ազատ ու աժան սիւնակներէ, աշխարհի դէտեր «վվլուկ» կ'որակեն մեծ գրագէտին ապրած ամբողջ ողբերգութիւնը: Փարիզեան անանուն «քաջեր», որոնք մարքսիզմի համը միայն Սեւանի իշխան ձուկէն առած են ու Լենին վայելած են պանդոկի մը պատուհանէն, դաս կուտան մարդու մը, որ իր անունով ասպարէզ կ'իջնէ, հո՛ն:

Երեքշաբթի, ոստիկաններ դուռ մը զարկին, ներս մտան ու առին տարին մեծ գրագէտ մը: Ու նաեւ մեծ մարդ մը: Մարդ մը որ կ'ապրի ահաւոր առանձնութիւն մը: Գրագէտ մը, որ ուղեղը կը չարչրկէ ու կ'որոնէ՝ Մարդը եւ իր Ազատութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՒՑՈՒՄ ՉԷ

———0———

Անխուսափելին պատահեցաւ, ու խորհրդային ոստիկանութիւնը Երեքշաբթի օր ձերբակալեց Ալեքսանդր Սոլժենիցինը, կնոջը բնակարանը ուր կ'ապրէր: Երկու օր է, խորհրդային գրագէտը կը մերժէր ընթացք տալ դատական հրաւէրին, զոր ստացած էր, ասպարէզ կը կարդար, կը գրգռէր, մէկ խօսքով «կը փնտռուէր»: Գիտէր որ իր պարագան նեղը կը դնէ Կրեմլինը, ուր մեղմերն ու կարծրները կը բախին ու Բրեժնեւի կը մնայ սխալ չգործել: Երեք լուծում կար Սոլժենիցինի համար: Լուծում մըն էր անշուշտ ձգել ինչպէս որ է, բայց այլեւս կարելի չէր հանդուրժել որ այսքան «անպատկառ» ձեւով Սոլժենիցին անտեսէ իշխանութիւնները: Կը մնար կամ երկրէն արտաքսել կամ ձերբակալել: Անշուշտ Կրեմլին պիտի նախընտրէր առաջին լուծումը, որ սակայն դժուար էր տրուած ըլլալով որ Սոլժենիցին կը մերժէ մեկնիլ: Եթէ բռնի օդանաւ մը դրուի, հարկ է նաեւ ընդունող երկիր մը գտնել քանի գրագէտը «նուէր» մը չէ: Կրնայ մերժել օդանաւէն իջնել, կրնայ կամաւոր ծոմ բռնել, վերջապէս շատ դժուար կացութիւն մը ստեղծել խնդրոյ առարկայ երկրին համար եւ խանգարել Արեւելք — Արեւմուտք համերաշխութիւնը:

Առ այժմ բանտն է այն գրագէտը, որու համար Մոսկուայի Նովի Միր պարբերականին խմբագրապետը կ'ըսէր. «Մեծ դէպք մըն է: Մեծ գրագէտ մը գտանք» երբ Խրուշչեւի կը ներկայացնէր «Իվան Դենիսովիչի մէկ օրը»: Խրուշչեւ անձամբ բաժնեց գիրքը Պրեզիտիոմի անդամներուն բայց Խրուշչեւ չկայ, ու Բրեժնեւ կը մերժէ Փրըմիէ Սերքլին եւ «Խըրդաւորներու տաղաւարին» հրատարակութեան արտօնութիւնը:

Այս ձերբակալութիւնը, որ տրամաբանական հետեւանքն է այն պայքարին, որ ծայր տուաւ գրագէտին դէմ, «Կուլակ Արշիպեղագոսի» արտասահման հրատարակութենէն ի վեր ոչ մէկ բան կը լուծէ: Բրեժնեւի կը մնայ ելք մը գտնել, որպէսզի արտասահմանի «հակախորհրդային մոլուցքէ» տարուած մարդիկ առիթ չունենան նոր «վվլուկներ» բարձրացնելու:

Քանի մը տողով

ՔԱՄՊՈՃԻ մայրաքաղաքը առջի օր կըրկին ռմբակոծուած է ծանր հրետանիով, կարմիր Խմերներու կողմէ: Մեռեալներու թիւը 139 է, իսկ վիրաւորներունը շուրջ յիսուն:

ՓԱԼՄԱ ՏԻ ՄԱՅՈՐՔԻ մէջ կը շարունակուի ճատրակի ախոյենութեան չարքի քառորդ եզրափակիչ մրցումը Տիգրան Պետրոսեանի եւ հունգար Լայոս Փորթիշի միջեւ: 11րդ խաղը առջի օր հաւասար արդիւնքով վերջ գտած է: Պետրոսեան երկու կէտի առաւելութիւն ունի:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահը երկօրեայ պաշտօնական այցելութեամբ Թրիփոլի ժամանեց:

ՓԻԼԻՊՊԻՆԵԱՆ բանակը արիւնալի կռիւներէ ետք տէր դարձած է Ժոլօ կղզիի մայրաքաղաքին, որ մեծ մասով գրաւուած էր մահմետական ըմբոստներու կողմէ: Մայրաքաղաքին կէսը քանդուած է օդային ռմբակոծութեան հետեւանքով:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր. 8–11)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՊՈՂՈՏԱՆ

Քանի մը տարիէն Հայաստանի մայրաքաղաքը պիտի զարդարէ Գլխաւոր պողոտան, որուն շինութեան աշխատանքները սկսած են երկու տարի առաջ: Գըլխաւոր պողոտային երկարութիւնը պիտի ըլլայ երկու քիլոմեթր, իսկ լայնութիւնը՝ 90 մեթր: Պողոտային երկու կողմերուն պիտի բարձրանան բարձրայարկ վարչական շէնքեր, թատրոններ, պանդոկներ, ակումբներ, խանութներ, բացօթեայ հրապարակներ՝ համերգներու եւ թատերական ներկայացումներու համար, եւայլն:

Գլխաւոր պողոտային նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Արմէն Զարեան:

Գլխաւոր պողոտան պիտի երկարի Հրազդանի ձորի փապուղիներէն մինչեւ Մռաւեան փողոցը:

×

Բ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ՝ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Միջազգային Աստղագիտական Միութեան 15րդ համագումարին, Սիտնէի մէջ, այդ Միութեան յանձնաժողովի փոխ-նախագահ ընտրուած է Ակադ. Բենիամին Մարգարեան:

Այս յանձնաժողովը կը զբաղի ծիր-կաթիններու ուսումնասիրութեամբ: Բենիամին Մարգարեան անդամ է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի:

×

ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ 100ԱՄԵԱԿԸ

Հարիւր տարի առաջ՝ 1873ին, Զանգեզուրի խուլ անկիւններէն մէկուն մէջ՝ Տեղ գիւղը, հիմնուած է դպրոց մը: 21 պատանիներ սկսած են իրենց մայրենի լեզուն սորվիլ: Ներկայիս այդ գիւղին դպրոցը ամէնէն մեծն է Գորիսի շրջանին մէջ: Աշակերտութեան թիւը 700է աւելի է. ուսուցչական կազմը բաղկացած է շուրջ 50 մանկավարժներէ: Հազարէ աւելի շրջանաւարտներ ելած են դպրոցէն վերջին քանի մը տասնամեակներուն: Անոնցմէ ոմանք ծանօթ գիտականներ դարձած են: Այսպէս, շրջանաւարտներէն է Անդրանիկ Բաղդասարեան, որ թղթակից-անդամ է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի, գիտութիւններու տոքթէօրներ դարձած են Գագիկ Սարգսեան, Գէորգ Սահակեան եւ ուրիշներ:

Վերջերս յիշատակուեցաւ դպրոցի հիմնադրութեան հարիւրամեակը:

×

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՄԷՋ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

«Մանուշակ» անունով ճաշարան մը բացուած է Կիրովականի մէջ: Առաջին յարկը սրճարան է, ուր կարելի է սպասարկել 400–500 յաճախորդի: Երկրորդ յարկը մեծ սրահ մը, ուր միաժամանակ կարելի է սպասարկել 100 այցելուի:

×

ԳԻՐՔ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան լոյս ընծայած է գրականագէտ Ալմաստ Զաքարեանի «Ի. դարի սկզբի Հայոց բանաստեղծութիւնը, ակունքները եւ զարգացման ուղիները» աշխատութիւնը: Հեղինակը քննութեան առած է դարասկիզբի հայ բանաստեղծութեան արուեստի առանձնայատկութիւնները եւ ընդգծած է այն գիծերը, որոնք այդ գրականութիւնը կը կապեն մօտաւոր եւ հեռաւոր անցեալներուն:

Ուսումնասիրութիւնը սկսած է «Պարսից պատերազմը» ժողովրդական վէպի վերլուծութեամբ, պատմութիւն մը, որ «ծագած եւ զարգացած է Գ.–Ե. դարերու քաղաքական եւ ընկերային պայմաններու մէջ»: Հոս երեւան եկած են յետագային աւելի զարգացած է հայ գեղարուեստական միտքին շարք մը առանձնայատկութիւններ՝ հայրենասիրութիւն, հարուստ ներաշխարհ, ժողովուրդին կողքին ըլլալ եւայլն:

×

ԵՐ. ՔՈՉԱՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ բացումը կատարուած է քանդակագործ Երուանդ Քոչարի ստեղծագործութիւններուն ցուցահանդէսին, որ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է արուեստասէրներու շրջանակին մէջ: «Սով. Հայաստան» թերթին մէջ Մոսկուայի արուեստագէտ Ալ. Կամենսկի այս ցուցահանդէսին մասին գրած է ընդգծելով, որ Արեւելքի ժողովուրդներու Արուեստի Թանգարանին սրահները երկար ժամանակէ ի վեր այսքան մեծ թիւով այցելուներ չէին տեսած, որքան այժմ, այս ցուցահանդէսին առթիւ:

Յօղուածագրին համաձայն Եր. Քոչար ծանօթ անուն դարձած եւ ժողովրդականութիւն վայելող քանդակագործ մըն է եղած շնորհիւ առաւելաբար իր «Սասունցի Դաւիթ» արձանով, զետեղուած 15 տարի առաջ Երեւանի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱՐԱՐ ԴԱՆԻԷԼ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ՄԵՌԱԾ Է

Երկարատեւ եւ ծանր հիւանդութենէ ետք Փետրուար 5ին մեռած է Դանիէլ Դանիէլեան, որ անդամ էր Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ 1970էն ի վեր «Ավտոմոբիլային տրանսպորտի մինիստր» էր:

Ծնած էր Պաքու, 1914ին:

×

Ս. ԳԱԼՍՏԵԱՆ «ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐ» ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը Փետրուար 7ին Ռուբէն Գալստեանը նշանակած է «Սոցիալական ապահովութեան մինիստր»:

Նախկինը՝ Լ. Մելքոնեան հանգստեան կոչուած է:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԲԺՇԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՏԱՀՈՒՆՁՔ ՄՇԱԿՆԵՐԷՆ՝ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ

—О—

Եթէ Մխիթար Հերացին կոչեցինք «հայր» բժշկագիտական մատենագրու- թեան, իրմով բացուող անդաստանի արժանաւոր սերմնացաններէն մէկը պիտի նկատենք նաեւ 15րդ դարու միջնադարեան մեր վաստակի կարկառուն դէմքերէն Ամիրտովլաթ անուն գրիչը, — բուն անունով Գէորգ։ (Նշենք անցողակի, որ օսմանեան տիրապետութեան օրերուն հալածանքներէ զերծ մնալու միջոց մըն էր ապաւինիլ կեղծ անուններու)։

Իր կեանքին առընչուող դէպքերէ եւ թուականներէ շատեր ճշգրտութեան կը կարօտին տակաւին. սակայն իր գլխաւոր գործին՝ «Անգիտաց անպէտ»*ի (*) յիշատակարանի բաժնին մէջ յստակօրէն կ՚երեւին ծննդավայրին ու ընտանեկան պարագաներուն առընչուող կարգ մը փկայութիւններ.*

— «Ես բժիշկ Ամիրտովլաթ, հայրս՝ Եղիա,
Որ ծնել եմ ի քաղաքն Ամասիա,
Ես հիմա եմ բնակել ի Բիւզանդիա,
Որ իսկի դորա նման քաղաք չկայ»...

Մահուան իր թուականը ճշդուած է բրիտանական թանգարանին մէջ գտնուող ձեռագրէ մը՝ ուր կ՚ըսուի.

— «Փոխեցաւ ի Քրիստոս Ամիրտովլաթ բժիշկն թարգմանիչ գրոյս ի թուին ՋԽԵ, Դեկտ. Ը., աւրն Հինգշաբթի», *այսինքն՝* 1496 *Դեկտ. 8ին, Հինգշաբթի օր։*

Յայտնի պատմագէտ եւ բանասէր Ստեփանոս Մալխասեան, հիմնուելով Ամիրտովլաթի յիշատակարանային արձանագրութեանց վրայ, կը յանգի այն եզրակացութեան թէ ան ծնած պէտք է ըլլայ 1414–1419*ի միջեւ, Պրուսայի մէջ։*

Որոշ չեն նաեւ իր կրթութեան եւ բժշկական մասնագիտութեան հետ կապ ունեցող թուականներ ու մանրամասնութիւններ. սակայն որոշ է որ ան տիրապետ ծանօթ է եղած յունարէնի, թրքերէնի, արաբերէնի, պարսկերէնի ու նաեւ լատիներէնի։

Իր իսկ կողմէ գրի առնուած յիշատակարանին մէջ կը կարդանք.

— «Գոհանամք ի քէն Քրիստոս, անմահ արքայ,
Որ տուիր ինձ ժամանակ մինչեւ ի սմա,
Դ (չորս) տարի զտիւ եւ զգիշեր աշխատեցայ,
Ի բազում աւրինակից յաւարտի սա
Գրեցի, կատարացի զինչ բան որ կայ,
Ի բանից բժշկութեան զինչ որ գտայ.
Աւարտեմ զսա եւ լեզուաւ զի՛նչ որ ուսայ,
Ի Հայոց եւ ի Յունաց եւ յԱրապկայ,
Ի Պարսից եւ ի Թիւրքաց, քիչ Լատինայ»

Կեանքի իր պայմաններուն, մարդու եւ գիտնականի իր նկարագրային — բարոյական ըմբռնումներուն հաղորդ մնալու տեսակէտով բնորոշ վկայութիւններ են հետեւեալ տողերը՝ իր «Օգուտ բժշկութեան» *անուն գործի 7րդ էջին վրայ (Հրատ. Երեւան,* 1940).

— «Շատ դժուարութիւն, եւ պատահմունք եմ քաշել ի յանօրինաց, ի յայլազգեաց, ի դատաւորաց, ի թագաւորաց եւ իշխանաց, եւ շատ գրքեր էի ժողովել ի յԱրապաց եւ ի Պարսից եւ ի Թուրքաց, եւ շատ դարիպութիւն էի քաշել եւ զժամանակին զչարն եւ զբարին եւ զպատահմունքն էի կրել, զհարստութիւն էի քաշել եւ ի յերկրէ ի յերկիր շատ բժշկութեան արուեստն էի գործել, եւ փորձել էի ես իմ միտքն շատ տեղեր եւ թարքիպն (*ԹԵՐՔԻՊ թրքերէն բառէն, դեղեր պատրաստելու արհեստը*), եւ շատ ծառայել էի իւանդաց, եւ մեծամեծացն եւ իշխանաց, եւ հազարապետաց եւ հարիւրապետաց, եւ քաղաքացոց եւ աղքատաց, մեծի եւ փոքու, եւ շատ չար եւ շատ բարի էի տեսել. եւ հանց եղայ ես հիմա, որ ոչ հարստութեան կու խնդամ եւ ոչ աղքատութեան կու տրտմիմ եւ զամէն չարն ու բարին մէկ կու տեսնում»...

Հարկ կա՞յ ընդգծելու թէ Միջնադարու մեր գրիչներէն շատերու մօտ լի յայտ եկող կեանքի իմաստասիրութիւնը զիրենք որեւէ ժամանակէ աւելի մօտիկ բերած է մարդկային իրականութեան ցայտուն հակասութիւններուն եւ մղած է զիրենք հաշտուելու անոնց հետ.

— «Հանց եղայ ես հիմա՝ որ ո՛չ հարստութեան կու խնդամ եւ ո՛չ աղքատութեան կու տրտմիմ. զամէն չարն ու բարին մէկ կու տեսնում»...

Տառապանք ու երջանկութիւն, զրկանք եւ փարթամութիւն, հարստութիւն եւ աղքատութիւն, չար ու բարի՝ իր եւ իրեն նմաններու կեանքին մէջ եղբայրացող, հաւասարակ յայտարարի եկած վիճակներ ու «պատահմունք»*ներ են այլեւս։*

— Մարդը հո՛ս է...

Թոյլ տուէք որ անցնինք կեանքի իր ճամբէն դէպի հերկ ու վաստակ, —

«Օգուտ բժշկութեան», «Անգիտաց անպէտ», «Ախրապատին» *եւ* «Գիրք ռամկական» *հատորներուն՝ որոնք մատենագրական մեր ժառանգութեան մէջ վկայութիւններ են գիտական մտքի յայտնութեան։*

Մ. Թ.

(*) Ամիրտովլաթ կը ծառայէ այն համոզումին թէ անգէտ մարդը... ԳԻՏՆԱԼՈՒ տենչ եւ կիրք չունի առհասարակ, հետեւաբար բժշկագիտական բնոյթ ունեցող իր գիրքը ՊԻՏԱՆԻ չի կրնար ըլլալ անոնց. այս համոզումէն մեկնելով «ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ» կ՚որակէ գործը։ Հասկընալի է այս դատումը միջնադարեան օրերու համար, երբ նկատի ունենանք որ «անգէտ»ները զուրկ էին նման գիրքերէ օգտուելու տարրական միջոցներէն իսկ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1973-Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

(վիճակագրական տուեալներ)

—О—

(Գ. եւ վերջին մաս)

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու տարեկան միջին թիւն է եղած 939.000*։ Նախընթաց տարի աւելի քան* 915.000 *էր։ Ուրեմն աւելցած է շուրջ* 24.000 *աշխատող ձեռք, որ կը նշանակէ* 2,6 *տոկոսի յաւելում։ Ճշդենք, որ 1972ին, 1971ի համեմատութեամբ աշխատող ձեռքերու թիւը մօտ* 45.000 *յաւելում ունեցած էր, այլ խօսքով* 5,3 *տոկոսի աճ։*

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու ամսական միջին աշխատավարձքը 133 *ռուբլիի հասած է՝ նախընթաց տարուան շուրջ* 130 *ռուբլիին տեղ, ինչ որ* 2,6 *տոկոսի յաւելում կը նշանակէ։ Ամսական միջին աշխատավարձքի յաւելումը ծրագրով պէտք է ըլլար* 2,8 *տոկոս բանուորներու եւ պաշտօնեաներու համար, եւ* 11,6 *տոկոս կոլտնտեսականներու համար։ Վիճակագրութիւնը չէ մատնանշած սոնց (կոլտնտեսականներու) աշխատավարձքի միջին յաւելումը, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ յաւելումի տոկոսը ծրագրէն շատ քիչ է։*

Տնտեսական զարգացումին եւ ժողովուրդի նիւթական բարեկեցութեան հիմը կազմող ազգային եկամուտը, որուն աճը պէտք է ըլլար 6,5 *տոկոս, եղած է միայն* 3,7 *տոկոս։*

Բնակչութեան կենցաղային սպասարկութիւններու (խանութ, չուկայ եւայլն) ծաւալը 1972*ի համեմատութեամբ աւելցած է* 10 *տոկոս, որուն մէջ գիւղերու բաժինը* 5,3 *տոկոս կը կազմէ։ Ծրագիրը շատ աւելի մեծ առաջդրութիւններ սահմանած էր՝* 18,9 *տոկոսի յաւելում, որուն մէջ գիւղերու բաժինը պէտք է ըլլար* 19,7 *տոկոս։*

Առօրեայ գործածութեան ապրանքներու վաճառումը՝ պետական եւ քօօփերաթիվ *առեւտուրի ցանցին մէջ,* 1.603.800 *ռուբլի եղած է (ծրագրով* 1.620.000 *ռուբլի էր) եւ համադրելի գիներով աւելցած է* 7,8 *տոկոս։ Պէտք է աւելնար* 8,2 *տոկոս։*

Նախընթաց տարուընէ աւելի ծախուած ապրանքներէն են ուտեստեղէն, կօշիկ, կահ-կարասի, ժամացոյց, լուսանկարի գործիք, ինքնաշարժ եւայլն։ Նուազ ծախուածներէն են ձկնեղէն, կարի, լուացքի մեքենաներ, սառնարան, ռատիօ, հեռատեսիլ եւայլն։ «Զնայած ապրանքաշրջանառութեան եւ ապրանքների վաճառքի աճին, որոշ ապրանքների նկատմամբ բնակչութեան յարանուն պահանջարկը դեռեւս լիովին չէր բաւարարւում», *կը ճշդէ վիճակագրութիւնը։*

Պետութեան, հաւաքական տնտեսութիւններու եւ անհատական միջոցներով շահագործման յանձնուած են 23.000 *նոր բարեկարգ բնակարաններ եւ տուներ՝* 1.334.000 *քառակուսի մեթր ընդհանուր տարածութեամբ։ Անցեալ տարի իրենց բնակարանները բարելաւած են* 151.000 *հոգի։ Կառուցուած եւ շահագործման յանձնուած են նոր նախակրթարաններ* 29.100 *աշակերտի տեղով, մանկապարտէզներ՝* 6.800 *տեղով, հիւանդանոցներ, բուժարաններ եւայլն։*

Շինարարութեան պատկերը անցեալ տարի յարաբերաբար աւելի լաւ եղած է, յատկապէս բնակարաններու, դպրոցներու շինութեան մարզէն ներս, թէեւ բազմաթիւ նախարարութիւններ եւ ձեռնարկութիւններ թերակատարած են բնակարանի եւ կենցաղի, ինչպէս նաեւ մշակութային օջախներու շինարարութեան ծրագիրները։ Այսպէս չեն աւարտած Արդնիի հանքաջուրերու, Սպիտակի ալրաղացի եւ այլ կարեւոր գործատուներու շինութիւնը, որոնցմէ ոմանք աւարտած պէտք է ըլլային 1972*ին։*

Ցատկապէս չէ իրագործուած Արփի-Սեւան ջրատարի շինութեան 1973*ի ծրագիրը։ Հայաստանի Պետպլանի նախագահին առաջին տեղակալը՝ Ս. Թումանեան, խօսելով անցեալ տարուան ծրագիրներու մասին,* 1972 *Դեկտեմբեր* 28*ին հետեւեալը կը հաստատէր.* «Նախատեսւում է աւարտել Արփա – Սեւան թունելի հորատանցումը, արդէն հորատանցուել է աւելի քան 39 կիլոմեթր եւ մնում է 9,2 կիլոմեթր։ Դա հնարաւորութիւն կը տայ թունելը շահագործման յանձնել 1974 թուականին» (*«Սով. Հայաստան»,* 1972 *Դեկտեմբեր* 29)։ *Արդ,* 1973*ին փորուեցաւ* 3.087 *մեթր, փոխանակ ծրագրին նախատեսած* 5.500 *մեթրին, որով Յունուար մէկին փապուղիին ընդհանուր երկարութիւնը հասած էր* 42.205 *մեթրի, որուն կրադիւսապատուած մասն ալ* 32.353 *մեթր էր («Սով. Հայաստան»,* 1974 *Յունուար* 4)։ *Որով այժմ կը նախատեսուի զայն շահագործման յանձնել* 1975*ին։*

Անցեալ տարի կազ մատակարարուած է երկու քաղաքատիպ աւաններու եւ 20 *գիւղերու։ Կազ ստացած են* 36.600 *բնակարաններ, որոնցմէ* 9.300*ը գիւղերու մէջ։ Ի դէպ կազի մատակարարման աշխատանքի թափը կը նուազի տարուէ տարի։*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ վիմագիր թերթը կարծեմ 6–7 թիւի չափ հրատարակեցինք ու յետոյ դադրեցուցինք՝ մեր ակնկալութիւնները չպսակուելով։

Տիգրան Երկաթ ինքն ալ, Աթէնք գտնուած միջոցին, մեր խնդրանքին վրայ յօդուած մը գրած է թերթին՝ բոլորովին անոր ուղղութեան հակառակ, որովհետեւ չմոռնամ ըսելու որ թերթը որոշ ուղղութիւն մը ունէր, որ է «միացնել բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնները»։

Տիգրան Երկաթի յօդուածին խորագիրն էր «Անմիաբանութեան օգուտները», որով ցոյց կուտար թէ մէկ քանի կուսակցութեանց գոյութիւնը աւելի օգտակար է, որովհետեւ բարի նախանձ, մրցում եւ կենդանութիւն յառաջ կը բերէ։

«Միութիւն»ի արտօնատէրն էր Քոքինոս անուն տեղացի մը, որուն անունը կ՚երեւար թերթին ներքեւը եւ որուն դէմքը երբեք չէր երեւար, այնպէս որ գոնէ անգամ մը չեմ տեսած զինքը։

Գաւառի հեռաւոր անկիւններէն ընթերցողներ, որովհետեւ յեղափոխական միջոցներով թերթը կ՚երթար Թուրքիոյ շատ կողմերը, սրտաճմլիկ նամակներով օգնութիւն կ՚ակնկալէին «հայրենասէր Պարոն Քոքինոս»էն զոր անշուշտ կ՚երեւակայէին հայ յեղափոխական ամենակարող պետ մը։

Այսպէս ուրեմն, Միութիւնը գէշ աղէկ փորս կը կշտացնէր եւ Աթէնքի մէջ փորը կշտացնելը բաւական ծանր հարց մըն է։

Աղքատ երկիր մըն է Յունաստան, ուր օտարականին համար դրեթէ ասպարէզ չկայ։

Աթէնքի մէջ լաւագոյն դիրքի տիրացող Հայը՝ Տոքթ. Աղաբեկ, արքունիքի պալատին ատամնաբոյժն էր եւ որ սակայն չէր կրնար Եօրկիոս թագաւորէն իր առնելիքները գանձել։

Տեսնելու էր թէ հոն ապաստանող Հայերը ի՛նչ միջոցներու կը դիմէին համեստ ապրուստ մը ապահովելու համար իրենց։

Պատուելի Նշան Քէչիչեան, Գալուստ Արխանեանի սիրական ընկերը, որ տարիներով լեռները ապաստանած էր, քարայրներու խոնաւութեան մէջ իր մարմինը մաշեցնելով ու անտանելի յօդացաւերու ենթարկուելով, ի սէր յեղափոխութեան, հիմա, Աթէնքի ու Բիրէի մէջ պաղպաղակ կը ծախէր երկար ձողի մը տակ կքած։

Արամ Բագրատ, Միլքիէի շրջանաւարտ, թրքերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն ու գերմաներէն լեզուներու հմուտ, որ Իզմիրի մէջ կարեւոր պաշտօն մը վարելէ ետքը, յեղափոխական գործի մը հետեւանքով ամէն բան թողած ու փախած էր Յունաստան, մեծ օթէլներու դրանց առջեւ կը սպասէր անգլիացի զբօսաշրջիկները առաջնորդելու համար՝ իբրեւ կիկերոն՝ Աթենական հնութիւնները եւ քանի մը դրախմի շահելու։

Ու յաճախ դառն փորձութիւններու կ՚ենթարկուէր խեղճը, որովհետեւ լաւ չէր ճանչնար այդ հնութիւնները եւ Արիսպագոսի բլուրը՝ Սոկրատի բանտին, Թեզէոսի տաճարը Բագոսի թատրոնին հետ կը շփոթէր։

Եւ երբ հետերնին «Պէտէքէր» ունեցող զբօսաշրջիկներ իր սխալը ցոյց կուտային պատմական աղբիւրի մը, սիւնի մը կամ հորի մը մասին՝ Արամ Բագրատ անդրդուելի համարձակութեամբ մը կը պատասխանէր.

— Ներեցէ՛ք, պարոն, Պէտէքէր կրնայ սխալած ըլլալ՝ քանի որ հնագիտութիւնը այս կէտին նկատմամբ իր վերջնական վճիռը չէ արձակած տակաւին։

Սիմոն Մանիկեան, Արմատանցի փաստաբանը, որ Պոլսոյ մէջ տասնեակներով գործաւորներ բանեցուցած ու փայլուն դիրք մը ունեցած է, Բիրէի մէջ խուրու խաhուէճիի *փոքրիկ խանութ մը ունէր, ուրկէ հազիւ օրական ապրուստը կրնար ճարել։*

Զարեհ Գոչեան, ինքն ալ Ատա Բազարցի ունեւոր ընտանիքի զաւակ մը եւ իր քաղաքին մէջ իբրեւ վաճառական դիրք ունեցող մէկը, խեղճ ու կրակ կեանք մը կը վարէր Աթէնքի մէջ։

Անդրէաս Մկրեան կամ Բարեպաշտ իր արհեստը ի գործ կը դնէր թապէլաներ *գրելով ճղճիմ օրականներով։*

Ընդհանրապէս մեր սովորական կերակուրն էր տօմաթէս սալաթասին ու ձիթապտուղը, զորս մեծ ախորժակով ու համախմբուած կ՚ուտէինք Բիրէ՝ Սիմոն Մանիկեանի վարձած փոքրիկ տունը, որ Բիրէէն անցնող բոլոր չքաւոր հայ գաղթականներու ժամադրավայրն էր եւ ուր սովորաբար ճաշի ու պառկելու համար 8–10 բացառիկ հիւրեր կը գտնուէին։

Իմ Աթէնք գտնուած միջոցիս Պոլսէն եկան նաեւ ուրիշ Հնչակեաններ՝ Սեդրակ Ամպարեան, Շահրիման, Սուրէն, եւն.։

(37 – Շար.)

րի: 1971ին կայ ստացած բնակարաններու թիւը 39·300, իսկ 1972ին՝ 38·022 էր:

Նախակրթարաններու աշակերտութեան թիւն է աւելի քան 676·000: Ի դէպ, 1971-էն ցայսօր այս թիւը մօտաւորապէս անփոփոխ կը մնայ. այսպէս՝ 1971ին 667 հազար 200, իսկ 1972ին 667·600 էր նախակրթարաններու աշակերտութեան թիւը: Ութամեայ դպրոցները աւարտած են 63·800 հոգի, որոնց մօտ 92 տոկոսը իր ուսումը կը շարունակէ միջնակարգ դըպրոցներու, ինչպէս նաեւ միջնակարգ կըրթութիւն տուող այլ ուսումնարաններու մէջ:

Աւելցած է միջնակարգ ուսումնարաններու թիւը. աւելցած են հոն յաճախողներու եւ լրիւ միջնակարգ կրթութիւն ստացած անձերու թիւերը: 1973ին միջնակարգ կրթութիւն ստացած են 41·400 երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ: Ասիկա չորս հազար աւելի է նախանցեալ տարեշրջանէն:

Մանկապարտէզները ունին 103·000 երախաներ:

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները կը յաճախեն 52·800 ուսանողներ, եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններու դասընթացքներուն կը հետեւին 50·300 երիտասարդներ:

Բարձրագոյն ուսումնարանները ընդունած են 10·700 հոգի, որուն 8·400ը՝ ցերեկօթիկ բաժինները: Միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարանները ընդունած են 15·400 հոգի, որուն 12·900ը՝ ցերեկօթիկ:

Աշխատանքի լծուած են շուրջ 23·000 մասնագէտներ. ասոնցմէ աւելի քան 10 հազարը բարձրագոյն, իսկ մնացեալը միջնակարգ կրթութիւն ստացած է:

1973ին բարձրագոյն եւ միջնակարգ (լրիւ կամ թերի) կրթութիւն ունէր տընտեսութեան ճիւղերու մէջ աշխատողներուն 72 տոկոսը:

Ինչպէս կը տեսնուի, փայլուն է Հայաստանի կրթական պատկերը:

Շարժանկարի սրահներու թիւը 755 է. տարուան ընթացքին շարժանկար դիտողներու թիւը 28 միլիոնէն աւելի եղած է:

Բժիշկներու թիւը աւելցած է 495 հոգիով, հիւանդանոցներու մահճակալներու թիւը՝ 120ով (ծրագրով 500, որով պիտի հասնէր 23·900 մահճակալի), բուժարաններու, հանգստեան տուներու մահճակալներու թիւը՝ 560ով:

Յշենք, որ բժիշկներու ընդհանուր թիւը 1972ի վերջ ութ հազարէ աւելի էր, որու վրայ պէտք է աւելցնել անցեալ տարուան 495ի յաւելումը, ունենալու համար մօտաւոր թիւը բժիշկներու:

Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը, 1974 Յունուար 1ին, նախնական տուեալներով, 2·730·000 էր:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՋԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

"ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ"

———0———

Այսօր անառարկելի իրողութիւն է, որ Հայութեան պարտադրուած ներկայ գոյավիճակը հետեւանքը հանդիսացաւ Թուրքիոյ գործադրած հայասպանութեան: Թրքական ցեղասպանութեան հետեւանքները կը շարունակուին տակաւին: Հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ, Հայութիւնը ենթարկուած է, կ՚ենթարկուի եւ դեռ պիտի ենթարկուի ցեղասպանութեան յառաջացուցած դաժան պայմաններուն, եթէ անշուշտ արդարութիւն չկատարուի հայ ազգին: Մինչ այդ, սակայն, մեզի համար կը շարունակուի hակաթուրք պայքարը, քանի որ կը շարունակուի (եւ դեռ վերջերս աւելի բուռն ոճով) hակահայ պայքարը:

Այսպէսով, հակաթուրք պայքարը կը կազմէ Հայ Դատի հետապնդման գլխաւոր առանցքը: Ու այդ, մեր բոլոր ճիգերն ու միջոցները պէտք է զօրաշարժի ենթարկել այդ ուղղութեամբ, դէպի հակաթուրք ուղին: Այս մարզին մէջ լաւագոյն միջոցներէն մէկը կը հանդիսանայ Հայ Դատի պարզաբանումը միջազգային հանրային կարծիքին, զոր պէտք է անհրաժեշտ պահուն աշխատանքի լծել:

Այդպիսի նպատակ մը կ՚ենթադրէ որդեգրել երկու գործելակերպ:

Առաջին՝ Հայ Դատը ծանօթացնել համաշխարհային տարողութեամբ, բատ այնմ ձեռք բերելու համար Հայութեան ի նպաստ միջազգային հանրային կարծիքի մը ենթահողը:

Երկրորդ՝ այդ պատրաստուած ենթահողին վաւերական եւ չօշափելի բնոյթ տալու, ինչպէս նաեւ զայն իրականացնելու համար, անհրաժեշտ է Հայ Դատը հիմնաւորել եւ պատճառաբանել փաստարկութեամբ արդար պահանջի վերածելու գործելակերպ մը, որ լաւագոյն հող կրնայ գտնել իրաւական մօտեցումով:

Այս երկրորդ տեսակը հիմնական եւ էական կը հանդիսանայ: Հայ Դատին արդար բնոյթը հաստատելու աշխատանքը եւ այդ ուղղութեամբ Հայութեան հակաթուրք պայքարին օրինականութիւնը կը պայմանաւորուին Հայկական Հարցը իրաւական տուեալներով եւ իրաւաբանական միջոցներով hիմնաւորելու գործելակերպը:

Այս նախադրեալին ընդառաջող լաւագոյն օրինակը կը պարզէ վերջերս «Համազգային»էն լոյս տեսած Փրոֆ. Շաւարշ Թորիկեանի անգլերէնով պատրաստած «Հայկական Հարցը եւ Միջազգային Իրաւագիտութիւնը» «Թիը Արմէնիըն Քուէշթիըն էնտ Ինթըրնէշընըլ Լօ» խորագրեալ աշխատասիրութիւնը:

Փրոֆ. Թորիկեանի գիրքը արդիւնքն է տարիկայական մօտեցումի դրոշմը կրող լուրջ աշխատասիրութեան մը, ուր նուազագոյն մանրամասնութիւններով, այլ ըմբռնելի ոճով ներկայացուած է չահագրգռութիւն առաջացնող գործ մը:

Այս ուսումնասիրութեամբ, Փրոֆ. Թորիկեան կ՚առաջադրէ Հայկական Հարցին մօտենալ նոր տեսանկիւնէ մը, ինչ որ ցարդ չէ կատարուած կամ, եթէ նոյնիսկ կատարուած է, այդ եղած է մասնակի: Այս նոր մօտեցման նպատակը կը կազմէ Հայ Դատը դիտել միջազգային օրէնսդրութեան լոյսին տակ: Հետեւաբար, հեղինակը ուսումնասիրած է իրաւական տուեալներու զանազան երեսները, որոնք ուղղակի թէ անուղղակի կապ ունին Հայկական Հարցին հետ: Անշուշտ նման աշխատանք մը կ՚իմաստաւորուի, երբ նկատի ունենանք այն հիմնական փոփոխութիւնը, որ առաջացած է Միջազգային Իրաւագիտութեան մէջ:

Արդ, այս հիմնական փոփոխութեան լոյսին տակ, Փրոֆ. Թորիկեան կը յայտնաբերէ «հրամայական օրինակներ», ինչպէս՝ մարդկային իրաւանց պաշտպանութիւնը, ազգերու ինքնորոշման հարցը, մարդկութեան հանդէպ գործադրուած ոճիրներու դէմ պատժական միջոցառումները եւ բանի ուժով հողային գրաւումներու դրժումը եւայլն...:

Փրոֆ. Թորիկեան, իրաւական նման հրամայականներէ մեկնելով, կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ միջազգային իրաւագիտութիւնը իր մէջ կը պարունակէ տրամադրութիւններ, որոնք կը պատշաճին Հայ Դատի պարագային: Ուստի, իր աշխատասիրութեան մէջ հետեւողական քննարկումի ենթարկելով զանազան դէպքեր, — որոնք միջազգային օրէնքի ճամբով լուծումներու յանգելով այսօր մեզի կը ներկայանան իբրեւ նախընթաց պարագաներ, — հեղինակը կը հաստատէ, թէ Հայկական Հարցը եւս կը ստանայ իրաւականօրէն հիմնաւորեալ դատի մը իրաւավիճակը:

Փրոֆ. Թորիկեանի աշխատասիրութիւնը արդիւնքն է լուրջ եւ հետեւողական պրպտումներու: Գիրքը կը հանդիսանայ նորայայտ օրինակ մը՝ Հայ Դատի մօտենալու եղանակին մէջ: Հոն կը յայտնաբերուի այն ուղին, որ կրնայ առաջնորդել արդար լուծումի մը, դատի պարագային, որուն իրաւատէրերը տակաւին կը տուժեն իրենց դէմ կատարուած անարդարութեանց պատճառաւ:

Միջազգային օրէնսդրութեան մասնագէտ Փրոֆ. Շ. Թորիկեանի աշխատասիրութիւնը նաեւ պէտք է գիտնալ լաւագոյն կերպով օգտագործել ու օգտուիլ անոր առաջացնելիք միջազգային հակազդեցութենէն:

Փրոֆ. Թորիկեանի գիրքին մէջ խտացուած պէտք է տեսնել մեր առաջադրած երկու գործելակերպերը — նախ՝ Հայ Դատի ծանօթացումը համաշխարհային

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Երեւան այցելած է Լիբանանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան նախագահը՝ Համիտ Խուրի, որ Ալէյի շրջանի նահանգապետն ալ է: Համիտ Խուրի տեսակցութիւններ ունեցած է մարմնամարզութեան եւ սփորթի կոմիտէի նախագահ Լորիս Սալաշեանի, Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան նախագահ Սուրէն Զաքարեանի հետ եւ ծանօթացած է Հայաստանի մարզական կեանքին, այցելած է տեսարժան վայրեր: Էջմիածինի մէջ ընդունուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ:

×

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Երեւանի հեռատեսիլէն ներկայացուած է Ֆրանսայի ժամանակակից թատերագիր Մարք – Ժիլպէր Սովաժոնի «Զաօ» թատերախաղը: Բեմադիրն է Օլգա Մելիք–Վրթանէսեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ՋՄՇԿԱԾԱԳԻ, դասաւորեց եւ խմբագրեց Հայկազն Գ. Ղազարեան, տպարան Համազգային, Պէյրութ 1971:

տարողութեամբ, — ինչ որ արդէն յիշուած աշխատասիրութեան անմիջական նպատակն է, — ապա՝ Հայ-Դատին իրաւական կռուան ունենալու փաստը, — ինչ որ Փրոֆ. Թորիկեանի գործին հիմնական մեկնակէտն է:

Այս զոյգ ուղիներու յաջողութեան պարագային, յաջողութիւն պիտի արձանագրէ նաեւ ի խնդիր Հայ Դատի պայքարը, որ կը ստանայ օրինական եւ իրաւական յենարան:

ՍԵԴՕ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

« Հայկական Հարցը եւ Միջազգային Իրաւագիտութիւնը » (անգլերէնով): Հեղինակ՝ Շաւարշ Թորիկեան: 330 էջ, յաւելուածներով, 1973: Գին. թղթակազմ 15 լ. ո., 7 տոլար. լաթակազմ 20 լ. ո., 9 տոլար: (Միջին Արեւելքի իրաւական հարցերու Մատենաշար, թիւ երկու): Հրատարակութիւն « Համազգային »ի: Տպագրութիւն՝ «Համազգային»ի Վահէ Սէթեան տպարանի, Պէյրութ, Լիբանան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

Բ Ո Ռ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

4.

— Զարմա՛նք, — բացականչեց Ջեմման գրեթէ ինքն իրեն. — իսկ ինքը գիտէ՞, թէ ժողովուրդը ի՞նչ է մտածում իր մասին:

— Ինչո՞ւ պիտի չգիտենայ: Մի՞թէ ժողովրդի ասածը ճիշդ չէ:

— Ճիշդ չէ:

— Ինչի՞ց գիտէք:

— Իրենի՛ց:

— Ի՞նչն է ասել ձեզ, Մոնտանելլի՞ն: Ջեմ հասկանում:

Կինը թափ տուեց ճակատին ընկած մազերը ու դարձաւ խօսակցին: Ու նորից կանգ առան: Ջեմման նորից յենուեց վանդակին ու ինչ-որ գծում էր գետնին հովանոցի ծայրով:

— Չէզարէ, մենք այսպէս մօտիկ բարեկամներ ենք, իսկ ես մինչեւ այժմ դեռ չեմ պատմել ձեզ հանգամանօրէն Արթիւրի պատմութիւնը:

— Եւ պէտք էլ չէ, սիրելի, — արագ ընդհատեց տղան: — Ես գիտեմ բոլորը:

— Ձեզ պատմել է Ջիովաննի՞ն:

— Այո, մեռնելիս, մի գիշեր, երբ մօտը հսկում էի: Ջեմմա, սիրելիս, լաւ է ճըշմարիտը գիտենաս, քանի որ մի անգամ խօսք է բացուել արդէն: Նա ասում էր, որ այդ ծանր պատմութիւնը ձեզ տանջում է ընդմիշտ, եւ խնդրում էր, որ մի բարի ընկեր լինեմ ձեզ համար ու հեռացնեմ ձեր հոգին անցեալի մտածմունքից: Ես արի, սիրելիս, ինչ կարող էի, բայց երբեւի ապարդիւն:

— Գիտեմ, որ դուք միշտ մի ճշմարիտ ընկեր էք եղել, — պատասխանեց Ջեմման մեղմօրէն, մի վայրկեան աչքերը բարձրացնելով. — եւ առանց ձեր բարեկամութեան իմ վիճակը շատ վատ կը լինէր: Իսկ սրբազան Մոնտանելլիի մասին ուրեմն ոչինչ չի՞ ասել:

— Ես չգիտէի, որ նա էլ այս գործում խառն է: Ջիովաննին ինձ պատմել է միայն մատնիչի պատմութիւնը, այլեւ թէ..

— Այլեւ թէ ինչպէս ես խփեցի Արթիւրին, ու նա գնաց խեղդուեց: Այն ժամանակ ես կը պատմեմ ձեզ հիմա Մոնտանելլիի մասին:

Նրանք վերադարձան դէպի կամուրջը, որի վրայով պէտք է անցնէր կարդինալի կառքը: Ջեմման խօսելիս յամառ նայում էր ջրին:

— Այն ժամանակ Մոնտանելլին կանոնիկ էր ու Պիզայի հոգեւոր ճեմարանի տեսուչը: Նա փիլիսոփայութեան դասեր էր տալիս Արթիւրին ու պատրաստում էր նրան, որ համալսարան մտնի: Նրանք ջերմ կապուած էին իրար ու աւելի սիրող ընկերների էին նման, քան ուսուցչի ու աշակերտի: Արթիւր յարգանքով էր նայում Մոնտանելլիի կոխած հողին անգամ: Յիշում եմ, ինչպէս մի անգամ նա ինձ ասաց, թէ կը գնար ջուրը կ՚ընկնէր, եթէ յանկարծ իր փադրէին կորցնելու լինէր. նա այդպէս էր անուանում Մոնտանելլին: Յետոյ մէջ ընկաւ այդ լրտեսի պատմութիւնը, որը արդէն գիտէք: Յաջորդ օրը հայրս ու Բերտէնները, այսինքն՝ հօր կողմից Արթիւրի եղբայրները, որ զզուելի մարդիկ էին, ամբողջ օրը ման էին գալիս նրա դիակը Դարսենում, իսկ ես նստած սենեակումս մտածում էի եղածի վրայ:

Մի վայրկեան շունչ առաւ ու շարունակեց.

— Ուշ գիշերին հայրս սենեակս մտաւ ու ասաց. «Ջեմմա, զաւակս, ցած իջիր, մի մարդ է եկել, քեզ տեսնել է ուզում»: Ցածը, ընդունարանում սպասողը մի ուսանող էր, մեր խմբի անդամներից մէկը: Սաստիկ գունատ էր ու դողում էր ամբողջ մարմնով: Նա յայտնեց ինձ, որ Ջիովաննին նորից գրել էր բանտից, որ տեղեկացել է բանտապահից ճշմարտութիւնը, թէ ինչպէս Կարդին խաբել էր Արթիւրին խոստովանութեան ժամանակ: Ուսանողն աւելացրեց. «Լաւ է, որ գոնէ իմացանք նրա անմեղ լինելը»: Հայրս բռնեց ձեռքիցս եւ աշխատում էր մխիթարել. նա այն ժամանակ դեռ չէր իմանում, որ ես խփել էի Արթիւրին: Վերադարձայ սենեակս ու նստեցի միայնակ ամբողջ գիշերը: Առաւօտեան հայրս Բերտէնների հետ գնաց նաւահանգստի աւազանում մի հետք որոնելու: Ամէնքն էլ յոյս ունէին, որ դիակը կը գտնեն:

— Բայց չգտան, չէ՞:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Այրի Տիկին Յակոբ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խաչատուրեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ՅԱԿՈԲ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 12ին, 70 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Փետր. 15, ժամը 14ին Իսի Սէն-Մրինօ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի Քոմինալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Մեսրոպ Սիմաւոնեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր կնոջ՝

ԱՐՄԻՆԷ ՍԻՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի, Փետր. 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Փիլիպոսեան Գարեգին, Տէր եւ Տիկին Պղտիկեան Խաչիկ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Փետր. 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրելի մօր

ՄԱՐԻ ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ կը նուիրեն 100 Փր. Առնուվիլի Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարժարանին, 50 Փր. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 50 Փր. «Յառաջ»ին

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Le Tournoi

1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h.
à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F.
consómmation comprise

Tél. : (le Dimanche)
GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Ամէն Կիրակի ժամը 16էն 24

Մուտք՝ 15 փր. խմիչքը՝ մէջը

Հեռաձայն (Կիրակի օրերը)
ԺԵՐԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874-29-30

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յովհ. Ջալըգեանի մահուան 3րդ տարելիցին ի յիշատակ, Լոնտոնէն ընկ. Գեղամ Եղիայեան հինգ անգլ. ոսկի կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Հայկ Ջրուանդեան Տէր Արսէն աւագ քահանայ Սիմէոնեանցի վախճանման տարելիցին եւ զաւկին՝ փրոֆեսէօր Արշալոյս Սիմէոնեանցի յիշատակին 100 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը, Ուրբաթ Փետր. 15, ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Փետր. 15, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռիւ Պուֆիէ, Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ, ներկայութեամբ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական եռխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Կիրակի, 17 Փետր. — Ղեւոնդեանց քահանայից յաղաջնկայ տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի եւ շրջակայ եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ առաջնորդներու, հոգեւորականներու.—

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, քաղաքապետարանի ժիւսթիս տը փէ սրահը: Մուտք՝ յուշարձանին կողմը: Կարեւոր օրակարգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՉԷՆԿԻԼԷՐԻ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

(Գրեց՝ ՍՕՆԱ ՏԷՐԷՊԷՅԵԱՆ)

Գին 40 փրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներու.—

Պ. ԹՈՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
11, Rue du Groupe Manouchian
ALFORTVILLE

Պ. ՓԱՆԻԿ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
8, Rue Raspail — ALFORTVILLE

Պ. Տ. ՏԷՐԷՊԷԵԱՆ
46, Bd. de Strasbourg — PARIS (10e)
Tél. : 206-28-23

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20.30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը

ԺԻՐՕ-ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20 6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւնները:

Հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու

Փետր. 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Սանթր Սոսիալ փրոթեսթան, Ռիւ Ամպլար — Վալանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին

Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander :
Madame Nicole Saboundjian

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
15
VENDREDI
15 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.939 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.939

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

(Զարդարարներու դատավարութեան շուրջ)

—o—

Ա.

Յառաջի 6 եւ 7 Փետրուարի թիւերուն մէջ որոշ տեղեկութիւններ էինք տուեր դատավարութեանը մասին Զարդարար Քէմալի, որ Պոլսոյ մէջ կախաղան հանուած էր 1919 Ապրիլին եւ որուն յիշատակին Անգարայի այսօրուան փաշաները Յուշարձան կը կանգնեն, իբրեւ «ազգային նահատակ»ի:

Յուշարձանի դէմ յուշարձան:

Ճիշդ տարի մը առաջ, 1973 Փետրուար 11ին Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցիին մէջ հանդիսաւորապէս կանգնուած Նահատակաց Յուշարձանին պատասխանն է այս:

Հայակեր երկու հրէշածին «ազգային նահատակ»ներ Յուշարձանի փառքին կ'արժանանան Հանրապետակա՞ն Թուրքիոյ մէջ, — մէկը սատրազամ (Թալէաթ), միւսը քայմաքամ (Քէմալ):

Եօզղատի, Պողազլեանի եւ շրջանի հայանակ գիւղերու ջարդերուն եւ տարագրութեան, զանոնք գործադրող արիւնարբու քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց եւ Թուրք խուժանի աննկարագրելի վայրագութեանց մասին փաստացի սրտաճմլիկ ու սարսռազդեցիկ մանրամասնութիւններ գտանք գրքի մը մէջ, որ կը կոչուի

Յուշարձան Եօզղատցիներու, աշխատակցութեամբ Տիկ. Նուրիցա Մ. Փիլիպոսեանի եւ Անտիս Քէստէճեանի (Ա. Կապենց), Ֆրէզնօ, 1955, պատկերազարդ, 445 էջ:

Իբրեւ քայմաքամ Պողազլեանի եւ փոխմիւթէսարրըֆ Եօզղատի, Քէմալի գործած ոճիրները կը գլեն կ'անցնին երեւակայութեան սահմանները:

Հայակեր գահիճը անգամ մը Եօզղատի վերաքննիչ Ատեանին կողմէ ոչ-ձերբակալեալ վիճակի մէջ դատուելով արդարացուեր է:

Ետքէն Գոնիայի մէջ ձերբակալուելով տարուեր է Պոլիս, ուր Պատերազմական Ատեանին առջեւ իրեն եւ իր երկու ջարդարար ընկերներուն դէմ դատ բացած է Եօզղատցի նշանաւոր փաստաբան Լեւոն Աքքար-Մկրեան, ծանօթ Լեւոն Բէմզի անունով, զոր ճանչցանք Փարիզի մէջ 1920ական թուականներուն:

Ըստ Ժամանակի (Յունուար 24/6 Փետրուար), առաջին դատավարութիւնը տեղի ունեցեր է 1919 Փետրուար 5ին՝ այն շէնքին մէջ, ուր 1909ին Ապտիւլ Համիտի ներկայութեամբ բացուեր էր Սահմանադրական առաջին Խորհրդարանը: Դատարան մուտքը մասնաւոր հրաւիրագիրով էր: Ունկնդիրները մեծ մասամբ Թուրքեր էին: Պատերազմական Ատեանի նախագահն էր վաթսունամեայ զինուորական Հայրէթ փաշա, որուն աջ ու ձախ կողմերը բազմեր էին միւս դատաւորները, — Յարութիւն էֆ. Մոստիչեան, Շէվքէթ պէյ, Ալի Նատիր եւ Մուսթաֆա փաշաները: Ընդհ. դատախազի աթոռը կը գրաւէր Սամի պէյ:

Ամբաստանեալներու աթոռներուն վրայ կը գտնուէին երեք հոգի, — Եօզղատի կառավարիչի օգնական եւ Պողազլեանի քայմաքամ Քէմալ, 45 տարեկան, Պողազլեանի եւ Զորումի ոստիկան – զօրաց հարիւրապետ Թէվֆիք, գրեթէ նոյն տարիքի եւ տեղւոյն պաշտօնեաներէն Ֆէյեազ, 35 տարեկան: Ամբաստանեալներու փաստաբաններն էին Սաատէտտին Ֆէրիտ պէյ, երեք ընկերներով, իսկ անձնական խրատունքի իբրեւ պաշտպան կը ներկայանար փաստաբան Լեւոն Բէմզի: Երեք դահիճները կ'ամբաստանուէին իբրեւ հեղինակ Պողազլեանի ջարդերուն, թալաններուն եւ բռնաբարումներուն:

Ընդհ. դատախազը երկարօրէն բացատրեր է, որ ոչ-իսլամները դարերով ամէն պաշտպանութիւն վայելած են Թուրքիոյ մէջ: Սակայն վերջերս պատահած դէպքեր ձգտած են արատ քսել ընդհանուր իսլամութեան ճակտին: Անոնց հեղինակները իրենց անձնական շահը ապահովելու համար է, որ գործեր են այդ ոճիրները: «Ահաւասիկ, ըսեր է, այս դատարանը պաշտօն ունի երեւան հանելու օսմանեան ազգին արդարութիւնը»: Օսմանեան տարրերը իրարու հետ հայրենակցական սերտ յարաբերութիւններ ունին եղեր, սակայն ոչ-իսլամները դժգոհութիւն յայտներ են թէ իրաւունքի հաւասարութիւն չկայ իրենց միջեւ: Ներքին դանդատները արձագանգ գտեր են արտաքին աշխարհի մէջ, ուսկից կատարուած թելադրութիւնները (?) ներքին դէպքեր առաջ բերեր են երկրին մէջ եւ ժողովրդական դժգոհութեան առիթ դարձած: Սահմանադրութենէն ետք անջատողական ձգտումներ երեւան ելեր են Հայերու մէջ, որոնք վերջին պատերազմի միջոցին բանակին վիճակը դժուարացնող արարքներ (?) գործեր են: «Իբրեւ զգուշական միջոց 1915 թուականին հարկ զատուած է տեղահան ընել զիրենք զինուորական կարգադրութեամբ»:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ՝ ԱՌԱՆՁԻՆ

—o—

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԺՈՂՈՎԸ
ԵՒ ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ԵՒՐՈՊԱՆ

Եթէ նոյնիսկ Ուաշինկթընի ժողովը կատարեալ յաջողութիւն մը կարելի չէ նկատել Միացեալ Նահանգներու համար, հարկ է սակայն նկատի առնել թէ այն պառակտուած պատկերը զոր պարզեց Եւրոպա, չէր կրնար չուրախացնել Ամերիկան: Զօրաւոր եւ միակամ Եւրոպա մը գործին չի գար անշուշտ Ուաշինկթընի եւ հարկ է ընդունիլ թէ Եւրոպացիներն ալ ոչ մէկ բան կ'ընեն մէկ ինքնութեան մը առնուազն տպաւորութիւնը տալու:

Ժոպէր անդրդուելի մնացած է եւ չէ ծամած բառերը: Բայց եւ այնպէս յաջողած է միաձայնութիւն ստեղծել Ֆրանսայի դէմ: Ֆրանսայի գլխաւոր առարկութիւնն էր.— Ամէն բան ընել որպէսզի Ուաշինկթընի այս ժողովը մեկնակէտ մը չըլլայ եւ չստեղծուի միջազգային դեր խաղացող Ատլանտեան խմբակցութիւն մը:

Եզրափակիչ զեկոյցը 17 կէտերէ բաղկացած է եւ ի վերջոյ Ֆրանսան ալ ստորագրեց հակառակ իր վերապահութեանց: Այս զեկոյցին մէջ, «13»երը շեշտը կը դնեն մանաւանդ ելեկտրուժի համաշխարհային հարցին լուծում գտնելու անհրաժեշտութեան վրայ: Ֆրանսա սակայն բացարձակապէս դէմ էր այն կէտին, ուր կ'ըսուի թէ «13»երը համաձայնած են գործունէութեան հասարակաց ծրագրի մը անհրաժեշտութեան շուրջ դէմ դնելու համար քարիւղի միջազգային կացութեան բոլոր երեւոյթներուն, համագործակցական միջոցներով:

Թէ՛ Ֆրանսայի եւ թէ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարները մամուլի ասուլիսներ տուած են եւ Ժոպէր փորձած է առաւելապէս ջնջել ծանրակշիռ բնոյթը ստեղծուած կացութեան, առանց դիջումներ ընելու: «Ժամանակը որ կ'անցնի, ամէն բան իր տեղը կը դնէ», շեշտած է Ժոպէր, որ ըսած էր նաեւ «Ուաշինկթընի մէջ երեւակայութիւնը իշխանութիւնը ձեռք առած է: Հաւանաբար շատ հաճելի բան է երեւակայութիւն ունենալ բայց հարկ է իրատես ըլլալ»:

Ֆրանսայի մէջ հակազդեցութիւնները կը տարբերին ըստ հոսանքներու: Լըքանիւէի համար շատ ծանր տագնապ մը ծնած է Եւրոպայի համար, որ արդիւնքն է «ազգայնականութեան դառն պտուղներուն»:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ ԱՐՏԱ-ՔՍՈՒԵՑԱՒ ԵՐԿՐԷՆ

—o—

ԳՐԱԳԷՏԸ ՖՐԱՆՔՖՈՐԹ ՀԱՍԱՒ ԱՌՋԻ ՕՐ

—o—

Բրեժնեւ ընտրեց այն ճամբան, որ հաւանաբար ամէնէն շատ գործին կուգար Կրեմլինի: Ընտրութիւնը դժուար էր տըրուած ըլլալով որ Մոսկուա չէր ուզեր «մարտիրոս»ի մը վերածել գրագէտը եւ որեւէ ձախաւեր որոշում շատ ծանր հետեւանքներ կ'ունենար ոչ միայն միջազգային համերաշխական մթնոլորտին համար այլ եւ արտասահմանեան Համայնավար կուսակցութեանց եւ ձախ կուսակցութեանց յարաբերութեանց համար:

Այս այսպէս ըլլալով, Սոլժենիցինի համար, ամէնէն տաժանակիր «արդելափակումն» է այս աքսորը: Ռուս գրագէտը չէր ուզած երբեք հողէն կտրուիլ եւ եթէ համակերպի ի վերջոյ արտասահման ապրելու, Բրեժնեւ շատ լաւ գիտէ թէ Սոլժենիցինի խօսքն ու գիրը օրէ օր կը կորսնցնեն իրենց ուժը եւ գրագէտը կը դառնայ սովորական տարագիր գրագէտ մը, շատ մը ուրիշներու կողքին: Զրկուած խորհրդային քաղաքացիութենէ, Սոլժենիցին առ այժմ հիւրն է գերման գրագէտ (նաեւ Նոպէլեան մրցանակաւոր) Հայնրիխ Պէօլի: Սոլժենիցին ոչ մէկ յայտարարութիւն տուած է Ֆրանքֆորթ հասնելէ, ոչ ալ Պէօլի բնակարանը հաստատուելէ ետք (250 քիլոմեթր հեռու է Ֆրանքֆորթի օդակայանէն):

Այս արտաքսման առթիւ, շատ կը յիշուի անշուշտ միակ նախընթացը, որ կայ եւ որ տեղի ունեցած է 1929 Փետրուարին եւ որ կը վերաբերի Տրոցկիի:

Գալով Սոլժենիցինի, յայտնի չէ թէ ո՞ւր պիտի հաստատուի: Հաւանական կը նկատուի սքանտինաւեան երկիր մը: Ամէն պարագայի կը հաղորդուէր նաեւ թէ Սոլժենիցինի ընտանիքն ալ կրնայ մեկնիլ Մոսկուայէն երբոր ուզէ, բայց Հինգշաբթի օր, Նաթալիա Սոլժենիցին միշտ Մոսկուա էր եւ կը թուէր թէ դեռ չէր առած իր անցագիրը:

Իմանիթէ որ, Չորեքշաբթի օր, կը դոհանար ձերբակալման լուրը տալով, Հինգշաբթի օր կը «բացատրէր» Կրեմլինի տուած որոշումը առանց սակայն պարզելու ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան տեսակէտը: Թերթը կը գրէ սակայն թէ Սոլժենիցինի վերջին գիրքը «Կուլակ Արշիպեղագոս»ը կը ձգտի Խորհ. Միութիւնը ներկայացնել իբրեւ երկիր մը ուր սթալինեան օրերուն կը տիրէին միայն բռնութիւն եւ սարսափ: Իմանիթէի համար գրագէտին հակախորհրդային արշաւը «կը փորձէ տագնապէն հեռացնել ուշադրութիւնը արեւմտեան բանուորներու, որոնք ընկերվարութեան մէջ կրնան ելք մը փնտռել»:

Իտալիոյ Ունիթան կը կրկնէ թէ դէմ է վարչական միջոցներու եւ արտայայտութեան ազատութեան բռնաբարումին:

Յիշենք թէ Սոլժենիցին ծնած է 1918ին Հիւսիսային Կովկաս (Կիսլովոտսկ), ուսումը (մաթեմաթիք եւ բնագիտութիւն) աւարտած է 1941ին եւ զօրակոչի ենթարկուած: Ձերբակալուած է երբ կը կռուէր արեւելեան Փրուսիոյ ճակատը, 1945ին որովհետեւ Սթալինը քննադատած էր, բարեկամի մը ղրկած իր նամակին մէջ: Ութ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է: Ազատ արձակուած է Սթալինի մեռած օրը՝ 1953 Մարտ 5:

Աղօթք

Որքա՜ն հեշտ է, Տէ՛ր իմ, ապրիլ քեզի
հետ,
Ինծի համար որքա՜ն հեշտ է հաւատալ
քեզի
Երբ միտքս վարան է, մոլար եւ վհատ,
Եւ երբ ամէնէն աչքաբացն իսկ չի տեսներ
Անելի հեռուն քան ստուերները սա
երեկոյեան
Եւ չի գիտեր թէ վաղը ի՛նչ ընել հարկ
արժան է:
Բարձրէ՛ն է որ դուն ինծի կ'ուղղես
հաստատ հաւաստին
Թէ դուն կա՛ս, թէ դուն պիտի հսկե՛ս
Որ փակ չմնան բոլոր ճամբաները
բարութեան:
Ահաւասիկ ես ինքս, գագաթին վրայ
անցաւոր փառքին
Ահաւասիկ ես ինքս, որ զարմանահար
կը նայիմ դէպի ետեւ
Դէպի ճամբան, որ բիւր
յուսահատութեանց ընդմէջէն
Զիս առաջնորդեց այստեղ, այս
հանգրուանին,
Ուր ե՛ս եւս կրցայ յղել, բոլորի՜ն,
բոլորի՜ն,
Ցոլքը քու լոյսիդ անճառ:
Եւ այն ամէնը որոնց տակաւին
կը կարօտիմ, ցոլացնելու համար,
Դուն զանոնք շնորհես պիտի ինծի:
Եւ ինչ որ պիտի թերանայ իմ անձս,
Հարկաւ այլո՛ց շնորհած պիտի ըլլաս
դուն:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ

Թրգմ. Շ. Շ.

Քանի մը տողով

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ մը քանդած է Մոլէի շրջանի հսկայ աշտարակը, որ կ'ապահովէ Պրըթանիի շրջանի հեռատեսիլի հաղորդումները: Աղէտը մեծ է եւ կը կարծուի որ շրջանը շուրջ երկու ամիս կը զրկուի հեռատեսիլէ:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ կառավարութիւնը ընդունեցաւ 11 առ հարիւր բարձրացնել աշխատավարձքերը հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներուն, որոնք, ինչպէս հաղորդած ենք, գործադուլի դիմած էին: Արհեստակցական միութիւնը նախ 15, ապա 11 առ հարիւրի յաւելում պահանջած էր:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ նախագահը Վիէննայէն ետք Պելկրատ այցելեց:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

«ՅԻՇԵՑԷ՛Ք ԶԱՆՊԻՏԱՆ ԾԱՌԱՅՆ Ի ՏԷՐ»

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ «ՕԳՈՒՏ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ» ԵՒ «ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ» ԳԻՐՔԵՐԸ

———0———

Ամիրտովլաթի անուան իբրեւ մեկնութիւն, Փրոֆ. Առաքել Առաքելեան՝ իր «Հայ ժողովրդի մտաւոր մշակոյթի զարգացման պատմութիւն» ստուարածաւալ գործի Բ. հատորին մէջ (էջ 375) կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը.

— «Ամիրտովլաթ բառը կեղծանուն է եւ արաբերէն բառ, որ նշանակում է հարստութեան տէր (ԱՄԻՐ՝ էմիր եւ ԴՈՎԼԱԹ՝ հարստութիւն): Նա կրել է նաեւ Ըռամատան (Ռամազան, Ռամատան) անունը: Իսկական անունը եղել է Գէորգ»:

«Տէօվլէթ», «տովլաթ» եւ «տեվլէթ»՝ նաեւ Պետութեան իմաստ ունին արաբերէնի, պարսկերէնի ու թրքերէնի մէջ: Փրոֆ. Առաքելեանի մեկնութիւնը («հարստութիւն») ո՞ր իմաստով է թէ նիւթական առում ունի՝ չենք գիտեր: Կ'ենթադրենք սակայն, որ հայ բժշկապետը «հարստութեան տէր»ի իմաստով կեղծանուն մը որդեգրելու տեսակ կամ պատճառ ունեցած չէր կրնար ըլլալ:

Ինչ որ ալ ըլլայ սոյն մեկնաբանութիւնը եւ ի՛նչ մտածումէ ալ որ մղուած ըլլայ, իր չորս գործերը... հարստութիւն մըն են իսկապէս միջնադարեան մօքի մեր վաստակին մէջ ու կ'ընդգրկեն մարդակազմական, բնախօսական, բժշկական եւ դեղագիտական լայն ծանօթութիւններ:

1.— «ՕԳՈՒՏ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ» անուն գործի առաջին հրատարակութիւնը (1940) կը պարտինք Հայաստանի Գիտութիւններու Կաճառին ու ձեռագիրը եւս կը գտնուի Երեւանի մատենադարանին մէջ: Գրի առնուած է 1466–1469ին, Պոլսոյ մէջ: Խճողուած է պարսկերէն, արաբերէն եւ յունարէն բառերով: Հատորը խմբագրուած է Ս. Մալխասեանի կողմէ: Գրքի վերջաւորութեան զետեղուած բառարաննային բաժինը մեծապէս կը նպաստէ անոր ընթերցման:

Կը բաղկանայ երկու մասերէ, — «Ուսումն բժշկութեան» եւ «Գիրք բժշկութեան տումարի», համագումար 523 տպագիր էջ:

Գրքի յառաջաբանի բաժնին մէջ կ'երեւի գիտական մարդու հիմնական յատկանիշը՝ համեստութիւն. («այնչափ որ իմ ուժն ընկերեց՝ նա ջանացի կատարել»): Կը թուէ բոլոր այն աղբիւրները, որոնցմէ օգտուած է եւ կը շեշտէ թէ «գիրքս մեր խօսքն չէ», այսինքն թէ հիմնուած է շրջանի ծանօթ բժշկապետներու գիտական եզրակացութեանց վրայ: Կը թուէ հիմնական հինգ պայմաններ «կատարեալ բժիշկ» նկատուելու համար, որոնցմէ վերջինը՝ հետեւիլ, միշտ սորվիլ, թարմանալ.

— «Եղիր հետեւող իմաստութեան հետ Եթէ չուսանիս՝ բժիշկ ես անգէտ»...

«Ուսումն բժշկութեան» խորագրուած բաժնին մէջ կ'ընէ բժշկութեան պատմականը (Յունաստան, Հնդկաստան, Հռոմ), կուտայ մարդակազմական տեղեկութիւններ (ոսկորներ, ուղեղ, սիրտ): Սրտին համար կը գրէ. «Թագաւոր անձին, հոգու տուն եւ հիմն առողջութեան»: Կը խօսի ստամոքսի, լեարդի, փայծաղի մասին: Կ'անցնի զգայարաններուն, կուտայ առողջապահական խորհուրդներ, կը յանձնարարէ բուսական դեղեր՝ գլխաւոր 25 հիւանդութեանց համար:

«Գիրք բժշկութեան տումարի» խորագրուած երկրորդ մասը շարունակութիւնն է առաջինին: Կը թուէ հիւանդութիւնները, կուտայ ախտանշանային նկարագրութիւններ, կը յիշատակէ հաւանական պատճառները:

2.— «ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ»ը (տպագրթ. Վիէննա, 1926) գրի առնուած է 1478–1482, ինչպէս կը ճշդէ Ամիրտովլաթ՝ նոյն գրքի յառաջաբանին մէջ. «Թարգմանեցաւ (*) գիրքս ի բազում գրեանց այլազգաց, ձեռամբ՝ մեղաւոր, անպիտան եւ անիմաստ բժշկին Ամիրտովլաթին Ամասիացւոյ»...:

Հատորը իր մեծ մասով դեղագիտական բնոյթ ունի (բնութիւն դեղերու, համ, հոտ, գոյն, ուժ, պատրաստութեան արուեստ, պահպանութիւն, եւայլն):

Հաճոյք է կարդալ զինք՝ երբ մանուանդ գիտութիւնը կը համեմէ սրամտութիւններով, ինքնատիպ պատկերացումներով, ժողովրդային հոգեբանութեան եւ իմաստասիրութեան ցոլքերով:

Իր այս երկրորդ գործին մէջ, բժըշկապետը կը թուէ անունները իրմէ առաջ ապրող ու գործող դէմքերու, — «առաջին բժշկապետն մեր՝ մեծն Մխիթար բժիշկն (Հերացի), Ահարոն բժիշկն եւ որդին նորա Ստեփանոս եւ տոհմն նոցա՝ Ճօշլին, եւ Սարգիս բժիշկն, եւ Յակոբ բժիշկն, եւ Դեղին բժիշկն, եւ Սիմաւն (Սիմոն) եւ վահրամ՝ որ շատ գրեանք շիներ էին վասն դեղերուն զաւրութեանն, աւգուտեանն» (այսինքն՝ զօրութեան եւ օգտակարութեան):

Տարփողելով ուսումն ու գիտութիւնը, կը յորդորէ չընկրկիլ դժուարութիւններու առջեւ, համնիլ անպայման լոյսին:

— «Եւ որ չէ առողջ մարմնով՝ ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոգւով», կ'ըսէ, շեշտելով բժշկագիտութեան կենսական կարեւորութիւնը մեր ժողովուրդին համար:

Իր երրորդ ու չորրորդ գրքերուն մասին՝ առանձնապէս, հետեւեալ ըլլալու համար իր պատուէրին.—

«Յիշեցէ՛ք զանարժան եւ զանպիտան ծառայն Ամիրտովլաթ ի Տէր, եւ Քրիստոս զձեզ յիշէ ի վերին յԵրուսաղէմ»...

Մ. Թ.

(*) «ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ», «թարգմանեցաւ» բառերը կը նշանակեն նաեւ բացատրել, մեկնել, արտայայտել, պարզել: Ամիրտովլաթ կ'ըսէ թէ օգտուած է բազմաթիւ աղբիւրներէ. սակայն գրքերը թարգմանութիւններ չեն մեր օրերու բառական առումով:

Հայ ճարտարապետութեան «Քննական Հատընտիր»ը

———0———

Վերջերս Միլանում լոյս տեսաւ «Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւն» մատենաշարի չորրորդ հատորը, որտեղ ամփոփուած են հայ ճարտարապետութեան մասին արեւմտա – եւրոպացի գիտնականների կարծիքները: Հատորը պատրաստող հեղինակների հիմնական նպատակն է եղել ո՛չ թէ հայ քարեղէն երաժշտութեան մասին գոյութիւն ունեցող գնահատականները ծաղկաքաղ անել, այլ արուեստի տեսութեան համար նիւթ հայթայթել: Նման աշխատութեան կարիքը շատ էր զգացւում, քանի որ մէկուկէս դար է, ինչ օտար մասնագէտները հայկական արուեստը փորձել են մեկնաբանել ոչ ճիշդ տեսանկիւնից, այն դիտել են որպէս քաղաքականապէս աւելի հզօր Պետութիւնների, այսպէս օրինակ հոռմէական – բիւզանդական, պարսկական, սիրիական եւ Հիւս. Միջագետքի արուեստի ազդեցութեան արդասիք: Սոյն տեսակէտը հնացած լինելով հանդերձ, այսօր եւս կողմնորոշում է օտար մի շարք մասնագէտների տեսական հայեացքները:

Եւ ահա Ադրիանօ Ալպագօ Նովելլոյի նախաձեռնութեամբ ծրագրուեց կազմել հայ ճարտարապետութեան «Քննական հատընտիր»ը: Քանի որ ծրագրուած գործը բաւական ծաւալուն է, հեղինակները որոշել են եղած գրականութիւնը բաժանել երկու մասի՝ արեւմտեան աղբիւրների եւ արեւելեան աղբիւրների, որոնք հրատարակուելու են յաջորդաբար «Քննական հատընտիր» ընդհանուր վերնագիրը կրող հատորներում: Արեւմտեան աղբիւրների հետազօտման եւ հատորների պատրաստման գիտական ղեկավարն է Ալպագօ Նովելլօն, արեւելեանինը՝ Արմէն Զարեանը:

Մեթոդաբանական առումով հեղինակները տարբեր ուսումնասիրութիւններից քաղուած նիւթերը դասաւորում են թեմատիկ պլանի հիմունքներով, որոնք շօշափում են հետեւեալ հարցերը. պատմա – ժամանակագրական տուեալներ, արեւելք – արեւմուտք եւ հակառակ ուղղութեամբ տեղի ունեցած ազդեցութիւններ:

Իսկ ճարտարապետութեան ձեւաբանութեան իմաստով նշւում են շինարարական արուեստին, գմբէթին, թմբուկին, փոխանցումներին, ինչպէս նաեւ դեկորատիվ տարրերին, տարածական եւ ծաւալա – յատակագծային խնդիրներին վերաբերող կարծիքները: Յիշատակւում են նաեւ հայ ճարտարապետների, վարպետների անունները եւ նրանց ստեղծագործութիւնները: Այս հարցերից զատ, որոնց թիւը գործի ընթացքում կարող է աւելանալ, շօշափւում են մշակոյթին, միջավայրին եւ նշանակութեան հետ առնչուող խնդիրներ: Հատորի վերջում ամփոփուած են մատենագրական տուեալներ: Նշենք նաեւ, որ նպատակ ունենալով հարազատ մնալ տեքստերին, դրանցից մէջբերուած հատուածները տրուած են բնագրի լեզուով՝ իտալերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, անգլերէն:

«Քննական հատընտիր»ի առաջին հատորի հեղինակներն են իտալացի ճարտարապետներ Ֆ. Բիանկին եւ Լ. Բոնկային:

Հայ ճարտարապետութեան վերաբերեալ Եւրոպայում օտար լեզուով լոյս տեսած գրքերից ամբողջական են միայն Ստրժիգովսկու հանրածանօթ երկհատորեայ աշխատութիւնը, Արմէն Խաչատրեանի «Հայ ճարտարապետութիւնը Դ.–Ժէ. դարերու» ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւնը եւ Ութմոյիրայի փոքրածաւալ մէկ գործը:

Ինչպէս վերեւում նշեցինք, հայ ճարտարապետութիւնը մինչեւ օրս էլ որոշ գիտնականների կողմից մեկնաբանւում է ոչ ճիշդ տեսանկիւնից: 1965 թուականին անգլերէն լոյս տեսաւ Ռ. Քրաուտհայմերի «Վաղ քրիստոնէական եւ բիւզանդական ճարտարապետութիւնը» աշխատութիւնը, որտեղ հայ ճարտարապետութիւնը գնահատուած էր որպէս «ոչ ինքնուրոյն ճարտարապետութիւն»: «Բիզանտինիշէ Ծայտշրիֆ» գիտական հանդէսի 1972ի երկրորդ հատորում գերմանացի գիտնական Ֆ. Վ. Դայխմանը ընդարձակ գրախօսութիւն էր նուիրել Քրաուտհայմերի վերոյիշեալ գրքին, որտեղ նշում էր, որ ամերիկացի մասնագէտը Փոքր Ասիայի եւ Կովկասեան երկիրների մշակոյթների մասին գրում է, աչքաթող անելով կարեւոր յուշարձանների նշանակալից մասը: Անդրադառնալով հայ ճարտարապետութեան վերաբերեալ նրա կարծիքներին, Դայխմանը գրում է. «Անհիմն է այն տեսակէտը, ըստ որի հայկական շինարարական արուեստը նկատւում է որպէս սիրիականից եւ Կապադովկիայից սերած: Հայ ճարտարապետութիւնը ինքնուրոյն երեւոյթ է: Նրա արուեստի ուժը, կորովը, չգերազանցուած կոթողայնութիւնը (մոնումենտալիզմ), ներքին տարածութիւնների ընդլայնուածութեան ուժգնութիւնը ուրոյն յատկանիշներ են, որոնք ամենակատարեալ ձեւով արտայայտուել են հայ ճարտարապետութեան երկրորդ՝ հրաշքի նմանող շրջանում: Նման երեւոյթ Եւրոպայում հանդէս էր գալու առնուազն 150 տարի աւելի ուշ»:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շահրիմանը Պոլիս մէկ երկու անգամ տեսած էի Վահէ Արզումեանի հետ, բայց զինքը աւելի մօտէն ճանչցայ Աթէնքի մէջ ուր մէկ քանի ամիս մնաց:

Պոլսէն փախչող եւ Աթէնք ապաստանողներուն մէջ կային նաեւ Տօքթ. Ճէլալեան, Տօքթ. Թիրաքեան, որոնք առաւօտէ մինչեւ իրիկուն Պոլսոյ ախը կը քաշէին ու անհամբեր կը սպասէին որ բարեկարգութիւն մը տեղի ունենար ու հանգիստ սրտով երթային իրենց տեղը:

Տօքթոր Ճէլալեան, որ Օմոնիա հրապարակը պանդոկ մը իջած էր, շատ կը նեղուէր գաղթականներէն, որոնք իր վրայ կը խուժէին՝ յանուն ազգասիրութեան՝ ձրիաբար ինքզինքին զարմանել տալու համար այն ախտերէն, որոնց մասնագէտն էր հանդուցեալ տօքթորը:

Վահէ Արզումեան եւս Պոլսէն մեկնած ու Եգիպտոս գացած էր:

Միջոց մը Զարեհ Գոչեան եւ ես ճամբու ծախք մը հայթայթելով, ինչ որ մեծ գումար մը չէր, քանի որ երրորդ կարգով կը ճամբորդէինք, Աղեքսանդրիա գացինք միասին, ուր մնացինք շաբաթ մը չափ:

Առաջին անգամն էր որ ոտքս Եգիպտոս կը դնէի եւ միայն Պոլսեցի փախստական ծանօթներ ունէի Աղեքսանդրիա, որոնց մէջ ամէնէն մտերիմն էր Վահէ Արզումեանը:

Աղեքսանդրիա նոյն միջոցին ապաստանած էին հազարաւոր հայ գաղթականներ, որոնց մեծ մասը լեցուած էին Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին բակն ու գաւիթը որ կատարեալ տօնավաճառի մը երեւոյթը ունէր: Եկեղեցիին շուրջը տարածուող ընդարձակ պարտէզը լեցուած էր փայտէ տաղաւարներով, որոնք կը ձեւացնէին սրճարաններ, ճաշարաններ, սափրիչի, նպարավաճառի, ծխավաճառի խանութներ, եւն.: Բոլոր այդ գաղթականները կը կերակրուէին ու կը խնամուէին Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի մը ձեռքով, որուն հասոյթի աղբիւրները այլապէս առատ էին քան մեր Աթէնքի Յանձնաժողովինը:

Քանի մը օր Աղեքսանդրիա մնալէ ետքը՝ գացի Գահիրէ օր մը մնալու համար:

Մասնաւորաբար կը փափաքէի տեսնել Տիգրան Արփիարեանը, որ ինքն ալ Պոլիսը թողած ու Եգիպտոս ապաստանած էր:

Եզպէքիէի պարտէզին դէմ՝ Օփերայի հրապարակը հանդիպեցայ իրեն եւ համբուրուեցանք:

Տիգրանը մեր մէջէն՝ կարելի է ըսել՝ ամէնէն բախտաւորը եղեր էր: Հազիւ ոտքը Աղեքսանդրիա դրած՝ զինքը պատուով ընդուներ էին ու գրպանը 5–10 ոսկի դընելով՝ ղրկեր էին Գահիրէ, ուր նոյնպէս բարոյական ու նիւթական ձեռնտուութիւնները չէին պակսեր իրեն:

Իմ տեսած միջոցիս տակաւին նոր հասած էր Գահիրէ եւ գրաշում մը չունէր, այսուհանդերձ զինքը ապահովցուցած էին թէ քիչ օրէն իրեն գործ պիտի հայթայթուէր, ինչպէս որ իրօք ալ եղաւ:

Այս կարճատեւ ուղեւորութիւնս Եգիպտոս՝ պատճառ եղաւ որ վերջնականապէս որոշում տամ Յունաստանը թողելու եւ Եգիպտոս հաստատուելու: Բարեկամներս ու ծանօթներս ալ արդէն նոյնը խորհուրդ տուին ինծի:

Այսուհանդերձ Գոչեանի հետ վերադարձանք կրկին Աթէնք միասին առնելով նաեւ Վահէ Արզումեանը, որ դժգոհ էր Աղեքսանդրիայէն, ուր կը տառապէր ստամոքսէ ու չէր կրնար իր ուզածին պէս հետեւիլ բանջարակերութեան, որմէ կը սպասէր իր բուժումը:

Այդ թուականին Վահէ կատարեալ Քնայրեան մըն էր, որուն գիրքը օրն է բուն Սաղմոսի պէս կը քաղէր: Քնայրի ամբողջ առողջապահական գրութիւնը երկու բանի մէջ կը կայանար. «բացարձակ բանջարակերութիւն եւ շոգիի լոգանք»:

Շօղենաւին մէջ, ամբողջ երկու օր, Վահէ մեզ իր աւետարանը քարոզեց, այնպէս որ երբ ոտքերնիս Բիրէի քարափը դրինք Զարեհ Գոչեան եւ ես կատարեալ հաւատացեալներ եղեր էինք բանջարակերութեան:

Նիւթական տեսակէտով Քնայրի դրութիւնը կը յարմարէր մեր քսակներուն եւ թերեւս քիչ մըն ալ այս պատճառաւ վարդապետութիւնը դիւրաւ ընդունեցինք:

Աթէնք հասնելով՝ տան մը մէջ կահաւորեալ երկու սենեակ վարձեցինք, ուր միասին կը բնակէինք Վահէ Արզումեան, Շահրիման, Զարեհ Գոչեան եւ Սեդրակ Ամպարեան:

Ամէնքս ալ բանջարակերներ եղած էինք, թէեւ Վահէէն զատ ուրիշներ չէին հետեւեր շոգիի լոգանքին՝ որ պարտաւորիչ էր:

Պտուկի մը մէջ եղանակին բանջարեղէնները կը լեցնէինք ու կապի լամբարի մը վրայ ժամերով կը խաշէինք: Նոյնիսկ աղ չէինք դներ մէջը:

(38 – Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ՓՈԽԱՌՈՒԷՆ

ԵՐԵԿՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—0—

(Շահեկան հարցազրոյց մը)

ԼԻՈՆ.— Տեղւոյս Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարանդեան» կոմիտէն, Հայութիւնը շահագրգռող կարգ մը խնդիրներու շուրջ հարցազրոյց մը կազմակերպած էր Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյեան ժամը 9ին Հայ Ազգ. Տան մէջ:

Տարագրութեան այս երկար տարիներու ընթացքին, շփոթ կայ, տատամսում կայ, սեւը ճերմակէն զանազանելու դժուարութիւնը ունի հայ մարդը. արդ անհրաժեշտ է հանրութիւնը լուսաբանել: Այլ խօսքով շահագրգռող ազգային, հանրային, քաղաքական խնդիրները յստակօրէն դնել կամ փռել սեղանի վրայ, եւ բանալ ըսելիքներ որոնք պէտք է ըսուին:

Հայ կամ Հայկական Դատ, կ՚ըսենք. ի՞նչպէս, ինչպիսի՞ հնարաւորութիւններ կան բարւոք լուծում մը գտնելու համար անոր:

Հայաստանի ներքին սահմաններու մասին կը խօսինք — այժմեան կարգուսարքով — ներկայէն աւելի ապագային կարելի՞ է յուսալ նպաստաւոր կարգադրութիւն մը ի նպաստ Հայաստանի:

Հայաստանի անկախութիւն, որ նշանաբանը դարձած է Հայութեան մեծ մասին, ի՞նչ տուեալներ ունինք յուսալու օր մը զայն իրականացած տեսնելու:

Հայրենադարձութիւն կամ ներգաղթ որմէ՞ կախուած է անոր տեւական եւ յարաճուն շարժը դէպի հայրենիք: Ու վերջապէս ազգային – քաղաքական առաջադրութիւններ որոնք մեզ խորապէս կը շահագրգռեն:

Ու ահա, այս բոլոր նիւթերուն շուրջ խօսելու, հարցնելու, լուսաբանուելու համար Փետրուար 9ի երեկոյեան կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Հայ Ազգ. Տան սրահը:

Ճիշդ ժամանակին ընկեր Գեղամ Կանանեան բացուած յայտարարելով երեկոյթը մեզի ներկայացուց օրուան հիւրը եւ յիշեց այն բոլոր նիւթերը որոնց մասին կրնայինք հարցնել եւ պատասխան ստանալ իրմէ:

Ընկեր Կարօ Մեհեան բեմ բարձրանալով, դասախօսութեան ձեւով հայեցիկ ակնարկով մը անդրադարձաւ այն բոլոր նիւթերուն շուրջ որ դրուած էին յայտարարութեան վրայ — Հայ Դատ, Հայաստանի ներքին սահմաններ, Հայաստանի անկախութիւն, Հայրենադարձութիւն, Քաղաքական այլ առաջադրութիւններ եւայլն, եւ յայտարարեց որ բոլորին պիտի պատասխանէր սրտաց, անկեղծ եւ իրական տուեալներով:

Շատ հետաքրքրական եւ չինիչ պահեր ապրեցանք ամբողջ երկուքուկէս ժամ: Եղան բազմաթիւ եւ բազմազան հարցումներ բոլոր շօշափելիք նիւթերու շուրջ, որոնց ընկերը պատասխանեց փաստացի տուեալներով եւ լայն բացատրականներով: Հայ Դատ, անկախութիւն, ներքին սահմաններ, ներգաղթ եւայլն, բոլոր ներկաներուն համար ալ հասկնալի դարձաւ թէ ի՛նչ դժուարութիւններ ունինք, եւ թէ ի՛նչ յուսալից երեւոյթներ կային հոս եւ հայրենի աշխարհին մէջ մեր ապագային առընչութեամբ:

Ու անկեղծ ըլլալու համար ըսենք, որ ժամանակէ մը ի վեր, ամուլ դաշտ դարձած են մեր կարգ մը շրջանները եւ իրօք, լաւ է որ կրկնուին, տեղի ունենան նման ձեռնարկներ ի պէտս անգիտակից բազմութիւններու:

×

Կիրակի կէսօրէ ետք, ճաշարանի մը կից սրահի մը մէջ տեղի ունեցաւ հաւաքական ճաշ մը. ներկայ էին բազմաթիւ ընկեր-ընկերուհիներ, տարեց ու երիտասարդ խառնուած էին իրար: Ճաշը շուտով վերածուեցաւ արտակարգ խնջոյքի:

Ընկեր Տիգրան Չէքիճեան խստապահանջ թամատայութեամբ ներկաներէն ոչ ոք կրցաւ խուսափիլ. ամէն ոք իր շնորհը ցոյց տուաւ:

Այսպէս երգ, արտասանութիւն, «Երկու խօսք», այլազան անեկդոտներ, պար եւայլն իրար հրմշտկեցին մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Հարկ է նշել, որ սոյն հանդէսի համարում կայ նաեւ Ռ. Քրաուտհայմէրի՝ Դայխմանին տուած պատասխանը, որտեղ ամերիկացի գիտնականը ընդունում էր արուած մի շարք դիտողութիւնները, պարտաւորւում էր վերացնել դրանք գրքի երկրորդ հրատարակութեան ժամանակ:

Հայ ճարտարապետութեան մասին վիճաբանութիւնները, նրա նկատմամբ հետաքրքրութիւնը յատկապէս աշխուժացել են վերջին տասնամեակում, որպէս հետեւանք Միլանում եւ Հռոմում հայ ճարտարապետութեամբ զբաղող հայ եւ իտալացի ճարտարապետներից կազմուած խմբերի եռուն գործունէութեան, նրանց հրատարակած մենագրութիւնների եւ տարբեր երկրներում կազմակերպուած ցուցահանդէսների: Եւ կարեւորն այն է, որ այս խմբերը, լինելով Հայաստանի ճարտարապետների, Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի արուեստի ինստիտուտի հետ մշտական համագործակցութեան մէջ, ճիշդ տեսանկիւնից են մեկնաբանում հայ ճարտարապետութիւնը, եւ նրա եւրոպակենտրոնութեան մասին գոյութիւն ունեցող սխալ կարծիքը հետզհետէ նահանջում է:

Հայ ճարտարապետութեան «Քննական հատընտիր»ի այս հատորը եւ այս շարքի յետագայ հատորները նոյնպէս կը նպաստեն հայ ճարտարապետութիւնը առարկայօրէն ուսումնասիրելու գործին:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ»

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

—0—

Նախկին Հայ Ռազմիկներու Միութեան վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր մասնաւոր նամակներով հրաւիրել իր անդամները ընդհանուր ժողովի մը, Փետրուար 10, Կիրակի ժամը 10ին:

Ուրախալի էր տեսնել 40 ճշդապահ անդամներու ներկայութիւնը սոյն ժողովին:

Վարչութեան նախագահ՝ Պր. Պագրըճեան, նիստը բացուած յայտարարելէ յետոյ յայտնեց թէ այս ժողովին նպատակն է, զարկ տալ Միութեան գործունէութեան, վերազարթնում մը ստեղծել, տրուած ըլլալով որ անդամներէն շատեր, ժամանակէ մը ի վեր տեսակ մը անտարբերութիւն ցոյց կուտան — թերեւս տարիքի բերմամբ — այս Միութեան իրենց մասնակցութիւնը բերելու: Նշեց Ռազմիկներու Միութեան կարեւորութիւնը եւ կոչ բրաւ ընկերներու զգացումներուն:

Ուրախութեամբ յայտնեց, որ հակառակ ներքին այս երեւոյթին, արտաքին ճակատին վրայ բոլոր պարտաւորութիւնները դուրս հանուած են լիովին, անցեալ երկու տարիներու ընթացքին, ինչպէս՝ բոցի արծարծումներ, ծաղկեպսակներու զետեղումներ, Վէրտէօնի այցելութիւն, որու յաջողութիւնը չափազանց մեծ ազդեցութիւն թողած եւ եղած է ապաւորիչ, իբր հայանպաստ ձեռնարկ, Հայաստանի խմբական այցելութիւն, եւայլն: Պ. Պագրըճեան հրաւիրեց բոլոր ընկերները, իրենց հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ նոր ճիգ մը ի գործ դնել, այս կարեւոր կազմակերպութիւնը աւելի զօրացնելու, կենդանացնելու, որպէսզի կարելի ըլլայ ծառայեցնել զայն յօգուտ հայ ժողովուրդին:

Օրուան դիւանի ընտրութենէն ետք, լսուեցան ընկերներու չինիչ թելադրութիւններն ու առաջարկները: Որոշուեցաւ մօտաւոր ապագային հրաւիրել աւելի բազմամարդ ժողով մը, զբաղելու համար վարչական խնդիրներով:

Ժողովը վերջ գտաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ, եղան կամաւոր նուիրատուութիւններ, մանաւանդ որ Պր. Պագրըճեան գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր ճոխ սեղան մը պատրաստելու ըմպելիներու, նշելու համար Միութեան վերազարթնումին նուիրուած այս բացառիկ օրը:

Այս առթիւ հարկ կը տեսնենք կարգ մը խորհրդածութիւններ ընել հրապարակաւ, ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար բոլոր նախկին ռազմիկներուն՝ ըլլան անոնք Հայկական Լեգէոնի կամաւորներ, Ֆրանսական Բանակի ռազմիկներ եւ Դիմադրական ճակատի անդամներ:

Սիրելի զինակից ընկերներ, մեր կազմակերպութիւնը միակն է բոլոր հայ կազմակերպութիւններու մէջ որ կրնայ աւելի քան երբեք պաշտպանել ոչ միայն նախկին անդամներու իրաւունքները, այլ եւ Հայութեան շահերը: Միակն է այն պատճառաւ եւ առաւելութեամբ որ ան իր արիւնը թափած է Ֆրանս. բանակի կողքին, տուած է զոհեր, որով մեր ձայներուն կը խառնուի նահատակ հայ զոհերու արեան ձայնը: Ուստի, ի սէր Հայութեան, ի սէր մեր անմեղ նահատակներուն, առանց խտիր դնելու հրէի եւ հեթանոսի, քանի որ մէկ է Հայութիւնը, ըլլանք մէկ հոգի, լծուինք միասնաբար աշխատանքի, ցոյց տանք բոլորին որ կանք ու գիտենք պաշտպանել մեր ազգայիններու իրաւունքները:

Ֆրանսական իշխանութիւնները, վստահ եղէք, սիրով պիտի գնահատեն ու աջակցին մեր ձեռնարկներուն, քանի որ ճանչցած են մեր ռազմիկի իրաւունքները: Հասկնալի է որ մեր ընկերներէն շատերը տարիքնին առած են արդէն, սակայն ունինք բաւական թիւով նախկին ռազմիկներ որոնք հեռու կը մնան կազմակերպութենէն: Ուստի, անհրաժեշտ է որ անոնք բոլորը գան խտացնելու Ֆրանս. բանակներու նախկին ռազմիկներու շարքերը յանուն Հայութեան:

Պ. ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

"ՆԱՒԱՍԱՐԴ"

ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—0—

Անցեալ Օգոստոսին, «Նաւասարդ» պարախումբին Անգլիոյ Պիլինկէմ քաղաքին միջազգային պարի փառատօնին մէջ գտած փայլուն յաջողութենէն ետք (որու մասին արձագանգ հանդիսացան մեծ գովեստով բրիտանական մամուլն ու հեռատեսիլը եւ յիշատակուեցաւ նաեւ «Յառաջ»ի մէջ), այս անգամ նոր հրաւէր ստացած է պարելու համար Լոնտոնի հանրածանօթ Ալպէրթ Հոլի մէջ, բազմահազար հանդիսականներու ներկայութեան փոլքլորիք բացառիկ երեկոյթի մը ընթացքին, որ կը վայելէ իշխանուհի Մարկարէթի հովանաւորութիւնը:

«Նաւասարդ» Փետրուար 15ին եւ 16ին երկու օրուան ընթացքին կը մասնակցի չորս ներկայացումներու, որոնց առաջինը, տեղի կ՚ունենայ Ուրբաթ իրիկուն եւ միւս երեքը՝ Շաբաթ օր (առտու, կէսօրէ ետք եւ իրիկունը): Տեղական մամուլը օրերէ ի վեր արդէն հաղորդած է բարենպատակ այս ձեռնարկը, որու բոլոր տոմսերը սպառած են:

Պարախումբը 40 հոգինոց իր ամբողջական կազմով օթոքարով Քալէ–Տուվր ճամբով մեկնեցաւ Փարիզէն Հինգշաբթի իրիկուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

4.

— Ոչ, երեւի հոսանքը ծովն էր քշել: Սենեակումս նստած էի միայնակ, երբ սպասուհին յայտնեց, թէ մի «դերապատուելի հայր» եկաւ հիմա, թէ ինքը ասաց, որ հայրս նաւարաններումն է, ու նա էլ գնաց: Ես հասկացայ, որ դա Մոնտանելլին էր լինելու, վազեցի յետեւից ու դրան մօտ վրայ հասայ: «Հայր Մոնտանելլի, ձեզ հետ խօսել եմ ուզում»: Նա կանգ առաւ ու լուռ ականջ դրաւ: Ա՜խ, Ջեմմա, եթէ դուք նրա դէմքը տեսնէի՜ք. ամբողջ ամիսներով հալածում էր ինձ վերջը: «Ես դոկտոր Վարրէնի աղջիկն եմ, ասացի, եկել եմ ձեզ յայտնելու, որ Արթիւրին ես սպանեցի»: Ու պատմեցի նրան բոլորը, իսկ նա կանգնած քարի պէս անշարժ լսում էր ինձ, մինչեւ որ վերջացրի. յետոյ ասաց. «Հանգստացէք, զաւակս. Արթիւրին սպանողը դուք չէք, ես եմ: Ես խաբեցի նրան, ու նա բացաւ խաբէութիւնը»:

Այդ խօսքերով շուռ եկաւ ու դուրս ելաւ դռնից՝ էլ առանց ոչինչ աւելացնելու:

— Է՛, իսկ յետո՞յ:

— Չգիտեմ, թէ ինչ եղաւ վերջը: Նոյն երեկոյեան ինձ պատմեցին, որ նա փողոցում կաթուած էր ստացել ու տարել էին նաւարանների մօտ մի ինչ–որ տուն: Ահա բոլորը ինչ որ գիտեմ: Հայրս այնչափ զօրով ունէր դէպի ինձ եւ արաւ ամէն բան, ինչ որ կարող էր: Երբ պատմեցի նրան եղելութիւնը, նա իսկոյն թողեց իր գործը ու անմիջապէս փոխադրեց ինձ Անգլիա, որպէսզի ոչինչ այլեւս ինձ անցեալը չյիշեցնի: Վախենում էր, որ ես էլ ջուրը կ՚ընկնեմ: Եւ իսկապէս, մի առ ժամանակ շատ էի մօտիկ այդ մտքին: Բայց քիչ յետոյ հայրս հիւանդացաւ, պարզուեց, որ քաղցկեղ է, ու ես ստիպուած էի խելքս գլուխս հաւաքել. ինձնից զատ ուրիշ խնամող չունէր: Հօրս մահից յետոյ մնացի մենակ՝ փոքրիկ եղբայրներս գրկիս, մինչեւ որ անդրանիկ եղբայրս կարողացաւ նրանց իր մօտ առնել: Դրանից յետոյ էր, որ սիրեցի Ջիվաննիին: Երբ նա Անգլիա եկաւ, մենք վախենում էինք առաջին հանդիպումից. մեր մէջ մի այդ տեսակ սարսափելի յիշատակ կար ընկած: Նա այնպէս դառն զղջում էր իր սխալը, իր այս դժբախտ նամակը, որ գրել էր բանտից: Բայց կարծես թէ, ընդհակառակը, ընդհանուր վիշտը մեզ աւելի մօտեցրեց միմեանց:

Մարտինին ժպտաց ու շարժեց գլուխը:

— Դուք ինչպէս էիք, չգիտեմ, — ասաց նա, — բայց Ջիովաննին ձեզ սիրահարուել էր առաջին հանդիպումից: Յիշում եմ, երբ առաջին անգամ Լիվորնո գնալուց յետոյ Միլան վերադարձաւ, այնպէս յափշտակուած էր ձեզնով, որ հոգիներս հանեց իր Անգլուհի Ջեմմայով: Ես ուղղակի ատում էի ձեզ այն ժամանակ: Ա՜յ, կարդինա՛լը:

Կառքն անցաւ կամուրջը ու մօտենում էր Լունկարնոյի ափին մի մեծ տան: Մոնտանելլին ետ էր ընկել բարձին, սաստիկ յոգնած եւ անկարող ուշ դարձնելու ոգեւորուած ամբոխին, որ հաւաքուել էր մուտքի մօտ նրան տեսնելու: Տաճարում նրա դէմքին ճաճանչ տուող ոգեւորութիւնը կորել էր բոլորովին, եւ արեւի ճառագայթները մերկացնում էին նրա կնճիռները, հոգսերի ու յոգնածութեան թողած այդ հետքերը: Երբ կառքից իջաւ ու տուն մտաւ ծանր ու կքած ծերունու քայլերով, Ջեմման շուռ եկաւ ու դանդաղ դիմեց դէպի կամուրջը: Նրա դէմքը մի վայրկեան կարդինալի յուսահատ ու խամրած հայեացքն էր արտացոլում: Մարտինին լուռ գնում էր կողքից:

— Ես յաճախ եմ հարց տուել ինձ, — սկսեց Ջեմման մի կարճ լռութիւնից յետոյ, — թէ նա ի՞նչ խաբէութեան մասին էր ասում: Այնպէս երբեմն անցել է մտքովս... գիտէ՞ք, ինչքան էլ որ տարօրինակ լինի, զարմանալի նմանութիւն կայ երկուսի միջեւ:

— Ի՞նչ երկուսի:

— Արթիւրի ու Մոնտանելլիի միջեւ: Եւ այդ նկատողը միայն ես չեմ: Բացի դրանից, զգացւում էր, որ այդ ընտանիքի յարաբերութեան մէջ ինչ–որ մի ծածուկ բան կար: Տիկին Բերտէնը՝ Արթիւրի մայրը, զարմանալի ազնիւ կին էր: Նա էլ նոյն ոգեշունչ դէմքն ունէր, ինչ որ Արթիւրը: Միայն նա կարծես միշտ վախ ունէր մի բանից, յանցանքի վրայ բռնուած մարդու նման. Նրա խորթ որդու կինը վրդովիչ կերպով կոպիտ էր վարւում: Իսկ ինքը՝ Արթիւրը, այնպէս ակնյայտ նման չէր այդ բոլոր տափակ Բերտէններին: Ի հարկէ, մանկութեանը մարդ ամէն բանի հաւատում է, բայց այժմ, երբ անցեալն եմ վերյիշում, ինձ թւում է, որ Արթիւրը Բերտէններից չէր:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տէօլէթեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մոզոսեան, Տէր եւ Տիկին Քանպէրլէն եւ աղջիկը, Պ. Ալէն Մոզոսեան, այրի Տիկին Սոնիա Երեւ–եան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Նուրիկ Գաբրիէլեան, Օր. Ժաքլին Գաբրիէլեան եւ ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ քեռայրին՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ, Փետր. 13ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ Փետր. 16, ժամը 10.30ին Փարիզի Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ–Լաշէզ ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբա–րանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Նախընտրաբար նուէրներ փոխան ծաղկեպսակի, բարե–սիրական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեանի ինչպէս նաեւ Տէօվլէթեան եւ Գաբրէլեան ընտանիքներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պարէտ Բամպուքճեան կը նուիրեն 100 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Աննա Փափազեանի մահուան տխուր առիթով:

×

Ալֆորվիլէն Ուրբաթեան ընտանիքը իրենց գարմիկին՝ Յարութիւն Փափազ–եանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկե–պսակի 150 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաձեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկ–եան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտա–սանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի Փետր. 24 ժամը 16էն 22, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien

SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé

AVEC LE CONCOURS

DE

LA CHORALE DU COLLEGE

LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE

THE ARMENIAN'S SUNSHINE

(Հայերէն կ'երգեն)

DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Կիրակի, 17 Փետր.— Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկե–ղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի եւ շրջակայ եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախ–ճանեալ առաջնորդներու, հոգեւորական–ներու.—

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միու–թեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, քաղաքա–պետարանի ժիւսթիս տը փէ սրահը: Մուտք՝ յուշարձանին կողմը: Կարեւոր օրակարգ:

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գրմըզեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին՝

ՍԹԵՓԱՆԻ – ԱՆԱՅԻՍ–ի

ծնունդը, Փարիզ, Փետրուար 13:

×

Իրենց թոռան ծննդեան ուրախ առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմըզեան 1000 Փր. կը նուիրեն Ուսանողներու Օգն. Մարմնին եւ 200 Փր.՝ «Յառաջ»ի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Փետր. 15) ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը, Ուրբաթ Փետր. 15, ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Փետր. 15, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռիւ Պուֆիէ, Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ, ներկայութեամբ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչին:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւնները:

Հարցումներուն կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու

Փետր. 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Սանթր Սոսիալ Փրոթեսթան, Ռիւ Ամպլար — Վալանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին

Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander : Madame Nicole Saboundjian

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

?

644 52 00

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն գաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
16
SAMEDI
16 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.940 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.940

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԻՇՈՒԱԾ

(Ջարդարարներու դատավարութեան շուրջ)

—0—

Բ.

Ընդհ. դատախազ Սամի պէյ կը խոստովանի, որ գաւառի Հայութեան տեղահանութիւնը մեծապէս ազդած է երկրի տնտեսական եւ առեւտրական վիճակին վրայ: «Միջոցը լաւ գործադրութեան չդրուելուն հետեւանքով այնպիսի չարիքներ յառաջ եկած եւ այնպիսի զեղծումներ գործուած են, որոնք օրէնքի եւ արդարութեան գաղափարին հետ չեն հաշտուիր երբեք: Եւ այս ոճիրները գործած են այս պաշտօնեաները իրենց անձնական շահուն համար: Օրինակ, առաւօտ մը քաղաքի մը ժողովուրդը հաւաքած եւ անոնց գոյքերը գոյգն փոխարինութեամբ ծախել տալէ յետոյ ճամբայ հանած են զիրենք եւ ճամբու վրայ մէկ երկու անգամ կողոպուտի ենթարկած, այրերը կիներէն բաժնած եւ նոյնիսկ տասը տարեկան եւ աւելի փոքր տղաներ զատ դրկած են, եւ այս միջոցին ոճիրներ գործուած, բռնաբարութիւններ եւ չարիքներ պատահած են:

«Միւս կողմէ գաւառի պաշտօնեաներ, իրենց դիրքէն օգտուելով, նիւթական շահու ակնկալութեամբ ոճիրներ գործած են: Ճիշդ է, որ ամէն պաշտօնատար վերին հրամանի ենթակայ է, սակայն պաշտօնեայ մը պէտք է քննէ թէ իրեն տրուած հրամանը ո՛րքան կը համապատասխանէ արդարութեան եւ օրէնքի, եւ թէ գործադրելի՞ է: Այս հիման վրայ կարգ մը պաշտօնեաներ չեն գործադրած տրուած հրամանը եւ ընդդիմացած են»:

Ընդհ. դատախազը աւելցուցեր է, որ «այս դէպքերուն առաջ բերած յոռի տպաւորութեան վրայ Բարձրագոյն Դռնէն դրկուած քննիչները իրենց քննութիւնը սահմանափակած են փոքր պաշտօնեաներու եւ եղած գոյքի յափշտակութեան եւ նիւթական զեղծումներու վրայ» միայն եւ ոմանք այդ յանցանքներու հիման վրայ պատժուեր են պատերազմական ատեաններու կողմէ:

Ընդհ. դատախազին այս յայտարարութիւնը շատ նշանակալից էր, որովհետեւ պաշտօնական քննութեամբ հաստատուեր է, որ Թալէաթի կառավարութիւնը Ջարդերու համար քննութիւն կատարելու պէտք չէ տեսեր, վասնզի այդ Ջարդերը ուղղակի իրենց կողմէ յանձնարարուած էին, ու միայն գողութիւններն ու նիւթական զեղծումները քննելու պէտք տեսեր է....:

«Զմժղուկս քամէք եւ զուղտս կլանէք» (Մատթէոս, ԻԳ. 24):

Ընդհանուր դատախազի ամբաստանականէն ետք խօսք առած է Անձնական Իրաւանց փոխանորդ փաստաբան Լեւոն Րէմզի, որ Եոզղատի մէջ սպաննուած իր շուրջ 115 պարագաներուն եւ ազգականներուն կողմէ փոխանորդաբար կը գտնուէր դատարան, ուրուն կը ներկայացնէ անոնց անունները ու իրաւունքը հաստատող խնդրագիր մը, պահանջելով մէկուկէս միլիոն ոսկիի վնասուց հատուցում:

Հայ փաստաբանը կը յայտնէ թէ Եոզղատի կառավարիչ Ճէմալ պէյ ջարդի համար Պոլսէն ստացած հրահանգը մերժած ըլլալով գործադրել, պաշտօնանկ եղած է: Յետոյ Անգարայի կուսակալ Աթըֆ հոն դրկեր է տեղւոյն Իթթիհատի ներկայացուցիչ (մուրախխաս) Նէճաթին, որ տեսնուեր է Պողազլեանի քայմաքամ Քէմալի, ինչպէս նաեւ Պողազլեանի Իթթիհատի ներկայացուցիչներուն հետ: Ասոնք միասին կ'որոշեն կազմակերպել ջարդը: Տեղացի Հայերու ձեռքերը կապելով ճամբայ կը հանեն եւ կը յանձնեն չէթէներու, որոնք կը կոտորեն զանոնք: Մինչեւ 3–5 տարեկան հայ մանուկներ զոհ կ'երթան այդ ջարդերուն:

«Պատահած ոճիրները այնքան խուժ-դուժ հանգամանք ունին, որ նկարագրութիւնը սարսուռ կը պատճառէ: Օրինակ, շատերու աչքերը փորած, թեւերը կտրած եւ տղաքներն իսկ ողջ ողջ այրած են: Քէմալ պէյ իբրեւ քայմաքամ անոնց հարստութիւնը ձեռք անցուցեր է: Շատ գիշերներ ժողովուրդին արգիլելով գիշերը փողոց ելլել, իր ընկերներով Հայոց գոյքերն ու խանութները կողոպտած է: Այս բոլորը ցոյց կուտան, որ ոճիրները կանխամտածումով կատարուած են: Քէլլէր ըսուած վայրը 3–4000 հոգի սպաննուեր են: Ասոնք ունին մեղսակիցներ ալ, որոնք պիտի հետապնդուին, ինչպէս կը հաւաստէ ընդհ. դատախազ»ը:

Ամբաստանեալներու փաստաբանները առարկած են Լեւոն Րէմզիի ներկայութեան դէմ եւ պահանջած դատավարութիւնը կատարել Պողազլեանի կամ Եոզղատի մէջ, — ուր պատահած են դէպքերը — կամ Գոնիայի մէջ, ուր ձերբակալուած է Քէմալ: Յետոյ ուզեր են արդարացնել ջարդարարները, յայտնելով, որ «Հայոց աքսորման հրամանը տրուած է Նախարարական խորհուրդի որոշումով, որ վաւերացուած է կայսերական իրատէով: Պաշտօնեաները այդ հրամանն է, որ գործադրած են»:

Քէմալի փաստաբան Սաատ էտտին հարցուցեր է թէ իր փոխանորդեալը զո՞վ սպաննած է, որո՞ւ գոյքերը գողցեր է եւ կամ ի՞նչ են այդ գոյքերը: Նման առարկութիւններ ըրեր են Թէվֆիքի եւ Ֆէյեազի փաստաբանները:

Ընդհ. դատախազը կրկին խօսք առնելով ըսեր է թէ «Յոզղատի մէջ 1800 Հայերէն 80 հոգի միայն մնացեր են, հետեւաբար հարկ չկայ փնտռտուքի եւ անձերը որոշելու»: Յետոյ ցոյց տուեր է Լեւոն Րէմզին, որ իր 115 ազգականներուն սպանութեան եւ անոնց ինչքերուն կողոպուտին համար իբրեւ բողոքարկու ներկայացած էր արդէն հոն: Հետեւաբար նոր ցանկերու պէտք չկայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ

—0—

ՊՐԱՆՏ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ

Խորհրդային Թաս գործակալութիւնը հետեւեալ ձեւով հաղորդած է Սոլժենիցինի արտաքսումը.— «Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումի հրամանագրով Սոլժենիցին Ա. Ի. (Ալեքսանդր Իսայեւիչ), տարած ըլլալով հետեւողական կերպով գործունէութիւն մը որ խոտոր կը համեմատի խորհրդային քաղաքացիի մը կանոնագրին հետ եւ վնաս բերած ըլլալով Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեանց միութեան, վտարուած է խորհրդային քաղաքացիութենէ եւ 1974 Փետր. 13ին արտաքսուած է Խորհ. Միութեան սահմաններէն դուրս: Սոլժենիցինի ընտանիքը կրնայ իրեն միանալ երբ որ անհրաժեշտ նկատէ»:

Կարեւոր հարցը կը մնայ սակայն Պրանտի խաղացած դերը այս ողբերգութեան մէջ: Սոլժենիցինի Ֆրանքֆորթ հասնելէն ի վեր, շատ կը խօսուի Պրանտի եւ Բրեժնեւի միջեւ եղած բանակցութեանց (չըսելու համար սակարկութեանց) մասին եւ Պրանտ կը մեղադրուի: Պավարացի ընդդիմադիր քրիստոնեայ երեսփոխան մը Խորհրդարանին գրաւոր հարցում մը յանձնած է, ուր բացատրութիւն կ'ուզէ եւ ի մասնաւորի կ'ուզէ գիտնալ թէ ինչո՞ւ Պրանտ Միւնիխի իր ճառին մէջ (Փետր. 2) ըսած է թէ Գերմանիա պատրաստ է Սոլժենիցինն ընդունելու, եւ այդ ելոյթով չէ վնասա՞ծ դատին՝ մարդու մը որ չէ դադրած յայտարարելէ թէ կամովին չի ձգեր իր հայրենիքը: Կառավարութեան բանբերը կը հերքէ եւ կը յայտնէ թէ Պրանտ երկինքէն ինկած է, Չորեքշաբթի օր, երբ իրեն ըսուած է թէ Սոլժենիցին Գերմանիա կ'ուզէ գալ: Կասկած չկայ սակայն թէ Սոլժենիցին ֆիզիքական բռնութեամբ Այէրոֆլոթի օդանաւը դրուած է: Կ'ըսուի թէ լուռ մնացած է երբ ըսուած է իրեն թէ եթէ երկրէն չելլէ, «բարձր դաւաճանութեան» համար պիտի դատուի: Բայց այս մասին, ստոյգ բան չկայ:

Ուրբաթ օր, Սոլժենիցին Ցիւրիխ կ'երթար տեսնուելու համար իր փաստաբանին հետ եւ կ'ըսէ թէ միտք ունի Նորվեկիա հաստատուելու:

Հրաւէրները կը տեղան ամէն կողմէ: Հայֆայի Իսրայելեան համալսարանն իսկ իրեն դասախօսի ամպիոն մը կ'առաջարկէ:

× Մոսկուայի մէջ խումբ մը մտաւորականներ, գլխաւորութեամբ Սախարովի գրագէտին վերադարձը կը պահանջեն: Կ'ըսեն թէ ով որ կրցած է կարդալ Սոլժենիցինի գիրքը (Կուլակ Արշիպեղագոսը) որ վրդովեց խորհրդային ղեկավարները, գիտէ թէ ան աշխարհի յայտնեց հրէշային ոճիրները, որ գործուած են Խորհ. Միութեան մէջ»:

Իւմանիթէ Ուրբաթ օր շատ ճարպիկ խմբագրականով մը, զոր ստորագրած է Ռընէ Անտրիէօ, կ'անդրադառնայ Սոլժենիցինի պարագային: «Մեծ Երդէոնները» խորագրին տակ, Անտրիէօ միջին ճամբայ մը կը գտնէ, չի պաշտպաներ Մոսկուայի բռնած դիրքը, «չվախցնելու» համար Ձախի կառավարական Հասարակաց Ծրագրի համակիրները, բայց կը նախընտրէ որ մամուլը Չիլիի, Յունաստանի, Ինտոնեզիոյ մասին խօսի բայց եւ այնպէս կ'եզրակացնէ «նոյնիսկ եթէ կը պատահի որ բոլորովին համաձայն չըլլանք Խորհ. Միութեան մէջ անցած-դարձածին հետ...»:

Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը յայտնեց թէ Յունուարին եւ Փետրուարին գիները շուրջ 3 առ հարիւր յաւելում կրած են եւ միակ յանցաւորը՝ քարիւղն է: Այդ իսկ պատճառով Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրը, Յունուարին, 500 միլիոնի բաց մը կ'արձանագրէ, բայց կ'ըսէ Ժիսքար տ'Էսթէն, եթէ քարիւղը Յունուարին արժէր ինչ որ կ'արժէր Հոկտեմբերին, փոխանակ 500 միլիոն բաց ունենալու 600 միլիոն յաւելեալ կ'ունենայինք:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 11)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«Էքսփօ–74» միջազգային ցուցահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Ուաշինկթըն նահանգի Սփոքէյն քաղաքը: Բացումը պիտի կատարուի Մայիս մէկին: Ցուցահանդէսը առիթ պիտի տայ, որ միլիոնաւոր այցելուներ ընդունի այս փոքր քաղաքը, աշխարհի զանազան անկիւններէն: «Էքսփօ–74»ի խորհրդային տաղաւարին մէջ բաժին մը պիտի յատկացուի հայկական ցուցահանդէսին, որ «Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը» անունը պիտի կրէ:

Ցուցադրութեան դրուելիք պատմական իրերը պիտի առնուին Հայաստանի պատմութեան, Զուարթնոցի եւ Էրեբունիի թանգարաններէն, ինչպէս նաեւ Մատենադարանէն:

Ուրարտուէն առաջուան ժամանակաշրջանը պիտի պատկերացուի քարէ դարու գործիքներով, անօթներով, արձանիկներով եւ զարդերով, որոնք յայտնաբերուած են Շէնգաւիթի, Լճաշէնի, Սանահինի, Էջմիածինի, Ղափանի, Իջեւանի, Գետաշէնի եւ այլ վայրերու մէջ: Ասոնք Ք. Ա. երրորդ, երկրորդ եւ առաջին հազարամեակներուն պատկանող իրեր են: Այդ ժամանակաշրջանի հետաքրքրական յուշարձաններէն են երկաթաքարէ մեծ վիշապաքարերը, որոնցմէ մէկը պիտի ցուցադրուի ցուցահանդէսին մէջ:

Հարուստ պիտի ըլլայ Ուրարտուի բաժինը, ուր պիտի ներկայացուին Սարդուր թագաւորի անագապղինձէ սաղաւարտը եւ վահանը, ուրարտացի թագաւորներու արձանագրութեամբ անագապղինձէ թասերը, Էրեբունիի ջրատար տուֆէ խողովակները, Կարմիր Բլուրի, Այրիի, Արմաւիրի եւ այլ վայրերու մէջ գտնուած իրերը:

Հելլենական, հին քրիստոնէական եւ միջնադարեան ժամանակաշրջանները պիտի պատկերացուին Գառնիի ապակեայ անօթներով, Դուինի յախճապակեայ նկարազարդ ամանեղէններով, երկաթէ եւ անագապղինձէ գործիքներով, Անիի փայտէ փորագրազարդ դրակալով: Պիտի ցուցադրուի քարէ ժանեակներէն մէկը՝ խաչքար մը, ինչպէս նաեւ Զուարթնոցի արծուաքանդակ խոյեակը, որ արուեստասէրներու հիացումին արժանացած է Լուվրի կամարներուն տակ:

Մատենադարանի հայկական ձեռագիրներէն եւ մանրանկարներէն պիտի ցուցադրուին առանձին նմոյշներ եւ պատառիկներ, որոնցմէ ամէնէն հիները Ե.–Զ. դարերուն կը պատկանին:

Ցուցանմոյշներուն մէջ պիտի ըլլան ԺԸ. դարու Ղարաբաղեան գորգ մը, ԺԹ. եւ Ի. դարերուն Երեւանի, Կարսի եւ Էրզրումի մէջ պատրաստուած ոսկերչական զարդեր եւ իրեր:

Լուսանկարներով ալ պիտի պատկերացուի Հայաստանի ժամանակակից կեանքը, Հայաստանի նուաճումները՝ զանազան մարզերու մէջ:

×

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մօտաւորապէս 2000 հայ պատանիներ եւ պարմանուհիներ այս տարի իրենց արձակուրդը պիտի անցընեն Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները, ինչպէս նաեւ Դաշնակցային Գերմանիա, Իտալիա, Ֆինլանտա, Հնդկաստան, Պանկլա Տէշ եւ Եգիպտոս:

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ՀՈԳԻԻ ԼՈՒՍԱՏԵՍԻԼ ՀԱՆՃԱՐԸ

Եւ ծագեցար, Կոմիտաս, հորիզոնին Մասիսի՝
Իբրեւ հրաշք, իբրեւ այգ... եւ գուսանի պէս Գողթան՝
Իջար դաշտերը Հայոց, ձեռքիդ մականն հովուենի,
Հոգիդ բացած հովերուն ու ծովերուն Նայիրեան:

ԺԱԳ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

*

Կանգնած եմ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մուտքին գտնուող նկուղի աստիճաննե-րուն քով ու կը դիտեմ նկուղի դրան: Հոգիիս մէջ եռք մը կը զգամ որ կուգայ մօտիկ անցեալէն: Այդ նկուղին մէջ չընչած է պահ մը ազնիւ հոգի մը, սեղծագործող Հայ մը, պաշտելի արուեստագէտ մը: Հայ երգի վեհափառը՝ Կոմիտաս վարդապետ: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը ձեռքիս մէջ է Մայր եկեղեցւոյ Տօնացոյցը, որու Փետրուար 17ի օրուան մէջ, գրուած է. «Այսօր կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Վռամշապուհ Արքեպս. Քիպարեանի... Կոմիտաս Վրդ. Սողոմոնեանի...» եւ այլոց հոգիներուն համար:

Հոգեհանգի՜ստ...

Վարդապետ մը, որուն բովանդակ կեանքը եղաւ աւխուռվ ու այլազան եռքի ովկիան մը, որուն մէջ լողաց հայ երգի հանճարը՝ մերթ իր գոյութիւնը պահելու եւ մերթ ալ հայ հոգիի գանձերը փրկելու վսեմ խոէչալով:

Այժմ, կանգնած այդ նկուղին առջեւ, մտովին կը փոխադրուիմ դէպի ետ ու մտքիս առջեւ կը պայծառանայ ժԹ. դարու երկրորդ կէսը:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ իր երաժշտական ոգիի ճոխութեամբ նշանաւոր եղող Գողթն գաւառէն դէպի Կուտինա (Արաքսի ափին) գաղթող ժողովուրդի մէջ գտնուող Սողոմոնեան ընտանիքին մէջ կը ծնի մանուկ մը՝ Սողոմոն անունով, որ Արաքսի մշտնջենական երաժշտութիւնը խառնելով իր ժողովուրդի հառաչին ու խանդավառութեան, լացին ու ծիծաղին, քրտինքին ու հողին, գեղեցիկ օր մը՝ պիտի վերադարձնէր զայն՝ նոյն այդ ժողովուրդին, աւելի բիւրեղացած եւ աւելի սրբացած վիճակով: Տկային մանուկ, Սողոմոնի հոգիին վրայ պիտի դրոշմուէր որբութեան դաժան կնիքը եւ ան, ուսում առնալու համար, պիտի ղրկուէր Էջմիածին, ուր անմահանուն որբի միտքն ու հոգին պիտի պայծառանար, գիտական ու երաժշտական ծանօթութիւններով պիտի հարստանար եւ հետզհետէ պիտի սկսէր երեւան բերել իր բնածին եւ աստուածապարգեւ տաղանդը, ժողովրդական երգի պատառիկներ հաւաքելով ու դաշնաւորելով:

Սողոմոն, իր ուսման աւարտին, ընդունելով հոգեւորականի սքեմը՝ վերակոչուեցաւ Կոմիտաս, եւ իր երաժշտական գիտելիքները խորացնելու եւ հարստացնելու նպատակով գնաց Պերլին, ապա՝ Փարիզ, ուր հետեւելով պետական Երաժշտանոցի դասընթացքին, սկսաւ գիտականօրէն ուսումնասիրել արեւելքի եւ արեւմուտքի երաժշտութիւնը, համեմատելով զայն հայկականի հետ՝ նկատեց հայ երաժշտութեան գերակշռութիւնը, որով ժողովրդական երաժշտութեան մեղեդին գեղջուկի սիրտէն բխելով աւելի գիտութեամբ կրնար թափանցել եւ յուզել ունկնդրի սիրտը:

Եւրոպայի կեանքը Կոմիտասի համար չեղաւ միայն ամբարումի շրջան մը, այլ ան՝ գիտակից իր ժողովուրդի արժանիքներուն, իր ժողովուրդը բարձրացնելու եւ իրողապէս օտարներուն ծանօթացնելու նախանձախնդրութեամբ՝ իր ուսանողական շրջանէն իսկ, կազմակերպեց երգահանդէսներ եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ եւ ամենուրեք թունդ հանեց երաժշտանոցներն ու սրահները, փոթորկելով բազմահազար ունկնդիրներու հոգիները:

Ահա այսպիսի փառապսակով Կոմիտաս վերադարձաւ Էջմիածին, շարունակելու համար իր բեղուն եւ օգտաշատ գործունէութիւնը: Երաժշտական գիտելիքներով ծանրաբեռն Կոմիտաս մեծ խանդավառութեամբ նուիրուեցաւ իր խոէչալը իրականացնելու գործին: Կազմեց խումբեր, ունեցաւ համերգներ, իրեն յանձնուեցաւ Էջմիածնի Ճեմարանի երաժշտական բաժինը եւ Կոմիտաս՝ հայ հոգիով, հայ ապրումով նուիրուեցաւ իր աշխատանքին, վերամշակեց երաժշտութիւնը՝ եկեղեցական թէ աշխարհիկ մարզերուն մէջ:

Այս բոլորը բնականաբար, պիտի գրգռուէր իր շրջապատի նախանձը, որ հետզհետէ աւելի պիտի զօրանար, մանաւանդ այն շրջանին երբ Կոմիտաս ընտրուեցաւ արեւմտեան աշխարհի միջազգային երաժշտական համագումարի պատգամաւոր, իբրեւ ներկայացուցիչ արեւելքի: Այդ հանգամանքէն օգտուելով վարդապետը իր դասախօսութիւններով ու համերգներով աւելի եւս բարձրացուց իր վարկը, ինչ որ գոյութիւն ունեցող նախանձի դրպարտութիւնները ծով դարձուց իր շուրջ: Կոմիտաս յանդուգն նաւաստիի մը պէս լողաց այդ ծովուն մէջ մինչեւ այն պահը, երբ այլեւս զգաց թէ իր լողալը թէեւ կրնար փրկել իր գոյութիւնը, բայց եւ այնպէս կորստեան կրնային մատնուիլ հայ հոգիի երաժշտական ծով գանձերը: Այդպիսի պահու մըն էր որ ան որոշեց հեռանալ Էջմիածնէն եւ գնաց Կ. Պոլիս, ուր արժանանալով ժողովրդական արտակարգ ընդունելութեան, Կոմիտաս նուիրուեցաւ իր առաքելութեան եւ առաջին իսկ առիթով կազմեց 300 հոգինոց երգչախումբ մը, կազմակերպեց համերգներ Կ. Պոլիս, շրջակայ հայաբնակ վայրերը, Եգիպտոս եւ այլուր:

Հազարամեայ մշակոյթի տէր ժողովուրդի զաւակ Կոմիտաս վարդապետի առաքելութեան ուղին անհրաժեշտօրէն անցաւ Եւրոպայի կեդրոններով: Այդ անխուսափելի ուղին բռնած էին նաեւ գոհարերութեան խորհրդանիշ Թորոս Թորամանեան, գեղապխտութեան լուսարձակ՝ Գարեգին կաթողիկոս Յովսէփեան, մեր լեզուաբանութեան Առիւծ Մհերը՝ Հրաչեայ Աճառեան, աննման Սայաթ Նովան եւ ուրիշներ, որոնց շնորհիւ խազերով, գիծերով, գոյներով արժեւորուեցան մեր երաժշտութիւնը, ճարտարապետութիւնը, մանրանկարչութիւնը, գրականութիւնը եւ, վերջապէս, պատմութիւնը: Կոմիտաս հմտութիւն եւ համալսարանական կրթութիւն ստացաւ Պերլին՝ Վակնէրի հայրենիքին մէջ, սակայն բնաւ չդարձաւ Վակնէր մը, ապա իր հմտութիւնը կատարելագործեց Փարիզ, Ֆրանսական նրբակերտ մշակոյթի շտեմարանին մէջ, սակայն չնմանեցաւ Սէն Սանսի կամ Տըպիւսիի, երբ մթնոլորտը լի էր համբաւաւոր շատ մը երաժշտագէտներով:

Ոմանք՝ թիւրիմացաբար կամ միտումնաւոր կերպով, Կոմիտասի արժէքին շուրջ կասկածներ կը սնուցանեն արտայայտելով թէ՝ վարդապետը միայն հայ ժողովուրդին համար արժէք ունի, ան Պէթհովէն մը կամ Վակնէր մը չէ, որովհետեւ սէնֆոնի, օփերա կամ քոնչերթօ գրած չէ եւ կամ ըսողներ ալ կան որ Կոմիտաս երաժշտական վանկարանութիւն չի գիտեր (ակնարկելով իր դաշնաւորած պատարագի երգեցողութեան): Այսպէս մտածողներուն մենք կը պատասխանենք եւրոպացի աշխարհահռչակ երաժշտագէտ Էկոն Վէլէչի լեզուով, թէ «Ի՞նչ լաւ է որ Կոմիտաս կրցած է ըլլալ ու մնալ Կոմիտաս, խնկապէս սիրելով Վակնէրը, Վէրտին եւ Տըպիւսին եւ պաշտելով Լուու Գութանն ու Մոկաց Միրզան...»: Աւելին՝ առաջին անգամ Կոմիտասն էր որ փորձեց «Անոյշ» պոէմը օփերայի վերածել, իսկ եթէ պահ մը վերատեսութեան եւ վերլուծումի ենթարկենք Հայաստանի եւ սփիւռքի ներկայ երաժշտագէտներու համանուագները, ինչպէս՝ Միրզոյեան, Եղիազարեան եւ ուրիշներ, հեշտութեամբ կրնանք նկատել որ անոնք մեծապէս օգտուած են Կոմիտասի յայտնաբերած ժողովրդական քաղցր մեղեդիներէն. հետեւաբար, Կոմիտաս եթէ չեղաւ սէնֆոնիք որեւէ արտայայտութեան հեղինակ, անոր համար էր որ արդէն ինք հիմքն էր այդ համանուագին: Փա՞ստ: Ահա թէ ի՛նչ կ՚ըսէ աշխարհահռչակ երաժշտագէտ Արամ Խաչատրեան. «Կոմիտասը մեր ազգային երաժշտական դըպրոցի հիմնադիրն է: Ոչ մի հայ երաժըշտագէտ չի կարող իր վրայ չկրել Կոմիտասի ազդեցութիւնը»:

Կը յիշեմ այս պահուն, քանի մը վկայութիւններ օտար երաժշտագէտներու, որոնց շարքին՝ մտքիս մէջ կը պայծառանայ Տըպիւսիին խօսքը, թէ՝ «Դուք հանճարեղ էք, Հայր Սուրբ». նոյն երաժշտագէտն էր որ ըսած է, «Կոմիտաս եթէ միայն Անտունին գրէր, կը բաւէր զինք դասելու մեծ արուեստագէտներու շարքին...»: Աթէնքի յունական թերթերը գրեցին, թէ՝ ե՞րբ Յունաստանի մէջ ալ պիտի ծնի Կոմիտաս մը որ փրկէ Յոյներու մեղեդին: Աւստրիացի մեծ երաժըշտագէտ Ատլէր, լսելէ ետք Կոմիտասի երաժշտութիւնը՝ յայտարարեց. «Աստուած եթէ Հայոց ձայնը չլսէ, ապա ուրեմն որո՞ւ ձայնը պիտի լսէ»:

1915 Ապրիլ 24: Սեւ էջը՝ Հայոց պատմութեան:

Թուական մը որ ընդհատեց նաեւ Կոմիտասի ստեղծագործող կեանքի յառաջընթացը: Մահուան կնիքը դրոշմուեցաւ Կոմիտասի ներաշխարհին վրայ: Վարդապետը կորսնցուց իր մտային հաւասարակշռութիւնը ի տես իր աչքին առջեւ իսկ պարզուող անմարդկային արարքին: Ու շնչեց քանի տարի, ապրեցաւ քանի տարի առանց ձայնանիշ մը իսկ աւելցնելու իր ստեղծագործ աշխատանքին վրայ:

Վիլժիւիֆը եղաւ իր բնակարանը...

Հոգեկան տառապանքը եղաւ իր ապրումներուն հաստարակաց գիծը ամբողջ քսան տարիներ: Հիւանդանոցի իր խուցը դարձաւ ուխտավայր մը, ուր վարդապետը տեսնելու կ՚երթային խմբով հայորդիներ: Դրուագ մը՝ վարդապետի վերջին օրերէն, իբրեւ նմոյշ՝ իր ապրումներուն:

Փարիզի ժամանակի Հայոց առաջնորդ՝ Վռամշապուհ Արքեպս. Քիպարեան, այսպէս կը պատմէ. «Վերջին հանդիպումիս, Կոմիտասին տուած նախորդ այցելութեանս, անոր խնդրանքին համաձայն, դիշերանոց մը տարած էի իրեն՝ որպէսզի «չմրսէր»: Գիշերանոցը երբ երկարեցի անոր, «Ձե՞ս մոռցել, հա՞... բայց ի զո՜ւր ես բերել այդ, ի զուր» ըսաւ եւ դէմքին տարօրինակ ժպիտով մը՝ աւելցուց. «Թող ողջ մնայ իմ ժողովուրդը... Ես նրա սըրտում երբեք չեմ մրսի...»:

Օտարի սրտին մէջ տեղ գրաւած Կոմիտաս անպայմանօրէն Հայու սրտին մէջ ալ պիտի ունենար առանձնայատուկ իր տեղը: Քսան տարիներ, Կոմիտասին հետ տառապեցաւ նաեւ ամբողջ ժողովուրդ մը: Բայց ամէն տառապանք ինքնին քաղցր է, երբ կը փոխարինէ յաղթանակ մը, բարձրութիւն մը, պատիւ մը:

1935 Թուականին վերջ գտաւ Կոմիտա-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եւ սակայն շատ համեղ կ՚ըլլար պատրաստուած կերակուրը, գոնէ մենք այսպէս կը ջանայինք համոզել զիրար:

Սեդրակ Ամպարեան սակայն մսեղէնի վերյիշումներ կ՚ունենար երբեմն եւ սրտաճմլիկ հառաչանքներ կ՚արձակէր, երբ տան խոհանոցէն կասկարա եղած կողիկներու հոտեր վեր կը բարձրանային:

Օր մըն ալ չկրնալով ինքզինքը զսպել, կը դիմէ մօտակայ ճաշարան մը եւ վրայ վրայի տասը պնակ մսեղէն կերակուր կ՚ուտէ անիծելով Քնայրն ու իր դրութիւնը:

Այս դասալքութիւնը մեզ ալ քաջալերեց լքելու Վահէն, որ սակայն մինչեւ ետքը հաւատարիմ մնաց բանջարակերութեան եւ արդարեւ շատ ալ օգտուեցաւ անկէ:

×

Աթէնք գտնուած միջոցիս յաճախակի թղթակցութեան մէջ էի Արփիարի հետ որ Լոնտոն կը գտնուէր եւ երկարապատում, երբեմն մինչեւ 20–30 երես նամակներ կը գրէր գանգատ յայտնելով թէ՝ իր վիճակէն եւ թէ իր Հնչակեան ընկերներէն, որոնց հետ չէր կրնար համաձայնիլ:

Իր միակ փափաքն էր ապրուստի անկախ միջոց մը գտնել ու յեղափոխութենէ քաշուելով՝ ինքզինք նուիրել զուտ գրականութեան:

Արդէն այդ սեւեռուն գաղափարը ունեցած էր միշտ տրտմահամ անցուցած ամբողջ տարիներու ընթացքին՝ առանց կարենալ զայն իրագործելու:

Բայց մանաւանդ այդ ամիսներուն բոլորովին զզուած կը թուէր Լոնտոնի կեանքէն:

Արդարեւ խառնաշփոթութիւնը Հնչակեան կուսակցութեան մէջ իր ծայրայեղ աստիճանին հասած էր:

Նազարբէկի դէմ մղուած պայքարը մասամբ միայն յաջողած էր: Իրա՛ւ է որ զինքն ու Մարօն հեռացուցած էին կեդրոնէն, բայց անոնք ինքզինքնին պարտուած չէին համարեր եւ իրենց կողմնակիցներով կը շարունակէին գործել յանուն Հնչակեան կուսակցութեան:

Ընդդիմադիրները, որոնց պարագլուխներէն մին էր Արփիար, թէեւ մեծամասնութիւն էին բայց դրամ չունէին, մինչդեռ Նազարբէկ եւ իրենները նիւթապէս շատ աւելի զօրաւոր էին:

Անկէ զատ «Հնչակ» թերթը Նազարբէկի անունովը արձանագրուած էր Լոնտոնի մէջ եւ ըստ օրինի անոր սեպհականութիւնը կը համարուէր: Այնպէս որ Նազարբէկ կրցաւ «Հնչակ»ը ինք շարունակել եւ միւս կողմէ թոյլ չտալ որ ընդդիմադիրները այդ անունով թերթ հրատարակեն: Ասոր համար նոյն միջոցին հականազարբէկեան, Հնչակեաններու օրկանը, զոր Արփիար կը խմբագրէր, անանուն կը հրատարակուէր Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ կուսակցութիւնը չէր ուզեր «Հնչակ»էն տարբեր անուն մը գործածել:

Միւս կողմէ, հականազարբէկեանները, որոնք ինչպէս ըսի, այն ատեն ստուար մեծամասնութիւն մը կը կազմէին, իրենք իրենց մէջ համաձայն չէին, իսկ Արփիար իր ո՛չ մէկ ընկերին հետ կրնար տըրլիկ ընել:

Իրարու դէմ հայհոյալից ամբաստանագիրներ, շրջաբերականի ձեւով, ամէն շաբաթ կը տեղային Լոնտոնէն, Եգիպտոսէն, Պուլկարիայէն, Ամերիկայէն, անօրինակ խաղքութեան մը տեսարանը պարզելով Պոլսէն փախստական Հայերուն աչքին՝ որոնք առաջին անգամ առիթ կ՚ունենային տեսնելու Հնչակեանութեան ներքնակողմը:

Վահէ Արզումեան այդ թուականին ինք ալ սկսած էր իր մասնաւոր փոքրիկ խումբը ունենալ, ինչպէս նաեւ կատաղի հակառակորդներ ու համակիրներ ալ. այս վերջիններէն էր Արփիար Արփիարեան որ Վահէն կը պաշտպանէր ոգի ի բռին:

Այդ պաշտպանութիւնը տակաւին տարիներ պիտի տեւէր մինչեւ որ կատաղի հակառակութեան մը փոխուէր:

×

Նոյեմբերի մէջն էր կարծեմ երբ հեղանման անձրեւ մը, որ քանի՜ երկու ժամ անընդհատ տեւեց, ողողեց Ֆալէրոյի դաշտը, ինչպէս նաեւ Բիրէի եւ Աթէնքի շատ մը փողոցները:

Հայ գաղթականները ստիպուեցան թողուլ իրենց վրանները եւ Աթէնք ապաստանիլ, ուր փոխադրուեցան նաեւ վրանները անձրեւը դադրելէ ետքը:

Յանձնաժողովը ա՛լ կարող չէր դրամ ճարել ու կերակրել գաղթականները, որոնք թէեւ հետզհետէ նուազած էին, բայց կրկին պատկառելի թիւ մը կը կազմէին:

Բարեբախտաբար այդ միջոցին անգլիական դեսպանատունը մեզի օգնութեան հասաւ:

(39 – Շար.)

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԳԱՆՁԵ՞Ր ՈՒՆԻՆՔ՝ ԱՆՏԱԿ, ԱՆԾԱՅՐ...

(ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԸ ՄԷ՛ԿՆ Է ՄԻԱՅՆ ԱՆՈՆՑՄԷ)

—0—

Ամիրտովլաթի երրորդ գործը՝ «Ախրապատին», գրի առնուած է 1481ին, Պոլսոյ մէջ: Գրքին անունը կուգայ արաբերէնէն եւ կը նշանակէ դեղագիտութիւն (դեղերու ներգործութիւնը՝ մարդկային գործարանաւորութեան վրայ): Կը բաղկանայ 25 գլուխներէ («դուռ»), որոնք իրենց կարգին ստորաբաժանումներ ունին: Օգտուած է 13րդ դարու արաբ հռչակաւոր բժիշկ Իպն Ճեպլիի, ինչպէս նաեւ սպանացի ականաւոր բժիշկ – փիլիսոփայ Մայմոնիտի գործերէն, սակայն ինքնագիր բաժինը կը դրսեւէ աշխատասիրութեան կարեւոր մասը: Անհասկնալի ըլլալու չափ խճողուած է արաբերէն ու պարսկերէն բառերով ու լեզուն — ինչպէս իր բոլոր գործերուն մէջ — միջնադարեան ռամկօրէնն է:

Միշտ կը յիշէ աղբիւրները, կը մէջբերէ անունները ծանօթ բժիշկներու եւ դեղերու անունները կուտայ հինգ լեզուներով (հայերէն, յունարէն, արաբերէն, լատիներէն եւ պարսկերէն):

Իր հինգերորդ գիրքը՝ «Գիրք Ռամկական», թարգմանութիւն է արաբերէնէ (1474), — մոլորակային շարժումներու,

ւի տառապանքը՝ պարզ դագաղի մը մէջ: Շարունակուեցաւ Հայուն տառապանքը, բայց կարճէք ժամանակին հետ վերածուեցաւ ան հայ սիրտերը կամարող ճաճանչագեղ լոյսի մը: Ծաղկեցաւ Հայուն սիրտը. գարուն էր այնտեղ, սակայն չկար տարակը հայ սրտի վէրքերու:

Անցաւ կարճ ժամանակ մը եւ հրաշքի մը պէս, օր մըն ալ Կոմիտասի հոգին՝ թեւեր առած, իր աճիւններուն վրայ սաւառնելով, ձգեց Ֆրանսայի պանդուխտ մթնոլորտը եւ գնաց հանգչելու Մայր հայրենիքին մէջ, ուրկէ ծնունդ առած էր, ուր գործած եւ ժողովուրդի հոգիին պրումներուն հետ միաձուլուած՝ կեանքի էր վերածուած: Կոմիտաս վարդապետ իր գործունէութեամբ եղաւ Հայուն ուրախութիւնն ու վիշտը, Հայուն աշխատանքն ու հայ գեղջուկ տան հարսնետրը, եւ այս բոլորէն ետք՝ Կոմիտաս, եղաւ ու մնաց Հայ Հոգին կրթող եւ ազնուացնող լուսատեսիլ Հանճարը՝ իւրաքանչիւր Հայու համար:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

գուշակութեանց եւ կախարդութիւններու հաւաքածոյ մը:

Ցայտնի պատմագէտ – բանասէր Կարապետ Բասմաջեան, որ ստուար ուսումնասիրութիւն մը ունի Ամիրտովլաթի եւ առհասարակ բժշկագիտական գործերու մասին, կարեւորութեամբ կը ճշդէ թէ Ամասիացի բժշկապետը նաեւ եղած է «սատեղագէտ»: Այս կարծիքը հերքուած է սակայն ուրիշներու կողմէ (ակադեմիկոս Լեւոն Յովհաննէսեան):

Փրոֆ. Առաքել Առաքելեան, Ամիրտովլաթի յատկացուցած իր էջերուն մէջ գիտական չափանիշով հետեւեալ հաստատումը կ'ընէ անոր գործերուն մասին.

— «Ամիրտովլաթի թողած գիտական ժառանգութիւնը հարուստ շտեմարան է ոչ միայն հայ, այլեւ ընդհանրապէս բըժշկութեան պատմութեան համար: Ամիրտովլաթը վիթխարի ֆիգուրա (դէմք) է իր ժամանակի հայ բժշկութեան մէջ, օժտուած իր ժամանակի բժշկագիտական խոշոր էրուտիցիայով (հմտութեամբ), քաջ գիտակ բազում լեզուների՝ որոնց միջոցաւ նա կարողացել է ժրաջան մեղուի նման ամբարել ժամանակի գիտութիւնը եւ խորանալ թէ՛ իր եւ թէ անցեալ ժամանակաշրջանի յունական, արաբական պարսկական բժշկագիտութեան մէջ, իր հարուստ փորձը եւ ժամանակի գիտական պաշարը թողնել գալիք սերնդին:

«Նրա մեթոտը որդեգրել են յետագայ շրջանի հայ բժիշկները, Ասար եւ Պունիաթ Սեբաստացիները, Գալուստ Ամասիացին եւ ուրիշները՝ որոնք մինչեւ 18րդ դարն իրենց առաջնորդ ունեցել են միշտ Ամիրտովլաթը, ինչպէս գրում է Կ. Բասմաջեանը:

«Ամիրտովլաթ բժշկագիտութեան մէջ հանդիսացաւ 15րդ դարի հայ գիտական դպրոցը, որի հիման վրայ հայ բժշկագիտութիւնը յետագային տուեց գիտնականների մի փայլուն պլէդա (հոյլ), ինչպիսիք են բժիշկ Սարգիսը (1710), բժիշկ Պօղոսը (1714), բժիկշ Ղազարը (1723) եւ ուրիշներ: Ամիրտովլաթ հայ բժշկական գանձարանը ճոխացրել է հարուստ բառապաշարով՝ դեղերի, պտուղների, ծառերի, բանջարեղէնի, բազմազան բոյսերի եւ հունտերի անուններով, որոնցմով պատրաստում են պէս-պէս բուժիչ միջոցներ: Նա առաջինը մեզ ծանօթացրեց հայ բժշկական մտքի մի շարք մշակների հետ, որոնք մինչեւ այդ ծածկուած էին մոռացումի քօղով եւ անյայտ էին գիտական աշխարհին»: (Տե՛ս իր երկհատոր գործը՝ «Հայ ժողովուրդի մտաւոր մշակոյթի զարգացման պատմութիւն», Բ. հատոր, էջ 397):

×

Դիտել տուած էինք թէ Ամիրտովլաթի չորս յայտնի գործերուն մէջ գիտութեան բաժինը չէ միայն որ կը հետաքրքրէ ընթերցողը: Ցատկապէս յիշատակարանային բաժիններուն մէջ, ուր կը խօսի իր կեանքի զանազան դրուագներուն եւ շըրջանի անցուդարձերուն մասին, կուտայ բաւարար հում նիւթ՝ բնորոշելու համար

նախ իր անհատական խառնուածքն ու նկարագիրը, ապա նաեւ ժողովուրդի աշխարհահայեացքը, մտայնութիւնը եւ բարոյական ըմբռնումները. մանաւանդ՝ քրիստոնէական հաւատքի տենդը:

— «Եւ արդ (կ'ըսէ իր յիշատակարանային եզրափակումին մէջ), որ կարդաք ի սմանէ եւ կամ աւրինակէք (օրինակէք) եւ սովորիք բան ի սոցանէ, յիշեցէք ի Տէր Աստուած զանպիտան եւ զանարժան գծողն զԱմիրտովլայ բժիշկն Ամասիու, եւ Աստուած յիշէ զձեզ ի միւս անգամ գալուստ. եւ թէ ո՛վ զմտաւ ածէ զսա գողանալ եւ կտրելով մէկ թուղթն ի սմանէ՝ նա չառնէ մասն եւ բաժին Քրիստոսէ: Եւ անմեղադրելի լերուք սխալանացն գըրոյն պակասութեան սորա, զի ի Պարսի եւ ի յԱրապի գրոց է գրած եւ չէ փոխած ի յայլ գիր՝ թէ չէ կու բդորդէր (կ'ուղղէր): Փա՛ռք Աստուծոյ, ամէն»:

Հայոց մտքի եւ հոգիի վաստակին ամէնէն երփներանգ, բազմակողմանի, հարազատ ու անխաթար հարստութիւնները կան Միջնադարու գրական ժառանգութեանց մէջ: Ափսո՛ս որ մեր օրերուն փակեալ խորան դարձած են անոնք նոր ու նորագոյն սերունդներուն համար, մինչ պիտի կարենային հաւատքի վէմ եւ ներշնչման աղբիւր դառնալ մայրենի կաթով սնանիլ ուզող պատանի ու երիտասարդ հայկազուններուն...:

Մ. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ երգահանդէսներու շարք մը տուած է Հայաստանի Պետական ակադեմական երգչախումբը: Շարքին առաջինը տեղի ունեցած է Փետրուար 3ին: Ցայտագիրը կազմուած է Կոմիտասեան վեց երգերէ եւ երկար հատուածներէ հայկական ու իտալական օփերաներէ: Երգչախումբին առաջին ղեկավարն է Յովհաննէս Չէքիճեան, երկրորդ խմբավարն է՝ Խորէն Մէյխանաճեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի ցուցասրահին մէջ նկարիչ Բիւզանդ Կոճամանեանի նոր ստեղծագործութիւններ ներկայացուած են: Ասոնք 32 ջրանկարներ եւ վեց իւղանկարներ են: Ընդհանրապէս պայծառ գոյներով՝ անոնց մէջ նկարիչը ցուցաբերած է մարդկային եւ կենդանական աշխարհը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Համազգայինի Երաժշտական Ցանձնախումբի եւ Պէյրութի «Ժէօնէս Միւզիքալ»ի միացեալ հրաւէրով նըւագահանդէս մը տուած է Փետր. 4ին Ճեմարանի Վասպուրական սրահին մէջ դաշնակահար Րաֆֆի Արզումանեան, Մարսէյլէն, որ նուագած է կտորներ Պեթհովէնէ, Շումանէ, Տըպիւսիէ եւ Բաբաջանեանէ արժանանալով, ներկաներու գնահատանքին:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

—0—

Կատաղի կռիւներէ ետք, երբ Անգլիոյ էտուըրտ առաջին թագաւորը Կալլէսը գրաւեց, տեղացի ազնուականներուն խոստացաւ ծնունդով տեղացի իշխան մը, որ անգլերէն բառ մը անգամ պիտի չգիտնար:

Ապա յայտնեց՝ թէ իրենց նոր իշխանը իր զաւակն էր, որ ընկերացած էր արշաւանքին Քարնավան դղեակին մէջ եւ որ բնականաբար անգլերէն չէր գիտեր, որովհետեւ նորածին մանուկ էր:

Անկէ ի վեր, Անգլիոյ թագաւորներու առաջին մանչ զաւակը եւ գահաժառանգը՝ կը կոչուի «Կալլէսի իշխան»:

×

Բժիշկ մը, որ լսեց որ Վոլթէր իր արհեստակիցները կ'ամբաստանէր, ըսաւ.

— Թող յաճախորդներէս մէկը գայ եւ գանգատի ինծի դէմ:

— Ի՞նչպէս պիտի գան: Ձեր բժշկական խորհուրդներուն հետեւողները, բոլորն ալ գերեզմանատուն կը գտնուին, պատասխանեց Վոլթէր:

×

Սպարտացիներու հակառակորդ մը, Սպարտայի թագաւոր Ագիսի հետ խօսած ատեն, հեգնանքով արտայայտուեցաւ Սպարտացիներու զէնքերու մասին, որ արդիացած չէին: Ըսաւ թէ Սպարտացիներու կարճ սուրերը դիւրաւ կը մեկուսացուէին նիզակներով, որ թշնամին հեռու կը պահէին:

Թագաւորը պատասխանեց.

Մենք Սպարտացիներս, անհոգի զէնքերով չենք կռուիր, այլ մեր հոգիով: Ձենք ուզեր թշնամին հեռու պահել, այլ կ'ուզենք կարելի եղածին չափ մօտենալ անոր: Եւ այն ատեն կը գործածենք մեր սուրերը, որ միանգամ ընդմիշտ կը չէզոքացնեն նիզակներն ու «տէգ»երը:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

— Զօրին դիրցնելու համար, ձին սովամահ ընելը՝ անխելքութիւն է:

— Երջանկութեան երեք գաղտնիքներն են՝ չարիքը չտեսնել, չլսել ու չգործել:

— Աւելի դիւրին է բան մը ընել գիտնալ, քան թէ գիտցածը ընել:

— Եթէ բլուրի վրայ չելլես, երբեք չես գիտնար թէ դաշտը ինչ բանի կը նմանի:

— Ամէն չուան երկու ծայր ունի:

— Կնոջ սուրը՝ լեզուն է, ժանգ չի բռներ:

— Տապալած ծառը ա՛լ շուք չի տար:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

Բ Ո Ռ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՅ

4.

— Գուցէ մի բան է իմացել իր մօր մասին եւ այդ էլ եղել է նրա մահուան պատճառը եւ ոչ թէ կարգիի դէպքը, — ասաց Մարտինին: Այդ մխիթարանքը միայն պատ:

Ջեմման ցնցեց գլուխը:

— Եթէ տեսնէիք նրա դէմքի արտայայտութիւնը, երբ ես խփեցի, այդպէս չէիք խօսի: Ջեզարէ: Մոնտանելլիի մասին կարելի է բոլորը ճիշդ է, նոյնիսկ

շատ հաւանական, բայց ինչ ես եմ արել, դրանից ոչինչ չի փոխւում:

Ու մի քանի քայլ առաջ գնացին՝ առանց խօսելու:

— Սիրելի բարեկամս, — ասաց վերջապէս Մարտինին, — եթէ մի ամենափոքրիկ հնարաւորութիւն լինէր անցեալը փոփոխելու, արժէր, որ մարդ մտածէր հին սխալների մասին. բայց, քանի որ միեւնոյն է, մտածելուց ոչինչ դուրս չի գայ, լաւ է՝ թողէք մեռելներին թաղեն իրենց մեռելները: Այն, ինչ որ այն ժամանակ պատահել է, սարսափելի է, ի հարկէ, բայց այժմ, գժբախտ պատանին գուցէ աւելի երջանիկ է, քան իր դեռ ապրող շատ ընկերները, որոնք կամ աքսորումն են, կամ բանտում: Մենք այժմ պարտական ենք մտածելու այդ թշուառների մասին եւ իրաւունք չունենք մեռելների համար ցաւելու: Յիշեցէք Շելլիի խօսքը. «Անցածը մահուանն է պատկանում, իսկ ապագան քո ձեռքին է»: Օգտուեցէք այդ ապագայից, քանի դեռ ձերն է, եւ խորհեցէք, ոչ թէ ինչ վատ բան էք արել մի ժամանակ, այլ թէ՝ ինչով կարող էք օգտակար լինել այժմ:

Ու յուզուած՝ բռնեց նրա ձեռքից, բայց յանկարծ թողեց ու դէպի կողք մի շարժում արաւ, երբ իր յետեւից մի մեղմ ու ձիգ տուող ձայնի հնչիւն լսեց:

— Սրբազան Մոնտանելլին, անշուշտ, այնպէս է, ինչպէս որ դուք ասում էք, յարգելի բժիշկ: Թէ խիկը կ'ուզէք՝ նա չափազանց լաւ է այս աշխարհի համար, եւ վատ չէր լինի, եթէ նրան միւս աշխարհը ուղարկէին: Ես վստահ եմ, որ նա այնտեղ էլ նոյն իրարանցումը առաջ կը բերի, ինչպէս եւ այստեղ: Հաւանօրէն շատ բան կան այնտեղ ոգիներ, որոնք երբեք չեն տեսել այնպիսի մի հրաշալիք, ինչպիսին է ազնիւ կարդինալը, իսկ ոգիները ամէն բանից աւելի նորութիւն են սիրում:

— Այդ դուք որտեղի՞ց գիտէք, — հարցրեց Ռիկարդօն հազիւ զսպուած տհաճութեամբ:

— Սուրբ գրքից, սիրելի բժիշկ: Եթէ հաւատանք աւետարանին, ամենապատկառելի ոգիներին անգամ դուր են գալիս անսպասելի զուգորդութիւնները, իսկ ազնուութիւնն ու կարդինալը ամէնից տարօրինակ խառնուրդն է թւում ինձ, նոյնչափ զժուարամարս, որչափ խեչափառն ու մատուտակի արմատը: Վա՜յ, պարոն Մարտինին ու տիկին Բոլլան: Ի՛նչ հրաշալի եղանակ է անձրեւներից յետոյ, չէ՞: Դո՞ւք էլ էիք գնացել լսելու նոր Սաւոնարոլային:

Մարտինին շուռ եկաւ: Բոռը նրան էր մեկնել գեղեցիկ ձեռնոցով իր նուրբ ձեռքը, սիգարը բերնին ու մի ծաղիկ կրծքին: Պայծառ արեւը ցոլում էր նրա հայելու նման փայլուն կօշիկների վրայ եւ լուսաւորում էր նրա ժպտուն դէմքը՝ գետից անդրադարձող մի լոյսով: Մարտինին նա նուազ հաճոյ երեւաց ու աւելի թեթեւսոլիկ, քան սովորաբար: Բոռը սիրով սեղմեց Մարտինիի ձեռքը, որը եւ դժգոհ տեսքով առաւ նրա բարեւը:

Յանկարծ Ռիկարդօն բացականչեց.

— Կարծես տիկինը տկար է:

Այնպէս գունատ էր նա, որ դէմքը գըլխարկի տակից գրեթէ մեռելի էր նմանում, իսկ վզին կապած ժապաւէնները բարձրանում էին ու իջնում սրտի ուժգին զարկից:

— Ես տուն եմ գնում, — ասաց նա թոյլ ձայնով:

Կառք կանչեցին, ու Մարտինին նստեց նրա կողքին, որ տուն տանի: Բոռը ծռուեց քիչ ուղղելու համար Ջեմմայի փէշը, որ կախուել էր կառքից, ու աչքերը յառեց նրան. Մարտինին տեսաւ, թէ ինչպէս Ջեմման ետ նետուեց իսկոյն՝ սարսափը դէմքին:

— Ի՞նչ եղաւ ձեզ, Ջեմմա. — Հարցրեց նա անգլերէն, երբ կառքը շարժուեց: — Ի՞նչ ասաց ձեզ այդ սրիկան:

— Ոչի՛նչ, Ջեզարէ: Ես... ես վախեցայ: Ինձ թուաց թէ...

Մի ձեռքով ծածկեց աչքերը, իսկ Մարտինին լուռ սպասում էր, մինչեւ կինը ինքն իրեն գտնի: Քիչ-քիչ Ջեմմայի դէմքին երեւաց սովորական գոյնը:

Է. ՎՈՅՆԻՋ

(Շար.)

Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տէօլէթեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մոդոսեան, Տէր եւ Տիկին Քանպէրլէն եւ աղջիկը, Պ. Ալէն Մոդոսեան, այրի Տիկին Սոնիա Երես – եան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Նեւրիկ Գաբրիէլեան, Օր. Ժաքլին Գաբրիէլեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, փեսայի եւ քեռայրին՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ, Փետր. 13ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ Փետր. 16, ժամը 10.30ին Փարիզի Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ–Լաշէզ ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբա – րանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Նախընտրաբար նուէրներ փոխան ծաղկեպսակի, բարե – սիրական հաստատութեանց:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի Փետր. 24 ժամը 16էն 22, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Տէր եւ Տիկին Վ. Հայթայեանէ եւ 250 ֆր. Տիկին Պերճուհի Սեդրոսեանէ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տիկ. Սիրանոյշ Զրուանդեան	100 ֆր.
Պօղոս Գորգիկեան	100 ֆր.
Կարպիս Ցակոբեան	100 ֆր.

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Չորեքշաբթի, 20 Փետր. — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարդանանց տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն:

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հան – դիսութիւն մը: Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշակերտները:

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սոյն արարողութեան եւ հանդիսութեան:

ԴԻՒԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20.30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլլա–Բուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան գրաւոր զեկուցում:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Կիրակի (Փետր. 17) ժամը 12.30ին հեռատեսիլի Բ. կայանէն՝ Նուպար Թիլ – տեանի խրադործութեամբ՝

Պ. ՆԱՓՈԼԷՈՆ

(Նափոլէոն Պիւլիւքեան, տնօրէն – նախագահ 18 ընկերութիւններու եւ մեկենաս Լիոնի հիւանդանոցի սրտագիտու – թեան ճիւղին կը պատմէ իր կեանքը):

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20էՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23էՆ ԱՊՐԻԼ 6

ԱՊՐԻԼ 10էՆ ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը

— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien

SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé

AVEC LE CONCOURS

DE

LA CHORALE DU COLLEGE

LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE

THE ARMENIAN'S SUNSHINE

(Հայերէն կ'երգեն)

DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւնները:

Հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու

Փետր. 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Սանթր Սոսիալ Փրոթեսթան, Ռիւ Ամպլար — Վալանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

SERGE DER MATHEOSSIAN
ANDRE ARAM PAPAZIAN
ALEXANDRE YERAMIAN
et 4 autres musiciens

vous proposent :

PARADOXE

L'ORCHESTRE DE VOS :

Galas, bals, mariages, Soirées, Anniversaires, Réveillons, etc...

738-37-94 SERGE MATHE chanteur-compositeur
847-59-14 ANDRE A. PAPE, Bassiste — auteur-parolier
738-34-40 YOHANN ALEXANDRE, Pianiste-compositeur, arrangements

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ գիւղիս եւ շրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն, որոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 26, ժամը 20.30ին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ՝

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ք. Զանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավուռշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Բուժրմոն (Մեթրօ Մոնմարթր)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիզեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
17
DIMANCHE
17 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.941

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.941

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

(Ջարդարարներու դատավարութեան շուրջ)

—0—

Գ.

Թուրք փաստաբանը յիշելով Քէմալի դատավարութիւնը Եոզղատի Վերաքննիչ Ատեանին կողմէ եւ անպարտ արձակումը, օրինական չէր գտներ զայն կրկին դատել: Դատաւոր Յարութիւն Մոստիչեան խնդրեր էր Նախագահ փաշայէն հարցնել ամբաստանեալին թէ Եոզղատի մէջ իր դատավարութիւնը բանտարկուած վիճակի մէ՞ջ տեղի ունեցեր է թէ ազատ կերպով: Քէմալ պատասխաներ է, որ պէտք չեն տեսեր զինքը ձերբակալուած դատելու: Ու հաստատական պատասխան տուեր է Նախագահ Հայրէթ փաշայի այն հարցումին թէ «Հայերու ինչքերը կողոպտելու եւ Հայեր սպաննելու գործին համա՞ր է, որ դատուած է Եոզղատի մէջ»:

Դատարանը բացարձակապէս մերժած է հեռեւանք տալ փաստաբաններու բոլոր առարկութեանց եւ ինքզինքը իրաւասու նկատելով որոշեր է երկրորդ դատավարութիւնը կատարել Փետրուար 8 Շաբաթ օր: Այդ նիստի նկարագրութիւնը տուինք արդէն Յառաջի 6 եւ 7 Փետրուարի թիւերուն մէջ:

Աւելցնենք, որ փաստաբան Հմայեակ Խոսրովեանի ճառէն ետք Հայրէթ փաշա յայտարարած է. «Մենք հոս եկած ենք Հայոց աքսորման գործին մէջ զեղծումի, ոճիրի, գողութեան նման արարքներ գործողները դատելու եւ արդարութիւնը գործադրելու: Ասկից դուրս որեւէ յայտարարութիւն անլսելի է»: Յետոյ հարցուցեր է Քէմալին.

— Աքսորական կարաւանները ի՞նչպէս ղրկեցիք:

Քէմալ.— Մեզի կեդրոնէն հրաման եկաւ թէ Հայերը Տէր-Զօր ղրկեցէք:

Նախագահ.— Բոլո՞րն ալ:

Քէմալ.— Այս մասին հրամանները բազմաթիւ են: Կան հրամաններ բոլորը միասին աքսորելու. կայ ուրիշ հրաման մը զինուորի ընտանիքները հարիւրին հինգ համեմատութեամբ խոլամ գիւղերը բաժնելու մասին: Ինչպէս որ հրաման եկաւ, նոյնութեամբ գործադրեցինք:

Նախագահ.— Այդ աքսորականներու ողջամբ Տէր-Զօր յանձնուած ըլլալուն մասին իլմուխապէր (ծանուցագիր) առնուա՞ծ է:

Քէմալ.— Ո՛չ, պէտք չէ տեսնուած:

Նախագահ.— Աքսորականներու գոյքերը ի՞նչ եղան:

Քէմալ.— Մեզի տրուած մասնաւոր հրահանգին համեմատ Հայերու գոյքերն ու իրենց վրայ գտնուած դրամները առինք ու պահեցինք:

Նախագահ.— Հայերը սպաննելու համար հրաման առե՞ր ես:

Քէմալ.— Ո՛չ, հաշա՛ (քա՛ւ լիցի):

Նախագահ.— Դուք Կեսարիոյ զինուորական հրամանատարին հեռագիր մը ղրկեր էք, յայտնելով որ 3-400 Հայեր փճացուցեր էք Պողազլեանի մէջ: Յետոյ քանի՞ ոճրագործ բանտէն արձակեցիք եւ անոնցմէ քանի՞ հոգի ժանտարմա ըրիք:

Քէմալ բացասական պատասխան տուեր է հարցումներուն:

Նախագահ.— Գում-Գույուի Հայերը իրր թէ ըմբոստացեր են: Առաջ զէնքերը հաւաքուեր էին արդէն: Անզէն ժողովուրդ մը ի՞նչպէս կրնար ըմբոստանալ:

Այս կարգի այլ հարցումներով Նախագահը շփոթութեան մատներ է ջարդարարը:

Փաստաբան Յակոբ Պահրի խօսք առնելով յայտներ է թէ Քէմալ Պողազլեանի հարուստ բողոքական Քիւլհաճեան ընտանիքի ամբողջ հարստութիւնը կողոպտելէ ետք, հակառակ իր խոստումին աքսորած է: Յետոյ տեղեկանալով, որ 5000 ոսկի տարած են հետերնին, ժանտարմաներով անոնց ետեւէն կը հասնի Էլէքճիլէր գիւղին մէջ, կը կողոպտէ 5000 ոսկին եւ սպաննել կուտայ բոլորը: Պահրի փաստաբանն էր Քիւլհաճեան ընտանիքի վերապրող մէկ անդամին, որուն 10.000 ոսկի արժող գոյքերը Քէմալ իբր թէ 200 ոսկիի ծախու առեր է: «50.000 ընտանիքներ կան, որոնց ժառանգորդները, մօտաւոր ու հեռաւոր ազգականները սպաննուած են: Ո՞վ պիտի պաշտպանէ անոնց իրաւունքները: Բոլոր ոճրագործները պէտք է դատուին: Ընդհ. դատախազին պարտականութիւնն է երեւան հանել անծանօթ ոճրագործները»:

Փաստաբան Աւետիս Սուրէնեան պահանջած է ջնջել ընդհ. դատախազի յայտարարութեան մէջ Հայերու պատասխանատուութեան վերաբերեալ մասերը: «Իբր Հայ կը մերժեմ Հայերը յանցաւոր եւ Թուրքերը անպարտ ցոյց տալը: Դատարանը յայտնի ոճրագործներ դատելո՞ւ եկեր է հոս թէ հայ ազգը ամբաստանելու: Մեր իրաւունքը ոտնակոխ եղած է», ըսելով մեկներ է սրահէն:

Երրորդ դատավարութիւնը տեղի ունեցեր է յաջորդ օրը: Փաստաբան Լեւոն Րէմզի նոր փաստեր կը ներկայացնէ Քէմալի, Ֆէյեազի եւ Թէվֆիքի գործած ոճիրներուն մասին:

Թուրք վկաներ եւս «զարհուրելի յայտնութիւններ» ըրեր են Քէմալի մասին յաջորդ դատավարութեանց ընթացքին:

Դատարանը 17-18 նիստէ վերջ մահուան կը դատապարտէ Քէմալը: Սուլթան Վահիտէտտին կը վաւերացնէ վճիռը: Հրէշը կախաղան կը բարձրացուի Պայազիտի հրապարակին վրայ, ըստ Տանիշմէնտի Ապրիլ 8ին, ըստ Ժամանակի Ապրիլ 12ին:

Ոստիկան - Զօրաց հրամանատար հազարապետ Թէվֆիք կը դատապարտուի 15 տարի թիապարտութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՐՈՄԻԿՕ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—0—

Օրլիի օդակայանը Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը, առջի օր, կ'ընդունէր Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարը՝ Գրոմիկօ իր կնոջ հետ: Ժպտուն, խորհրդային նախարարը առաջին վայրկեանէն իսկ շեշտը դրաւ երկու երկիրներու «գործակցութեան հարուստ փորձառութեան վրայ»:

Ապա, Էլիզէի մէջ, երկու ժամէ աւելի գլուխ գլխի խօսելէ ետք Նախագահ Փոմփիտուի հետ, դուրս ելած պահուն, կրկին շեշտեց երկու երկիրներու գործակցութիւնը եւ երկկողմանի յարաբերութեանց զարգացումը:

Խորհրդային նախարարը նաեւ ու մանաւանդ խօսած է Նախագահին հետ, այս վերջնոյն Խորհ. Միութիւն այցելութեան մասին, որ կրնայ կատարուիլ Փետրուար 28էն Մարտ 2ի ընթացքին: Հաւանական է որ այս այցելութիւնը կատարուի Խրիմ, ուր օդը բարենպաստ է:

Իրիկունը, Ժոպէր ճաշ մը տուած է Գրոմիկոյի եւ այս առթիւ յայտնած թէ «իրականութիւններն են որ մեր երկու երկիրները կը մօտեցնեն»:

Աւելցնենք թէ եթէ ամէն ոք դժգոհ է ու մտահոգ Ուաշինկթընի ժողովէն եւ Ֆրանսայի առանձնութենէն, Խորհ. Միութիւն շատ գոհ է եւ Մոսկուայի Թաս գործակալութիւնն ալ գովքը կը հիւսէ Ֆրանսայի բռնած դիրքին:

Քանի մը տողով

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ Ցիւրիխ հասած է առջի օր, ուր խանդավառ ընդունելութիւն մը վերապահուած էր իրեն: Խորհրդային գրագէտը մերժած է որեւէ յայտարարութիւն ընել «քայն վորթ, քայն վորթ» կրկնած է գերմաներէն ու հաստատուած Զուիցերացի իր փաստաբանին մօտ: Դեռ ոչ մէկ բան ծանօթ է իր ծրագիրներուն մասին: Մէկ բան յստակ է թէ Սոլժենիցին ոչ մէկ յայտարարութիւն պիտի ընէ, կամ մամուլի ասուլիս տայ, գոնէ ցորչափ իր ընտանիքը չէ միացած իրեն: Շաբաթ Կոսիգին հաստատած է թէ Տիկին Սոլժենիցին ազատ է մեկնելու բայց ոչ մէկ ձեւակերպութիւն ըրած է տակաւին: Խորհրդային վարչապետը աւելցուցած է, պատասխանելով լրագրողներուն. «Սոլժենիցինի հարցը զիս չի հետաքրքրեր»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ օրէ օր զարկ կուտայ իր «մշակութային յեղափոխութեան» եւ կը սաստկացնէ պայքարը Կոնֆուկիոսի եւ անոր «աշակերտ» Լին Փաոյի դէմ: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն զանազան միջադէպեր տեղի ունեցած են Վուհան եւ զանգուածային ցոյցեր ալ կը կատարուին ամէն կողմ: Կ'ըսուի նաեւ թէ օտարներուն արգիլուած է Շանկհայ երթալ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Սեմիհ Աքպիլ յայտարարեց, թէ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը տեղեկացուցած է Անգարայի ամերիկեան դեսպան Ուիլեըմ Մաքոմպէրի, թէ Թուրքիա մտադրած է վերստին մշակել մեկոնը, որ Ուաշինկթընի դիմումին վրայ արգիլուած էր 13 ամիս առաջ: Բանբերը հերքած է «Հիւրրիէթ» թերթի այն լուրը, թէ Արտաքին նախարարը յաւելեալ նպաստ պահանջած է Ուաշինկթընէն, որպէսզի մեկոնի մշակումի արգելքը մընայ::

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ «Բակինսկի Ռաբոչի» թերթը հաղորդեց, թէ հաշուապահ մը եւ մթերանոցի պաշտօնեայ մը մահուան դատապարտուած են եւ 38 հոգիի ալ բանտարկութեան, որովհետեւ պարարտանիւթ եւ ապրանք ծախած են սեւ շուկայ: Վերջին երեք տարիներուն 90 հոգի մահուան դատապարտուած են Խորհ. Միութեան մէջ:

ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ մէջ արիւնալի բախումներ տեղի ունեցած են ոստիկաններու եւ բանթողներու միջեւ: Երկու հոգի մեռած է: Բազմաթիւ վիրաւորեալներ կան:

ՓԻԼԻՊՊԻՆԵԱՆ կղզիներէն Ժօլոյի մէջ, ուր մահմետական ըմբոստներ կը կռուին կառավարական ուժերու դէմ, մօտաւորապէս 10.000 հոգի մեռած կամ անհետացած է, ըստ իշխանութեանց, վերջին տասը օրերու բախումներու ընթացքին: Մահմետական ըմբոստները կը ձգտին անկախ Պետութիւն մըստեղծել Փիլիպպեան կղզիներու հարաւը:

ԱՂԹԱՄԱՐ

Աչքն ծով ի ծով ծիծաղախիտ, ծաւի՛,
Ծաւալեցաւ, ծաւալեցա՛ւ առաւօտուն...
Եւ որովհետեւ լոյսն էր մարմին՝
Կ'անցնէր զուարթ մեր ոսկեման նամբաներէն
Սափորն ուսին աղբիւր գացող իբրեւ աղջիկ
Կամ դաշտ մեկնող հաստաբազուկ, թիկնեղ մանկալ:
Օ՛ հայրենի անկրկնելի առաւօտներ
Ծխաններէն կը բարձրանար երբոր ծուխը ամպածրար
Իբրեւ աղօթք ու օրհնութիւն՝
Շարունակուող կեանքին ի փառք.
Երբ բարի էր վերը՝ աստուած,
Եւ աստուածն էր լոյս,
Եւ լոյսն էր մարմին:

Եւ մարմինն էր տաք մերկութիւն,
Ծովեզերքին մեր հայրենի
Ալիքներէն եկած Ծովիկ,
Երբոր տղան բռնեց երազն իր՝ ծամերէն,
Եւ պառկեցուց ժայռին վրայ,
Եւ առագաստը հարսանեաց
Ազատ երկինքն էր հայրենեաց,
Սէրն էր մաքուր, հեշտանքն անզուսպ՝
Մայրանալու ցանկութեան պէս,
Եւ ծնցուորումն էր լաւագոյն սերմով ցեղիս:

Փա՛ռք սրտերուն՝ որոնք կրցան լոյսը տենչալ,
Փա՛ռք աչքերուն՝ որ տեսան լոյսը մերկացած
Եւ սիրեցին լոյսն իբրեւ կին.
Փա՛ռք բազուկին այն զօրաւոր՝ որ փշրելով սուրը՝ քարին,
Արեւուն պէս զուսպ ու բարի՝
Մուրճի զարկով քարէն կերտեց ուժը ցեղիս,
Փա՛ռք մեր անոյշ Աստուածածնին՝ զի օրհնեալ էր պտուղը իր,
Փա՛ռք Յիսուսին՝ խաչի՛ն վրայ աստուածութեան հասած անհաս:

Աչքն ծով ի ծով ծիծաղախիտ, ծաւի՛
Ծաւալեցաւ, ծաւալեցա՛ւ առաւօտուն.
Եւ որովհետեւ լոյսն էր մարմին
Թշնամիները մեր երկրին
Օր մը մորթել զայն ուզեցին.
Արիւնեցա՛ւ լոյսը յանկարծ
Խորը սրտիս՝ զոր զերեցին Բաբելացւոց գետի ափին:
Խորը սրտիս, լոյս իմ, լո՛յս իմ,
Գուրգուրանքով պահուած Նարեկ,
Աստուածներուն իմ հայրենի լուռ զոհարան
Ուր դեռ կրնամ ես աղօթել.
Դուն իմ արցունք՝ գեղեցկութեան համար թափուած՝
Լուսաքանդակ դուն Աղթամար:

Բաբելացւոց գետի ափէն, երգս սհա բրած երդում —
Կ'աղաղակեմ.
— Կարկի՛ լեզուս եւ սրտիս մէջ լոյսը մեռնի՛ արիւնաքամ՝
Թէ ուրանամ քեզ՝ լուսաստի՛ն քիմ սիրականն,
Եթէ մոռնամ քե՛զ, Հայաստա՛ն: —

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԶՐՈՅՑ
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ա.

ԽՄԲ.— *Զրոյցներու* ծանօթ հեղինակ՝ գրագէտ Կ. Փօլատեանի այս *զրոյցը* նուիրուած է Հայր Վահան Յովհաննէսեանի յիսնամեայ վաստակին: *Զրոյցը* որ տեղի ունեցած է անցեալ ամառ, ունի երեք բաժին, հետեւեալ նիւթերով.

Ա.— Բեղուն բանաստեղծին եւ նուիրեալ դաստիարակին օրինակելի կեանքն ու վաստակը.

Բ.— Մխիթարեաններու անգնահատելի նպաստը հայ մշակոյթին.

Գ.— Սփիւռքահայ գրողներու համագումար:

Ահա՛, անգամ մը եւս սիրելի Հայր Վահանին հետ, իր «Ներշնչեալ բլուր»*ին վրայ,* Ազոլօ:

«Հարիւր հորիզոններու բլուրը»: *Այսպէս կոչած է Ազոլօն իտալացի մեծ բանաստեղծը՝ Քարտուչչին:*

Արդարեւ, նայեցէք ո՛ր ուղղութեամբ որ ուզէք, մի՛շտ հոգեպարար է տեսարանը, սակայն երբեք նոյնը չէ: Աջին՝ Կրափփա *լեռներուն հսկայ զանգուածն է: Անոնց ստորոտին, Ազոլոյէն ոչ շատ հեռու* Ս. Զենոնն է, *ուր հրաշալի կալուած մը ունին Մխիթարեանները, իր աւելի հրաշալի պուրակով: Ամառուան երեք ամիսները Ս. Զենոն կ'անցընեն վարդապետները: Հայր Վահան հաւատարիմ մնացած է Ազոլոյին: Կ'ապրի մինակ, շնչելով հրաշալի բլրան մաքուր օդը, կը գրէ, հայկական երաժշտութիւն կ'ունկնդրէ: Ինք կ'եփէ կերակուրները: Ոսկի է ամբողջ օրը, առոյգ, համակ եռանդ:*

Ու ի՛րապէս «Ներշնչեալ բլուր» *մըն է Ազոլօն, ուր կը թեւածէ ստեղծագործ շունչ մը, հոգեկան ու իմացական պայծառ լոյս մը: Բազմաթիւ են իտալացի եւ օտար բանաստեղծներ, գրագէտներ, արուեստագէտներ, որոնք եկած են հոս, ներշնչում փնտռելու, մնացած են հոս երկար տարիներ, ստեղծագործած: Անոնց անունները կը կարդանք քաղաքի փողոցներուն վրայ:*

Մխիթարեան բլուրէն կ'երեւի չքեղ դամբարանը աշխարհի մեծագոյն արուեստագիտուհիներէն՝ հայազգի Էլէոնորա Տուզի:

Հասնելուս՝ Հայր Վահան աւարտած է արդէն Ս. Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած իր քերթուածները, որոնք աշնան լոյս պիտի տեսնեն: Ինչպէս ամէն տեղ, Մխիթարեաններն ալ կը պատրաստուին տօնել ութհարիւրամեակը մեր մեծ քերթողին: Հաւանական է որ Վատիկանը մասնաւոր դրոշմաթուղթեր հրապարակ հանէ այս առթիւ, պատուելու համար քրիստոնէութեան ամէնէն տաղանդաւոր եւ ամէնէն սրբակրօն դէմքերէն մէկը, «Առաւօտ լուսոյ»*ի անմահ հեղինակը:*

Հայր Վահան անցած է արդէն Նարեկացին: Մեքենագրուած թուղթերու տրցակ մը կը բերէ ու կը դնէ իմ առջեւս, հաստափոր գրքի մը հետ:

— Ի՞նչ են ասոնք, սիրելի Հայր Վահան:

— *Այդ հաստ գիրքը կը կոչուի* Նարեկլուծ: *Անոր հեղինակն է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան ամէնէն ներհուն անդամներէն մէկը՝ Հայր Գաբրիէլ Աւետիքեան: Պէտք է ըսել ամէնէն «սոսկալի» անդամներէն մէկը: Եղած է նշանաւոր աստուածաբան, գլուխ բռնած Հռոմի կարտինալներուն դիմաց: Անոնք Հայր Գաբրիէլը կոչած են «սոսկալի աստուածաբանը»*

(Il teologo terribile).

Առաջարկուած էր կարտինալութեան տիտղոսին, բայց Պոլսոյ ներքին վէճերը արգելք եղած են անոր: Հայր Աւետիքեան այս գիրքին մէջ մանրակրկիտ վերլուծման կ'ենթարկէ Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան»*ը: Կը մեկնաբանէ շատ մը խրթին նախադասութիւններ, բառեր, ասացուածքներ, աստուածաբանական նոյնքան խրթին հարցեր: Հսկայ աշխատանք մըն է, ուր մեծ աստուածաբանը թափած է իր ամբողջ գիտցածը:*

— *Իսկ այդ մեքենագրուած էջե՞րը, Հայր Վահան:*

— *Քերթուածներ են, Նարեկացիէն ներշնչուած: 95 աղօթքներուն իւրաքանչիւրէն ներշնչուած՝ փոքրիկ քերթուած մը ուզեցի յօրինել: Պարզ լեզուով, խնդրոյ առարկայ աղօթքին ոգին տուող: Հասած եմ 30րդին: Կը մնան դեռ 65 քերթուածներ:*

— *Վտանգաւոր ձեռնարկ, Հա՛յր Վահան, կը մրմնջեմ...*

— *Գիտե՛մ, բայց նպատակս պարզ է. ո՛չ Նարեկացիին մօտենալ է միտքս, ոչ ալ զայն ընդօրինակել: Իւրաքանչիւր աղօթքին իմաստը վերի վերոյ արտայայտող քերթուած մը կ'ուզեմ գրել, այսօրուան ընթերցողներուն համար: Ինչ որ կը զգամ ես, կ'ուզեմ փոխանցել հայրենակիցներուս: Որովհետեւ անոնք Նարեկ չեն կարդար, չեն կրնար կարդալ: Ուստի իմ քերթուածիս ընդմէջէն թերեւս քիչ մը մօտենան խորախորհուրդ ու խռովայոյզ քերթողին:*

— *Այդ ձեւով, այո՛, օգտակար գործ է:*

— *Ա՛ռ եւ կարդա՛. ըսէ ինծի թէ յաջողա՞ծ եմ մտադրութեանս մէջ:*

Կ'առնեմ տրցակը ու բարձրաձայն կը կարդամ:

— *Այո՛, կ'ըսեմ, վերջացնելէ ետք ընթերցումս, յաջողած էք, քանի մը հատը մանաւանդ շատ գեղեցիկ են, կուտան Նարեկացին պարզագոյն բառերով, բա՛յց...*

— *Բա՞յց...*

— *Այս քերթուածներուն համար չէր «բայց»ս, սիրելի Հայր Վահան: Ինծի կը թուի թէ սխալ սկսանք մեր «զրոյց»ը: Փոխանակ սկիզբէն սկսելու...*

— *Ի՛նչ կարեւորութիւն ունի:*

— *Հարկ է որ ներկայացնեմ ձեզ, Հայր Վահան: Ո՞ւր ծնած էք եւ ո՞ր թուականին:*

— *Ծնած եմ Ախալցխայի մօտիկ գտնուող հայաբնակ* Նորշէն *գիւղը. երկու շաբաթէ ի վեր* ութսունիս *մէջ եմ, քանի որ աշխարհ եկած եմ* 1894 *Սեպտեմբեր 1ին:*

— *Ա՛յդքան հեռուէն ի՞նչպէս եկաք Վենետիկ, ո՞վ պատճառ եղաւ, ո՞վ թելադրեց:*

— 1908*ին, ուրեմն 14 տարեկան, ծննդավայրիս նախակրթարանը աւարտած, զիս ընտրեցին, ուրիշ վեց ընկերներու հետ, Վիէննա եւ Վենետիկ շարունակելու մեր ուսումը: Ես նշանակուեցայ Վենետիկի համար ուրիշ երեք հասակակիցներուս հետ: Մնացեալ երեքը Վիէննա պիտի գային: Երբ հասանք Աւստրիոյ մայրաքաղաքը, զիս ալ ուզեցին վար դնել:*

— *Ո՛չ, ըսի, քանի որ Վենետիկի համար ճամբայ ելած եմ, կ'երթամ Վենետիկ:*

Հասանք Վենետիկ: Յառաջացանք մինչեւ Ս. Մարկոսի հրապարակը: Մեզի սպասող չկար եւ մենք չէինք գիտեր ի՛նչպէս հասնիլ մինչեւ Ս. Ղազար:

Մինչ շուարած մեր չորս դին կը դիտէինք, անկիւն մը կանգնած սեւ հագուստ հագած կղերական մը նշմարեցի. ձգեցի ընկերներս եւ դէպի անոր կողմը ուղղուեցայ: Խօսակցութեան բռնուած էր ուրիշ անձի մը հետ: Հակառակ իր հագուստին ճանչցած էի զայն եւ գրեթէ պոռացի.

— *Դուն* Սաաթճի *Գրիգորին տղան չե՞ս:*

Խեղճ վարդապետը խոշոր բացաւ աչքերը այդ քիչ մը կոշտ հարցումէս անակնկալի եկած, բայց շուտով գտաւ ինքզինք:

— *Այո՛, ի՞նչպէս գիտցար թէ ես... Դուն ո՞վ ես, ի՞նչ գործ ունիս այստեղ:*

Ընկերներս մօտեցած էին եւ բացատրեցինք թէ ինչո՛ւ Ս. Մարկոսի հրապարակին վրայ կը գտնուէինք:

Մեզ առաւ եւ Ս. Ղազար տարաւ:

— *Ձեր կեանքը կը սկսի աղուոր վէպի մը պէս, Հայր Վահան:*

— *Եւ ի՛նչ վէպ...*

— *Գիտեմ, սիրելի Հայր Վահան, Փարիզ, Եթովպիա, Քենիա, Սուրիա, Հայաստան...: Արկածախնդրական հետաքրքրական վէպ մը կրնայինք գրել ձեր ըրածներով ու տեսածներով:*

— *Ըրա՛ծ, տեսա՛ծ... այո՛, աւելցուր նաեւ իմ* քաշածներս...

— *Լա՛ւ, Հայր Վահան, ձեր* քաշածներն *ալ կը պատմենք, երբ հասնինք անոնց: Այժմ ինծի ըսէք թէ ի՛նչ ըրիք երբ Ս. Ղազար հասաք* 1908*ին:*

— *Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէի, մտայ դպրոց: Ութ տարի ուսանեցայ Ս. Ղազար: Անկէ զիս ղրկեցին Հռոմ, փիլիսոփայութիւն եւ աստուածաբանութիւն* սերտելու, *վե՛ց տարի: Ութ վեց ալ կ'ընէ տասնըչորս: Ըսի որ տասնըչորս տարեկան էի երբ Վենետիկ հասայ, աւելցուր տասնըչորսն ալ եւ կ'ընէ քսանութ: 28 տարեկանիս ուրեմն,* 1922*ին, վարդապետ ձեռնադրուեցայ:*

— *Երբ հասաք Ս. Ղազար, որո՞ն աշակերտեցիք:*

— *Տեսուչս ու նաեւ ուսուցիչս եղաւ պատուական վարդապետ մը, Հայր Քերովբէ Զրաքեան: Վախճանեցաւ 93 տարեկան փառաւոր տարիքի մը: Հայր Քերովբէէն ետք տեսուչ եղաւ Հայր Վարդան Հացունի:*

Հռոմի մէջ ոսկէ մետալ *շահած եմ, փիլիսոփայական նիւթի մը շուրջ 390 մասնակցողներուն մէջ առաջին հանդիսանալով:*

— Անցեալ տարի, 1972ին, յիսնամեակն էր, նի՛շդ է, ձեր վարդապետական ձեռնադրութեան եւ գրական գործունէութեան: Ս. Ղազարի մէջ շուքով տօնեցաւ ձեր յոբելեանը, այս տարի ալ կարծեմ Հալէպի մէջ: Այս աշնան կը յուսամ որ զայն տօնենք Մարսէյլ, ուր, ինչպէս Հալէպի մէջ, ձեզ սիրող եւ երախտագէտ շատ մը աշակերտներ ունինք: Շարունակենք սակայն, սիրելի Հայր Վահան, ձեր կենսագրութիւնը, ի՞նչ ըրիք 1922էն ետք:

— 1922–1926 *Մուրատ Ռափայէլեան, ուսուցիչ հայերէն լեզուի եւ պատմութեան: Երեք տարի* 1926–1928 *դրադեցայ Միլանօ հաստատուած որբանոցով, որ շատ սուղ արժեց մեզի:* 1928*ին, մէկ տարի խմբագիր* «Բազմավէպ»*ի, մինչեւ* 1929:

1929–31 *ուսումնապետ Մուրատ Ռափայէլեանի, տեսչութեամբ Հայր Վարդան Հացունիի:*

1931–37 *ուսումնապետ, Փարիզ, Սեւրի մեր վարժարանին:*

1937*ին զիս ղրկեցին Եթովպիա, Ադիսապապայի վարժարանին իբրեւ տեսուչ:*

Իտալիան գրաւած էր Եթովպիան: Գրաւած նաեւ հայկական վարժարանը, ինչպէս բոլոր միւս կրթական հաստատութիւնները:

Յաջողեցայ այնպէս մը կարգադրել որ մինչեւ կէսօր իտալերէն ընենք, կէսօրէ ետք հայերէն:

— *Տեղեակ եմ ձեր ազգօգուտ գործունէութեան: Երախտապարտութեամբ կը յիշեն ձեզ Եթովպահայերը: Կարծեմ դուք պատճառ եղաք նաեւ, սիրելի Հայր Վահան, որ մեծ թիւով հայ պատանիներ գան Վենետիկ: Ահագին թիւով Մուրատ Ռափայէլեանի շրջանաւարտներ կը ճանչնամ,*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Մեր նախագահը Սեռովբէ Կիւրճեան, որ յարաբերութիւններ ունէր դեսպանատուներու հետ, օր մը եկաւ իմաց տալու թէ Անգլիոյ դեսպանը պարոն Էճըրթըն՝ ի նպաստ Հայերուն մեծաքանակ գումար մը ստացած է Լոնտոնէն, բայց այդ գումարը պիտի գործածուի կարօտեալներու գործ հայթայթելու կամ ստեղծելու համար:

Իսկոյն փութացինք դեսպանատուն եւ ստուգեցինք թէ ճիշդ էր տեղեկութիւնը: Այն ատեն գաղթականներու թշուառ կացութիւնը պարզելով՝ ըսինք թէ աւուր հացի կարօտ էին ու մենք այլեւս չէինք կրնար զիրենք կերակրել: Վերջապէս ա՛յնչափ ստիպեցինք որ մարդիկը հաւանեցան վրանարնակներուն հոգը ստանձնել:

Ա՛լ անկէ ետքը, ամէն օր, դեսպանատան պաշտօնեայ մը տոպրակ մը մանրուք դրամ առած եւ մենէ մէկ քանիին ընկերակցութեամբ կուգար դրամ բաշխելու փախստականներուն:

Այս վերջինները երբ որ իմացան թէ Լոնտոնէն Անգլիական դեսպանատան միջոցաւ նպաստ եկած է իրենց՝ նորէն գլուխ բարձրացուցին եւ սկսան աւելի դրամ պահանջել անօրինակ խաղքութիւններով եւ օր մըն ալ նոյն իսկ ատրճանակով սպառնացին Անգլիացի քարտուղարին, որ դրամները առնելով մեկնեցաւ՝ անգամ մըն ալ չգալու պայմանաւ:

Նպաստը վերջնականապէս դադրելէն քանի մը օր ետքը ա՛լ վրաններուն մէջ մարդ չէր մնացած ու ամէնքն ալ իրենց գլխուն ճարը տեսած էին:

Նպաստընկալ գաղթականներու այս պատմութիւնը գրեթէ նոյնութեամբ կրկնուած է նաեւ Աղեքսանդրիա ու Գահիրէ, ուր գործը կռիւով ու ոստիկանական միջամտութեամբ վերջացած է:

Կարծեմ նոյն բանը տեղի ունեցած է նաեւ Վառնայի մէջ, ուր Նպաստամատոյց Յանձնաժողով մը կար: Անպատկառ դատարկապորտներ իրենց բան գործ ըրած էին Գահիրէէն Վառնա, Վառնայէն Աթէնք, Աթէնքէն Աղեքսանդրիա երթալ եւ նպաստ ընդունելով ապրիլ: Այս խաչագողութիւնը տարիի մը չափ տեւեց մինչեւ որ նպաստամատոյցները դադրեցան գոյութիւն ունենալէ:

×

97 *Յունուարի վերջերն էր երբ վերջնականապէս մեկնեցայ Աթէնքէն երթալ Եգիպտոս հաստատուելու համար:*

Ճամբորդութիւնը ըրի Բանթալէօն ընկերութեան «Ուրանիա» անուն մէկ փոքրիկ շոգենաւով, որ ութ օրէն հազիւ Բիրէէն Աղեքսանդրիա հասաւ, մինչ Խտիվեան շոգենաւերը 36 ժամէն կը կտրեն այդ ճամբան:

Իրա՛ւ որ « Ուքրանիա » Կրետէի բոլոր նաւահանգիստները հանդիպեցաւ:

Երբ Հանիա հասանք, նաւապետը, որուն հետ ծանօթացած էի եւ որ յոյն ծերունի մըն էր ժամանակաւ Ունճեանի շոգենաւերուն մէջ պաշտօնավարած՝ ուզեց զիս իր հետը ցամաք հանել: Բնականաբար մերժեցի այդ վտանգաւոր հրաւէրը, որ կրնար գլխուս փորձանք բերել:

Հանիայէն մեկնելէ ետքը սոսկալի փոթորիկի մը բռնուեցանք եւ գացինք ապաստանիլ Սուտայի ծովախորշը, ուր մնացինք 24 ժամ: Յետոյ եկանք Ռէթիմնօ եւ վերջապէս Քանտիա, ուր տասը ժամ պիտի մնայինք:

Նաւապետը դարձեալ ստիպեց որ հետը ցամաք ելլեմ:

— *Ոչ, ըսի, չեմ ուզեր ինքզինքս զուր տեղը վտանգել:*

— *Վտանգ չկայ, պատասխանեց, գլուխդ նաւապետի գլխարկ կը դնես եւ ինծի հետ դուրս կ'ելլես իբրեւ շոգենաւին պաշտօնեայ, ոչ ոք քեզի ուշադրութիւն կ'ընէ:*

Վերջապէս այնքան համոզեց, որ տեղի տուի, մանաւանդ թէ չէի ուզեր շատ ալ վախկոտ երեւալ:

Արդարեւ քարափին վրայ, ուր թուրք ոստիկաններ եւ պաշտօնեաներ կեցած էին, ոչ ոք մեզի ուշադրութիւն դարձուց եւ գացինք մինչեւ Բանթալէօն ընկերութեան գրասենեակը ուր նաւապետը քիչ մը գործ ունէր:

Գործը աւարտելէ ետքը զիս տարաւ քաղաքին հրապարակը սրճարան մը նարտ խաղալու եւ մէկ-մէկ նարկիլէ ծխելու համար:

Հազիւ թէ նարտին սկսեր էինք, երբ յանկարծ հրացանաձգութիւն մը լսուեցաւ:

Սրճարանը գտնուողները, գրեթէ ամէնքն ալ Յոյներ, դուրս խուժեցին: Մենք ալ բնականաբար դուրս նետուեցանք:

Հրապարակին վրայ իրարանցումը անկարագրելի էր: Հրացանաձգութիւնը կը շարունակէր միշտ, հետզհետէ աւելի սաստկանալով:

— *Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, հարցուցինք շուարած:*

(40 – Շար.)

որոնք մեծ դիրքերու տիրացած են Ատիս-Ապապայի մէջ:

— Այո՛, անոնցմէ մեծ մաս մըն ալ մնաց մեզ մօտ, պատերազմին պատճառով:

Բնական է պզտիկ խնդիրներ ալ ունեցայ Հայ գաղութին հետ: Կային տգէտներ կամ ըսենք ապուշներ, չգործածելու համար աւելի զօրաւոր բառ մը, որոնք կ'երեւակայէին թէ ես հոն եկած էի հայրենակիցներս կաթողիկութեան կապելու: Չէին գիտեր թէ ի՛նչ ազգային ոգի ունին Մխիթարեանները... Այդ շրջանէն դէպք մը կը յիշեմ, զոր չեմ կրնար մոռնալ: Օր մը ինծի ներկայացան Հայ հին գաղութէն մեծահարուստի մը զաւակները. չեմ ուզեր որ անունը գրես, սիրելի Փոլատեան: Խնդրեցին ինձմէ որ միջամտեմ իտալական կառավարութեան մօտ իրենց հօրը համար: Ճիպութի մնացած էր այս վերջինը եւ Իտալացիները հրաման չէին տար Ատիս-Ապապա վերադառնալու: Ամբողջ այս Հայ ընտանիքը կայսեր մօտ եղած էր եւ հասկնալի էր Իտալացիներու առած քայլը:

Այս բոլորը գիտնալով հանդերձ, ժամադրութիւն առի մարեշալ Կրացիանիէն եւ խնդրարկուներուն հետ ներկայացայ անոր: Տուի անունս եւ խնդրանքս ըրի, աւելցնելով թէ խնդրոյ առարկայ Հայը բարի մարդ մըն էր, բազմանդամ ընտանիքի տէր:

Կրացիանին երբ իմացաւ թէ Հայ ենք, կերպարանափոխուեցաւ: Խանդավառութեամբ եւ հիացումով սկսաւ խօսիլ Հայերու մասին: Իրմէ իմացայ թէ Համաշխարհային Առաջին պատերազմի ընթացքին գտնուած է Կովկաս. Հայաստան մնացած է ամբողջ հինգ ամիս:

— Հայ ազնիւ երիտասարդ մը ազատեց զիս, գոչեց մեծ զինուորականը, որուն անունը չեմ մոռցած, Կարապետեան կը կոչուէր ազատարարս: Ի՛նչ հրաշալի երիտասարդութիւն կար Հայաստանի մէջ:

Բնական է, անմիջապէս հարկ եղած հրամանները արձակեց որ Ճիպութի գտնուող մեծահարուստ Հայը գայ միանայ իր ընտանիքին, Ատիս-Ապապա: Գիտե՞ս ինչ ըրաւ այս Հայը, իբրեւ երախտագիտութիւն իմ մատուցած ծառայութեանս: Օր մը դպրոց եկաւ եւ յայտարարեց, Հայ գաղութին իբրեւ ներկայացուցիչ, թէ զիս չէին ուզեր հայ վարժարանին մէջ: Ես Ատիս-Ապապա կը գտնուէի իտալական կառավարութեան հաճութեամբ, անոր հրամանին ենթակայ: Յայտնեցի առ որ անկ էր, հայրենակիցներուս փափաքը: Չես կրնար երեւակայել Իտալացիներու բարկութիւնը:

— Ի՞նչպէս, ո՞ւն, փատրէ՛, ա՞յսքան լաւութիւն ընես, առտուընէ մինչեւ իրիկուն միջամտես ի նպաստ հայրենակիցներուդ եւ հիմա անոնք ելեր են եւ քեզ չե՞ն ուզեր: Անուն չէի տուած, բնական է եւ աշխատեցայ մեղմել անոնց բարկութիւնը: Գացի դպրոց եւ լծուեցայ գործիս: Կը բաւէր անուն մը տալ եւ ան ինքզինք չեմ գիտեր ո՛ւր կը գտնէր: Բայց ես, Հայր Վահա՞ն, Մխիթարեան վարդապե՞տ, ես այդպիսի բան կրնայի՞ ընել:

— Հայկական ապերախտութի՛ւն...

— Ո՛չ անպայման հայկական, ըսենք մարդկային ապերախտութիւն: Վերջէն իմացայ թէ նեղմիտ եպիսկոպոսէ մը կու գար հրահանգը:

1940ին մատրանապետի (օմոնիէ) պաշտօնի կոչուեցայ իտալական բանակին մէջ, մէկ տարի յետոյ գերի իյնալու համար Անգլիացիներուն: Վեց տարի գերի մնացի Քենիա: Չես կրնար երեւակայել թէ ի՛նչ քաշեցինք եւ որքա՛ն օգտակար եղայ իտալացի զինուորներուն: Անգլիական զինուորական հրամանատարութիւնը արտօնեց որ իտալական բանակի օտար ծագումով զինուորները ազատ արձակուին: Մերժեցի բաժնուիլ բախտակիցներէս: Հարիւրաւորներ, մինչեւ հիմա, անհուն երախտագիտութեամբ կը յիշեն իմ ծառայութիւններս:

— Նուազ ապերախտ ուրեմն...

— Ո՛չ, ո՛չ... չխօսինք այդ մասին: 1947 Յունուար 1ին Հռոմ հասայ, ազա՛տ...: Մէկ տարի խմբագրեցի «Մխիթարեան Ընտանիք»ը: Յաջորդ տարին, 1948ին, ուրեմն, մեկնեցայ Հալէպ, իբրեւ տեսուչ մեր այդ հայահոծ քաղաքի վարժարանին: Այդ պաշտօնս վարեցի ութ տարի, մինչեւ 1956: Այդ թուականէն մինչեւ այսօր վանքն եմ:

Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐՈՒՄ

ԽՄԲ.— Այս կարեւոր հարցը քննութեան առնուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական կազմակերպութեան ժողովին, որ տեղի ունեցած է Յունուար 28ին: Մասնակցած են Հայաստանի լուսաւորութեան, բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութիւններու, «Լոյս» հրատարակչութեան աշխատակիցները:

Ստորեւ կը ներկայացնենք ժողովին թղթակցութիւնը լոյս տեսած «Գրական Թերթ»ի Փետրուար 1ի թիւին մէջ:

— Զեկուցումով հանդէս եկաւ կուսբիւրոյի քարտուղարի երկրորդ տեղակալ Կարէն Սիմոնեանը: Հայկական ՍՍՀ Լուսաւորութեան մինիստրութեան ծրագրա-մեթոդական բաժնի վարիչ Ս. Ղլթախչեանը ժողովի մասնակիցներին հաղորդում արեց այն մասին, թէ վերջին տարիներին ինչպիսի փոփոխութիւններ են կատարուել միջնակարգ դպրոցների ծրագրերում՝ մասնաւորապէս Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցման ուղղութեամբ:

Քննարկուած հարցի շուրջը բացուած մտքերի փոխանակութեանը մասնակցեցին գրողներ Ռ. Աթայեանը, Մ. Շաթիրեանը, Գ. Էմինը, Ս. Խանզադեանը, բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան մինիստրութեան մեթոդական կաբինետի վարիչ Փ. Հուրիխանեանը, վաստակաւոր ուսուցչուհի Վ. Եսայեանը:

Զեկուցողը եւ ելոյթ ունեցող ընկերները գտան, որ վերջին տարիների ընթացքում դպրոցական ծրագրերի եւ դասաւանդման բարելաւման ուղղութեամբ որոշակի աշխատանք է կատարուել, սակայն ներկայ վիճակը դեռեւս գոհացուցիչ չէ եւ մանկավարժներից, ծրագրերն ու դասագրքերը կազմողներից մեծ աշխատանք է պահանջւում՝ միջնակարգ դպրոցներում Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցումը բարձր հիմքերի վրայ դնելու համար: Այս գործում, ասացին նրանք, պէտք է ամենաակտիւ մասնակցութիւն հանդէս բերեն գրողները, գրական պարբերական մամուլը, ռադիոն, հեռուստատեսութիւնը:

Մասնաւորապէս նշուեց, որ դպրոցական ծրագրերում պակասել են Հայոց լեզուին եւ գրականութեանը յատկացուած ժամերը: Իսկ 9րդ եւ 10րդ դասարաններից ընդհանրապէս հանուած է լեզուի ուսուցումը: Հետեւանքը լինում է այն, որ մեր պատանիներից ու աղջիկներից շատերը միջնակարգ դպրոցն աւարտում են լեզուական խիստ ցածր գիտելիքներով: Այդ են ապացուցում նաեւ բուհական (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ) ընդունելութեան քննութիւնների արդիւնքները: Ոմանք անտեսում են այն հանրայայտ ճշմարտութիւնը, որ իւրաքանչիւր մարդ, գիտութեան որեւէ բնագաւառ խորապէս ուսումնասիրելու համար, պէտք է լաւ իմանայ իր մայրենի լեզուն: Թատրոններում, հեռուստատեսութեամբ եւ ռադիոյով տրուած հաղորդումների ժամանակ երբեմն կոպիտ կերպով աղաւաղւում է հայերէնը, մեր հանրապետութեան պետական լեզուն: Լեզուական մեղանչումների կարելի է հանդիպել մեր կեանքի շատ բնագաւառում:

Հայոց լեզուն գալիս է դարերի խորքից, ունի իր զարգացման պատմութիւնը: Մեր օրերի դպրոցականը պէտք է որոշ գաղափար ունենայ այդ մասին: Ահա թէ ինչու անհրաժեշտութիւն է զգացւում բարձր դասարաններում նախատեսել նաեւ գրաբարի գոնէ տարրական ուսուցում, որպէսզի ապագայ սերունդները զրկուած չլինեն մեր հոգեւոր մշակոյթի այնպիսի գանձերից, ինչպիսիք հնագոյն շրջանի եւ միջնադարի գոհարներն են: Հարց դրուեց, ՍՍՀՄ միւս ժողովուրդների օրինակով, մեզ մօտ եւս ստեղծել յատուկ տառատեսակներ՝ այբբենարաններ ու դասագրքեր հրատարակելու համար: Անհրաժեշտ համարուեց, որ հանգամանօրէն մշակուած ծրագրով եւ նորմալ դասաժամերով Հայոց լեզուի ուսուցումը շարունակուի մինչեւ դպրոցական ուսուցման վերջին օրը: 2րդ եւ 3րդ դասարանների համար ստեղծուի լեզուի (քերականութեան) եւ ընթերցանութեան միասնական դասագիրք, որը մեծապէս կը նպաստի տուեալ առարկայի աւելի լաւ իւրացմանը եւ աշակերտների առաջադիմութեանը:

Շատ խօսուեց այն մասին, որ լեզուի եւ գրականութեան դպրոցական ծրագրերի որոշ բաժիններ դժուարամարս են աշակերտների համար: Եւ, չնայած դրան, մտադրութիւն կայ դպրոցներում մտցնել նաեւ «գեղագիտութիւն» առարկայ: Ժողովում ելոյթ ունեցող ընկերները դէմ արտայայտուեցին այդ առաջարկին եւ գտան, որ աշակերտների գեղագիտական դաստիարակութիւնը պէտք է տանել լեզուի, գրականութեան, երաժշտութեան եւ միւս առարկաների դասաւանդման ընթացքում:

Կար ժամանակ, երբ կանոնաւոր լոյս էր տեսնում «Դպրոցականի գրադարան» մատենաշարը: Այդ մատենաշարով հրատարակւում էին դասական եւ ժամանակակից հեղինակների՝ դպրոցական ծրագրով ուսումնասիրուող գործերը: Սակայն վերջին տարիներս այդ մատենաշարը լոյս չի ընծայւում: Արտայայտուող բոլոր ընկերներն ասացին, որ անպայման պէտք է վերականգնել «Դպրոցականի գրադարան» մատենաշարը: Դրան զուգընթաց 8, 9 եւ 10րդ դասարանների համար պէտք է կանոնաւոր հրատարակել գրականութեան քրեստոմատիաներ:

Լուրջ խօսակցութիւն բացուեց նաեւ դասագրքերի հրատարակման կարգի մասին: Համարեա ամէն տարի մեզ մօտ վերահրատարակւում են բազմաթիւ դասագրքեր, որոնք հսկայական քանակութեամբ թուղթ եւ ֆինանսական միջոցներ են խլում: Մի շարք եղբայրական հանրապետութիւններում, ինչպէս օրինակ Էստոնիայում, մտցուած է դասագրքերի բաշխման գրադարանային սիստեմ: Ամէն մի դպրոց իւրաքանչիւր դասագիրք ձեռք է բերում անհրաժեշտ քանակութեամբ եւ իր գրադարանի միջոցով բաշխում աշակերտներին: Նրանք էլ տարեվերջին դասագիրքը լաւ պահուած վիճակում վերադարձնում են գրադարանին: Այս ձեւով նոյն դասագիրքը վերահրատարակւում է երկու-երեք տարին մէկ անգամ: Խնայուած վիթխարի քանակութեամբ թուղթը օգտագործւում է դպրոցականին անհրաժեշտ օժանդակ գրականութիւն հրատարակելու համար: Ժողովն առաջարկեց այդ փորձը կիրառել նաեւ մեզ մօտ:

Ասուեց, որ թարգմանաբար լոյս տեսնող դասագրքերից շատերը լի են բազմաթիւ սխալներով, ուստի դասագրքերի թարգմանութեան եւ խմբագրման գործում նպատակայարմար կը լինէր ընդգրկել ոչ միայն լեզուական բարձր կուլտուրա ունեցող մանկավարժների, այլեւ գրողների, գեղարուեստական թարգմանութեան հմուտ մասնագէտների:

Որքան էլ լաւ ծրագրեր ու լաւ դասագրքեր լինեն, ասացին արտայայտուող ընկերները, մենք չենք կարող ուսուցման որակը հասցնել պատշաճ մակարդակի, եթէ չունենանք պահանջուած թուով բարձրորակ ուսուցիչներ: Մեր բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները եւ, առաջին հերթին, Երեւանի Խ. Աբովեանի անուան մանկավարժական ինստիտուտը, շատ անելիքներ ունեն այդ ուղղութեամբ:

Աւելի կատարեալ ծրագրեր ու դպրոցական դասագրքեր ստեղծելու գործում շատ բան կարող են անել նաեւ մեր գրողները, Գրողների Միութիւնն ու նրա կուսակցական կազմակերպութիւնը: Հարց դրուեց՝ առաջիկայում հրաւիրել Հայկական ՍՍՀ Լուսաւորութեան մինիստրութեան եւ Գրողների Միութեան կուսակցութեան կազմակերպութիւնների համատեղ ժողով՝ նուիրուած Հայոց լեզուի գրականութեան դասաւանդման առանձին կարեւոր հարցերին:

Արուած առաջարկութիւնների հիման վրայ ընդունուեց համապատասխան որոշում»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

4.

— Իրաւունք ունէք, — ասաց վերջապէս ուղեկցին դառնալով ու իր սովորական ձայնով: — Աւելի քան անօգուտ է, որ մարդ զարթեցնի սարսափելի անցեալը: Քայքայւում են մարդու ջղերը եւ աներեւակայելի մտքեր են ծնում: Էլ երբեք չխօսենք այդ բոլորի մասին, Ջեզարէ, թէ չէ ամէն հանդիպող մարդու դէմքին մի խորհրդաւոր նմանութիւն եմ գտնելու Արթիւրի հետ: Զգայարանքի մի տարօրինակ պատրանք է սա, մի կոշմար՝ օրը ցերեկով: Ա՛յ հիմա, երբ այդ պզուելի թեթեւսոլիկը մօտեցաւ, ինձ թուաց, կարծես Արթիւրը լինէր:

5.

Անտարակոյս Բոռը շնորհք ունէր իրեն թշնամիներ ստեղծելու: Օգոստոսին էր եկել Ֆլորենցիա, իսկ հոկտեմբերի վերջին կոմիտէի երեք քառորդն արդէն Մարտինիի կողմն էր: Մոնտանելլին ուղղած նրա վայրի յարձակումները դուր չէին գալիս Բոռի երկրպագուներին անգամ: Գալլին սկզբում հակուած էր հաւանութիւն տալու սրամիտ երգիծաբանի ամէն մի արածին ու ասածին, բայց նա էլ շատ չանցած տխուր սրտով սկսեց համաձայնել, որ լաւ կը լինէր, եթէ Բոռը Մոնտանելլիի օձիքը բաց թողնէր: Չէ՞ որ մարդավարի կարդինալները առանց այն էլ շատ չեն, հանդիպածի հետ պէտք է քիչ քաղաքավարի լինել:

Ծաղրանկարների ու կատակների այդ անձրեւին բոլորովին անտարբեր էր միայն ինքը՝ Մոնտանելլին: «Ամենեւին չարժեր այդքան եռանդ սպառել, ասում էր Մարտինին, ծաղրելու համար մի մարդ, որ այդ աստիճան բարեսրտօրէն է վերաբերւում քո ծաղրին»: Քաղաքում պատմում էին, թէ ինչպէս մի անգամ Մոնտանելլին, Ֆլորենցիայի արքեպիսկոպոսի հետ ճաշելիս, յանկարծ իր գրպանում գտնում է Բոռի կծու պասկվիլներից մէկը, կարդում է ու տալիս արքեպիսկոպոսին՝ ասելով.

— Ցիմար բան չէ, այնպէս չէ՞:

Մի անգամ քաղաքում լոյս ընկաւ մի թերթիկ՝ «Աւետման գաղտնիքը» վերնագրով: Եթէ նոյնիսկ հեղինակը բաց թողած լինէր այս անգամ իր սովորական ստորագրութիւնը՝ թեւերը բաց մի բոռ, թերթիկի չար ու կծու ոճը կասկած թողնել չէր կարող ընթերցողին, թէ ով էր գրուածքի հեղինակը: Երգիծաբանութիւնը գրուած էր խօսակցութեան ձեւով Մոնտանելլիի ու Տոսկանայի մէջ. վերջինս սուրբ կոյս Մարիամի արտաքինով, իսկ Մոնտանելլին՝ աւետող հրեշտակի կերպարանքով, սպիտակ շուշանների մի փունջ ձեռքին, իբրեւ խորհրդանշան մաքրութեան, եւ պսակուած խաղաղութեան ձիթենիով՝ աւետում էր ճիզվիտների գալուստը: Ամբողջ պամֆլէտը լիքն էր անձնական վիրաւորիչ ակնարկներով ու կեղտոտ ենթադրումներով: Ֆլորենցիայում ամէնքը երգիծաբանութիւնը տգեղ գտան ու անարժան, բայց եւ այնպէս ամբողջ Ֆլորենցիան ծիծաղեց: Բոռի չափազանց լրջութեամբ ասած անհեթեթութիւնների մէջ մի այնպիսի տիրող ուժ կար, որ նոյնիսկ նրա հակառակորդները ծիծաղում էին կարդալիս, ճիշդ ինչպէս եւ ջերմ կողմնակիցները: Ու պասկվիլը, իր ետմղող տոնին հակառակ, մեծ տպաւորութիւն արաւ տեղացիների վրայ:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Փափազեանի *մահուան առթիւ Լիոնէն Գ. Աճէմեան ընտանիքը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Փափազեան եւ Քէօսէեան ընտանիքներու, նաեւ այս տխուր առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի :*

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Երկուշաբթի 18 Փետր. ժամը 21ին Հայաստան խումբ :

— Երեքշաբթի 19 Փետր. ժամը 21ին Վռամեան եւ ընկեր Կարօ խումբեր :

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Ջաւարեան ենթ. :

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ. :

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ :

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր :

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի : Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կիրակի Փետր. 24 ժամը 16էն 22, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրեն 50 :

×

Նոյն տխուր առթիւ Նշան Սայրեն 50 ֆր. ալ նուիրած է Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Մ. Քոչարեան 50ական ֆր. կը նուիրէ Որբերու Օգն. Մարմնին, Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան, Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան, Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, Առնուվիլի Վարդագ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ եւ 20 ֆր. «Հայաստան»ի (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի :

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրեզնոյէն Տիկին Թադեւոսեան հինգ տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ի, Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին :

×

Տիկին Մ. Ե. 20 ֆր. կը նուիրէ Շ. Միսաքեանի մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ :

×

Մոբսանէն Տէր եւ Տիկին Մելքոն Խալիճեան 30 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, իրենց հայրենակից Հաճի Նասիպ Զաքարեանի ցաւալի մահուան առթիւ :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Չորեքշաբթի, 20 Փետր. — *առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարդանանց տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն :*

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հանդիսութիւն մը : Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշակերտները :

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սոյն արարողութեան եւ հանդիսութեան :

ԴԻՒԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլլա—Բուլէյրոլ, Անիէռ : Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան գրաւոր զեկուցում :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր :

Կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը դասախօսէ

ՏՈՔԹ. ԽԱՉՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ք. Զանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավ-ռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժմոն (Մեթրօ Մոնմարթր)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիզեան *Օրիորդներ՝* Մառի *եւ* Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

1974*Ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ*
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ԶԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը : ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ : Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ : վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ : *Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով :* Գին՝ 2·150 ֆրանք : (*Փոքր յաւելում՝ օդանաւային գիներու փոփոխութեան պարագային*) :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱՃԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց

Սիրայօժար մասնակցութեամբ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբի կողմէ : Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique

avec le concours de

Liz Sarian

Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre

Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 *ՖՐԱՆՔ*

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 22 Février à 21 h.

L'AGE D'OR DE LA MUSIQUE BAROQUE

FESTIVAL BACH

Cinq concertos de Pianos et Violons

avec le concours de
Aïda BASMADJIAN — Dominique BAUD — M. JAUME
Roubina SAIDKHANIAN — Gérard TORGOMIAN

l'Ensemble Instrumental QUATRA
sous la direction de
RAFFI PETROSSIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
19
MARDI
19 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.942
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.942

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄ ԸՆԴԴԷՄ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ

(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ)

—0—

Հայոց նորագոյն պատմութեան յաւէտ յիշատակելի մէկ թուականն է 1921 Փետրուար 18ը։

Այդ օրն է, որ ամբողջ երեսուն ամիս անկախ Հայաստանի բարիքները վայելելէ վերջ կրկին օտարի բռնակալ լուծին ենթարկուած ազատատենչ Հայութիւնը՝ տարերային պոռթկումով ոտքի կանգնեցաւ, հայրենիքի սահմաններէն դուրս վռնտեց եկուորը։

Եկուորը կարմիր պատմուճան հագած «խաչապաշտ քեռի»ն էր, որուն յառած էր բազմաչարչար հայ ազգը իր աչքը դարերով, վերականգնելու համար իր կորսուած անկախութիւնը, ապրելու համար ազատ ու անկախ՝ իր պապերու պատմական հողերուն վրայ։

«Քեռի»ն ձեռք ձեռքի տուած մեր դարաւոր թշնամիին հետ, անոր նուէր կուտար մեր հայրենիքին կէսէն աւելին։ Միւս մասին վրայ կ'ամրապնդէր իր տիրապետութիւնը, երկաթեայ թաթով։ Մուրճ–մանգաղն ու մահիկը կը դաշնակցէին՝ խեղդելու համար նորազատ Հայաստանը։

1920 Դեկտեմբեր 2էն մինչեւ 1921 Փետրուար 17՝ երկուքուկէս ամսուան ընթացքին ահուսարսափի օրեր ապրեցաւ հայրենի ժողովուրդը, — կարեւոր մասը Թրքական եաթաղանէն փրկուած Արեւմտահայեր, որոնք հուր ու սուրի եւ արեան ճապաղիքներու մէջէն անցնելով յուսացեր էին վերջապէս հասած ըլլալ փրկութեան նաւահանգիստը։

Կարմիր սուիններու սարսափն էր պատած Հայոց աշխարհը։ Արիւնաքամ ժողովուրդը տիւ եւ գիշեր բոլշեւիկներու կողոպուտին ու հալածանքներուն ենթակայ՝ կ'ապրէր ճգնաժամային օրեր։

Հայ բանակի հազար հինգ հարիւր սպաները կ'աքսորուէին հայրենիքի սահմաններէն դուրս՝ ձիւն–ձմեռ օրով։ Բոլշեւիկները չէին խնայած նոյնիսկ ծերունի զօրավար Թովմաս Նազարբէկեանին։

1920 Դեկտեմբեր 2ին Երեւանի մէջ Մոսկուայի լիազօր ներկայացուցիչ Լեգրան Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան հետ կը կնքէր համաձայնագիր մը, որուն չորրորդ յօդուածով «Հայկական բանակի հրամանատարական կազմը չի ենթարկւում պատասխանատւութեան այն գործերի համար, որ կատարել է բանակի շարքերում, մինչեւ Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան հաստատումը»։

Ստախօսին ճրագը մինչեւ կէս գիշեր կը վառի, կ'ըսէ ժողովրդական առածը։ Բոլշեւիկներուն ճրագը կէս գիշեր չհասած մարեցաւ։

Նոյն համաձայնագրին 5րդ յօդուածը կը խոստանար ո՛չ մէկ հալածանքի ենթարկել Դաշնակցութեան եւ այլ ընկերվարական կուսակցութեանց անդամները։

Եւ սակայն բանտ նետուեցան հարիւրաւոր դաշնակցական կամ այլ մտաւորականներ ու հանրային գործիչներ։ 1921 Փետրուար 16ի եւ 17ի գիշերը աւելի քան յիսուն հոգի գնդակահարուեցան կամ կացիններով անխղճօրէն սպաննուեցան։

Բաժակը յորդած էր։

Փետրուար 18ին ազատատենչ Հայութիւնը ապստամբութեան դրօշ պարզեց ինքնաբուխ, տարերային կերպով՝ նոր գնդակահարումներու առաջքն առնելու եւ բռնութեան, ահաբեկումի ու կամայականութեան անհանդուրժելի վարչաձեւին վերջ տալու համար։

Փետրուար 18ը խորհրդանշանն է հայ ազգի ազատ ու անկախ ապրելու անխորտակելի կամքին։

Սրբազան ընդվզում ընդդէմ բռնութեան։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՆՓԻՏՈՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ՄԱՐՏԻ ՍԿԻԶԲԸ

—0—

ԳՐՈՄԻԿՕ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

—0—

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահութեան դիւանը զեկոյցով մը կը հաստատէ Թաս գործակալութեան լուրը ըստ որուն Նախագահ Փոմփիտու Խորհ. Միութիւն կ'երթայ Մարտի սկիզբը, հանդիպում ունենալու համար Լէոնիտ Բրեժնեւի հետ։

Խորհ. Արտաքին նախարարը Փարիզէն Հռոմ կը մեկնէր Երկուշաբթի օր, ուր երրորդ անգամ ըլլալով պիտի ընդունուէր Պապին կողմէ։ Նախապէս Փարիզի վերջին օրերը, աւելի զբօսաշրջիկութեան բնոյթ առած են։ Շաբաթ իրիկուն թէեւ, Օփերայի մէջ, ուր նախարարը գացած էր Իլ Թրովաթոռէն *տեսնելու ներկայացումը կը խանգարուէր քանի մը ցուցարարներու կողմէ, որոնք մաս կը կազմէին «Խորհ. Միութեան Հրեաներու Օժանդակութեան Մարմնին»։*

Օփերայի շէնքին առջեւն ալ Աքսիոն Ժէօնէս *խմբակցութեան անդամներն էին որ թռուցիկներ կը նետէին, ուր շեշտուած էր թէ «Գրոմիկոյի ներկայութիւնը Օփերա, իսկական նախատինք մըն է»։*

×

Հաւանական է որ Պօղոս Զ. եւ Գրոմիկօ իրենց խօսակցութեան ընթացքին նախապատրաստեն Պապին եւ Բրեժնեւի հանդիպումը։

Քանի մը տողով

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կայանէն գողցուած թռան մը Կիրակի առաւօտեան ժամը մէկին, երկու անգամ թռիչք կատարած է Սպիտակ Տան վրայ եւ երկրորդ թռիչքին, Սպիտակ Տան գաղտնի ոստիկանները, կրակելով հարկադրած են թռանին, որ վայրէջք կատարէ։ Ձերբակալուած է թըռանի վարորդը, որ 20 տարեկան զինուորական մըն է։ Յայտնի չէ, թէ ի՛նչ նպատակ կը հետապնդէր զինուորականը, քանի որ նախագահը Ֆլորիտ կը գտնուէր, իսկ թռանն ալ զինուած չէր։

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ աշխարհի ճատրակի ախոյենութեան քառորդ–եզրափակիչ մրցաշարքին մէջ 2ի դէմ 3 կէտով պարտութեան մատնեց հունգար ախոյեան Լայոս Փորթիշը։ Պետրոսեան այժմ իրաւունք ունի մասնակցելու կէս–եզրափակիչ մրցումներուն։

ԳԱՀԻՐԷԻ Զամալէք ակումբի մարզադաշտը խուժած են բազմահազար մարզասէրներ դիտելու համար ոտնագնդակի մրցումը եգիպտական խումբին եւ Փրակայի «Տուքլա» խումբին միջեւ։ Բազմութիւնը քանդած է մարզադաշտին երկաթեայ պատուարները եւ հրմշտուքի ու կոխկռտուքի հետեւանքով 49 հոգի մեռած եւ 47 հոգի ալ վիրաւորուած է։ Մարզադաշտը 45.000 հոգի կրնար ընդունիլ. խաղէն ժամ մը առաջ արդէն 80.000 հոգի տեղ գրաւած էր հոն։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ Հանրապետութեան մէջ երկու հանքագործ մեռած եւ 45 հանքագործ ալ վիրաւորուած է բախումներու ընթացքին, որոնք տեղի ունեցած են հակամարտ սեւամորթ ցեղախումբերու միջեւ։ Անցեալ շաբաթ ալ նոյն պատճառով ինը հոգի մեռած եւ 100 հոգի վիրաւորուած էր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարը շատ խիստ արտայայտութիւն մը ունեցաւ պըրթօն «ինքնավարապաշտներու» հասցէին։ Մարսէլլէն ըսաւ թէ անոնք Պետութեան Ապահովութեան Ատեան պէտք է քաշուին։ Պրըթանըի մէկ կարեւոր շըրջանը ամսուան մը համար զրկուած է հեռատեսիլէ, եղեռնափորձէն ետք։

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ Ցիւրիխ կը գտնուի եւ Կիրակի առտու պատարագի ներկայ եղած է։ Հեռաձայնած է կնոջը, որ յայտնած է թէ դեռ արտօնութիւն չէ ստացած Խորհ. Միութենէն դուրս ելլելու։ Միւս կողմէ կարգ մը լուրերու համաձայն, ազդարարութիւն եղած է խորհրդային գրողներուն, թէ եթէ Սոլժենիցինը պաշտպանեն, կը վտարուին Գրողներու Միութենէն։ Բանաստեղծ Եւտուշենկօ բաց նամակով մը ռուս ժողովուրդին (լոյս տեսած իտալական Իլ Ճիորնօ *թերթին մէջ) կ'ըսէ թէ ինք ալ նեղը դրուած է Սոլժենիցինը պաշտպանած ըլլալուն համար։*

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 12)

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ ժողովուրդի մշակոյթի դարաւոր գանձերը յայտնաբերելու եւ ուսումնասիրելու ուղղութեամբ հետազօտական լայն աշխատանք կը կատարէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութիւնը։ Կազմակերպուած են արշաւախումբեր Արմաւիրի, Էրեբունիի, Արտաշատի, Դուինի, Գառնիի եւ այլ վայրերու յուշարձանները պեղելու համար։ Անոնց ջանքերով յայտնաբերուած են բազմաթիւ յուշարձաններ եւ պատմական արժէքաւոր նիւթեր։ Այդ ուսումնասիրութիւններուն մասին լոյս տեսած են գիրքեր, յօդուածներ։ Այսպէս՝ «Հնագիտական պեղումները Հայաստանում» մատենաշարով հրատարակուած է 12 հատոր, իսկ «Հայաստանի հնագիտական յուշարձանները» վերտառութեամբ՝ 7 գիրք։ Հաւաքուած են Ե.–ԺԸ. դարերու յուշարձաններու վրայ փորագրուած աւելի քան եօթը հազար հայերէն արձանագրութիւններ, որոնք լոյս կը տեսնեն առանձին «Դիւան»ի մէջ։

Ներկայիս կազմուելու վրայ է Հայաստանի պատմա–ազգագրական քարտէսը։

Քսան հատորով պիտի հրատարակուի «Հայ ժողովրդական հէքեաթներ» մատենաշարը։ Արդէն լոյս է տեսած ութ հատոր։ Հնագէտներն ու ազգագրագէտները պատրաստելու վրայ են «Հայ ազգագրութեան եւ բանահիւսութիւն» մատենաշարը։ Հինգ գիրք արդէն տպագրուած է։

Հիմնարկութեան մասնագէտները ազգագրական ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն նաեւ Ռուսիոյ, Վրաստանի եւ Ատրպէջանի հայաբնակ վայրերուն մէջ։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Աւանդական դարձած են Հայաստանի եւ Պարսկաստանի մարմնամարզի խումբերու հանդիպումները։ Փետրուար 11ին Երեւանի մէջ այս հանդիպումներու շարքին եօթներորդը տեղի ունեցած է։ Հայաստանի խումբէն թէեւ բացակայած են երեք կարեւոր մարզիկներ (Եդ. Միքայէլեան, Վ. Հայրապետեան, Մ. Գրիգորեան), այսուհանդերձ միւս հինգը՝ Ռ. Միքայէլեան, Հ. Մանուչարեան, Հ. Կարապետեան, Ե. Թումանեան եւ Դ. Մարտիրոսեան յաջողած են յաղթանակը ապահովել։ Արդարեւ, արդիւնքը եղած է 217,5 կէտ Հայաստանի եւ 193 կէտ Պարսկաստանի խումբերուն համար։

Հայաստանի մարմնամարզի իգական խումբն ալ 178,1 կէտով յաղթած է Պարսկաստանի խումբին, որ ապահոված է 163,20 կէտ միայն։

×

Ե. ՄԱՐԳԱՐՈՎ՝ « ՀԻԱՆԱԼԻ ՏԱՍՆԵԱԿ »Ի ԱՆԴԱՄ

Անցեալ տարի «Արարատ»ի խաղացողներէն Եդուարդ Մարգարով 15 կոլ արձանագրած էր՝ տասը ախոյենական եւ հինգ բաժակի մրցումներու ընթացքին։

Մարգարով վերջին տարիներուն, 114 կոլ արձանագրած է Խորհ. Միութեան ախոյենութեան եւ երկու կոլ միջազգային բաժակներու մրցումներու ընթացքին։ Այսպէս, ան իրաւունք ստացած է անդամ դառնալու Գրիգորի Ֆեդոտով անունով մկրտուած «Հիանալի տասնեակ» ակումբին։ Այս ակումբին անդամ կրնան դառնալ այն մարզիկները, որոնք Խորհ. Միութեան ախոյենական եւ միջազգային բաժակներու մրցաշարքերուն հարիւր եւ աւելի կոլ արձանագրած են։ Հետաքրքրական է դիտել տալ, թէ այս ցուցակը գըլխաւորած է անցեալին «Արարատ»ի աւագ մարզիչը Նիկիտա Սիմոնեան, որուն ցուցանիշն էր 156 կոլ։

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 13)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑԻՆ ՇԵՄԱՆ

«Հայաստանի պետական տրանսպորտ» նախագիծի հիմնարկութեան մասնագէտները պատրաստած են Հայաստանի ճամբաներու ցանցին շեման։ Հոն ներկայացուած են ճամբաներն ու անոնց ընդլայնման հեռանկարները՝ հիմնուելով վերջին 15 տարիներու վիճակագրական տուեալներու վրայ (ինքնաշարժներու եւ բեռնակառքերու երթեւեկութիւն, ապրանքներու փոխադրութիւն եւայլն)։

Շեման յանձնուած է Խորհ. Միութեան «Պետպլանի տրանսպորտի կոմպլեքսային պրոբլեմների ինստիտուտին», արժանանալով անոր բարձր գնահատանքին։

ԶՐՈՅՑ

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Բ.

— Ձեր գրական վաստակին անցնելէ առաջ, կ'ուզեմ որ խօսինք ձեր ճամբորդութիւններուն մասին, մասնաւորապէս՝ Հայաստան:

— Սիրո՛վ: Առաջին անգամ Հայաստան եղած եմ 1936ին: Երկարօրէն պտըտեցայ Թիֆլիս, ծննդավայրս՝ Ախալցխա, յետոյ Երեւան: Երկրորդ անգամ Հայրենիք այցելեցի 1960ին:

— Եւ գրեցիք շատ աղուոր գիրք մը՝ «Ի՞նչպէս տեսայ Հայաստանը»: Հայրենաշունչ ոգիով, բայց անկողմնակալ, լաւին լաւ, գէշին գէշ ըսելով:

— Այո՛: Կը մտածեմ թէ այդպէս պէտք է ըլլալ, օգտակար ըլլալու համար մեր Հայրենիքին: Երրորդ այցելութիւնս 1968ին էր: Մնացի չորս ամիս: Ամէն օր կը բարձրանայի պետական մատենադարանը, մինչեւ որ սիրտս սկսաւ գլխուս խաղ խաղալ: Շունչս Վենետիկ առի եւ շնորհիւ աղդու միջոցներու, ապաքինեցայ: Հինգ տարի է կը խնամուիմ և փառք Աստուծոյ, լաւ եմ: Կը յուսամ դեռ աշխատիլ եւ աւարտել ծրագրած գործերս:

— Ձեր վերջին ճամբորդութիւնը մասնաւոր նպատակո՞վ մըն էր:

— Այո՛: Ուսումնասիրութիւն մը կը պատրաստէի Եւսեբիոս Եմեսացիի մասին: Եմեսիան մեր գիտցած Հոմս քաղաքն է: Եւ Եւսեբիոսը սուրբ եպիսկոպոս մըն էր, ծնած 290ին եւ վախճանած 353ին: Ան գրած է, յունարէն, 12 ճառեր եւ «Մեկնութիւն Արարածոց» անունով գիրք մը:

Աշակերտական օրերէս ես բաժին մը ունեցած եմ այս հեղինակի «գիւտ»ին մէջ: Ըսեմ թէ ի՛նչպէս:

Մեր վանքի մատենադարանին մէջ երկու ձեռագիրներ կային Կիւրեղ Աղեքսանդրացիի անունով: Այն ատենուան տեսուչս Հայր Վարդան Հացունի, ինծի յանձնեց երկու ձեռագիրները եւ խնդրեց որ ճշդեմ անոնց հեղինակները: Նոյն մարդը չէր կրնար գրած ըլլալ երկու գործերը:

Երկար աշխատեցայ այդ երկու ձեռագիրներուն վրայ: Վերջապէս լուծեցի հանելուկը: Զանազան եկեղեցական հայրերու «չղթաներ»ով գտայ թէ «Մեկնութիւն Արարածոց»ի հեղինակը Եւսեբիոս Եմեսացին էր: Հայերէնի թարգմանուած շատ հաւանաբար Եզնիկի կողմէ: Այս սուրբ հեղինակը դասաւանդած է Ուրֆայի մէջ եւ հեռու չեմ պնդելէ թէ մեր անմահ Եզնիկը աշակերտած է անոր: Անոր փիլիսոփայական միտքերը կան «Եղծ Աղանդոց»ի մէջ: Թարգմանութիւնը մանաւանդ, աւելի կ'ամրապնդէ տեսակէտս: Եզնիկի հրաշալի ոճն է:

Յունական բնագիրը կորսուած է եւ միայն հայերէն թարգմանութեամբ գոյութիւն ունի ան: Կը հասկնա՞ք հիմա թէ ի՛նչ մեծ կարեւորութիւն ունի ան համաշխարհային պատմութեան եւ գրականութեան համար:

— Իսկապէս հետաքրքրական է ձեռագիրներու աշխարհը: Ո՞վ գիտէ ինչե՛ր կան հոն, ի՛նչ առեղծուածներ...

— Անակնկալներ, բարեդէպ գիւտեր: Գիտէ՞ք ինչպէս գտնուած է ուրիշ նշանաւոր ձեռագիր մը — Եւսեբիոս Կեսարացիի «Քրոնիքոն»ը, որմէ միայն մէկ օրինակ կայ, Հայաստան: Ընդօրինակութիւն մըն ալ մեր քով: Յունական բնագիրը կորսուած է: Մտիկ ըրէ, սիրելի Փօլատեան, թէ ի՛նչպէս գիւտուծով գտնուած է այդ հրաշալի գործը:

Պալատեցի վարդապետը գացեր է Մարտին քաղաքը: Շատ ծարաւ է եղեր եւ գաւաթ մը ջուր խնդրեր է իր հիւրընկալէն: Տափ մը բերեր են:

— Տափը ի՞նչ է, Հայր Վահան:

— Սառնարան չկար այն ատեն, այլ հողէ փարչեր, ուր պաղ կը մնար ջուրը: Արդ, տանտէրը այդ փարչը բերեր է, վարդապետին առջեւ դրեր: Վարդապետը ի՞նչ տեսնէ:

Տափին բերանը դրուած ձեռագիր մը, որպէսզի ջուրը մաքուր մնայ — բանեք խից մը:

Այդ փարչին բերնին դրուածը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ մեր նշանաւոր «Քրոնիքոն»ը:

Վարդապետը ինչ որ կ'ընէ ձեռագիրը չի կրնար ձեռք անցընել:

Ի վերջոյ ձեռագրին տէրը կը յօժարի ընդօրինակել տալ զայն: Այդ ընդօրինակութիւնը ունինք մենք Վենետիկ: Իսկ բնագիրը կը գտնուի Երեւանի պետական մատենադարանին մէջ:

— Ի՞նչպէս հոն հասած է այդ բնագիրը:

— Ո՞վ գիտէ:

— Ուրեմն շատ մը ձեռագիրներ իրենց պատմութիւնը ունին, մէյ մէկ վէպի նիւթ:

— Ճիշդ այդպէս:

— Իսկապէս հետաքրքրական է: Եւ ըսել թէ այդ մարդը այդ անգնահատելի ձեռագիրը փոխանակ իր տափին խից ծառայեցնելու, փառարանը նետէր...

— Իսկապէս մեծ կորուստ մը պիտի ըլլար, ոչ միայն հայ մատենագրութեան համար, այլեւ համաշխարհային, քանի որ ըսինք թէ միմիայն հայերէնի թարգմանուած այդ օրինակը հասած է մեզի:

— Կարծեմ ժամանակը հասաւ, սիրելի Հայր Վահան, ձեր ստեղծագործութեանց մասին խօսելու: Անոնց անցնելէ առաջ ձեզի կը յայտնեմ թէ մեր «զրոյց»ին երկրորդ օրակարգը՝ Մխիթարեաններու նըպաստն է հայ մշակոյթին: Իսկ երրորդը Սփիւռքահայ գրողներու համագումարն է: Կարեւոր օրակարգ մը որ գիտեմ շատ մօտ է ձեր սրտին, ինչպէս եւ ինծի համար: Ուրեմն, սիրելի Հայր Վահան, հրատարակուած ի՞նչ հատորներ ունիք, եւ ի՞նչ անտիպ:

— Առաջին հատորս լոյս տեսած է 1930ին՝ «Հայրենի կրակարան»: Անկէ յետոյ իրարու ետեւէ հրատարակուեցան հետեւեալները, միշտ բանաստեղծութիւն, «Խեղճ մարդկութիւն», «Վանքի ծաղիկներ», «Ես ու դու», «Հայկական գիւղը», «Տրտմութեան երգեր», «Մարեմական», «Մաշտոցական», «Հոգիներու հանգրուանը»: Ուրեմն, հրատարակուած տասը հատոր բանաստեղծութիւն:

— Ունիք Հայոց պատմութեան շարքը, յիշեցինք արդէն մեր հայրենիքին վրայ գրուած ձեր գիրքը՝ «Ի՞նչպէս տեսայ Հայաստանը»: Ունիք նաեւ վիպակներ, շատ յաջող:

— Այո՛, վեցը հրատարակուած են. հրատարակութեան համար պատրաստ են 12 հատ եւս, որով շարքը կը լրանայ:

— Իսկ անտիպ ի՞նչ ունիք, սիրելի Հայր Վահան:

— Բաւական խոշոր դէզ մը: Դուն դատէ՛, սիրելի Փօլատեան: Երկու ընդարձակ վէպեր՝ «Անտառներու երգը» եւ «Անհանգիստ երիտասարդութիւն»:

Առաջինը՝ իբրեւ ժամանակաշրջան ունի քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստանի մէջ: Երկրորդը՝ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը կը պատմէ: Ունիմ անտիպ երկու հատոր բանաստեղծութիւն՝ «Կիլիկեան օրեր» եւ «Երազներու կղզին»: Աւելցուցէք ասոնց վրայ երեք թատերգութիւն՝ «Դէպի Աւարայր», «Շուշան վարդենի» եւ «Տաւրոսի առիւծները»:

— Գիտեմ թէ ունիք դեռ ուրիշներ՝ գրուած կամ գրուելու վրայ: Հրաշալի վաստակ մը, որ միա՛յն յարգանք եւ հիացում կը պարտադրէ:

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

(2 - շար.)

ՀԱՒԱՏՔԻՆ ՈՒԺԸ

Նորածին երախայի մը մկրտութեան ժամանակ քահանան կը հարցնէ կնքահօր՝ «Երախան ի՞նչ կը խնդրէ...», կնքահայրը կը պատասխանէ երախային անունով, «Հաւատք, յոյս, սէր». եւ ասիկա կը կրկնուի երեք անգամ:

Ուրեմն, երախայի ծնունդէն իսկ, այս երեք սրբանուէր բառերու միջոցով կը ներմուծուի իր հոգւոյն մէջ, որպէս շաղախ, յոյսն ու հաւատքը, որպէսզի կեանքի տեւողութեան հոգեպէս թրծուի, կազմաւորուի յոյսի, հաւատքի եւ սիրոյ զգացումներով, ի վերջոյ դառնալու համար գաղափարական դետնի վրայ ուժեղ կառուցուածքով անհատականութիւն մը, որ ի վիճակի ըլլայ համոզուած կերպով ծառայելու ընտանիքին, ազգին եւ հայրենիքին:

Այս նախաբանը ընտրեցի այն իմաստով որ, ով որ յոյս, հաւատք եւ առաւելապէս սէր ունենայ որեւէ ձեռնարկի մասին, անպատճառ կը յաջողի, ուշ կամ կանուխ:

Հետեւաբար, երբ կնունքէն իսկ, ամէն մէկուս վրայ թափած են Ս. միւռոնի օրհնաբեր կաթիլներ յոյսի, հաւատքի եւ սիրոյ խորհրդանիշով, ապա ուրեմն, մենք, ինքնին կրած պէտք է ըլլանք հզօր կամքի մը ինքնատիպ դրոշմը, որու այսօր այնքան կարօտն ունի հայ ժողովուրդը, յատկապէս:

Հայ ժողովուրդը յատկապէս բոլորանոր համար որ, աշխարհացրիւ Հայութիւնը հազարումէկ փորձանքներու ենթակայ հատուած մըն է դարձած, ճակատագրային դժբախտ դէպքերու բերումով, շրջապատուած նոյնիսկ անոր գոյութեան սպառնացող վտանգներով, եւ ահա այդ է պատճառը որ այսօր, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է ըլլալ ինքնավստահ, ուժեղ կամքի տէր պնդուած մը, դառնալու համար հասարակաց թշնամին՝ այլասերման վտանգին դէմ, ամէն տեղ: Եւ այս կարելի է, նոյն յատկութիւններով օժտուած հաւաքականութեան համար:

Այս է մեր ժամանակակից դարաշրջանի համար կատարելիք գործը — անխափան ու աննահանջ: Եւ այս բարոյական պարտականութեամբ պէտք է ծաւալի սփիւռքի Հայութեան բոլոր շրջաններուն մէջ հաւասարապէս:

Ի՞նչ կ'ընէ հայ դաղութը, ինքն իր մէջ: Լոկ տեղ-քայլ: Աւելի հակամէտ է յետքայլ ընելու, քան թէ յառաջանալու մեր այս լճացած վիճակով:

Ազգային գիտակցութիւնը խոր արմատ ձգած պէտք է ըլլայ այլեւս, իւրաքանչիւրի հոգւոյն մէջ, եւ այդ իմաստով հրապարակ գալ, մէկզմէկու լրացուցիչ կերպով օգնելու, որպէսզի արժանի ըլլանք կոչուելու իբրեւ ժառանգորդը մեր նախնիքներուն: Այլապէս ինչո՞վ կրնանք արդարացնել մեր գոյութիւնը: Թերեւս ոմանց համար հեղնութիւն ըլլայ նման գաղափարներ, սակայն մենք վստահ ենք որ հայ ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ունի գիտակցութիւն, ունի նաեւ լուրջ ըմբռնում եւ նուիրական ոգի ու ճիշդ այդ նուիրումի ճամբուն վրայ թառած փուշերը թօթափելու կոչումով է որ պէտք է ստեղծուի համատարած ազնիւ, անյաղթ շարժումը ամենուրեք:

Համառօտելով ըսել պիտի ուզէի որ այս օրերուս յաճախ կը հանդիպինք թերթերու մէջ հայապահպանման համար մի -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— Ապստամբները Քանտիայի վրայ յարձակեցան, քաղաքը պաշարեցին, պատասխանեցին:

Ակնթարթի մը մէջ Թուրք եւ յոյն գինեալ փողոցները թափեցան: Ամէն փողոցներէ, ամէն պատուհաններէ հրացանի ու ըէվոլվէրի պայթիւններ կը լսուէին:

Անկարելի էր տեղ մը երթալ: Ապաստանեցանք սրճարանը, որ բոլորովին ամայացած էր: Սպասաւորներն իսկ ձգեր գացեր էին:

Տերունի նաւապետը ինծի չափ վրդովուած էր ու զզջացած չոգենաւէն դուրս ելլելուն:

Դուրսը աղմուկն ու շփոթութիւնը կ'աւելնար: Կիներու եւ մանուկներու աղիողորմ ճիչերը եւ պոռչտուքները կը լսուէին ու յետոյ, ատեն ատեն գարնուողի մը սուր աղաղակը:

Քաղաքին մէջ Թուրք եւ յոյն գիրար կը սպաննէին:

Պահ մը թուեցաւ թէ հրացաններու ձայները կը հեռանային: Մօտեցանք սրճարանի դրան եւ տեսանք որ հրապարակը ամայացած էր: Միայն տուներու պատուհաններէն կիներու գլուխներ կը տեսնուէին, որոնք ողբ ու կոծով իրարու հետ կը խօսէին:

Վերջապէս նաւապետը ծերունի Յոյն մը նշմարեց որ հրապարակին անկիւնը կեցած էր: Խնկոյն անոր քովը վազեց տեղեկութիւն առնելու համար:

Իմացանք որ քաղաքին մէջ գտնուող բոլոր զինեալ Յոյները գացած էին ապստամբներուն միանալու եւ թէ Թուրքերն ալ, զինուորական իշխանութեան հետ փութացած էին քաղաքին պաշտպանութեան:

Ծերուկը աւելցուց թէ մէկ վայրկեանէն միւսը բուռն կռիւ մը կը սպասուի, նոյնիսկ քաղաքին փողոցներուն մէջ:

— Պաշարողները բազմաթիւ են եւ Թուրքերը պիտի չկրնան դիմադրել, յայտարարեց:

Այսուհանդերձ, ինչպէս ըսի, առժամեայ հանդարտութիւն մը կը տիրէր շուրջերնիս, առիթէ օգտուեցանք վազն ի վազ մինչեւ նաւահանգիստ դալու եւ ինքզինքնիս շոգենաւ նետելու համար:

Նոյն պահուն թրքական շոգենաւ մը մտած էր նաւահանգիստ եւ զինուոր ցամաք կը հանէր: Հրացանաձգութիւնները կը շարունակուէին անընդհատ:

Նաւապետը խոհեմութիւն համարեցաւ ժամանակէն առաջ մեկնիլ. արդէն կարելի չէր ցամաքին հետ հաղորդակցիլ: Ո՛չ բեռ կրնայինք պարպել, ոչ ալ բեռ առնել:

Երկու օր ետքը վերջապէս կը հասնէինք Աղեքսանդրիա:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շարապասի ագարակը. — Որսորդութեան տարօրինակ ձեւ մը. — Եղբայրասպան պատանին. — Կախաղանի պատիժ. — Մօր մը մխիթարանքը. — Բարի դահին մը. — Արփիարեան Եգիպտոսի մէջ. — Գահիրէի Պոլսեցիները. — Արփիարեան Շարապասի ագարակը. — Անուշեղէնի պատրաստութիւն. — Արփիարի զառանցանքները. — Նշան Բէշիշեան. — Դառն պատրանք մը. — Կեղծ հերոսները. — Անվաւեր Հանի Մինաս Օղլուներ եւ վաւերականը. — Նոր կեանք. — Մարտիկ աղա վէպը. — Միքայէլ Կիւրճեան:

Ամիսի մը չափ անգործ թափառելէ ետքը՝ Պօղոս փաշա Նուպար զիս իր ագարակներէն մին ղրկեց իբրեւ հաշուակալ-դանձապահ:

Այս ագարակը Աղեքսանդրիայէն ու Գահիրէէն եօթը ութ ժամ հեռու Տամիէթի կողմերը ընդարձակ կալուածք մըն էր բամպակի եւ բրինձի մշակութեան յատկացուած եւ կը գտնուէր Շարապաս անուն արաբական փոքրիկ գիւղի մը մօտ, որուն անունովը կը կոչուէր ագարակը:

Եգիպտական ապատէ մը սակայն պէտք չէ կարծել թէ կը նմանի մեր գիտցած ագարակներուն, ծառերով ու մարգագետիններով շրջապատուած՝ ընտանի անասուններով լեցուն, ուր կաթն ու մածունը, կարագն ու պանիրը, առատ առատ ու անարատ կը մատակարարուին:

Բամպակի մշակութեան յատկացուած այդ ապատէները ընդհանրապէս լերկ դաշտեր են անհամար ջրանցքներով կտրտուած, ուր ոչ մէկ ծառ կ'երեւայ, իսկ գալով ուտելիքներու՝ շատ անգամ հաւկիթն ու կաթը անգամ պէտք է մօտակայ քաղաքէ մը բերել տալ, որովհետեւ ֆէլլահները յաճախ ո՛չ հաւ կը պահեն եւ ոչ ալ կով:

Իրա՛ւ է որ Շարապասի Նեղոսի ափունքին վրայ, համեմատաբար լաւագոյն դիրք մը ունէր եւ քանի մը ծառեր կ'երեւային մեր բնակութեանց շուրջը:

(41 - Շար.)

ջոցառումներու անուանացանկը մը․ եկեղեցի, դպրոց, մշակութային տուն, ազգային տուն եւ յարակից կազմակերպութիւններ․ բոլորին ալ նպատակը հայապահպանման նուիրական գործն է, նորահաս սերունդի հայեցի դաստիարակութիւն տալն է, եւ սակայն իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն կը գործէ առանձնապէս, եւ կը գործէ ամէն մէկը իր հայեցողութեամբ․ հետեւաբար չի տար այն արդիւնքը, որու կը սպասուի: Ուժերու փուճ վատնում, յոյսի եւ հաւատքի խորտակում:

Այս ուղղութեամբ յաճախ անդրադարձումներ եղած են, միացեալ կերպով աշխատելու փառաւոր յաջողութիւններու մասին․ քանի որ այսօր այժմէական հարց է դարձեր մեր գոյութեան պայքարը: Ցիշուած է նաեւ որ մեր պայքարը պիտի չըլլայ զէնքի զօրութեամբ․ ապա մեր կոչումը պիտի ըլլայ համախմբուած ձեւի տակ գործել մշակոյթի գծով:

Այս մտածումիս մէջ, պարտք կը համարիմ յայտնել լիոնաբնակ խումբ մը ազգայիններու հոգեհաճ առաջադրութիւնը, որ արձագանգ գտաւ Լիոնի եւ Միջին Ֆրանսայի տասը շրջաններու ազգային միութեանց, կրթական մարմիններու մօտ: Իբրեւ ապացոյց կրնանք ըսել որ, անցնող տարուան 6 Յուլիս եւ 21 Հոկտ․ ամիսներուն մէջ կատարուեցան խորհրդակցական ժողովներ, որոնք ուրիշ բան չէին նշանակեր, եթէ ոչ խոր գիտակցութեան եւ համերաշխութեան ոգին, որ պիտի վերջանար «Միջին Ֆրանսայի Ուսումնական Խորհուրդ»ի կազմաւորումով, որուն նպատակին մանրամասնութիւնը յայտնել կը վերաբերի «Առժամեայ Ցանձնախումբ»ին եւ նորակազմ մարմնոյն:

Որքան որ գիտեմ, Առժամեայ Ցանձնախումբը, ի մօտոյ պիտի հրաւիրէ նոյն կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի մը եւ վստահաբար կրնանք ըսել որ, ինչպէս նախորդներուն, նոյնպէս այս վերջի հրաւէրին պիտի պատասխանեն դրապէս, շինիչ առաջադրութիւնով ու լրջախոհ մտածումով, պիտի ստեղծուի գերազանցապէս հայաշունչ մթնոլորտ մը, ազգօգուտ ծրագիրներով:

Հաճոյքով կարդացինք Կաթող․ Պատուիրակ Սերովբէ Արք․ Մանուկեանի 1974 տարին դպրոցաշէն տարի կոչելու սրտառուչ պատգամը, Դպրոցասէրի հանդէսի պահուն: Շատ գովելի առաջարկ: Հանուր գնահատանքի արժանի միջամտութիւն: Միայն մէկ բան յայտնի չէ թէ, այս կոչը ո՞ւր կ՚ուղղէ: Թերեւս պատասխանելի թէ հայ ժողովուրդին, յատկապէս Ֆրանսայի Հայութեան: Պէտք է գիտցած ըլլանք որ, եթէ յականէ անուանէ մասնանշումներ կ՚ըլլան, նշանակումներ չեն կատարուիր իբրեւ նախաքայլ․ կը նմանի սառի վրայ գիր գրելու, առենէ մը վերջ մոռացութեան կը տրուի ու կը վերջանայ: Իրականութեան մէջ, ամէն մէկ կազմակերպութիւն, ամէն մէկ անհատ իրարու վրայ ձգելով, ոչ մէկ գործ յառաջ կ՚երթայ: Բայց ինչո՞ւ Սրբազանը չունենայ Վարդան զօրավարի քաջութիւնը, Ղեւոնդ Երէցի նման խաչը ձեռքին՝ յանդգնութիւնը հրապարակ գալու, համախմբելու տարրեր, կազմելու համար գործադիր մարմիններ:

Հազար անգամ ըսած ենք, հազարումէկ գործնական առաջարկներ բերուած են «վերին մարմնոյ» մը գոյութեան օգտակարութիւնը: Սակայն ոչ ոք չարժեցաւ:

Ես, այստեղ Պր․ Հրանդ Աճէմեանի այս առիթով ըրած վերլուծումներէն զատ, իր մէկ խօսքը փոխ առնելով պիտի ըսեմ․ «Ո՛վ որ քաջ է, ի՛նչ կը սպասէ...»:

Եթէ չեմ սխալիր, Լիոն եւ շրջակայքի (Միջին Ֆրանսայի) կազմակերպութիւնները պիտի ըլլան քաջութեան առաջին նժարը վերցնողը, եւ կը հաւատամ որ հաւատքի, յոյսի եւ սիրոյ ուժերով, վարակիչ պիտի դառնայ նաեւ միւս շրջաններու մէջ:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ Փետրուար 10ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, մեռած է երէց սերունդի վաստակաւոր դէմքերէն ընկ․ Կարապետ Լաչինեան: Ծնած է Ատանա 1890ին: Արզարեան վարժարանը աւարտելէ ետք, կարճ ժամանակ մը ուսուցչութիւն ըրած է Մուշեղեան վարժարանը: 1909ին, Ատանայի ինքնապաշտպանութեան վարիչներէն եւ հերոսներէն եղած է: Նոյն տարին գացած է Մ․ Նահանգներ, ուր հաստատուած է նախ Նիւ Եորք, ապա Տիթրոյթ եւ Պոսթըն: Ողբացեալ ընկերը ծանօթ եւ յարգուած դէմք մըն էր Մ․ Նահանգներու եւ արտասահմանի այլ գաղութներու մէջ: Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան հաւատաւոր եւ գործօն անդամն է եղած 66 տարի:

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Սան Ֆերնանտօ հովիտի Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան շարքերը անցած են, Յունուար 27ին, երեսուն պատանիներ եւ երիտասարդներ: Երդման արարողութիւնը տեղի ունեցած է Ֆերահեան վարժարանի սրահը:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ Համաշխարհային Խորհուրդի Կեդրոնական Մարմինը վաւերացուցած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ ներկայացուած Փրոֆ․ Շաւարշ Թորիկեանի թեկնածութիւնը՝ իբրեւ անդամ Միջազգային Հարցերու Եկեղեցական Յանձնաժողովի: Միջազգային կեանքի այլազան հարցերուն հետեւելու, նոր իրադարձութիւններուն հետ քայլ պահելու եւ Խորհուրդի անդամ եկեղեցիներու հաւասարակաց կեցուածքն ու գործակցութիւնը ապահովելու կոչուած այս Յանձնաժողովը, Փրոֆ․ Թորիկեանի մասնակցութեամբ, իր մօտ կ՚ունենայ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը:

ՊՈՒՔՐԷՇ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռումանիոյ Արեւելագէտներու Ընկերակցութեան շահագրգռութիւնը հայ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին անգամ մը եւս ապացուցուեցաւ Յունուարի վերջ, երբ Պուքրէշի Պատմութեան Թանգարանին սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայկական մանրանկարչութեան մասին դասախօսութիւն մը: Առաջին դասախօսը՝ Քորինա Նիքոլեսքու հաղորդեց Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի (Ֆրանսա) եւ Տուրնովոյի ու Իսմայելովի (Խորհ․ Միութիւն) նոր հետազօտութեանց արդիւնքները: Անոր դասախօսութեան նիւթն էր «Նոր եզրակացութիւններ հայկական որմնանկարչութեան եւ մանրանկարչութեան մասին»: Ներածական խօսքէ մը ետք ան ընդգծեց արժէքը հայկական ձեռագիրներուն, որոնք ամէնէն ճոխն են աշխարհի մէջ, բաղդատմամբ այլ ժողովուրդներու միջնադարեան ձեռագիրներուն: Բանախօսը հակիրճ պատմականն ըրաւ մանրանկարներու՝ պատկերներու ցուցադրութեամբ: Ցոյց տրուած օրինակներուն մէջ կը գտնուէին Էջմիածինի Աւետարանին (989 թ․) կապուած չորս մանրանկարները, որոնք Զ․ դարուն կը պատկանին, ըստ ուսումնասիրութեանց: Քորինա Նիքոլեսքու յայտնեց, թէ հայկական մանրանկարչութեան պատմութիւնը պէտք է քննուի նոր լոյսի տակ՝ համաձայն Տուրնովոյի Երեւան հրատարակած եւ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի Պելկրատի Բիւզանդագէտներու համագումարին ներկայացուցած ուսումնասիրութեանց: Հայկական մանրանկարչութիւնը կը սկսի Ե․–Զ․ դարուն, եւ ոչ թէ Թ․–Ժ․ դարուն, ինչպէս կը կարծուէր ցարդ, եզրակացուց դասախօսը:

Երկրորդ դասախօսութիւնը աւելի շեշտուած ինքնատիպութեան գիծ մը ունէր, որովհետեւ համալսարանի դասախօս Միհայ Ըրտուլեսքու, որ իր կարգին կը հետազօտէ հայկական մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը, իր յայտնաբերած մէկ երեւոյթին մասին խօսեցաւ: Դասախօսը, որուն նիւթն էր «Եոկայական ուղերձ մը հայկական մանրանկարչութեան մէջ», ցոյց տուաւ ներկայութիւնը հնդկական խորհրդանշական իւրայատուկ տարրերու՝ հայկական մանրանկարչութեան մէջ: Անոնք ներկայացուած են հայկական արուեստին յատկանշուող նկարներու ձեւով: Ան եկաւ այն եզրակացութեան, թէ կապ մը գոյութիւն ունի երկու արուեստներու միջեւ:

«Նոր Կեանք» Ս․ Ս․

ԽՈՐՀ․ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ 1974Ի ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Այս տարեշրջանին բարձրագոյն դասէն պիտի մասնակցին 16 խումբեր ախոյենական մրցաշարքին․ անոնք են՝ «Արարատ» (Երեւան), «Դինամօ» (Կիեւ), «Դինամօ» (Մոսկուա), «Սպարտակ» (Մոսկուա), «Դինամօ» (Թիֆլիս), «Շախտեօր» (Դոնեցկ), «Զարեա» (Վորոշիլովկրատ), «Դնեպր» (Դնեպրոպետրովսկ), «Կայրաթ» (Ալմա – Աթա), ԲԿՍԱ, «Զենիթ» (Լենինկրադ), «Պախտակոր» (Տաշքենդ), «Տորպեդօ» (Մոսկուա), «Կարպատներ» (Լվով), «Չերնոմորեց (Օդեսա) եւ «Նիստրու» (Քիշնեւ):

Բարձրագոյն դասին մրցումները պիտի սկսին Ապրիլ 12ին եւ վերջ պիտի գտնեն Նոյեմբեր 17ին:

Նկատի առնելով անցեալ տարուան խաղաշրջանի ժամանակացոյցին թերութիւնները, որոշուած է Մայիս եւ Օգոստոս ամիսներուն մրցումները կատարել շաբթուան մէջ միայն, իսկ Ապրիլ, Սեպտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն՝ առաւելաբար Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը:

Խորհ․ Միութեան բաժակի խաղերը տեղի պիտի ունենան Մարտ 6էն մինչեւ Օգոստոս 10:

Նոր կանոնագրութեամբ նախատեսուած է, որ այսուհետեւ 11 մեթրի տուգանքի հարուածները կը նշանակուին միայն այն պարագային, երբ երկուստեք ոչ մէկ կէտ արձանագրուած է:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

— Ոսկին կը փորձուի կրակով, մարդիկ՝ ոսկիով:

— Ծառը որքան ալ բարձր ըլլայ, ամենակարճ կացինն ալ կրնայ հասնիլ անոր բունին:

— Տեսողութիւնը պայծառ մէկը՝ նախ ինքզինքը կը տեսնէ:

— Որքան ապուշ՝ այնքան երջանիկ:

— Սէրը կը ծնի ոչինչով ու կը մեռնի ամէն ինչով:

×

Նախանձը կը ծնի սէրին հետ, բայց, հազուադէպօրէն կը մեռնի անոր հետ:

×

Սէրը վտանգաւոր առեւտուր մըն է, որ սնանկութեամբ կը վերջանայ միշտ:

ՋԻՆԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

5․

Մոնտանելլիի անձնական բարի անունն այնքան ամուր էր, որ նոյնիսկ ամենասուր պասկվիլն անգամ լրջօրէն վնաս տալ չէր կարող, բայց եւ այնպէս մի վայրկեան բոլորն ալ լարուած էին նրա դէմ: Բոռը գիտէր, թէ ուր պէտք է խայթել, եւ թէեւ յափշտակուած ամբոխը դեռ մինչ հաւաքւում էր կարդինալի տան շուրջը, երբ վերջինս դուրս էր գալիս կամ վերադառնում, սակայն «ճիզվիտ» ու «սանֆեդիստների լրտես» նշանաւոր բացականչութիւնները յաճախ խառնւում էին արդէն բարեւի ու օրհնութեան կոչերին:

Մոնտանելլիին պաշտպանողներն էլ քիչ չէին: Պասկվիլի երեւալուց երկու օր յետոյ տեղական կղերական լրագիրը մի սքանչելի յօդուած տպեց «Ցայտնութեան գաղտնիքի հեղինակին» խորագրով, որի տակ ստորագրուած էր՝ «Եկեղեցու որդի»:

Մի տաք պաշտպանողական էր դա Մոնտանելլիին Բոռի վիրաւորանքների դէմ:

Անանուն հեղինակը մի անսովոր պերճախօսութեամբ ու եռանդով բացատրում էր նախ խաղաղութեան ու բարեացակամութեան հաստատութիւնը երկրում, անուանում էր նոր պապին իբրեւ այդ վարդապետութեան մարգարէն եւ վերջում պահանջում էր Բոռից, որ նա ապացուցանի իր ենթադրութիւններից գոնէ մէկը․ հանդիսաւոր կերպով էլ համոզում էր հասարակութեանը, որ հաւատ չընծայի ստոր բանսարկուի խօսքերին:

Ե՛ւ պաշտպանողականի ուժը, ե՛ւ յօդուածի գրական արժէքը այնքան բարձր էր ընթացիկ լրագրական գրութիւնների մակերեւոյթից, որ քաղաքում ընդհանուր ուշադրութիւն գրաւեց: Հետաքրքրութիւնը նրանով աւելի էր գրգռւում, որ նոյնիսկ լրագրի խմբագրութիւնը գուշակել չէր կարողանում, թէ ով էր հեղինակը: Յօդուածը շուտով առանձին էլ տպագրուեց պամֆլէտի ձեւով, եւ անանուն պաշտպանի մասին խօսում էին արդէն Ֆլորենցիայի բոլոր սրճարաններում:

Բոռը պատասխանեց սուր յարձակումներով պապի ու նրա արբանեակների հասցէին, մասնաւորապէս Մոնտանելլիի, ակնարկելով, որ, անշուշտ, նրա համաձայնութեամբ էին գրւում այդ ներբողեանները: Դրան անանուն պաշտպանը նորից պատասխանեց մի զայրացկոտ բողոքով: Մոնտանելլիի Ֆլորենցիա լինելու բոլոր ժամանակը երկու գրագէտների մէջ բռնկուած վէճը գրաւում էր ընդհանուրի ուշադրութիւնը, նոյնիսկ աւելի, հէնց ինքը՝ նշանաւոր քարոզիչը:

Ազատական կուսակցութեան մի քանի անդամները համարձակութիւն առան վերջապէս ու մատնանիշ արին Բոռի աւելորդ թշնամութիւնը Մոնտանելլիի նկատմամբ, բայց այդ բացատրութիւնները ոչ մի ցանկալի հետեւանք չունեցան:

— Նա սիրալիր ժպտում էր ու պատասխանում թեթեւակի կակազելով․

— Ճ–ճիշտն ասած, պարոննե՛ր, դուք այնքան էլ բարեխիղճ չէք: Տիկին Բոլլայի հետ պայմանաւորուելիս, ես պահանջեցի, որ ինձ չխանգարէք մ–մի քիչ զուարճանալու: Այդպէս էր մեր պայմանը:

Հոկտեմբերի վերջը Մոնտանելլին վերադարձաւ Ռոմանիա՝ իր թեմը, որ մեկնելիս մի հրաժեշտի քարոզ տուաւ Ֆլորենցիայում: Այդ քարոզի մէջ խօսեց նաեւ ծագած վիճաբանութեան մասին ու, մեղմիւ մեղադրելով երկու գրագէտների խստութիւնը, խնդրում էր իր անյայտ պաշտպանին ներողամտութեան օրինակ տալ եւ ընդհատել այդ անօգուտ ու տգեղ բանակռիւը: Յաջորդ օրը տեղի կղերական թերթում մի յայտարարութիւն երեւաց, թէ սրբազան Մոնտանելլիի՝ հրապարակով յայտնած ցանկութեան համեմատ «Եկեղեցու որդին» դադարեցնում է վէճը:

Այսպիսով վերջին խօսքը մնաց Բոռին: Նա բաց թողեց մի թերթիկ, ուր յայտնում էր, թէ ինքն իրեն բոլորովին զինաթափ է զգում ու ընկճուած Մոնտանելլիի քրիստոնէական հեզութեան առաջ, թէ ինքը պատրաստ է հաշտութեան արցունքներ թափելու ու գրկելու առաջին հանդիպած սանֆեդիստին:

Է․ ՎՈՅՆԻՉ

(Շար․)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Երեքշաբթի 19 Փետր. ժամը 21ին Վռամեան եւ ընկեր Կարօ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զաւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Ծ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Չորեքշաբթի, 20 Փետր. — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարդանանց տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն:

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հանդիսութիւն մը: Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշակերտները:

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սոյն արարողութեան եւ հանդիսութեան:

ԴԻՒԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ Ս. Ք. Զանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավ–ռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժըմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիգեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի շրջանի (Մոնմորանսի եւ Անթիյի) Հանգստեան Տուներու, ինչպէս նաեւ Սէն Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան գործօն յանձնախումբը գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ, յետ այսօրիկ ընդունիլ Պատսպարեալներու պարագաները լսելու համար իրենց թելադրութիւններն ու ցանկութիւնները, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ տալու այդպայ Թեկնածուներու կատարելիք ձեռնարկներու մասին:

Յանձնախումբի անդամները ժողովուրդին տրամադրութեան տակ պիտի մնան մշտականօրէն, ամէն ամսուան վերջին Երկուշաբթին ժամը 14էն – 16, Աղքատախնամի գրասենեակը

77, Ռիւ Լաֆայէթ – Փարիզ 9
(Երկրորդ յարկ)
Հեռ. 878–02–99

Դիւան Աղքատանամի

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր. 24, ժամը 10ին, ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպանեը:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլիկիա» հայ կաթողիկէ երգչախումբը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօնակատարութիւնը Փետր. 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները:

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազնութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՁԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք:

Մուտքը ազատ է

Առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի եւ Օր. Գապազճեանի (երգէոն):

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիրուած են օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առիթով, Կիրակի Փետր. 24, առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ դաշնութիւ եկեղեցւոյն ծառայող հոգեւորականներու եւ աշխարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ:

×

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլլա–Բուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան գրաւոր զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 15ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի

Կը խօսին

ընկ. Յ. ԽՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ (հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ1

մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 10, Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆ

ՅԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Orchestre SADKO

Ensemble Folklorique Musical Russe
Balalaïka et Chants
14 exécutants
Sous la direction de SERGE IVANOFF

եւ

Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻԿԵԱՆԵԱՆ

Պար՝ Հայկական եւ Եւրոպական երաժշտութիւնով

Կը մասնակցի ԳԱՅԵԱՆԷ պարախումբը

ELECTION MISS CROIX ROUGE

PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES

« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS
Rév. Père FRANÇOIS ZELLER
Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պիւֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօնէրքէպապ»:

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 եւ 990–66–28

Վերապահուած սեղանները գրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 ֆրանք

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens
Folkloriques, religieux, de musique Symphonique
réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No	
526	CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527	ARMENIE, chants et danses
516	REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199	ARMENIE IMMORTELLE
596	PROMENADE EN ARMENIE
517	SOIREE ARMENIENNE
30152	CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240	LEGENDES D'ARMENIE
30211	DOUZE DANSES ARMENIENNES
409	LE THAR (par Garékine)
182	LE CAUCASE

Musique Religieuse

No	
442	MESSE, d'après Ekmalian
451	MESSE, d'après Komitas
454	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
547	TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 1I

(Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176	Quatre pièces symphoniques
714	AU FIL DES SONGES (huit pièces) par l'orchestre des concerts Colonne
790	DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22
Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.
Demander le catalogue détaillé

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Մարտ 3, Կիրակի, ժամը 20·30ին Սփլանտիտի սրահը

Կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Կը խօսին

ՅԱԿՈԲ ԽՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

Տիկ. Ա. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Հրաչեան եւ Վ. Ճառայեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30ին հոգեհանգիստ Սէն–Լուի եկեղեցին. ապա, խմբական այցելութիւն Շ. Նարդունիի դամբանին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
20
MERCREDI
20 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.943
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — N° 12.943

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՈՒԺԸ՝ ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մինչ Պահպանողական եւ Աշխատաւորական դէմ առ դէմ սուր պայքար կը տանին, անգլին Ազատական կուսակցութիւնը կը փորձէ ճամբայ մը բանալ իրեն համար եւ այս անգամ զգալի ընել իր ներկայութիւնը Խորհրդարանին մէջ։

Հանրային կարծիքի վերջին քննութիւնները միշտ նպաստաւոր են Հիթի Պահպանողական կուսակցութեան, բայց եւ այնպէս ամէն բան բռնած չէ եւ նախատեսութիւնները կրնան ճիշդ չըլլալ։

Հիթի դիրքը յստակ է եւ Անգլիացիները կը դնէ սա պարզ հարցումին առջեւ. «կը հաւատա՞ն (իմա՛ Անգլիացիք) որ Ուիլսընի ղեկին տակ, Աշխատաւորական կառավարութիւն մը կարենայ թէ՛ առաջքն առնել «դրամահոսութեան» եւ թէ տալ այն վճռական որոշումները որոնք իրենք զիրենք կը պարտադրեն այս ծանրակշիռ կացութեան մէջ»։

Իր կարգին Ուիլսըն բուռն կերպով կը պայքարի։ Հիթի դէմ կը գործածէ այն զէնքը զոր այս վերջինը գործածած էր երեքուկէս տարի առաջ իրեն դէմ՝ ապրուստի սղութիւնը։ Աշխատաւորական պարագլուխը խանութէ խանութ, մեծ շուկայէ մեծ շուկայ կը հետաքրքրուի գիներով։

Այս մենամարտին մէջ է որ Ազատական կուսակցութիւնը կը փորձէ ինքզինքը մըտիկ ընել տալ, տրուած ըլլալով մանաւանդ որ Անգլիացին սկսած է յոգնիլ երկու «Մեծերու» բախումներէն։

Կայ նաեւ Էնոք Փաուըլը, Պահպանողական, որ կը շարունակէ իր պայքարը Հիթի դէմ թէեւ լուռ մնալով։ Իր կողմնակիցները, որ Պահպանողական կուսակցութեան մէկ որոշ աջ հոսանքը կը ներկայացնեն, կը հրաւիրեն «բոլոր ճըշմարիտ Պահպանողականները» որ ձեռնպահ մնան Փետրուար 28ին։

Քանի մը տողով

ՓԵՔԻՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն Կոնֆիւկիոսի դէմ պայքարը որ նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուի, սկսած է արձանագրել իր առաջին զոհերը։ Զայնհռատեսիլի քանի մը պատասխանատուներ պաշտօնազրկուած են։ Ասոնք կը մեղադրուին որ շատ գործօն մասնակցութիւն չեն բերած ներկայ պայքարին։

ԼԻԲԱՆԱՆ խզած է իր յարաբերութիւնները Փրեթորիայի եւ Լիզպոնի հետ։ Ցարդ դեսպանատուն մը ունէր Փորթուկալ եւ ընդհ. հիւպատոսարան մը Հարաւի Ափրիկէ։ Ներկայ որոշումը տրուած է համաձայն Ալժէի արաբական վեհաժողովին մէջ քուէարկուած բանաձեւին։

ՎԱԼԷՐԻ ՊԱՆՈՎ, ծագումով Հրեայ արտաքսուած է Խորհ. Միութենէն։ Պարը ցարդ կը մերժէր հեռանալ, որովհետեւ արտօնութիւն չէր ստանար իր կնոջ համար, որ Հրեայ չէ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Բանուորական Միացեալ Կուսակցութեան առաջին քարտուղարը հաղորդեց, թէ գաղափարախօսական արշաւ մը կազմակերպած է, որպէսզի «զօրանայ Լեհերու քաղաքական գիտակցութիւնը»։ Կառավարական կարեւոր փոփոխութիւններ ալ կատարուած են։ Մշակոյթի եւ Գիւղատնտեսութեան նախարարները փոխուած են։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 13)

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ՆՈՐ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

Լենինականի մէջ սկսած է երկաթուղիի նոր կայարանին շինութիւնը։ Նախագիծը կազմած է քաղաքին գլխաւոր ճարտարապետը Ռաֆայէլ Եղոյեան։

Կայարանը լաւագոյններէն մէկը պիտի ըլլայ Հայաստանի մէջ. պիտի ունենայ ամէն յարմարութիւն՝ գետնուղիներ, պանդոկ, շարժանկարի սրահ, սպասարահներ, թղթատարի կեդրոն, ճաշարան – սրճարան, տեղեկատուութեան գրասենեակ եւայլն։ Երկյարկանի կայարանը հնարաւորութիւն պիտի ունենայ 700 ճամբորդ ընդունելու միաժամանակ։ Շէնքին կեդրոնի գմբէթին վրայ պիտի բարձրանայ 30 մեթր աշտարակ մը՝ մեծ ժամացոյցով։

×

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»Ի 13ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսած է «Սովետական մեծ Հանրագիտարան»ի 13րդ հատորը, ուր նախորդ հատորներուն նման կարեւոր էջեր յատկացուած են Հայերու։

Յատուկ էջեր կան արձակագիր Հրաչեայ Քոչարի (1910–1965), քանդակագործ Երուանդ Քոչարի (ծնած 1899ին), ճարտարապետ Գէորգ Քոչարի (1901–1973), Սուրէն Քոչարեանի (ծնած՝ 1904ին), Անտոն Քոչինեանի եւ այլ դէմքերու մասին։

×

ՃԱՏՐԱԿ

Խարկովի մէջ վերջ գտած է «Բուրեվեստնիկ» մարզական միութեան կազմակերպած ճատրակի կէս–եզրափակիչ մըրցաշարքը։ Երեւանի պետական համալսարանի ուսանող Յովհաննէս Խալիկեան ինը խաղերու ընթացքին միայն կէս կէտ կորսնցուցած է։ Այս բարձր արդիւնքին շնորհիւ ան գրաւած է առաջին տեղը եւ իրաւունք ստացած է մասնակցելու միութեան եզրափակիչ մրցաշարքին, այս ամառ, Սվերտլովսկ քաղաքը։

×

ԱՆՈՒԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Ծննդեան 70ամեակն է Փրոֆ. Հենրի (Յարութիւն) Գաբրիէլեանի։ Ան ծնած է Վան նահանգի Գաւաշ գաւառի Պատականց գիւղը 1903ին։ Նախնական կրթութիւնը ստացած է Նարեկ դպրոցը։ Արեւելեան Հայաստան գաղթելէ ետք յաճախած է Երեւանի պետական համալսարանի իրաւա–տնտեսագիտական ճիւղը, ապա Մոսկուայի փիլիսոփայութեան հիմնարկութիւնը։

Հեղինակած է տասնեակ մը աշխատութիւններ, որոնց մէջ յիշատակութեան արժանի է «Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւնը» (չորս հատոր)։

×

ՓԻՆԿ–ՓՈՆԿ

Վիլնիուսի մէջ վերջ գտած են փինկ-փոնկի համամիութենական մեծ մրցումները։ Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ Եդուարդ Զաքարեան, առաջնութիւնը ձեռք ձգած է։

×

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶ

Խորհ. Միութեան մարմնամարզի Դաշնակցութիւնը կազմած է երկրին այս տարուան հաւաքական խումբը։ Կազմին մէջ ընդունուած են Եդուարդ եւ Ռուբէն Միքայէլեան. երիտասարդական հաւաքականին մէջ ընդունուած է Արարատ Պետրոսեան։

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 14)

ԿԵՆՍԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆԴԱՍՏԱՆԸ

Հինգ տասնամեակ առաջ ձեւաւորուեցաւ հայ կենսաբաններու դպրոցը՝ Երեւանի պետական համալսարանի կենսաբանութեան ճիւղը։ Այդ ժամանակամիջոցին անիկա տուաւ անուանի շատ գիտնականներ, մանկավարժներ։ Հոս ներկայիս կ'ուսանին 680է աւելի ուսանողներ, որոնցմէ 42ը Վիէթնամցիներ են։

Կենսաբանութեան հիմնարկութիւնը ունի ինը ամպիոն եւ երկու գիտահետազօտական տարրալուծարան, որոնք կը զբաղին կենսաբանութեան ժամանակակից հարցերու ուսումնասիրութեամբ։ Տարրալուծարանները ունին արդիական սարքեր՝ ցուցադրական նմոյշներ։ Տարիներու ջանքերով ստեղծուած է այսպէս կոչուած հողի թանգարանը։

Գիտնականներ պատրաստելու գործին մէջ մեծ վաստակ ունի գիտնական Հրանտ Բատիկեան։ Ան արժանաւոր սաներէն է գիտնական Հենրի Սեմէրջեանի, որուն ուսումնասիրութիւնները տեսաբանական կարեւոր արժէք կը ներկայացնեն կենսաբանութեան բնագաւառին մէջ։ Իր գոյութեան ընթացքին հիմնարկութիւնը տուած է 2.400է աւելի շրջանաւարտներ։

×

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Երգահան Ալ. Սպենդիարեան իր կեանքին վերջին տարիները անցուցած է գողտրիկ շէնքի մը մէջ, որ կը գտնուի Նալբանդեան եւ Թումանեան փողոցներու անկիւնը։ Այժմ այդ շէնքը դարձած է Տուն–Թանգարան։

Մինչեւ վերջերս պարզ չէր, թէ ուր կը գտնուի երգահանին «Այ վարդ» ռոմանսին բուն օրինակը։ Եւ ահա այդ օրինակը թանգարանին նուիրեց Սահակ Զարիֆեան, 77 տարեկան մտաւորական մը, որ կը բնակի Դոնի Ռոստով։

Նուկոլայեւ երգահան, Պեկրատի երաժշտական ակադեմիայի փրոֆեսօր Պետրոս Օղեան Տուն–Թանգարանը զրկած է սերպ «Պատարագ»ին ամբողջական ձայնագրութիւնը, որու մէջ կան հայկական դասական երաժշտութեան մեղեդիներուն նմանող մասեր։ Թաւջութակահար Գուրգէն Աղամեան Տուն–Թանգարանին նուիրած է Սպենդիարեանի «Ղայթարմա» ծանօթ ստեղծագործութեան լարային քառեակի համար գրուած երաժշտատետրը։ Անոր կողքին վրայ յստակ կ'երեւայ Եղ. Զարենցի ստորագրութիւնը։ Զարենց 30ական թուականներուն խմբագիրն էր «Հայպետհրատ»ի գեղարուեստական գրականութեան հրատարակչութեան։

Սպենդիարեանի արուեստակից մտերիմներէն Գուրգէն Միրզոյեան Տուն–Թանգարանին յանձնած է երգահանին «Երեւանեան էթիւտներ»ուն հայկական նուագարաններու համար գրուած երաժշտատետրը։

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Բերքանոյշ գիւղին մէջ բացուեցաւ «Կուլտուրայի ժողովրդական համալսարան»ը։ Առաջին դասախօսութիւնը կատարեց Ակադ. Բաբգէն Առաքելեան. նիւթն էր՝ «Հին Հայաստանի մշակոյթը»։ Ներկայիս նմանօրինակ համալսարաններ կը բանին Արտաշատ քաղաքի, Մասիս եւ Մխչեան գիւղերուն մէջ։

×

ԳԱՐԵՋՈՒՐԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

Ապարանի մէջ շահագործման յանձնուեցաւ գարեջուրի գործատունը, որ երբ ամբողջական տարողութեամբ աշխատի տարեկան կրնայ 2.800.000 լիթր գարեջուր, պտուղի ջուր արտադրել։

×

«ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՍՐԱՀ

Կրասնոսելսկի մէջ բացումը կատարուեցաւ 600 տեղ ունեցող շարժանկարի սրահի մը, որ կոչուեցաւ «Ինտերնացիոնալ», որովհետեւ հայ բնակչութեան կողքին կ'ապրին Ռուսներ եւ Ազրպէջանցիներ։

"ԱՐԱՐԱՏ"Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ 1974ԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՂԱՇՐՋԱՆ

Մրցումները պիտի սկսին Ապրիլ 12ին։ Այդ օրը հայ մարզիկները իրենց դաշտին վրայ պիտի մրցին Մոսկուայի «Տորբեդօ» խումբին դէմ։ Յաջորդ մրցակիցը Մոսկուայի բանակայիններն են (ԲԿՍԱ). մրցումի թուականն է Ապրիլ 21։ «Արարատ»ը Ապրիլ 27ին Կիեւ այցելելէ ետք, Մայիս 2ին իր դաշտին վրայ պիտի խաղայ Մոսկուայի «Սպարտակ»ին եւ Մայիս 10ին՝ «Դինամօ»ի հետ։

Խումբը Մայիս 15ին Լենինգրադի մէջ իր դէմ պիտի ունենայ «Զենիթ»ը, իսկ Մայիս 23ին Թիֆլիսի մէջ՝ տեղւոյն «Դինամօ»ն։ Մայիս 31ին «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ պիտի խաղայ Ալմա–Աթայի «Կայրաթ»ին դէմ, որմէ ետք Տաշքենդի մէջ Յունիս 7ին պիտի մրցի «Պախտակոր»ի հետ եւ Յունիս 17ին ալ «Դնեպր»ի հետ՝ Դնեպրոպետրովսկի մէջ։

Այնուհետեւ հայ մարզիկները Երեւանի մէջ պիտի խաղան Վորոշիլովգրադի «Զարեա» (Յունիս 24), Օդեսայի «Չերնոմորեց»ի (Յուլիս 1) եւ Լվովի «Կարպատներ»ու (Յուլիս 9) հետ։

Առաջին խաղաշրջանի վերջին մրցումները «Արարատ» պիտի կատարէ օտար քաղաքներու մէջ. Յուլիս 14ին Քիշնեւ «Նիստրու»ի եւ Յուլիս 25ին Դոնեցկի «Շախտեօր»ի դէմ։

ԶՐՈՅՑ
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Նախ այստեղ տամ իմ գիտցածս այս մասին. եթէ անտեսեմ որեւէ բան, կը դիմեմ ձեզի Հայր Վահան: Ձեզմէ ալ կը խնդրեմ յիշեցնել ինծի մոռցածս ու անտեսածս:

Անկարելի է, ի հարկէ, քանի մը էջով տալ Մխիթարեաններու նպաստը հայ մշակոյթին: Պիտի ջանամ ամփոփել: Բայց կ'ուզեմ որ հայ ընթերցողը իր աչքին առջեւ ունենայ յստակ պատկերը կատարուած աշխատանքին: Վստահ եմ որ ո՛չ միայն պիտի հպարտանայ ընթերցողը, այլեւ պիտի ապշի, հարց տալով ինքզինքին թէ ի՛նչպէս կարելի եղած է այդ տիտանեան գործը գլուխ հանել փոքրաթիւ Միաբանութեան մը կողմէ:

Ժամանակագրական կարգով, ու թերեւս նաեւ կարեւորութեան, պէտք է սկսինք բառարանագրութեամբ: «Հայկազեան» բառարանը ո՛չ միայն հայկական, այլեւ համաշխարհային արժէքով գործ մըն է: Զայն սկսած է Մխիթար Սեբաստացին: Ինք եւ իր օգնականները պեղած են մեր մատենագրութիւնը, տպագիր եւ գրչագիր: Իւրաքանչիւր բառի իմաստի մասին օգտագործեր ո՛չ միայն մեր ամբողջ գրականութիւնը, այլ նաեւ խօսակցական լեզուն: Իւրաքանչիւր բառի կիրարկումը դարերու ընթացքին, քննութեան առկայ է դարձեր: Բաղուածքներ եղած են հին հեղինակներէն: Նկատի առնելով ժամանակաշրջանը, երբ կատարուած է այս աշխատանքը, գիտական նորութիւն է, համաշխարհային բառարանագիտութեան մէջ:

Մխիթար Սեբաստացիի բառարանին անխուսափելի թերութիւնները սրբագրուած են յետագային իր աշակերտներուն կողմէ, որոնք մեզի ընծայած են «Հայկազեան» բառարանը իր այսօրուան ամբողջականութեամբ: Այդ նոյն աշակերտները, որոնց մէջ Հայր Գաբրիէլ Աւետիքեանը, որուն մասին խօսեցանք սկիզբները (թէոլոկօ թէրրիպիլէ) սարսափազդու աստուածաբանը, գգալի կերպով աւելցուցած են մեր լեզուին բառամթերքը, աւելի ճշգրտութիւն մտցուցած անոնց իմաստներուն մէջ:

Կոթողական գործ մը եւ որ կը մնայ այդպիսին մինչեւ այսօր: «Հայկազեան»էն զատ բառարաններ կազմած են Մխիթարեանները հայերէնէ օտար լեզուներու եւ փոխադարձաբար հայերէն – իտալերէն, հայերէն – ֆրանսերէն, հայերէն – անգլերէն, գերմաներէն, եւայլն: Նոյնիսկ յունարէն: Գերմաներէնն ու յունարէնը կը մնան անտիպ մինչեւ այսօր:

Մխիթարեաններու երկրորդ կոթողային նպաստը հայ մշակոյթին՝ անոնց պատմա – բանասիրական աշխատանքն է: Ու այդ մարզին մէջ մեծագոյն դէմքը Հ.Մ.Զամչեանն է: Անոր եռահատոր «Հայոց պատմութիւն»ը հայ ժողովուրդի դարաւոր կեանքին պատմութիւնն է, անոր քաղաքական, ընկերային, տնտեսական, մշակութային եւ կրօնական կեանքին ամբողջական պատկերը: Զամչեանը գլուխ հանելու համար այս մեծարժէք աշխատանքը, պրպտած է մեր ամբողջ մատենագրութիւնը, այնպէս ինչպէս ըրած էին «Հայկազեան»ը կազմողները: Ան դիմած է հազարաւոր աղբիւրներու, զննած, բաղդատած, իմաստաւորած, համադրած բոլոր գտնուած տուեալներն ու փաստերը: Ո՛չ միայն օգտուեր է հայկական աղբիւրներէն, այլեւ շատ մը օտարներէ: Վիթխարի աշխատանք մը, որ միայն հիացում կը պատճառէ:

Զամչեանը եթէ առաջինն է պատմական այդ մարզին մէջ, վերջինը չէ: Շատ մը հայրեր պեղած են մեր անցեալը եւ մեծարժէք գործեր տուած: Յիշելու համար միայն մէկը՝ Ալիշանի այդ մարզին մէջ գլուխ հանած աշխատանքը նուազ հիացում չի պատճառեր:

Երրորդ մեծ նպաստը հայ մշակոյթին՝ Մխիթարեաններու աշխատանքներն են հայոց լեզուի քերականագիտութեան մարզին մէջ: Նոյնինքն Մխիթար, ապա Զամչեան, Աւետիքեան, Բագրատունի յայտնի գիրքեր գրած են այս խնդրի ուսումնասիրութեան նուիրուած: Այս բնագաւառին մէջ տիտանը կը մնայ սակայն Հայր Արսէն Այտընեան: Արդի աշխար – հաբարի հիմնադիրն է ան անկասկած:

Ու հիմա, ո՛ր մէկը յիշել Մխիթարեաններու կատարած աշխատանքներէն: Կա՞յ հայ մշակոյթի եւ պատմութեան բնագաւառներուն մէջ ածու, որ անոնք հետազօտած չըլլան, իրենց տիրական նպաստը բերած չըլլան անոնցմէ ամէն մէկուն լուսաբանութեան եւ ճանաչումին:

Թարգմանական աշխատանք... Հսկայ դէզ մը մատեաններու, յունական, հռոմէական, ֆրանսական, իտալական գրականութեանց գլուխ գործոցները՝ հայերէնի թարգմանուած: Փոխադարձաբար բոլոր կարեւոր հայերէն գիրքերը՝ թարգմանուած լատիներէնի, իտալերէնի, ֆրանսերէնի:

Հայ մատենագրութեան եւ գրականութեան պատմութի՞ւն՝ Զարբհանելեանէն մինչեւ Ղազիկեան:

Ու նաեւ պատկառելի վաստակ զուտ ստեղծագործական մարզին մէջ՝ հսկա – յատիպ Բագրատունին, զմայլելի Ալիշանը եւ այնքան ուրիշներ:

Իրենց վարժարաններէն ելած են քանի մը հատը մեր մեծագոյն դէմքերուն — Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Դ. Վարուժան, Ահարոն — քերթողներ՝ Արփիարեան, մեր մեծագոյն արձակիրներէն մէկը՝ Վահրամ Փափազեան, անգերազանցելի մեկնաբանը Շէյքսփիրեան թատրոնին:

Եւ որքա՛ն ուրիշներ, ամէն դարու, ամէն մարզի մէջ:

Համաշխարհային արժէքով գիտնական մըն է որ լաւագոյնս գնահատած է Մխիթարեաններու անհուն նպաստը հայ մշակոյթին:

Այնքան աւելի արժէք կը ստանայ այդ գնահատանքը, երբ գիտնաք թէ Հրաչեայ Աճառեանն է այդ մեծ գիտնականը:

Ահա՛ այդ գնահատանքը.

«Պզտիկ միաբանութիւն մը որ 100 տաղանդաւոր մարդ է տուեր հայ ժողովուրդին»:

Երբ կ'ըսենք պզտիկ, կը մտածենք այն պզտիկ թիւին՝ ազգին նուիրուածներու, որոնք քաշուած մեկուսի այդ կղզիին վըրայ գիշեր ու ցերեկ, իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին մէկ մտասեւեռում ունին, մէկ երջանկութիւն — հայ ժողովուրդը ու անոր փառաւոր մշակոյթը:

Բայց, սիրելի ընթերցողներ, գաղափար ունի՞ք, թէ ի՛նչ է այդ պզտիկ թիւը:

Ի՞նչ կը կարծէք, Միաբանութեան առաջին անդամէն, Մեծն Մխիթարէն մինչեւ այսօր, քանի՞ վարդապետներ մաս կազմած են այդ փաղանգին:

Ընդամէնը 352:

Առաջին միաբանը Մխիթար, վերջինը՝ այս տարի ձեռնադրուած Հայր Տաճատը, 352րդ անդամն է Մխիթարեան Միաբանութեան:

Աւելի քան 250 տարուան ընթացքին ընդամէնը 352 անդամ, եւ այս տիտանեան գործը որ գլուխ հանուած է այդ պզտիկ թիւով:

Ակամայ կը մտածեմ Անտրէ Ժիտի մէկ խօսքին, որ կարծէք մեզ նկատի ունէր, երբ կ'ըսէր.

«Ես կը հաւատամ պզտիկ ժողովուրդներու մեծութեան»:

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Մի մարդ փողոցից ձայն է տալիս ծննդատանը գտնուող իր կնոջը.

— Քնքոյշ, տղա՞յ է:

— Ջէ՛, ասում է կինը:

— Բա ի՞նչ է...

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՋՕՐԸ, ԵՒ ԱՒԵԼԻ՛ ՀՋՕՐԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր էութեամբ, իր անցեալով, ներկայ գործունէութեան ծաւալով ու հետապնդած նպատակներով, առաւելաբար իբրեւ կուսակցութի՞ւն կը ներկայանայ հայ իրականութեան, թէ իբրեւ կազմակերպութիւն:

Այս հարցումը կարելի եւ տեղին կը դառնայ, եթէ կուսակցութիւն տարազին տակ հասկնանք ազգի մը մէկ հատուածը կամ այլազան ազգերու պատկանող մարդոց հաւաքականութիւն մը, որ ընկերային կամ իմաստասիրական նոյն մտածողութիւնը ունի, ապագայի նոյն հեռանկարները կը հետապնդէ, ընդունած է նոյնատեսակ գործելակերպ եւ կը հպատակի իր կողմէ մշակուած որոշ կանոնագրութեան մը:

Կուսակցութիւնը նոյնանման աշխար - հահայեացքի տէր անհատներու խմբաւորումն է, որ ունի միասնական կամք եւ ստեղծած է գործելու իւրայատուկ միջոցներ ու կարելիութիւններ:

Իսկ եթէ այդ կամքը կ'արտայայտէ ո՛չ թէ խմբակցութեան մը կամ հատուածի մը խտէալները, այլ արտայայտութիւնն է ամբողջ ժողովուրդի մը բաղձանքներուն, հաւաքական տեսլականին, ընդ - հանրական մտածողութեան, այդ պա - րագային կը հեռանանք ընթացիկ «կուսակցութիւն» գաղափարէն, դէմ յանդիման գալու համար տարբեր իրականութեան մը, որ վեր է կուսակցութենէն, կազմակերպութենէն, որ պարագայական չէ, սահմանափակուած չէ պատմական որոշ ժամանակաշրջանի մը մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր փոթորկալի անցեալով, մեծագործութեանց պատկառելի գումարով, ապացուցած է, որ հարազատ ներկայացուցիչն է հայ ժողովուրդի հաւաքական կամքին: Դաշնակ - ցութեան պատմութեան մէջ կարելի չէ գտնել արարք մը, որ ներշնչուած չըլլայ հայ ժողովուրդի ընդհանրական շահերէն:

1890 Յուլիսին, իր հիմնադրութենէն անմիջապէս ետք, Հայ Յեղափոխական - ների Դաշնակցութիւնը, յայտարարա - գրով մը հաստատուութեան ծանոյց նոր կուսակցութեան ծնունդը եւ որդեգրած նպատակները.— «Հայ Յեղափոխական - ների Դաշնակցութիւնը թէեւ նոր է հանդէս գալիս իբրեւ կազմակերպութիւն, բայց նա վաղուց գործող խմբերի միութիւնն է, խմբերի, որոնք նոյնիսկ հայ ժողովրդի ձգտումների ծնունդ են: Դաշնակցութիւնը մտել է այն կռուի մէջ, որ սկսել է ի՛նքը ժողովուրդը»:

Բազմաթիւ խումբերու (աւելի քան 15) միաւորումն ըլլալով եւ մտնելով այն կռուին մէջ, որ սկսած էր նոյնինքն ժո-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ես ինծի համար ունէի մասնաւոր տուն մը երկու խոշոր սենեակներէ ու սրահէ մը բաղկացած եւ պարզօրէն կահաւորուած:

Առաջին անգամ երբ ինքզինքս առանձին գտայ հոն, Աթէնքի, Աղեքսանդրիոյ ու Գահիրէի աղմկալից կեանքէն ետքը, ճըշմարիտը լաւ տպաւորութիւն մը չկրեցի: Մանաւանդ գիշերները անտանելի էր. ջղջիկներ, մուկեր, ուտիճներ շուրջս կը վխտային: Բայց ասոնցմէ զատ ուրիշ բաներ ալ քունս կը խանգարէին: Գիտէի որ տանս ներքնայարկը, որ ընդարձակ մթերանոց մըն էր ագարակի վերաբերեալ զանազան բաներու յատկացուած, լեցուն էր օձերով, որոնցմէ յաճախ կը սպաննէին: Անկէ զատ պատերուն վրայ երբեմն կը տեսնէի կարիճներուն քալելը եւ նմա – սենեակիս ճեղուէն ատեն ատեն մողէսներ վար կ'իյնային:

Բոլոր ասոնք միանալով՝ ագարակ հասնելուս առաջին գիշերները գրեթէ բոլոր – բովին աչքերս բաց կ'անցընէի ու ցերեկը քանի մը ժամ կը քնանայի: Բայց յետոյ շուտով վարժուեցայ, երբ տեսայ որ այդ կենդանիներէն ոչ մէկը վնաս մը կը պատճառէր:

Երկու տարուան ընթացքին, ուր մնացի Շարապասի ագարակը, օր մը լսեցի որ օձի կամ կարիճի խայթուածքէ մէկը վնասուած ըլլար:

Ամէնէն անտանելին ճանճերու առատութիւնն էր՝ այն աստիճան որ անկարելի կ'ըլլար սենեակին մէջ կարդալ կամ գիր գրել եւ ստիպուած էի գրասեղանիս վրայ ճիպիճլիկ մը անցընել եւ այնպէս գրել կամ կարդալ:

Շարապասի մէջ ինծ զատ կային նաեւ Պօլսօ փաշայի վէքիլը Մկրտիչ էֆ. Անդրանիկեան, որ այդ Թուականին հոն կը բնակէր, թէեւ յաճախ բացակայ կը գըտնուէր գործերու պատճառաւ: Յետոյ Զուիցերացի ճագիր մը կամ տնօրէն մը իր կնոջը հետ եւ ուրիշ Զուիցերացի երկրաչափ մը, որ քիմիական տարրալուծումներ կատարելու համար բերուած էր եւ որ որոշապէս ուրիշ գործ մը տեսած չունէր: Բայց նշանաւորութեան մէջ տարօրինակ յաջողութիւն մը ունէր եւ երբեք չէ եղած որ իր հարուածը վրիպի:

Նոյնիսկ կը յիշեմ որ անգամ մը հրացանով ու շատ հեռուէն դլփին մը զարկաւ, որ Նեղոսի մէջ մոլորած էր:

Դլփինի մը ներկայութիւնը Նեղոսի այն մասին մէջ ուր կը գտնուէր Շարապաս, թող զարմանալի չթուի: Ջուրերը այնքան կ'իջնեն, որ ծովը ներս կը խուժէ իր բնակիչներով, անանկ որ մեր գետեզերքէն ծովային ձուկեր կրնայինք որսալ որոշ ժամանակներ:

Բայց մենք ընդհանրապէս, ագարակին մէջ ձուկերը դաշտերուն երեսը կ'որսա – յինք ու թռչուններն ալ ջուրին մէջ:

Այս տարօրինակութիւնը բացատրու – թեան կը կարօտի անշուշտ:

Արդ, Եգիպտոսի ագարակներուն մէջ ընդհանրապէս բամպակ, բրինձ ու պէրսիմ կը մշակուին: Սովորութիւն է որ այն արտերը՝ ուր բամպակ ցանուած է քաղէն ետքը բրինձ ցանուի, որովհետեւ բամպակը հողը կը յոգնեցնէ եւ անոր կենսունակութիւնը կը նուազեցնէ, մինչ բրինձը ընդհակառակն կը զօրացնէ: Բրինձի արտերը կը ջրուին առատ ջուրով, այսինքն Նեղոսի վրայ գտնուած ջրաբերանները կը բացուին եւ արտերը մինչեւ կէս մեթր ջուրի տակ կ'ողողուին, այդ արտերը վերածելով անսահման լիճերու:

Հողը քանի մը օրուան մէջ ջուրը կը ծծէ ու այն ատեն ձուկերը, որոնք Նեղոսի ջուրին հետ եկած են, կը սկսին ցատկոտել արտերուն մէջ: Կ'ըմբռնէք թէ այդ պարագային որքա՜ն բնական է բրինձի արտերէն ձուկ հաւաքելը:

Իսկ վայրի բադ կամ այդ տեսակ խոշոր թռչուններ որսալու համար կ'երթայինք Մէնզալէի լճին քով, որ ագարակէն հազիւ ժամ մը հեռաւորութիւն ունէր, ու կը մտնէինք ջուրը եւ 20–30 վայրկեան յառաջ կ'երթայինք, որովհետեւ լճին ջուրը հազիւ մէկ մեթր խորութիւն ունի, թէեւ տարածութիւնը շատ ընդարձակ է ու Տամիէթէն մինչեւ Բորթ–Սայիտ կը տարածուի:

Հոն կը կծկուէինք ջուրին մէջ ու կը սպասէինք մինչեւ որ թռչուններու երամակներ գային լողնալու կամ ջուր խմելու, իրենց ոտքերը կախած լճին մէջ:

Այն ատեն մեծ ճարպիկութեան մը պէտք չկար ձեռքի մէկ հարուածով մը ոտքերնէն մէկ քանի թռչուն մէկէն բռնել, միայն թէ հարկ էր համբերութեամբ, երբեմն մէկ քանի ժամ, սպասել որ թռչունները բարեհաճին գալու:

Շարապաս գտնուած միջոցիս շատ մօտէն ներկայ եղայ մահուան պատիժի մը, որ խորին տպաւորութիւն գործեց վրաս:

Ոճրագործը քսան տարեկան պատանի մըն էր, որ իր մօրը դրդումով սպաննած էր երկու խորթ եղբայրները, ինը–տասը տարեկան մանուկներ:

(42 – Շար.)

զօրութը եւ, որ ամէնէն էականն է, որդեգրելով այդ բոլոր խումբերուն նպատակը, որ ի՛րն էր միաժամանակ Դաշնակցութիւնը կը դառնար ժողովուրդին ընդհանրական բաղձանքներուն հարազատ արտայայտիչը։

Այս պատճառով, անշուշտ, Դաշնակցութիւնը վեր է կուսակցութենէն։ Ան, բառ քութեան հայ ժողովուրդի կազմակերպութիւնն է, որովհետեւ, ինչպէս անոր ուժին եւ կենսունակութեան, նոյնպէս անոր նպատակներուն աղբիւրը կը բխի հայ ժողովուրդի սրտէն ու մտածումներէն։

Դարաւոր Հայոց պատմութեան մէջ, բազմաթիւ են այն օրինակները, որոնք անհերքելիօրէն կ'ապացուցանեն կազմակերպուած կեանքին, մանաւանդ կազմակերպուած պայքարին ընձեռած առաւելութիւնները։ Մեր բազմապիսի տառապանքները, ձախողութիւններն ու պարտութիւնները հետեւանքն են գլխաւորաբար մեր կազմակերպուած կեանքի թուլացումին։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրները, մեկնելով այս իրողութիւններէն, առաջին օրէն իսկ հետամուտ եղան ստեղծելու կուռ եւ կարգապահ կազմակերպութիւն, նուիրումի եւ զոհաբերութեան առինքնող մթնոլորտ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անհատի մը կամ փոքրաթիւ խմբակի մը ձեռակերտը չէ։ Այնպէս չէ, ինչպէս օրինակ՝ Լենինի պոլշեւիզմը, Մուսոլինիի ֆաշիզմը կամ Հիթլէրի նացիզմը։ Անոնք բացառիկ անհատներ էին, որ իրենց գաղափարներն ու ապրումները փոխանցեցին զանգուածներուն։ Անհատներ էին, որոնք իրենց կամքը պարտադրեցին բազմութեանց։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բացառութիւն է այս տեսակէտով։ Մեր մէջ ծրագիրն ու պահանջները զանգուածներէն կը թելադրուին ընտրեալ անհատներուն։ Ահա թէ ինչո՛ւ Դաշնակցութիւնը չէ ունեցած եւ չունի առանձին պարագլուխներ, ղեկավարներ։ Այլ ունեցած է եւ ունի միա՛յն ղեկավարութիւն։

Հիմնադիր երրորդութեան անդամները անհատապէս տարբեր համոզումներ ունեցած են, տարբեր աշխարհահայեացքի տէր եղած են, սակայն մեծութիւնն ու իմաստութիւնը ունեցած են հրաժարելու իրենց անձնական տեսակէտներէն եւ կազմակերպելու ժողովուրդը մէկ ծրագրի շուրջ։ Քրիստափորը, Ռոստոմն ու Զաւարեանը իրերամերժ իրենց գաղափարները ի մի ձուլեցին, հիմը դնելու համար նոր վարդապետութեան մը, որ կը ներշնչուէր չորս հազարամեայ Հայոց պատմութենէն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն անունը կը ստանար։ Անոնց մեծութիւնը ժողովուրդին ձայնը կարենալ լսելուն մէջ պէտք է փնտռել։

Այս հիմնական պատճառով է, որ ամբողջական առումով տեսաբան դէմքեր չունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Այնքան ատեն, որ ժողովուրդն է ներշնչումին աղբիւրը, անոր կարիքը չի զգացուիր։ Տեսաբանի դեր կը կատարեն ընդհանուր ժողովները, որոնք կը հետեւին հայ ժողովուրդի բանաւոր թելադրանքներուն եւ հարազատ ու վճիտ ապրումներուն։

Կազմակերպութեան մը կառոյցը իր նպատակին չափ կարեւոր ու կենսական է։ Կեդրոնաձիգ եւ անհատապաշտ կազմակերպութիւն մը, ի վերջոյ, անխուսափելիօրէն կը յանգի բռնապետութեան եւ քայքայումի։ Իսկ ժողովրդավարական կառոյցով կազմակերպութիւն մը, որ իր գործունէութեան ընթացքին բծախնդրօրէն կը հետամտի ժողովրդավար սկզբունքներու կիրարկումին, երեւութապէս կրնայ տկար թուիլ, սակայն զանգուածներու բաղձանքներուն զուգահեռ ընթանալու ինքնակամ պարտադրանքը աւելի՛ կ'ամրապնդէ զինք եւ փորձանքներուն ու փորձառութեանց տոկալու ուժ կու տայ իրեն։ Զուր խօսք չէ, երբ կ'ըսուի, որ կարելի չէ լուծարքի ենթարկել Դաշնակցութիւնը, նոյնիսկ եթէ բոլոր շարքային դաշնակցականները միաձայնութեամբ այդ որոշումը քուէարկեն։ Այդ պարագային, Դաշնակցութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ իբրեւ կառոյց, կազմակերպական ձեւ, բայց կը մնայ Դաշնակցականութիւնը, կը մնայ ոգին, որ մեր ժողովուրդի հոգեմտաւոր ստեղծագործութիւնն է եւ յաւերժական է, ինչպէս հայ ազգը։

19րդ դարու վերջերուն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնունդ կ'առնէր հայկական ինքնուրոյն միջավայրէն, յստակ կերպով կը բանաձեւէր հայ ժողովուրդի տենչերն ու ձգտումները, հարազատօրէն պատկերելով անոր նկարագիրն ու ոգին։

«Յաւելեալ արեան» եւ անպատում զոհողութեանց գնով, հայ ժողովուրդի ոգեղէն հարստութեանց գանձարանին վրայ կ'աւելցնէր նոր, անկորնչելի գանձ մը եւս.— Դաշնակցականութիւնը, «շատ աւելի հզօր, քան ինքը՝ Դաշնակցութիւնը»։

ԳՐԻԳՈՐ ՆԳՐՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ՀԵՐԹԱՓՈԽ

Երկու հարեւանուհի վիճում են։ Սա նրա՛ն է ասում՝ «Ես քեզ արհամարհում եմ», նա՝ սրան։

— Սուքիաս, կանչում է վիճողներից մէկն իր ամուսնուն, արի՛ իմ տեղը կանգնիր ու էս Նախշունին արհամարհիր, որ չկարծի թէ յաղթեց, մինչեւ ես գնամ ճաշը խառնեմ, գամ։

×

ԱՄՈՒՍՆՈՒ ՀԱՐՑԸ

— Ա՛յ մարդ, յանդիմանում է կինը ամուսնուն, քիչ խմիր, էլի՛։ Քեզ տուել ես անտէր խմիչքին ու առաջ չես գնում։

— Ճիշդ է, ժպտալով պատասխանում է ամուսինը, բայց դու էլ հօ չե՞ս խըմում, ինչո՞ւ առաջ չես գնում։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԱՓՈՐՆԵՐ՝ ԿԷՕԹԷԻ ՏՈՒՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այս տարի Կէօթէի ծննդեան 225ամեակն է։ Աշխարհի վրայ չկայ քաղաքակիրթ ազգ մը, որ իր մայրենի լեզուով կարդացած չըլլայ մեծ գրագէտին գործերը։ Անոր ստեղծագործութիւններուն մասին գրուած են հարիւրաւոր ուսումնասիրութիւններ։ Մեծ Գերմանացիին երկերը միշտ տեղ գրաւած են հայ գրական միտքին մէջ։ Անոր գործերուն առաջին թարգմանիչը եղած է Խ. Աբովեան, որ 1846–1847ին գրաբար թարգմանած է «Անտառի արքան» բանաստեղծութիւնը։ Այնուհետեւ սկսած է անուանի բանաստեղծին ստեղծագործութիւններուն հայկական կեանքը։ Կը բաւէ ըսել, թէ Ֆաուստը, 1881էն սկսեալ 12 անգամ հայերէն լոյս տեսած է պարբերական մամուլի մէջ եւ առանձին գիրքերով։ Կէօթէի գրական գործերը հայերէն հրատարակուած են եւ դեռ կը շարունակուին հրատարակուիլ Պոլսոյ, Վենետիկի, Գահիրէի, Պէյրութի, Երեւանի մէջ եւ այլուր։

Կէօթէի գրական եւ իմաստասիրական ժառանգութիւնը ուսումնասիրողներուն եւ ընթերցող լայն շրջանակներուն ծանօթացնելու համար, եւ անոր ծննդեան 225ամեակը արժանավայել ձեւով յիշատակելու նպատակով կէօթէագիտական գրադարան մը հաստատուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Ֆունդամենտալ» գրադարանին կողքին։

Գրադարանը ճոխանալու վրայ է Կէօթէի գործերու բազմաթիւ լեզուներու թարգմանութիւններու ձեռագիրներով, ինչպէս նաեւ բանաստեղծին վերաբերող այլ նիւթերով՝ լուսանկարներ, գեղանկարներ, քանդակներ, երաժշտական նոթատետրեր, սալեր, շարժանկարի ժապաւէններ եւայլն։

Խորհ. Միութեան եւ այլ օտար գրադարաններէ ու հիմնարկութիւններէ նըւէրի ձեւով բաւական նիւթեր ղրկուած են Երեւանի կէօթէագիտական թանգարանին։ Մասնաւորապէս նիւթեր կը ղրկուին Վայմարի գերման դասական գրականութեան կեդրոնական գրադարանէն եւ Ֆրանքֆորթի գերման գրականութեան գրադարանէն։ Կէօթէագէտ Մարիէտտա Շահինեան մեծապէս օգտակար կը հանդիսանայ գրադարանին։

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Ֆունդամենտալ» գրադարանի առաջարկով Երեւանի փորձնական յախճապակիի գործատունը պատրաստած եւ Վայմարի ու Ֆրանքֆորթի Կէօթէի տուն-թանգարանները ղրկած է սափորներ։ Անոնց վրայ հայերէն եւ գերմաներէն գրըուած է ընծայական՝ կէօթէագիտական գրադարանի կողմէ, ինչպէս նաեւ նկարուած են Կէօթէի դիմանկարները եւ հայկական հին զարդանկար՝ կենաց ծառին պատկերով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

—o—

Մարաշցիներու Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ, Դեկտեմբեր 23ին, «Վասպուրական» ակումբին մէջ, Վերապատուելի Պարգեւ Աբարդեան դասախօսութիւն մը կատարած է Արամ Խաչատրեանի մասին, անոր ծննդեան 70ամեակին առիթով։

Միութեան նախագահ Տոքթ. Պ. Անտոնեանի բացման խօսքէն ետք բանախօսը նախ պատկերացուցած է անուանի երգահանին ծննդավայրը՝ Թիֆլիս, ապայայ երաժիշտին մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերը, անոր ուսումը Մոսկուայի Միասքովսքի երաժշտական ակադեմիային մէջ, ապա նոյն քաղաքի պետական երաժշտանոցին մէջ։ Բանախօսը յաջորդաբար յիշատակած է երգահանին գործերը ընդգծելով, որ «Արամ Խաչատրեանի երաժշտական կազմաւորումին մէջ կարեւոր դեր ունեցած են նախ իր մանկական եւ պատանեկան կեանքի միջավայրը, գլխաւորապէս իր արուեստագէտ հայրը, ապա իր անուանի ուսուցիչը՝ Միասքովսքի, Մայր Հայրենիքը, ուր այցելած է յաճախ եւ, Ալ. Սպենդիարեանն ու այլ հայ երգահանները եւ մտաւորականները»։ Բնութագրելով Ա. Խաչատրեանի երաժշտութիւնը, դասախօսը նկատել տուած է, թէ անիկա, խորքին մէջ, գերազանցապէս հայկական է. ամէն մէկ քայլափոխին հայկականութիւն կը հնչէ՝ թարմ, առատ շունչով եւ երանգաւորումով»։

×

«Պետրոս Ադամեան» թատերախումբը որ Հալէպի մէջ կազմուած է, Յունուարի վերջին եւ Փետրուարի առաջին շաբաթներուն յաջորդական ութ ներկայացումներով բեմադրած է իտալացի կատակերգակ Գոլտոնիի «Երկու տիրոջ ծառան» կատակերգութիւնը։

Բեմադիրը՝ Գրիգոր Քէլէշեան, վկայեալ Երեւանի թատերական հիմնարկութենէն, 1970էն ի վեր եօթը թատերախաղեր ներկայացուցած է։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՅ

5.

«Ես նոյնիսկ համաձայն եմ, — ասում էր նա վերջում, — գրկելու իմ անյայտ հակառակորդին։ Եւ եթէ ընթերցողներս գիտենային այնպէս, ինչպէս ես ու նորին սրբազնութիւնը գիտենք, թէ ի՛նչ են պարունակում իմ խօսքերը եւ թէ ինչո՞ւ իմ հակառակորդն իր անունը չի տալիս, այն ժամանակ նրանք էլ կը հաւատային իմ զղջումի անկեղծութեանը»։

Նոյեմբերի երկրորդ կէսին նա յայտնեց կոմիտէին, թէ գնալու է ծովափ՝ մի երկու շաբաթ հանգստանալու։ Ասում էր, թէ Լիվորնօ է գնալու, բայց բժիշկ Ռիկարդօն, որ քիչ յետոյ այնտեղ էր եղած եւ ցանկացել էր նրան այցելել, ի զուր որոնել էր ամբողջ քաղաքում։ Դեկտեմբերի հինգին մի խոշոր քաղաքական շարժում սկսուեց պապական նահանգում ու Ապենինեան շղթայի ամբողջ երկայնքով։ Այն ժամանակ բոլորն էլ խկոյն հասկացան Բոռի յանկարծական քմահաճոյքի պատճառը, որ ձմեռուայ կէսին իր համար արձակուրդ էր սարքել։ Նա վերադարձաւ Ֆլորենցիա, երբ ապստամբութիւնը հանդաւ, եւ փողոցում հանդիպելով Ռիկարդոյին՝ ասաց նրան նրբին սիրալիրութեամբ.

— Ասացին, որ որոնել էք ինձ Լիվորնոյում, մինչդեռ ես ապրում էի Պիզայում։ Ի՜նչ սիրուն հին քաղաք է։ Մի ինչոր բան ունի, որ Արկադիան է յիշեցնում։

Ծննդեան տօները եկաւ մի անգամ գրական կոմիտէի ցերեկուայ նիստին, բժիշկ Ռիկարդոյի տունը։ Նիստը բազմամարդ էր, երբ նա ներս մտաւ մի քիչ ուշ, ժըպտագին ներողութիւն խնդրելով իր անճշտապահութեան համար, սենեակում ոչ մի ազատ աթոռ չկար արդէն։ Ռիկարդօն ոտքի ելաւ՝ միւս սենեակից մի բազկաթոռ բերելու, բայց Բոռը առաջը կարեց.

— Անհանգիստ մի լինէք, ես տեղ կը գտնեմ։

Մօտեցաւ պատուհանին, որի մօտ Ջեմման դրել էր իր աթոռը, ու անփոյթ յենեց գլուխը լուսամուտի շրջանակին։ Կիսափակ աչքերով նայում էր նա տիկնոջը, մի նուրբ սֆինքսեան ժպիտ շըրթունքին, որ յիշեցնում էր Լէոնարդօ դա Վինչիի նկարներից մի պատանու նայուածքը։ Եւ նոյն վայրկեանին այս բնազդական անվստահութիւնը, որ Ջեմման միշտ զգում էր դէպի նա, փոխուեց յանկարծ մի անհասկանալի սարսափի։

Խորհրդակցութեան նիւթը մի բրոշիւր էր, ուր բացատրելու էին կոմիտէի հայեացը երկրին սպառնացող սովի մասին եւ այն միջոցների, որ պէտք է ձեռք առնէին։ Դժուար էր մի եզրակացութեան յանգելը, քանի որ կոմիտէի կարծիքները այդ առթիւ շատ էին բաժան։ Աւելի արմատական կուսակցութիւնը, սրանց թըւում եւ Ջեմման, Մարտինին ու Ռիկարդօն, կողմնակից էին բուռն մի կոչ անելու կառավարութեանն ու հասարակութեանը, որ իսկոյն եւեթ միջոցներ ձեռք առնուեն գիւղական բնակչութեանը օգնելու։ Աւելի չափաւոր մի մասը, սրանց թւում, ի հարկէ, եւ Գրասսինին, վախենում էին, որ չափազանց խիստ լեզուն աւելի կը գրգռէ մինիստրութեանը, փոխանակ համոզելու։

— Ի հարկէ, պարոններ, լաւ է անմիջական օգնութիւնը. – ասում էր նա՝ իր հանգիստ ու կարեկից հայեացքը ձգած գրգռուած արմատականներին. — Մեր մեծամասնութիւնը զանազան գեղեցիկ բաներ է ցանկանում, որ սակայն հազիւ թէ ստանանք։ Եթէ սկսենք այդ տոնով խօսել, ինչպէս առաջարկում էք, կառավարութիւնը ոչ մի միջոցի էլ չդիմի, մինչեւ որ իսկական սովը վրայ հասնի։ Եթէ դուք կարողացաք մինիստրութեանը համոզել, որ տեղեկութիւններ հաւաքի հունձքի դրութեան մասին զանազան կողմերում, դա արդէն կը լինէր մի քայլ դէպի առաջ։

Գալլին, որ կանգնած էր վառարանի անկիւնում, շտապեց առարկել իր ախոյեանին։

— Մի քայլ առա՛ջ։ Բայց սովը մեզ չի սպասի, որ այդ տեսակ քայլերով մենք առաջ շարժուենք։ Ամբողջ ժողովուրդը կը կոտորուի, մինչեւ մենք այդպէս օգնութիւն հասցնենք։

— Հետաքրքիր է իմանալ… — սկսեց Սակկոնին, բայց մի քանի ձայն ընդհատեցին նրան։

— Բարձր խօսեցէք. չենք լսում։

— Էլ ինչ կարելի է լսել, երբ փողոցում դժոխային աղմուկ են բարձրացրել, — բացականչեց Գալլին զայրացած։ — Ձեր մօտի լուսամուտը փա՞կ է, Ռիկարդօ, այստեղ ոչինչ չի լսւում։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը, Տեսչութիւնը եւ աշակերտութիւնը կը յայտնեն որ իրենց սիրելի վարիչ–քարտուղարուհի՝

ՕՐ. ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետր. 24, Կիրակի առաւօտ:

Արարողութենէն ետք այց՝ հանգուցեալի գերեզմանին եւ ծաղիկներու զետեղում (Պանթէօ–Փարիզիէն):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան կը ծանուցանէ, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ԶՕՀՐԱՊ ՍԱՆԹՈՒՐՃԵԱՆԻ

մօրը՝

ԿԻՒԼԻԿ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

եղբօրը՝

ՎՐՈՅՐ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

հոգիներուն համար:

Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զաւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Ռ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է օգնութեան կայանին համար 40 տոլար Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խուպէսէրեանէ (Քանատա) իրենց անդրանիկ զաւկին՝ Գաբրիէլի ծննդեան առթիւ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Զապէլ Կիւլպէնկեանէ եւ Ջելվէյեան ընտանիքէ 100–ական ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Կրօնիկ Փափազեանի մահուան առթիւ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի

Կը նախագահէ Ընկ. Հ. Աճէմեան

Կը խօսին

ընկ. Յ. ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ (հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ1

մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին

ՃՈԽ ԲՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննիկ Փափազեան եւ ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր. 24, ժամը 10ին, ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպաներ:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլիկիա» Հայ կաթողիկէ երգչախումբը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօնակատարութիւնը Փետր. 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները:

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազներգութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՔԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնճոյք:

Մուտքը ազատ է

Առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի եւ Օր. Գասպագեանի (երգեհոն):

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիրուած են օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առիթով, Կիրակի Փետր. 24, առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ զաղութիս եկեղեցւոյն ծառայող հոգեւորականներու եւ աշխարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ–Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Փետր. 24, Կիրակի կը կատարուի Սրբոց Վարդանանց զօրավարաց տօնը:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագ կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, եւ կը քարոզէ օրուան տօնին իմաստը բացատրելով ներկաներուն:

Յետ քարոզի կը կատարուի Հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի անուան տօնին առիթով: Իսկ պատարագէն վերջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն՝ վասն համօրէն ննջեցելոց մերոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8, պատարագ 10, քարոզ 11, Հայրապետական մաղթանք 11,30, հոգեհանգիստ 12:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ գիւղիս եւ շրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն, որոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 26, ժամը 20.30ին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ՝

31-33, Rue St. Just

95, Arnouville-les-Gonesse

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Կը վերակազմէ իր երգչախումբը: Առժամաբար փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Ուրբաթ ժամը 19էն սկսեալ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, եկեղեցւոյ սրահը:

Կը հրաւիրուին հայ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները իրենց մասնակցութիւնը բերելու, Հայ Երգին յարատեւման համար:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԱՆԻ ԽՊԻՇԵԱՆ

եւ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

Ամուսնացած

Միլանօ, Փետր. 16, 1974

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20.30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլա–Րուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան գրաւոր զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 15ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ժողովը Կիրակի, Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Մշակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ–Խրիմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆանս): Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ.— Նամակներու ընթերցում:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի շրջանի (Մոնմորանսի եւ Անտիյի) Հանգստեան Տուներու, ինչպէս նաեւ Սէն Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան գործօն յանձնախումբը գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ, յետ այսօրիկ ընդունիլ Պատսպարեալներու պարագաները լսելու համար իրենց թելադրութիւններն ու ցանկութիւնները, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ տալու ապագայ թեկնածուներու կատարելիք ձեռնարկներու մասին:

Յանձնախումբի անդամները ժողովուրդին տրամադրութեան տակ պիտի մնան մշտակնօրէն, ամէն ամսուան վերջին Երկուշաբթին ժամը 14էն – 16, Ազգատախնամի գրասենեակը

77, Ռիւ Լաֆայէթ – Փարիզ 9

(Երկրորդ յարկ)

Հեռ. 878–02–99

Դիւան Ազգատանամի

BAIL A CEDER

Փարիզի 9րդ Թաղամասին մէջ, կեդրոնական պողոտայի մը վրայ պայուսակի եւ կաշեղէն ապրանքներու խանութ մը տրամադրելի է (պայմանագրութեան փոխանցում): Կարելի է որեւէ այլ լիւfu առեւտուր ընել: Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)

Métro Invalides

Կազմակերպուած

Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ

Մասնակցութեամբ

Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

QUATRA

vous présente

Le Vendredi 22 Février à 21 h.

L'AGE D'OR DE LA MUSIQUE BAROQUE

FESTIVAL BACH

Cinq concertos de Pianos et Violons

avec le concours de

Aïda BASMADJIAN — Dominique BAUD — M. JAUME

Roubina SAIDKHANIAN — Gérard TORGOMIAN

l'Ensemble Instrumental QUATRA

sous la direction de

RAFFI PETROSSIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »

MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)

SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
21
JEUDI
21 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·944

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.944

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՆՇԷՋ ՈԳԻՆ

—0—

Որքա՜ն ոժգոյն եւ անխառնունակ պիտի ըլլար Հայոց պատմութիւնը առանց այն դիւցազնամարտերուն, զորս դարերու ընթացքին պարբերաբար մղած են մեր նախահայրերը յանուն ազատութեան:

Աւարայրի ճակատամարտը իր պատուաւորութեամբ, ծաւալով եւ արդիւնքով յաւէտ անմոռանալի դիւցազնամարտ մըն է, որուն յիշատակը աւելի քան տասնեւհինգ դարէ ի վեր կ'ոգեկոչուի ազատատենչ ու երախտապէտ Հայութեան կողմէ, համազգային շափանիշով:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ամէն տարի այս եղանակին կը տօնէ 451ին Տղմուտի ափերուն, Շաւարշանայ դաշտին վրայ հերոսաբար նահատակուած քաջն Վարդան Մամիկոնեանն ու 1036 հայրենանուէր «վկաները», զոհուած յանուն կրօնի եւ հայրենեաց եւ սուրբերու կարգը դասուած:

Անմահն Ներսէս Շնորհալի իր Նորահրաշ պսակաւոր զմայլելի շարականով պանծացուցած է Հայոց սպարապետ Վարդանը, իր քաջ նախարարներն ու զինուորները, որոնք իրենց կարմիր արիւնով ոռոգեցին Աւարայրի դաշտը, փրկեցին Հայուն պատիւը:

«Վարդա՛ն, քաջ նահատակ, որ վանեցեր զբշնամին· վարդագոյն արեամբդ քո պսակեցեր զեկեղեցի»:

«Քանդակագործ քաջ Եղիշէ», Հ. Ղեւոնդ Ալիշան, աշխարհիկ բանաստեղծներ եւ ժողովրդական գրողներ Հայրենանուէր տողերով եւ երգերով պանծացուցած են Աւարայրի անմահ դիւցազուններուն անունն ու գործը:

Հայրենասիրական ջերմ զգացումով եւ քրիստոնէական խոր հաւատքով զինուած՝ Սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան, Սահակ Պարթեւ հայրապետի թոռը, իր վաթսուն հազար կտրիճներով ճակատեցաւ Սասանեան Յազկերտ Բ·ի աճարկու հսկայ բանակին դէմ, արժանանալով նահատակի լուսապսակին:

Ապահովեց հայ ազգի կրօնական անկախութիւնը:

Պարսից արքան տիրել էր Հայաստան աշխարհի մեծ մասին, — մնացեալ մասը բաժին ինկած Բիւզանդական կայսրութեան, — կ'ուզէր տիրապետել նաեւ Հայոց խղճին ու հոգիին: Զրադաշտական հեթանոս կրօնքը կ'ուզէր պարտադրել հայ-քրիստոնեայ ազգին:

Մէկուկէս դարէ ի վեր պետական կրօնք դարձած — 301ին — քրիստոնէութիւնը շաղուած էր ազգութեան հետ: Հայը քրիստոնեայ էր ամէն բանէ առաջ: Աւետարաններու վսեմ սկզբունքները ուղիղ կը համեմատէին իր նկարագրին, իր հոգեկան ձգտումներուն եւ ազգային բաղձանքներուն հետ:

Սասանեան բռնակալը ի զուր փորձեց իր մոգերուն միջոցաւ մազդէականութիւն քարոզել Հայերուն, կրակապաշտ դարձնել Սուրբ Երրորդութեան երկրպագող Հայերը:

Ղեւոնդ Երէց, հայ քահանաներ ու հաւատացեալներու բազմութիւններ, տարբերային ընդվզումով, Հայաստանի սահմաններէն դուրս վռնտեցին մոգերու բանակը:

Աւարայրի ճակատամարտէն ետք Ղեւոնդեանք եւս պիտի նահատակուէին՝ յանուն կրօնի եւ հայրենեաց:

Աւանդական անմխրանութիւնը 451ի բախտորոշ օրերուն եւս աւեր գործեց: Վասակ Սիւնի իր բանակով Պարսից կողմն անցաւ կռուի ամէնէն տաք վայրկեանին:

Դաւաճանը գտաւ իր արժանի պատիժը, այն պահուն երբ կը յուսար փառքի տիրանալ:

Վարդան Մամիկոնեան, ինչպէս դարերէ ի վեր, այսօր ալ կը մնայ խորհրդանշանը հայ ազգի ազատ ու անկախ ապրելու անխորտակելի կամքին:

Աւարայրի ոգին միշտ վառ ու կենդանի է ազատատենչ Հայութեան սրտին խորը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՎԵՐՍԿՍԱՆ՝ ԵՐԹԱԼ-ԳԱԼ

—0—

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը կը վերսկսի իր շրջապտոյտը, եւ քանի մը օրէն կրկին կ'երթայ Իսրայէլ, ապա նաեւ՝ Դամասկոս: Քիսինկէր պէտք է կրկին զբաղի Գոլանի հարցով, տրուած ըլլալով որ Իսրայէլ կարծրացուցած է իր դիրքը եւ տրամադիր չէ զրաւած հողերէն քաշուելու:

× Տիկին Գոլտա Մէյր, որ քանի մը օրէն կը կազմէ իր նոր դահլիճը, այս առթիւ յայտարարած է թէ կը յուսայ որ Մոշէ Տայեան ետ կ'առնէ իր որոշումը եւ կը մասնակցի նոր կառավարութեան: Զօրավարը յայտարարած էր թէ այլեւս չուզեր նախարար ըլլալ, իբրեւ հետեւանք այն քննադատութիւններուն, որոնց ենթարկուեցաւ Կիփփուրի պատերազմի առթիւ:

× Ֆրանսայի եւ Իսրայէլի յարաբերութիւնները բարելաւման ճամբուն վրայ են եւ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Աբբա Էպան, պաշտօնապէս Փարիզ հրաւիրուած է:

× Լիբիոյ ղեկավարը Քատաֆի Գահիրէ գացած է: Ալժերիոյ ղեկավարը՝ Պումետիէն բաւական բուռն կերպով քննադատած է Գնդ· Քատաֆին եւ չէչած.— «Քատաֆի մեզի իր յեղափոխութեան մասին կը խօսի: Ո՞ւր է այդ յեղափոխութիւնը: Կ'ըսէ թէ քարիւղը ազգայնացուցած է, մենք շատոնց ըրած ենք...»:

× Ֆրանսայի եւ Լիբիոյ ստորագրած համաձայնագիրը առաւելաբար կը վերաբերի ելեկտրուժի հարցերուն ինչպէս նաեւ Լիբիոյ ճարտարարուեստացման:

Այս մանրամասնութիւնները պարզուեցան զեկոյցով մը, որ հրատարակուեցաւ Լիբիոյ վարչապետին՝ Ապտեսլամ Ժալուտի Փարիզ այցելութեան առթիւ:

Քանի մը տողով

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ վեց Պարսիկներ, որոնք զինուորական ատեաններու կողմէ մահուան դատապարտուած էին «երկրին ներքին ապահովութեան դէմ դաւադրած» ըլլալու ամբաստանութեամբ, գնդակահարուեցան առջի օր: Միւս կողմէ, համաձայն Ֆրանսայի պարսիկ ուսանողներու միութեան, երկու մտաւորականներ ալ վերջերս գնդակահարուած են:

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ նախագահը եռօրեայ խօսակցութիւններ ունեցաւ խորհրդային վարիչներու հետ, Մոսկուայի մօտերը: Խօսակցութեանց նիւթ եղած են հաւանաբար խորհրդային քարիւղի հայթայթումը Ֆինլանտայի եւ, յատկապէս, Մոսկուայի ճշդած նոր գինը, որ շատ բարձր կը նկատուի Ֆինլանտացիներու համար:

ԱՒՍՏՐԻԱՅԷՆ քաղաքական ապաստան խնդրեցին ինը Չեխեր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը հաղորդեց, թէ երեւան հանած ու ձերբակալած է համայնավար գաղտնի կազմակերպութեան 35 ղեկավարներ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահը հանդիպում մը ունեցաւ Սուրիոյ նախագահին հետ Դամասկոսի մէջ: Երկու երկիրներու յարաբերութիւններու հարցէն զատ խօսակցութեան նիւթ դարձաւ Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրը:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 15)

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մեծ սրահին մէջ յուշի երեկոյ մը տեղի ունեցաւ նուիրուած Պարոյր Սեւակի: Ներկայ էին անուանի գիտնականներ, գրագէտներ եւ արուեստագէտներ: Բոլորն ալ եկած էին յարգելու սիրելի բանաստեղծին եւ մտաւորականին յիշատակը: Բացումը կատարեց Ակադ· Արաբատ Ղարիբեան: Խօսեցաւ Սիլվա Կապուտիկեան: Յուշեր պատմեցին Սեւակի կեանքէն Ակադ· Գրիգոր Խանջեան եւ նկարիչ Սարգիս Մուրադեան:

×

«ԿԱՄՈՒՐՋ» ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Թիֆլիսի մէջ լոյս տեսաւ Վրաստանի Գրողներու Միութեան հայկական մասնաճիւղին «Կամուրջ» տարեգիրքին 1973ի թիւը: Քառասուն հեղինակներու զանազան սեռի գործեր կան հոն: Համեմատաբար ընդարձակ է արձակի բաժինը: Ուշագրաւ են Բ· Սեյրանեանի «Այրուած կամուրջներ» վէպին մէկ հատուածը եւ Ծ· Թորգոմեանի «Լեռնաշխարհի արծիւը»: Հաճոյքով կը կարդացուին նաեւ Մ· Ասլանեանի «Երբ սկսւում է տերեւաթափը» վիպակը, Ս· Մանուէլեանի «Փըրկիչը» եւ Ս· Սիմաւոնեանի «Մանրաքանդակները»:

Տարեգիրքին բանաստեղծութեան բաժինին մէջ զետեղուած են Հ· Կարայեանի, Ա· Բահարեանի, Դ· Յարութիւնեանի, Ա· Օհանեանի, Մ· Գէորգեանի, Վ· Մաղլեանի, Մ· Մելիքեանի եւ ուրիշներու բանաստեղծութիւնները:

×

ՆՈՐ ԺԱՄԱՑՈՅՑ

Երեւանի ժամացոյցի գործատունը սկըսաւ արտադրել «Սեւան» ժամացոյցին մէկ նոր տեսակը, որ փիլով կը բանի:

×

ԱԿԱԴ· Ա· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Ակադ· Ալեքսանդր Յարութիւնով (Յարութիւնեան), որ 70 տարեկան է, կը նկատուի ջիղերու վիրաբուժական դըպրոցի հիմնադիրը Ուկրանիոյ մէջ: Ան աւարտելէ ետք Երեւանի արական գիմնազիան, յաճախած է Դոնի Ռոստովի բժըշկական հիմնարկութիւնը: Ալ· Յարութիւնեան մեծ աշխատանք կատարած է ջիղերու վիրաբուժութեան դպրոցի ստեղծումին եւ զարգացումին համար Ուկրանիոյ մէջ: Ան է, որ հիմնած է համապատասխան հիմնարկութիւնը: Տասը տարիէ ի վեր տնօրէնն է Խորհ· Միութեան Բժշկական Գիտութիւններու Ակադեմիայի ջիղերու վիրաբուժութեան հիմնարկութեան:

Անոր գրչին կը պատկանին հարիւրէ աւելի աշխատասիրութիւններ, որոնցմէ շատերը հրատարակուած են ոչ միայն Խորհ· Միութեան մէջ, այլեւ տասնեակ մը արտասահմանեան երկիրներու մէջ: Ան այդ ուսումնասիրութիւններով առաջին անգամ ըլլալով տեսական և գործնական գետնի վրայ լուծած է շարք մը հարցեր ջիղերու վիրաբուժութեան մարզին մէջ: Անոնք յետագային լայնօրէն կիրարկուած են հիւանդանոցներու մէջ:

Ան անդամ է միջազգային շարք մը միութիւններու եւ գիտական հանդէսներու խմբագրական Խորհուրդներու:

×

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ցխինվալի քաղաքին մէջ տեղի ունեցան ծանրութիւն վերցնողներու պատանեկան ախոյենական մրցումները, որուն մասնակցեցան Վրաստանի վեց քաղաքներու 21 մարզիկներ: Մրցումներուն յաղթական հռչակուեցան եւ Վրաստանի ախոյեան ծարձան երկու հայ մարզիկներ՝ Ռաֆայէլ Սիմաւոնեան (ամէնէն թեթեւ ծանրութիւն) եւ Հմայեակ Զոլոկեան (միջին ծանրութիւն): Երկուքն ալ կը յաճախեն Սուխումի հայկական դպրոցը:

Մառէշալ Բաղրամեան ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական Հեռատեսիլի հրաւէրով քանի մը օրէ Փարիզ կը գտնուի մառէշալ Իվան (Յովհաննէս) Բաղրամեան: Արդարեւ, ան Երեքշաբթի իրիկուն կը մասնակցէր Հեռատեսիլի Թղթածրարներու յայտագրին, կարգ մը ռուս զինուորականներու եւ Գերմանացիներու հետ: Օրուան ծեծուած հարցն էր «Կուրսկիի ճակատամարտը» զոր կը պատկերացնէր խորհրդային ֆիլմ մը: Այս երեկոյթներու ֆիլմերը ընդհանրապէս տկար իրագործութիւններ են եւ միայն իբրեւ պատրուակ կը ծառայեն յաջորդող վիճաբանութեան: Այս անգամ ալ բացառութիւն պիտի չըլլար եւ հարկ է ըսել թէ ներկայացուած ժապաւէնը որեւէ ձեւով չկրցաւ գաղափար մը տալ այդ ճակատագրական կռիւին մասին:

Վիճաբանութեան ընթացքին մառէշալ Բաղրամեան երկու անգամ ելոյթ ունեցաւ: Առաջին անգամ կարգ մը մանրամասնութիւններ տուաւ կռիւներու մասին: Երկրորդ անգամ գովքը հիւսեց Սթալինի, անոր ռազմագիտական և կազմակերպչական մեծ կարողութիւններուն համար: Այս առթիւ յիշենք թէ մառէշալ Բաղրամեան նոյն կարծիքը կը յայտնէ իր յուշերու վերջին հրատարակութեան մէջ, մինչ նոյն յուշերուն առաջին հրատարակութեան մէջ, բոլորովին տարբեր կարծիք կը յայտնէր Սթալինի մասին, զոր չէր վարաներ ալ քննադատելէ:

ԶՐՈՅՑ
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Դ. եւ վերջին մաս

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

— Սիրելի Հայր Վահան, կ'ուզեմ որ այստեղ ներկայացնենք մեր տեսակէտները այս կարեւոր խնդրին մասին։

— Ձեմ կարծեր որ մասնաւոր տեսակէտ մը խնդրոյ առարկայ է։ Վստահ եմ որ Սփիւռքի մէջ ստեղծագործող բոլոր հայ գրողներու սրտին մօտ է այդպիսի հանդիպում մը։ Սկզբունքով համաձայն ենք բոլորս։ Կը մնայ ճշդել, նախ քան այդ համագումարը, մեր հիմնական նպատակը։

— Մանաւանդ մտածել միջոցներու մասին, որոնք պիտի կարենան իրականացնել մեր այդ ջերմ փափաքը։

– Միշտ կարելի է ձեւը գտնել, կարեւորը, ինչպէս կ'ըսես, այդ ջերմ փափաքն է։ Հաստատ այն համոզումը թէ անհրաժեշտութիւն մըն է այդ համագումարը։

– Նախքան զայն իրագործելու գործնական միջոցներուն մասին խօսիլը, կ'ուզեմ որ հիմնաւորենք մեր նպատակը։ Ըստ ձեզի, սիրելի Հայր Վահան, ինչի՞ պիտի ծառայէ սփիւռքահայ գրողներու այս համագումարը։ Ի՞նչ օգուտ եւ բարիք կ'ակնկալէք անկէ։

– Եթէ նոյնիսկ գրական ճակատին վրայ որեւէ որոշում չկարենանք տալ հոն, Սփիւռքի զանազան երկրամասերուն մէջ ստեղծագործող հայ գրողները նոյն սեղանին շուրջ հաւաքելը, քանի մը օր միասին ըլլալը ինքնին մեծ բարիք մը պիտի ըլլայ։ Յետոյ ինչու՞ կը կարծէք որ չկարենանք օգտակար որոշումներու յանգիլ։ Որեւէ պատճառ չկայ չհամաձայնելու հիմնականին շուրջ։ Ի՛նչ ալ ըլլան մեր կարծիքներն ու տեսակէտները, գրական քաղաքական, ընկերային զանազան հարցերու մասին, կասկածէ դուրս է, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը ձգտի նոյն նպատակին.— Ծառայել հայ գրականութեան։

— Եւ անոր միջոցով՝ մեր ժողովուրդին իմացական եւ հոգեկան արժէքներուն պահպանման։ Ո՛չ միայն պահպանման, այլեւ այդ արժէքներուն ընդլայնումին ու բարձրացման։ Ուստի, կ'ենթադրեմ որ այդ համագումարին ընթացքին արծարծուելիք առաջնակարգ նիւթը Սփիւռքի հայ գրականութեան մասին պիտի ըլլայ։ Ի՞նչ տեսակ գրականութիւն պիտի մշակենք, ի՞նչ դեր սահմանուած է սփիւռքահայ գրողը՝ իր ժողովուրդին հանդէպ։

— Այո՛, դուտ գրական մարզի մէջ կարեւորագոյն հարցը այդ է։

— Բայց գիտէք, որ դժուար լուծուելիք հարց է։ Արեւմուտքի մէջ չենք կրնար այս կամ այն ուղղութիւնը պարտադրել։ Դուք, որ բանաստեղծ էք, սիրելի Հայր Վահան, պիտի յօժարի՞ք հրաժարիլ ձեր ուղղութենէն, ձեր ըմբռնումներէն եւ ժողովին որոշած տեսակէտին հետեւիլ։

Ապսպրուած գրականութի՞ւն.. Գոնէ հոս անկարելի է։

— Գրականութեան մասին տեսակէտ եւ ուղղութիւն պարտադրելու խնդիր չկայ, չի՛ կրնար ըլլալ։

— Թէեւ ես համաձայն եմ որ...

— Ո՛չ, ո՛չ, այդպիսի բան չի կրնար ըլլալ։ Ամէն ստեղծագործ ազատ է իր ուզածը գրելու, իր կրցածը։ Ի՛ր մտածումները, իր հոգին պիտի տայ, իր ուզած ձեւով, բայց...

— Կը կռահեմ ձեր ըսելիքը։ Եւ հիմակուընէ կ'ըսեմ թէ համաձայն եմ ձեզի։

— Ըսէ՛ տեսնեմ։ Ու ես ալ, իմ կարգիս, կը կռահեմ թէ իմ մտածածս դուն նոյնութեամբ պիտի արտայայտես, նոյն բառերով։ Մեր երկար տարիներու սերտ բարեկամութեան ընթացքին վերահասու եղայ արդէն թէ նոյն ոգին կը ներշնչէ ու կ'առաջնորդէ մեզ։

— Շնորհակալ եմ, Հայր Վահան, եթէ այդպէս չըլլար ամէն ամառ կը վազէի՞ դէպի այս «Ներշնչեալ բլուրը», եղբօր մը պէս կը բաժնէի՞, նոյն օրհնեալ երդիքին տակ, օրհնուած նոյն աղն ու հացը։ Ուստի, իմ տեսակէտս այն մասին հետեւեալն է։ Զայն կրկնած եմ միշտ, շատ մը առիթներով։ Սփիւռքի հայ գրողը ա՛յն օրէն, երբ հայերէն գրելու որոշում կ'ուտայ, առաքելութիւն մը կը ստանձնէ։ Առաքելութիւն՝ նեղ կացութեան մատնուած իր ժողովուրդին հանդէպ եւ նաեւ վտանգի տակ գտնուող իր մայրենի լեզուին հանդէպ։ Փրկելու երկուքն ալ կորուստէ։ Զուտ գրականութեան սիրահարները իրաւամբ պիտի առարկեն թէ այդպիսի առաքելութեան մը ստանձնումը ժխտումն իսկ է արուեստին, աններելի մեղանչում՝ ազատ ստեղծագործութեան հիմնական սկզբունքին դէմ։ Ճիշդ է։ Ճիշդ է նաեւ թէ բացառիկ պարագաներուն, բացառիկ միջոցներ պէտք է որդեգրել։ Խօսքս ընդհանուրին մասին է, սփիւռքի գրողներու զանգուածին մասին։ Բացառութիւններ կրնանք ընդունիլ։ Այս կամ այն տաղանդաւորը եթէ այդ առաքելութեան ստանձնումով կաշկանդուած կը զգայ ինքզինք՝ ազատ կը ձգենք զինք։ Թող ճախրէ, որքան կ'ուզէ հեռու, որքան կ'ուզէ բարձր։ Բայց միւսները, մեծամասնութիւնը, մենք, պիտի լծուինք մեր սրբազան առաքելութեան — ապրեցնել Սփիւռքը, իմացական եւ հոգեկան սնունդ մատակարարել անոր։

Ըսի Ձեզի, սիրելի Հայր Վահան, շատ եմ մտածած այս մասին, շատ ըսելիքներ ունիմ։ Ձեմ ուզեր սակայն երկարել։ Այս խնդիրը՝ մեր փափաքած համագումարին առաջին օրակարգն է։ Հոն է որ կրնանք մանրամասնութեանց մէջ մտնել, խնդիրը քննել իր բոլոր երեսներով։ Կըրցա՞յ արտայայտել ձեր մտածումները։

— Այո՛, մտաւորապէս։ Այդ հիմնական հարցին առընչուած ուրիշներ ալ կան։ Կ'ակնարկեմ թարգմանութեանց։ Ստեղծագործական աշխատանքէն բացի, Սփիւռքի հայ գրողները պէտք է լծուին անոր յարակից ուրիշ կարեւոր գործի մը։ Օտար լեզուներու թարգմանել հայերէն գրուած լաւագոյն գիրքերը։ Եւ փոխադարձաբար, կանոնաւորաբար, օտար լեզուներով լոյս տեսած ընտիր եւ նորութիւն բերող գործերը հայերէնի թարգմանել։ Թարմացնել, ճոխացնել մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը։

— Ահա՛ երկրորդ կարեւոր օրակարգը՝ սփիւռքի հայ գրողներու համագումարին։

— Կան դեռ ուրիշներ, գործնական միջոցներ՝ հայ գիրքը հրատարակելու, մանաւանդ զայն տարածելու։ Ինչի՞ կը ծառայէ հրատարակութիւն մը, երբ կը մընայ տպարանին մէջ, տարիներ շարունակ, դէզերով։

Պէտք է յատուկ մարմին մը ստեղծել, Սփիւռքի ըմբռնումով տարածքին, հայ գիրքը ծախելու, ամէնէն հեռաւոր խուլերուն զայն մատչելի դարձնելու համար։

— Ճիշդ է, կը տեսնեմ որ այդ համագումարին օրակարգը արդէն իսկ ծանրաբեռնուած պիտի ըլլայ մեր յարուցած այս քանի մը խնդիրներով։ Կը փափաքիմ հիմա որ խօսինք այդ համագումարը իրագործելու գործնական միջոցներուն մասին։ Նախ՝ ո՞վ պիտի ըլլայ հրաւիրողը։

— Կարեւոր չէ. առաջին անգամ կրնայ հրաւիրել ոեւէ մէկը։ Գրողները երբ ի մի գան, կ'ընտրեն դիւան մը, որ կը դառնայ տէրը այդ ժողովին, ա՛յդ օրերուն, նաեւ յաջորդ համագումարներուն համար։

— Մենք երկուքս, սիրելի Հայր Վահան, ի՞նչ հանգամանքով կը խօսինք այս համագումարին մասին։

— Ո՛չ մէկ հանգամանքով։ Երկու բարեկամներ ենք եւ մեր փափաքը կը ներկայացնենք հայ հասարակութեան, մասնաւորապէս Սփիւռքի հայ գրողներուն։ Անոնց կը մնայ կարելի դարձնել այդ հանդիպումը, եթէ օգտակար եւ անհրաժեշտ նկատեն զայն։ Փափաքելի է որ այս ուղղութեամբ արտայայտուին շատեր։

— Այո՛, փափաքելի է, բայց մենք պէտք է որոշ թելադրանքներ ընենք, կամ աւելի ճիշդը, կարգ մը դժուարութիւններ հարթենք, որպէսզի անոնք որոշ տուեալներու վրայ հիմնուած՝ մտածեն եւ արտայայտուին այս մասին։ Օրինակ՝ ըստ Ձեզի, ո՞ւր պէտք է տեղի ունենայ այդ համագումարը։

— Յարմարագոյն վայրը Պէյրութն է։ Հայ գրողներու մեծամասնութիւնը հոն կը գտնուի։ Պէյրութը կը փոխարինէ հիմա մեր նախկին Պոլիսը կամ Թիֆլիսը։ Այս մասին չեմ կարծեր որ առարկութիւն գոյութիւն ունենայ։

— Մասնաւոր ըրի այս հարցումը, եւ գիտէի Ձեր տալիք պատասխանը։ Ճիշդ է որ Պէյրութն է հիմա Սփիւռքի մտաւորական կեդրոնը, բայց ես կը նախընտրեմ որ այդ համագումարը տեղի ունենայ Վենետիկ, շատ մը պատճառներով։ Մեծ է հմայքը Վենետիկի, մեծ է հմայքը Մխիթարեան Միաբանութեան։ Վենետիկի մէջ կրնանք ի մի հաւաքել ամէն հորիզոնէ եկող հայ գրողներ։ Չէզոք գօտի է, խաղաղ գօտի։ Կը վախնամ որ, այլուր կամ Պէյրութի մէջ, չկարենանք ունենալ նոյն լայն մասնակցութիւնը։

— Թերեւս իրաւունք ունիս, սիրելի Փօլատեան, եւ եթէ ամառուան մէջ սարքենք այդ հանդիպումը, ընդարձակ տեղ ալ կ'ունենանք հայ գրողները պատսպարելու՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը։ Երբ ժամանակը գայ կը խօսինք այս մասին Աբբահօր։ Իսկ ամէնէն կարեւորը ու թերեւս ամէնէն դժուարինը, որո՞նք պիտի հրաւիրուին։

— Ըստ իս, առաջին հանդիպումը աւելի սեղմ շրջանակի մը մէջ պէտք է տեղի ունենայ։ Որովհետեւ առաջինը եւ վերջինը պէտք չէ ըլլայ ան։ Քանի մը տարին անգամ մը պէտք է իրարու մօտ գանք։ Ամուր հիմերու վրայ պէտք է դնել այս առաջնակարգ գործը։ Առաջին հանդիպումին կը նախատեսեմ 20-30 հոգի։ Տասնեակ մը գրողներ Պէյրութէն, քանի մը հատ Ֆրանսայէն, Իտալիայէն, Մխիթարեան Միաբանութենէն, Ամերիկայէն, Պարսկաստանէն։ Քսան գրող։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել դուտ գրական թերթերու խմբագիրներ։ Քանի մը հատ ալ, Սփիւռքի ամէնէն կարեւոր օրաթերթերուն խմբագիրները եւ կամ անոնց թղթակից-ներկայացուցիչները։

Այդ առաջին համագումարին առաջին գործը պէտք է ըլլայ մնայուն գործադիր մարմին մը ընտրել, որ պիտի վարէ գործերը համագումարէ համագումար։ Դառնայ հրաւիրող մարմինը, գործադրէ եւ գործադրել տայ տրուած որոշումները։

— Համաձայն եմ, սիրելի Փօլատեան, պէտք է յաջողցնենք այս գործը։ Կենսական է Սփիւռքի գրականութեան գոյատեւման համար։ Ո՛չ մէկ զոհողութեան առջեւ պէտք է կանգ առնենք։

— Ես ալ ձեզի համաձայն եմ, սիրելի Հայր Վահան, մեր կարեւորագոյն խընդիրն է այս։ Ամէն միջոց պէտք է ստեղծենք յաջողցնելու համար զայն։

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ պատանին մեր ագարակին մօտերը քանի մը փէտտան անձնական հող ունէր, հօրմէն՝ իրեն ու երկու խորթ եղբայրներուն ժառանգութիւն մնացած, զոր կը մշակէր։ Զինուորական ծառայութեան համար կը կանչուի ու այն ատեն մայրը կ'ըսէ իրեն.

— Դուն պիտի երթաս զինուորական ծառայութեան մէջ չարչարուիս ու թերեւս մեռնիս ու քու խորթ եղբայրներդ պիտի ստանան քու բաժինդ ալ. մեկնելէ առաջ մեռցուր զանոնք որ գոնէ քու իրաւունքդ չուտեն եւ եթէ երբեք ծառայութիւնը կատարես ու դառնաս գաս, լաւ վիճակ մը ունենաս։

Վերջապէս այս տեսակ խրատներով կը յաջողի զաւակը ոճրագործութեան մղել։

Պատանին գիշեր մը կացինը կ'առնէ ու քունի մէջ եղող իր երկու եղբայրները կը սպաննէ։ Հետեւեալ օրն իսկ ոճրագործը կը ձերբակալուի եւ թէեւ ուրացումէ մը ետքը ամէն բան կը խոստովանի, որուն հետեւանքը կ'ըլլայ իր մօր ձերբակալումն ալ։

Բայց ի վերջոյ մայրը ազատ կը թողուի ու տղան կը դատապարտուի մահուան պատիժի։

Մահուան պատիժը, որ Եգիպտոսի մէջ կախաղանի վրայ կը գործադրուի, տեղի պիտի ունենար Ֆառասքուր, որ մեր ագարակէն մէկուկէս ժամ հեռաւորութեամբ քաղաք մըն էր։

Վճիռը պիտի գործադրուէր, ըստ սովորութեան, արշալոյսին, ուստի ես եւ Զուիցերացի Նազիրը մութին ճամբայ ելանք ներկայ գտնուելու համար այդ տխուր արարողութեան։

Ագարակի մը մէջ ժամանցի միջոցները այնքան հազուագիւտ են որ ամէն ներկայացած առիթէ պէտք է օգտուիլ առանց շատ բարակը նայելու։

Երբ հասանք բանտին հրապարակը, արդէն կախաղանը կանգնած էին եւ բազմութիւնը խուռներամ ամէն կողմէ կը հասնէր հետզհետէ։

Մեզի պատուոյ տեղ մը տուին ճիշդ կախաղանին քովը, Ֆառասքուրի միւտիրին ու հարիւրապետին քով։

Արշալոյսին՝ երբ արեւը տակաւին չէր ծագած, բանտին դուռը բացուեցաւ եւ մահապարտը դուրս հանուեցաւ ոստիկաններէ շրջապատուած, մինչ դահճապետը, Սայիտցի հսկայ խափշիկ մը, եւ իր երկու օգնականները կախաղանին ոտքը կը սպասէին։

Ոճրագործ պատանին ահռելի կերպարանք մը ունէր եւ երեսին գոյնը կապոյտի ու կանանչի խառնուրդ մըն էր պարզապէս, այսուհանդերձ բաւական հաստատ քայլերով կը յառաջանար, թեւերը պնդօրէն ետին կապուած։

Կին մը եւ աղջիկ մը կեցած էին մեր քով։

— Ոճրագործին մայրն ու քոյրն է, փսփսաց մեզի միւտիրը. ա՛ն որ իր զաւակը մղած է ոճիրը գործելու...։

Մահապարտը նախ բերին այդ երկու կիներուն քով։ Աղջիկը կը հեծկլտար, իսկ մայրը անզգայ կեցած էր։ Պատանին երբ զայն տեսաւ, գլուխը անդին դարձուց առանց բառ մը արտասանելու, մինչ կինը ձեռքը տղուն ուսին դրնելով, իբրեւ յետին մխիթարանք ըսաւ.

— Հալի տիւնեա, եա՛ վէլէտ, հալի տիւնեա...

(Աշխարհի վիճակը այս է, տղա՛ս)։

Կարծեմ այդ միջոցին պատանւ ջատուկը ներքնապէս կը հրճուէր հողը ամբողջովին իրեն մնալու համար։

Այս տեսակցութենէն ետքը հարցուցին մահապարտին թէ բան մը կ'ուզէ՞ր։

— Քիչ մը ջուր, մրմռաց անլսելի ձայնով մը։

Ջուր բերին իրեն եւ ոստիկան մը մեզի ըսաւ թէ առտուընէ ի վեր անընդհատ ջուր խմած էր առանց կարենալ բառ մը արտասանելու։

Յետոյ զինքը տարին կախաղանին ոտքը, ուրկէ սանդուխով մը վրան պիտի ելլէր։

Երբ սանդուխին քով հասաւ ոստիկանները զինքը յանձնեցին դահճապետին ու իր օգնականներուն եւ իրենք մէկ կողմ քաշուեցան։

Պատանին, որ մինչեւ այդ վայրկեանը գիշերաշրջիկի մը երեւոյթով կը քալէր, երբ կախաղանին սանդուխը տեսաւ, զոր կարծեմ առաջին անգամ նշմարեց, թէեւ իր աչքին առջեւն էր ան, ահաւոր ցընցում մը ունեցաւ եւ սոսկումով ոստում մը ըրաւ դէպի ետեւ։

Այն ատեն գլխաւոր դահիճը, հսկայ Սայիտցին անոր ծոծրակէն բռնեց ու սանդուխներէն վեր հանեց իր երկու օգնականներուն հետ։

Վերը պատանին կրկին ընդդիմացաւ երբ չուանը իր վիզը անցընել կ'ուզէին։

Տեսանք որ դահճապետը այդ բոպէին ծռեցաւ դէպի իր մահապարտը եւ անոր ականջին բաներ մը փսփսաց։

(43 – Շար.)

ԲԱՅՑ ՅԱՌԱ՞Ջ...

Գրական գործերով ու հայ թէ օտար գրագէտներու հետ իր «գրոյց»ներու շարքով ծանօթ մտաւորական մը՝ Կ. Փօլատեան (Մարաշլը), որուն բնորոշ գիծերէն մէկն է լճացումէ եւ կրաւորականութենէ խրտչումը, այս անգամ ալ իր «գեղուն ափը» տարած է Վենետիկ, Ս. Ղազարու Մխիթարեանց մենաստանը, ուրկէ յուզէ՛ մշակութային այդ աւազանին ջուրերը՝ ի խնդիր «Սփիւռքեան գրողներու համագումար»ի մը...:

Իր նոր «գրոյց»ը կ'աղերսուի կարգ մը խնդիրներու եւ մտահոգութեանց՝ որոնք Հայկական Արտասահմանի համար հին ու միշտ նոր հարցեր են, ու առով ալ արժանի՝ գաղութահայ գրական, մտաւորական եւ հանրային շրջանակներու լուրջ ուշադրութեան, — պիտի նախընտրէինք ըսել գործնական ու հետեւողական նկատառութեան:

Իր վերջին «գրուցակից»ը Հայր Վահան Յովհաննէսեանն է, հայաշունչ եւ որտայոյզ քերթողական իր վաստակով յայտնի բանաստեղծ վարդապետը, որուն որքան ստեղծագործական էջերը՝ նո՛յնքան եւ յուշագրային ու տպաւորական, գրախօսական եւ վերլուծական սեւեռումները հատուքով, ազդումով եւ անկախութեամբ կը յատկանշուին:

Երբ կը կարդանք Փօլատեանի գրութիւնը պարզ կը դառնայ մեզի համար թէ կան տակաւին մէջի եւ դրսի մարդիկ՝ որոնք դժգոհ են իմացական կեանքի ճակատներուն վրայ պարզուող... ճակատագրապաշտութենէն. ցաւ ունին միտապաղ ու անշարժ այն համայնապատկերին համար՝ որ կը պարզուի արտասահմանեան գրական անդաստաններուն մէջ, մշակներու անճար կացութեան եւ մտաւոր ու հոգեկան կապերու չգոյութեան հետեւանքով:

Համագումարի մը գաղափարին ծնունդ տուող, խօսքերէն ու տեսական բաղձանքներէն դէպի շօշափելի գործ անցնելու մտածման թափ տուող մտահոգութիւններն ու նպատակները ընդհանուր գիծերով կ'երեւին արդէն «գրոյց»ին մէջ: Կը մնայ ակնկալել, որ խօսակցութիւնը Ս. Ղազարու կղզիէն եւ Վենետիկի ջրանցքներէն դուրս ծաւալի, արձագանգ գտնէ տարասփիւռ Հայութեան բոլոր կեդրոններուն մէջ եւ վերածուի ծրագրուած նախաձեռնութեան մը:

Կը յիշուի թերեւս, որ 1947ին ալ նման համագումար մը տեղի ունեցաւ Շթօրայի մէջ (Լիբանան). «սեմինարական» եւ աշակերտային տարազով հանդիպում մը՝ որ կոչուած էր ուղի հարթելու պարբերական նման մէկտեղումներու: Պէտք է ընդգծել որ լուրջ ու որակաւոր զեկուցումներ ներկայացուեցան այնտեղ՝ Հայ քերթողութեան ու արձակին, վէպին եւ քննադատութեան, հրատարակչականներու, մամուլի եւ գեղարուեստական շարժումի մասին: Սակայն՝ առաջին այդ փորձը եղաւ նաեւ... վերջինը, ու կապը՝ որ հաստատուած էր այնքա՛ն դժուարին պայմաններու մէջ՝ փրթաւ շուտով, ո՛չ միայն նիւթական միջոցներու անձկութեան հետեւանքով՝ այլեւ ծրագրումի եւ կազմակերպչական աշխատանքներու ձախողանքին, գրողներո՛ւ իսկ կողմէ ցոյց տրուած անհոգութեան բերումով:

Անցեալի փորձառութիւնը կրնա՞յ աւելի արթուն, գործնական եւ աշխոյժ պահել մեզ այսօր: Մեր օրերու երէց, նոր թէ նորագոյն գրողները ի վիճակի՞ են հաւաքական աշխատանքի՝ վճռակամ ու իրատես քայլերով իրականացնելու համար երազը:

Մենք անյաղթահարելի որեւէ դժուարութիւն չենք տեսներ, հաստատելով հանդերձ թէ աննպաստ պայմաններ ու բացասական ազդակները շատ կան: Ամէն բանէ առաջ հոգեպէս պատրաստ չենք հաղորդուելու. խեղդելու եսերը, մոռնալու քէները, պահ մը մէկ կողմ դնելու հաշիւներն ու բարդոյթները եւ միակամ լծուելու գրական առաքելութեան մը պարտադրած ընդհանրական գործին: Նիւթական միջոցներն ու ծրագրումի էական կէտերու առընչուող խնդիրներն ալ՝ գա՛ն...:

Նախաձեռնութեան հետ կապ ունեցող գործնական առաջին քայլերուն մէջ իսկ՝ անխուսափելի են քրթմնջիւնները, բռբռային փախուստները, կեղծ ու անկեղծ վերապահութիւնները, ընդունելի պատճառաբանութիւններն ու անըմբռնելի պատրուակումները:

Նախատեսելով հանդերձ հաւանական եւ անսպասելի ամէն խութ ու արգելքները, յարաբերական թէ արտաքին ճակատներէ — հարկ է խիզախել: Եթէ «Համազգային»ի, Մխիթարեաններու, «Թէքէեան»ի, ՀՕՄի, Բարեգործականի ու զանազան անուններու տակ իսկապէս մշակութային ծառայութեան կամ աջակցութեան տրամադրութիւն գոյութիւն ունի՝ ելքը կը գտնուի՛ անպայման ու համագումարը կ'արդիւնաւորուի անկասկած:

Ամէնէն կենսական պահանջը՝ ԾՐԱԳՐՈՒՄԻ նախապայմանն է: Քով քովի գալէ առաջ, անհրաժեշտ է թղթակցական կապերով պատրաստել նախագիծը ո՛չ միայն համագումարի օրակարգային հարցերուն, այլ եւ բոլոր այն աշխատանքներուն, որոնք պէտք է հետեւին համագումարին, կապը տեւականացնելու, հաւաքական եզրակացութիւնները իրագործելու եւ «Համազգային Գրողներու Միութեան» մը կորիզը ստեղծելու համար:

Հայկ. Արտասահմանի ամէնէն էական պահանջներէն մէկն է ունենալ այլեւս «ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» մը:

Եթէ գաղափարական տարակարծութիւնները արդար տուեալներ են միշտ համակարծիք չըլլալու՝ պատճառները չեն սակայն յաւիտենական քէներու եւ անհանդուրժողութեան: Եթէ նպատակը հայ գրականութիւնն է, հայ միտքն ու հոգին՝ գրողը առաջին մարդն է որ յանձնառու պիտի ըլլայ ինքզինք ձերբազատելու այլամերժութեան զգացումէն ու փընտռելու մեզ միացնող կամուրջները:

Հիմա՛ որ ձայնը Միջերկրականէն կու գայ, պիտի սպասենք գործնական հետեւութիւններու:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԼԱՍԼՈՖԻ ԱԼԱՏԱՐ
(LASZLOFFY ALADAR)

Այսօր Ռումանիոյ Քլուժ քաղաքին մէջ կ'ապրի հունգար լեզուով արտայայտուող, բայց ծագումով Հայ գրագէտը, որուն համառօտ կենսագրութիւնը կուտանք, ծանօթացնելու համար զինքը իր հայ գրչեղբայրներուն:

Ինքը ծնունդով Լասլոֆի կամ Լասլովենց հայ ընտանիքէն է, որոնց ազգանունը երբեմն Կապատեան, կամ աւելի հին ժամանակ՝ Նաստուր եղած է: Ասոնք անշուշտ աւանդական տեղեկութիւններ են, զորս ունինք անոնց ընտանիքի մասին. Գրագէտին նախապապուն անունը Աստուր եւ Սահակ եղած է, մեծ-հօր հայրը՝ Կեզա, իսկ մեծ հայրը Էրնէսթ կոչուած է, եւ հայրն ալ Ալատար:

Թէ՛ հայրը եւ թէ ինքը ծնած են Թրանսիլվանիոյ Թորտա գիւղաքաղաքը: Հոն ստացած է նախնական ուսումները: 1951էն ի վեր իր ընտանիքով կ'ապրի Քոլոժվար: Ունի գրագէտ եղբայր մը, հեղինակ վեցեակ մը հատորներու եւ թարգմանութեան մը: Իր ազգականներէն է նաեւ Լասլոֆի Արփատ՝ Պուտափեշթի Կաթողիկէ Հայոց Թեմական Խորհուրդին նախագահը:

Ընթացաւարտ կ'ըլլայ Քոլոժվարի մէջ, լրացնելով իր համալսարանական ընթացքը 1959ին: Ունենալով հանդերձ հունգարերէն մատենագրութեան մասնագիտական վկայական, բնաւ չէ դասաւանդած այդ նիւթը: 1961էն ի վեր հրատարակչական կարգ մը հաստատութիւններու եւ խմբագրութիւններու աշխատակից է: Ներկայիս՝ Արեւուն Շող խորագրով մանկապատանեկան ամսաթերթի մը եւ Յառաջ հունգարերէն լեզուով օրաթերթի մը յօդուածագիրն է:

Գրական գործերու կարգին 1962 թուականէն ի վեր լոյս ընծայած է հինգ հատոր ոտանաւորներ, վէպ մը եւ մանկական վիպակներու հատորներ: Անդուլ աշխատակից է Ռումանիոյ հունգար մամուլին:

Կատարած է վերջերս զանազան ճամբորդութիւններ Հունգարիա, Եուկոսլաւիա, Աւստրիա, Զուիցերիա, Արեւմտեան Գերմանիա եւ Ֆրանսա: Շատ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի պատմութեան եւ դրամագիտութեան:

Գրագէտին կողակիցը նոյնպէս Քոփաց ընտանիքէն է Մարամ անունով, որուն մեծ հայրիկը Ք. Ղուկաս՝ գծագրիչ ու նկարիչ է Մարոշվաշարհէյլ:

Ցաւալի է որ այս բեղուն հայ գրիչը անծանօթ ըլլալով հայերէնի, պարտաւորուած է գրել հունգարերէն, որով իր գրիչը ի սպաս դրած միայն հունգար ազգայիններու: Ամէն պարագայի՝ փոխանակ ափսոսալու հայ գրագէտի մը կորուստը, մաղթենք որ ժպտի իրեն ալ բախտը եւ քանի մը հատորներով կարենայ ճոխացնել Հայոց մասին արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող եւրոպական գրականութեան մը գանձարանը:

«Մ. Ը.»

ԿՈՉ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ՝ ՈՒՂՂԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Մեր հայ հասարակութեան քաջ ծանօթ է որ Հայկ. Բարեգործ. Ընդհ. Միութեան «Նուպարեան» մատենադարանը մօտ կէս դարէ ի վեր կը ջանայ միջազգային այս Լոյսի Ոստանին մէջ տանելու հանրօգուտ առաքելութիւն մը՝ իր բազմահարիւր հայ թէ օտար հատորներով հայ մշակոյթն ու պատմութիւնը ծանօթացնելու իր հայ եւ օտար ընթերցողներուն եւ ուսումնասիրողներուն, մասնաւորաբար հայագիտական մարզերու մէջ:

Շնորհակալ ենք որ բազմաթիւ հեղինակներ ու հրատարակիչներ ու թերթերու վարիչներ ինքնաբերաբար իրենց առաքումներով կը ճոխացնեն Մատենադարանը ու այդ կերպով զօրավիգ կը հանդիսանան մեր ջանադրութեան արդիւնաւորման:

Բայց կը թուի ոմանց անծանօթ ըլլալ Մատենադարանին այս դերը ու կան հեղինակութիւններ որոնցմէ զրկուած կը մնանք:

Հետեւաբար կը խնդրենք բոլոր հեղինակներէն ու հրատարակիչներէն, ու նաեւ բոլոր մեր ազգայիններէն որոնք իրենց մօտ ի պահ ունին մասնաւորաբար Հայութիւնը շահագրգռող հին թէ նոր հրատարակութիւններ, թերթերու կամ պարբերաթերթերու հաւաքածոներ, ամէն լեզուէ, — նոյնիսկ երաժշտական, թատերական եւ նկարչական, — որ բարեհաճին զանոնք նուիրել «Նուպարեան» Մատենադարանին որպէսզի վերջինս լաւագոյնս կարենայ շարունակել իր առաքելութիւնը ու ընդարձակել իսկ զայն:

Առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով՝

BIBLIOTHEQUE NUBAR de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni — 75016 Paris
(FRANCE)

Կանխայայտ ջերմ շնորհակալութիւններով,

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«Նուպարեան» Մատենադարանի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՅ

5.

Ջեմման ետ նայեց:

— Այո, — ասաց նա, — լուսամուտը փակ է. կարծեմ փողոցով անց է կենում մի շրջիկ կրկէս կամ դրա նման մի բան: Փողոցից լսւում էր ճիչ ու ծիծաղ, ոտքերի դոփիւն եւ բոժոժների զնգզնգոց՝ այս բոլորը խառն մի սարսափելի պղնձէ գործիքի նուագի ու աղմուկի անխնայ զարկերի հետ:

— Ի՞նչ անենք, — ասաց Ռիկարդօն, — չի կարելի փողոցում լռութիւն պահանջել Ծննդեան տօներին: Ի՞նչ էիք ասում, Սակոնի:

— Ասում էի, հետաքրքիր է՝ ի՞նչ կարծիքի են այդ մասին Պիզայում ու Լիվորնոյում: Գուցէ պարոն Ռիվարեզը ասի մեզ. նա հէնց այնտեղից է գալիս:

Բոռը չպատասխանեց: Նայում էր լուսամուտից ու կարծես չէր լսում, թէ ի՞նչ են խօսում:

— Պարոն Ռիվարեզ, — կանչեց Ջեմման: Նա էր նստած ամէնից մօտիկ. եւ քանի որ Ռիվարեզը շարունակում էր լռել, Ջեմման թեքուեց դէպի նա ու դիպաւ նրա ձեռքին: Ռիվարեզը գլուխը շրջեց դէպի նա, ու Ջեմման ցնցուեց, տեսնելով նրա սարսափահար դէմքը: Կարծես մեռել լինէր: Միայն շրթունքներն էին շարժւում մի տարօրինակ անկեանք շարժումով.

— Այո, — շշնջաց նա, — կրկէս է:

Ջեմմայի առաջին բնազդական շարժումը եղաւ՝ պաշտպանել նրան միւսների հետաքրքրութիւնից: Չգիտենալով, թէ իսկապէս բանն ինչումն է, հասկանում էր սակայն, որ այդ մարդու առաջ կանգնած էր այժմ մի սարսափելի տեսիլք կամ ցնորք, եւ որ այժմ ամբողջովին այդ ցնորքի ազդեցութեան տակ է: Արագ ոտքի ելաւ ու կանգնելով նրա ու միւսների մէջտեղում, բացաւ լուսամուտը՝ իբր թէ ցած նայելու համար: Նրանից զատ ոչ ոք չտեսաւ Ռիվարեզի դէմքը:

Փողոցից անց էր կենում շրջիկ կրկէսը՝ իր էշ հեծած» ծաղրածուներով ու գոյնզգոյն չերաւոր զգեստներ հագած խեղկատակներով: Կիրակի օրուայ զբօսնող բազմութիւնը ճիչ ու ծիծաղով կատակներ էր փոխանակում ու ծաղրածուների հետ թղթէ ժապաւէններ նետում իրար: Սառնաշաքարով լի փոքրիկ քսակները թռչում էին դէպի այն սայլակը, ուր նստել էր կոլոմբինան փետուրներով ու փայլերով զարդարուած կեղծ զանգուրները ճակատին եւ չինծու ժպիտը ներկած շրթունքին: Սայլակի յետեւից գալիս էին մի շարք խայտաբղէտ մարդիկ. փողոցային Արաբներ, մուրացիկներ, գլխիկոնծի տուող ծաղրածուներ եւ իրենց ապրանքը գովող մանրավաճառներ: Նրանք խմբւում, կոչում ու ծափահարում էին մէկին, որին Ջեմման չէր կարողանում որոշ տեսնել խիտ բազմութեան միջից: Մի վայրկեան միայն տեսաւ պարզ, որ դա միմոսն էր, մի կուզիկ հրէշաւոր թզուկ, խեղկատակի հագուստներով ու գլխին բոժոժազարդ մի թղթէ գդակ: Անտարակոյս պատկանում էր շրջիկ կրկէսի խմբին ու զուարճացնում էր ամբոխին իր ծամածռութիւններով ու ծռմըռումներով:

— Ի՞նչ է պատահել, — ասաց Ռիկարդօն՝ մօտենալով պատուհանին: — Ինչո՞վ էք այդպէս յափշտակուած:

Նա զարմացել էր, որ նրանք թողել էին նիստը այդ կարգի փողոցային տեսարանի համար: Ջեմման շուռ եկաւ:

— Առանձնապէս հետաքրքիր ոչինչ չկայ, — ասաց նա: — Փողոցային կրկէս: Բայց մի այնպիսի դժոխային աղմուկ բարձրացրին, կարծեցի մի մասնաւոր բան է պատահել:

Նա կանգնել էր, մի ձեռքով պատուհանի ցածր եզրը բռնած, երբ յանկարծ զգաց, թէ ինչպէս Բոռի սառն մատները յուզումով սեղմեցին իր ձեռքը:

— Շնորհակալ եմ, — շշնջաց նա կամաց: Յետոյ փակեց լուսամուտը ու նստեց նրա մօտ, պատուհանի վրայ:

— Ներեցէք, պարոններ, — ասաց իր սովորական անփոյթ շեշտով, — որ խանգարեցի ձեզ: Նայում էի փողոցային խեղկատակներին. այնպէս հետաքրքիր տեսարան է:

— Սակոնին ձեզ մի բան է հարցնում, — ասաց Մարտինին տրտնջոտ: Բոռի վարմունքը նա մի անհեթեթ ցուցամոլութիւն էր համարում եւ դժգոհ էր, որ Ջեմման այդպէս անտակտ կերպով հետեւել էր նրա օրինակին:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի (Փետր. 24) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգիստի պաշտօն կը կատարուի ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԵՐՈՒԶ Գ. ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, ըստ ողբացեալին զաւակներուն եւ թոռներուն փափաքին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան, Պ. Միշէլ Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Աբրահամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Փետր. 24) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց աղջկան, կնոջ, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան 50ական ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին եւ Պուա – Քոլոմպի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 25 ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Այրի Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան կը ծանուցանէ, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ԶՕՀՐԱՊ ՍԱՆԹՈՒՐՃԵԱՆԻ

մօրը՝

ԿԻՒԼԻԿ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

եղբօրը՝

ՎՐՈՅՐ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

հոգիներուն համար:

Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուիլ ներկայ գտնուիլ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ս. Սամուէլեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր եւ պզտականին Աշոտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զաւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Մոնթօրուէն Տէր եւ Տիկին Վարդան Գասիկեան, ի յիշատակ իրենց եղբօր ողբացեալ Եդուարդ Նաւասարդեանի, Տիկին Նուրիձա Ժամկոչեանի եւ Տիկին Արաքսի Հանչերեանի, փոխան ծաղկե – փունջի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.— 30 ֆր. Ս. Մուրատեան վարժարանին, 30 ֆր. Կապ. Խաչին, 30 Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 ֆր. իրենց սիրելի «Յառաջ»ին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Կը խօսին

ընկ. Յ. ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ (հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ1

մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Իրենց փեսային՝ Խաչիկ Տէօվլէթեանի յիշատակին, 300 ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր. 24, ժամը 10ին, ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպանե:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլիկիա» հայ կաթողիկէ երգչախումբը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօնակատարութիւնը Փետր. 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները:

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազներգութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք:

Մուտքը ազատ է

Առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի եւ Օր. Գապագճեանի (երգէոն):

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիրուած են օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առիթով, Կիրակի Փետր. 24, առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ դաղութիս եկեղեցւոյն ծառայող հոգեւորականներու եւ աշխարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ:

Le Tournoi

1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h. à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F.
consommation comprise

Tél. : (le Dimanche)
GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Ամէն Կիրակի ժամը 16էն 24

Մուտք՝ 15 ֆր. խմիչքը՝ մէջը

Հեռաձայն (Կիրակի օրերը)
ԺԵՐԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874–29–30

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ք. Զանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժըմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիզեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20.30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլա–Րուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան գրաւոր զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 15ին Ազգ. Տան սրահին մէջ 295, Ռիւ Պուալօ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ժողովը Կիրակի, Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Մշակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ–Խրիմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆանս): Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ.— Նամակներու ընթերցում:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազընօ

Կը դասախօսէ ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Սփիւռք եւ Հայրենիք

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի

Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց

Սիրայօժար մասնակցութեամբ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբի կողմէ: Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux

Sous le haut patronage de

Monseigneur Séropé MANOUKIAN

Délégué apostolique

avec le concours de

Liz Sarian

Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre

Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
22
VENDREDI
22 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·945

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.945

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՍԿԵԴԱՐ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

—0—

Հինգերորդ դարը, իրաւամբ կոչուած Ոսկեդար, հպարտութեամբ կ'ուռեցնէ ազատատենչ ու հայրենապաշտ Հայութեան կուրծքը:

Այդ խաւարչտին օրերուն, երբ այսօրուան քաղաքակիրթ աշխարհը խոր քունի մէջ էր, սակայն յետամնաց երկրի մը խորը ծուարած Հայը կը ստեղծագործէր, մշակոյթ կը կերտէր, լոյս կը սփռէր:

Բիւզանդիոն ու Պարսկաստան իրարու միջեւ բաժներ էին մեր երկիրը, օգտուելով մեր տկարութենէն: Երկու աշխարհակալներ աքցանի մէջ էին առած Հայութիւնը: Չար էր երկուքին ալ նպատակը: Կ'ուզէին իրենց կրօնքը պարտադրել հայ ազգին, յետին նպատակ ունենալով անոր ձուլումը Բիւզանդական ու Սասանեան հալոցներուն մէջ:

Մեր պատմութեան այդ դժնդակ ու դժխեմ օրերուն, հայ ժողովուրդը գիտցաւ տոկալ, դիմանալ, քաջաբար կուրծք տալ արեւելքէն ու արեւմուտքէն, աջէն ու ձախէն եկող ուժգին հարուածներուն:

Ու սրտի կատարեալ հանդարտութեամբ լծուեցաւ ներքին, շինարար աշխատանքի:

Ուսանողներ ղրկեց Աթէնք, Աղեքսանդրիա ու Բիւզանդիոն: Լեզուներու, իմաստասիրութեան, գիտութեան, դասական մատենագրութեան, պատմութեան, արուեստի եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու զէնքերով սպառազինուած «Թարգմանիչ»ներու հոյլը վերադառնալով Հայաստան, նախախնամական դեր կատարեց: Սահակ Պարթեւ հայրապետի եւ Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետի կողքին Երէց ու Կրտսեր Թարգմանիչները արդիւնաւէտ, լուրջ աշխատանքի լծուեցան:

Մեսրոպ Մաշտոց տքնաջան աշխատանքով հայերէն այբուբեն յօրինեց 404ին: Եօթը ձայնաւոր գիրերը գտաւ հրաշիւք իմն. «ո՛չ ի քուն երազ եւ ո՛չ յարթնութեան տեսիլ», ինչպէս կը գրէ պատմիչը:

Այբուբենի գիւտը ապահովեց Հայոց մշակութային անկախութիւնը:

Հայաստանեայց եկեղեցին ձերբազատուեցաւ յունարէնէն ու ասորերէնէն: Հայը սկսաւ աղօթել իր մայրենի լեզուով: Սահակ Պարթեւ, Մեսրոպ եւ ընկերները սկսան թարգմանել Աստուածաշունչն ու Եկեղեցւոյ Հայրերու երկերը:

Յետոյ հայ մատենագրութիւնը պիտի հարստանար մեր պատմիչներու գործերով: Եղիշէ, Եզնիկ, Մովսէս Խորենացի, Ղազար Փարպեցի, Փաւստոս Բիւզանդ, Կորիւն, եւայլն պիտի արտադրէին այնպիսի երկեր, որոնք լոյս կը սփռեն աշխարհի պատմութեան մութ մնացած զանազան կէտերու վրայ: Եւրոպական լեզուներու թարգմանուած, անոնք մինչեւ այսօր ուսումնասիրութեան առարկայ կը դառնան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գիտնականներուն, մանաւանդ պատմագէտներուն կողմէ:

Քրիստոնէութիւնն է, որ ծնաւ Ոսկեդարը: Իսկ Ոսկեդարն է, որ Հայուն մէջ ամրապնդեց ազատութեան եւ սեփական հայրենիքի գաղափարը:

Ոսկեդարի շնորհիւ է, որ հայ ազգը 451ին ցցուեցաւ Պարսից բռնակալութեան դէմ: Զէնքի զօրութեամբ պաշտպանեց իր կրօնքն ու հայրենիքը:

Նոյն թուականին Քաղկեդոնի մէջ գումարուած Տիեզերական ժողովի որոշումներուն ընդդիմանալով՝ Հայութիւնը ապահովեց նաեւ իր կրօնական անկախութիւնը, որ ի զօրու է ցարդ:

Առանց Ոսկեդարի դժուար թէ ունենայինք Աւարայրի դիւցազնամարտը:

Քաջ Վարդանի եւ ընկերներուն բազուկը զինող եւ զանոնք խանդավառող անմեռ ոգին է, որ հայ ազատատենչ ու հայրենապաշտ ազգի քայլերը առաջնորդեց մինչեւ Սարդարապատ:

Սարդարապատը շարունակութիւնն է Աւարայրի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—0—

Քանի մը օրէն, Փետրուար 28ին, կը ճշդուի Մեծն Բրիտանիոյ ճակատագիրը: Թէեւ Անգլիա ծանօթ է իբրեւ երկիր մը որ կառավարութիւն կրնայ փոխել բայց քաղաքականութիւն չի փոխեր:

Ընդհանուր ձեւով դէտերը կը նկատեն թէ ընտրապայքարը մասնաւոր ոգեւորութիւն մը չէ ստեղծած երկրին մէջ եւ Անգլիացիք, որոնք քանի մը ամիս առաջ դժգոհ էին որ հեռատեսիլի յայտագրերը կրճատուած են եւ վերջ կը գտնեն ժամը 23ին, այսօր կ'ուզեն որ անոնք վերջ գտնեն ժամը 21ին իսկ: Արդարեւ այդ ժամէն ետք կը սկսին քաղաքական անվերջանալի վիճաբանութիւնները: Կուսակցական պարագլուխները այլեւս նորութիւն չունին ըսելիք եւ կը ձանձրացնեն կրկնութիւններով:

Ամէն առտու երեք կուսակցութեանց պարագլուխները մամուլի ասուլիս կուտան եւ իւրաքանչիւրը կը փորձէ նոր բան մը ըսել: Եւ որովհետեւ ժողովուրդը զզուած է Պահպանողականներու եւ Աշխատաւորականներու փոխադարձ յարձակումներէն, Ազատականները կրնան օգտուիլ կացութենէն:

Քանի մը տողով

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ նախագահը Արտաքին նախարարի պաշտօնին կոչեց իշխանուհի Էլիզապէթ տը Թորոն, աւելի ծանօթ Էլիզապէթ Պակայա անունով: 30 տարեկան է, դերեր ստանձնած է շարժանկարի մէջ, իրաւագէտ է եւ մանըքէն եղած է: «Սեւամորթ Նեֆերթիթի» կը կոչեն զինք:

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՅԻ երկիրներուն մէջ Մայիս 15էն ետք հարկ պիտի չըլլայ ինքնաշարժի ապահովագրութեան «կանաչ թուղթ»ը գործածել՝ ինքնաշարժով ճամբորդութիւններու ընթացքին: Այսկա կը պահանջուի սահմանագլուխներուն վրայ, իբրեւ վկայութիւն, թէ ինքնաշարժը ապահովագրուած է այլ երկիրներու համար եւս: Ապահովագրութեան ընկերութիւնները համաձայնեցան իրարու հետ գործակցիլ:

ԼԻԽԹԸՆՇԹԱՅՆԻ իշխանապետութեան միակ բանտը աւելի քան տասը օրէ ի վեր ոչ մէկ բանտարկեալ ունի: Արդարեւ միակ բանտարկեալը ազատ արձակուեցաւ: Վերջին տարիներուն երբեք հոգիէ աւելի բանտարկեալ երբեք չէր գտնուած 20·000 բնակիչ ունեցող այս իշխանապետութեան մէջ, որ կը գտնուի Զուիցերիոյ մօտը:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻ վերջին զինուորը մեկնեցաւ Սուէզի արեւմտեան ափէն: Այսպէս Իսրայէլացիք ամբողջովին հեռացած կ'ըլլան Եգիպտոսի ափրիկեան հողամասէն: Այս հողամասը 129 օր գրաւման տակ մնացած էր:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահը Պաղտատի մէջ տեսակցեցաւ Իրաքի նախագահին հետ:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարութիւնը մասամբ վերցուց օտար դիւանագէտներու պարտադրուած ճամբորդական արգելքը: Այսուհետեւ օտար դեսպանները կրնան ճամբորդել երկրին «արտօնեալ» շրջանները, առանց նախօրօք լուր տալու նախարարութեան: Խորհրդային երկրին լայն շրջաններ փակ են օտարներու համար: Երկրորդ կէտով մը նախարարութիւնը կը ճշդէ, թէ դիւանագիտական առաքելութիւններու անդամները այսուհետեւ կրնան ճամբորդել Մոսկուայի շուրջը՝ հարիւր քիլոմեթր շրջագիծի մը մէջ (ցարդ մօտաւորապէս 40 քիլոմեթր էր): Նոր արտօնութիւնները գործադրութեան կը դրուին Ապրիլ 5ին:

ՀԱՐԱՒԻ ԱՓՐԻԿԷԻ Հանրապետութեան Պաշտպանութեան նախարարին համաձայն իր երկիրը այսուհետեւ ի վիճակի է պատրաստելու իր պաշտպանութեան անհրաժեշտ զէնքերուն մեծ մասը:

ԹՈՔԻՕ աշխարհի ամէնէն սուղ, իսկ Լոնտոն ամէնէն աժան մայրաքաղաքն է, ըստ ՄԱԿի վիճակագրութեան: Նիւ Եորքի համար հարիւր կէտ նշանակելով, վիճակագրութիւնը ատոր վրայ հիմնուելով կը ճշդէ մայրաքաղաքներու սղութեան եւ աժանութեան աստիճանը: Թոքիօ 121, իսկ Լոնտոն 83 կէտ ստացած է. Փարիզ 112 կէտով կը ներկայանայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Պոն կ'երթայ Մարտ մէկին եւ կը տեսնուի իր պաշտօնակիցին հետ:

Ի ՓԱՌՍ ՍՈԼԺԵՆԻՑԻ՞ՆԻ

Մոնտ այս քերթուածը հրատարակած է որ լոյս տեսած է խորհրդային Եունոստ պարբերականին մէջ եւ ըստ երեւոյթին կը թուի Սոլժենիցինի նուիրուած ըլլալ:

Անկատար կերպով,
Փճացած նուաստացումէն
Եւ ոչ միայն՝ քանդումէն
Երբեմն մարդ մը ոտքի կ'ելլէ
Եւ բոլորին կը սպառնայ
Բոլորին, որոնք զինքը նուաստացուցին
Հաւատալով
Որ զինքը կ'ոչնչացնէին
Բայց նախատուած մարդը,
Կոխկռտուած
Վարկաբեկուած
Զրպարտուած
Այսուհանդերձ կը պահէ
Որպէս պարգեւ մը Աստուծմէ
Կծու խօսք մը
Բերնին մէջ կը պահէ
Աղի-կծու այդ համը
Լեղի-անոյշ
Եւ յոյսի կանաչ տերեւը
Որ բարձրութիւն կ'երազէ:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ դէմ պայքարը կը սաստկանայ Խորհ· Միութեան մէջ: Լիտերատուրնայա Գազետայի մէջ, պատմաբան Եուկովլեւ կը գրէ թէ գրագէտը դաւաճանութեամբ մեղադրուած էր եւ բանակէն վռնտուած 1945ին: Վերապատուութիւնը 1956ին ըսելեան անցած էր: Սոլժենիցինի համար կ'ըսուի նաեւ «ռուս ժողովուրդի կուսաղան թշնամի», «կեղտոտ գրագիր», «մեծ դրամատէրներու վարձող շուն» եւն·, եւն·: Սոլժենիցին կը մեղադրուի նաեւ որ կը վնասէ արեւելք-արեւմուտք հաշտ յարաբերութեանց:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը իր հերթական նիստին մէջ որոշեց բացառիկ օժանդակութիւն շնորհել Պրըթանի աղէտեալ շրջաններուն:

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅ ԿԸ ԳՈՎԵՆ...

ՄԻԼԻՅԷԹ ՆԵՐԲՈՂԸ ԿԸ ՀԻՒՍԷ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ, ՈՐ ԳՈՎՔԸ ՀԻՒՍԵՐ Է... ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Փետր 16 թուականով.—

«Միլլիյէթ»ի մէջ Իլհան Պարտաքչը Պալքանեան պատերազմին ընթացքին Օսմանեան բանակի կրած պարտութեան մասին յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել: Պարտաքչը այն ատենուան Արտաքին նախարար Գաբրիէլ Նորատունկեանի ներբողը կը հիւսէ եւ անոր մասին հետեւեալը կը գրէ·

«Իրողութիւնը այն է, որ պատերազմին, մանաւանդ լաւ չընթացող պատերազմի մը ընթացքին, Արտաքին նախարար ըլլալ անհամ պարտականութիւն մըն է: Ուրիշ նախարարներ մթնոլորտը ինչքան ալ վատառողջ ըլլայ, իրենց սենեակներուն մէջ կրնան ապրիլ: Մինչդեռ Արտաքին նախարարը ըսել կը նշանակէ ամէնէն ցաւագին ժամերուն անգամ լրագրողներուն, օտար դեսպաններուն հետ տեսակցելու հարկին տակ մնալ: Եւ թէ ինչ խօսակցութիւն: Ցաւդ ժպիտով պիտի ծածկես, քաղաքավարական բառերով զայրոյթդ յայտնի պիտի չընես: Ձեռք պիտի սեղմես, պիտի խնդաս եւ սուտ պիտի խօսիս, կացութիւնը ամէն օր լաւ կ'ընթանայ ըսելով: Մինչդեռ պիտի գիտնաս, որ կացութիւնը ծանրակշիռ է եւ կայսրութեան դրան առջեւ բազմաթիւ նախկին հպատակներ կը տուայտին:

«Նորատունկեան էֆէնտի երկարահասակ, բարեկիրթ, դիւրահաղորդ նայուածքով ու սպիտակ մօրուքով մեր հայ հայրենակիցն է: Ֆրանսացի լրագրողներուն կը կատակէ դեռ խօսիլ սկսած ատեն ըսելով· «Չէք կրնար ըսել որ գաղափարներուս չէք հաւնիր» ու կ'աւելցնէ· «Ես գաղափարներս Ֆրանսայի մէջ կազմեցի, ուղեղս այնտեղ լուացի...»:

«Յետոյ սապէս կը խօսի· «Եւրոպայի ու աշխարհի մէջ մեզմէ աւելի համբերատար, մեզի հանդուրժող ուրիշ պետութիւն չկայ: Օտարները որքան ատեն առաջ մեր հողերը մտան, անմեղ մարդիկ սպաննեցին: Անոնց ըրածներուն միայն բարբարոսութիւն կ'ըսուի: Մեր ըրածները մէջտեղն են: Սահմանադրութիւնը լիովին բերած է արդարութիւնը: Մենք քանի լայնախոհ եղանք, մեր հակառակորդները մեր տկարութեան վերագրեցին սակայն: Մենք չէ որ ուզեցինք պատերազմը: Բայց գիտնալու էին որ ցվերջ պիտի տանինք այս պատերազմը, զոր մենք չուզեցինք եւ հետեւաբար ալ երբեք պիտի չստանձնենք անոր պատասխանատուութիւնը: Եթէ պարտուինք պիտի ընդունինք սակայն: Եթէ թշնամի հողերը մտնենք իբրեւ հիւր պիտի մնանք: Մեզի ամբաստանել նկրտողները ամէն պարագայի վայրագութիւնն ու սուտը մեր մօտ պիտի չգտնեն...»:

ՀՐԱԶԴԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԿԻԿԼՈՊԵԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ

Ա.

Արարատեան դաշտէն դէպի Սեւանի աւազանը երկարող ճամբան, անյիշելի ժամանակներէն, անցած է Հրազդան շրջանէն: Անոր տարածքին վրայ հոսած է երբեմնի Իլդարունին, այժմու Հրազդան գետը:

Տակաւին երրորդ հազարամեակին (Ք. Ա.), Սեւանի աւազանի այս հատուածին բնակիչները իրենց բնակավայրերը հիմնած եւ բերդերը կառուցած են գետին աջ եւ ձախ ափերուն, բարձունքներու վրայ:

Հրազդանի մէջ վերջին տարիներուն յայտնաբերուած, չափագրուած եւ ուսումնասիրուած են 15 կիկլոպեան ամրոցներ եւ բնակավայրեր, որոնք իրենց գոյութեան ընթացքին անընդհատ վերակառուցուած, յարմարցուած են օրուան ռազմագիտական պահանջներուն:

Ուրարտացիները, երբ Արարատեան դաշտէն դէպի Սեւանի աւազանը յառաջացած են, անշուշտ անցած են Հրազդանի շրջանէն. ասոր վկայութիւնը կու տան «Գեանջա եօլ» ուրարտական ամրոցին աւերակները Հրազդան – Սեւան ճամբուն վրայ: Ամրոցները չափագրած են ճարտարապետներ Գէորգ Դանիէլեան, Վազգէն Խաչատրեան եւ Արսէն Մոսոյեան:

Յայտնաբերուած ամրոցները կարելի է բաժնել չորս խումբերու: Առաջին խումբի յուշարձանները՝ Հին Քաղսի, Սոլակ գիւղերու ամրոցներն ու բնակավայրերը, կը գտնուին Հրազդան գետի կիրճին գըլխամասին, գետափին: Երկրորդ խումբին կառոյցները՝ Մարմարիկ գետի հովիտին մէջ են: Երրորդին կառոյցները կը գտնուին Լուսակերտի եւ Գիմուշի մօտ, վերջապէս չորրորդ խումբինը՝ Հրազդան – Սեւան ճամբուն վրայ, Գեղամայ լեռներու արեւմտեան լանջերուն:

Ահա քանի մը ամրոցներ:

«Սեւ» ամրոցը.— Հանքաւան առողջարանի ճամբուն մօտ, Մարմարիկ գետի աջ ափին կը գտնուի այս ամրոցը, տեղաւորուած սարահարթի վրայ:

Կառոյցին հիւսիսային մասը, որ աւելի ամրացուած է, միջնաբերդն է. ասոր հարաւը կը գտնուի բնակավայրը, որ շրջապատուած է ոչ ամուր պարսպատերով: Հակառակ անոր, որ պարիսպները շատ քանդուած են, մնացած են այսուհանդերձ վեց քառակուսաձեւ աշտարակներու աւերակները: Ամրոցին երկրորդ հատուածը, որ մեր կարծիքով բնակավայր է, կառուցուած է աստիճանաբար, աւելի ուշ ժամանակներու: Միջնաբերդին, բնակավայրին մէջ կը նշմարուին բոլորաձեւ բազմաթիւ կացարաններու հետքեր: Պարիսպներու շինութեան արուեստն ու թեքնիքը ենթադրել կու տան, որ ամրոցը կառուցուած է առաջին հազարամեակի սկիզբը (Ք. Ա.), մինչեւ Ուրարտացիներու երեւալը այս կողմերը:

Մեղրաձոր. «Հասար» ամրոցը.— Մեղրաձոր գիւղէն հինգ քիլոմեթր հիւսիս, Փամբակի լեռնաշղթային ամէնէն բարձր գագաթներէն մէկուն վրայ կը գտնուին կիկլոպեան ամրոցին աւերակները: Այդ գագաթը, որուն վրայ ամրոցը կը գտնուի, Մարմարիկ գետի հովիտէն բարձր է շուրջ հարիւր մեթր. ժայռապատ եւ քարքարոտ է: Ամրոցին տարածութիւնը մէկ հեկտար է: Բարձունքը, որուն վրայ կը գտնուի ամրոցը, չափէն աւելի դժուարամատչելի է. անոր լանջերը քարքարոտ են եւ թեք: Ամրոցին ներսը, պարիսպներուն կողքին, հոն ուր ժայռեր եւ քարեր չկան, կը նկատուին բոլորաձեւ կացարաններու հետքեր: Թէեւ մեր ձեռքին տակ չեն գտնուիր նիւթական մշակոյթի մնացորդներ, սակայն պարիսպներուն կառուցման ձեւը ենթադրել կու տայ, որ ասիկա կառուցուած է երկրորդ հազարամեակի երկրորդ կէսին (Ք. Ա.): Ամրոցին վարը՝ 400 մեթր հեռու, բարձունքի հարաւային լանջին կան քանի մը սառնորակ աղբիւրներ: Ասոնց շուրջը մեծ տարածութեան վրայ կը նկատուին կիկլոպեան ձեւի կացարաններ, որոնց արտաքին պատերը իրարու միանալով իւրօրինակ պարիսպ մը կը ստեղծեն:

Աղաւնաձոր. «Բերդի դոշ» ամրոցը.— Աղաւնաձոր գիւղէն երկու քիլոմեթր արեւելք, Փամբակի լեռնաշղթայէն արեւելեան լանջին բարձունք մը կ'առանձնանայ. ասոր վրայ կը գտնուի «Բերդի դոշ» ամրոցը, որ շուրջ երկու հեկտար տարածութիւն կը գրաւէ: Անոր (բարձունքին) արեւմտեան եւ հարաւային լանջերը թեք են, ժայռապատ ու դժուարամատչելի: Կառուցողները նկատի առած են պարագան եւ արեւելեան մասին վրայ կառուցած են իրարու զուգահեռ երեք պարիսպներ, իսկ միւս հատուածները՝ երկու պարիսպներով: Այս պարիսպին վրայ յայտնաբերուեցան վեց աշտարակներ: Ասոնցմէ չորսը դասաւորուած են պարիսպին հիւսիսը, իրարմէ գրեթէ համաչափ հեռաւորութեան վրայ:

Արտաքին պարիսպի շրջագիծէն 25–30 մեթր հեռաւորութեամբ, բարձունքին գագաթին վրայ կը գտնուի ամրոցին միջնաբերդը, որ կը գրաւէ մօտ կէս հեկտար տարածութիւն: Ասիկա ամէն կողմէ շրջապատուած է 3–4 մեթր լայնութիւն ունեցող պարիսպներով, 9 աշտարակներով: Միջնաբերդին արեւելեան պարիսպին վրայ յայտնաբերուեցան հինգ աշտարակներ՝ երեք մուտքէն դէպի ձախ, երկուքը՝ աջ:

Ամրոցը իր շինութեան թեքնիքով, աշտարակներու դասաւորումով կը յիշեցնէ ուրարտական ժամանակաշրջանի ճարտարապետական նմանօրինակ կառոյցները: Հոս յայտնաբերուեցան Ք. Ա. 8–7րդ դարերու գծազարդ ռըլիէֆ գօտիներով կաւանօթներու (կճուճներ եւն.) բեկորներ, քարէ թաս եւ հալոցի նմանող քարէ իր մը:

Գ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐԸ

(1921 Փետրուար 18ի առիթով)

Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ծնունդ առած տագնապալի պարագաներու տակ, կրկին կը գտնուէր ճգնաժամային պայմաններու մէջ: Օրուան ղեկավարութիւնը մատնուած էր ընտրութիւն մը կատարելու դժուարին կացութեան: Կարելի՞ էր դիմագրել հիւսիսէն ու հարաւէն կատարուող ճնշումներուն, այլ նաեւ զինեալ յարձակումներուն: Գրեթէ անհնարին էր: Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը, թէեւ հարկադրանքի տակ, այսուհանդերձ, կը գործէր Սողոմոն Իմաստունի ծանօթ առակի մէկ տարբերակով:

Ծանօթ է աւանդավէպը Սողոմոն Իմաստունին ներկայացող երկու կիներու, որոնք հաւասարապէս կը պնդեն, թէ իրենց կը պատկանի վէճի առարկայ մանկիկը: Ծանօթ է նաեւ, որ Սողոմոն Իմաստուն, ի տես ստեղծուած կացութեան, հարազատ մօր ստուգումի մտահոգութեամբ, կը հրահանգէ մանկիկը կիսել եւ իւրաքանչիւր տիկնոջ տալ կէսը: Ոչ–հարազատ մայրը համաձայնութիւն կը յայտնէ նման լուծման մը համար, մինչ հարազատ մայրը կ'ընդվզի եւ կը զիջի, նախընտրելով իր զաւկին ողջ մնալը, հոգ չէ թէ խորթ մօր հոգատարութեան տակ:

Այս օրինակի մէկ տարբերակով գործեց Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը, այսինքն Հայաստանը գրաւելու ձգտող երկու կողմերուն՝ Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան (խմա՛ Ռուսիա) միջեւ նախապատուութիւնը տալով Մոսկուայի եւ պաշտօնական դաշնագրով անոր վստահելով հայկական նորահաստատ Հանրապետութիւնը:

Դեկտեմբերէն – Փետրուար երկարող կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին, իրադարձութիւնները եկան հաստատել, որ անհրաժեշտ հոգածութեամբ չէր ղեկավարուեր Խորհրդային Հայաստանը: Հալածանք, ձերբակալութիւն, չարչարանք, կացինահարում այն անձերուն, որոնք, ղեկավարելով ժողովրդային զանգուածները, տասնամեակներ շարունակ ճգնելով, տառապելով, պայքարելով ծնունդ տուած էին Հայաստանի Հանրապետութեան, որ իր կարգին կը կորսնցնէր իր հարազատ դիմագիծը:

Ի տես նման կացութեան մը, ժողովրդային բռնկումը ծայր կու տար: Պատմութեան մէջ հազուադէպօրէն Հայը Հայու արիւն կը թափէր, խորթ եւ հարազատի հոգեբանութեան առաջացումով: «Ամբոխները խելագարուած» կը խուժէին ամէն կողմէ, անտեսելով ամէն վտանգ, ի խնդիր, անգամ մը եւս, ազատութեան ու անկախութեան, որոնց կը տիրանային:

Երկար չտեւեց նոր ազատութեան այս նոր շրջանը: Խորքին մէջ այդ տարերային շարժումը պիտի հանդիսանար — եւ հանդիսացաւ — Զգաստութեան հրաւէր մը տիրող համայնավար ղեկավարութեան այն մասին, որ կարելի չէ ազգի մը հետ վարուիլ իբրեւ խաղալիք: Արդարեւ, հակառակ եռամսեայ համայնավար իշխանութիւնը (հայ թէ ոչ–հայ) իր գործելակերպով կը փորձէր «յեղափոխութիւն» խաղալ անպայման, յեղափոխութեան իբրեւ նախապայման նկատելով արիւնը, քաղաքացիական պատերազմը, մինչ իշխանութիւնը իրենց յանձնուած էր առանց արեան յեղումի, որպէսզի ապրի՛ն Հայն ու Հայաստանը:

Փետրուարեան Ապստամբութիւնը հանդիսացաւ ահազանգ մը, զգաստութեան հրաւէրը նման մտածելակերպ ունեցողներուն, որպէսզի աւելի զգոյշ, աւելի շրջահայեաց գործեն ու մանաւանդ չփորձեն խաղալ Հայու ազգային զգացումներուն հետ:

Եթէ նոյնիսկ միայն այս առաքելութիւնը վերապահենք Փետրուարեան Ապստամբութեան, կը հաստատենք, որ անառարկելիօրէն ան խաղաց այդ հիմնական դերը: Բոլշեւիկ ղեկավարութեան յետագայ գործունէութիւնը եղաւ աւելի լրջախոհ, աւելի շրջահայեաց:

Տակաւին, եթէ նոյնիսկ միայն այս դերը տանք Փետրուարեան Ապստամբութեան, անվերապահօրէն պիտի ըսենք, որ աւանդուրա մը չէր այդ համաժողովրդային շարժումը, այլ դաս մը, պատմական դաս մը այդ օրուան համայնավար ղեկավարներուն համար, որոնք եթէ սկիզբէն իրենք իրենց պարտականութիւն նկատէին միայն ու միայն հայրենիքի վերակառուցումը եւ ըստ այնմ գործէին, հայ ժողովուրդին խնայած պիտի ըլլային արիւնայեղութիւն մը: Սակայն իրա՛ւ յեղափոխական, ազգային յեղափոխական զանգուածը գիտցաւ անգամ մը եւս իր արիւնը տալ՝ ճակատելով եկուոր միջազգային յեղափոխականներուն դէմ, ի խնդիր հայ արժէքներու փրկութեան, այն արժէքներուն, որոնք կերտած էին Հայաստանի անկախութիւնը:

Ո՛չ, աւանդուրա չէ փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութիւնը, այլ նուազագոյնը՝ զգաստութեան հրաւէր մը, աւելին՝ ազգային ոգին ու աւանդութիւնները պահպանելու պատմական դաս մը:

Ե. Գ. ՄԱՃԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պատանին իսկոյն հանդարտեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ աղէտալի չուանը անցընեն:

Յետոյ զսպանակի մը վրայ կոխուելուն պէս, այն տախտակները՝ որոնց վրայ կեցած էր մահապարտը, բացուեցան ու ոճրագործին մարմինը իջաւ վար ու օդին մէջ կախուած մնաց, մինչ իր ամբողջ անդամները ջղաձգային չարաչուք ցնցումով մը կը պրկուէին:

Այդ չարչարանքը հազիւ մէկ երկու վայրկեան տեւեց:

Կառավարական բժիշկը, որ կախեալին քով կեցած ու բազկերակը բռնած էր, ձեռքը վար առաւ եւ ըսաւ.

— Մեռա՛ն:

Իսկոյն Խտիվին ուղղուած պաշտօնական հեռագիր մը խմբագրուեցաւ եւ ղրկուեցաւ ծանուցանող թէ արդարութիւնը գործադրուած էր:

Բազմութիւնը, որ հինգ վեց հազար հոգիի կը հասնէր, սկսաւ ցրուիլ ու մենք գացինք Նեղոսի եզերքը գտնուած յունական սրճարան մը քանի մը շիշ գարեջրով մոռնալու համար մեր կրած դժընդակ տպաւորութիւնը:

Դահիճը իր գործը լմնցնելով՝ ինքն ալ եկաւ սրճարան իր յոգնութենէն հանգչելու համար:

Դահիճը Եգիպտոսի մէջ անձնաւորութիւն մըն է, որ իշխանութիւնը կը ներկայացնէ եւ ակնածանքով կ'ընդունուի ամէն տեղ:

Հազիւ թէ սրճարանէն ներս մտած՝ իսկոյն զինքը հրաւիրեցինք մեր սեղանը, զոր բարեհաճեցաւ պատուել:

Հետաքրքիր էի իմանալու թէ վերջին րոպէին ի՞նչ ըսած էր մահապարտին եւ զայն հանդարտեցուցած:

— Հնարք մըն է որ ամէն անգամ կը գործածեմ եւ որ միշտ կը յաջողի, պատասխանեց երբ այդ մասին իրեն հարցում մը ուղղեցի:

— Ի՞նչ հնարք:

— Խեղճերը, շարունակեց դահիճը, երբ չուանը վզերնուն անցընելու րոպէն կը հասնի, սոսկալի տագնապներու կը մատնուին եւ կը սկսին կամ բոլոր ուժովնին դիմադրել եւ կամ լալով աղաչել ու ձեռքերս համբուրել: Իրենց ականջին կը փսփսամ որ զիրենք ազատելու համար պատրաստութիւններ տեսած եմ, թէ չուանին վրայ օղակ մը շինած եմ որ իրենց վիզը շատ չսեղմէ, թէ պէտք է որ իրենք մեռեալ ձեւանան, մինչեւ որ իշխանութեան ներկայացուցիչները ցրուին, թէ անկէ ետքը իմ օգնականներուս հետ զիրենք պիտի փախցնենք: եւայլն: Եւ որպէսզի այս խօսքերուս հաւատք ընծայեն՝ կ'աւելցնեմ որ ի փոխարէն այս ծառայութեան ինծի որոշեալ գումար մը պիտի տան...:

— Եւ կը հաւատա՞ն, հարցուցի զարմացած:

— Իրենց վիճակին մէջ, ուր ալ ամէն յոյս կորած է, խեղճերը կը հաւատան եւ այդ յետին յոյսին կառչած՝ թոյլ կու տան որ չուանը անցընեմ վզերնին ու թերեւս հանգիստ ու ապահով սրտով կը մեռնին:

Սայիտցի դահիճը, ինչպէս կը տեսնէք, բարի դահիճ մըն էր որ կ'ուզէր իր զոհերուն վերջին վայրկեանները անմեղ խաբերայութեամբ մը ամոքել:

Նոյն միջոցին կախաղանը քակած եւ ձողերն ու փայտերը գետինը տարածած էին:

Այն ատեն տարօրինակ բան մը տեսանք: Արաբ կիներ, որոնք հոն կը սպասէին, սկսան այդ ձողերուն վրայ ցատկոտել յիմարներու պէս:

Այդ տարօրինակ երեւոյթին պատճառը հարցուցի:

— Ասոնք ամուլ կիներ են որոնք զաւակ ունենալու համար կախաղանի փայտին վրայէն կը ցատքեն, բացատրեց տեղացի մը:

Այդ նախապաշարումը այնքա՛ն արմատացած է եղեր արաբ կիներու մէջ, որ նոյնիսկ հարուստ դասակարգի կիներ երկար ուղեւորութիւններ կ'ընեն եղեր կախաղանի փայտերուն վրայէն ցատքելու համար:

— Այստեղ գտնուող կիներուն մէջ կան որոնք Գահիրէէն մինչեւ հոս եկած են ասոր համար, ըսաւ տեղացին:

Զարմանալի է որ Եւրոպացիներն ալ եւ մանաւանդ Ֆրանսացիք մեծ յարգ կու տան կախուած մարդու չուանին, իբրեւ բախտ եւ յաջողութիւն բերող հմայեակ մը:

Մահուան պատիժի այս տեսարանը հետեւեալ օր ցաւալի հետեւանք մը ունեցաւ Ֆարասքուրի մէջ: Ֆէլլահ 8–10 փոքր տղաք կը հաւաքուին, չուան մը կը ճարեն ու ծառի մը տակ երթալով կը փորձեն նախորդ օրուան ներկայացումը կրկնել:

(44 – Շար.)

Ս. Ներսէս Շնորհալիի

ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

———0———

Կարգ մը ազգայիններ մեծապէս կը հետաքրքրուին գիտնալու համար թէ ինչպէս Վատիկանը գաղափարն ունեցաւ լոյս ընծայելու Ս. Ներսէս Շնորհալիի մահուան ութերորդ դարադարձը յիշատակող դրոշմաթուղթերը: Ահա այս պատմական դէպքին համառօտ տուեալները:

1971ի Հոկտեմբեր ամսոյն վերջերը, Պաթանեան Կաթողիկոսը գրաւոր դիմում մը կատարեց Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովի նախագահ Կարդինալ Մաք–սիմիլիանոս տը Ֆիւրսթեմպերկին, որպէսզի Վատիկանեան Թղթատարութիւնը 1973ին, յատուկ դրոշմաթուղթերու շարքով մը, մեծարէ խնկելի յիշատակը Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին մահուան ութերորդ դարադարձին:

Այս նամակին կցուեցաւ տեղեկութեանց ցրցակ մը, փաստի անհրաժեշտ էր որ Սուրբ Աթոռի բարձրագոյն իշխանու–թիւնները տեղեակ պահուէին Հայկազուն Հայրապետին սրբակենցաղ վարքին, ազնիւ հոգեւոր գրականութեան եւ միու–թենական գործունէութեան: Պաթանեան Կաթողիկոսը պաշտօն տուաւ Լեւոնեան հայ վարժարանին տեսչութեան, որ մօտէն հետապնդէ կատարուելիք ձեռնարկը:

Տարի մը ետք՝ 1972 Դեկտեմբերի սկիզբը, Վատիկանեան Թղթատարութիւնը, բստ սովորութեան, ծանուցց հանրութեան 1973 տարուան ընթացքին՝ լոյս ընծայուելիք նամակադրոշմներու ցանկը, որուն մաս կը կազմէին նաեւ Ս. Ներսէս Շնորհալիի յիշատակին նուիրուած դրոշմա–թուղթերը: Այս անակնկալ լուրին առաջին հաղորդումը կատարեց Վատիկանեան Ձայնասփիւռը, որուն արձագանգը ան–ցաւ միջազգային մամուլի:

1973 Ապրիլի սկիզբները՝ Վատիկանի Թղթատարութեան Տնօրէնը դիմեց Լեւոնեան հայ վարժարանի Վարչութեան, որպէսզի ան հայթայթէ հարկ եղած նիւթը, Շնորհալիի նուիրուած նամակադրոշմնե–րու շարքին համար:

Իտալացի արուեստագէտներու աշխա–տանքը, միշտ առաջնորդութեամբ եւ թելադրութեամբ վերոյիշեալ Տեսչութեան, տեւեց մօտաւորապէս վեց ամիս:

Անցեալ Հոկտեմբերի կէսին, Ս. Ներսէս Շնորհալիի դրոշմաթուղթերը տպագրութեան յանձնուեցան եւ Նոյեմբեր 27ին, հրապարակ հանուեցան: Դեկտեմբերի վերջաւորութեան՝ Ս. Ներսէս Շնորհալիի դիմագիծը պատկերացնող դրոշմաթուղթը արդէն սպառած էր:

ԻՐԱԶԵԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգային ճեմարանի «Վասպուրական» սրահին մէջ, փետր–ուար 13ին, ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է Հայաստանի պետական երգչախումբին համար, Համազգայինի կեդրոնական Վարչութեան կողմէ: Ներկայ գտնուած են Լիբանանի առաջնորդը, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքական Ընդհ. Փո–խանորդը, պետական հայ երեսփոխան–ները, Ազգային Կեդր. Վարչութեան, ազգային իշխանութեանց եւ զանազան մի–ութիւններու ներկայացուցիչները: Սոյ–րին հետ սրահ ժամանած են Հայաստանի Մշակոյթի նախարարին Ա. տեղակալը Մ. Խարազեան, Թասի Թղթակիցները եւ Պէյրութի խորհրդային դեսպանատան հայ պաշտօնատարները: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Տոքթ. Ե. Գոնիալեան, որմէ ետք խօսք առած են «Նշան Փալանճեան» ճեմարանի տնօրէնը՝ Հրաչ Տասնապետեան եւ Հայաստանի պետա–կան երգչախումբի ղեկավարը՝ Յովհաննէս Չէքիճեան: Այնուհետեւ Տոքթ. Ե. Գոնիալեան յուշանուէրներ յանձնած է Յ. Չէքիճեանի, երգչուհիներ Լուսինէ Զաքարեանի եւ Օլգա Գարայեանի, իսկ Յ. Չէքիճեանի, Մ. Խարազեանի եւ փոխ–խմբավար Խ. Մէյխանաճեանի յանձնած է հատորներ «Համազգային»ի հրատարա–կած հայկական ճարտարապետութեան գիրքէն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Իւնեսքոյի սրահին մէջ, Փետրուար 10ին, տեղի ունեցած է կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեմարանի հիմնադրութեան 50ամեակի հանդիսու–թիւնը, հովանաւորութեամբ Կրթական նախարար Էտմոն Ռըզքի: Ներկայ գտ–նուած են Իգնատիոս Պետրոս ԺԶ. Պա–թանեան Պատրիարք, Հ. Եպս. Կէտիկեան, Ա. Եպս. Պէտօզլեան, Ղ. Եպս. Զանթայ–եան, պետական երեսփոխան Տոքթ. Ան–դրանիկ Մանուկեան, հաստատութեան տնօրէն Հայր Սահակ Քէշիշեան եւ ու–րիշներ: Բացման խօսքը կատարած է Ժիրայր Պաղտասարեան: Խօսած են հա–յերէն Նազարէթ Սէֆէրեան, ֆրանսե–րէն Բաւքալ Փալուճեան, արաբերէն մեթր Ժագ Չուխատարեան: Փակման խօսքը արտասանած է Իգնատիոս Պետ–րոս ԺԶ. Պաթանեան Պատրիարք:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱՑՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Փետր. 8, երեկոյեան ժամը 9ին՝ Տան մէջ: Ժողովին կը մասնակցէին 23 ներկայացուցիչներ:

Օրուան դիւանի ընտրութենէն ետք՝ ժողովը անցաւ օրակարգի նիւթերու լուծման, որոնց մաս կը կազմէին՝

Ա) Նախորդ Վարչութեան եռամեայ գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցում.

Բ) Հաշուեքննիչ Մարմնի ընտրութիւն.

Գ) Բանաձեւում.

Դ) Առաջադրանքներ.

Ե) Նոր Վարչութեան ընտրութիւն:

Ժողովը, լսելէ ետք նախորդ վարչու–թեան գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական զեկուցումները, ինչպէս նաեւ Հաշուեքննիչ Մարմնի աշխատանքին արդիւնքը՝ շատ լաւ գնահատանքով շնոր–հաւորեց նախորդ վարչութեան կատարած անխոնջ աշխատանքները, որոնց շնորհիւ եւ Իսիի հայ գաղութի դոհարերութեան իբրեւ արդիւնք՝ կեանքի կոչուած է Հայ Մշակոյթի Տունը:

Այնուհետեւ, ժողովը ըրաւ կարգ մը չական առաջադրանքներ, զորս կարելի է ամփոփել հետեւեալ կէտերու շուրջ՝

— Պատրաստել Հայ Մշակոյթի Տան ներքին Ծրագիր–Կանոնագիրը:

— Տունը դարձնել շնչող վայր մը՝ գաղութին համար:

— Կեանքի կոչել Տան գրադարան–ընթերցարանը:

— Տան պիւտճէն հաւասարակշռել եւ դարձնել՝ ինքնաբաւ:

Վերոյիշեալ առաջադրութիւններու լոյսին տակ՝ կատարուեցաւ ընտրութիւնը նոր վարչութեան, որ կազմեց իր դիւանը եւ պարտականութեանց բաշխումը՝ հետեւեալ ձեւով.

Պր. Շիրվանեան Յարութիւն նախագահ
Պր. Աճէմեան Հրանդ փոխ–նախագահ
Օր. Թաշճեան Ռոզին քարտուղարուհի
Պր. Գլընճեան Ժոզէֆ փոխ–քարտուղար
Տիկ. Յովսէփեան Տիգրանուհի գանձապահուհի
Տիկ. Կիւլեան Հելէն փոխ–գանձապահուհի
Պր. Շէրպէճեան Սաքօ սրահի պատասխանատու
Պր. Գլընճեան Մովսէս գրադարանի վարիչ
Պր. Եսայեան Վարուժան գոյքապահ
Օր. Պէնկեան Շաքէ խորհրդական
Պր. Փօլատեան Կարօ խորհրդական

Նորընտիր վարչութիւնս, անցնելով աշխատանքի՝ առաջնահերթ պարտականութիւն սեպեցԻսիի Հայ Մշակոյթի Տունը շնչող և ապրող վայր մը դարձնել: Առայդ, որոշեց ծրագրել հրապարակային դասախօսութիւններու շարք մը եւ գրադարան – ընթերցարանի դռները կանխագոյն ժամանակամիջոցին բանալ ընթերցասէր հանրութեան առջեւ:

Այս ընթացքով, վարչութիւնս համոզուած է որ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը կը շարունակէ կատարել իր կոչման համապատասխան առաքելութիւնը ի փառս հայ մշակոյթի եւ ի պահպանումն ազգային դիմագծի:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ ԵՒ ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՅԱՆԴՈՒՐ

———0———

Մոսկուայի մէջ ռուսերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսած է Հրանտ Մաթեւոսեանի «Հայը եւ բառը» խորագրուած հատորը, ուր տեղ գտած են արձակագրին «Նարինջ», «Երկրի ջիղը», «Հողը», «Գոմէշ», «Կայարան» և այլ պատմուածքներ ու վիպակներ: Ասիկա հայ գրագէտին երկրորդ ժողովածուն է, որ լոյս կը տեսնէ Մոսկուա:

Հրանտ Մաթեւոսեան հայ արդի արձակի փայլուն ներկայացուցիչներէն է: Անոր առաջին իսկ լուրջ գործը՝ «Օգոստոս» վիպակը, իր թարմ շունչով, պատմելու ինքնատիպ ձեւով եւ հիւթեղ լեզուով արժանացաւ քննադատներու ու–շադրութեան:

Հեղինակին անունը աւելի եւս ճանչ–ցուեցաւ, երբ գրեց «Մենք ենք, մեր սարերը» վիպակը, որ թարգմանուեցաւ բազմաթիւ օտար լեզուներու, իսկ «Հայ–ֆիլմ»ն ալ նկարահանեց զայն:

Գրագէտը բախտաւորութիւնը ունեցաւ լաւ թարգմանող մը գտնելու: Այսպէս՝ Անահիտ Բայանդուր, որ աղջիկն է բանաստեղծուհի Մարօ Մարգարեանի եւ արուեստագէտ Սարգիս Բայանդուրի, բազմաթիւ գործեր թարգմանեց Մաթեւոսեանէ: 1967ին Մոսկուայի մէջ իր թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ արձակագրին «Մենք ենք, մեր սարերը» վիպակը, որ նկատուեցաւ տարուան լաւագոյն թարգմանական ստեղծագործութիւնը, որուն համար մրցանակի արժանացան թէ՛ հեղինակը, թէ թարգմանողը: Քանի մը տարի ետք Բայանդուր թարգմանեց «Օգոստոս» վիպակը, որուն կը յաջորդէ ահա նոր լոյս տեսած «Հայը եւ բառը» հաւաքածոն:

Ա. Բայանդուր այժմ հրատարակու–թեան համար կը թարգմանէ Ակսել Բակունցի կարգ մը գործը, իսկ յառաջիկային մտադիր է թարգմանել սփիւռքի հայ ժամանակակից արձակագիրներու ստեղծագործութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ
5.

Բոռը վրայից նետեց Պիզայում իրերի դրութեան մասին եղած ամէն հարց, ասելով, որ այնտեղ գնացել էր հանգստանալու: Յետոյ մի կենդանի վէճ մէջտեղ գցեց հունձքի վերաբերմամբ, վերջն էլ պամֆլետի, եւ խօսում էր արագ, անընդհատ, սաստիկ կակազելով, որով եւ չափազանց յոգնեցնում էր բոլորին: Կարծես բաւականութիւն էր զգում իր սեփական ձայնը լսելուց:

Երբ նիստը վերջացաւ եւ կոմիտէի անդամները ոտքի ելան ցրուելու, Ռիկարդօն մօտեցաւ Մարտինիին.

— Ճաշին ինձ մօտ չէ՞ք մնայ. Ֆարրիցին ու Սակկոնին խօսք են տուել մնալու:

— Շնորհակալ եմ. ես խոստացել եմ ուղեկցել տիկին Բոլլային:

— Մի՞թէ իսկապէս վախենում էք, որ ես առանձին տուն հասնել չեմ կարող, — ասաց տիկինը՝ ոտքի ելնելով ու վերարկուն առնելով: — Ի հարկէ, որ նա ձեզ մօտ կը մնայ, լաւ է քիչ բացուի. այնպէս հազիւ է դուրս գալիս տնից:

— Եթէ կը կամենաք, ես կ՚ուղեկցեմ ձեզ, — մէջ մտաւ Բոռը, — միեւնոյն է, ես արդէն այն կողմով եմ գնալու:

— Եթէ ճշմարիտ, որ մեր կողմով էք գնալու...

— Իսկ դուք երեկոյեան դէմ ինձ կը հանդիպէ՞ք, Ռիվարեց, — հարցրեց Ռիկարդօն՝ դուռը բանալով:

Բոռը գլուխը շրջեց դէպի նա ու ասաց ծիծաղելով.

— Ես, սիրելիս, ես գնալում եմ կրկէս:

— Ի՜նչ տարօրինակ արարած է դա, եւ ի՜նչ տարօրինակ սէր դէպի փողոցի խեղկատակները, — ասաց Ռիկարդօն՝ վերադառնալով հիւրերի մօտ:

— Զգում է երեւի, որ հոգեպէս ազգակից է նրանց, — ասաց Մարտինին: — Ինքն էլ ամբողջովին մի խեղկատակ է:

— Ես կը ցանկանայի, որ ուրիշ բան դուրս չգար, — ասաց Ֆարրիցին լուրջ ձայնով: — Եթէ խեղկատակ էլ է, շատ վտանգաւոր տեսակէտից:

— Վտանգաւո՞ր. ի՞նչ տեսակէտից:

— Այնպէ՛ս. ինձ դուր չեն գալիս նրա այդ խորհրդաւոր բացականչութիւնները: Սա արդէն երրորդ անգամն է, որ հեռանում է. ու ես ամենեւին չեմ հաւատում, որ Պիզա էր գնացել:

— Իսկ ինձ թւում է, որ նա չի էլ ծածկում, թէ գնացել էր սարերը, — ասաց Սակկոնին: — Նա մինչեւ անգամ չաշխատեց էլ հերքելու, թէ դեռ յարաբերութեան մէջ է մաքսանենգների հետ, որոնց հետ ծանօթացել էր Սավինիոյի ապստամբութեան ժամանակ. նրանցից օգտւում է իր գրածները փոխադրելու համար:

— Ես ձեզ հետ հէնց այդ հարցի մասին էի ուզում խօսել, — ասաց Ռիկարդօն: — Ինձ թւում է, որ մեր մաքսանենգութեան գործը Ռիվարեցին յանձնէինք ամէնից լաւը կը լինէր: Իմ կարծիքով տպարանական գործը Պիստոյայում լաւ կազմակերպուած չէ, եւ հէնց փոխադրու–թեան եղանակը, սիգարների մէջ փաթաթելը եւայլն, այդ բոլորը աւելի քան նախնական է:

— Բայց մինչեւ հիմա ամէն բան հիանալի է գնում, — ասաց Մարտինին բարկացած: Նա զայրանում էր, որ Գալլին ու Ռիկարդօն շարունակ Բոռին իբրեւ օրինակ էին առաջ քաշում, որին պէտք էր հետեւել: Ամէն ինչ սքանչելի կերպով սարքուած էր համարում նա, մինչեւ այդ ծմռող բանդիտի լոյս ընկնելը, որ տխպար էր դառել ամէնքի համար:

— Սովորած էինք համակերպելու նախկին կազմութեանը, երբ դեռ աւելի լաւը աչքի առաջ չունէինք: Բայց ինքներդ էլ գիտէք, չէ՞, որքան ձերբակալութիւններ են եղած ու որքան կալոցներ բռնուած են: Ես համոզուած եմ, եթէ Ռիվարեցը գործը իր վրայ առնի, ամէն ինչ իւղի պէս կը գնայ:

— Ինչո՞ւ էք այդպէս կարծում:

— Նախ, որ մենք մաքսանենգների համար օտար մարդիկ ենք. նրանք նայում են մեզ ոչ իբրեւ մարդու վրայ, այլ իբրեւ ոչխարների, որոնց խուզել է պէտք: Իսկ Ռիվարեցը նրանց բարեկամն է, գուցէ նոյնիսկ եւ առաջնորդը, նրան հաւատում են: Ամէն մի մաքսանենգ Ապենինններում, հաւատացնում եմ ձեզ, Սավինիոյի ապստամբակցի համար պատրաստ է անելու, ինչ որ մեզ համար երբեք չի անի: Վերջապէս, մեզնից ոչ ոք Ռիվարեցի պէս չի ճանաչում սարերը: Մտածեցէք, չէ՞ որ նա փախստական է եղել, ապրել է սարեցիների հետ ու բոլոր արահետները լաւ գիտէ: Ոչ մի մաքսանենգ չի համարձակուի նրան խաբել, նոյնիսկ եթէ կամենայ էլ, եւ ոչ մէկին էլ չի յաջողուի, եթէ համարձակուի:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի (Փետր. 24) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգիստի պաշտօն կը կատարուի ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԵՐՈՒԶ Գ. ՄՈՍՏԻՋԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, ըստ ողբացեալին զաւակներուն եւ թոռներուն փափաքին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան, Պ. Միշէլ Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Աբրահամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Փետր. 24) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց աղջկան, կնոջ, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը, Տեսչութիւնը եւ աշակերտութիւնը կը յայտնեն որ իրենց սիրելի վարիչ–քարտուղարուհի՝

ՕՐ. ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետր. 24, Կիրակի առաւօտ:

Արարողութենէն ետք այց՝ հանգուցեալի գերեզմանին եւ ծաղիկներու զետեղում (Պանեէօ–Փարիզէն):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ Նահանգային Միութեան Ուսումնասիրաց Միութեան Կեդր. եւ Մարսիլիոյ իր մասնաճիւղի վարչութիւնները ցաւակցութիւն կը յայտնեն Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեանի, Տէր եւ Տիկ. Աւետիս Տէօվլէթեանի եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, Խաչիկ Տէօվլէթեանի կսկծալի մահուան տխուր առթիւ (Շապին Գարահիսարցի):

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ք. Զանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժըմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիզեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր:

Կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը դասախօսէ

ՏՈՔԹ. ԽԱՉՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Փետր. 10ին եւ 17ին Իսիի «Արարատ»ը պարտուած է Լիւքսանպուրկէն (2–4) եւ Պելկրատէն (3–5):

Այս Կիրակի ժամը 15ին, Փորթ Պրանսիոն, կը մրցի Իս 15րդի դէմ:

Ցարդ «Արարատ» կը պահէ ախոյենութեան իր Բ. տեղը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Յակոբ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Տիկին Գէորգ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խաչատուրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով կամ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին

ՅԱԿՈԲ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար

	Ֆր.
Պր. Արմէն Սամուէլեան (Փարիզ)	100
Պր. Մեղաթօն Ասլանեան (Անվերս)	120
Պր. Հայկ Ասլանեան (Անվերս)	120
Պր. Արա Ասլանեան (Անվերս)	120
Պր. Հրաչ Պաղտասարեան (Անվերս)	120
Տոքթ. Արամ Պաղտասարեան (Պէյրութ)	120

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր. 24, ժամը 10ին, ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպանը:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլիկիա» հայ կաթողիկէ երգչախումբը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօնակատարութիւնը Փետր. 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները:

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազներգութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք:

Մուտքը ազատ է

Առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի եւ Օր. Գասպարեանի (երգէոն):

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիրուած են օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առիթով, Կիրակի Փետր. 24, առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ զաղութիս եկեղեցւոյն ծառայող հոգեւորականներու եւ աշխարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ–Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Փետր. 24, Կիրակի կը կատարուի Սրբոց Վարդանանց զօրավարաց տօնը:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագ կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, եւ կը քարոզէ օրուան տօնին իմաստը բացատրելով ներկաներուն:

Յետ քարոզի կը կատարուի Հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի անուան տօնին առիթով: Իսկ պատարագէն վերջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն՝ վասն համօրէն ննջեցելոց մերոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8, պատարագ 10, քարոզ 11, Հայրապետական մաղթանք 11,30, հոգեհանգիստ 12:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի

կը նախագահէ ԸՆԿ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ

կը խօսին

ընկ. Յ. ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ (հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ

մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլլա–Բուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան գրաւոր զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 15ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ժողովը Կիրակի, Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Մշակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ–Խրիմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆանս): Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ.— Նամակներու ընթերցում:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զաւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան:

×

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազընօ

Կը դասախօսէ ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Սփիւռք եւ Հայրենիք

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած հայ Տիկիններու կողմէ

Հայկական տաք մթնոլորտ

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐ.

Արմէնթուր

Որովհետեւ ամենուրէք հայեր կան

644 52 00

Ճամբորդող ազգայիններու գործակալութիւնը

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
23
SAMEDI
23 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.946 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 50e ANNÉE — N° 12.946

ՎԵ՛ՐՋ ՉՏԵՍՈՒԹԵԱՆ …

—0—

Եթէ չափազանցուած է ոմանց յուռետեսութիւնը Սփիւռքի գրական – ստեղծագործական կարելիութեանց մասին, չտեսական համեմատութեան հասած է ուրիշներու լաւատեսութիւնը՝ Հայրենի գրականութեան գեղարուեստական որակին եւ նուաճումներուն մասին:

Երկու հիմնական ազդակներ դեր կը խաղան այս իրողութեան մէջ.

Առաջին.— Սփիւռքեան հայ կեանքի դժուարութիւնները, յուսաբեկութիւններ, ու անոնց հետեւանք՝ ընկրկում.

Երկրորդ.— Հայրենասիրութեան զգացում եւ այդ զգացումին հետեւանք՝ դիւրահաւատութիւն:

Բացատրութեան չի կարօտիր տարասփիւռ հայ կեանքի մէջ հաստատելի նահանջը՝ ծրագրումի, կազմակերպումի եւ ընկերային – իմացական գործունէութեանց մարզերուն վրայ:

Ցաւկալէս վերջին երեսուն տարիներուն՝ ցրուումը չեչտուեցաւ մեր ժողովուրդի աշխարհագրական պատկերին մէջ. հանրային համախումբ կեանքի եւ կազմակերպումի կարելիութիւնները չքացան կամ սահմանափակուեցան անհամեմատօրէն. հաւաքական մթնոլորտ, հայահոծ գօտիներ ու անոնցմէ ներս ազգային կրթութեան ու դաստիարակութեան հնարաւորութիւններ պակսեցան. անհատական եւ ընտանեկան ապահովութեան ձգտումը դարձաւ տիրական. նոր գաղութներու վերապահուած կեանքը նախ ապակեդրոնացումի, ապա անձնականացումի մղեց հայ մարդը: Եւ այս ու այլ հարկադրանքներու հետեւանքը եղաւ այն՝ որ ամէն անհատ եւ ամէն գաղութ «իր գլխուն ճարը նայելու» դաւանանքին ծառայեց քան «իր փրկութիւնը հաւաքական ուժի մէջ գտնելու» ազգային կարգախօսին:

Պատասխանատուներ փնտռելու կամ ներքին ու արտաքին ազդակներ մատնանշելու տեղը հոս չէ: — Մեր ընկրկումներուն, յուսախաբութեանց եւ դժուարութիւններուն աղբիւրը պիտի փնտռենք տարանջատ կեանքի փաստական իրողութեան, հաւաքական կազմակերպումի չգոյութեան մէջ:

Եւ եթէ խնդրոյ առարկան գրականութիւնն է եւ իմացական կենսունակութիւնը, պիտի աւելցնենք անմիջապէս թէ տաղանդներու տագնապը չէ մեր անարխնութեան պատճառը՝ այլ այդ տաղանդները զարգացնելու եւ արժեւորելու համար կենսական ենթահողի բացակայութիւնը:

Երջանիկ ոեւէ մարդ կամ գրիչ, այս պայմաններուն մէջ զարմանալի — ու մանաւանդ դատապարտելի — պիտի չգտնէ Սփիւռքը. ո՛չ ալ պիտի յանձնարարէ որ … մեր հրթուանքները Հայրենիքի կուրծքին երկարենք՝ անկէ՛ ստանալու համար մեր կաթն ու աւիշը:

Այս կարգի հրաւէրներ ուրիշ բան չեն, բայց եթէ գրականութեան ու գրագէտի իմացումէն զուրկ աղքատամիտներու սոփեստութիւն: Ամէն գրագէտ ծնունդն է իր խառնուածքին, իր ապրումներուն, իր աշխարհահայեացքին, մտքին ու հոգիին, ապա նաեւ իր միջավայրին եւ ժամանակին: Կերպընկալ գրագէտ չկայ. էրզաց գրականութիւն չկայ: Իսկ եթէ կա՛յ հայ հոգին, հայեցի դրոշմը եւ հայ ինքնութեան ճառագայթումը տեսնելու արդար ակնկալութիւնը՝ մեր գրողները պէտք չունին հետեւակելու հայրենաբնակ իրենց գրչեղբայրներուն: Նոյնքան անխառն է իրենց արիւնը եւ նոյնքան ու աւելի ընդուն է հայրենասիրութիւնը իրենց էութեան մէջ:

Ընդունելով հանդերձ թէ սփիւռքեան կեանքը իր ներքին ու յարաբերական պայմաններով ձեռնտու չէ գրական տաղանդներու փթթումին եւ զարգացման, պիտի ուզենք հաստատել թէ Հայկ. Արտասահմանը ամուլ չէ գրական դէմքերու եւ ստեղծագործական պտղաբերութեան տեսակէտով. ինչ որ կայ եւ կ'իրագործուի՝ յարաբերաբար գրական նուաճում է եւ յարգելի վաստակ:

… «Երեւանի հակադրուած» քայլ մը կը նկատուի՞ աւելցնել անմիջապէս թէ ոմանց խանդավառութիւնը Հայաստանի գրական – ստեղծգործական վարուցանին հանդէպ՝ չի տոկար արժէքի եւ որակի որեւէ չափանիշի:

Եթէ զգացումներէ պիտի չտարուինք ու գրական – գեղարուեստական արժեւորումի հիմ պիտի դաւանինք հրատարակուած հազարաւո՛ր գործերու ստեղծագործական տարողութիւնը, ապա ուրեմն արժանիք նկատելէ պիտի դադրինք ձրի հիացումն ու աժան դնահատութիւնը եւ պիտի հաստատենք թէ հայրենի քերթողութեան, արձակի, վէպի ու վիպակներու բացարձակ մեծամասնութիւնը… միջակութենէ անդին չէ:

Տասը մատներու վրայ կը հաշուին «գրականութիւն» կամ «քերթողութիւն» տարազով ընդունելի գործերու հեղինակներ. իսկ բացառիկ դէմքեր՝ չատ աւելի քիչ: — Մինչ պատմագրային, բանասիրական, լեզուաբանական եւ մշակութային այլ ճիւղերու մէջ աննախընթաց նուաճումներ կ'արձանագրուին, ստեղծագործական ճիղը կը շարունակէ դեգերիլ հողի, հայրենիքի, սիրոյ, կարօտի, ծովու, լուսնի, ծաղիկի եւ քարողչական զունագեղ ստեղծումներու ծիրէն ներս… Ու սակայն՝ չատ հասկնալի՛ պատճառներով: Գրականութիւնը չանիր բռնութեան, կապանքի եւ հոգեկան ու մտաւոր ենթակայութեան տակ. անո՛ղն ալ առաթուր կը ճզմուի ոտքերու տակ…

Մէկ ու միւս թերթի անկիւնէն յանո՛ւն հայրենասիրութեան գովք եւ տարփողանք տեղալ հայրենաբնակ ամէնէն համեստ գրողի հասցէին, բայց ժխտել սփիւռքեան հայ գրագէտին ու քերթողին կոչումը՝ յայտարարելու համար թէ «հայրենիքէն դուրս չի՛ք գրականութիւն», անլուրջ եւ անպատասխանատու կեցուածք է. անհեթեթ ու ծիծաղելի պնդում:

Ճանչնանք մեր խոցերը. ընդունինք մեր տկարութիւնները. սակայն գիտակցինք նաեւ թէ անժառանգ ժողովուրդ չենք եւ մեր ածուներուն մէջ ալ վարդ ու ծաղիկ կը բուսնի: Խոնարհ ըլլանք, սակայն չկորանա՛նք քծինքի բեռան տակ…:

Վե՛րջ չտեսութեան:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՀՈՐԷՆ ԹԷԼ-ԱՎԻՎ

—0—

Մինչ Տիկին Կոլտա Մէյր բաւական դժուարութիւններու կը բախի իր դահլիճը կազմելու համար, քանի որ Կրօնական Ազգ. Կուսակցութիւնը մերժեց մասնակցիլ, անդին Լահորի մէջ իսլամական վեհաժողովին, Յորդանան հաւանաբար պարտադրուի ճանչնալու Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը: Արդարեւ Ամմանի պատուիրակը չէ ընդդիմացած բանաձեւի մը քուէարկութեան, ուր բացէ ի բաց կ'ըսուի թէ Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը միակ ներկայացուցիչն է պաղեստինցի ժողովուրդին: Այս բանաձեւը քուէարկութեան կը դրուէր նախապատրաստական հերթական կոմիտէի նիստին եւ կ'ընդունուէր միաձայնութեամբ: Բայց քիչ ետք, Յորդանանի Տեղեկատուութեան նախարարը կը հերքէր թէ Յորդանան ընդունած ըլլայ թէ Պաղեստինեան Կազմակերպութիւնը միակ ներկայացուցիչն է պաղեստինցի ժողովուրդին, ճշդելով թէ իր կառավարութիւնը դիրք չէր փոխած այդ կազմակերպութեան նկատմամբ 1964էն ի վեր եւ այդ կազմակերպութիւնը մէկը կը նկատէ պաղեստինցի ժողովուրդի ներկայացուցիչներէն:

Տիկին Կոլտա Մէյր ստիպուեցաւ ի վերջոյ փոքրամասնութեան դահլիճ մը կազմել եւ իր ընդդիմադիրները որոշած են թոյլ չտալ որ այդ կառավարութիւնը ապրի: Բայց պարզ է որ Տիկին Մէյր չէր կրնար նաեւ ընդունիլ Կրօնական Ազգ. Կուսակցութեան պահանջները: Այս կուսակցութիւնը չի կրնար ենթակայ ըլլալ Ռաբբունական Գերագոյն Խորհուրդին, որ պահանջած էր իրմէ դահլիճին չմասնակցիլ: Ռաբբունիները կը պահանջէին որ Հրէութեան դարձի գալը ընդունուի միայն երբ ան կը կատարուի ըստ Հալաճայի (Հրէական Կանոնական Օրէնք):

Քանի մը տողով

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը յայտարարած է թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է խորայէլացի գերիներու ցանկը յանձնելու եթէ Իսրաէլ արտօնութիւն տայ որ Կոլանի բոլոր սուրիացի գաղթականները (170 հազար) իրենց տունը վերադառնան:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ Ցիւրիխէն Քոփընհակըն անցած է առջի օր: Նախապէս Նորվեկիոյ համար մուտքի վիզա մը առած էր: Կը կարծուի թէ խորհրդ. գրագէտը միտք ունի Նորվեկիա հաստատուելու թէեւ ոչ մէկ բան ստոյգ է այդ մասին: Ցանուն Ֆրանսայի, Արտաքին նախարար Ժոպէր յայտարարեց (վերջապէ՛ս) թէ Ֆրանսա տրամադիր է ընդունելու Սոլժենիցինը եթէ ան ուզէ Ֆրանսա հաստատուիլ: Ծանօթ է որ տասը օրէ Ֆրանսական մամուլը եւ Ֆրանսացի գրագէտները ծանրօրէն կը քննադատէին Ֆրանսան, որ արեւմտեան միակ երկիրն էր լուռ մնացող այս մասին, երբ աւանդութեամբ ալ հիւրընկալող հողի անուն հանած է:

ՇԱՊԱՆ – ՏԵԼՄԱՍ երկու ժամ ընդունուած է Էլիզէ, իր դիմումին վրայ եւ խօսած Նախագահին հետ: Ծանօթ է որ նախկին նախարարապետը քիչ մը «չնորհազրկուած» էր եւ այդ պատճառով այս հանդիպումին զանազան մեկնութիւններ կը տրուին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ «Աշխատանքի շքանշան»ով պարգեւատրուեցաւ Տիկին Լասլօ Ռաժք, որուն ամուսինը Հունգարիոյ Արտաքին նախարար եղած էր եւ գնդակահարուած էր 1949ին: Պարգեւատրուած տիկինն ալ հինգ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 18)

ԵՐԳԷՈՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Էսթոնիայի մայրաքաղաքին մէջ բացումը կատարուած է երգէոնի երաժշտութեան համամիութենական փառատօնին: Ամէն մասնակից իր յայտագրին մէջ պարտադիր կերպով պէտք է ունենայ Պախէն գործ մը, ինչպէս նաեւ Ի. դարու եւրոպացի հեղինակներու ստեղծագործութիւններ: Տալլինի փառատօնին կը մասնակցի նաեւ երգէոնահար Վահագն Ստամբուլցեան:

×

Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը «Խօսք երաժշտութեան մասին» անունով մէկ ժամուան յայտագիր մը ներկայացուցած է. զայն վարած է Արամ Խաչատրեան: Երգահանը խօսած է երաժշտութեան ազգային բնոյթի մասին՝ անդրադառնալով այս առթիւ Պեթհովէնի, Գլինկայի, Մուսորգսկիի, Բորոդինի, Պելա Պարթոկի, Շոստակովիչի ստեղծագործութիւններուն, որոնցմէ հատուածներ ալ ներկայացուցած է:

Արամ Խաչատրեան մատնանշած է Կոմիտասի մեծ, անդնահատելի աշխատանքի ժողովրդական երգերը հաւաքելու մարզին մէջ. «Ան յորդառատ կը հանդիսանայ երաժիշտներուն համար»: Երգահանը յիշատակած է թաւջութակահար Սարգիս Ասլամազեանի անունը. ան աքանչելի կերպով լարային քառեակի նուագի վերածած է Կոմիտասի բազմաթիւ երգերը: Հեռատեսիլէն երգած է Վահան Միրաքեան՝ Կոմիտասի «Հայաստան» երգը:

×

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՈՆՑԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բանաստեղծ Սողոմոն Տարոնցիի ծննդեան 70ամեակին առթիւ ցերեկոյթ մը տեղի ունեցած է Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին մէջ: Թանգարանի տնօրէնը՝ արուեստագիտութեան թեկնածու Սարգիս Մելիքսէթեան ըստ արժանւոյն գնահատած է բանաստեղծին գրական ժառանգութիւնը: «Տարոնցի ո՛չ միայն մեծ վաստակ ունի մեր ազգային գրական կեանքին մէջ, ըսած է ան, այլ եւ հայ մշակոյթի տարբեր բնագաւառներուն մէջ: Ան թարգմանող էր, լրագրող, մանկավարժ, ազգագրագէտ, արեւմտահայ գրողներու, յատկապէս բանաստեղծներու գործերու հաւաքածոներ կազմող, մեկնաբանող»:

Իրենց գրչակից ընկերոջ մասին յուշեր պատմած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Հր. Յովհաննիսեան, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուներ Գուրգէն Յովնան, Հայիկ Ջնդի, գրագէտներ Խաչիկ Դաշտենց, Ջամէ Ջալիլ եւ ուրիշներ:

Թանգարանին մէջ բացուած է բանաստեղծին նուիրուած ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են անոր գիրքերը, թարգմանութիւնները, ձեռագիրները:

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ԵՒ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՆ

Յունուար 16ին, Ազգային Կրթութեան նախարարը ներկայացուց երկրորդական ուսման առաջին (6րդէն 3րդ դասարան) եւ երկրորդ (2րդէն թերմինալ) բաժիններու բարենորոգութեանց ծրագրի հիմնական սկզբունքներն ու ուղղութիւնները:

Զգենք առաջին բաժնի վերաբերեալ կէտերը եւ անդրադառնանք միայն Պաքալորէայի հարցին:

Առանց մանրամասն պատմականը ընելու, ըսենք որ Ֆրանսայի մէջ Պաքալորէան, իբր բարձրագոյն վարժարանի վկայագիր, գոյութիւն ունի 1808էն ի վեր:

Այս թուականին, ամբողջ վեցամեակ մը, համալսարանի փրոֆեսէօրներ կը կատարեն բովանդակ Ֆրանսայի շրջանը, այս առաջին քննութեան ենթարկելու համար 1054 արձանագրուած թեկնածուները: Քննութիւնները կ'ըլլան բերանացի, ութ հոգինոց խմբակներով, լատիներէնը կը կազմէ գլխաւոր նիւթը, եւ հասարակութեան ներկայութիւնը արտօնուած էր:

1830ին կը հաստատուին գրաւոր նիւթերը որոնք 1852ին կ'ամբողջացուին:

1892ին կը ստեղծուի Պաքալորէա էս-Սիանսը:

1902ին կարեւոր բարենորոգում մը կը կատարուի: Պաքալորէան կը բաժնուի երկու մասերու (առաջին Պաքալորէա եւ երկրորդ Պաքալորէա): Առաջին մասը չորս ճիւղերով, չորս նախընտրութիւններով (Ա, Բ, Գ, Դ), իսկ երկրորդ մասը երկու ճիւղերով՝ իմաստասիրական եւ թուաբանական: Նաեւ այս թուականին է որ կը հաստատուին երկու նստաշրջաններու (Յուլիս եւ Հոկտեմբեր) դրութիւնը:

Այս «արդիական Պաքալորէան» կարգ մը երկրորդական բարեփոխումներով ի զօրու կը մնայ մինչեւ 1959:

Այլեւս 1959էն մինչեւ 1974 փոփոխումները եւ բարենորոգումները գիրար կը հրմշտկեն: Ազգային Կրթութեան իւրաքանչիւր նախարար կատարած է իր բարենորոգումը, դրած է իր կնիքը: Առանց մտնելու յաջորդական փոփոխումներու, յարմարութիւններու, նորաձեւութիւններու, ջնջումներու մանրամասնութեանց մէջ հետեւեալ թուականներու վերյիշումը յատկանշական է. Պաքալորէան բարեփոխումներ կրեց 1959ին, 1960ին, 1962ին, 1964–65ին, 1969ին, 1970ին, 1973ին: Ընդամէնը իր հաստատումէն մինչեւ այս վերջին տարին 17 բարենորոգումներ:

Այսօր 1974ին, կ'ապրինք 18րդ բարենորոգումի ծրագիրը որ գործադրութեան պիտի մտնէ 1978ին:

Արդարեւ, մեր օրերու Պաքալորէան, դուրս ելլելով իր հին սկզբնական ծէսէն, բարձրացած է զանգուածային քննութեան աստիճանին իր 304·000 թեկնածուներով, այսինքն տրուած տարիքի մը հարիւրէն երեսունըեօթը տոկոսը:

Անշուշտ թէ 17 բարենորոգումներու ընդմէջէն Պաքալորէան արմատապէս փոխուեցաւ իր յօրինուածքով, իր կազմակերպութեամբ, իր բովանդակութեամբ: Բայց, այսուհանդերձ, 1974ի Պաքալորէան իր 26 ճիւղերով կը մնայ միշտ՝ որպէս՝ պսակումը երկրորդական ուսումներու եւ որպէս անցագիրը բարձրագոյն ուսումներու համար:

Արդ, որո՞նք են այս բարենորոգումի նոր ծրագրի հիմնական կէտերը, ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ անոր ինքնատիպութիւնը:

Ա) Այսօրուան Պաքալորէայի 26 ճիւղերը պիտի ամփոփուին հինգ ճիւղերու մէջ՝ երկուքը արուեստաբանութեան մէջ (ճարտարարուեստական եւ տնտեսական) եւ երեքը ընդհանուր ուսման մէջ (գրական, ընկերային – տնտեսական գիտութիւններ, թուաբանական եւ բնագիտական գիտութիւններ):

Բ) Պաքալորէան միշտ պիտի տրուի նիշերու ընդհանուր միջինով, միշտ պիտի վաւերացնէ երկրորդական ուսումներու յաջող վախճանը, բայց այլեւս ան ինքնաբերաբար վերելակ մը պիտի ըլլայ դէպի բարձրագոյն ուսումներու, դէպի համալսարան: Թեկնածուն, միջինէն անդին, հարկադրաբար պէտք է ստանայ գոհացուցիչ նիշեր այն իւրաքանչիւր նիւթերու մէջ որոնք կարեւոր եւ տիրող են իր ընտրած համալսարանական ուսումներուն մէջ, որպէսզի բարձրագոյն ուսումներու, համալսարանի դռները բացուին իր առջեւ:

Գ) Այն թեկնածուները որոնք ձախողած են քննութեան կամ ալ ստացած են վկայականը բայց չեն լրացներ պայմանները համալսարան յաճախելու, կարելիութիւնը պիտի ունենան հետեւելու, մէկ տարի, արուեստագիտական դասընթացքներու եւ ապա անցնելու կեանքի ասպարէզին:

Ուստի, եզրակացնելով կրնանք ըսել որ Պաքալորէան իբր քննութիւն կը մնայ, բայց իր դերը հիմնովին կը փոխուի: Երկրորդական ուսման երկրորդ բաժնի կազմակերպութեան նոր ձեւով (մանաւանդ առաջին դասարանի մակարդակին), Պաքալորէան կը ստանայ ու կը խաղայ ուղղութեան պաշտօնը, որ մինչեւ այսօր չունէր: Այս ուղղութեան պաշտօնին մէջ է որ կը կայանայ իր ինքնատիպութիւնը:

Անմիջապէս մէկ նկատողութիւն կու գայ մեր մտքին մէջ. այս ուղղութեան մանկավարժութիւնը կը տանի դէպի մասնագիտութիւններու եւ ամբողջ երկրորդական ուսման շրջանը կը դառնայ ենթակայ համալսարաններու պահանջներուն, ինչպէս է այսօր Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ, Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ:

Նաեւ ցուցէ այլեւս այս ձեւով կարելի ըլլայ, որոշ չափով, լուծել համալսարաններու առաջին բաժնի ծանր խնդիրը, ուր բազմաթիւ ուսանողներ դեռ ընտրած չըլլալով իրենց վերջնական ուղղութիւնը կը տատամսին, ժամանակ կը կորսնցնեն եւ յաճախ կը ձախողին կամ պարզապէս կը լքեն ուսումները: Այս ուսանողներու տոկոսը այսօր կը բարձրանայ հարիւրէն քառասունի – յիսունի:

Այս երկրորդական ուսման բարենորոգումի նոր ծրագիրը, ինչպէս միշտ նման պարագաներուն, բաւական մելան հոսեցուց եւ ապահովաբար դեռ չէ վերջացած: Առաւելապէս ուսուցչական զանազան ընկերութիւնները եւ աշակերտներու ծնողական միութիւնները հետաքրքրուած են այս ծրագրով: Իրենց առաջին յայտարարութիւններն ու հակազդեցութիւնները այնքան ալ նպաստաւոր չեն: Բայց դեռ կանխահաս է վերջնական եզրակացութիւններու հասնիլ: Ծրագիրը պէտք է նախ ստանայ Խորհրդարանի վաւերացումը, հաւանաբար յառաջիկայ գարնան նստաշրջանին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՐԱԶԴԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԿԻԿԼՈՊԵԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Աստղաբերդ» ամրոցը.— Գեղամայ լեռներու արեւմտեան լանջերէն մէկուն վրայ, Քիանքիան գիւղէն չորս քիլոմեթր հիւսիս, Ֆանտան գիւղի հանդին մէջ, քարքարոտ լանջին, յայտնաբերուեցան ամուր ամրոցի մը մնացորդներ. տեղացիները զայն «Աստղաբերդ» կը կոչեն:

Ամրոցին հիւսիս – արեւմտեան, հարաւ – արեւմտեան պարիսպը, որ ամէնէն զօրաւորն է, կառուցուած է համաչափ քարերով: Ամրոցը հաւանաբար ունեցած է քանի մը շինարարական շրջան: Վերաշինուած պարիսպները ունին երեք շարքի քարեր, որոնց մէջ լեցուած են մանր քարեր եւ խիճեր:

Պարիսպին ընդհանուր լայնութիւնը վեց մեթր է: Այս պարիսպը բարձրացած է աւելի դիւրաւ խոցելի կողմին վրայ եւ անոր երկու անկիւններուն կանգնած են աշտարակներ, որոնցմէ մէկը կը գտնուի հիւսիս – արեւմուտքը, իսկ երկրորդը՝ որ զոյգ աշտարակներէ կը բաղկանայ, կ'ապահովէ ամրոցին բոլոր կողմերու պաշտպանութիւնը:

Ամրոցին միակ մուտքը կը գտնուի անոր հարաւ – արեւելքի անկիւնը, երեք մեթր լայնութեամբ: Ամրոցին ներսը, մէկ բաժինէն դէպի միւսը անցնելու համար կան մուտքեր: Պարիսպները տեղ-տեղ ութ մեթր բարձրութեան վրայ մնացած են: Ամրոցէն դուրս, անոր շրջապատին մէջ կան բազմաթիւ, կոշտ քարերով շարուած կացարաններու աւերակներ: Աւելի հեռուն կան նաեւ դամբարաններ: Շինարարութեան առաջին շրջանը պէտք է վերագրել առաջին հազարամեակի (Ք. Ա.) առաջին քառորդին, իսկ յաջորդ շինարարական շրջանը՝ թերեւս հին հայկական շրջանին:

Գիւմուշի ամրոցը.— Գիւմուշ գիւղէն մօտ մէկ քիլոմեթր հարաւ, Հրազդան գետի ձախ ափին բարձրացող բութ անկիւնով եռանկիւնաձեւ բարձունքին վրայ, Գիւմուշ ելեկտրակայանէն մէկ քիլոմեթր հեռու, 15 հեկտար տարածութեան վրայ կանգնած է ընդարձակ բնակավայրով կիկլոպեան ամրոցը: Ասոր գիրքը գերիշխող է կիրճին վրայ:

Հրուանդանի կեդրոնը, անոր ամէնէն բարձր մասին մէջ միջնաբերդը գոյութիւն ունեցած է: Ամրոցին մէջ բնակարաններու աւերակները քիչ են, անոնք կ'երեւին ամրոցէն դուրս: Գիւմուշի ամրոցին ու բնակավայրը կրնան շինուած ըլլալ երկրորդ հազարամեակի վերջին կէսին (Ք. Ա.), իսկ ինչ կը վերաբերի անոր միջնաբերդին եւ հոն եղած բնակարաններուն, մեր կարծիքով անոնք կը վերաբերին ուրարտական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին, այսինքն՝ Ք. Ա. 8–7րդ դարերուն:

«Բերդ» ամրոցը.— Լուսակերտ գիւղի հարաւ – արեւելեան ծայրամասին, Հրազդան գետի աջ ափի ժայռապատ բարձունքին վրայ կը գտնուին «Բերդ» կոչուող ամրոցին եւ բնակավայրին աւերակները:

Ամրոցը իր գրաւած դիրքով անառիկ է: Անոր ընդհանուր երկարութիւնը 135 մեթր է, միջին լայնութիւնը՝ 50 մեթր: Ամրոցին եւ միջնաբերդին մուտքերը կը գտնուին հարաւային պարիսպներուն մէջ, սակայն իրարու դիմաց չեն: Ակնրեւ է, որ միջնաբերդը աւելի ուշ կառուցուած է:

Լուսակերտի ամրոցին մէջ գտնուեցան 3րդ հազարամեակի (Ք. Ա.) սեւ, փայլեցուած խեցեղէնի բեկորներ, Ք. Ա. 8–7րդ դարերու զծազարդ կարասի, սափորներու կտորներ, Ք. Ա. 5–4րդ դարերու կարմիր գունազարդ թասերու, կճուճներու եւ, վերջապէս, միջնադարեան Թ.–ԺԵ. դարերու խեցեղէնի բեկորներ:

Գ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Իրենցմէ մին դատապարտեալը կ'ըլլայ, ուրիշ մը դահիճը, ուրիշներ ոստիկան, եւայլն: Տղեկը կը բերեն ծառին տակ ուրուն մէկ ճիւղէն կախած էին հանգուցաւոր չուանը ու աթոռի մը վրայ հանելով՝ չուանը ճիտը կ'անցընեն ու աթոռը կը քաշեն տակէն: Յետոյ տեսնելով որ անմեղ «դատապարտեալ»ը չուանին սեղմումէն խեղդումի ահռելի ջղաձգումներու մատնուած է, կը սարսափին ու կը ձգեն կը փախին ու խեղճ տղեկը կը մեռնի վայրկեան մը ետքը:

Այդ փոքրիկ ու անգիտակից ոճրագործները անպատիժ մնացին, քանի որ իրենցմէ ամէնէն մեծը հազիւ ինը տարեկան է եղեր:

×

1897ի Սեպտեմբերին վերջերը Արփիար Արփիարեան Եգիպտոս կուգար Լոնտոնէն:

Երբ իմացայ որ Աղեքսանդրիա հասեր է, իսկոյն մեկնեցայ Շարապասէն զինքը տեսնելու համար:

Պոլիսը ձգելէս ի վեր առաջին անգամն էր որ զինքը պիտի տեսնէի ու սիրտս ուրախութենէ կը տրոփէր: Ինչպէս ըսի, Արփիար միշտ իր նամակներուն մէջ դժգոհութիւն կը յայտնէր իր վիճակէն եւ կը փափաքէր թողուլ յեղափոխական շրջանակը, որուն մէջ բանտարկուած կը զգար ինքզինքը:

Ենթադրեցի որ Եգիպտոս հասնելէն ետքը, ուր կը գտնուէինք ես ու եղբայրը, Տիգրան Արփիարեան, ինչպէս նաեւ ուրիշ բարեկամներ, պիտի կրնայինք դիւրաւ զինքը քաշել հանել գործունէութեան ասպարէզէ մը, որ իրեն չէր յարմարեր բնաւ եւ որուն համար տարիէ մը ի վեր գրեթէ զզուանք կը յայտնէր:

Իրեն ապրուստ մը ապահովելու խնդիր կար, բայց այդ ալ դժուար չէր թուեր: Գահիրէի մէջ Յ. Արփիար եւ Տիգրան Արփիարեան սկսած էին Փարոսը հրատարակել շաբաթը երեք անգամ որ հետզհետէ յաջողութիւն կը գտնէր եւ որ Արփիարի աշխատակցութեամբ, վճարեալ աշխատակցութեամբ անշուշտ, կրնար աւելի փայլիլ: Միւս կողմէ Մշակ միշտ տրամադիր էր իր յօդուածները վճարելու: Այս երկու գրադումները կրնային իր ապրուստը համեստ կերպով ապահովել: Ասոնցմէ զատ շատ հաւանական էր որ այցելու տոմարակալի մէկ երկու գործեր ալ գտնուէին:

Արփիար տակաւին Եգիպտոս չհասած Տիգրանը եւ ես ծրագրած էինք այս ամէնը եւ որոշած որ ամէն ճիգ թափենք զինքը յեղափոխական շրջանակէն հեռացնելու համար:

Երբ Աղեքսանդրիա հասայ, Արփիար կայարանը արդէն ինծի կը սպասէր. միասին գացինք ճաշելու բարեկամներու հետ եւ յետոյ առանձնացանք իր պանդոկին սենեակը:

Հազիւ թէ մեր կարգադրութիւններուն խօսքը բացի իր ապագային մասին, Արփիար գլխ կեցուց:

— Պարապ տեղը մի խօսիր, ըսաւ:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ նոր որոշումներ տրուեցան, նոր ծրագիրներ պատրաստուեցան, նոր ուղղութեան պիտի ձեռնարկուի, եւայլն, եւայլն:

Եւ այն Արփիարը՝ որ դեռ քանի մը ամիս առաջ իր նամակներուն մէջ ջլատիչ յուսահատութեամբ մը կը խօսէր կուսակցական խնդիրներու մասին ու ժամ առաջ այն շրջանակէն բոլորովին քաշուելու կամքութիւններ ցոյց կուտար, հիմա խանդավառ յեղափոխական մը դարձած էր:

— Բայց դո՛ւն էիր որ այնքան դժգոհութիւն կը յայտնէիր թէ՛ ընկերներէդ, թէ՛ կուսակցական վիճակէն և թէ մանաւանդ քու ապրելակերպէդ:

— Այո, բայց հիմա ամէն բան կարգադրուեցաւ, պատասխանեց, ա՛լ դժգոհութեան պատճառ չմնաց, հիմա լրջօրէն գործի պիտի սկսինք...

— Ի՞նչ գործ, հարցուցի թերահաւատ դէմքով մը:

Այն ատեն Արփիար հրաշալիքներու տպրակը պարզեց: Նախ՝ բացի Հնչակէն, որ կուսակցութեան պաշտօնական օրկանն էր որուն անունը վերջապէս յաջողած էին փակցնել թերթին ճակատը, Լոնտոնի մէջ պիտի հրատարակուէր կիսամսեայ գրական թերթ մը, որուն հրատարակութեան գործը յանձն առած էր Լեւոն Բաշալեան, որ Փարիզէն Լոնտոն պիտի երթար հաստատուելու: Ասկէ զատ Փարիզի մէջ ունեւոր եւ կարող անձերէ մասնախումբ մը կազմուած էր, որ պիտի օժանդակէր կուսակցութեան եւ ի հարկին մինչեւ յիսուն հազար ոսկի պիտի տրամադրէր: Վերջապէս լուրջ միջոցներով ու երկարաշունչ ջանքով զինեալ յեղափոխութիւն մը պիտի պատրաստուէր հայաշատ կեդրոնի մը մէջ:

(45 – Շար.)

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

———o———

Երկուշաբթի իրիկուն Պոլինօ Միւղիք-Հոլը ծայրէ ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ մը, որ եկած էր գեղարուեստական երեկոյթի մը միջոցաւ, օգնելու Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքի կառուցման ծախքերուն:

Այս անգամ օրուան վըտէքթն էր Դանիէլ Ժերար (Խրլաքեան), ծանօթ անուն մը, սիրուած անուն մը, որ եթէ ցարդ գրաւած էր շատ մը սիրտեր, քանի մը ամիս է, կը գրաւէր մասնաւորաբար հայ սիրտեր, իր այնքան յաջող երկու երգերով՝ Թի-լայ-լայ-լի, Թի-լայ-լայ-լի (Հայր, Հայաստանը):

Երեկոյթը կը սկսէր վարժարանի տղոց երգչախումբով, զոր այնքան ձեռնհասօրէն կը վարէ Գէորգ Եանըքեան: Արդարեւ ոգեւորիչ պատկեր մը կը պարգեւէր միշտ, հարիւրէ աւելի այս աշակերտներ, երբ կը շարուէին բեմին վրայ, ու իրենց աչքերուն գարունով, ապարէզ կը կարդան բոլոր անոնց՝ որոնք ուզեցին թաղել այս ժողովուրդը: Աւելորդ չենք սեպեր անգամ մը եւս շնորհաւորելու Գէորգ Եանըքեանը, որ այսքան յաջող արդիւնքի մը կը հասնի, անփորձ տղոց հետ: Երգչախումբը յաջորդաբար երգեց «Իմ Հեռաւոր Հայրենիքը» (Գ. Մ. Ալէմշահ), Ապա՝ Զէյթունցիներ, Տալուորիկ եւ Երեւան – Էրեբունի:

«Ծակերը» գոցելու համար, մէկ ներկայացումէն միւսը, անհրաժեշտ տեսնուած էր «ոգեւորող» մը բերել, որուն ճիտին պարտքն էր սրամիտ պատմութիւններով լեցնել պարապները: Անարգ Տէք, եթէ քանի մը սրամտութիւններ կրցաւ ընել, շատ սովորական նիւթերու շուրջ, ինկաւ նաեւ հասարակ, չըսելու համար գռեհիկ, պատմութիւններու մէջ, որոնք առնուազն չէին պատշաճեր ներկայ հասարակութեան: Պատմութիւն մը կրնայ բաց ըլլալ եւ սրամիտ, բայց միշտ սրամտութիւն չկայ գռեհկութեան մէջ:

Առաջին մասին մէջ ներկայացան նաեւ երկու արուեստագէտներ՝ Ժիրօ եւ Լուսին, որոնք կրնայ ըլլալ որ տաղանդ ունին իրենց ճիւղին մէջ: Հարցը այստեղ կը կայանայ տաղանդի սահմանումին մէջ, եւ գիտենք որ վերջին շրջանին այդ սահմանները շատ ընդլայնուած են:

Ժերար Մելքոնեանի Արմէնիքն Սըն – շայնը արդիական յաջող խումբ մըն է, որ կը փորձէ, աւելի կամ պակաս յաջողութեամբ, արդիականացնել նաեւ հայկական ժողովրդական երգը: Սկզբունքով կարելի չէ դէմ ըլլալ ձեւին, քանի որ կարելի չէ պահանջել հայ արդի երիտասարդութենէն, որ անպայման խանդավառուի կամ ապրում ունենայ Կոմիտասի «Անտունի»ով: Ուրեմն, այս մօտեցումով, գնահատելի է Մելքոնեանի տարած աշխատանքը:

Ի՞նչ կարելի է ըսել Սեդա Ազնաւուրի մասին: Դիւրին բանաձեւում մըն է ըսել թէ՝ անունը չի բաւեր: Ցայտնապէս Սեդա Ազնաւուր կ'ուզէ իրեն ճամբայ մը բանալ Միւզի Սոլիտօրի եւ Էտիթ Փիաֆի մը մէջտեղ: Գուցէ յաջողի: Ներկայիս յաջողելու համար տաղանդը դադրած է անհրաժեշտ ըլլալէ: Բայց կը խորհինք թէ իր կրած անունը պատասխանատուութիւն մը պէտք է նկատէ եւ ոչ թէ անցագիր: Կարգ մը խրապաշտ երգերու կողքին, Սեդա Ազնաւուր փորձեց նաեւ հայերէն երգ մը: Կարելի էր չփորձել: Ոչ ինք, ոչ հայ երգը բան մը կը կորսնցնէին: Բայց Հայը միշտ կը յուզուի, չես գիտեր ինչո՞ւ, երբ մէկը, նոյնիսկ Հայու զաւակ, երկու բառ հայերէն արտասանէ: Եւ այդ հաճոյքէն պէտք չէ զրկել նուաստացումի բարդոյթէն տառապող ժողովուրդ մը:

Երեկոյթին երկրորդ մասը վերապահուած էր Դանիէլ Ժերարի: Համակրելի, պարզ ու տաղանդով լեցուն արուեստագէտ մը: Գիտէ երգ «շինել», գրաւել ունկնդիրը ու խորապէս կը զգայ կշռոյթին կարեւորութիւնը, որուն քաջ ծանօթ է: Իր շարքը լրացուց վերջին երկու ծանօթ երգերով (Հայր, Հայաստանը) որոնց մասին խօսած ենք արդէն այս սիւնակներուն մէջ:

×

Այս թղթակցութեան բաժնէն դուրս, թող թոյլ տրուի մեզի կարգ մը խորհրդածութիւններ ընել, որոնցմէ գուցէ գոհ չմնան Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի մեր այնքան սիրելի Մխիթարեան վարդապետները:

Այնքան յետամնաց չենք չհասկնալու համար թէ հարկ է, նաեւ, ժամանակին հետ քալել: Բայց պիտի նախընտրէինք, որ գոնէ Մխիթարեան մեր հայրերը... չվազէին:

Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութիւնը արդարացի կերպով մեծ վարկ կը վայելէ մեր ժողովուրդին մէջ եւ փափաքելի պիտի ըլլար, որ այդ վարկը չաժանէր, եւ ապաւինելով անպատ դրամագլուխի մը վրայ, յանուն արդիականացման վարդապետները չյօժարէին ամէն ինչ ընելու: Նպատակը միշտ չարդարացներ բոլոր միջոցները: Եւ եթէ նոյնիսկ նման ձեռնարկներ, որոնք վարակիչ բնոյթ ալ առած են, քննադատելի չեն անպայման, պիտի ուզէինք, որ նախաձեռնութիւնը նախընտրաբար ստանձնէին Ծնողաց Միութիւն կամ Նախկին Աշակերտաց Միութիւն եւ մեր վարդապետները ոչ էնփրեսարիօյիվերածուէին ու ալ փողոցէ փողոց տոմսակ ծախէին: Էր երբեմն, որ մոմի լոյսով Մխիթարեանները Հոմերոս կը թարգմանէին եւ այսօր, գուցէ բնական պէտք է նկատել որ նէոնի լոյսի տակ նախընտրեն Միշէլ Ֆիւկէն թարգմանել, բայց եւ այնպէս, կրկնենք, մակարդակ մը կայ զոր հարկ է պահել: Եթէ մենք մեզի իրաւունք կուտանք այս սրտցաւ խորհրդածութիւններն ընել, պատճառն այն է որ ոչ ոք մեզի չափ կը գնահատէ, կը յարգէ եւ կը սիրէ Մխիթարեանները: Եւ «Յառաջ»ի սիւնակները մնայուն վկաներն են այդ զգացումներուն: Եթէ վարժարանը դեռ բաց ունի իր նոր շէնքին համար, ամէն ոք պատրաստ է իր մասնակցութիւնը բերելու, բայց լաւ կ'ըլլայ որ վարդապետները վերջակէտը դնեն այլեւս նման նախաձեռնութիւններու:

Սխալ չհասկցուելու համար, կրկնենք որ ըստ էութեան երեկոյթը խնդրոյ առարկայ չէ եւ երախտագիտութեան արժանի են անոնք՝ որոնք այդ օրը իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, ինչպէս մանաւանդ՝ Դանիէլ Ժերար: Մեր ըսածը ուրիշ բան է, եւ կը խորհինք որ հասկցողը հասկցաւ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՄՐՑԱՆԻՇՆԵՐ

Ամերիկացի Լարրի Հալփուկ վերջերս կոտրած է նոր մրցանիշ մը, իրարու ետեւէ ողջ ողջ կլլելով 85 կարմիր ձուկեր: Արեւմտեան Գերմանիոյ Իլլուսթրայթ Վոխէնցայթունկ շաբաթաթերթը լուրը տալէ յետոյ կը նշէ թէ, հակառակ այն ապացոյցութեան թէ այս «անուշը» վնասաբեր է, հարիւրէ աւելի անձեր ներկայացած էին իբր այդ տիտղոսին թեկնածու:

×

ԹԵ՞Ր ՈՒ ԴԷՄ ՁԻԵՐՈՒ

Վերջերս Պերնի մէջ տեղի ունեցաւ սահմանապահ – պահակներու վերջին տողանցքը: Զուիցերական կառավարութիւնը որոշած է մեքենականացնել այդ միութիւնը: Որոշումը քննադատուեցաւ անոնց կողմէ, որոնք հաւատարիմ կը մնան աւանդութիւններուն, եւ նաեւ անոնց որոնք մտահոգ են քաղաքի տաղնապին պատճառով: Տողանցքի ընթացքին ժողովուրդը համակրական մեծ ցոյցերով ողջունեց հեծելազօրաց հրամանատար գնդապետ Ադոլֆ Մայնէրը, որ հետեւեալ բառերով խրախուսեց իր մարդիկը. «Մի՛ մոռնաք ձիերը, մնացէք հաւատարիմ հեծելազօրքի աւանդութեան: Երբ երկիրը հրանիւթի պակասը զգայ, պիտի վերադառնանք կրկին մեր հին բարեկամներուն՝ ձիերուն»:

×

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԵՐԻՎԱՅՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ամերիկեան Նիւզ էնտ Ուորլտ Րիփորթ շաբաթաթերթը, գրութիւն մը հրատարակեց անգործութեան այն սպառնալիքին մասին որ կը ճնշէ Միացեալ Նահանգներու նախկին փոխ-նախագահ Սփիրօ Էկնիւի վրայ, որ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ երբ ամբաստանուեցաւ պաշտօնին մէջ չարաշահութիւն ըրած ըլլալու յանցանքով: Խեղճ Էկնիւ տակաւին չէ յաջողած տէր ըլլալ որոշ գործի մը, եւ յայտնի ալ չէ թէ պիտի կրնա՞յ ի գործ դնել իր ասպարէզը (իրաւաբան): Էկնիւի մեծահարուստ բարեկամները ըստեղծեցին «Ինքնապաշտպանութեան Հիմնադրամ» մը, որ արդէն իսկ բաւական կոկիկ գումար մը հաւաքած է: Եւ սակայն ոչ բաւարար, վճարելու համար Էկնիւի պաշտպան փաստաբաններու պահանջները:

×

ԳՈՂՈՄԳՈՍԻ ԹՐԱՆԶԻՍԹՈՐԸ

Նիւ Եորքի օրաթերթերէն մին վերջերս հրատարակեց կէս կատակ կէս լուրջ փոքրիկ ծանուցում մը. «Ծախու եզական հրնութիւն մը. ճայնասփիւռ գործիք մը որ պատկանած է Քրիստափոր Գոլոմպոսի»: Յաջորդ օրը 28 յաճախորդներ կը ներկայանան խմբագրատուն:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Օր. Ժանին Եորուեան (Զոպոյեան) որ 1972ին արժանացած է իւղանկարներու ցուցահանդէսի ոսկի մետալին, իր գործերը կը ցուցադրէ Մարտ 2էն 18՝

Syndicat d'Initiative de Vienne
Peintures — Poteries — Emaux sur cuivre
(*médaille d'or, Prix Noir et Blanc 1972, Salon des Artistes Viennois*)

Փակ է Չորեքշաբթի եւ Կիրակի օրերը:

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

— Գիտես, թէ ես այլեւս հագնելու հագուստ չունիմ, կ'ըսէ կինը ամուսինին:

— Բայց պահարաններդ լեցուն են հագուստներով:

— Այո, կը պատասխանէ կինը, բայց թաղին մարդիկը այդ բոլոր հագուստներս ալ տեսած են:

— Բան մը չէ, այդ պարագային կը փոխենք թաղը:

×

Ուսումնական տարեվերջին մայրը կը հարցնէ Աշոտի.

— Է՛, ըսէ, ի՞նչպէս ես, դասերդ լա՞ւ են:

— Այո, մայրիկ, կը պատասխանէ Աշոտ, ուսուցիչը այնքան կը սիրէ զիս, որ որոշեց տարի մը եւս իր դասարանը ընդունիլ զիս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

Բ Ո Ւ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

5.

— Ուրեմն ի՞նչպէս, դուք ուզում էք նրան առաջարկել, որ իր վրայ առնի մեր պրոտեստանեան հրատարակութիւնների ամբողջ ցրումը, բաժանումը, հասցէները, մթերանոցները — մի խօսքով բոլորը, թէ միայն փոխադրութիւնը:

— Ինչ հասցէներին ու մթերանոցներին է վերաբերում, նա հաւանօրէն պիտի արդէն այն ամէնը, ինչ որ գիտենք մենք, նաեւ այն, որ մենք չգիտենք: Չեմ կարծում, որ այդ կողմից նրան յայտնելու մի նոր բան ունենանք: Հրատարակութիւնների տարածման մասին էլ նախ պէտք է խորհուրդ անել բոլորի հետ: Ամէնից էականը, մի համոզումով, գաղտնի փոխադրութիւնն է: Թող մի անգամ գրքերը անվնաս մտնեն Բոլոնիա, տարածելը արդէն համեմատաբար դիւրին գործ է:

— Ես անձնապէս հակառակ եմ այդ ծրագրին, — ասաց Մարտինին: — Նախ՝ Ռիվարեցի ճարպիկութիւնը դեռ փորձուած չէ, ենթադրութիւն է միայն: Մենք դեռ չենք տեսել նրան մաքսանենգային գործի վրայ ու չգիտենք, թէ ինչպէս կը պահի իրեն վտանգաւոր վայրկեանին:

— Դէ՛, էլ այդ կողմից վախի բան չկայ, — ասաց Ռիկարդօն: — Սավինիոյի ապստամբութիւնը ցոյց տուեց, որ նա գիտէ գործ տեսնել՝ ինչպէս հարկն է:

— Բացի դրանից, — շարունակեց Մարտինին, — Ռիվարեցի մասին մեր ունեցած շատ քիչ տեղեկութիւններից դատելով, ճշմարիտ չգիտեմ, կարելի՞ է նրան վստահել կուսակցութեան բոլոր գաղտնիքները: Նա ինձ թեթեւսօլիկ ու ցուցամոլ մարդ է երեւում: Խիստ վտանգաւոր է մաքսանենգութեան ամբողջ գործը միայն նրա ձեռքը տալը: Ի՞նչ էք կարծում, Ֆաբրիցի:

— Եթէ միայն այդ առարկութիւնները ունենայի ես, ինչ որ դուք էք առաջ բերում, — պատասխանեց պրոֆեսորը, — ես անտարակոյս ուշ չէի դարձնի նրա այն առաւելութիւնների սիրոյն, որ Ռիկարդօն թուեց: Ես չեմ կասկածում ո՛չ նրա քաջութեանը, ոչ էլ հոգեկան արիութեանը: Իսկ թէ նա լաւ է ճանաչում սարն ու սարեցիներին՝ շատ ապացոյցներ ունենք: Բայց կայ մի այլ առարկութիւն: Ես համոզուած չեմ, որ նա սարերը միայն պրոպագանդի համար է գնում: Ես կասկածի եմ գնում, որ ուրիշ նպատակ ունի, ի հարկէ, մեր մէջ մնայ, ես իմ ենթադրութիւնն եմ ասում: Ինձ թւում է, որ նա մի որեւէ սեկտի հետ կապ ունի, գուցէ եւ ամէնից վտանգաւորի:

— Ո՞րի մասին էք ասում. կարմիր գօտիների՞:

— Ո՛չ, դանակաւորների՛:

— Դանակաւորների՞: Բայց չէ՞ որ դա թափառականների մի փոքրիկ խմբակ է, մեծ մասով գիւղացի, առանց ոչ մի կրթութեան ու քաղաքական փորձառութեան:

— Այդպէս էին եւ Սավինիոյի ապստամբները, բայց մի քանի կրթուած մարդիկ գլուխ էին կանգնած. կարելի է, որ սրանց փոքրիկ խումբն էլ այդպէս է կազմուած: Եւ նկատեցէք, որ Ռոմանիայի ապստամբների մեծ մասը Սավինիոյի նախկին գործիչներն են, որոնք իրենց խիստ թոյլ զգալով եկեղեցու դէմ բացարձակ կռուի մտնելու՝ դարձել են մարդասպան: Ձեռքները թնդանօթի չի հասնում՝ դանակ են վերցրել:

— Բայց ի՞նչն է ձեզ ենթադրել տալիս, որ Ռիվարեցը նրանց հետ կապ ունի:

— Ես իսկապէս չեմ էլ ենթադրում, կասկածում եմ միայն: Կարծում եմ, որ նախ ստուգել պէտք է յամենայն դէպս, մաքսանենգային գործը նրան յանձնելուց առաջ: Եթէ նա երկու գործին միանգամից ձեռնարկի, ամենամեծ վնասը կը հասցնի մեր կուսակցութեանը: Ընդմիշտ կը փչացնի մեր լաւ անունը՝ առանց ոչ մի օգուտ տալու գործին: Այսպէս թէ այնպէս, այդ մասին նորից մի անգամ պէտք է խօսել, իսկ հիմա անցնենք Հռոմից եկած նորութիւններին: Ասում են, այնտեղ դիտաւորութիւն կայ մի կոմիսիա նշանակելու, որ քաղաքային վարչութեան համար ծրագիր մշակէն:

6.

Ջեմման ու Բոռը անխօս գնում էին Լունկարնոյի ափով: Բոռի տենդոտ շատախօսութիւնը չքացել էր բոլորովին. նա մի բառ անգամ չէր արտասանել Ռիկարդոյի տնից դուրս գալուց ի վեր, եւ Ջեմման ուրախ էր նրա լուռ մնալուն: Նա միշտ իրեն անյարմար էր զգում Բոռի ներկայութեանը, իսկ այսօր աւելի եւս. նիստի ժամանակ Բոռի տարօրինակ վարմունքը չափազանց զարմացրել էր նրան:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պր. Մուշեղ Ճիլջրճեանի, որ հաւատարիմ իր խոստումին, 1973ին երկրորդ անգամ ըլլալով 3000 ֆրանքի նուիրատուութեամբ մը կը յարգէ իր յանձնառութիւնը տարեկան 6000 ֆրանքի յատկացումով մը մասնակցելու Տան վարչական ծախքերուն։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր։

Կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը դասախօսէ

ՏՈՔԹ. ԽԱՉՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի

Կը նախագահէ Ընկ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Կը խօսին

ընկ. Յ. ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ (հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ1

մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կը հրաւիրէ Ֆրանսաբնակ բոլոր նախկին կեդրոնականցիները տեղեկացնել իրենց հասցէները Միութեանս կեդրոնատեղին՝

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ-Թուլոն։ Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դուրայի Հայրենակցական Միութեան ժողովը Կիրակի, Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խոնի Մշակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ-Խրիմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆանս)։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ.— Նամակներու ընթերցում։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զաւարեան ենթ.։

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.։

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ։

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր։

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկէնտէրեան։

×

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը։

ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած Հայ Տիկիններու կողմէ

Հայկական տաք մթնոլորտ

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐ.

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

Կազմակերպուած

Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ

Մասնակցութեամբ

Արիներու, Արենույշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու

ԽՆԱՄՈՒԽԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն գաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազըրօ

Կը դասախօսէ ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ Դատի առընչութեամբ տարուած աշխատանքները եւ հեռանկարները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6

ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջն են.—

— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը

— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂՋԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ։

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի

Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց

Սիրայօժար մասնակցութեամբ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբի կողմէ։ Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux

Sous le haut patronage de

Monseigneur Séropé MANOUKIAN

Délégué apostolique

avec le concours de

Liz Sarian

Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre

Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
24
DIMANCHE
24 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville, 75010 Paris
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 150 Ֆ. Վեցամսեայ 80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 175 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.

50րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.947
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
50e ANNÉE — No 12.947

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԲ - ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

—0—

Դարերով Եւրոպայի աշխարհակալ Պետութեանց տիրապետութեան ենթարկուելէ վերջ, շուրջ երեք տասնեակ տարիէ ի վեր վերածնունդի շրջան մը կ'ապրի իսլամական աշխարհը :

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը աւելի խոր եւ հիմնական յեղաշրջում առաջ բերաւ երկրագունդի աշխարհագրական ու քաղաքական դրութեան մէջ քան առաջին աշխարհամարտը :

Բրիտանական, ֆրանսական, իտալական, հոլանտական եւ այլ գաղթավայրեր թօթափելով օտարի լուծը՝ տիրացան կատարեալ անկախութեան : Բոլորն ալ լրիւ իրաւունքներով ընդունուեցան Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մէջ, որու պալատին առջեւ հպարտօրէն կը ծածանին իրենց ազգային դրօշները :

Նորագատ երկիրներու բնակիչները իսլամ են ջախջախիչ մեծամասնութեամբ : Ասիոյ մէջ՝ Հնդկաստան, Փաքիստան, Պանկլատէշ, Ինտոնեզիա, Մալեզիա, Սուրիա, Եմէն, Քուէյթ, Պարսից ծոցի իշխանապետութիւնները, եւայլն : Ափրիկէի մէջ՝ Լիբիա, Թունուզ, Ալժերիա, Մարոք, Մաւրիտանիա, Սենեկալ եւայլն :

Վիճակագրութեան մը համաձայն, ներկայիս 450 միլիոնի կը հասնի իսլամներու թիւը աշխարհի վրայ :

Արաբական երկիրներն են, որ ամէնէն առաջ փորձեցին միացեալ ուժերով քաղաքական դեր մը խաղալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ :

1945ին Եգիպտոսի նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ Արաբական Լիկան, որուն կը մասնակցէին Եգիպտոս, Իրաք, Անդրյորդանան, Սուրիա, Լիբանան, Սաուտի Արաբիա եւ Եմէն : Ետքէն անոր միացան Լիբիա (1953ին), Սուտան (1956ին), Մարոք եւ Թունուզ (1958ին), Քուէյթ (1961ին) եւ Ալժերիա՝ 1962ին :

Համերաշխութիւնը կատարեալ չէր Լիկային մէջ, որ չյաջողեցաւ կազմել արաբխօսող երկիրներու միացեալ ճակատը, որ իր գլխաւոր նպատակն էր :

Եգիպտոսի նախագահ Կամալ Ապտէլ Նասըր, օգտուելով արաբական աշխարհին մէջ իր վայելած անվիճելի հեղինակութենէն, ուզեց մինակը իրագործել հսկայ ծրագիր մը, — կազմել Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւն մը, որուն սահմանները պիտի ընդգրկէին Պարսից ծոցէն դէպի արեւմուտք, մինչեւ Ատլանտեանի ափերը (Մարոք) : Իբրեւ առաջին փորձ, 1958 Փետրուարին կազմեց «Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւն»ը՝ Սուրիոյ հետ : 1961 Հոկտեմբերին անփառունակ վախճան ունեցաւ փորձը : Սուրիա սահմանակից չէր Եգիպտոսի եւ շահերը, բարքերն ու մտայնութիւնները նոյնը չէին երկու երկիրներուն մէջ :

Հակառակ այս ձախողութեան, Եգիպտոս մինչեւ 1971 պահեց «Արաբ Միաց. Հանրապետութիւն» անունը, ի վերջոյ վերստանալու համար իր պատմական անունը :

Այնուհետեւ տկար փորձեր եղան արաբական միացեալ ճակատ կազմելու համար : 1967 Յունիսի վեցօրեայ պատերազմէն ետք աւելի սերտ յարաբերութեան մէջ մտան Արաբական Լիկայի անդամ երկիրները՝ օգնութեան հասնելու համար Եգիպտոսի, Յորդանանի եւ Սուրիոյ, որոնք մեծ կորուստներու ենթարկուեր էին :

Եգիպտոսի նախագահ Անուար էլ Սատաթ, հետեւելով իր նախորդի օրինակին, անյաջող փորձեր ըրաւ Լիբիոյ եւ Սուրիոյ հետ միանալու համար : Լիբիոյ նախագահ Քատաֆի առանձին համաձայնագիր կնքեց Սատաթի հետ՝ երկու երկիրներու միացումը հռչակելով : Զո՛ւր փորձեր : Անցեալ Հոկտեմբերին Սատաթ յարձակեցաւ Իսրայէլի դէմ՝ առանց խորհրդակցելու Լիբիոյ յեղափոխական նախագահին հետ :

Այս անյաջող փորձերէն ետք, վերջին անգամ Թունուզ եւ Լիբիա յայտարարեցին իրենց միացումը : Պիտի յաջողի՞ այս նոր փորձը :

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան գլխաւոր նպատակ ունենալով արաբ - իսլամական երկիրներու միացեալ ճակատ յարդարել Իսրայէլի դէմ : Ստիպել այս վերջինը, որ պարպէ իր գրաւած արաբական հողերը :

Քարիւղը շատ աւելի ազդու զէնք մը եղաւ՝ քան հաւանական արաբական միացեալ բանակներու ձեռք բերելիք յաղթանակը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տողով

ՉԻԼԻԻ դեսպանին Փարիզ ժամանման առթիւ է որ ցոյցեր տեղի ունեցան Ուրբաթ իրիկուն եւ տեղ տեղ լուրջ բախումներու վերածուեցան ձախապաշտ ցուցարարներու եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ : Ոստիկանական երկու կառքեր կրակի տրուած են, բազմաթիւ այլ կառքեր վնասուած են եւ երկու կողմերն ալ վիրաւորներ ունին : Շուրջ հարիւր ինքնութեան քննութիւններ կատարուած են եւ վեց ձերբակալութիւն : Այս առթիւ նկատել կը տրուի թէ Վիէննայի պայմանագրութիւնը կը պարտադրէ Պետութիւններուն, որ պաշտպանեն դիւանագիտական շէնքերը ինչպէս նաեւ հոն ապրողները : Մնաց որ Հարաւ. Վիէթնամցիները արտօնութիւն չստացան վերջերս ցոյց մը ընելու Զինաստանի դեսպանատան առջեւ եւ անցեալ շաբաթ ալ աջ կազմակերպութեան մը արգիլուեցաւ ցոյց կատարել խորհրդային դեսպանատան առջեւ Գրոմիկոյի ժամանման առեն :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդին երեք անդամներու ժամանակաշրջանը (9 տարի, ոչ-նորոգելի) լրացած ըլլալով, զիրենք փոխարինողները կը նշանակուին Հանրապետութեան Նախագահին, Ծերակոյտին եւ Ազգ. Ժողովին կողմէ : Ալէն Փոհեր, Ծերակոյտին կողմէ, արդէն իսկ նշանակեց Կաստոն Մոներվիլը : Ծնած 1897ին Կիւյան, իրաւագիտութեան տոքթոր, փաստաբան, Ծերակոյտի նախկին նախագահ, ծանօթ ընդդիմադիր է նաեւ :

ԱՆԳԼԻՈՅ հանքագործներուն աշխատավարձքը պէտք էր աւելի բարձր ըլլար քան ինչ որ կը պահանջէին : Այս տարօրինակ եզրակացութիւնը երեւան ելաւ առջի օր եւ ռումբի ազդեցութիւն ըրաւ : Արդարեւ բանակցութեանց առեն հաշիւները սխալ եղած են : Այս նորութիւնը անշուշտ շատ նեղ կացութիւն մը կը ստեղծէ Հիթի համար, ընտրութիւններէն քանի մը օր առաջ, մինչ ցարդ դիրքը ամուր էր :

ՓԱՔԻՍՏԱՆ պաշտօնապէս ճանչցաւ Պանկլա Տէշը, որ աւելի քան երկու տարի առաջ, քաղաքացիական կռիւներով եւ Հնդկաստանի զինուորական միջամտութեամբ բաժնուած էր Փաքիստանէն եւ իր անկախութիւնը հռչակած : «Ալլահի անունով կը ճանչնանք Պանկլա Տէշը», յայտարարեց Փաքիստանի վարչապետը : Այս յայտարարութենէն քանի մը ժամ ետք, Տաքքայի մէջ, Շէյխ մը Մ. Ռահման իր կարգին յայտարարութեամբ մը ճանչցաւ Փաքիստանը : Փաքիստան հրաւէր ուղղեց Պանկլա Տէշի, որ պատուիրակութեամբ մը մասնակցի Լահորի մահմետական վեհաժողովին : Տաքքա ընդունեցաւ :

ԱՏՏԻՍ-ԱՊԱՊԱՅԻ մէջ արիւնալի միջադէպեր տեղի ունեցան, որոնց հետեւանքով քանի մը հոգի մեռաւ : Խռովութիւնները ծայր տուին, երբ ուսուցիչները ընդհանուր գործադուլի դիմեցին, թոշակի յաւելում պահանջելով : Ասոնց միացան հանրային փոխադրութեան աշխատաւորները, որովհետեւ կառավարութեան որոշումով վառելանիւթը կը սղէր 50 առ հարիւր : Ապրուստի սղութիւնն ալ դժգոհութիւն ստեղծած է : Կառավարութիւնը հրաման տուած է ոստիկանութեան կրակել խռովարարներու վրայ : Մթնոլորտը դեռ լարուած է :

ՍԵՂԱՆԻԿԻ մէջ իշխանութիւնները 20 հոգի ձերբակալած են, ընդհանրապէս ուսանողներ եւ երիտասարդ բանուորներ : Ըստ իշխանութեանց ասոնք համայնավար դաւի մը նախաձեռնողներ էին :

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ՝ ԿԻՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ԵՂԵՐ ...

—0—

Բողոքելու համար կնոջ շահագործման դէմ (սեռապաշտութիւն, բռնաբարում, կիներու մարմիններու օգտագործում ծանուցումներու կամ պարբերականներու համար, եւայլն, եւայլն) «Յեղափոխական Ֆէմինիսթներու Խմբակը» որ մաս կը կազմէ Կիներու Ազատագրման Շարժումին, գարնան համար գործադուլ մը կը պատրաստէ : Այս նոր տեսակի գործադուլը, որ նախատեսուած է Մայիս 26ի համար (Մայրերու Օր) պէտք է գործադրուի հետեւեալ ձեւով՝ «գործադուլ՝ աշխատանքի, դպրոցական եւ համալսարանական աշխատանքի, տնական գործերու, երախաներու տրուելիք խնամքներու, գնումներու, սեռային ծառայութեան եւ պոռնիկութեան» :

Այս որոշումը տրուած է Փետրուար 20ին կայացած ընդհ. ժողովի մը ընթացքին, այլ նիւթեր ալ նախատեսուած են իրագործելու համար այս որոշումը :

Թռուցիկի մը մէջ, ԿԱՇը (Կիներու Ազատագրութեան Շարժում) կը բացատրէ.
— «Կ'ուզենք ապրիլ մե՛ր երազը, ո՛չ իրենցը.
Կ'ուզենք գոյութիւն ունենալ.
Կ'ուզենք վերահնարել կեանքը.
Իրենց իրաւունքը չէ զոր կը պահանջենք այլ՝ մերը.
Կ'ուզենք խորտակել հին աշխարհը.
Կ'ուզենք միասնաբար գտնել, իրարու փոխանցել կեանքի մեր հնարքները ո՛չ ճաշի.
Կ'ուզենք այլեւս խօսելու կամ լռելու ընտրութենէն դուրս ելլել.
Կ'ուզենք որ մեր աղջիկները զիրար սիրեն, ուժով ըլլան եւ ո՛չ ենթակայ.
Կ'ուզենք կիներու միջեւ, զիրար սիրելու իրաւունք ունենալ.
Կ'ուզենք դուրս ելլել մեր բանտ-տուներէն.
Կ'ուզենք միասին ապրիլ սիրոյ եւ վերստեղծուած խրախճանքին մէջ.
Ամէն բան կ'ուզենք եւ մնացեալը, անմիջապէս եւ առանց սահմանափակումի» :

×

Ինչպէս կը տեսնուի հրաշալի՛ ծրագիր-կանոնագիր մը... բայց կինը պէտք է գիտնայ թէ կարեւորը այն է որ չդադրի, պարզապէս, կին ըլլալէ... :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 19)

ԳՐԱԿԱՆ - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

«Էրեբունի» ծանօթ երգին հնչիւններուն տակ է, որ բացումը կատարուած է Պարոյր Սեւակի ծննդեան 50ամեակին նուիրուած գրական - երաժշտական երեկոյթին, Արինբերդի ստորոտը գտնուող Էրեբունի Թաղի մշակոյթի տան մէջ : Երեւանի հիմնադրութեան 2750ամեակին առթիւ յօրինուած այդ երգին խօսքերը գրած է բանաստեղծը :

Սեւակի գրական ժառանգութեան մասին խօսած է բանաստեղծ Համլէտ Կարճիկեան : Գրիգոր Զալիկեան արտասանած է հատուածներ «Անլռելի զանգակատուն»էն եւ «Եղիցի լոյս»էն :

×

ՓՈՂԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Երեւանի փողային նուագախումբի կազմութեան տասնամեակն է :

— Նուագախումբին ելոյթները միշտ վառ տպաւորութիւն ձգած են եւ ջերմ կերպով գնահատուած են երաժշտասէրներու կողմէ, ըսած է Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Եդուարդ Միրզոյեան, Երեւանի մէջ տեղի ունեցած յոբելենական համերգին ժամանակ, ողջունելով նուագախումբը :

Նուագախումբը տասը տարուան մէջ հազարէ աւելի նուագահանդէսներ տուած է Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներուն մէջ եւ ամենուրեք արժանացած է քննադատներու բարձր գնահատութեան :

Նուագախումբին խմբավարն է շեփորահար Հայկազ Մեսիյեան :

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ը ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը խօսելով Խորհրդային Միութեան ոտնագնդակի այս տարուան ախոյենական մրցաշարքին մասին, ներկայացուցած է 1973ի ախոյեանը՝ Արարատ : Աւագ մարզիչը Ն. Սիմոնեան հարցազրոյցի ժամանակ յայտարարած է, թէ խումբը հիմնական փոփոխութիւններու չէ ենթարկուած : Անոր պատիւը այս տարի եւս պիտի պաշտպանեն այն 15-16 մարզիկները, որոնք 1973ին խաղացին խումբին շարքերուն մէջ : Անոնցմէ զատ իրենց ուժերը կը փորձեն քանի մը երիտասարդներ, որոնցմէ յուսալի տարրերը կրնան խումբին մաս կազմել :

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ

Ա.

Անձկութիւնը համաշխարհային էր, մըտայլկիչ եւ հոգեցունց: Ցարական Ռուսիոյ սինոդը, բանադրանքով զինուած, յետս կոչում կ'ակընկալէր մեծանուն ըմբոստէն, Լէոն Տոլստոյէ: Հեռագրաթելերը սարսռալով կը փոխանցէին անշո՛ւք անունը կայարանի մը՝ Աստափովօ: Հրաշագործ մասունքները, որ Մոսկուայէն բերուած էին երկիւղած հապճեպով, անզօր կը մնային կայարանի գոց դրան առջեւ, եւ ալեհառ ծերունին կը մեկնէր, անհու՛նօրէն ազատ:

Պատմական հոգեւարքէն վաթսուներեք տարի վերջ, պիտի յայտնուէր Տոլստոյի հարազատներէն մէկը, նմանապէս ըմբոստ, որ պիտի խռովէր մեր աշխարհը: Ալեքսանտր Սոլժենիցինի խորթ եւ դըժուարահնչիւն անունը պիտի ըլլար, մէկ օրէն միւսը, անուն մը համբուրելի՝ ազատութեան մարտիկներուն համար եւ վախազդու անոնց՝ որ գիտէին թէ գրիչ եւ սուր տարբեր բաներ էին իրենց էութեամբ: Համայնավար Ռուսիոյ ամրակառոյց եւ խոժոռ բերդաքաղաքը պիտի ճարճատէր խուլօրէն, արձագանգ տալով մինչեւ հեռուն, մինչեւ չորս ծագերը երկրի:

Իրողութիւնը ծանօթ է: Նոր ժամանակըրու ռուս գրականութիւնը, որ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան տարիքն ունի, միջազգային գրականութեան պարգեւած է չորս Նոպելներ, որոնք են Պունին, Շոլոքով, Փաստերնաք եւ Սոլժենիցին: Առաջինը գաղթական էր, վերջինը գաղթական եղաւ դժնդակ մաքառումներէ վերջ, երբ Պետութիւնը զինքը արտաքսեց երկրէն, ինքզինքը գտնելով դիմադրութեան մը առջեւ, որ կը մերժէր ամէն զիջում: Սոլժենիցին հրապարակ կը կարդար օրուան վարիչներուն, իբրեւ խրոխտ դրօշակիրը ներքին դիմադրական ճակատի: Ան չէր գոհանար քննադատելով թերութիւններ, որ անխուսափելի տկարութիւններն են ամէն վարչակարգի, այլ կը մերժէր վարչակարգի բուն իսկ վարդապետութիւնը, տոկմը, մեկնելով անոր հիմնադրութեան թուականէն եւ կը պահանջէր, որ նիւթապաշտութիւնը յարգարէ բացառիկ տեղ՝ ոգեկան արժէքներու: Ան կ'ըսէր.— «Ընկերվարութիւնը պիտի չկառուցուի քարերու մէջ, այլ մարդուս հոգիին. այս գործը աւելի դըժուար է եւ աւելի երկարաձիգ, բայց միակն է որուն արժէ ձեռնարկել»: Եւ առա՛ջին իսկ օրէն Սոլժենիցին կը յայտնուէր որպէս երգիչը հոգիին եւ կը քալէր մեծ Ռուսերու ուղիով, չմոռնալով կրկնել թէ պատրաստակամ է կեանքը զոհելու, բայց երբեք հրաժարելու իր հաւատքէն:

Սոլժենիցինի խորհմաստ երկը ծաւալուն է եւ քնարը՝ բազմալար: Գրած է բանաստեղծութիւն, քանդակ, պատմուածք եւ վէպեր որ խորապէս կը թափանցեն ընկերային եւ քաղաքական կալուածէն ներս: Նորայայտ հատորներ իրարու կը յաջորդեն, իբրեւ առհաւատչեան իր ապշեցուցիչ բեղնաւորութեան, անոնք մէկզմէկ կը լրացնեն եւ տակաւ առ տակաւ կը պարզեն հեղինակի դիմագիծը: Ինչ որ մեր ձեռքը կայ այդ երկէն, մեզ կը պարտադրէ խոստովանիլ թէ դժուարին ձեռնարկ է վերլուծել երկը, լրագրական յօդուածի մը մէջ, գոհացուցիչ լիութեամբ: Խոչընդոտները բազմաթիւ են: Ի վերջոյ, ամէնուն չէ տրըուած սերտօրէն ծանօթ ըլլալ այն պայմաններուն, որ ռուս ժողովուրդը ձեւաւորեցին տասնամեակներու ընթացքին: Այդ բանը կարելի չէ, երբ մանաւանդ ի մտի ունինք թէ գաղտնապահութիւնը տեսակ մը կրօնք է համայնավար աշխարհին մէջ: Ընկերվարութիւնը, որուն այնքա՛ն շատ խօսքը կ'ըլլայ Սոլժենիցինի երկերուն մէջ, վարդապետութիւն մըն է բարդ եւ բիւր անգամ տրորուած: Ո՞ր ընկերվարութիւնը ցուցատախտակ է եւ ո՞ր մէկը կիրարկու: Ի վերջոյ, Կարլ Մարքս վերջակէտ չէ: 1861ի Թափիթալէն ի վեր ժամանակը յառաջացած է հսկայական քայլերով:

Սա որոշ է թէ, գրագէտը ազգային աղէտի համազօր կը նկատէ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը, որ առաջացուցած է խզում մը, ճակատագրական բեկում մը ռուս ժողովուրդի հոգեկան եւ իմացական կեանքին մէջ: Ստեղծուած է, ըստ իրեն, պարապ մը, որ սարսուռ կ'ազդէ իր հոգիին: Ահա այդ պարապին ընդմէջէն է որ ձեռք կ'երկարէ դէպի նախայեղափոխական Ռուսիան, դէպի Դոստոյեւսկի եւ Տոլստոյ, ի խնդիր, բեկեալ կապի վերահաստատման: Ականջը կպած մայրենի հողին եւ ժողովուրդի բազկերակին, մտերիմ ձայներ կը փնտռէ ան:

Այդ խռովիչ եւ անմահ ձայները, զորս մեծ Լռութենէն առաջ լսելի դարձուցին Ալեքսանտր Պլոք, Վլատիմիր Մայակովսքի եւ Սերժ Եսենին, այդ ձայները կրկին պիտի հնչեն, կ'ըսէ ան, երբ գրագէտը կարենայ երգել առանց ջլատիչ սեղմումներու եւ երբ գաղափարներն ու տեղեկութիւնները իրաւունք ունենան շըրջելու ազատօրէն, սահմանէն ա՛ս կողմ թէ այն կողմ: Սոլժենիցին քաղաքական գործիչ մը չէ, բայց իր ազատենչ գիրքով, բնականօրէն կը թանձրացնէ ինչ որ ցրիւ կայ երկրին մէջ, իբրեւ ընդդիմութիւն: Կը վերածուի տեսակ մը առասպելի (միթ):

Բանաստեղծութիւնը հըլլալով սահմանափակեալ գիրին եւ գրաւորին մէջ, ինք լայնօրէն կը տարածուի ընկալեալ սահմաններէն դուրս, դէպի խորհուրդը կրօնքին: Սոլժենիցին հաւատացեալ օրթոտոքս մըն է, որ քրիստոնէութենէն առած է ինչ որ անոր մէջ կայ բիւրեղային եւ բարձրագոյն: Իր հոգին կ'ըմբոստանայ ի տես հրկիզուած եւ աւերի վերածուած եկեղեցիներու եւ գերեզմաններու ամբարիշտ քանդումին, ուր նախահայրերու յիշատակը կ'անհետանայ, երկաթէ գլանին տակ: Կը բողոքէ օրթոտոքսներու պատրիարք Պիմէնի, որ իր քրիստոնէական յորդորները կ'ուղղէ օտար երկիրներու գաղթական Ռուսերուն, եւ անտես կ'առնէ հայրենաբնակ ժողովուրդը, մանաւանդ նոր սերունդը, որ մնացած է անհովիւ:

Եթէ գրագէտին ազատական գաղափարները անընդունելի են այսօրուան Համայնավար Ռուսիոյ, որ, իր դարաւոր պատմութեան ընթացքին չէ ճանչցած ժողովրդավարութիւն եւ ազատութիւն, եւ ուր յաւերժացուցած է տափաստաններու խաներուն քմահաճ բռնատիրութիւնը, աւելի եւս անընդունելի պիտի ըլլային անոնք, այդ գաղափարները, բարձր գրականութեան այնքա՛ն տպաւորիչ պատկերացումներուն ներքեւ:

Սոլժենիցինի աշխարհը, աշխարհ մըն է բանդադուշեալ՝ վանդի՝ փակ: Իր գրութիւններուն շրջանակը փակ սենեակ մըն է, բանտի մը խուցը, հիւանդանոցի սրահ մը, արգելափակման կայան մը, գիւղական հիւղակ մը, անշուք կայարան մը: Հերոսը կը մնայ ինքն իրեն հետ դէմ առ դէմ, փակ աշխարհին մէջ, դէմ առ դէմ՝ կեանքի էական հարցերուն, սիրոյ եւ մահուան հետ, բռնադատուած ազատութեան հետ, Աստուծոյ գաղափարին հետ: Վերջապէս աշխարհ մը, ուր մարդ պարտ է անձնական պատասխան մը գտնել այս բոլորին:

Ինչ որ դուրս կը մնայ գոց շրջանակէն, կառավարութիւն, սահմանադրութիւն, մամուլ, ընկերվարութիւն, այս բոլորը կը խմբուին միա՛կ անուանակոչումի մը տակ՝ սուտը: Ուրիշ խօսքով՝ չարը, որմէ հեռու պէտք է մնալ անպայման, որմէ պէտք է պատսպարուիլ: Նոպէլի ճառին մէջ ան կ'ըսէ. «Ճշմարիտ խօսք մը աւելի՛ կ'արժէ, քան թէ աշխարհն համայն»: Ամէն ձեւով կը հասկցնէ թէ նոր օրերու ընկերութեան մէջ բախած է, ամենուրեք, սուտին եւ խաբէութեան, եւ արիւնած՝ ամենուրեք: Ատով իսկ անհրաժեշտութիւնը կը ներկայանայ հսկելու, տեսապէս, ճշմարիտին վրայ, որպէսզի չխաթարուի ան եւ պատճառ չըլլայ հոգիներու փտութեան:

Ըստ իրեն, գաղափարական մեծ ձեռնարկները խոտորած են միշտ իրենց սկզբնական ուղիէն, հաւանաբար ա՛յն իսկ պատճառաւ, որ մեծ էին անոնք: Քրիստոնեայ եկեղեցին, որ հիմնուած էր սիրոյ վարդապետութեան վրայ, յանգեցաւ տեւական անհանդուրժողութեան: Ան յաւակնեցաւ ինք առանձինն ներկայացնել իրական կրօնքը եւ կոտորեց անոնք՝ որ կը պաշտէին տարբեր աստուած, եւ ատով իսկ հիմէն կը քանդէին իր մենատիրութիւնը: Կարլ Մարքսի վարդապետութիւնը, որուն կէտ նպատակն էր մարդէակին ներքին կարելիութիւններուն ազատ փթթումը, յանգեցաւ հակառակ հետեւանքի մը, քանի որ գրագէտին ազատութիւնը արգիլեց եւ ատով իսկ խափանեց փթթումը: Մեծ վարդապետութեանց էութեան մէջ կան բացականեր, թերեւս հանդուրժողութիւնը, ապահովաբար խոնարհութիւնը...:

Այս առթիւ կ'արժէ յիշել Սոլժենիցինի մէկ հերոսին, Ռուսանովի պարագան: Խլիրդով զգետնուած՝ բայց տակաւին անտեղեակ իր վիճակի ծանրութեան, ան բարձրէն կը նայի իր շրջապատին վրայ, անոնք ըլլան հիւանդներ թէ բժշկական անձնակազմ: Կը պահանջէ, կը հրամայէ: Պաշտօնավար է Ռուսանով, ամբողջութեամբ շաղախուած համայնավար մտածելակերպով, և ունի կարեւոր կապեր բարձր դասուն հետ, ունի քաղքենի կին, անձնական կառք և մնացեալը: Հիւանդները կը գալարուին եւ կը տքան իր չուրջ բոլորը, անոնք որ հասարակ բանուորներ են կամ նախկին տարագրեալներ, Խազախներ, Թաթարներ, Քորէացիներ, որ լաւ չեն հասկնար ռուսերէնը բայց ցմրուր կը քամեն Թոյնը խլիրդին: Հասած մահուան սեմին՝ մարդիկ ազատօրէն կը յատնեն իրենց միտքը.— «Ի՞նչ բան կ'ապրեցնէ մարդս»: Ամէն ոք կը փնտռէ պատասխան մը այս հարցումին, զոր արձակած է Լէոն Տոլստոյ: Ռուսանով զզուանքով եւ գայթակղութեամբ կը լսէ մտածումներ, որ ոչ մէկ աղերս ունին Լենինի գաղափարներուն հետ այլ ընդհակառակն կը ժխտեն զանոնք հրապարակաւ: Այս անվեհեր հաւատաքննիչը պատրաստ է մատնելու հերձուածողները պատկանեալ իշխանութեան: Բայց կայ խլիրդը: Հրէշային ուռը կը սեղմէ մարդուն կոկորդը, ան կը պզտիկցնէ հիւանդին սահմանները: Խոնարհութիւնն ու հանդուրժողութիւնը հեռու չեն: Պաշտօնատարին մեծութիւնը երեւութական էր եւ վաղանցուկ: Տէրը ինք չէր: Կար ուրիշ տէր մը, իրմէ դուրս եւ՝ վեր:

Սոլժենիցինի Խլրդաւորներու Տաղաւարը Թաշկէնդի մէկ հիւանդանոցի սրահն է, ուր խնամուեցաւ գրագէտը: Հիւանդութեան կապանքները բաղդատութեան չեն գար անշուշտ թիապարտութեան գըրկանքներուն հետ, բայց գանէրու կեանքը գրագէտին իմացական խոյանքն է որ կը ջլատէ: Գրելու տարրական կարելիութիւններէն զրկուած, Սոլժենիցին կը ստիպուէր գոց ընել իր բանաստեղծութիւնները եւ զանոնք կը փճացնէր, խուզարկութիւններէ վախնալով: Իր քանդակները, Սերտողութիւններ եւ մանրանկար, գերծ կը մնան քաղաքական գունաւորումէ, բանաստեղծութիւններուն հետ միասին: Ասոնցմէ դուրս ինչ որ գրած է, ուրիշ բան չեն իրենց էութեան մէջ, եթէ ոչ բուռն եւ դաժան պարսաւագիրներ, ընդդէմ տիրող վարչակարգին: Կը պատմէ ինչ որ տեսած է, ինչ որ անձնապէս ապրած է, բանտը, արգելափակման ճամբար, հիւանդանոցը, եւ նաեւ այն կսկծալի կարօտութիւնը, ուր մխրճուած կը մնայ, կարծես անյոյս կերպով, գաւառական կեանքը: Անծայրածիր երկրին վրայ կը պլպլան գիւղեր եւ աւաններ, առաւել նուազ մերձենալի լեռներ եւ տափաստաններ, ուր մուտք չէ գործած քսաներորդ դարը, ոչ իր մեղրով եւ ոչ ալ իր թոյնով: Մետաղներուն ամէնէն կարծրը եւ ամէնէն վճիտը, ահա այդ ադամանդն է որ կը փնտռէ Սոլժենիցին: Պարզ խօսքով՝ մարդուս հոգին, խոնարհներու տառապանքը, նախնական տիպարներու լուռ խաչելութիւնը, որոնց մէջ եղբայր մը կը տեսնէ ինք եւ կը պաշտպանէ զանոնք սէրով, կարեկցութեամբ, բաներ՝ որ մայր երակներն են ռուս մեծ գրականութեան:

ԲԱՂՀԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ա.

Մօտաւորապէս հարիւր երեսունեւվեց տարի առաջ, ճիշդ թուականով՝ 1848 Հոկտ. 10ին, Պոլսոյ հայաշատ թաղերէն մէկուն՝ Խասգիւղի անշուք մէկ բնակարանին մէջ, դայեակը երբ յայտնեց սափրիչ Յակոբ աղայի կնոջ՝ Աննայի, որ այս անգամ մանչ եւ աղջիկ երկուորեակի մը ծնունդ տուաւ, երկունքի ցաւերէն հազիւ ազատած խեղճ կնոջ համար եղածը մեծ նորութիւն մը չէր: Գիտէր արդէն ի՛նչ ըսել է զաւակ ունենալը: Գիտէր նաեւ, որ աշխարհի օրէնքն այսպէս է. եւ, եթէ Տէրը կամենայ, կրնայ ուրիշներ ալ ունենալ:

Բայց, առանց գոյն կասկածի կրնանք ըսել, պատուական Հայուհին միտքէն անգամ չանցաւ, թէ այս անգամ հայ ժողովուրդին կը պարգեւէր բացառիկ յատկութիւններով օժտուած զաւակ մը, որուն անունը սերտօրէն կապուած պիտի մնայ արեւմտահայ մշակոյթի զարգացման վերջին հարիւրամեակի պատմութեանը հետ. ու հազարաւոր աշակերտներ, աշակերտուհիներ անսպառ երախտագիտութեամբ պիտի յիշեն իր սիրելի անունը: Ան՝ ո՛չ միայն փարոսի պէս պիտի լուսաւորէ որոշ շրջանի մը Հայ Միտքը, այլեւ, մահէն ետքն անգամ ամբողջ սերունդներ պիտի օգտուին իր վառած լոյսի կանթեղէն:

Բախտաւոր մանչուկը՝ Ռեթէոսն է: Ապագայ մեծանուն Ուսուցչապետը: Բարին լրիւ, հարազատ, չմաշած իմաստով, ինչպէս պիտի տեսնէք յօդուածաշարքի ընթացքին:

Նորածինները ընդհանրապէս գեղեցիկ չեն ըլլար: Բնութիւնը մասնաւորաբար ժլատ եղած էր Ռեթէոսի հանդէպ: Խոշոր, եռանկիւն գլուխ մը՝ տխեղծ մարմնի մը վրայ: Ծնողքը, շուրջինները համոզուած են, որ երկար չապրիր այս տըկարակազմ տղեկը: Այսուհանդերձ, իրենց պարտականութիւնը կատարելու համար կը դիմեն բժիշկին: Եւ, ո՛վ հրաշք, շնորհիւ դեղ դարմանին, ո՛չ միայն չի մեռնիր, այլեւ, օր ըստ օրէ կը զօրանայ, կանոնաւորաբար կ'աճի, կը դառնայ կայտառ մանուկ մը: Հազիւ չորս տարեկան՝ փոխուած է փիզիքապէս: Ունի իր տարիքի տղոց գեղեցկութիւնը: Յետոյ, աստիճանաբար կազմուող մարմնին հետ կը նուազի, նաեւ, գլուխի եւ մարմնի խոշոր համեմատութիւնը: Չափահասութեանը՝ գեղեցկադէմ երիտասարդ է:

Արտակարգ, անսովոր լոյս մը կը խաղայ քնքուշ մանուկի աչքերուն մէջ: Կը փայլին կանխահաս, բացառիկ իմացականութեան ցոլքերով: Չի նմանիր իր տարեկիցներուն: Անոնց ուղեղը մշուշի մէջ է դեռ. իրը՝ կազմուած է: Կը բաւէ որ բառ մը մէկ անգամ լսէ. կրկնելու պէտք չկայ. սորված է: Մեծ եղբայրը՝ Կարապետը, 9 տարեկան, կը յաճախէ Թաղային Ներսէսեան վարժարանը: Ռեթէոս, երեք տարի փոքր, իրիկունները եղբօրը քովը կեցած, անոր գիրքերուն վրայէն կը սորվի գրել-կարդալը: Ո՛չ միայն կը սորվի, այլեւ, կը սորվեցնէ քրոջը՝ Երանուհիին:

Զարմացած են ծնողքն ու բարեկամները:

Կ'որոշեն Ռեթէոսը դնել դպրոցի «ծաղկոց»ը: Եւ, այդպէս ալ կ'ընեն:

Երկար չի տեւեր իրենց ուրախութիւնը:

Կարճ հիւանդութենէ մը ետք, ընտանիքի հայրը կ'աւանդէ հոգին. Տիկին Աննայի վրայ ձգելով երեք անչափահաս որբերը մեծցնելու հոգը: Այրի կինը աչքերու լոյսը կը քամէ ի խնդիր կտոր մը չոր հացի: Պոլիս ապրողները միայն կը հասկնան այս հոգին ծանրութիւնը, ողբերգութիւնը:

Սակայն, ձախորդութիւնները եւս վախճան մը ունին:

Վարժարանի հոգաբարձուներէն բարի մարդիկ նկատած են ուսումնատենչ տղեկը: Կը սկսին փոքրիկ օժանդակութիւնները, որպէսզի Ռեթէոսը հնարաւորութիւն ունենայ շարունակելու ուսումը: Տասը տարեկանին տղը կը դնէ Ներսէսեան վարժարանէն ներս:

Այդ շրջանին, Խասգիւղի Ներսէսեան վարժարանը կը նկատուէր մայրաքաղաքի լաւագոյն ուսումնարաններէն մին: Տնօ-

րէնն էր Զօրայեան Թէոդորոս պատուելին։

Շա՛տ հետաքրքրական անձնաւորութիւն մըն է մեր Թէոդորոս պատուելին։

Իր առենին համար բաւական զարգացած մէկն է։ Լաւ գիտէ մայրենի լեզուն. գրաբարը։ Մաքուր առոգանութեամբ, գոց կ'արտասանէ ամբողջ հատուածներ Եղնիկէն, Եղիշէէն։ Քիչ մըն ալ բանաստեղծ է։ Գրաբար ոտանաւորներ կը գրէ։ Իմաստասիրական լայն ծանօթութիւններ ունի։ Կարճ խօսքով, մտաւորական մարդու համբաւը կը վայելէ։

Յետոյ, օժտուած է վարչական անվիճելի կարողութիւններով։ Ջեռնհասու – թեամբ վարած է Արմաշի դպրեվանքի կալուածներու մատակարարութիւնը. ճէպլըլեան Ամիրայի մաքսային գործերը։ Այս պատճառաւ իր անունին փակցուած են նաեւ «Չէլէպի» մակդիրը։

Ժամանակ չունեցայ ճշդելու. սակայն, տպաւորութիւնս այն է, թէ Չէլէպին կեանքի ասպարէզ նետուած չէ ուսուցչութեամբ. այլ՝ վերջէն է եկած։ Մէկ բան յստակ կ'երեւայ. անվիճելիօրէն ունէր այդ կոչումը։ Փաստերը պիտի տայ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին։

Զօրայեան պատուելիի եւ փոքրիկն Ռեթէոսի հանդիպումը կ'ըլլայ ճակատագրական... ի նպաստ վերջինին։

Երախտամոռաց, ապերախտ մէկը «բախտ է» կ'ըսէ՝ եւ կ'անցնի։ Երախտագէտ Ռեթէոսը չի մոռնար պատուելիին ըրած բարիքը։ Երբ կը հիմնէ իր սեփական վարժարանը, հետը կը տանի սիրելի ուսուցիչը՝ թեթեւ պաշտօն մը տալով անոր։ Եւ այսպէս, խոր ծերութեան հասած Պատուելի – Չէլէպին հանգիստ կը փակէ աչքերը Պէրպէրեան վարժարանի մէջ։

Զարմանալի բան։ Ճակատագրական հանդիպումը կը սկսի ցաւալի միջադէպով մը։

Իբրեւ նորութիւն, պատուելի Զօրայեան՝ Ներսէսեան վարժարանի մէջ կը հաստատէ բարոյախօսութեան դասընթացք մը։ Ամէն օր, կէսօրէ առաջ, մէկ ժամ ընթերցումներ կը կատարէ դասական գրականութեան գեղեցիկ էջերէն։ (Սենեկայ. Էմմանուէլ Թեսաւրոս, եւն.)։ Միայն թէ, այն ժամանակ բոլորովին տարբեր պատկեր կը ներկայացնէին դասարանները։ Զանազան տարիքի եւ պատրաստութեամբ աշակերտներ կը նստէին քով քովի։ Ռեթէոս տակաւին շա՛տ փոքր է։ Բան չի հասկնար իմաստասիրական գրուածքներէ։ Անմարսելի՝ իրեն համար։

Օր մը, պատուելին զարմանքով ու դայրոյթով կը նշմարէ, որ Ռեթէոսը եւ քովի ընկերը չեն հետեւիր ընթերցումներուն. ուրիշ դաս կը պատրաստեն։ Արժանապատուութիւնը վիրաւորուած է։ Կը վազէ վրանին. մէջտեղ կը քաշէ ահաբեկած մանուկները եւ ծաղկոցի հակիչը կանչելով, կը հրամայէ բերել նշանաւոր «փալախա»ն եւ տալ «տասը հարուած՝ բոլիկ, այս անիծեալ արմատներուն»։

Շատերը ծանօթ են, կամ՝ լսած՝ «փալախա»յի մասին։ Զգիտցողներուն համար քանի մը բառով ներկայացնենք չարչարանքի միջնադարեան այս գործիքը։

Յանցաւորը կը պառկեցնեն գետինը՝ կռնակի վրայ. պրկուած չուանով ոտքերը կը կապէին տախտակի մը եւ կը սկսէին գաւազանով զարնել ներբանի փափուկ մասերուն։

Սահմանադրութենէն նոք գրեթէ անհետացած էր աշակերտները պատժելու սոյն վայրագ ու տմարդի ձեւը. բայց, մեծերէն իմացած էինք, որ ահռելի ցաւեր կը պատճառէ։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(Շար– 1)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ՉՄՇԿԱԾԱԳԻ

Տերսիմի սանճաքի ութ գաւառակներէն Չմշկածագի, համանուն քաղաքի եւ անոր շրջակայ գիւղերու մասին շահեկան Յուշամատեան մը հրապարակի վրայ կը գտնուի։ Նախաձեռնութիւնը կը պատկանի «Չմշկածագի Հայրենակցներու Միութեան», Պոսթըն։ Հատորին նիւթերը դասաւորած եւ խմբագրած է ողբացեալ Հայկազն Գ. Ղազարեան, որ, ինչպէս ծանօթ է, 1968ին լոյս ընծայած էր «Ցեղասպան Թուրքը» խորագրեալ ստուարածաւալ հատորը, որով հեղինակը փաստական եւ վիճակագրական տուեալներով կը բացայայտէր Արեւմտահայութեան բնաջնջման ծրագիրը եւ անոր գործադրութեան երեսները։

Հայկազն Գ. Ղազարեան նիւթերը դասաւորելու եւ զանոնք ներկայացնելու ձեւին մէջ հետեւած է ընկալեալ սովորութեան։ Արդարեւ, առանձին գլուխներու եւ ենթաբաժանումներու տակ յաջորդաբար տեղ տուած է շրջանի ընդհանուր պատկերացումը ամբողջացնող եւ համադրող ուսումնասիրութիւններու։ Ասոնցմէ շատեր քաղուած են զանազան հանդէսներէ, մասնաւորապէս «Հայրենիք» ամսագրի հին թիւերէն։ Հատորը կը բացուի հեղինակին գրչին պատկանող բնութագրական էջերով, որով ընթերցողին կը ներկայացուին Տերսիմը իր աշխարհագրական դիրքով, քաղաքականվարչական բաժանումներով, բնակչութեամբ եւ մանրամասն քարտէսով մը։

Չմշկածագի երբեմնի ներքին կեանքը ականատեսի մը աչքով ներկայացնելու մտադրութեամբ, աշխատասիրողը տեղ տուած է Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանցի 1879ի այցելութեան նոթերուն, որոնք լոյս տեսած են 1884ին «Թորմաս Աղբար» գոյգ հատորներով։ Վկայութիւններու բնոյթն ունին այս էջերը, քանի որ անոնց հեղինակը բծախնդրութեամբ արձանագրած է այն ինչ որ տեսած է գաւառներու մէջ, իր այցելութեան ընթացքին։ Այսպէս, ան ներկայացուցած է Չմշկածագ գաւառակի 98 գիւղերէն 30 հայաբնակ գիւղերը, քաղաքին եւ գիւղերուն եկեղեցիներն ու վանքերը, դպրոցները, աշակերտութեան թիւը եւ այլ մանրամասնութիւններ։ Ասոնց կը յաջորդէ Չմշկածագի Առաջնորդարանի պաշտօնական վիճակացոյցը (1902), որով յայտնի կը դառնայ, թէ այդ թուականին Չմշկածագ եւ անոր 26 գիւղերը 5052 բնակիչ, 29 դպրոց, 850ի մօտ երկսեռ աշակերտութիւն, 40է աւելի եկեղեցի եւ վանք ունէին։ Աւելցնենք, որ 1915ին Չմշկածագի եւ գիւղերու Հայութեան թիւն էր 17.000։

Չմշկածագի պատմական ու քաղաքական անցեալին պատկերացումը հանգամանօրէն կատարած է Յ. Յովնանեան. անոր ուսումնասիրութիւնը ցոյց կու տայ, թէ շրջանը մաս կազմած է Ծոփաց աշխարհին եւ ունեցած է խառն բնակչութիւն. ժամանակի ընթացքին յաջորդական վեց անուններ ստացած է, իսկ այժմու անունը տրուած է 969 Դեկտեմբերին՝ «Չմշկածագ վիճակ ի Ծոփաց գաւառի, Չորրորդ Հայոց գլխաւոր քաղաք Չմշկածագ վասն ի ծննդեան, ի նմա Յովհաննէս Չմշկիկ կայսեր». պատմութեան հոլովոյթով սահմանային կրճատումներով նահանգի մը ստորաճանէն իջած ու դարձած է գաւառակ։ Չմշկածագի աւելի մօտաւոր ժամանակաշրջանի պատկերացումը (տեղագրութիւն, քաղաքին թաղերը, տնտեսութիւն, եւայլն) կատարած է ողբացեալ Յարէթ Բաղիկեան։

Պրպտումի եւ ուսումնասիրութեան անխոնջ աշխատանք են կատարած Հ. Եփրեմ Պօղոսեան եւ Հ. Համազասպ Ոսկեան, երկուքն ալ Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտի վախճանեալ մշակներ։ Առաջինը կարելի մանրամասնութիւններով ներկայացուցած է Չմշկածագ քաղաքի մշակութային 33 եւ շրջակայ գիւղերու 50 ընկերութիւնները՝ անոնց հիմնադրութեան թուականը, հետապնդած նպատակները, գործունէութեանց դաշտը եւայլն, ինչպէս նաեւ՝ Չմշկածագի ձեռագիրներու յիշատակարանները 1431էն սկսեալ։ Իսկ երկրորդը՝ շրջանի վանքերը՝ տեղագրական, նկարագրական եւ պատմագրական բնութագրումներով։ Աւելցնենք, որ Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանց եւս «Թորոս աղբար» գիրքին Բ. հատորով ներկայացուցած է վերոյիշեալ քաղաքին եւ անոր գիւղերուն վանքերու եւ եկեղեցիներու ձեռագիրները։ Ասոնք եւս տեղ գտած են Պատմագիրքին մէջ։ Այսպէս, բաւական ճոխ աղբիւրներ մատնանշուած են հոս։

Անկասկած յատուկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն Առնակի «Տերսիմ» եւ պատմագէտ Արշակ Ալպոյաճեանի «Քիւրտ–հայ ցեղակցական յարաբերութիւնները» խորագրուած ուսումնասիրութիւնները։ Արդարեւ, Առնակ լուրջ քննութեան առած է Տերսիմի (որուն մաս կը կազմէ Չմշկածագ) պատմական անցեալը, իր ուշադրութիւնը մասնաւորապէս սեւեռելով շրջանի բնակչութեան երկու գլխաւոր ժողովուրդներուն՝ Հայերու եւ Քիւրտերու ազգագրական յատկանիշներուն վրայ։ Ա. Ալպոյաճեան բաւական հանգամանօրէն աշխատած է աղբիւրներու եւ տուեալներու վրայ հիմնուելով նախ լուծել քիւրտ ցեղերու ծագումին հարցը, ապա անոնց Հայաստանի բարձրաւանդակին վրայ գտնուելու պարագան եւ, վերջապէս, Հայերու եւ Քիւրտերու ցեղակցական կապը. անոր միտքն այն է, որ առնուազն Քիւրտերուն մէջ մեծ թիւով Հայեր խառնուած են։ Այս լուրջ ուսումնասիրութիւնը, որ առաջին անգամ լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրի 1931ի Օգոստոսի թիւին մէջ, տեղ գտած է այս Պատմագիրքին մէջ, որովհետեւ շատեր այն եզրակացութեան եկած են, թէ Տէրսիմի Քիւրտերը, գոնէ կարեւոր տոկոսով մը՝ մահմետականացած եւ քրտացած Հայեր են։ Այս տեսակէտը հիմնաւորող տուեալներ շատ կան Պատմագիրքին կարգ մը գրութիւններուն մէջ, յատկապէս Առնակի։

Պատմագիրքին աւելի քան 600 էջերը ամբողջացած են Չմշկածագի անցեալին պատկերն ու նկարագիրը իրենց լրումին հասցնող մեծ ու փոքր գրութիւններով, տեղեկութիւններով, դէմքերու կենսագրականներով եւ նկարներով ու քարտէսներով։ Անգլերէն փոքր բաժին մը ամփոփ պատմութիւնը տուած է շրջանին։

×

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՔԷՆԿԻԼԷՐԻ ՀԱՅՈՑ

Հրապարակի վրայ է նաեւ վերջերս Փարիզ լոյս տեսած 200 էջնոց գիրք մը՝ «Յուշամատեան Քէնկիլէրի Հայոց» խորագրով։ Հատորին նիւթերը առաւելաբար կազմուած են փոքր յուշերէ եւ ծանօթագրութեան բնոյթ ունեցող էջերէ. զանոնք դասաւորած եւ խմբագրած է Սոնա Տէրէպէյեան։

Այս հատորը շատ հեռու է Յուշամատեան կամ Պատմագիրք ներկայացնելու առանձնայատկութենէն։ Առաջադրուած նպատակը—վերակենդանացնել Քէնկիլէրի եւ շրջանի 15 հայաբնակ գիւղերու հայկական անցեալը — անկասկած գնահատելի է, սակայն կատարուած աշխատանքը անփոյթ, ոչ բծախնդիր եւ թափթփած բնոյթ մը ունի։ Նախ կը պակսի լուրջ դասաւորումը նիւթերուն. ասոնք, իրենց կարգին, շատ յաճախ հիմնուած են աջէն ու ձախէն բռնուած – պատմուած «աղբիւրներ»ու վրայ։ Փորձ չէ կատարուած Քէնկիլէրի անցեալը պատկերացնել այսպէս կոչուած պատմագիտական հիմունքներով, առնուազն դոյզն չափով։ Անփութութիւնը ի յայտ կուգայ նոյնիսկ մէջբերումներու ընթացքին։ Այսպէս, օրինակ, Վահան Թէքէեանի «Ահաւոր բան մը» բանաստեղծութիւնը, որ արտագրումով տեղ գտած է գիրքին մէջ (էջ 189), դատապարտելի սխալներով ներկայացուած է։ Երկու տող կը պակսի բանաստեղծութենէն, բառեր մոռցուած են տողերու մէջ, ուրիշներ սխալ արձանագրուած են։

Բծախնդիր աշխատանք մը կրնար յաջողութեամբ պսակել առաջադրուած նպատակը։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

6.

Ուֆֆիցիի պալատնքի առաջ Բոռը յանկարծ կանգ առաւ ու դարձաւ ուղեկցին։

— Զյոգնեցի՞ք։

— Ոչ. ինչո՞ւ էք հարցնում։

— Մի մասնաւոր զբաղում չունէ՞ք այս երեկոյ։

— Ոչ։

— Ձեզ մի խնդիրք ունեմ. կը ցանկանայի, որ ինձ հետ ման գալու գայիք։

— Ո՞ւր։

— Ուր ուզում էք։

— Բայց ինչո՞ւ։

Բոռը դժուարացաւ։

— Չեմ կարող ասել. այսինքն՝ շատ է դժուար։ Բայց, խնդրեմ, եկէ՛ք, եթէ կարող էք։

Եւ յանկարծ աչքերը բարձրացրեց ու նայեց Ջեմմայի դէմքին. մի զարմանալի արտայայտութիւն կար այդ աչքերի մէջ։

— Այսօր ձեր մէջ մի անսովոր բան է գտնում, — ասաց Ջեմման մեղմ։

Բոռը մի թերթիկ փրցրեց իր օղակի ծաղկից ու ճմրթել սկսեց։ Նա ո՞ւմն էր այդպէս զարմանալի կերպով նմանւում։ Նմանւում էր ինչ–որ մի մարդու, որ նոյն մատների շարժումն ունէր ու նոյն ջղային արագ ձեւերը։

— Տրամադրութիւնս վատ է այսօր, — ասաց նա աչքերը ցած գցելով ու հազիւ լսելի մի ձայնով։ — Չէի ուզի առանձին մնալ։ Կամենո՞ւմ էք մի պտոյտ։

— Լաւ։ Բայց կարելի է դուք կը գերադասէիք, որ ինձ մօտ գնանք։

— Ոչ. գնանք ընթրենք ճաշարանում։ Ա՛յ, այստեղ եպիսկոպոսարանի հրապարակում մէկը կայ։ Խնդրեմ, մի մերժէք. խոստացաք։

Մտան ճաշարան, բերել տուաւ ճաշը, բայց ձեռքը չդիպցրեց եւ ոչ մի բանի, չարունակ յամառ լռում էր, հացն էր փշրում ու անհամբեր խաղում սփռոցի ծոպերի հետ։ Ջեմման անյարմար դրութեան մէջ էր ու զղջում էր, որ չմերժեց միասին գալը։ Լռութիւնը ճնշող էր դառնում։ Բայց եւ այնպէս Ջեմման չէր ուզում մի դատարկ խօսակցութիւն բանալ այդ մարդու հետ, որ կարծես մոռացել էր նրա գոյութիւնն անգամ։ Վերջապէս Բոռը բարձրացրեց հայեացքը եւ ասաց կտրուկ.

— Ցանկանո՞ւմ էք գնանք կրկէսի ներկայացմանը։

Ջեմման ապշած նայեց նրան։ Ինչո՞ւ էր մեխուել կրկէսը այդ մարդու գլխում։

Երբեւիցէ տեսե՞լ էք այդ կարգի ներկայացում, — հարցրեց տղան՝ կրկին իր պատասխանը դեռ չառած։

— Ոչ, կարծեմ, երբեք. եւ չեմ էլ կարծում, որ հետաքրքիր լինի։

— Սաստիկ հետաքրքիր է։ Ժողովրդի կեանքը չի կարելի ուսումնասիրել, առանց նրան տեսնելու։ Գնանք։

Երբ տեղ հասան, շրջիկ խումբը արդէն իր բեմը սարքել էր քաղաքային դռներին մօտիկ. ջութակի սարսափելի ճղճղոցն ու թմբուկների զարկը յայտարարում էին, որ ներկայացումն սկսուած էր։

Խաղը չափազանց նախնական տեսակիցն էր. մի քանի խեղկատակ՝ արլէկէն ու ակրոբատ, օղակի միջից թռչող մի երկուձիաւոր, քսմսուած կոլոմբինան ու մի կուզիկ, որ ձանձրալի ու տխմար կատակներ էր անում, ահա ովքեր էին կազմում խմբի ամբողջութիւնը։ Կատակները՝ ընդհանրապէս առած, կոպիտ ու անպատշաճ չէին, բայց տափակ. ու ամբողջ ներկայացումը յուսահատիչ բթամտութեան կնիք էր կրում։ Ունկնդիրները ծիծաղում էին ու ծափահարում, այնպէս, տոսկանական բնածին քաղաքավարութիւնից. իսկական զուարճութիւն պատճառում էին բազմութեանը միայն կուզիկի խաղերը, որոնց մէջ սակայն Ջեմման ոչինչ չէր գտնում զուարճալի կամ սրամիտ։ Ծամածռումների գզուելի մի շարք, որին նմանուել էին փորձում հանդիսականները հէնց այնտեղ իսկ ու բարձրացնում էին երեխաներին ուսերի վրայ, որ մի լաւ տեսնեն այդ խեղկատակին։

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին Արամ Քիթապճեան, Պ. Ժան–Փօլ Քիթապճեան, Պ. Զարեհ Քիթապճեան եւ զաւակները (Նիւ–Եորք), Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Պէրպէրեան եւ զաւակները, Տիկին Պէնէօ եւ զաւակները, Տիկին Ժընըվիէվ Կուիզար եւ զաւակները,

Les Compagnons du 4ème Régiment d'auto-mitrailleuse

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ զէնքի ընկերոջ՝

ՏՈՔԹ. ԱՐԱՄ ՔԻԹԱՊՃԵԱՆԻ

(Ատամնաբոյժ, Պատերազմի խաչ 39–40)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Փետր. 25, ժամը 13.30ին, Սէն–Ժան եկեղեցին, Փլաս տէ գ'Ապէս, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տրամարի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անահիտ Խ. Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Մովսեսեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ժաք Քէչիչեան	1000 Ֆր.
Տոքթ. Տէր–Դաւթեան	1000 Ֆր.
Պ. Շիրինեան	500 Ֆր.

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.։

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ։

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր։

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ։

×

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԾՆՈՂԱԾ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20էն սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Անակնկալներ — վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027–18–28
Խօսնակ՝ Յ. ԳԸՋԸՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 25 Ֆր.

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Սայաթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ալաշկերտ պարախումբին
կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ)
Ազգ. Տան սրահը, Կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջաններու Հայութիւնը, միատեղ անցընելու ազնուական օր մը, հայկական նուագով, երգով ու պարով, ու համեղ ու առատ ուտելիքներով։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի
Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազընօ
Կը դասախօսէ ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայ Դատի առընչութեամբ տարուած աշխատանքները եւ հեռանկարները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ
Մարտ 3, կիրակի, ժամը 20.30ին Սփլանտիտի սրահը
Կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Կը խօսին
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
Տիկ. Ա. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Յ. Հրաչեան եւ Վ. Ճառայեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10.30ին հոգեհանգիստ Սէն–Լուի եկեղեցին. ապա, խմբական այցելութիւն Շ. Նարդունիի դամբանին։

1974Ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ԶԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երթ՝ ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը։ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ։ Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ։ Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ։ Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով։ Գին՝ 2.150 փրանք։ (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային գիներու փոփոխութեան պարագային)։

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբի կողմէ։ Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de
Liz Sarian
Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre

Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
26
MARDI
26 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.948

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50ᵉ ANNÉE — Nº 12.948

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԱՀՈՐԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

—0—

Փետրուար 22ին Փենճապի մայրաքաղաք Լահորի (Փաքիստան) մէջ բացուեցաւ իսլամական երկիրներու պետական պատասխանատու դէմքերու գերագոյն խորհրդաժողովը: Օրակարգի գլխաւոր հարցերն էին իսլամական աշխարհի համերաշխութիւնը արաբական երկիրներու հետ, Միջին Արեւելքի կացութիւնը, Երուսաղէմի ապագան, Պաղեստինի խնդիրը, ու նաեւ՝ քարիւղի տագնապը:

Խորհրդաժողովին կը մասնակցէին եօթանասուն երկիրներ: Այսպէս, — 17 արաբական երկիրներ (Յորդանան, Սուրիա, Ալժերիա, Պահրէյն, Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններ, Եգիպտոս, Քուէյթ, Լիբանան, Օման, Քաթար, Սուտան, Թունուզ, երկու Եմէնները, Լիբիա, Մարոք եւ Սաուտի Արաբիա), 14 ափրիկեան երկիրներ (Կինէ, Մալի, Մաւրիտանիա, Նիժէր, Սենեկալ, Սիէրրա-Լէոնէ, Սոմալի, Չատ, Կապոն, Կամպի, Քամերուն, Ուկանտա, Հօթ Վոլթա, Կինէ-Պիսաու Հանրապետութիւն), հինգ ասիական երկիրներ (Աֆղանիստան, Ինտոնեզիա, Փաքիստան, Մալեզիա եւ Թուրքիա):

Կը բացակայէին՝ Հնդկաստան, ուր իսլամներու թիւն է վաթսուն միլիոն, եւ Պանկլատէշ (նախկին Արեւելեան Փաքիստան), որ մասնակցելու համար նախապայման կը դնէր իր ճանաչումը Փաքիստանի կողմէ եւ մասնակցեցաւ երբ պայմանը գործադրուեցաւ: Իրաք կը մասնակցի խորհրդաժողովին իբրեւ «դիտող»:

Իսլամական առաջին «գերագոյն» խորհրդաժողովը տեղի ունեցած էր, Արաբական Լիկայի Արտաքին նախարարներու հրաւէրով, 1969 Սեպտեմբեր 22-25ին՝ Րապաթի (Մարոք) մէջ, իբրեւ հետեւանք Երուսաղէմի նշանաւոր Էլ-Աքսա մզկիթի հրկիզումին (Օգոստոս 21ին): Այս եղեռնափորձը, որ Հրեաներուն կը վերագրուէր, գործն էր աւստրալիացի անհաւասարակշիռ մարդու մը: Կը մասնակցէին 25 երկիրներ, որոնց շարքին Թուրքիա: Կը բացակայէին Իրաք, Հնդկաստան, Ալժերիա, Սուրիա եւ Եգիպտոս, որոնք զայն կը նկատէին ոչ թէ կրօնական հաւաքոյթ մը, այլ՝ քաղաքական խաղ մը, սարքուած Ամերիկայի եւ Անգլիոյ կողմէ: Այս տեսակէտն ունէր մասնաւորապէս Նասըր:

Րապաթի խորհրդաժողովը որոշեց արաբ-իսլամական աշխարհի բովանդակ աջակցութիւնը ապահովել Պաղեստինի հարցին բարւոք լուծումին, մասնաւորաբար շեշտը դրաւ Երուսաղէմի արաբական տիրապետութեան վերադարձուելուն վրայ, մերժելով սուրբ քաղաքին միջազգայնացումը կամ Իսրայէլի կողմէ գրաւումը:

Իսլամական երկիրներու Արտաքին նախարարները ժողով գումարեցին 1970 Մարտին Ճէտտայի, նոյն տարուան Դեկտեմբերին Քարաչիի, 1972 Մարտին դարձեալ Ճէտտայի եւ 1973 Մարտին Պէնկազիի մէջ:

Իսլամական շարժումը աւելի ծաւալ առաւ 1969ի Րապաթի խորհրդաժողովէն ի վեր: Ինտոնեզիա և ափրիկեան զանազան երկիրներ — սեւամորթներ — միացան շարժումին, որուն մաս կը կազմեն «յառաջդիմական» հանրապետութեանց կողքին պահպանողական միապետութիւններ, զուտ իսլամաբնակ երկիրներու հետ մեծամասնութիւնը իսլամ չեղող երկիրներ, Արաբներու կողքին ոչ-Արաբներ, Թուրքիոյ պէս աշխարհիկ վարչաձեւ ունեցող Պետութեանց հետ երկիրներ, ուր իսլամութիւնը պետական կրօնք է, երկիրներ որ կը ճանչնան Իսրայէլը, ու նաեւ անոնք, որ չեն ճանչնար զայն:

Խորհրդաժողովը կրօնական քօղի տակ զուտ քաղաքական հաւաքոյթ մըն է, որուն կը մասնակցին Սաուտի Արաբիոյ Թագաւորը Ֆէյսալ, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Ալժերիոյ եւ Լիբիոյ Հանրապետութեանց նախագահները: Կը բացակային Իրանի Շահը, Յորդանանի Հիւսէյն Թագաւորը եւ Մարոքի Թագաւոր Հասան Բ.: Պաղեստինի Ազատագրական Ճակատի նախագահ Եասըր Արաֆաթ նոյնպէս կը մասնակցի խորհրդաժողովին:

Այն պահուն, երբ Միջին Արեւելքի զանազան բարդ հարցերը օրակարգի հրատապ խնդիր են դարձած, Լահորի իսլամական խորհրդաժողովը կը կազմէ քաղաքական կարեւոր ձեռնարկ մը, կոչուած հաւանաբար յեղաշրջելու դէպքերու ընթացքը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ՝ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԵՒ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

—0—

Շաբաթ գիշեր նոր բախումներ պատահած են Փարիզի Լատինական Թաղը, ուր երիտասարդներու փոքր խումբեր, տեղ-տեղ սկսած են կրակի տալ մայթերու եզերքը կեցած կառքեր: Ոստիկանութիւնը միջամտած է եւ բախումներ ծայր տուած են:

Յայտնի չէ ալ որ ո՞վ են այս տղաքը: Օր մը առաջ Չիլիի դէմ կը բողոքէին, բայց կը թուի թէ Չիլի, Վիէթնամ կամ Յունաստան պատրուակներ են խմբակներու համար, որոնք անհրաժեշտութիւնը կը զգան բռնութեան դիմելու:

Ի վերջոյ հինգ ձերբակալութիւն կատարուած է:

Բուռն բախումներ տեղի ունեցած են նաեւ Ֆրանքֆորթ ոստիկաններու եւ ուսանողներու միջեւ, որու հետեւանքով 26 վիրաւոր ունեցած է ոստիկանութիւնը, ապա՝ Աթէնք, ուր հինգ ռումբեր պայթած են գործատան մը մէջ եւ երկու մեռեալ կայ:

Ֆիրենցէի (Իտալիա) մէկ բանտին մէջ ալ ըմբոստական շարժում մը ծայր տըւած է մինչ Կիպրոս զէնքեր գողցուած են Զօր. Ղրիվասի կողմնակիցներուն կողմէ եւ եղեռնափորձեր կատարուած են:

Քանի մը տողով

ԼԱՀՈՐԻ մէջ վերջ գտած է իսլամական վեհաժողովը, ուր որոշուած է որեւէ զիջում չընել Երուսաղէմի համար եւ զգալի կերպով օժանդակել զարգացման ճամբու վրայ գտնուող երկիրներուն, թեթեւցնելու համար տնտեսական դժուարութիւնները ծնած քարիւղի գինին յաւելման պատճառով:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ցոյցերը վերջ գտան: Կայսրը յայտարարեց թէ ապրուստի սղութեան դէմ միջոցներ ձեռք պէտք է առնուին: Նախ եւ առաջ իջած են վառելանիւթի գիները: Բախումներու հետեւանքով հինգ հոգի մեռած էր եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կային:

ՌՈՍՏՐՈՊՈՎԻՉ, աշխարհահռչակ խորհրդային թաւջութակահարը արտօնութիւն չստացաւ մասնակցելու բրիտանական ձայն-հեռատեսիլի դարձուցած մէկ փաստանկարին Շոստակովիչի վրայ: Ռոստրոպովիչ մտերիմ բարեկամն է Սոլժենիցինի որ իր տունը ապրած է երեք տարի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր. 19-21)

ՆՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼԵՐԷՆԻ

Հայաստանի գրական հանդէսներու եւ թերթերու էջերու մէջ վերջերս տպուեցան Ճէյմս Ճոյսի առաջին հատորին՝ « Տըպլինցիները »ու զանազան պատմուածքները, թարգմանութեամբ գրագէտ եւ բանաստեղծ Արտեմ Յարութիւնեանի: Անոր ջանքերուն շնորհիւ առաջին անգամ հայ ընթերցողին ներկայացուեցան անգլիական արձակի աչքի զարնող ներկայացուցիչին «Արաբիա», «Վշտալի դէմք», «Հողը» եւ այլ պատմուածքներ:

Ա. Յարութիւնեան եւրոպական գրականութիւն կը դասաւանդէ Երեւանի համալսարանը:

×

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏ Ա. ԱՄԲԼԷՐ

Փետրուար 17ին եւ 18ին Հայաստանի պետական սէմֆոնիք նուագախումբը ղեկավարած է երաժիշտ, Տիժոնի երաժըշտութեան եւ թատերական արուեստի պետակ. վարժարանի տնօրէն ու Փրոֆ. Անտրէ Ամբլէր: Նուագահանդէսին յայտագիրը կազմուած էր Մոցարտի թիւ 31 սէմֆոնիէ, Ռուսէլի եւ Ֆօրէի Սուիթներէն, Սէն-Սանսի «Կենդանիներու պարահանդէսը» գործէ:

×

«ԱԼԵՀԵՐ» ԳԻՐՔԵՐ

Երեւանի պետական գրադարանին մէջ դուռ մը կայ, որ առանձին բաժին մը կ'առաջնորդէ: Ասիկա հնատիպ, հազուագիւտ եւ դիւանական գրականութեան բաժինն է: Վարիչն է Ա. Աւագեան:

Դահլիճներու կիսամութին մէջ կը հանգչին տարբեր լեզուներով հազարաւոր գիրքեր, թերթեր եւ հանդէսներ, որոնք 100-400 տարեկան են: Ասոնք պատմութեան, փիլիսոփայութեան, ճարտարապետութեան, քիմիագիտութեան, աշխարհագրութեան, ուսողագիտութեան, բնագիտութեան, աստղագիտութեան վերաբերեալ աշխատութիւններ են, գրական գիրքեր, օրացոյցներ, բառարաններ:

Շատ բան կրնան պատմել պատմութեան այդ համր վկաները: Ասոնք կրնան պատմել, օրինակ, որ հայերէն տպագիր առաջին գիրքը՝ «Պարզատումարը» լոյս տեսած է 1512ին, Վենետիկի մէջ, հայ առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարտի կողմէ: Անոր շնորհիւ տարի մը ետք լոյս տեսած է «Տաղարանը», որու մէջ զետեղուած են միջնադարեան ականաւոր բանաստեղծներ Ներսէս Շնորհալիի, Ֆրիկի, Կոնստանդին Երզնկացիի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւնները:

Կը թղթատենք գիրքերը՝ մէկը, երկրորդը, երրորդը...

Կարելի չէ չհիանալ Ոսկան Երեւանցիի սխրանքին վրայ, քանի որ ան հայրենիքէն հեռու մեծ դրկանքներու գնով ԺԷ. դարուն հայկական տպարան ստեղծած է: Ամսթերտամի մէջ անոր հրատարակած գիրքերէն հոս ներկայացուած են հայկական առաջին տպագիր քարտէսը՝ «Աշխարհացոյցը» եւ Աստուածաշունչը: Շահեկան է դիտել տալ, որ այդ Աստուածաշունչին տպագրութեան գործածուած տառերը պատրաստուած են Հոլանտայի անուանի նկարիչ Վան-Տայքի էսքիզներով:

Հայկական գիրքերը շարունակուեցան հրատարակուիլ տարբեր երկիրներու մէջ, եւ միայն 1772ին է, որ Էջմիածինի տպարանին մէջ Հայաստանի առաջին գիրքը լոյս տեսաւ: Ասիկա Սիմէոն Երեւանցիի Աղօթարանն է:

Ուրիշ հազուագիւտ գիրքեր ալ կան: Ահա Ն. Շնորհալիի ստեղծագործութիւններուն անդրանիկ հրատարակութիւնը (Վենետիկ, 1643), Մ. Խորենացիի, Եղիշէի, Փաւստոս Բիւզանդի, Եզնիկ Կողբացիի ԺԷ. դարուն տպուած աշխատութիւնները:

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ ժամանակի ընթացքին գունատած մեծադիր գիրքը՝ «Հարանց վարքը», որ հրատարակուած է Նոր Ջուղա 1641ին: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ նաեւ հայկական առաջին հանդէսը՝ «Ազդարար»ը, որ լոյս տեսած է 1794-96ին Մատրաս, Հնդկաստան:

Գրադարակներէն մէկուն վրայ շարուած են այն գիրքերը, որոնցմով ամբողջացած է շարքը: Ասոնց մէջ կան Խորենացիի «Պատմութիւնը» (1827), «Տոմարային գիրքը» եւ «Տարականոյը», որոնք հրատարակուած են ԺԸ. դարու սկիզբները, Կ. Պոլիս:

Արտասովոր «Հաւաքածոյ»ին մէջ կարելի է տեսնել արտասովոր չափերով եւ ծաւալներով գիրքեր: Ամէնէն մեծը «Ճաշոց գիրք»ն է, որ հրատարակուած է Վենետիկ 1686ին եւ մօտաւորապէս 15 քիլօ կը կշռէ, իսկ ամէնէն փոքրը՝ անգլերէն-ֆրանսերէն բառարանը, որ ընդամէնը երկուքուկէս կրամ է:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ուրբաթ եւ Շաբաթ, ամբողջ օրը, տասնեակներով բաժանորդներ կը հեռաձայնէին «Յառաջ»ի, բողոքելու համար որ երեք օր է թերթ չեն ստանար, աւելցնելով թէ կարելի չէ երեք օր առանց «Յառաջ»ի մնալ...:

Արդարեւ, մեր բաժանորդները « Յառաջ » չստացան Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ (կարգ մը շրջաններ Շաբաթ օր կը ստանային... Հինգշաբթիի թիւը) իբրեւ հետեւանք գործադուլի մասնակի շարժումներու, որոնք կը վերաբերէին մէկ կողմէ փոխադրական միջոցներու եւ միւս կողմէ Ռիւ տիւ Լուվրի թղթատարական կեդրոնին, ուրկէ կը կատարուի «Յառաջ»ի առաքումը:

Երկուշաբթի առտու կացութիւնը բոլորովին բարւոքուած չէր եւ Ռիւ տիւ Լուվրի տնօրէնութիւնը չէր կրնար ապահովութիւն տալ թէ օրուան մէջ, շարժումը վերջ պիտի գտնէր: Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն որ ներողամիտ ըլլան մեր կամքէն անկախ այս «անհամութիւններուն» համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Ինչ որ դատապարտելի կը դարձնէ գիրքը, յաչս կառավարութեան, իր հատուցումի պահանջն է։ Նշգրակի այն հարուածը, զոր Նիքիտա Խրուշչեւ տուած էր Քսաներորդ համաժողովին առջեւ, ճամբայ հարթելով հակաստալինեան, այս – ինքն յարաբերաբար ազատական քաղաքականութեան մը, այդ հարուածը եղած էր մակերեսային։ Թանձր թարախը չէր պարպուած։ Սոլժենիցին կը պահանջէ բոլորովին տարբեր բան — արմատական բարենորոգում ներկային համար և ապահովութիւն՝ ապագայի։ Գիտնալով հանդերձ թէ բարենորոգումները ի զօրու չեն թափանցելու բազմազգ երկրի մը ծայրամասերուն, ուր ժամանակն ու միջոցը ունին ինքնայատուկ չափանիշներ, գրագէտը կը պնդէ իր պահանջին վրայ։ Հոն ուր գիրքերը բաւական չեղան, կը գրէ Գրողներու Միութեան Քաժէպէի տնօրէնութեան եւ կ'ընդունի օտար թղթակիցներ։

Գիտէ թէ Խրուշչեւի վարանոտ փորձը որ չէր հասած իր նպատակին, երրորդն էր իր տեսակին մէջ։ Առաջին անգամ արգելափակման ճամբարները պարպուած էին 1953–55ին, եւ երկրորդ անգամ՝ 1956–57ին, ամէն անգամուն ալ մնալով անարձագանգ։ Արդ, գոյութիւն ունէր անգիր օրէնք մը, զոր աչալուրջ ուշադրութեամբ կը յարգէին ազատ արձակուած դատապարտեալները։ Այն է՝ լռել։ Համայնավար Փիէռ Տէքս կ'ըսէ․— «Արձակեալները լուռ էին, զարմանալի՛ կերպով»։ Իր այն հարցումին թէ ինչո՞ւ լուռ էին, երկրորդ համայնավար մը, Էլզա Թրիոլէ կը պատասխանէ․— «Գիտե՞ս ինչ կայ․ այն ամէն ինչը որ յատկապէս արգիլեալ չէ․․․»։ Լռութեան անհրաժեշտութիւնը կուգայ զօրացնել վերջին պարագայ մը, այն է՝ ռուս ժողովուրդին ազգային հպարտութիւնը, որ կը մերժէ յայտնել եւ հրապարակել ինչ որ անհաճոյ է, տխուր եւ նուաստացուցիչ։

Եւ ահա որ Սոլժենիցին կը մերժէ յարգել անգիր օրէնքը, երբ իր առաջի՛ն իսկ վէպով, Իվան Դենիսովիչի մէկ օրը, արգելափակման կայաններու ներքին կեանքը կը յայտնաբերէ, անոնց հրէշային ահաւորութեամբ եւ զարշանքով։ Այս երկը, որ կ'ընթանար օրուան հակաստալինեան հոսանքով եւ կ'ունենար լայնատարած ընդունելութիւն, կը վայելէ բարձր հովանաւորութիւնը Խրուշչեւի։ Խրուշչեւ կը փափաքէր աւելին, այն է՝ երկը ծանօթացնել Արեւմուտքի։ Տարժման մէջ կը դնէ Փարիզի իր դեսպանը, Ապրասիմով, որ կը դիմէ Լէ Լէթր Ֆրանսէզի, որ խանդավառութեամբ կ'ընդունի թարգմանական աշխատութիւնը, ինք որ ջահակիրն եղած էր, գրական դետնի վրայ, ֆրանսական դիմադրական ճակատին։

Բայց հռչակաւոր վէպը, ինչպէս նաեւ յաջորդ պատմուածքները, Մատրիմոնայի Տունը, եւայլն, իրենց մէջ կը պարունակէին իրե՛նց իսկ դատապարտութիւնը։ Անոնք կուտային լուրեր, հետզհետէ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ, որ մինչեւ այդ շշուկներ եղած էին միայն։ Արդ, լուրերու եւ տեղեկութեանց տրամախոհ ընտրութիւնը եւ բաշխումը առանձնական սեփականութիւնն էր կուսակցութեան, որ չէր կրնար իր մենաշնորհը բաժնել ուրիշի հետ։ Ան որ ըստանձնած էր առաջնորդողի դեր, չէր կրնար հանդուրժել որ Նոպէլեան դափնեկիրը ներգործէ նոր սերունդին վրայ, եւ խօսի կարգն ու սարքը, քիչ մը նման Փուշկինի, որ իր գոյութեամբն իսկ ծնունդ տուաւ Դեկտեմբերեաններուն (Տէսամպրիսթ)։

Իրողութիւն է սակայն որ կուսակցութիւնը մէկ արտասովոր ծնունդն էր քսաներորդ դարու, մինչդեռ Սոլժենիցին կը պատկանէր, շատ մը կողմերով, տասնըիններորդ դարուն։ Աւանդապահ՝ բայց եւ այնպէս նոր եւ ինքնատիպ, Սոլժենիցին գրականութեան հանդէպ ունի իմացում մը, որ կը շարունակէ նախորդ դարու մեծ Ռուսերուն իմացումը։ Անանց պատճառի չէ որ իր Օգոստոս 14ը բաղդատութեան կը դրուի Պատերազմ եւ խաղաղութեան հետ։ Անոնց պէս կը խորհի որ գրագէտը պէտք է լեցնէ կրօնքին թողած պարապը եւ սատարէ սիրտերու ազնուացումին։ Իր ամէնէն ողբերգական էջերն իսկ իրենց ծոցին մէջ կը սնուցանեն լուսաշող ճառագայթ մը։ «Գրագէտին պարտականութիւնը, կ'ըսէ ան, կը կայանայ ընդհանրական և յաւիտենական հարցերով զբաղիլ նախընտրաբար, քան թէ ինչքերու բաշխումին սա կամ նա եղանակով — գաղտնիքը սիրտին եւ խղճմտանքին, պայքարը ընդմէջ կեանքի եւ մահուան։ Այս վերջինները կը պատկանին այն օրէնքներուն, որ մարդկութիւնը կը վարեն անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, եւ որ պիտի դադրին կառավարելէ ա՛յն օրը միայն երբ արեւը խաւարի»։

Կեանքի երկու ըմբռնումներուն բաշխումը անծանօթ չէր սահմանէն այս կողմ։ Ան լուծուած էր կացինի մէ՛կ հարուածով։ 1937 Յունուար 30ի հրովարտակով, Հիթլէր արգիլած էր որ գերման քաղաքացի մը ընդունի Նոպէլի մրցանակը եւ արգելափակման կայան նետած էր Խաղաղութեան մրցանակի տարաբախտ դափնեկիրը, Կառլ ֆոն Օսսիէթցի, որ հիմնադիրն է Այլեւս երբեք պատերազմ ընկերակցութեան։ Ծանր էր կացութիւնը Սոլժենիցինի։ Ինք աւելի եւս ծանրացուց զայն, երբ արծարծեց պատերազմական գերիներու կսկծալի եւ փափուկ հարցը։

Բացի քսան միլիոն մեռեալներէ եւ նիւթական անհաշիւ կորուստներէ, կարմիր բանակը տուաւ երեք միլիոն գերիներ, որ գողգոթայ մը ապրեցան փշաթելերու ետեւ։ Երբ վերադարձան վերապրողները, անոնք խմբովին նետուեցան կեդրոնացման կայաններու մէջ, փոխանակ ազատ արձակուելու։ Դժբախտ էին գերութեան մէջ, դժբախտ եղան իրենց հայրենի հողին վրայ։ Սոլժենիցին, որ զուպարի ամբողջ տեւողութեան կռուած էր առաջին գիծի վրայ եւ տեսած էր կարմիր բանակի հերոսական մարտնչումը, չէր կրնար չխօսիլ։ Ան գրեց սա դառնակսկիծ տողերը․— «Այս պատերազմը առ հասարակ հաստատեց, թէ աշխարհի ամէնէն ատելի բանը Ռուս ըլլալն է»։

Ան չէր կրնար արդարացնել եւ բնաւ չարդարացուց անոնք՝ որ թշնամիին կողմն անցած էին։ Այլ հարց տուաւ, ցաւագինօրէն, թէ որքա՛ն անգութ եւ անօրէն պէտք է եղած ըլլար ստալինեան շրջանը, թէ որքա՛ն ատելի յիշատակ մը թողած էր ան, որ մարդիկ երթային մինչեւ դաւաճանութեան։ Այս չի նշանակեր թէ կ'արդարացնէ Վլասովները։ Սոլժենիցին ձեռք կ'առնէ Դոստոյեվսքի։ Անոր աքսորանքի պարագաները կը բաղդատէ իր անձնական յիշատակներուն հետ, և երանի՛ կը կարդայ Դոստոյեվսքիի բախտին։ Այս չի նշանակեր թէ կ'ափսոսայ կորսուած ցարականութիւնը։ Ան, ցարականութիւնը, կը ծառայէ այստեղ որպէս բութահան (ռըփուսուար) եւ կը շեշտէ Ստալինի անսահման չարութիւնը եւ անգթութիւնը։ Քսաներորդ եւ քսաներկուերորդ համաժողովները չէին սխալած։ Շատոնց է որ Ստալին դաւաճանած էր ընկերվարութեան եւ նոյնիսկ մարդկութեան տարրական սկզբունքներուն։ Եղած էր ասիացի արիւնարբու բռնակալ մը։

Սոլժենիցինի դիրքը, հանդէպ իր հակառակորդներուն, թէ՛ ամրապինդ է եւ թէ խոցելի։ Զօրաւոր է, որքան ատեն որ կը կռթնի Խորհ․ Միութեան սահմանադրութեան վրայ եւ կը խօսի յանուն օրէնքի։ Այսպէս գործելով, կը ջանայ ստիպել կառավարութիւնը որ ճանչնայ եւ խոստովանի թէ կան երկու սահմանադրութիւններ։ Առաջին մը, գրաւոր, որ չի կիրարկուիր, եւ երկրորդ մը, անգիր, որ կը կիրարկուի, քամահրելով խորհրդային օրինաւորութիւնը։ Անբացատրելի պիտի ըլլար Կրեմլինի համբերութիւնը այսքան ծանրակշիռ յարձակումներու դէմ, եթէ Սոլժենիցինի հարցը վերածուած չըլլար միջազգային եւ քաղաքական մտահոգութիւններու։ Եւ սակայն, աննախընթաց կորովով մը զինուած՝ գրագէտը կը շարունակէ դիմադրել ճնշումներու, ամէն տեսակի զրպարտութիւններու, նախ եւ առաջ տկար ընդդիմախօսին, այսինքն Գրողներու Միութեան դէմ, ապա բո՛ւն իսկ անոր՝ որ կը գործէ անանուն կերպով եւ որուն խօսքը ամենազօր է։

Պէտք չէ սակայն սխալիլ կարծելով, թէ հակամարտ ուժերը իրարմէ կը տարբերին հիմնովին։ Մեծ հանգիտութիւններ կան երկուքին միջեւ։ Երկուստեք կը գտնուին հարազատ Ռուսեր, թունդ հայրենասէր, հպարտ եւ ինքնավստահ։ Անոնք գիտակցութիւնը ունին իրենց ժողովուրդի բացառիկ հանճարին։ Իրենց գրականութիւնը կարելի չէ ըմբռնել, առանց ի մտի ունենալու թէ անոր մէջ կայ ամեհի ալիքը մարգարէական շունչի մը։ Ո՞րն է իր պատգամը։ Սոլժենիցին մօտէն ուսումնասիրած է Մարքսն ու Լենինը, եւ անոնցմէ առաջ՝ Հէկէլը։ Ընդունուած իրողութիւն է թէ Դոստոյեվսքիի ընթերցումը մարդս կ'առաջնորդէ դէպի յեղափոխութիւն եւ նաեւ, միաժամանակ, դէպի Աստուած։ Մէկ թէ միւս պարագային, Մոսկուան կը յայտնուի որպէս նոր Հռոմ։ Սոլժենիցին ոչ մէկ անգամ կը մերժէ Ընկերվարութիւնը։ Այլ կը մարտնչի ի խնդիր մարդկային ընկերվարութեան։ Մարդը կը պաշտպանէ մարդուն դէմ։

Այսօր յիսունըհինգ տարեկան է աքսորական գրագէտը։ Իր աչքերուն կապոյտը այնքան վճիտ է, որքան ձայնը իր խղճմտանքին։ Յուզիչ է հաստատել թէ մեծարժէք մաթեմաթիկոսը մերժած է ոստիկանութեան ձեռքը իբրեւ զէնք յանձնել իր կատարելագործուած գիտերը, որ մարդոց դժբախտութիւնը պիտի բազմապատկէին։ Ան նախընտրեց երթալ աշխատիլ, իբրեւ անուսաղ եւ կմախատիպ թիապարտ, անապատային Խազախստանի հանքերուն մէջ, քանի մը անգամ հասնելով մահուան դուռը։ Աղիքներու իր խլիրդը հալեցաւ (ռէզորպէ)։ Բարի աստղ մը կը հսկէր իր վրայ։ Արգելափակման կայաններու մէջ հաւատացեալ չէր։ Լաօ–Զէօի Ճամբուն Գիրքն է որ զինք աստիճանաբար առաջնորդեց դէպի քրիստոնէութիւն։

Անանուն ցաւեր եւ զրկանքներ կոփած եւ կռած էին իր էութիւնը։ Ապրած է Ռուսաստանի մեծ սովերը։ Նախ քաղաքային պատերազմի օրերուն, Քիսլովոդսքի իր ծննդավայրին մէջ, որ ծննդավայրն եղած էր Լերմոնտովի, երկրորդ անգամ Ռոստովի մէջ, կոլխոզներու տարագրութեան օրերուն։ Հանդիպած է, բնականաբար, Հայերու։ Տեսակ մը հիացումով կը յիշէ անոնց իրերօգնութիւնը։

Այս յօդուածը որ խմբագրուեցաւ արեւմտեան հրապարակութիւններու հիման վրայ, առանց անտես առնելու Պրաւդայի եւ Լիտերատուռնայա Գազետայի կարծիքները, յաւակնութիւնը չունի գրագէտին ճշգրիտ պատկերը տուած ըլլալու։ Հետաքրքիր ընթերցողին կը մնայ կարդալ զայն եւ կազմել իր անձնական կարծիքը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

—o—

Բ․

«Ֆալախա»յի տասնական հարուածէն ետք, պատժուած տղաքը լալով, կաղն ի կաղ կը վերադառնան իրենց տեղերը։

Կը հնչէ կէսօրուան ճաշի զանգակը։ Տնտեսը ներս կը բերէ Զօրայեան պատուելիի ախորժաբեր կերակուրներով լեցուն սակառը։ Չմոռնանք ըսելու․ ճաշերը կը զրկուէին հարուստ ընտանիքներու կողմէ։

Իր խստաբարոյ, խոժոռ արտաքինին տակ զգայուն, փափուկ սիրտ մը ունի պատուական դաստիարակը։ Իրեն համար՝ ծեծը աւելի սկզբունքի հարց է․ կրթելու միջոց։ Հաճոյք չի զգար։

Մանաւանդ չա՛տ արթուն է։ Սրատես։ Աչքէն բան չի փախչիր։ Մէկ կողմէ՝ կը ճաշակէ համեղ ուտելիքները միւս կողմէ՝ գաղտագողի կը դիտէ պատժուած մանչուկը, որ գրասեղանին վրայ հակած դարձեալ դասերը կը սորվի, ու միեւնոյն ատեն, իբրեւ ճաշ, չոր հացի կտորներ կը կրծէ։ Խիղճը կը տանջէ։ Ինչո՞ւ ծեծել տուաւ իր ամէնէն աւելի սիրելի, ուշիմ աշակերտը։ Բայց, ճի՛շդ այդ ուշիմութեան պատճառաւ, Ռեթէոսը պէտք է հաճոյք զգար ընթերցումներէն։ Իրեն համար անբացատրելի կը մնայ այս պարագան։ Ինչպէ՞ս չէ նկատած Ռեթէոսի ճաշին խեղճութիւնը։ Խորապէս յուզուած է Զօրայեան պատուելին։ Ծամած կտորները կոկորդէն վար չեն երթար։ Կը կանչէ զայն եւ մեղմութեամբ կը հրամայէ սակառ տանիլ տնտեսին՝ մէջինները ուտելէ ետք։ Հպարտ է անօթի աշակերտը։ Կը կարմրի․ կը ճերմկի․ ու «պատուելի, ճաշած եմ» ըսելով դուրս կ'ելլէ սակառը տնտեսին յանձնելու։ Ազնիւ մարդը չի կրնար զսպել իր յուզումը․ եւ այդ օրերու մտայնութեան մէջ եզակի որոշում, ինք կ'առնէ առաջին քայլը դարմանելու համար եղած անիրաւութիւնը։ Կը մօտենայ Ռեթէոսին, կը նստի քովը ու անմեղ հարցումներով գաղափար մը կը կազմէ Պէրպէրեան ընտանիքի նիւթական ողբալի վիճակի մասին։ Այդվայրկենէն սկսեալ, իր անպաշտօն հոգեզաւակը կը նկատէ զայն։ Ամէն օր, խելացի աշակերտին բերած ծրարը բանալով, չոր հացի կտորներուն քով կը դնէ սննդարար ուտելիքներ, զորս կը ճաշակէ Ռեթէոս, կարծելով թէ մայրն է դրած։

Սակայն, Տիկին Աննա Պէրպէրեան հասած է չքաւորութեան ծայր աստիճանին։ Փրկութեան մէկ միջոց կայ՝ Անդրանիկ զաւկին՝ Կարապետի նման, կրտսերը եւս հանել դպրոցէն ու գործի դնել, որպէսզի անօթի չմնան։

Որոշումը երբ կը յայտնէ պատուելիին, տխրութիւնը կ'իջնէ անոր դէմքին վրայ։ Ռեթէոսի պէս ընդունակ աշակերտ մը պէտք չէ զրկուի ուսման բարիքներէն։ Յանձն կ'առնէ դպրոցէն վճարել անոր դպրոցական պիտոյքը․ տարեկան երկու ձեռք հագուստը․ կօշիկները, եւայլն։ Յուզուելու կարգը այրի կնոջն է։ Արցունքոտ աչքերով՝ շնորհակալութիւն կը

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՅՕԴՈՒԱԾ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ԼՈՒՍԻՆ ԱՄԱՐԱՅԻ

«Սով․ Արուեստ» ամսագրի Յունուարի թիւին մէջ երաժշտագէտ, բանասէր Կարպիս Սուրէնեան յօդուած մը լոյս ընծայած է երգչուհի Լուսին Ամարայի մասին։ Յօդուածագիրը նկատել տուած է ի մէջ այլոց, թէ «Լուսին Ամարա կը շարունակէ իր եռուն գործունէութիւնը՝ Նիւ Եորքի Մեթրոփոլիթընի աստղերէն մէկը մնալով․․․ Համեստ, կենսունակ երգչուհի մըն է, որ կ'ապրի պարզ կենցաղով (ան համեստ հայ ընտանիքի զաւակ է, որ ոչ միայն կը հպարտանայ իր ծագումով, այլեւ կը պահպանէ պապենական աւանդները), ան միաժամանակ զարգացած մտաւորական է, հմուտ արուեստագէտ։ Սկիզբը իբրեւ ջութակահար նուագած է զանազան նուագախումբերու հետ։ Գիտէ բազմաթիւ լեզուներ, ազատ կը խօսի ոչ միայն հայերէն եւ անգլերէն, այլեւ իտալերէն, կ'երգէ ութ լեզուով։ Լաւ գիտէ բեմական արուեստին գաղտնիքները։

Երգչուհին ութ տարի առաջ երգած էր Երեւանի օփերայի եւ Հայֆիլհարմոնիայի սրահներուն մէջ։

×

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Թուրքմենսկայա Իսկրա» («Թուրքմենական Կայծ») թերթը հաղորդած է, թէ Աշխաբադի մէջ տեղի ունեցած են ըմբշամարտի մրցումներ՝ գիւղատնտեսական բարձրագոյն ուսումնարաններու ուսանողներու համամիութենական երկրորդ խաղերու շրջագիծին մէջ։ Յաղթողներուն մէջ է ուսանող Իվան Համբարձումեան (ազատ ոճ)։ Այլ մրցումի մը ընթացքին դասական ոճի մէջ յաղթած է Վլադիմիր Աբրահամեան, Զարչու քաղաքէն։ Աշխաբադի ախոյենական մրցումներուն մէջ ալ առաջնութիւնը ձեռք ձգած է Կոստանդին Համբարձումեան (երկրորդ միջին ծանրութիւն)։

յայտնէ եւ ուրախ կը վերադառնայ իր գործին:

Այսպէս է ահա, որ անիրաւ ծեծով սկսած պատմութիւն մը կը վերածուի փոխադարձ համակրութեան ցմահ անխզելի կապերուն:

Ռեթէոս այլեւս ապահով է իր ապագայի մասին: Ոգի ի բոին կ'աշխատի օր առաջ իւրացնելու բոլոր դասաւանդութիւնները:

Ըսինք, թէ հետաքրքրական մարդ մըն էր Զօրայեան Թէոդորոս պատուելին: Հոգեկան արիութեան, պարկեշտութեան մէկ գրական ապացոյցը եւս չուշանար:

Երբ կը տեսնէ, կը համոզուի որ Ռեթէոսը, ընկերները կատարելապէս իւրացուցած են իր եւ այցելու ուսուցիչներու բոլոր գիտելիքները, առանց արժանապատուութեան ծիծաղելի խնդիրներ յարուցանելու, Թաղականներուն կը թելադրէ աւելի կարող, մասնագէտ ուսուցիչներ բերել:

Մեր մէջ խրատացիօրէն քննադատուած են թաղականները, որոնք մեծ մասամբ տգէտ, չուկայիկ մարդիկ էին ու ազգային գործին կը լծուէին պարզապէս գոհացնելով իրենց փառասիրութիւնը: Ներսէսեան Վարժարանի Թաղականները բանիմաց մարդիկ ըլլալով, յօժարակամ կ'ընդունին իմաստուն պատուելիին առաջարկը: Նիւթական մեծ զոհողութիւններով պաշտօնի կը կոչուին հանրածանօթ երկու դէմքեր. Մատաթիա Գարագաշեան՝ Հայկաբանութեան, իմաստասիրութեան դասատու: Միւսը՝ Թովմաս Թէրզեան. Ֆրանսերէն եւ գրականութիւն:

Ռեթէոս Պէրպէրեան եղած է տասնըչորս տարեկան: Արտակարգօրէն կը փայլի բոլոր ճիւղերուն մէջ: Մայրենի լեզուէն զատ ծանօթ է Թուրքերէնի, Ֆրանսերէնի: Կը մրցի իրմէ տարիքոտ աշակերտներու հետ: Ձեռքէ ձեռք կը խլուին շարադրութիւնները: Սքանչելի առոգանութեամբ խօսելու դիւրութիւն ունի: Անունը դրած են «փոքրիկհռետոր»: Զօրայեան պատուելին ուրախութիւնը չափ չունի: Սիրելի աշակերտին, հոգեպաւակին յաջողութիւնները կ'ուռեցնեն իր կուրծքը: Կը հպարտանայ անով: Միւս ուսուցիչներուն կարծիքը առնելէ ետք, Ռեթէոսը կը նշանակէ վարի դասարաններու Հայերէնի, Թուրքերէնի, Ֆրանսերէնի ուսուցիչ, երեք «մեճիտիէ» ամսականով: Կարեւոր գումար Տիկին Աննայի անձուկ պիւտճէի համար:

Ուսանող-ուսուցիչը Ներսէսեան Վարժարանը կ'աւարտէ 16 տարեկանին չա՛տ փայլուն նիշերով: Կենդանի համայնագիտարան է: Պերճախօս հռետոր: Հաճելի դասախօսութիւններ կուտայ շահեկան նիւթերու մասին: Աւելորդ է ըսել, անմիջապէս տեւական ուսուցիչ կը նշանակուի վարժարանին. իսկ այցելու ուսուցիչ՝ զանազան Թաղերու չորս դպրոցներու: Խեղճ մայրը ազատած է նիւթական հոգերէն. հանգիստ ապրելու միջոցները ունին: Տարի մը չանցած, Ռեթէոս Պէրպէրեան անունը ծանօթ է օտարներուն

ուսուցչին՝ Թովմաս Թէրզեանի յանձնարարութեամբ, խիստ քննութենէ մը ետք, օգնական ուսուցիչ կը կարգուի պետական նշանաւոր Կալաթայ Սարայ լիսէին մէջ, հայ ուսանողներուն դասաւանդելու համար Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն: Կալաթա Սարայի ուսուցիչները կ'ըլլային որոշ տարիքի, համալսարանական վկայականներով անձնաւորութիւններ: Ռեթէոս, հազիւ 17 տարեկան, բացառութիւն կը կազմէ:

Կը պատահին զուարճալի թիւրիմացութիւններ:

Անգամ մը, ուսուցչանոցի մէկ անկիւնը ոտքի կեցած է: Չի համարձակիր նստիլ տարեց, հեղինակաւոր ուսուցիչներու քովը: Թրքական գրականութեան ու մատենագրութեան դասատու՝ բանաստեղծ Էքրէմ պէյը կարծելով թէ ուսանող մը եկած է խնդրանք մը ներկայացնելու, իր մօտ կը կանչէ զայն. եւ ափիբերան կը մնայ երբ կը հասկնայ, թէ Ֆրանսերէնի եւ Թուրքերէնի օգնական ուսուցիչ մըն է դիմացինը: Չհաւատալով աչքերուն, կարգ մը խրթին հարցումներով կը փորձէ անոր Թուրքերէնի հմտութիւնը: Գոհացուցիչ պատասխաններէն ուրախացած, համաձայնութեան մը կուգան: Ռեթէոս իրեն պիտի սորվեցնէ Ֆրանսերէն. ինքն ալ պիտի կատարելագործէ անոր Թուրքերէնը:

Ուրիշ մը:

Քանի մը տարի ետք, Ռեթէոս Պէրպէրեան կը հրաւիրուի Էտիրնէ քաղաքի ազգային վարժարանի տնօրէնութեան պաշտօնին: 20 տարեկան երիտասարդ է. խարտեաշ մազեր. անպեխ. անմօրուք: Եղբօրը հետ կը մեկնի Էտիրնէ: Կիրակի առաւօտ երբ կը ներկայանայ Թաղականութեան, մարդիկը չեն հաւատար, որ նշանաւոր ուսուցիչ՝ Ռ. Պէրպէրեանը ինքն է: Ցոյց կուտայ գրուած յանձնարարագիրը:

Ինծի համար անկարելի է ժամանակագրական կարգով ներկայացնել ուսուցչական իր բեղուն գործունէութիւնը: Անհրաժեշտ պիտի ըլլայ գրել Պոլսոյ բոլոր վարժարաններու պատմութիւնը: Այս յօդուածաշարքին նիւթը չէ:

Ուրեմն ուղղակի կ'անցնիմ Պէրպէրեան վարժարանի հիմնարկէքին:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(Շար. - 2)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Հայ Ուս. Օգն. Միութեան գեղարուեստական երեկոյթը տեղի ունեցաւ Կիմէ Թանգարանի սրահին մէջ Փետրուար 8, երեկոյեան ժամը 9ին:

Սրահը ամբողջութեամբ լեցուն էր ներկաներով, ինչ որ հաւաստիք մը կարելի է նկատել Միութեան վայելած համակրանքին:

Միութեան երիտասարդ ատենապետը Պր. Արա Տէյիրմէնճեան պատշաճ խօսքերով բացաւ երեկոյթը: Շնորհակալութիւն եւ գոհունակութիւն յայտնեց յարգելի ունկնդիրներուն, որոնք իրենց ներկայութեամբ պատուած էին ձեռնարկը: Նշեց Միութեան ստանձնած դերը հայ ուսանողներու կեանքէն ներս եւ արտայայտուեցաւ երեկոյթին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերող հայ եւ օտար արուեստագէտներու մասին: Նորահաս տաղանդաւոր արժէքներ եւ եթէ այսօր համբաւներ չէին, պիտի ըլլային շնորհիւ բծախնդրութեամբ մշակուած իրենց արուեստին ու բնատուր ձիրքին:

Հայ արուեստագէտները՝ որոնցմէ երեքը Պէյրութէն կուգային, առաջին անգամ կը ներկայային փարիզեան բեմի մը վրայ:

Ճոխ եւ հետաքրքիր յայտագիր մը գործադրութեան դրուեցաւ:

Մեծ եղաւ ուրախութիւնը հասարակութեան երբ բեմ եկան երեք Հայուհիներ — Տիկին Սոնա Խօշաֆեան՝ ջութակ, Օր. Նայիրի Տէմիրճեան՝ դաշնակ, Օր. Ժօսլին Տէլիֆէր՝ սրինգ. երեքը շնորհալի ամբողջութիւն մը կը կազմէին: Նուագեցին դասական երաժշտութենէ Պախի մէկ երրեակը «Օֆրանտ Միւզիքալ»: Երեքն ալ ինքնավստահ իրենց նուագին՝ յաջողեցան երգահանին հոգեվիճակները զգալ, ապրիլ եւ ապրեցնել:

Յաջորդաբար նուագուեցան ջութակ եւ դաշնակով Ճելալեանի «Բոէմ» կոչուած երկը եւ Պարթոքի «Տանս Ռումէնը»: Այս վերջինը զուարթ ու աշխոյժ մթնոլորտ մը ստեղծեց: Ճելալեանի երկը՝ առաջին ունկնդրութիւն էր, հոգեբուխ զգացումով յօրինուած նուագ մը որ արուեստագէտները յաջողեցան մեկնաբանել յուզումնալից:

Ուշագրաւ էր Ն. Խաչէ երգահանի մը մէկ սոնաթին ջութակով մենակատարումը Տիկին Սոնա Խօշաֆեանի կողմէ: Տիկին Խօշաֆեան իր կենսունակ, սահուն ճկուտով եւ իր ազնուական վայելչութեամբ ու կեցուածքով խորապէս տպաւորեց ներկաները:

Նուագին պէտք է յաջորդէր երգը եւ բեմ եկաւ Պր. Ռընէ Տէյիրմէնճեան: Գոռ ու երանգաւոր ձայնով համակրելի պարիթոն երգիչ մը: Երգեց օփերայի դասական արիաներ. «Նոս տը Ֆիկարօ» Մոցարթէ, «Լիւսի տը Լամէրմուր» Տոնիզէթիէ, «Օթելլօ» Վերտիէ, եւ սրահը լեցուեցաւ իր տաքուկ ձայնին արձագանգներով: Հայերէն երգեց Պարթեւեանի երկու ստեղծագործութիւնները՝ «Օրօր» եւ «Աշուղի երգ»: Երգարուեստի բարձր կարողութիւններով օժտուած է Պ. Տէյիրմէնճեան, որ յայտնութիւն մը եղաւ Փարիզի հայ հանրութեան համար ու խանդավառ գնահատանքի արժանացաւ խլելով երկար ծափեր:

Յայտագրի երկրորդ բաժինը սկսաւ Սթելլա Պաքըրճեանի պարով: Կատարեց երկու պարեր, Ուզունտարա եւ Ոսկէ-հատ: Հաճելի էր դիտել իր հեզաճկուն շարժումները, շնորհալի նազանքով եւ համաչափութեամբ: Ֆոլքլորիք տարազները գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր էին: Իր պարերը դիմաւորուեցան ծափահարութիւններու տարափով: Նուագով իրեն կ'ընկերանային Պարոններ Մարք Թորիկեան եւ Ալէն Սերճանեան:

Երգչուհին օտար մըն էր, Լիբանանցի օրիորդ մը՝ Էմէ Սէնաուի: Երգեց Փուչինիի Պոհէմէն, Թոսքայէն եւ Մանոնէն արիաներ: Իրեն կ'ընկերանար դաշնակով Օր. Պլէքի: Զօրեղ էր ձայնը եւ սակայն ռաջին արիան տկար անցաւ յանկարծակի իր կրած յուզումի հետեւանքով, վերջին երկուքը բաւական յաջող էին եւ լաւ մեկնաբանուած: Մեծ եղաւ հասարակութեան զարմանքն ու ոգեւորութիւնը երբ օրիորդը սկսաւ երգել Հայերէն, Կանաչեանի «Օրօր»ը եւ Արթիւրեանի «Երգիր անգին»ը, այնքան ճշգրիտ ու մաքուր առոգանութեամբ եւ սրտախօսիկ:

Նուագի բաժնին վերջի մասին մէջ կային Քորէլլիէ «Լաֆոլիա» (դաշնակ եւ ջութակ): Մուրատեանէ «Քնարական» (դաշնակ եւ սրինգ): Օր. Ժօսլին Տէլիֆէրի սրինգը ունէր նրբին եւ յուզական հնչողութիւն, ապացոյց մը իր մեկնարկումի ըմբռնումին:

Ճելալեանի դաշնամուրի «Սոնաթ»ը նուագեց Օր. Նայիրի Տէմիրճեան: Ճելալեան նոր սերունդի երգահան ներկայացուցիչներէն մէկն է: Դասականի եւ արդիականի շաղկապում մըն էր իր Սոնաթը երբեմն հայկական թեմայով ընդելուզուած: Օր. Ն. Տէմիրճեան իր դաշնակի նուագածութիւնով լաւագոյնս մեկնաբանեց հեղինակի ոգեկան եւ յուզական ներշնչումներու պոռթկումներն ու հանդարտութիւնը: Ստեղնաշարին հընչիւնները իր մատներուն տակ երբեմն կը գոռային եւ երբեմն ալ հազիւ լսելի մեղեդիի մը կը վերածուէին: Իր թեքնիքը եւ մեկնարկումը մեծապէս շնորհաւորելի են:

Մեծ երգահան Խաչատրեանի «Ցայգերգ» եւ Գայանէ պալէի «Այշէ»ի՝ դաշնակի եւ ջութակի յօրինումներու նուագով վերջացաւ երեկոյթը: Բոլոր ելոյթները արժանացան ներկաներու բուռն ծափահարութիւններուն:

Ունկնդիրները հեռացան սրահէն իրենց հետ տանելով երաժշտական վայելքի մը խոր տպաւորութիւնը:

Համոզուած ենք որ երեկոյթի յաջողութիւնը Ուս. Օգն. Միութեան վարիչներուն համար քաջալերնքի արտայայտութիւն մը եղաւ:

Ա. Է.

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

6.

— Պարոն Ռիվարեց, մի՞թէ ձեզ դուր է գալիս այս տեսարանը, — ասաց Ջեմման դառնալով Բոռին, որ կանգնած էր մօտը՝ մի ձեռքով յենուած վրանը պահող սիւներից մէկին: — Ինձ թւում է, որ...

Նախադասութիւնը չվերջացրեց ու նայեց նրան: Այն օրից ի վեր, երբ կանգնած էր ինքը Մոնտանելլիի հետ միասին իրենց դրանը, այդ օրից ի վեր էլ երբեք չէր տեսած մի այսպիսի անյատակ յուսահատութիւն մարդկային դէմքի վրայ:

Նրա երեսին նայելով՝ ակամայ մտաբերում էր Դանթէի դժոխքը:

Այդ վայրկեանին կուզիկը մի չրթոց ստանալով խեղկատակից՝ գլուխկոնծի տուաւ ու գլորուեց կրկէսից դուրս՝ մի անճոռնի կծիկ դարձած: Ու մի փոխադարձ հայհոյանք սկսուեց երկու խեղկատակների միջեւ: Բոռը կարծես զարթնեց քնից:

— Գնո՞ւմ ենք, թէ ուզում էք մնալ, — ասաց նա:

— Ոչ, կը ցանկայի, որ գնանք:

Դուրս եկան վրանից ու մութ մարգագետնի միջով դիմեցին դէպի գետը:

Մի քանի վայրկեան չէին խօսում երկուսն էլ:

— Ի՞նչպէս էր ներկայացումը, — հարցրեց յանկարծ Բոռը:

— Շատ ողորմելի, իսկ տեղ-տեղ ուղղակի զզուելի:

— Ի՞նչն է զզուելի ձեր կարծիքով:

— Ա՛յ, այդ ծամածռումներն ու ծամածռութիւնները, հրէշային բան է ու բոլորովին զուրկ սրամտութիւնից:

— Ասում էք կուզիկի՞ մասին:

Յիշելով նրա մասնաւոր դիւրազգացութիւնը դէպի ֆիզիկական թերութիւնների մասին եղած ամէն մի ակնարկութիւն, նա խուսափում էր ներկայացման այդ կողմը շօշափելուց, բայց երբ Բոռը ինքը խօսք բաց արաւ, Ջեմման պատասխանեց.

— Այո, նա ինձ դուր չեկաւ:

— Իսկ հասարակութեանը ամէնից աւելի նա՛ դուր եկաւ. ցաւալին էլ այդ է:

— Այսինքն՝ իբրեւ ապացո՞յց հասարակութեան վատ ճաշակի՞:

— Ոչ. վատ ճաշակը երեւում էր ամէն բանի մէջ, բայց այդտեղ կար եւ մի այլ չարաչար բան:

Եւ ժպտաց:

— Զարմի՞րտ. կուզիկի վերաբերմա՞մբ:

— Ի հարկէ, նրա համար դա բոլորովին միեւնոյն է: Նրա համար կուզը այնպիսի մի ապրուստի աղբիւր է, ինչպէս խեղկատակի համար՝ իր ոտիկները, կամ ինչպէս կոլոմբինայի դերը այն դերասանուհու համար: Միայն այդ տեսարանը ինքնին այն աստիճան խղճուկ բան է ու այնպէս նսեմացնում է մարդկային էակը:

— Է՛, հազիւ թէ նա իրեն աւելի նսեմացած զգայ, քան ինչ որ էր բեմ ընկնելուց առաջ. մենք բոլորս էլ նսեմացնում ենք այս կամ այն եղանակով:

— Այո, բայց... կարելի է դուք իմ խօսքերը նախապաշարում համարէք, միայն իմ կարծիքով մարդկային մարմինը սուրբ է: Անախորժ է, երբ տեսնում ես, որ անարգ են վերաբերւում դէպի նա ու հրէշաւոր են դարձնում:

— Իսկ մարդկային հոգի՞ն:

Կանգ առաւ ու մի ձեռքը յենելով գետափի որմին, նայեց Ջեմմայի դէմքին:

— Հոգի՞, — կրկնեց վերջինս, ինքն էլ կանգնելով ու նայելով զարմացած:

Բոռը յանկարծ լայն բաց արաւ թեւերը մի կրքոտ շարժումով:

— Մի՞թէ երբեք ձեր մտքովը չանցաւ, որ դժբախտ խեղկատակն էլ մի հոգի ունի. մի ապրող, պայքարող մարդկային հոգի, որ շղթայուած այդ անճոռնի մարմնին՝ ստիպուած է նրա համար աշխատելու: Դուք, որ այդպէս կարեկից էք դէպի ամէն բան, այդպէս մեղքացող խեղկատակի չորեր հագած այդ մարմինը, մի՞թէ երբեք չէք խորհած այն դժբախտ հոգու մասին, որ նոյնիսկ այդ խայտաբղէտ ցնցոտիներն էլ չունի իր սոսկալի մերկութիւնը ծածկելու համար: Երեւակայեցէք, ինչպէս նա դողում է ցրտից, կարկամում է սարսափից ու ամօթից այս բոլոր բազմութեան առաջ, ընդունելով կատակները իբրեւ խարազանի հարուածներ ու լսելով այն քրքիջը, որ այրում է շիկացած երկաթի պէս: Երեւակայեցէք, ինչպէս նա անօգնական նայում է չուրջը այդ բազմութեան: Եւ ի՛նչպէս կը ցանկանար, որ սարերն ընկնէին իր վրայ, որ անդունդ ժայռերը ծածկէին իրեն. նա նախանձում է մկներին, որոնք կարող են գետնի տակ մի ծակում թաք կենալ: Եւ մի մոռանաք, որ հոգին համր է, ձայն չունի, որ գոռայ. պէտք է համբերի, համբերի, համբերի... Ա՛, տխմար բաներ եմ խօսում. ինչո՞ւ չէք ծիծաղում: Մի՞թէ չէք գտնում ինչ սոսկալի ծիծաղելի է:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արըճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մալխասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քրէման Ակուճեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Արըճեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 10.15ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սրբուհի Վարդանեանի (Պոլիս) մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Ա. Պապեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Քաթրա), ստանալ «Յառաջ»էն:

×

Այրի Տիկին Գառնիկ Յովհաննէսեան իր հօրեղբօր տղուն՝ Եղիա Մինասեանի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Մշակոյթի Տան եւ 100 Իսիի Նորակառոյց եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Մարտիրոսեան իրենց հօրեղբօր զաւկին Եղիա Մինասեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր. կըը նուիրեն Հայագիտական Ուսմանց Կեդրոնին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ռոպէր Ֆօլ, նոյն տխուր առթիւ, 100 Ֆր. կը նուիրեն Իսիի Մշակոյթի Տան, 100 Ֆր. Հայագիտական Ուսմանց Կեդրոնին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լիոնէն այրի Տիկին Գ. Թովմասեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Ուսանողներու Օգն. Մարմնին Խաչիկ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Հայկուհի Կարապետեանէ եւ զաւակներէ 50 Ֆր. ի յիշատակ իրենց ամուսնոյն եւ հօր Ղազար Կարապետեանի մահուան Բ. տարելիցին:

×

Լիոնի Հայց. Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Տէր եւ Տիկ. Ճիպրայէլ Պահատուրեան Աղքատախնամին 500: Այրի Տիկ. Սիրարփի Թովմասեան իր ամուսնոյն հանգ. Գրիգոր Թովմասեանի յիշատակին եկեղեցւոյ 500: Պր. Ժաք Ղազարեան Կապ. Խաչի ձեռամբ դպրոցին 300: Այրի Տիկ. Յուլիանէ Միհալիճեան եկեղեցւոյ 200, դպրոցին 100 եւ Մաքրուհի Զիլիճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ 50: Պր. Վազգէն Կոստանեան Ջրօրհնէքի կնքահայրութեան 200: Կապ. Խաչ, մանուկներու օրուան առթիւ դըպրոցին 200: Դանիէլեան ընտանիք, Պր. Սեպուհ Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Յովակիմեան 100ական: Ոմն 100: Տիկ. Վարդենիկեան 60: Գէորգ Մարանկոզեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Պր. Աւագեան 100 եւ Տիկ. Եթերեան եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին 50ական: Արմենուհի Էքմէքճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկ. Գործակատարեան եւ զաւակները 100, այրի Տիկին Սաղաթէլեան եւ զաւակները 60, Տէր եւ Տիկ. Արտաշ Էժդահարեան 50, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Զատիկեան եւ Տիկ. Շընորհիկ Օհաննէսեան 50ական, Տիկ. Նահապետեան 40, Տիկ Նազենի Զալըքեան եւ ոմն 20ական, Տիկ. Պայծառ Կարմիրեան իր ամուսնոյն Նուպար Կարմիրեանի մահուան 5րդ տարելիցի առթիւ եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին 50ական, Պր. Մամբրէ Ալթունեան իր մօր Աննիկ Ալթունեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ 50, Անդրանիկ Տեփոյեան Հայկազեան վարժարանին 100 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Նահապետ Ալալէմճեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ալալէմճեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ալալէմճեան, Փաթրիք Ալալէմճեան, Լօժէնի Ալալէմճեան, ինչպէս նաեւ Ալալէմճեան, Սեւյօնքեան, Վինթէր եւ Զամչիք ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի իր ազնիւ վերաբերումին եւ համակրական արտայայտութեանց համար ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ կորուստին առթիւ:

×

Այրի Տիկին Նահապետ Ալալէմճեան եւ զաւակները, այս տխուր առթիւ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

500 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ,
500 Ֆր. Հ. Բ. Ը. Մ.ին,
500 Ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին,
500 Ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին,
1000 Ֆր. Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին,
1000 Ֆր. Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Քաթրա)
(Ստանալ «Յառաջ»էն)
1000 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Յ. Պէտէչեան Յակոբ Իշխանեանի մահուան առթիւ, ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալի ընտանիքին եւ փոխան ծաղկեպսակի 10ական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին եւ Իսիի Մշակոյթի Տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ
Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՀՍԿՈՒՄ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամէն Չորեքշաբթի երեկոներուն, այսինքն՝ Փետր. 27ին, Մարտ 6, 13ին, Մարտ 20ին, Մարտ 27ին և Ապրիլ 3ին, ժամը 18,30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հսկումի արարողութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ բոլոր կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 3ին, Մարտ 10ին, Մարտ 17ին, Մարտ 24ին եւ Մարտ 31ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

Այս օրերուն՝ Հոգեգանգիստի արարողութիւնները տեղի կ'ունենան պատարագի եւ Արեւագալի ժամերգութեանց միջեւ՝ ժամը 11.15ին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի «Քրիստափոր» խումբի բոլոր անդամները Մշակոյթի Տան մէջ, Ուրբաթ Մարտ 1, իրիկուան ժամը 7ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

×

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մորիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Մարտ 2, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆ — ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Սայաթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ալագեազ պարախումբին
Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ)
Ազգ. Տան սրահը, Կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջաններու Հայութիւնը, միասնաբար անցընելու աւանդական օր մը, հայկական նուագով, երգով ու պարով, ու համեղ ու առատ ուտելիքներով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնի Նոր Սերունդի Սեւան խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Կարապետեանէ 25 Ֆր. իր ամուսնոյն մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խընամակալութիւնն ու Տնօրէնութիւնը շընորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Ժան-Փօլ Գասպարեան 406 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր-Յակոբեան 300, Տոքթ. Թիրեաքեան 250, Օր. Եւա Կուրպէթեան եւ Պր. Շարլ Կարապետեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան իրենց ծնողաց և Տիկ. Գրըգճեանի մահուան տխուր առթիւ 50, Տիկին Հէլվաճեան 20 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկ. Արտաշէս Սարեան եւ եղբայրը Հրանդ Սարեան, Ցունաստան, իրենց ազգականին, Ստեփն Գալըաքճեանի մահուան տխուր առիթով, 100 Ֆր. կը նուիրեն Իզմիրի եւ Շրճականերու Հայրենակցական Միութեան:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր:

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը դասախօսէ
ՏՈՔԹ. ԽԱԶՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ՝
ՎԵՆԵՏԻԿ, ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

PELERINAGE A SAINT LAZARE, VENISE
ԱՊՐԻԼ 13, 14, 15

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆՆ է 395 ՖՐԱՆՔ

(որ կ'ամփոփէ ճամբու ծախք, ճաշ, պանդոկ, ապահովութիւն)

Մեկնում Փարիզէն՝ Ուրբաթ երեկոյ, Ապրիլ 12ին, Կառ տը Լիոնէն
Ժամանում Փարիզ՝ Երեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 16, ժամը 8.30ին

Ճամբորդութեան մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ հասցէներուն.

— Dr. R. Davtian, 605-81-76
— M. E. Der-Agopian, 970-60-21 (après-midi)
— M. A. Kalendérian, 508-58-72 et 607-55-32 (Samedi, Dimanche)
— Հանդերձ ծնողօք 10էն 15 տարեկան փոքրերուն՝ զեղչ 10 առ հարիւր

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
27
MERCREDI
27 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար․ 150 Ֆ․	Վեցամսեայ	80 ֆ․
Արտասահման	Տար․ 175 Ֆ․	Հատը	0,80 Ֆ․

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·949

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.949

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

—0—

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Լէմանի ափերուն վրայ : Ի՞նչ Ջուրի վրայ են խաղաղութեան բանակցութիւնները : Միջազգային մամուլը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը շատ ժլատ են լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը Ժընեւի խոր — հրդամոզիչ աշխատանքներուն եւ ձեռք բերուած արդիւնքներուն մասին :

Իսրայէլի զինուորները բոլորովին պարպեցին Եգիպտոսի մէջ իրենց գրաւած հողերը եւ քաշուեցան Սուէզի արեւելեան ափերէն հեռու Սինայի անապատին մէջ նշանակուած դիրքերը : ՄԱԿի կապոյտ գլխաւորները պատնէշ կը կազմեն եգիպտական եւ իսրայելեան բանակներուն միջեւ, արգիլելու համար երկուստեք նոր ընդհարումներ :

Սուէզի երկու ափերն ալ Եգիպտոսի տիրապետութեան տակ են կրկին : Անուար ալ-Սատաթ ծրագրած է շուտով մաքրել ջրանցքը եւ նաւարկելի դարձնել զայն : Իսրայէլ, միւս բոլոր Պետութիւններուն պէս իրաւունք պիտի ունենայ օգտագործելու զայն :

Սուրիա ցարդ անհաշտ դիրք բռնած է : Չի մասնակցիր Ժընեւի ժողովին : Կը շարունակէ պարբերական ընդհարումները Գոլանի բարձունքին վրայ : Կը պահանջէ իր գրաւեալ հողերուն ամբողջական պարպումը Իսրայէլի կողմէ :

Այս կէտին շուրջ դժուար պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել կողմերուն միջեւ :

Սակայն ամէնէն կնճռոտ հարցն է Երուսաղէմի ճակատագիրը :

Հրեաները երկու հազար տարի սպասելէ ետք վերջապէս հասած են իրենց երազին իրականացման : Երուսաղէմը դարձուցած են իրենց մայրաքաղաքը եւ չեն ուզեր առիթը կորսնցնել : Այս մասին վճռական են Իսրայէլի քաղաքական բոլոր հոսանքները, մանաւանդ կառավարութեան ղեկը իրենց ձեռքին մէջ ունեցողները :

Միւս կողմէ նոյնքան պահանջկոտ են Արաբները : Սաուտի Արաբիոյ Թագաւորը Ֆէյսալ վերջերս հանդիսաւոր առթիւ մը կը յայտարարէր թէ տարիքը շատ յառաջացած է եւ չմեռած կը փափաքի աղօթել Երուսաղէմի Էլ-Աքսա մզկիթին մէջ : Իսլամներուն համար Երուսաղէմ երկրորդ սուրբ քաղաքն է Մեքքէէն վերջ : Էլ-Աքսայէն զատ այնտեղ է նաեւ Երուսաղէմը գրաւող Խալիֆա Օմարի մզկիթը, նոյնքան նուիրական իսլամներուն համար :

Միաստուածեան երեք կրօնքի հետեւորդներուն՝ քրիստոնեաներու, իսլամներու եւ Հրեաներու համար հաւասարապէս նուիրական քաղաք է Երուսաղէմը : Երեքն ալ նոյնքան իրաւատէր կը նկատեն իրենք զիրենք եւ չեն ուզեր որեւէ զիջում կատարել :

Անցեալին բազմաթիւ կռիւներու թատր դարձած են սուրբ քաղաքն ու Պաղեստինի այլ շրջաններու «սուրբ վայրերը», որոնք ուխտատեղի են աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն համար :

Միջին դարուն Եւրոպացիք քանիցս բազմածախս խաչակրութիւններ սարքեցին «սրբավայրերը ազատելու համար իսլամներու ձեռքէն : Խաչակիրները նոյնիսկ պահ մը գրաւեցին Երուսաղէմը եւ շուրջ երկու դար մայրաքաղաք դարձուցին իրենց հիմնած Լատինական Թագաւորու — թեան՝ 1099-1291 : 1291ին Մէմլուքները գրաւեցին զայն Ֆրանկներէն :

Անցեալ դարուն — 1854-55ին — Ղրիմի պատերազմը ծագեցաւ՝ սուրբ վայրերու վրայ Ռուսիոյ պահանջներուն արգելք ըլլալու համար :

Յիշե՛նք, որ Եաւուզ Սուլթան Սէլիմ Ա. (1512-1520), Եգիպտոսը գրաւելէ եւ Խալիֆայութիւնը Արաբներու ձեռքէն խլելէ վերջ, 1517ին տիրացաւ նաեւ Երուսաղէմի, որ Օսմանցիներու մականին տակ մնաց ճիշդ չորս դար, մինչեւ 1917 Դեկտեմբեր, երբ Անգլիացիք գրաւեցին զայն եւ երեսուն տարի իրենց ձեռքը պահեցին :

ՄԱԿը 1947 Նոյեմբեր 29ին որոշեց երկու մասի բաժնել Պաղեստինը, երբ վերջ գտնէ անգլիական հոգատարութիւնը : 1948 Մայիս 14ին բրիտանական վերջին զինուորը Եաֆայէն նաւ նստաւ : Նոյն օրը Պէն Կուրիոն հռչակեց Իսրայէլի անկախ Պետութեան ստեղծումը : Երուսաղէմի նոր թաղամասերը գրաւեցին Հրեաները, հին Երուսաղէմը միացաւ Անդրյորդանանի, որ դարձաւ «Յորդանան»՝ Էմիր Ապտուլլահի մականին տակ :

1967 Յունիսի պատերազմէն ետք Հրեաները Երուսաղէմը դարձուցին մայրաքաղաք Իսրայէլի : Սակայն ՄԱԿը չէ վաւերացուցած սուրբ քաղաքին կցումը հրէական Պետութեան : Ընդհակառակն 1967 Նոյեմբեր 22ի իր ծանօթ բանաձեւով Իսրայէլէն կը պահանջէ պարպել Արաբներէն գրաւած հողերը, որոնց շարքին նաեւ Երուսաղէմի արաբական մասը :

Ժընեւի խաղաղութեան բանակցութեանց մէջ ամէնէն կնճռոտ հարցը պիտի ըլլայ Երուսաղէմի ճակատագրին ճշդումը : Վատիկան տենդոտ աշխատանքի լծուած է՝ իր տեսակէտը ընդունել տալու համար :

Հայերն ալ, իբրեւ լիիւ իրաւատէր Երուսաղէմի, Բեթղեհէմի եւ այլ սրբավայրերու որոշ բաժիններուն, իրենց խօսքն ունին անշուշտ ըսելիք միջազգային հանդամանք ներկայացնող այս կարեւոր խնդրին մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԹՈՎՊԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

—0—

Քանի մը օր է հանդարտութիւնը վերահաստատուած է երկրին մէջ : Չորս օր տեւող խռովութիւններ բաւական ծանր մթնոլորտ մը ստեղծած էին եւ Հայլէ Սելասիէ կրկին տէրն է կացութեան : 82 տարեկան «առիւծը» գիտէ որ կացութիւնը մտահոգիչ է : Յունուարի վերջ ապստամբութիւն մը կը պայթէր սոմալական սահմանին մօտ զօրանոցի մը մէջ : Զինուորականները դժգոհ են սնունդէն, գինամթերքէն, ջուրի պակասէն : Կը սոփաեն զօրավարին որ ապուրին համը նայի եւ յաւելում կը պահանջեն : Ընկերային գետնի վրայ դժգոհութեանց առաջին ելոյթն էր ասիկա : Երկու շաբաթ վերջն էր որ Տէպրէ Զէյթ կայանի օդաչուները կը մերժէին ճամբայ ելլել եւ հետզհետէ դժգոհութիւնները ծաւալ կ'առնէին : Ուսումնական ճակատի վրայ ալ ամէն ինչ կատարեալ չէ եւ Ֆիկառոյի թղթակիցը կը փորձուի հարց դնել թէ արդեօ՞ք կարելի է «Մայիս 68» մը նախատեսել Եթովպիոյ համար :

Եթովպիոյ ճակատագիրը, ամէն պարագայի մէջ, երկու ազդակներէ կախում ունի՝ կայսեր քաղաքականութեան ազատականացման կամքը եւ բանակին դիրքը : Կը թուի թէ եթէ Հայլէ Սելասիէ քիչ-քիչ ազատականացնէ իր վարչակարգը, գոնէ ժամանակ շահած կ'ըլլայ :

Քանի մը տողով

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը, որ Փեքին կը գտնուի պաշտօնական այցելութեամբ, ընդունուած է Մաոյի կողմէ : Պումետիէն եւ ալժերական պատուիրակութեան անդամները նախապէս խօսակցութիւններ ունեցած էին չին վարչապետին, փոխվարչապետին, Արտաքին նախարարին հետ :

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը պաշտօնէ հեռացուցած է տասնեակ մը բարձրաստիճան սպաներ : Համաձայն կառավարութեան, այս կարգադրութիւնները եղած են բանակին արդիականացման համար, սակայն այլ աղբիւրներու համաձայն՝ ասիկա կապ ունի զինուորական ըմբոստութեան հետ, անցեալ ամիս, Զարքայի բանակատեղիին մէջ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը Մարտ 1էն 5 Գահիրէ պիտի այցելէ : Քաղաքական դիտողներու կարծիքով Մոսկուա այս անգամ մօտէն կ'ուզէ չահագրգռուիլ Քիսինկէրի առաքելութեամբ եւ դժգոհ է, որ Գահիրէ լրիւ տեղեկութիւններ չէր տուած իրեն, երբ Քիսինկէր Գահիրէի եւ Թել Ավիվի հետ բանակցութիւններ կը վարէր :

ԻՏԱԼԻԱ եւ Լիբիա երկուստեք համագործակցութեան համաձայնագիր մը կնքեցին, որուն առաջին արդիւնքը այն պիտի ըլլայ, որ Իտալիա տարեկան 30 միլիոն թոն քարիւղ պիտի ներածէ Լիբիայէ, փոխանակ անցեալ տարուան 23 միլիոն թոնին : Լիբիոյ վարչապետը տեսակցեցաւ Պապին հետ : Վատիկանի բանբերը յայտարարեց, թէ խօսակցութեան նիւթ դարձած է Երուսաղէմի ապագան, ինչպէս նաեւ Լիբիա — Վատիկան յարաբերութիւնները :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ութ օդաչուներ Ատտնայի մերձաւոր ամերիկեան օդակայանէն, որոնք ձերբակալուած էին Մերսինի ծովափը եւ ամբաստանուած թմրեցուցիչի գործածութեան համար, պիտի դատուին Մարտ 7ին : Ասոնք կ'ամբաստանեն Թուրք ոստիկանութիւնը որ «ծեծի եւ սպառնալիքի» տակ կրցած է իրենց խոստովանել տալ թէ թմրեցուցիչ կը գործածէին : Թուրքերը հերքած են :

ԺԱՔ ՔԷՇԻՇԵԱՆ հինգ ռաունտով արդէն պարտութեան մատնեց ամերիկացի Ալլենի, որ յօնքէն վիրաւորուած կը նախընտրէր չմրցիլ 6րդ ռաունտին եւ կը լքէր : Նախապէս Պրիսքու Ռոք-առւթ-ով պարտութեան մատնած էր Մընսին հինգերորդ ռաունտին :

«ԱԼ ԱՀՐԱՄ» թերթին համաձայն Քիսինկէր ըսած է, թէ «իր քաղաքական ասպարէզին ընթացքին իր հանդիպած մեծագոյն առաջնորդներէն մէկը եղած է նախագահ Սատաթ» : Քիսինկէր այս յայտարարութիւնը կատարած է Ուաշինկթըն, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարին :

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ Խորհուրդին երկու միւս անդամները նշանակուեցան.— Ռոժէ Ֆրէ, Էլիզէի կողմէ, եւ Ռընէ Պրուլէ, Ազգ. Ժողովին : Ռոժէ Ֆրէ նախագահ կը դառնայ :

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 21)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Պէյրութի մէջ վերջ գտան Հայաստանի պետական երգչախումբի երգահանդէսները :

Երկու շաբաթ տեւեցին անոնք, որոնց ընթացքին քանի մը յայտագիրներ ներկայացուեցան հայ եւ եւրոպացի երգահաններու խմբերգներէ կազմուած : Պէյրութի երաժշտական քննադատները բարձր գնահատեցին երգչախումբին երգերը մեկնաբանելու վարպետութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր խմբավարին՝ Յ. Չէքիճեանի խմբավարական արուեստը : Թերթերը գրեցին թէ երգահանդէսները բացառութիւն պատճառեցին ունկնդիրներուն :

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ՄԵԿՆԵՑԱՆ

Մոսկուայէն Մ. Նահանգներ մեկնեցան հայ արուեստագէտներ՝ Սփիւռքի Հայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահի տեղակալ Վահագն Դաւթեանի գլխաւորութեամբ : Մ. Նահանգներ այցելող արուեստագէտներու խումբին մէջ են երգողներ Յովհ. Բադալեան, Մելանիա Աբովեան, ջութակահար Ժիրան Գասպարեան, պարողներ Լեւոն Գասոյեան, Մելանիա Կարապետեան, դաշնակահարուհի Ջուլիէտ Սվասեան եւ Հրաչիկ Արզարեան (դհոլ) :

Հայ արուեստագէտները հրաւիրուած են Լոս Անճելըսի Հայկական Արուեստի Կոմիտէին կողմէ եւ երեք շաբթուան ընթացքին համերգներ պիտի տան Ուաշինկթըն, Պոսթըն, Շիքակօ, Տիթրոյթ, Լոս Անճելըս, Սան Ֆրանսիսկօ, Ֆրէզնօ եւ Ֆիլատելֆիա :

×

ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՊԵՏԸ

Թուրքմենիստանի մայրաքաղաքի՝ Աշխաբադի կահոյքի գործատունը սկսաւ ժողովրդական նուագարաններ արտադրել : Այս նուագարանները կը պատրաստէ Սուրէն Բաղդասարեան, որ 30 տարիէ ի վեր կ'աշխատի հոն : 16 տարեկանին գացած է հոն եւ սկսած է նորոգել հին կիթառներ, բալալայկաներ եւայլն :

Աշխարհի մէջ պատրաստուած ազգային նուագարանները ցուցադրուած են Մոնթրէալ, Թեհրան, Մոսկուա եւ այլ քաղաքներ :

×

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Դաշնակահար Րաֆֆի Խարաջանեան եւ իր կինը՝ Նորա Նովիկ, նոյնպէս դաշնակահար, մտադրած են սալի վրայ ձայնագրել իրենց մեկնաբանութեամբ Ալան Յովհաննէսի «Միհր» և Ալիխա Թէրզեանի «Մթնոլորտներ» ստեղծագործութիւնները : Րաֆֆի Խարաջանեան վերջերս լոյս ընծայեց Երեւանի մէջ «Արամ Խաչատրեանի դաշնամուրային ստեղծագործութիւնը» ուսումնասիրութիւնը :

L'ARMÉNIE, enfant assagi de l'URSS

Erevan la rose, capitale d'une République socialiste soviétique qui ne ressemble à aucune autre

N.D.L.R. — Comme nous en avions informé nos lecteurs en son temps, cette série d'articles a paru dans «Le Progrès» de Lyon, les 29, 30 et 31 Janvier. L'Auteur, Mr. Georges Frelastre, qui a bien voulu nous céder les droits de reproduction, est vice-président du Conseil Général de l'Allier. Economiste, professeur à la Faculté des Sciences Economiques de Clermont-Ferrand et chargé de mission aux Affaires Etrangères, il a participé, l'an passé, à un voyage d'étude dans les pays de l'Est.

Nos lecteurs seront particulièrement sensibles à ces impressions franches et objectives et où l'auteur montre à la fois un intérêt attachant envers les Arméniens et une profonde connaissance de leur mentalité.

Erévan est rose. Toutes les constructions sont faites ici de tuf, choisi parmi les huit cents variétés que l'on peut trouver dans le pays. Au rez-de-chaussée de maints immeubles ont été installées des tonnelles, utilisées comme treilles, afin que des dais de verdure procurent quelqu'ombrage pendant l'été. Cette dominante rose, cette présence de la vigne jusqu'au cœur de la cité, le linge multicolore qui sèche aux balcons... tout ceci humanise la ville. Erévan n'est pas une capitale de République socialiste soviétique comme les autres. L'Arménie c'est autre chose.

Le mot « Erévan » signifie à peu près bonne visibilité. La légende raconte que, des pentes du Mont Ararat où son arche avait échoué après la décrue, Noé vit cette contrée au bas des pentes, zone de hauts plateaux qui lui sembla hospitalière, et il y descendit. En fait, à la suite de découvertes faites récemment, il est prouvé qu'Erévan est une cité très ancienne. Son nom originel fut Erebouni, et elle est de vingt-quatre ans l'aînée de Rome. En 1968, furent célébrées avec éclat les fêtes commémorant le 2750e anniversaire de la ville.

Toutefois Erévan ne fut pas toujours la capitale de l'Arménie, et fut précédée dans ce rôle par Armavir, Tigranakerd, Dvin et enfin Ani, située maintenant en territoire turc, de l'autre côté de la frontière hérissée de douze rangées de fils de fer barbelés, d'où l'on peut deviner toutes proches, de puissantes bases aériennes américaines. A Erévan, même Ani n'est plus qu'un nom d'hôtel.

Mais l'Arménie, c'est aussi le mont Ararat. Il en est une sorte de symbole. Tout le monde en parle ; il est tout proche de la capitale à vol d'oiseau. Pourtant très rares sont ceux qui ont pu fouler ses pentes. Il est lui, aussi de l'autre côté de cette frontière infranchissable. On ne distingue d'ailleurs qu'épisodiquement cette masse triangulaire neigeuse, de plus de 5000 mètres de haut, pas plus qu'on ne voit le mont Cameroun depuis Donula.

UN SEUL PIED DANS LE COLLECTIVISME

D'après les derniers recensements, précis effectués par la faculté d'économie d'Erévan en 1972, cinq millions deux cents mille Arméniens vivent de par le monde. En U.R.S.S. on en dénombre 3.359.000, en Arménie même il sont 2 millions 208.000. Mais on en compte 452.000 en Géorgie.

Les brumes de chaleur, le brouillard d'altitude, sans parler des fumées poluantes d'une usine de caoutchouc synthétique cachent la plupart du temps cette montagne un peu mystérieuse, qui marque les esprits. Mais les Arméniens ne veulent jamais paraître trop sérieux, et ils se plaisent à ajouter que ce géant n'est pas aussi impressionnant qu'il en a l'air « Regardez disent-ils les lignes de son sommet s'adoucissent, pour figurer les formes d'une femme mollement allongée, la tête sur un coude ».

Que l'Ararat soit ainsi lié à une évocation féminine n'est pas étonnant. Dans toute l'U.R.S.S. les Arméniens ont la réputation d'hommes très galants. Certes à l'égard de leurs propres épouses, ils ont un comportement quelque peu oriental ; ils aiment les garder à la maison, et répugnent à les voir occuper des fonctions tenues couramment par leurs sœurs soviétiques dans la plupart des Républiques, telles que conductrices de tramways, employées de voirie. Mais pour la gent féminine en général, et surtout pour les étrangères, les Arméniens marquent un empressement débordant, se montrent très prévenants, courtisent, cherchent à séduire à la française, en beaux parleurs. Les mots revêtent ici une valeur méridionale. Si en Russie on prétend que « les paroles sont comme des oiseaux » en Arménie on leur reconnaît un grand pouvoir. Un proverbe n'affirme-t-il pas àqu'avec des paroles on peut tomber enceinte » ! Ce comportement n'est pas un modèle habituel dans le monde slave, et à Moscou les vacances transcaucasiennes sont, parait-il, très recherchées par les jeunes filles russes, sevrées quelque peu de soleil... et de ces avances pressantes.

483.000 en Azerbaidjan, 300.000 dans le reste de l'Union (surtout en Uzbekhistan, Turkmenistan).

En 1915 ce peuple connut de terribles épreuves. Il subit de la part des Turcs un véritable génocide. Plus d'un million et demi furent massacrés. Beaucoup s'enfuirent à l'étranger. La diaspora a jeté des Arméniens un peu partout sur la terre. Ils sont 450.000 aux U.S.A., 240.000 en France, 200.000 en Iran, 180.000 au Liban, 150.000 en Syrie, 50.000 en Argentine-Brésil, 40.000 en Irak, 30.000 en Egypte, 25.000 au Canada, 20.000 en Australie, 10.000 en Uruguay, 5.000 à Londres. Sitôt après la fin de la seconde guerre mondiale, 4.000 revinrent en Arménie soviétique, dont un fort contingent originaire de Grèce. De 35.000 dénombrés par Athènes à cette époque, le chiffre tomba à 8.000 en 1950, ce qui montre l'ampleur de l'émigration. Certains s'adaptèrent au régime socialiste, D'autres regrettant amèrement leur voyage cherchèrent à repartir.

Géographiquement parlant la province arménienne occupe 160.000 kilomètres carrés en territoire turc, contre 28.800 km2 en territoires soviétique. Mais les survivants au massacre de 1915 ont été systématiquement éloignés de leur terre d'origine, dispersés dans tout le pays ottoman. La colonie la plus importante semble être celle d'Istambul. La Turquie affirme que 65.000 Arméniens vivent sur son sol. En fait les Nations unies et l'Université d'Erévan évaluent ce nombre à 250.000.

Cette universalité du peuplement est une force morale et matérielle pour les Arméniens soviétiques. Ils savent que des millions des leurs ont le regard tourné vers la patrie. Lors des fêtes marquant le 50e anniversaire de la république socialiste soviétique, des dons affluèrent de partout, pour marquer l'attachement à la terre natale. Un modeste couple américain légua 100.000 dollars à l'université. Et Gulbenkian, l'empereur du pétrole, Monsieur 5 pour cent gratifia de ses bienfaits la bibliothèque, la station météo... et la cathédrale en l'aidant à se doter d'un orgue magnifique. Peu importe que la patrie soit devenue communiste. Capitalistes et marxistes oublient l'idéologie pour penser arménien d'abord.

La religion sert de ciment à ce peuple. Certes, là comme ailleurs en U.R.S.S. le culte à tendance à être abandonné, et les offices ne sont plus guère suivis que par les vieillards. Mais le Catholicos, en sa cathédrale d'Etchmiadzine, la plus vieille église chrétienne du monde (301 après J. C.) représente quand même une force spirituelle exceptionnelle, parce que les citoyens arméniens de l'Union soviétique savent qu'il est un lien avec tous leurs frères dispersés sur toute la Terre, mais groupés en communautés soudées chaque fois qu'il leur est possible.

Chaque colonie arménienne à l'étranger s'est efforcée de maintenir une tradition culturelle. On a considéré comme un devoir de continuer à utiliser cette langue dont on est si fier, depuis que son alphabet fut inventé au début du cinquième siècle par Mesrop Machtots. La production intellectuelle n'a jamais cessé à partir de cette date, et il n'est donc pas étonnant que l'on dénombre un total de plus de 25.000 manuscrits pour l'ensemble de tous les pays où vivent des Arméniens. Dix mille ont été rassemblés à la bibliothèque de Matenadaran à Erévan qui continue à recevoir des dons d'un peu partout. Mais moins d'un centième sont présentés au public. Le reste est jalousement conservé dans des caves spécialement aménagées, et traité selon des procédés spéciaux pour éviter toute altération.

Sur le plan matériel, la grande communauté internationale démontre un esprit de solidarité envers ceux qui vivent sur le sol natal. Proportionnellement le nombre des visas délivrés aux Arméniens pour aller à l'étranger est beaucoup plus élevé que pour les autres républiques de l'Union, parce qu'il se trouve toujours un parent plus ou moins lointain, ou un ami prêt à payer le voyage en précieuses devises. On prétend que s'il y a nettement plus d'autos particulières dans le pays, c'est parce que là encore l'esprit de fraternité joue, et que le cousin de Beyrouth ou de Marseille a aidé à l'achat. La moyenne avoisinerait une voiture pour trente habitants.

Georges FRELASTRE

(*à suivre*)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Կարագանդայի մէջ (Ղազախստան) տեղի ունեցած են ազատ ոճի ըմբշամարտի գիւղական ըմբիշներու համամիութենական երիտասարդական ախոյենական մրցումները: Առաջնութիւնը ապահոված է Բորիս Մուրադեան, Հայաստանէն: Ախոյեանը 18 տարեկան է:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Արփիար այնքան խանդավառօրէն այս ամէնքը կը պատմէր, այնքան համոզուած ու հաւատացած կ'երեւար որ անկարելի էր չհիանալ իր միամիտ ոգեւորութեանը վրայ:

Իսկոյն հասկցայ որ Տիգրանի ու մէկ քանի բարեկամներու հետ մեր ծրագրած խորհուրդները երբեք կարելի պիտի չըլլար գործադրել եւ Արփիար առաւել քան երբեք պիտի մնար Հնչակեան յեղափո – խական:

— Ուրեմն ինչո՞ւ եկար Եգիպտոս, հարցուցի:

— Որովհետեւ պատգամաւորական ժողովը այս անգամ Աղեքսանդրիոյ մէջ պիտի գումարուի, պատասխանեց:

Հետեւեալ օրը միասին գացինք Գահիրէ, ուր մեզի դիմաւորելու եկած էին Տիգրան Արփիարեան, Սարգիս Սուին, Սեդրակ Դաւիթեան, Յ. Ալփիար եւ ուրիշներ:

Ամէնքն ալ այնպէս կը կարծէին թէ Արփիար կուսակցութենէն բոլորովին հրաժարած կուգար Եգիպտոս, հոն հաստատուելու մտադրութեամբ: Բայց առաջին վայրկեանէն Արփիար իրենց զգացուց թէ կը սխալէին:

Ինծի պէս անոնք ալ դառն յուսախաբութեան մը մատնուեցան, մանաւանդ եղբայրը, Տիգրան որ ականջները կը գոցէր կամ հեռու կը փախչէր Արփիարին յեղափոխական դաւանանքը չլսելու համար:

Նոյն թուականին շատ հաճելի էր Գահիրէի մեր հայկական շրջանակը, զոր մէկ երկու ամիսը անգամ մը կ'երթայի վայելել՝ Տարապասէն՝ շաբաթ մը չափ:

Բայց վերը յիշած անձերէս, հոն հաստատուած էին նաեւ Պոլսեցի ուրիշ բարեկամներ, ինչպէս ծանօթ ականաւոր հանգուցեալ Տոքթ. Խամէրեանը, որ շատ զուարճախօս եւ բարեմիտ անձ մըն էր մտերմական շրջանակի մէջ, նաեւ Տոքթ. Եղուարդ Մասխը ոչ նուազ հաճելի ընկերակցութեամբ: Ցետոյ ուրիշ մէկ քանիներ, որոնք առժամեայ կերպով Գահիրէ կը գտնուէին:

Ընդհանրապէս իրիկունները կը հաւաքուէինք Տոքթ. Խամէրեանի բնակարանը եւ յետոյ ամէնքս միասին կ'երթայինք ճաշելու: Իսկ ճաշէն ետքը կ'երթայինք Պ. Լէքէճեանի տունը, որ Օրմանեան Սրբազանի քեռայրն է եւ Գահիրէի ամէնէն հռչակաւոր լուսանկարիչը:

Արփիարի շատ հաճելի էր այս բարեկամական շրջանակը, մանաւանդ Լոնտոնի առանձնութենէն ետքը:

— Իքնզինքս Պոլսոյ մէջ կը զգամ կոր, կ'ըսէր յաճախ եւ ասիկա իրեն համար ճշմարիտ երանութիւն մըն էր, որովհետեւ միշտ Պոլիսը կ'երազէր:

Իր Եգիպտոս հասնելէն քիչ ետքը եկաւ ամիս մը ինծի հիւր մնաց Տարապասի ագարակը:

Հոն մինչեւ իրիկուն պտոյտ ընելով ժամանակ կ'անցրնէր:

Արփիար իր ամբողջ կեանքին մէջ եօթը մահացու մեղքերէն մին ունեցած է միայն՝ այն է որկրամոլութիւնը: Պտուղի ու անուշեղէնի համար հողի կուտար, ինչպէս նաեւ որեւէ համեղ կերակուր իրեն ճշմարիտ հաճոյք մը կը պատճառէր:

Պտուղը թէեւ առատօրէն կրնայինք հայթայթել ագարակին մէջ, սակայն անուշեղէն չունէինք:

Օր մը իրեն հաճոյք պատճառելու համար փորձեցի անուշեղէն մը պատրաստել:

Կարագ, շաքար, ալիւր, հաւկիթ իրար խառնեցի ու կրակին վրայ բաւական եփելէ ետքը, երբ թէ խմորը ուռեցնելու համար, վրան բաւական օղի լեցուցի, բայց կրակին ջերմութենէն օղին բռնկեցաւ եւ խմորին երեսը այրեց սեւցուց:

Կ'երեւակայէք որ այս պայմաններուն մէջ պատրաստուած խմորեղէն մը ինչ հաճոյք կրնայ պատճառել նոյնիսկ ո՛չ խստապահանջ քիմքերու:

Ես համը նայեցայ և տեսնելով որ խոհարարական տաղանդս բան մը չէր արժեր, հակառակ անկեղծ ջանքերուս եւ բարեկամեցողութեանս, ուզեցի թաքցնել այդ անորակելի խառնուրդը, բայց Արփիար զիս կեցուց սա տրամադրութեամբ.

— Ասոր մէջ դէշ բան չկայ, անպատկարագ, շաքար, ալիւր եւ թարմ հաւկիթ, առանց Դաշնակցականի մը միջամտութեան, չես կրնար անհաճոյ բան մը արտադրել: Պահէ՛ այդ անուշեղէնը եւ ես կ'ուտեմ:

Եւ արագօրէն ըմբոշխնելով ճաշակեց մինչեւ իրիկուն, այդ արտասովոր անուշեղէնը, միայն սա դիտողութիւնը ընելով.

— Եթէ մէջը քիչ մըն ալ պտուղ խառնէիր՝ հիանալի բան մը պիտի ըլլար:

(46 – Շար.)

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

———0———

Գ.

1875–76 դպրոցական տարեշրջանին տնօրէնն է Գատըգիւղի Արամեան վարժարանին:

Պոլսոյ ասիական ափին վրայ գտնուող արուարձանը Հայ հարուստ դասակարգի նախասիրած բնակավայրն է: Համաձայն ընկալեալ սովորութեան, տարեվերջի քննութիւններուն ներկայ կ'ըլլան թաղականներ: Օր մը, Փրանսերէնի քննութեան ընթացքին վէճ կը ծագի ինքնահաւան թաղականի մը եւ տնօրէնին միջեւ: Իր արժանապատուութեան մէջ վիրաւորուած դաստիարակը անմիջապէս կը ներկայացնէ հրաժարականը:

Եղած է 28 տարեկան: Համակ եռանդ է ու շարժում: Ուսուցման նոր մեթոտներ պատօրէն կիրարկելու համար, անհրաժեշտ է սեփական վարժարան ունենալը: Բայց ի՞նչպէս ընել: Մինչ այդ տացած ամսականներովը հազիւ, մարդավայել ապրած են: Այդքան միայն: Խնայողութեան մասին մտածելը ցնորք է: Դպրոցի մը սկզբնական ծախքերուն համար քանի մը հարիւր ոսկի պէտք է: Անտարակոյս, մեծ է համակիրներուն թիւը, բայց հպարտութիւնը թոյլ չի տար բարեկամներու դիմել:

Շարաթը չըրացած ամբողջ Պոլիսը տեղեակ է հրաժարման պարագաներուն, Ռեթէոսի ծրագիրներուն: Վստահ են, որ հպարտ ուսուցիչը պիտի չդայ իրենց դուռը: Իրենք կ'երթան:

Մեծահոգի, հայրենասէր մարդ մը, Գատըգիւղի թաղական Պետրոս Ֆնտըգլեան էֆէնտին կը զարնէ Ռեթէոսի բնակարանի դուռը: Գիշերօթիկ աշակերտի մը տարեթոշակը 30 ոսկի հաշուելով, իր երեք զաւակներուն, եղբօրը երկու զաւակներու տարեթոշակներուն փոխարժէքը՝ 150 հնչուն ոսկի կը համրէ եւ կը մեկնի: Իրեն կը հետեւին ուրիշներ:

1876 Հոկտ. 1ին կը բացուի առաջին Պէրպէրեան վարժարանը. գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ. երկրորդական ծրագրով: Աշակերտներու ընդհանուր թիւ՝ 28 հոգի: Վեց գիշերօթիկ, որոնցմէ հինգը Ֆնտըգլեաններն են. միւսը՝ Շապին Գարահիսարցի Այնաճեան:

Նշանաւոր է ուսուցչական կազմը: Հոն են Պոլսոյ կարողագոյն ուսուցիչներէն շատերը: Ֆրանսացի, անգլիացի, գերմանացի ուսուցիչներ՝ դասաւանդելու համար իրենց լեզուները: Զտենուած երեւոյթ. կայ մարզանքի Ֆրանսացի ուսուցիչ մը: Աւելորդ է ըսել, հոն է նաեւ Զօրայեան Թէոդորոս պատուելին: Տարեվերջի հանդէսին կը տրուին պսակաւորի (պաքալորէա) առաջին վկայականները:

Ողբալի է նիւթական արդիւնքը: 400 ոսկիի պարտք մը կայ. մեծ մասամբ՝ ուսուցիչներուն, որոնք խնդիր չեն յարուցաներ, վասնզի իրենց թիւը հաւասար է աշակերտներու թիւին:

Մտահոգ է երիտասարդ տնօրէնը, բայց չէ յուսահատած: Համոզուած է իր առաքելութեանը: Իբրեւ ճշմարիտ քրիստոնեայ՝ հաւատքի ուժով պիտի յաղթէ դժուարութիւններուն:

«Աշխատասէր, ուրիշին ունեցածով իր մէջ նախանձ չյնուցանող, պարտաճանաչ ու հաւատքի երկնայլաց վսեմութիւնը ըմբռնող մարդիկ կը յաջողին միշտ եւ թէ արդարութիւնը կը յաղթահարէ բոտ ամենայնի»:

Ազնուական Հայը՝ Ֆնտըգլեան էֆէնտին տեղեակ է դպրոցի բացէն: Հանդէսէն շաբաթ մը ետք ճաշի կը հրաւիրէ գաղափարական դաստիարակը եւ առանց այլ եւ այլի 400 ոսկինոց չէք մը կը ստահեցնէ Ռեթէոսի ձեռքը:

Յաջորդական տեղափոխութիւններով աստիճանաբար ու քայլ առ քայլ կ'ընդարձակուի Պէրպէրեան վարժարանը, եւ վերջապէս կը հաստատուի Սկիւտարի սեփական ծանօթ շէնքին մէջ: 1919ին, գաղթականութենէն ուղղակի վերադարձանք Պոլիս, ու երաջնիկ օր մըն ալ, մենք՝ եղբայրս եւ ես ներս մտանք անոր օրհնեալ մեծ դուռէն: Ներս մտանք քիչ մը դողալով. սակայն՝ ուրախ:

×

Եկաւ հարցումներու ժամանակը:

Լոկ նախակրթարանով մը Ռեթէոս Պէրպէրեան ի՞նչպէս հասած է «Ուսուցչապետ» յոյժ պատուաբեր տիտղոսին: Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս հաւաքած է այդ հարուստ պաշարը: Ի՞նչ տուած է հայ ժողովուրդին:

Ըսած ենք անգամ մը: Աշխարհ եկող իւրաքանչիւր անհատ ունի բնախօսական նոյն կազմուածքը՝ առաւել կամ նուազ չափով: Սակայն, բնութիւնը բախտաւոր մէկուն վրայ երբեմն կը խտացնէ որոշ ձիրքեր: Մէկը կ'ունենայ պղպջակ դընդերներ. միւսը՝ նկարիչի, արձանագործի աչք. ուրիշ մը՝ կը լսէ բնութեան ներդաշնակութիւնները: Այն ատեն այդ առանձնաշնորհեալը դուրս կ'ելլէ մարդկային գորշ զանգուածէն, եւ յաճախ իր կնիքը կը դնէ ապրած շրջանին վրայ:

Ռեթէոսին տրուած է աշխեցուցիչ յիշողութիւն, աչքի եւ ականջի: Սորվելու, սորվեցնելու կարողութիւն, դիւրութիւն: Մանկավարժական բնածին ընդունակութիւն: Առողջ տրամաբանութիւն: Վերլուծելու, համադրելու տաղանդ:

Մոլի ընթերցող է: Սովամահի պէս կը նետուի հին ու նոր դասական գրականութեան վրայ: Հայկական, յունական, հռոմէական, եւայլն: Ինչ որ ձեռքը կը հասնի: Չի կարդար ժամանցի համար. այլ՝ սորվելու եւ սորվածը ուսուցանելու մտադրութեամբ: Կարդացածը կը պահուի ուղեղին մէջ. սակայն, իր առողջ քննադատութեան բովէն անցնելէ ետք: Իրեն համար չէ «վարդապետն ասաց»ը: Զոր օրինակ, 16րդ դարու սպանացի մանկավարժ Վեվիսը, կամ՝ անգլիացի Միւլքեսդրը կրնան խելացի, մեծ մարդիկ եղած ըլլալ, բայց ինք բնաւ համաձայն չէ անոնց «որ ոչ լուիցէ ուկամբ, լուիցէ թիկամբ» դաստիարակչական ձեւին: Ընդհակառակն. մեղմութեամբ, համբերութեամբ պէտք է վարուիլ մանուկին հետ: Մոռցած չէ «Փալախայի ծեծը»: Պայրընը անշուշտ մեծ բանաստեղծ է. Շոփէնհաուրը՝ իմաստասէր. բայց մարդկային հոգին ուսումնասիրող մը չի կրնար բաժնել անոնց յոռետես, մահարոյր վարդապետութիւնները, որոնք մարդս կը մղեն հոգեկան հիւանդութեան, անէութեան, Նիրվանայի բաղձանքին: Մարդիկ եթէ ընդունէին անոնց մտածելակերպը, պէտք է դիմէին զանգուածային անձնասպանութեան: Հաւատարակչիտ, լաւատես մարդ՝ իրեն համար կեանքը աստուածային պարգեւ մըն է:

Դեռ մանուկ, չուտ մը սորված դասերէն ետք, առանց յոգնելու կը կարդայ հետը բերած միւս գիրքերը: Կը կարդայ ճրագի լոյսին տակ: Կը կարդայ հիւանդ մոմի մը լոյսին տակ. եւ, երբ խեղճ մայրը կը հասնի չքաւորութեան յատակը ու մոմի դրամ անգամ չի գտներ, կը կարդայ լուսնի լոյսին տակ: Ու հետզհետէ իր առջեւ կը փռուին մարդկային մտածողութեան, հանճարին անսահման գեղեցկութիւնները: Շատոնց զոց գիտէ մեր Ոսկեդարու տիտաններուն գործերը: Ծանօթ է Սոկրատին, Պղատոնին, Արիստոտէլին, Զենոնին, Սենեկային, Ապելարին, Պաքոնին, Տէքարթին, Սփինոզային, Քանթին, Հէկէլին, եւայլն: Կան մարդիկ՝ որոնք մէկ ճիւղի մէջ զօրաւոր են: Մէկը՝ գիտական ընդունակութիւններ ունի: Ուրիշ մը՝ լեզուական, գրական: Ռեթէոսը բոլորը մէկէն ունի: Ուղեղը համայնագիտական է: Բոլոր նիւթերը կ'իւրացնէ նոյն դիւրութեամբ: Ներսէսեան վարժարանը չըրացուցած արդէն գիտէ այնքան Փրանսերէն ու Թուրքերէն որքան՝ իւ ուսուցիչները, ինչպէս կը վկայէ պարկեշտ Զօրայեան պատուելին. եւ պիտի զարմացնէ Կալաթա-Սարայի պետական նշանաւոր Լիկէոնի Թուրք ուսուցիչ Էքրէմ պէյը: Ամէն օր բան մը կը սորվի. յմահ աշակերտ պիտի մնայ:

Իր դպրոցի ուսուցիչներէն մասնաւոր դասեր առնելով կը սորվի անգլերէն, գերմաներէն, յունարէն, լատիներէն: Բնագիրներու վրայէն կը կարդայ հարընտիր կտորներ եւ կը բացատրէ աշակերտներուն: Իմաստասիրական դպրոցները այլեւս գաղտնիք չունին իրեն համար: Կը մաղէ, կը ջոկէ: Կը նետէ յարդը, կը պահէ ցորենը:

Նոյն սկզբունքը եւս մանկավարժութեան մէջ: Անյագօրէն կը կարդայ այդ նիւթի վերաբերեալ տասնեակներով գիրքեր: Մանկավարժութիւնը մենք չենք հնարած: Յոյներէն, Սպարտացիներէն շա՛տ առաջ գոյութիւն ունէր ան: Հնդիկները, Չինացիները ունէին իրենց ուրոյն մանկավարժական մեթոտները:

Օրինակի համար յիշեմ երկու հատը:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Նաւասարդեան» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Փետրուար 16ին, Շաբաթ օր, «Նուպար Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ հասարակութիւն մը: Երեկոյթին նախագահը՝ ընկ. Հ. Վարդանեան բեմ հրաւիրեց դասախօսը՝ ընկ. Յակոբ Իսկէնտէրեան, որ խօսեցաւ «Հայ Դատի աշխատանքներու եւ հեռանկարներու» մասին: Ժամուան մը դասախօսութեան յաջորդեցին զանազան հարցումներ ներկաներու կողմէ:

Կիրակի, Փետրուար 17ին, «Նաւասարդեան» կոմիտէի կազմակերպութեամբ Չիգիքի մէջ տօնակատարուեցաւ Փետրուար 18ը՝ նախագահութեամբ ընկ. Հայկ Սարեանի: Բանախօսը՝ ընկ. Յ. Իսկէնտէրեան անդրադառնալով համաժողովրդական ապստամբութեան, արագ ակնարկ մը նետեց մեր անցեալի պատմութեան վրայ հաստատելու համար այն իրողութիւնը, թէ նախաքրիստոնէական շրջանէն սկսեալ հայ ժողովուրդը միշտ ձըգտած է հիմնել իր անկախ պետականութիւնը եւ պահպանել զայն՝ արեան գնով:

Ապա ընկերներ եւ համակիրներ ժողովրդական եւ յեղափոխական երգերով մինչեւ ուշ գիշեր հայկական մթնոլորտ մը ստեղծեցին հանդիսավայրին մէջ:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Ջերմուկի մէջ նոր բուժարան մը բացուած է ստամոքսի բորբոքումներու եւ խոցային հիւանդութիւններու բուժումին համար: Բուժարանը օրական հարիւր հիւանդ կրնայ ընդունիլ:

×

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԻՒՍ. ՔՈՐԷԱ

Հայաստանի Երգահաններու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղարը՝ Էմին Արիստակէսեան մաս կազմած է Հիւս. Քորէա այցելող խորհ. Միութեան երգահաններու պատուիրակութեան: Ան իրեն հետ տարած է հայ երգահաններու ստեղծագործութիւններ, ձայնագրութիւններ հայ ժողովրդական երաժշտութեան նըմոյշներու, որպէսզի զանոնք ծանօթացնէ Քորէացիներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

Բ Ո Ռ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

6.

Դանդաղ ու մահու լռութեամբ չուռ եկաւ Ջեմման ու առաջ շարժուեց գետի ափով: Ամբողջ երեկոյեան ամենեւին գըլուխը չէր եկել, որ նրա այդ յուզումը կրկէսի ներկայացման հետ կապ կարող է ունենալ: Այժմ, երբ նրա յանկարծակի բանկումը բաց արաւ նրա ներքին մի ահօտ պատկերը, Ջեմման խորին խղճահարութիւնից բռնուած, մխիթարանքի մի բառ անգամ գտնել չկարողացաւ:

Բոռը գնում էր նրա կողքից՝ գլուխը հակառակ կողմ շուռ տուած ու նայում էր ջրին:

— Ես կը ցանկայի, որ դուք ըմբռնէիք, — ասաց նա յանկարծ ու դարձաւ նրան մի անվստահ դէմքով, — թէ այս բոլորը, ինչ որ ասացի, մի ֆանտազիա է միայն: Ես սիրում եմ այնպէ՛ս միտք անել, բայց տանել չեմ կարող, երբ ասածներս լուրջ են ընդունում:

Ջեմման ոչինչ չպատասխանեց, եւ գնում էին լուռ:

Ուֆֆիցիի դրան մօտովն անցնելիս, Բոռը ճամբից դուրս եկաւ ու ծռուեց մի սեւ կոյտի վրայ, որ ընկած էր տրամվայի գծին: — Ի՞նչ է պատահել, փոքրի՛կ, — հարցրեց նա, եւ Ջեմման զարմացաւ՝ նրա ձայնի անսպասելի փափկութիւնը նկատելով. — ինչո՞ւ տուն չես գնում:

Կոյտը շարժուեց ու ինչ-որ պատասխանեց ցած ու հեծեծանքով: Ջեմման էլ մօտ գնաց ու տեսաւ մի հինգ-վեց տարեկան կեղտոտ ու գզգզուած երեխայ, որ ընկած էր սալայատակին՝ խրտնած գազանիկի նման: Բոռը թեքուեց ու շոյեց նրա խճճուած գլուխը:

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, — հարցրեց նորից՝ աւելի ցած ծռուելով, որ լսի նրա թոյլ պատասխանը: — Ժամանակն է տուն գնալու ու անկողին մտնելու: Փոքրիկ տղայքը փողոցում գործ չունեն գիշերները: Դու բոլորովին սառել ես: Տուր ձեռքդ ու քաջ եղիր: Որտե՞ղ ես կենում:

Բռնեց երեխայի ձեռքից, որ վեր կացնի, բայց նա նորից ետ ընկաւ գետին՝ ուժեղ լացով:

— Վա՛յ, ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունես, — հարցրեց Բոռը՝ ծունկի գալով նրա կողքին: — Աստուա՛ծ իմ, մի տեսէք, տիկին:

Երեխայի ուսն ու բաճկոնակը ծածկուած էին արիւնով:

— Ասա տեսնեմ ի՞նչ է պատահել, — շարունակեց Բոռը քաղցր ձայնով: — Ընկա՞ր. ո՞չ. ծեծեցի՞ն. այդպէս էլ կարծում էի. ո՞վ:

— Քեռիս:

— Հա՞. դէ, ի հարկէ: Ե՞րբ:

— Այս առաւօտ: Հարբած էր, ես էլ... ես էլ...

— Դու էլ ընկար ձեռքի տակ, չէ՞: Երբ մարդ հարբած է լինում, նրա ձեռքի տակ չպէտք է ընկնել, տղաս: Հարբածները այդ մէկը չեն սիրում: Հիմի ի՞նչ անենք այս փոքրիկին, տիկին: Եկ լոյսը, մի ուսդ տեսնեմ: Գրկիր վիզս, քեզ ոչինչ չեմ անի ես: Ա՛յ, այդպէս:

Գրկեց երեխային, անցկացրեց փողոցի միւս կողմը ու դրաւ քարէ լայն ցանկորմին: Հանեց գրպանից դանակը ու երեխայի գլուխը իր կրծքին թեքելով՝ ճարպկութեամբ կտրեց հագուստի պատռուած թեւը, մինչ Ջեմման բռնել էր վնասուած ձեռքը: Ուսը սաստիկ ջարդուած էր եւ ուռած, մի խոր պատռուածք կար ձեռքի երեսին:

— Ի՞նչպէս է կարողացել ծեծել այսպէս մի պստիկ երեխայի, — ասաց Բոռը՝ թաշկինակով փաթաթելով նրա ձեռքը, որպէսզի հագուստին չքսուի: — Ինչո՞վ է խփել քեզ:

— Կրակխառնիչով: Ես փող էի խընդրում, իսկ նա վեր առաւ խառնիչը ու խփեց:

Բոռը ցնցուեց:

— Շատ ցաւե՞ց, — ասաց նա մեղմ:

— Նա խփեց խառնիչով, ես էլ փախայ: Փախայ, որովհետեւ խփում էր:

— Ու ամբողջ օրը թափառում էիր առանց բան ուտելո՞ւ:

Պատասխանի փոխարէն երեխան վերսկսեց լացը: Իսկ Բոռը վերցրեց նրան ցանկորմից:

— Բան չկայ, բան չկայ. մենք քեզ կը բուժենք: Միայն ի՞նչպէս անենք, որ մի կառք ճարենք: Վախենում եմ նրանք բոլորն էլ թատրոնի առաջ լինեն, ներկայացում կայ այսօր: Շատ ցաւում եմ. տիկին, որ ձեզ այսպէս ման եմ ածում քաղաքում, բայց...

— Ես կը գամ ձեզ հետ: Կարելի է օգնութեանս պէտք լինի: Բայց կարո՞ղ էք այդպէս տանել այդքան հեռու. ծանր չէ՞:

— Ա՛յ, տանելը ոչինչ, հանգիստ եղէք:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արըճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մալխասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլէման Ակուճեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Արըճեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 10.15ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արմենակ Գույումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (Մարտ 3) Նիսի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առիթով Պ. Ստեփան Գույումճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը, այրի Տիկին Նաճարեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի «Քրիստափոր» խումբի բոլոր անդամները Մշակոյթի Տան մէջ, Ուրբաթ Մարտ 1, իրիկուան ժամը 7ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

×

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Մարտ 2, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գասպար Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Սայաթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ալագեազ պարախումբին
Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ)
Ազգ. Տան սրահը, Կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջաններու Հայութիւնը, միատեղ անցընելու աւանդական օր մը, հայկական նուագով, երգով ու պարով, ու համեղ ու առատ ուտելիքներով:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն գաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

VOYAGE ŒCUMÉNIQUE EN ARMÉNIE

du 2 au 25 août 1974

Sous la direction du Père I. DALMAIS et du Pasteur S. SAHAGIAN

Le voyage passera sucessivement :

— EN TURQUIE et dans les provinces arméniennes de Turquie : Ankara, Samsun, Trabizon, Erzerum, Kars, Ani

— EN ARMENIE : Erévan, Etchmiadzine, Keghard etc.

— EN IRAN : Tabriz, le monastère de Saint Thaddée

—EN Turquie et dans les provinces arméniennes : Dogubayasid (l'Ararat), Van (Akhtamar), Diyarbekir, Urfa, Mardin, Istanbul.

Inscriptions : C.L.E.O. — 33, Rue Puits Gaillot — 69001 LYON

Tél. : (78) 28-31-04

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ
Մարտ 3, Կիրակի, ժամը 20.30ին Սփլանտիտի սրահը
Կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Կը խօսին
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
Տիկ. Ա. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Հրաչեան եւ Վ. Ճառայեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10.30ին հոգեհանգիստ Սէն-Լուի եկեղեցին. ապա, խմբական այցելութիւն Շ. Նարդունիի դամբանին:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կը հրաւիրէ Ֆրանսաբնակ բոլոր նախկին կեդրոնականցիները տեղեկացնել իրենց հասցէները Միութեանս կեդրոնատեղին՝

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise, 75009 Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր:

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը դասախօսէ
ՏՈՔԹ. ԽԱՉՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական եկեղեցւոյ»

ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

✻

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20էն սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Անակնկալներ — Վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027–18–28
Խօսնակ՝ Յ. ԳԸՋԸՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ.

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբի կողմէ: Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de

Liz Sarian

Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre

Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
28
JEUDI
28 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.950

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — No 12.950

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

———o———

Եօթանասուն տարի առաջ, 1904 Հոկտեմբեր 2ին Եւրոպայի Հայոց առաջնորդ Գէորգ Արքեպս. Իւթիւճեան կ'օծէր Փարիզի Հայոց Ժան-Կուժոն փողոցի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Բաւհի առաջին հարուածը կը տրուէր 1902 Յուլիս 14ին, հիմնարկէքը կը կատարուէր 1904 Հոկտ. 5ին: Մեկենասն էր Կովկասահայ ծանօթ ազգային բարերար Նաւթատէր Ալեք-սանդր Մանթաշեանց, որ եկեղեցիին եւ յարակից շէնքերուն համար ծախսած էր 1.540.000 ֆրանք: Բարերարը հայկական զանազան հիմնարկութեանց բրած իր կարեւոր նուիրատուութիւններէն զատ ա-ջակցած էր նաեւ Եւրոպայի հայ ուսա-նողներուն, որոնց շարքին Կոմիտաս վարդապետի եւ Արմենակ Շահմուրատեանի:

Փարիզի Հայոց հոգեւոր հովիւ Վասմ-շապուհ Ա. քահանայ Քիպարեան — Արջակեանց (եաքէն արքեպիսկոպոս) է, որ համոզած էր Մանթաշեանցը սեփական եկեղեցիով մը օժտելու Փարիզի հայ գաղութը:

Անցեալ դարու քառասունական թուականներէն ի վեր փոքրաթիւ Հայեր կ'ապրէին լոյս-քաղաքին մէջ՝ բաղկացած առեւտրականներէ եւ ուսանողներէ: 1846ին բացուած էր Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը:1854էն սկսեալ հայերէն թերթեր ալ կը հրատարակուէին այստեղ:

Հարիւր քսան տարի առաջ, 1854ին, Փարիզի հայկական առաջին վարձու մատուռը բացուած է Լիւքսէմպուրկի պալատին աջեւի Թուռնոն փողոցի թիւ 20 շէնքին մէջ, նախաձեռնութեամբ հոգեւոր հովիւ Կարապետ Վրդ. Շահնազարեանի: Անոր փակումէն վերջ, 1865ին ուրիշ մատուռ մը վարձած է Պուլվար Մանփարնասի թիւ 130 տան մէջ: 1890-1904 Վիէն փողոցի վրայի բողոքականներու ժողո-վարանն է օգտագործուած իբրեւ մատուռ:

Փարիզի հայ գաղութը զիմալիծ փոխեց 1922 Սեպտեմբերի Իզմիրեան աղէտէն եւ 1923ի գարնան դաշնակիցներու կողմէ Պոլսոյ պարպումէն վերջ: Գաղթական-ներու աննախընթաց հոսանք մը ողողեց լոյս-քաղաքը: Ամէն մարդ իր գլխուն ճարը նայեցաւ: Խարխափումի օրերէն վերջ, ինքնապաշտպանութեան բնազդէ մղուած, նոյն շրջանի հայրենակիցներ փարիզեան կարգ մը արուարձաններու մէջ համախումբ տեղաւորուեցան հետ-զհետէ: Եւ շնորհիւ իրենց նախաձեռնութեան ոգիին, շուտով տէր դարձան համեստ միջոցներով կառուցուած տնակ-ներու:

Ալֆորվիլ, Առնուվիլ-լէ-Կոնէս - Սար-սէլ, Իսի լէ Մուլինօ - Պուլոներ Պիյան-քուր եւ Շավիլ - Վիրոֆլէ: Ասոնք են այն արուարձանները, ուր աւելի քան կէս դարէ ի վեր տակաւին համախումբ կ'ապրին Հայերը: Սերունդ է փոխուած ան-շուշտ: Որոշ թիւով ինքնարաւ դարձած երիտասարդներ նոր բոյներ են կազմած այլուր: Հայաշատ շրջաններու մէջ մեր հայրենակիցներն ունին իրենց ուրոյն ազգային, բարեսիրական, մշակութային, երիտասարդական, հայրենակցական եւ այլ կազմակերպութիւնները:

Նաեւ՝ եկեղեցիներ:

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան կապուած են զանազան թուականներու կառուցուած հետեւեալ եկեղեցիները.— Ա) Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, օծուած 1930 Փետրուար 23ին: Բ) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, օծուած 1932 Նոյ. 13ին եւ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, օծուած 1957 Դեկտեմբեր 15ին:

Առանց եկեղեցիի կը մնար Իսի լէ Մուլինօն, որ սակայն ամէնէն մօտիկ արուարձանն էր, մեթրոյով կապուած Փարիզի: Իսիի մեր հայրենակիցները միւսներուն պէս ունին հայկական ամէն կարգի կազմակերպութիւններ: Աւելին բլլալով տարիներով պահած են «Խրիմեան վարժարան»ը, ուր հազարաւոր երկսեռ փոքրիկներ սորված են մայրենի լեզուն:

Անցեալ տարի ունեցան նաեւ Հայ Մշակոյթի Տուն, որ դարձած է ժամադրավայր, հանդիսասրահ, ժողովատեղի եւ դպրոց:

Սեփական եկեղեցի ունենալու գաղափարն ալ յղացած են տարիներ առաջ եւ 1247 քառ. մեթր տարածութեամբ հող մը գնած՝ շնորհիւ այդ նպատակով կազմուած Եկեղեցասիրաց Յանձնախումբի հանգանակութեան: Զանազան պատճառներով յապաղած է կառուցումը: Նախկինին տեղ գնուած է նոր հող մը, 1970 Հոկտ. 14ին: Այդ հողին վրայ է, որ Իսի լէ Մուլինոյի եկեղեցիին հիմնարկէքը կատարուեցաւ անցեալ տարի, 1973 Մայիս 31ին:

Այդ թուականէն ի վեր կառուցման աշխատանքները առաջ կը տարուին: Նախանձեւրու եւ աշխատավարձերու գիներուն օրէ օր տարապայման բարձրացումը նոր դժուարութիւններ կը պարտադրէ Եկեղեցասիրաց Յանձնախումբին, որ վերջին ամիսներու ընթացքին կրկնապատկած է իր ճիգերը, պակսող անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու համար:

Վստահ ենք, որ մեր հայրենակիցները իրենց մասնակցութեամբ պիտի քաջալերեն այս ձեռնարկը, կոչուած սեփական եկեղեցիով մը օժտելու Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջանի Հայութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ծանր է Եթովպիոյ կացութիւնը

———o———

Կը թուի թէ կայսրը շատ դժուար կացութեան մը առջեւ կը գտնուի քանի խռովութիւնները բազմացած են եւ ըմբոստացած բանակը կը պահանջէ որ կառավարութիւնը հրաժարի:

Դէտերու կարծիքով երկիրը նման ծանր օրեր չէ ապրած 1960ի զինուորական ըմբոստութենէն ի վեր, երբ Պատի Կուարտները փորձած էին վարչակարգը տապալել: Այն ատեն կայսերական պահակազօրքը ապստամբած էր ոչ թէ Հայլէ Սելասիէն տապալելու այլ վերջ դնելու կառավարութեան ապականացած բարոյականին: Ապստամբութիւնը արեան մէջ վերջ գտած էր եւ 600 հոգի մեռած էին: Անկէ ի վեր բանակը հաւ-հնազանդ կը մնար կայսեր:

Ներկայիս սակայն, Բ. բանակն է որ ապստամբած է: Բարձրաստիճան քանի մը սպաներ եւ ենթասպաներ կացութիւնը կը քննեն եւ կ'ընդունին թէ կառավարութիւնը տեղի տուած է աշխատաւորներու պահանջներուն 18 եթովպական տոլարի պարգեւ մը տալով (շուրջ 40 ֆր.) բայց եւ այնպէս մթնոլորտը ծանր է: Երիտասարդ սպաներ կ'ապստամբին կեդրոնական վարչութեան դէմ եւ կ'առնեն ու «անծանօթ ուղղութեամբ» կը տանին Զօր. Ապաու Սէյունը: Կը գրաւեն օդակայանը եւ երկրին երկրորդ կարեւոր քաղաքը՝ Ասմարեան, «գրաւուած քաղաք» կը հռչակեն: Ապա կը պահանջեն կառավարութենէն որ հրաժարի:

Կը մնայ գիտնալ թէ ի՞նչ պիտի ընէ կայսրը:

Քանի մը տողով

ՆԻՔՍԸՆ անդրադառնալով Սոլժենիցինի հարցին գիտել տուաւ, թէ գրագէտին կացութիւնը պէտք չէ խնդրոյ առարկայ ընէ Մ. Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան լաւ յարաբերութեանց զարգացումը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Լոնտոնի մէջ կարճ տեսակցութիւն մը ունենալէ ետք Հիթի հետ, Դամասկոս ժամանեց: Քիսինկէրի Դամասկոս ժամանումէն քանի մը ժամ առաջ նախագահ Ասատ նամակ մը ստացած էր Բրեժնեւէ, որու բովանդակութիւնը չէր հրապարակուած:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ մէջ տասը աշխատաւորներէն մէկը օտար է, ըստ վերջին վիճակագրութեան: Անցեալ տարի 16,4 տոկոս աւելցած է օտար բանուորներու թիւը:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ 13 միլիոն աշխատաւորներ գործադուլ ըրին Չորեքշաբթի օր: Այս շարժումը ազդարարութեան բնոյթ ունի, բողոքելու համար կառավարութեան խրատեսութեան պակասին դէմ, ելեկտրուժի իր քաղաքականութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր կառավարութիւնը որոշած է վերցնել մեկոնի մշակումին վրայ դրուած արգելքը (1971 Յունիս Միացեալ Նահանգներու ճնշումին եւ... տրուած դրամին պատճառով): Արդէն քաղաքական կուսակցութիւնները այդ խոստումը տուած էին ընտրապայքարի ատեն: Մեկոնի մշակումը 300 միլիոն թրքական ոսկի կ'ապահովէ եւ Արտաքին նախարարը՝ Կինէչ գիտել տուած է Անգարայի ամերիկացի դեսպանին, որ Ուաշինկթընի տուածը (35 միլիոն տոլար, որու 20 միլիոնը միայն մեկոնի իբրեւ հատուցում) չի բաւեր...: Միւս կողմէ Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութիւնն ալ կողմնակից է որ արգելքը վերնայ, որովհետեւ ափիոնը շատ սղած է:

ԵՐԵՒԱՆԻ "ԱՐԱՐԱՏ"Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

———o———

«Արարատ»ի խումբը՝ գլխաւորութեամբ Հայաստանի Մարմնամարզի եւ Երիտասարդութեան փոխ-նախարար Կոստանդին Մալխասեանի, Փետրուար 20ին ժամանած է Պէյրութ եւ օդակայանին մէջ արժանացած է ժողովուրդին խանդավառ ընդունելութեան: Օդակայանին մէջ բարի գալուստի խօսք արտասանած են Շէյխ Համիտ Խուրի՝ ոտնագնդակի Լիբանանեան Դաշնակցութեան նախագահ, Ատէլ Ապտէլ Րահիմ՝ Զբօսաշրջիկութեան ընդհանուր տնօրէն եւ Յովհաննէս Փայասլեան՝ կազմակերպիչներու (Հ. Մ. Ը. Մ. - Հ. Մ. Մ.) ներկայացուցիչ: Կ. Մալխասեան խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնած է ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութեան համար:

Յաջորդ օրը, Փետրուար 21ին, Պէյրութի մարզական դաշտին վրայ, նախագահութեամբ Խորհրդարանի նախագահ Քամէլ Ասատի, «Արարատ» մրցում մը ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ. - Հ. Մ. Մ. խառն խումբին դէմ եւ յաղթած է 4-1 կէտով:

Մրցումին ներկայ գտնուած են Լիբանանի Զբօսաշրջիկութեան նախարար Ս. Խանամիրեան, պետական հայ երեսփոխաններ, Խորհ. Միութեան եւ Արեւմտ. Գերմանիոյ դեսպանները, դիւանագէտներ եւ 35.000 հանդիսականներ:

Առաջին կիսախաղը աւիթ չէ տուած Արարատցիներուն, որ ցուցադրեն իրենց կարողութիւնը: Խաղի 5րդ վայրկեանին Հ. Մ. Ը. Մ. - Հ. Մ. Մ. խառն խումբը կոլ մը նշանակած է, իսկ 20րդ վայրկեանին «Արարատ»էն Նազար Պետրոսեան հինգ մեթր հեռաւորութենէ յաջողած է կոլ մը նշանակել: Առաջին կիսախաղին «Արարատ»ի մարզիկները քանի մը լաւ պատեհութիւններէ չեն կրցած օգտուիլ կէտ արձանագրելու համար:

Երկրորդ կիսախաղին պատկերը բոլորովին փոխուած է եւ «Արարատ»ի բերդապահը երբեք վտանգի տակ չէ գտնուած: Խաղի 58րդ վայրկեանին Ս. Պօղոսեան երկրորդ կոլ մը նշանակած է «Արարատ»ի հաշւոյն, իսկ Լ. Իշտոյեան քիչ անց խաղի բերելով Հ. Մ. Ը. Մ.-Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդապահը՝ երրորդ կոլը նշանակած է:

«Արարատ» իր 4րդ կէտը արձանագրած է, երբ իրաւարարը փենալթի մը տուած է խումբին եւ Զանազանեան կոլի վերածած զայն:

Այսպէս մրցումը վերջ գտած է 4-1 արդիւնքով, ի նպաստ Հայաստանի խումբին:

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր. 22-25)

ԳԻՐՔԸ՝ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ

Խորհ. Միութեան այլ մեծ քաղաքներու օրինակով, Երեւանի մէջ եւս գիրքերու ապսպրանքներ կ'ընդունուին եւ զանոնք կ'առաքեն թղթատարով:

Կիրով փողոց, թիւ 14 (Երեւան) «Գիրքը՝ փոստով» գրախանութը ամէն օր նամակներ կը ստանայ զանազան քաղաքներէ՝ Մոսկուա, Լենինգրադ, Կիեւ, Թիֆլիս, Խարկով եւայլն, բոլորն ալ գիրքեր կ'ապսպրեն Հայաստանէ:

Գրախանութին միջոցով դասագիրքեր կը ղրկուին Վրաստանի, Ատրպէջանի, ինչպէս նաեւ Կրասնոդարի շրջանի հայաշատ վայրերու բազմաթիւ դպրոցները, ինչպէս նաև արտասահման կ'ուղարկուին Հայաստան լոյս տեսած գիրքեր:

×

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Շաւարշան գիւղէն (Նոյեմբերեան շրջան) 850 երիտասարդներ պատերազմի դաշտ գացած են Համաշխարհային Բ. պատերազմին: Ասոնցմէ 320ը տուն չեն վերադարձած, հերոսաբար մեռած են ռազմաճակատին վրայ: Անոնց յիշատակին Շաւարշանի բնակիչները կոթող մը կանգնեցուցած են գիւղին մօտերը:

L'ARMÉNIE, enfant assagi de l'URSS

Un peuple d'ancienne culture, fier de ses grands noms

On s'est toujours plu, dans le passé, à souligner le particularisme arménien. Ce peuple s'appuie sur une culture ancienne, sur une religion originale, qui s'énorgueillit d'avoir préservé une certaine pureté primitive. Ne peut-on voir des autels à sacrifices, qui servent encore à immoler des animaux en certaines circonstances, assure-t-on ? Jamais on n'a connu ici de phase collectiviste antérieure à la Révolution. Le Mir agricole n'y a été institué à aucun moment de l'histoire. Les Géorgiens sont restés très tribaux. Les Arméniens ont conservé, au contraire, un comportement très individualiste à l'intérieur des communautés, et ils demeurent ouverts sur le monde extérieur. Le système collectiviste ne les a pénétrés que par touches successives (1).

Radio Erévan a bon dos. Chaque fois que court le potin, à Moscou ou à Léningrad, qu'un ragot circule, chaque fois que l'on veut conter une bonne histoire, on dit que « Radio Arménie a déclaré etc... » Ainsi le speaker d'Erévan aurait lancé cette boutade : « Il est prouvé que le Paradis terrestre était bien localisé chez nous. La preuve : Adam et Eve avaient tout juste une feuille de vigne pour se vêtir. Ils n'avaient qu'une pomme à croquer. Et on leur assurait que c'était le Paradis. C'est bien notre cas ».

Certes la station radio ne se permettrait pas en fait ces fantaisies, mais il est admis en U.R.S.S. que l'Arménie puisse éventuellement « galéger » un peu, parce qu'on reconnaît qu'elle est à part. C'est d'ailleurs l'Etat de l'Union qui comporte le moins de slaves, une soixantaine de mille, les uns réfugiés depuis le siècle dernier pour fuir les persécutions des tsars, les autres arrivés après la deuxième guerre mondiale, spécialistes de haut niveau, fonctionnaires ne frayant guère avec les premiers.

« CE QUE NOUS DEVONS A L'URSS... »

Mais il ne s'est jamais produit cependant de heurt brutal avec le collectivisme. La réaction spontanée des habitants est de dire : « L'U.R.S.S., nous a préservés des exactions turques, nous a sauvés de l'anéantissement. Nous lui devons « d'avoir une patrie ». La grande faculté d'adaptation a fait le reste.

Les Arméniens sont devenus de brillants sujets à la nouvelle université. Celle-ci, vers les années 30, réunissait 250 étudiants et 30 professeurs. En 1973, elle groupe 13 mille étudiants et 1.000 enseignants. et comprend 13 Instituts, dont certains sont uniques à l'échelon de toute l'U.R.S.S. : Telle la Faculté de perfectionnement du Corps enseignant, et la faculté de perfectionnement des économistes et cadres dirigeants. Nombreux sont désormais les fonctionnaires, les techniciens qui, d'origine arménienne, officient sur l'ensemble du territoire de l'Union.

UN PEU COMME LES AUVERGNATS

Cette paysannerie pauvre, qui s'échine à tirer subsistance de la terre ingrate des plateaux et cette élite intellectuelle de haut niveau sont issues d'une même souche. Mais il semble qu'une bonne partie des Arméniens ne donne toute sa mesure ... que loin de son pays natal. Un peu comme les Auvergnats, en somme. Dans le système collectiviste, ils deviennent cadres de rang élevé. Ailleurs, en Occident, au Moyen-Orient, ils suivent l'exemple de leurs ancêtres, traditionnellement commerçants de génie, parce que l'histoire les avait placés pendant des siècles à un carrefour d'échanges entre l'Europe et l'Asie, entre le monde slave, perse, arabe, ottoman et chrétien.

Il n'y a pas, en U.R.S.S., de problème arménien analogue au problème juif. Les Israélites se sont vus dotés d'une « région nationale autonome de Khakassie », non loin d'Irkoust, mais les conditions climatiques y sont extrêmement dures ; 40 degrés en hiver ! Aussi sur la centaine de milliers d'habitants, y a-t-il tout juste 5 pour cent de Juifs. Ils préfèrent vivre sur tout le territoire, et occupent souvent des fonctions importantes, mais dans le style « subalterne » supérieur

Souvent une entreprise aura un directeur slave. Son adjoint sera israélite, travaillera efficacement, aura une grande influence, mais aura très peu de chances de devenir directeur à son tour. Ils sont appréciés pour leurs qualités, mais ils sont cependant regardés avec une certaine réserve. « Un Juif seul est en général un homme intelligent » fait-on dire à Radio Erévan. « Deux Juifs ont tendance à réformer une société commerciale de style capitaliste. Trente Juifs, c'est l'orchestre philharmonique de Moscou ».

Rien de tel à l'égard des Arméniens. Pourtant ils sont, eux aussi, présents dans toute l'U.R.S.S., alors que les Esthoniens, les Baltes autres minorités, préfèrent rester chez elles. Mais ils sont plus aisément admis, parce qu'on sait qu'ils ont un foyer principal de peuplement, auquel ils tiennent, et l'existence de cette patrie tranquilise les Russes. Ils ne donnent pas l'impression d'infiltration dangereuse.

LA LITANIE DES GRANDS NOMS

Les Arméniens sont fiers d'avoir parmi les leur une série de grands noms qui se sont illustrés dans divers domaines, en U.R.S.S., ou ailleurs. Et comme une litanie ils les citent dans la conversation, avec fierté, pour souligner leurs quartiers de noblesse. L'écrivain Abovian, disparu prématurément, peut-être dans une ascension de l'Ararat, au siècle dernier, et dont on ne retrouva qu'une chaussure. Le grand littérateur Toumanian, orgueil du pays, à qui un musée est consacré à Erévan, bien qu'il ait surtout vécu en Géorgie. Poète, conteur, romancier et traducteur (une sorte de Valéry Larbaud) il permit aux deux cultures slave et arménienne de se mieux comprendre. Victor Ambartsoumian, un des plus grands astrophysiciens, du monde, directeur de l'observatoire de Burakan. Merguelian, mathématicien de génie, qui trouva à 18 ans la solution d'un problème sur lequel les spécialistes s'escrimaient en vain ; Il fut nommé sur le champ docteur ès-sciences, et vice-président de l'Académie. Mikoyan, homme politique connu. Victor Israelian, qui, au nom de l'U.R.S.S., représente les intérêts arméniens dans le cadre de l'O. N. U. Gulbenkian, le célèbre pétrolier. Ter Ovanessian, l'athlète.

Mais très vite cette énumération débouche sur la France. Et de citer Charles Aznavour, dont la tante vit encore dans la région ; Il ne se passe guère de semaine sans que Radio Erévan ne diffuse un programme de ce chanteur, particulièrement admiré, Enrico Macias, dont la mère était d'origine arménienne. Le peintre Carzou. Der Katchaderian, « le père de l'herbe », l'homme qui a obtenu des résultats étonnants pour les paturages. On finit même par lancer le nom du boxeur Kechichian, et, grosse plaisanterie souvent entendue, on pose la question : « D'Artagnan après tout n'est-il pas un nom à consonnance arménienne ? »

Il est rare d'aborder un pays où la France soit si aimée et les Français si populaires. Quel que soit l'âge de l'interlocuteur, même s'il est jeune, celui-ci est heureux de dire « votre pays a été très hospitalier, sitôt après le génocide que nous avons subi. Nous ne l'oublierons jamais ». Et de vous payer votre ticket d'autobus. Et de se mettre à votre entière disposition pour vous aider.

LE PAYS DES SYMBOLES

Là comme ailleurs, mais sans doute plus qu'ailleurs, on affectionne les symboles. Un mémorial a été édifié, en souvenir du terrible massacre qu'a connu la nation de 1915. Sur une colline, que les pèlerins escaladent en foule, le 24 Avril de chaque année, se dresse une flèche élancée et dans une vaste corolle au style dépouillé, face aux montagnes d'Arménie s'abrite une flamme-témoin, tandis qu'en sourdine sont jouées en permanence des marches funèbres.

Un autre monument a été érigé en l'honneur du cinquantenaire du pouvoir soviétique sur le pays. Cinquante couches de basalte constituent une colonne, surmontée d'un épi d'or : par leur travail les Arméniens réussissent à faire pousser du blé sur les pierres ingrates de leurs plateaux. La statue équestre de David de Sassoun fait figurer sous le coursier une coupe déjà pleine. On évoque ainsi l'idée que le peuple arménien, à certaines époques de son histoire, ne pouvait plus supporter de tourments supplémentaires. La coupe était prête à déborder.

Tout un ensemble commémore la victoire des milices populaires arméniennes sur les Turcs à Sardarabad. On pénètre sur l'esplanade par une porte inspirée de l'art Ourartou. Une rangée d'aigles représente les provinces séparées de la patrie, de l'autre côté, de la frontière, en Turquie. « Notre symbole est l'aigle, et ceci prouve que nous sommes un peuple aryen », tient-on à rappeler fréquemment.

Un monument évoque, par des fresques, les grands moments de la bataille livrée à l'ennemi. Les Ottomans, y prennent la forme de serpents, tandis que les chevaux qui se cabrent sont les Arméniens. Des rangées de cloches (2) soulignent que tous doivent être sans cesse en état d'alerte, prêts à s'opposer à l'envahisseur.

Georges FRELASTRE

(2 - à suivre)

(1) *Voir notre journal du mercredi 27.*

(2) *Ces cloches ont été fabriquées en France et c'est une Française, Mme Napoléon Bullukian, de Lyon, qui en a fait don à Sardarabad.*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գիշերները միեւնոյն սենեակը կը պառկէինք եւ առաջին անգամ ըլլալով նշմարեցի որ Արփիար քունին մէջ, յաճախ բարձրաձայն կը խօսէր շատ յստակօրէն եւ միշտ ազգային խնդիրներ էին որ իր ուղեղը կը չարչարէին նոյնիսկ քնացած ատենը:

— Ներսէս Պատրիարքը, Պերլինի Վեհաժողովէն առաջ, արդէն օր մը ըսաւ որ...

Կամ

— Խրիմեան, Լոնտոնի մէջ Սալըզպըրիին ըսած է որ...

Եւայլն, եւայլն. ասոնք էին իր գիշերային զառանցանքները, որոնք շատ տարբերութիւն չունէին ցերեկուաններէն:

Արփիարէն զատ, Շարապանի աշխատակիցը, ամիս մը չափ հիւրընկալեցի նաեւ պատուելի Նշան Քէշիշեանը, որ ինքն ալ Աթէնքը թողած՝ Գահիրէ եկեր հաստատուեր էր Եկինեան անուն Հնչակեան գործիչի մը քով, որ հացագործութիւն կ'ընէր:

Խեղճ պատուելին հետզհետէ կը տկարանար եւ կը զգար որ մահը մօտ էր: Ինչպէս ըսի արդէն՝ յեղափոխական փայլուն եւ ճշմարիտ գործունէութիւն մը ունեցած էր՝ գործակցելով Գալուստ Արխանեանի հրոսախումբին: Յետոյ խումբը հալածուած ու ցրուած էր, պատուելին յաջողած էր փախչիլ արկածալից դէպքերէ ետքը, մինչ Արխանեան ձերբակալուած ու Երզնկայի բանտը նետուած էր, ուր կը մնար մինչեւ այդ օր, եւ ասիկա պատուելիին սրտին համար անբուժելի խոց մըն էր, որովհետեւ պաշտումի հասնող հիացում մը ունէր իր վաղեմի զինակցին համար:

Ագարակ գտնուած միջոցին զինքը ստիպեցի իր յիշատակները գրի առնելու, ինչ որ դժուարաւ յանձն առաւ ընել եւ գրեթէ ամիս մը այդ եղաւ իր զբաղմունքը Շարապանի մէջ: Յետոյ իր մահուընէն ետքը որ քանի մը ամիս վերջը տեղի ունեցաւ, այդ ձեռագիր տետրակները յանձնուեցան Արփիարին, որ զանոնք սրբագրելէ ու կարգի դնելէ ետքը, «Նոր Կեանք»ի մէջ հրատարակեց, մաս առ մաս, ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԷՋԵՐ՝ հրոսակի մը յիշատակներէն *կրկնակ վերնագիրով:*

Խեղճ պատուելին իր կեանքի վերջին ամիսներուն մէջ դառն յուսախաբութիւն մը ունեցաւ որ թերեւս փութացուց իր մահը:

Օր մը, երբ Աղեքսանդրիա կը գտնուէի, լուր մը տարածուեցաւ Մէնշիէի հրապարակը:

— Գալուստ Արխանեանը եկե՛ր է:

Գալուստ Արխանեա՛ն, այն ազնիւ Արմտանցի երիտասարդը որ իր հարստութիւնն ու կեանքը զոհած էր ազատութեան համար եւ տարիներով բանտի մէջ տառապած:

Լուրը կայծակի արագութեամբ կը հասնի Գահիրէ, ուրկէ պատուելին կը վազէ կուգայ Աղեքսանդրիա:

Արփիար իր «Օրուան Կեանք»երէն մէկուն մէջ շատ սրտայոյզ կերպով պատմած է այս դէպքը:

Պատուելին հազիւ կայարանէն դուրս ցատքած՝ դէմը ելլող Հայուն կը հարցնէ դողդղացող ձայնով մը.

— Ո՞ւր է, ո՞ւր է իջեր Արխանեանը:

— Հոս է, չի փախչիր, քիչ մը շունչ առ, ատ ի՛նչ գոյն է, մեղք ես:

«Մե՞ղք էր, ո՛հ, ամէն մէկ բայէն որ կ'ուշացնէր զինքը Արխանեանին գիրկը նետուելէ, բան մը կը պակսեցնէր իր կեանքէն:

«Մէկ հողի զաւակ, մէկ սրտով կռուեր էին Արմտանի լեռներուն վրայ ձեռք ձեռքի տուած լուսաղբարներ, մէկտեղ վազեր էին համբուրելու կրակին լոյսը, որ գերեզմանէն Հայրենիքի Յարութիւնը պիտի աւետէր»:

Ու պատուելին՝ խելայեղ՝ կը վազէ Արխանեանը տեսնելու:

Խարխափելով վեր ելած էր խանի մը սանդուխներէն, մտնելով մութ սենեակ մը:

— «Հողիս, Գալուստ» կանչած էր:

— Հոս եմ, պատասխանած էր տկար ձայն մը:

Դէպի ձայնը երթալով գրկերուն մէջ սեղմած էր իր Գալուստը, ջղային գրգռումի դիւամոլ ուժովը ու գրկախառն վար կ'իջնէին:

— Ա՜խ, որքա՛ն նիհարցեր ես աղբարս, բայց քաշածներդ Աստուած գիտէ:

Ու երբ դուռը կը հասնին, լոյսին մէջ կը սարսռայ պատուելին:

Արխանեանը չէր:

Ու խեղճը՝ սրտաբեկ, յուսահատ, ընկճուած ու ա՛լ աւելի քայքայուած, եկաւ մեզ դառն Մէնշիէի հրապարակը ու պատմեց գլխուն եկածը:

— Ա՜խ, աս ի՛նչ խըյանէթութիւն էր ինծի ըրին, լմնցաւ, պիտի չապրիմ...

ան չէր:

Ու հեծկլտալ սկսաւ:

(47 – Շար.)

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Յիսուն դար առաջ, Զինացիները կը սորվեցնէին մանուկներուն, «կարդալու միջոցին գիրքը աչքերէն երեք բթամատ հեռու բռնել. ուղիղ նստիլ. գրելու ատեն մատները չպղտոտել»:

Հնդիկ դաստիարակները, տղոցը կը սորվեցնէին, ի միջի այլոց, «գետինները չթքնել. յօրանջած միջոցին բերանը ձեռքով գոցել. գոց դուռէ ներս մտնելէ առաջ երեք անգամ զարնել», եւայլն:

Կարծես՝ երէկ են գրուած:

Իսկապէս որ «արեւին տակ նոր բան չկայ»:

Ինք բացառիկ յիշողութիւն ունենալով հանդերձ, կողմնակից չէ միայն ու միայն յիշողութեան վրայ հիմնուած ուսուցման եղանակին: Երբ տղան փոքր է՝ այո՛: Երբ դատողութիւնը սկսի գործել, այն ատեն անհրաժեշտ է տրամաբանութիւնը: Կը սիրէ զուիցերացի մանկավարժ՝ Բեստալոցցին. գերմանացի՝ Ֆրիտրիխ Ֆրէօպէլը, առանց ամբողջովին բաժնելու անոնց բոլոր տեսակէտները: Հետեւաբար, մանկավարժական բոլոր մեթոտները, մեր ժողովուրդին ցեղային յատկանիշերը, քաղաքական պայմանները, միջավայրը, անձնական փորձառութիւնը խառնելով կը հաստատէ գործնական քանի մը ոսկի կանոններ, զորս կը կիրարկէ նախ դասաւանդած դպրոցներուն մէջ. յետոյ, Պէրպէրեան վարժարանի:

Այսքանով վերջացա՞ւ: Ո՛չ:

Ի ծնէ հետաքրքիր, որուն միտքը տեւականօրէն շարժման մէջ է: Իւրայատուկ լքութեամբ կ'ուսումնասիրէ Հայկական, օտար պատմութիւնները, աշխարհագրութիւնը: Մէկ նիւթին պատճառած յոգնութենէն հանգչելու համար կը նետուի միւսին մէջ: Խոր ծանօթութիւններ ունի ուսողութեան, բնագիտութեան, քիմիայի մասին: Կը զբաղի տնտեսական, առեւտրական հարցերով: Կը պատրաստէ տնտեսագիտութեան փոքր դասագիրք մը:

Սիրահար՝ գեղեցիկ բաներու, չանտեսեր գեղարուեստները եւս: Երգն ու երաժշտութիւնը իր մէջն են:

Այդ թուականներուն, մեր դպրոցներուն մէջ գոյութիւն ունէր միայն եկեղեցական երգեցողութիւնը: Ռեթէոս կը սիրէ մեր շարականները, զորս գոց գիտէ: Այսուհանդերձ, կը գրէ դպրոցական աշխարհիկ երգեր: Վարժարանի երգի ուսուցիչը՝ Աւետիս Խորասանճեան կը յօրինէ եղանակները: Բայց, նախքան աշակերտներուն սորվեցնելը, մեծանուն դաստիարակը բազմիցս մտիկ կ'ընէ, եւ փոխել կուտայ եղանակին այն մասերը՝ որոնք կատարելապէս չեն արտայայտեր բառերու ոգին:

×

Ահաւասիկ այսպէս է, որ արտակարգ իմացականութեամբ օժտուած մանրակազմ տղայ մը, սորվելու բնածին տենդով վարակուած, ինքնաշխատութեամբ, միշտ եւ միայն ինքնաշխատութեամբ, աստիճանաբար, բայց արագութեամբ կը բարձրանայ մարդկային մտքի փառաւոր սանդուխէն, եւ կը դառնայ մեծ դէմք մը: Պէրպէրեան վարժարանի հիմնադրութեան քսանըհինգամեայ յոբելեանին, ուրիշ բանիմաց, արժէքաւոր մտաւորական մը՝ Օրմանեան սրբազան, իբրեւ թարգմանը բոլորի յարգանքին եւ սիրոյն, զայն կ'անուանէ Ուսուցչապետ Հայր Զարգացելոց:

Զոյգ տիտղոսները կատարելապէս կը յարմարին Ռեթէոս Պէրպէրեանի, վասնզի իր վարժարանը դրեթէ Ուսուցչանոցի դեր կը խաղար: Աշակերտներէն ոմանք, իրենց կարգին, բացած էին սեփական դպրոցներ եւ սերունդ կը հասցնէին, Ուսուցչապետի մանկավարժական սկզբունքներուն վրայ:

Ստորեւ քանի մը անուններ՝ ինծի ծանօթներէն:

Արամ Նիկողոսեան. համանուն վարժարանի հիմնադիր–տնօրէն: Նմանապէս Յովհաննէս Հինդլեան, Պետրոս Կարապետեան: Մարտիրոս Նալպանտեան՝ Կեդրոնականի տնօրէն: Արմենակ Պաղտատլեան. Միհրան Աւքանեալ. Լեւոն Թաշճեան. Օննիկ եւ Շահան Պէրպէրեան:

Խօսեցանք Ուսուցչապետի մտաւոր արժանիքներու մասին. բայց չխօսեցանք գլխաւոր Մարդու բարոյական արժանիքներու մասին:

Մին կը լրացնէ միւսը:

Մաքուր՝ ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս: Մեծ քարոզիչներու, առաքեալներու նման, միւսները կը դաստիարակէ իր անձին օրինակով: Ո՛չ մէկ մոլութիւն: (ծխախոտ, խմիչք, թղթախաղ): Վարժարանը ամուր հիմերու վրայ դնելէ ետք՝ կ'ամուսնանայ 35 տարեկանին: Կը բախտաւորուի չորս զաւակներով. երեքը մանչ՝ Օննիկ, Շահան, Նուրհան: Աղջիկ մը՝ Մաննիկ: Դեռ չամուսնացած արդէն ջերմ պաշտպանն է պարկեշտ հայ ընտանիքին: Իր կարգին կ'ըլլայ կատարեալ հայր:

Մեծցած՝ չքաւորութեան մէջ, յատագոյնս կը հասկնայ ուրիշներու դժբախտութիւնը: Իր օժանդակութեանը դիմողներէն ոչ ոք ձեռնունայն կը վերադառնայ: Նիւթական անձուկ վիճակին մէջն անգամ չէ փակած վարժարանի դուռը ընդունակ աշակերտներու առջեւ: Յոբելեանի առթիւ հաւաքուած գումարին կարեւոր մէկ մասը կը բաժնէ զանազան դպրոցներու, բարեսիրական հաստատութիւններու:

Հակառակ իր ազնիւ, հաճոյակատար բնաւորութեանը, թշնամիներ ալ ունի: Եւ՝ շատ:

Կան՝ համալսարանական աժան, անարժէք վկայականներու ետեւը պահուըտած դդում գլուխները. կեանքի մէջ չյաջողած նախանձոտները. նորութիւնները չսիրողները. քսուները: Ամէնը մէկ ջուրով չլուամ: Կան, նաեւ, պարկեշտ հակառակորդները. իր տեսակէտը չըմբռնող մտաւորականները:

Երկրորդական վարժարանի մը ծանր աշխատանքը ուսերուն, Ռեթէոս Պէրպէրեան ժամանակ կը գտնէ աշխատակցելու ծանօթ օրաթերթերու, պարբերաթերթերու: Փնտռուած գրիչ է: Անհամբեր կը սպասեն իր յօդուածներուն: Կը գրէ մանկավարժական, լեզուական, իմաստասիրական, գրական, ընկերային հարցերու մասին: Ունի ընտիր լեզու եւ ոճ: Բոլորէն հասկնալի կուռ տրամաբանութիւն:

Ոգիով, ձեռքով նետուած է ազգային կեանքի մէջ:

Ատենապետ, ատենադպիր կամ պարզ անդամ է Քաղաքական Ժողովին. Նպաստից Յանձնախումբին. Ուսումնական Խորհուրդին. Գալֆայեան Որբանոցի Խնամակալութեան. Ուսուցչական Օգնութեան Սնտուկին: Մասնակցութիւնը ձեւի համար չէ. մատին ծայրովը չէ կպչած. խղճմտօրէն կը կատարէ յանձն առած աշխատանքները:

Ուսուցչապետը անգիջող է տեսակէտ մը պաշտպանած ատենը. վասնզի, կը հաւատայ անկեղծօրէն. յետին հաշիւներ չկան: Մեծ մասամբ կարդացած եմ հրատարակած գիրքերը, յօդուածները: Մէկ հատ, գէթ նմոյշի համար — վիրաւորական, տեղ բառ կամ բացատրութիւն չեմ գտած իր բանավէճերուն մէջ: Սուր նայուածքովը կը տեսնէ գեղեցիկ, օգտակար նորութիւնները՝ միւսներէն տասնեակ տարիներ առաջ: Այսօր, դար մը ետք, կրնանք որոշ բաներու չհաւնիլ, բայց, երբ կը դնենք այդ օրերու շրջանակին մէջ, յստակօրէն կը տեսնենք դաստիարակին մեծութիւնը:

Իր տեսակէտներէն շատերը այսօր իսկ դեռ օրակարգի վրայ են:

1870–71 տարեշրջանին, Գատըգիւղի Արամ վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսին արտասանած ճառէն հատուած մը.

«... Նախանձը գեղեցիկ է երբ բարութիւնը ունի իրեն նպատակ: Ձեր մէջէն շատերուն որդիքը օտար վարժարաններու մէջ օտարախորթ դաստիարակութեան մը կաթը կը ծծեն. ինչո՞ւ չունենաք եւ դուք վարժարան մը ամէն մասամբ քան զայնս կատարեալ՝ յորում ամէն հայ զաւակ կարենայ ազգային անթերի կրթութիւն մը ստանալ, անկարօտ օտարին մատակարարածին: Այս դարուս մէջ չկայ գործ մը փառաւոր քան դպրոց մը կանգնելը: Դպրոց մը կանգնելը անմահութեան կոթող մը կանգնել կը նշանակէ»:

Օր մը, խմբագրական մը կ'երեւայ «Արեւելք» պարբերաթերթին մէջ:

«... Հայերէնի ուսուցումը զարդ մըն է լոկ եւ առ առաւելն անոնց պիտանի որք կա՛մ եկեղեցական կամ վարժապետ լինելու սահմանուած են՝ չկրնալով աւելի ինչ ընել»:

Կը խռովի, կը յուզուի գաղափարական դաստիարակը եւ անմիջապէս կը պատասխանէ (1890, Ծաղիկ, Թիւ 14):

«... Մարդ ունի բարոյական, մտային ու ֆիզիքական կարողութիւններ. դաստիարակութեան նպատակը պէտք է ըլլի զարգացնել այս կարողութիւնք ներդաշնակ կերպով. կարող ըլլալ զմարդկային էակն ուղիղ խորհելու, լաւն ու ազնիւը սիրելու, բարին գործելու:

«... Որքան կը սխալի մէկը երբ կրթութեան խնդրոյն վրայ լոկ հացի տեսակէտէ կը նայի, ինչպէս զժբախտաբար ընելու կարի հակամէտ է մեր նիւթապաշտ ժողովուրդը:

«... Ես կատարեալ նախնական կրթութեամբ մ'ալ չեմ բաւականանար եւ ամենուն համար կը պահանջեմ միջնակարգ կրթութիւն: Պէտք է առատապէս տարածուի լոյսը եւ իջնէ ժողովրդեան ամէն խաւերուն մէջ»:

×

Պատմեցի, շա՛տ համառօտ, հրաշալի մանուկի մը ծնունդը եւ կեանքը իր գըլխաւոր գիծերուն մէջ: Տուի ամփոփ. կարճ. ուրուագծեր, սուղ են օրաթերթերու էջերը:

Եղածը պարզապէս պտղունց մը խունկ է մեծ Ուսուցչապետի, լուսաճաճանչ Դասատուի անմահ յիշատակին, իր վարժարանի երախտագէտ սանէն:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻԼԻՊԵԱՆ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Փետրուար 17ին, Ֆրանսական հեռատեսիլի Բ. կայանը կէսօրուան իր լրատուութեան բաժնին կէսը (քառորդ ժամ) յատկացուցած էր Նափոլէոն Պիլիպեանի: Ֆիլմը պատրաստած էր Նուպար Թիլտեան, մեծ յաջողութեամբ:

Նման յայտագրեր շատ օգտակար են, առաւելաբար ճանչցնելու համար Հայերու միջոցաւ՝ Հայերը եւ անոնց պատմութիւնը: Արդարեւ, միջին Ֆրանսացիին սրտին կը խօսի պատմութիւնը այս Հայուն, հրաշքով ազատած ջարդերէն, որ 17 տարեկանին անօթի–ծարաւ Ֆրանսա կը հասնի ու հազարումէկ արհեստներէ ետք, կը տիրանայ բացառիկ դիրքի մը: Տնօրէն–նախագահ 18 ընկերութիւններու, Պարոն Նափոլէոն, առաւելաբար մեծ մեկենաս մըն է այսօր, Լիոնի մէջ, որ իրեն կը պարտի արուեստական սրտի եւ խլիրդի դէմ պայքարի հետազօտութեանց արդիւնաւոր միջոցները: Նափոլէոն Պիլիպեան ցոյց տուաւ նաեւ թէ նուրբ հաւաքածոյ ընող մըն է, ինքնազարգացմամբ հասած, աշխատասէր ու ճաշակի տէր անձ մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

6.

Թատրոնի առաջ մի քանի կառք կար միայն ու բոլորն ալ վարձուած էին: Ներկայացումը վերջանում էր, ու հանդիսականներից շատերը արդէն գնացել էին: Զիտայի անունը մեծ տառերով տըպուած էր պատի յայտարարութիւններին. մասնակցում էր բալէտին: Խնդրելով Ջեմմային, որ մի վայրկեան սպասի, Բոռը մօտեցաւ դերասանների մուտքին ու դիմեց ծառաներից մէկին.

— Տիկին Ռեննին արդէն գնա՞ց:

— Ոչ, պարոն, — պատասխանեց ծառան, զարմացած նայելով այդ լաւ հագնուած պարոնին, որ մի փոքրիկ երեխայ էր գրկել: — Տիկին Ռեննին կարծեմ մեկնելու վրայ է: Ահա նրա կառքը: Ահա եւ ինքը:

Զիտան իջնում էր սանդուղներից՝ մի հեծսպայի թեւից կախուած: Նա թովիչ կերպով գեղեցիկ էր՝ իր բաց կարմիր թաւիշ վերարկուի մէջ, որ ձգել էր պարահանդէսի հագուստի վրայից. ջայլամի փետուրներից մի ահագին հովհար կախուած էր կողքին: Մուտքի վրայ կանգ առաւ, քաշեց ձեռքը սպայի թեւից ու ապշած մօտեցաւ Բոռին:

— Ֆելիքս՛, — բացականչեց շունչը կտրած, — սա ի՞նչ բան է:

— Փողոցում գտայ բոլորովին ջարդուած ու անօթի: Պէտք է կարելիին չափ շուտ տուն հասցնել, եւ քանի որ ոչ մի տեղ կառք չի ճարւում, կը խնդրէի ձերը:

— Ֆելիքս, այդ սարսափելի մանուկին հօ տուն տանելու չէ՞ք: Կանչեցէք մի ոստիկան, կը տանի ապաստարան կամ մի այլ տեղ: Քաղաքի բոլոր թափառականների հօ չի՞ կարելի տուն հաւաքել:

— Երեխան հիւանդ է, — շարունակեց Բոռը, — վաղը կարելի է ապաստարան ուղարկել, բայց նախ եւ առաջ պէտք է տանել ու կերակրել:

Զիտան զզուանքի մի ծամածռութիւն արաւ:

— Տեսէք ինչպէս թեքել է գլուխը ձեզ: Ի՜նչ կեղտոտ է, ի՜նչպէս կարելի է:

Ռիվարեզը նայեց նրան կատաղած:

— Անօթի է, — ասաց խիստ, — դուք, անշուշտ, չէք հասկանում, թէ ադ ինչ ասել է:

— Պարոն Ռիվարեզ, — միջամտեց Ջեմման, — իմ բնակարանը այստեղից հեռու չէ, տանենք երեխային այնտեղ, եւ եթէ կառք գտնել չկարողանանք, թող մնայ գիշերը ինձ մօտ:

Բոռը արագ դարձաւ նրան:

— Համաձա՞յն էք, — հարցրեց Ջեմման:

— Ի հարկէ: Գիշեր բարի, տիկին Ռեննի:

Գնչուհին մի սառն գլխի բարեւով թափ տուաւ ուսերը, զայրացկոտ մտաւ նորից սպայի թեւը, հաւաքեց փէշը ու սահեց նրանց կողքով դէպի կառքը, որն իր ձեռքից խլել էին ուզում:

— Ես վերջը կ'ուղարկեմ կառքը ձեր յետեւից, պարոն Ռիվարեզ, — ասաց Զիտան, կանգ առնելով դրան առաջ:

— Լաւ:

Իջաւ փողոց, հասցէն տուեց կառապանին ու վերադարձաւ Ջեմմայի մօտ իր բեռան հետ:

Կետտին քնած չէր, սպասում էր իր տիրուհուն եւ լսելով պատահածը, վազ տուեց շուտով տաք ջուր ճարելու եւ ուրիշ ինչ որ պէտք էր վէրքերը կապելու համար:

Երեխային աթոռին դնելով՝ Բոռը ծունկի եկաւ նրա մօտ, եւ զգոյշ հանելով նրանից քրքրուած հագուստը, լուանում ու կապում էր վէրքերը մի քնքոյշ ու վարպետ ձեռով: Երբ աւարտեց լուացումը ու փաթաթեց նրան մի տաք ծածկոցի մէջ՝ ներս մտաւ Ջեմման մատուցարանը ձեռքին:

— Կարելի՞ է այժմ ձեր հիւանդին կերակրել, — հարցրեց նա ժպտալով՝ հայեացքը սեւեռած այն փոքրիկ տարօրինակ էակին: — Ինքս եմ եփել նրա ընթրիքը:

Բոռը ելաւ ոտքի ու երեխայից հանած ցնցոտիները մի կծիկ շինելով՝ ասաց.

— Կարծեմ սաստիկ տակնուվրայ արինք ձեր սենեակը: — Այս բոլորը պէտք է այրել. ես վաղը նրան նոր հագուստ կը գնեմ: Մի քիչ կոնեակ կը գտնուի՞ ձեզ մօտ, տիկին: Մի երկու ումպ պէտք է տալ, որ խմի. իսկ ես գնամ ձեռքերս լուանամ, եթէ կը թոյլատրէք:

Երեխան կերաւ թէ չէ՝ իսկոյն քնեց Բոռի թեւերի մէջ, գլուխը նրա կրծքին: Ջեմման օգնեց Կետտիին սենեակը կարգի բերելու ու նորից եկաւ նստեց սեղանին:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ովսաննա Վուզուֆեան եւ զաւակները (Լոս Անճելըս), այրի Տիկին Մաննիկ Սինանեան եւ զաւակները (Աւստրալիա), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սինանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քէլէկեան եւ զաւակը, Օր. Նատիա Սինանեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ
(Եվերէկցի)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Մարտ 1) ժամը 11ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Խաչիկ Ճամճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Մարտ 3) առաւօտ ժամը 11·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՃԱՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ Ճամճեան գերդաստանի ննջեցելոց յիշատակին:

Ի Գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Արմենակ Գույումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (Մարտ 3) Նիսի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց զարմիկին, Խաչիկ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Փափազեան, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեն 50 Ֆր. Ազքատախնամին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սիրանոյշ Զաքրեան իր ծնողաց եւ ամուսնոյն՝ Գէորգ Զաքրեանի յիշատակին 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24ին համազգային նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ - Սէն Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է երէցկին Թէրզեանի մահուան տխուր առթիւ հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.—

Խօրտէքեան ընտանիք եւ Պր. Մկրտիչ Զօրպաճեան 10ական Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պուլկուրեան եւ Անտրէ Պաղտասարեան 20ական Ֆր.:

DEMANDE D'EMPLOI

Homme sérieux, expérimenté, capable seconder patron cherche poste de confiance dans entreprise textiles et prêt-à-porter.

Ecrire au journal, qui transmettra.

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ
Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Նահանգի Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի, (Մարտ 4) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ-պլէօ: Կը խնդրուի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի «Քրիստափոր» խումբի բոլոր անդամները Մշակոյթի Տան մէջ, Ուրբաթ Մարտ 1, իրիկուան ժամը 7ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Մարտ 2, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Գասպար Իփէկեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20էն սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Անակնկալներ — Վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027-18-28
Խօսնակ՝ Յ. ԳԸՋԸՐԵԱՆ
ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ.

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պր. Տէր-Թոմայեան կը նուիրէ 250 Ֆր. Հայ Կարմիր Խաչի օղափոխութեան կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին: Նոյն նպատակին համար Պր. Մեսրոպ Սիմաւոնեան 40 Ֆր. կը նուիրէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Մարտ 17ին:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի պարանցիկ երեկոյթը Մարտ 23ին, Շաբաթ իրիկուն:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

VIENT DE PARAITRE

LES ARMENIENS CONNUS ET INCONNUS

de Noé à nos jours
par
HAGOP - KRIKOR

« L'Evêque de Monaco adresse de tout cœur ses fécilitations pour l'ouvrage très habilement présenté qui aidera les Français à comprendre l'Arménie »

Jean RUPP

Editions
LA PENSEE UNIVERSELLE
3 bis, Quai aux Fleurs
75004-Paris — Tél. : 325-85-44

Prix 20 F. T. C.
En vente chez les libraires

- ԳԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցաշէն Յանձնախումբի կողմէ: Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de

Liz Sarian

Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre

Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Սայաթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սեբաստիոյ Ալագեազ պարախումբին
Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ)
Ազգ. Տան սրահը, Կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ
Մարտ 3, կիրակի, ժամը 20·30ին Սփլանտիտի սրահը
Կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Կը խօսին
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
Տիկ. Ա. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Հրաչեան եւ Վ. Ճառայեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30ին հոգեհանգիստ Սէն-Լուի եկեղեցին. ապա, խմբական այցելութիւն Շ. Նարդունիի դամբանին: